This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 3433 08163293 1

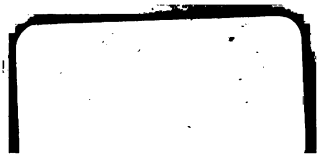

EPICTETEÆ PHILOSOPHIÆ MONVMENTA.

TOM. IV.

SIMPLICII COMMENTARIVS

IN

EPICTETI ENCHIRIDION.

ACCEDIT

ENCHIRIDII PARAPHRASIS CHRISTIANA

ET

NILI ENCHIRIDION.

Omnia ad veterum Codicum fidem recenſuit
et Varietate Lectionis Notisque illuſtravit

IOHANNES SCHWEIGHÆVSER
Argentoratenſis,
Inſtituti Literarii Reip. Gallofrancorum Socius.

ASTOR LIBRARY
NEW-YORK.

TOMVS PRIOR.

SIMPLICII COMMENTARIVS IN ENCHIRIDION.

LIPSIAE
IN LIBRARIA WEIDMANNIA
MDCCC.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ
ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ.

SIMPLICII COMMENTARIVS
IN
EPICTETI ENCHIRIDION

Ex verſione Latina

HIERONYMI WOLFII

ad emendati Græci exempli fidem recognita et caſtigata.

IO. ALBERTVS FABRICIVS,

in Biblioth. Græc.

LIB. V. CAP. XXIX.

*SIMPLICIVS, patria Cilix, Ammonii, & Damascii Syri, Stoici Philosophi, discipulus: unus ex illis Philosophis, qui, cum pertinaciter Ethnicismo adhærerent, *) rebus suis sub Justiniani imperio parum fidentes, profecti sunt ad regem Persarum Cosroën; sed spe sua frustrati Athenas reverterunt, postquam in induciis Romanorum cum Persis A. C. DXLIX. cautum esset, ut illis tuto redire in sedes suas, & arbitratu suo vivere liceret. Fuit Simplicius eximius quidam inter eos, qui Philosophiam professi Peripateticam, eandem non opponere Pythagoræ aut Platonis scholæ & Stoi-*

cis,

*) Quid fuerit, quod Simplicii nostri animum a Christianorum sacris, miserrima ac plane impia superstitione per illa tempora foede pollutis, alienare cum maxime debuerit, intelligi ex eis par est, quæ in hoc Commentario in Epicteti Enchiridion pag. 246 & seqq. editionis Heinsianæ (quæ paginæ ad oras nostræ editionis adnotatæ sunt) tam graviter quam verissime disputata leguntur. Quæ qui legerit, tanto magis miraturus est, mentem ubi habuerit Villebrunius, cum in Codicum indice, ad emendandum Enchiridion a se adhibitorum, *Simplicii Commentarios a Christianis mala fraude pluribus in locis interpolatos* esse contenderet: cujus quidem interpolationis nusquam nec vola nec vestigium ullum comparet.

cis, ſed conciliare cum illis ſtuderent, adeoque in omnibus illis operam aſſiduam poſuiſſent: quod ex ſcriptis ejus etiamnum apparet, quæ ætatem tulerunt, cum non pauciora interciderint. Sed & hæc quæ exſtant, tanquam theſaurus quidam veteris Philoſophiæ, magni merito facienda exiſtimo, tum ob inſigne Simplicii ipſius judicium, tum ob fragmenta ex monumentis vetuſtiſſimorum Philoſophorum, quæ illa jam ætate raro obvia ſervavit, hypomnematisque ſuis paſſim intexuit. Commentario *autem ejus* in Enchiridion Epicteti *fateor me ita eſſe affectum, ut in tota antiquitate putem exſtare pauciſſima ſcripta, (de Ethnicis jam loquor) quæ vel ad mores formandos ſaniora præcepta contineant, vel providentiam divinam rectius aſſerant propugnentque.*

HIERONYMVS WOLFIVS,

in Præfatione ad Simplicii Commentarium in Epicteti Enchiridion, latine a ſe converſum.

p. 10 ſeq.

Me quidem hæc opera ſerius eſſe nactum, (de SIMPLICIO & ARRIANO loquor) nec a primis annis adoleſcentiæ in iis eruditum fuiſſe, dolorem equidem, ſi quid dolendo proficeretur. Sed gaudendum eſt potius, vel ingraveſcente ætate felicitatem hanc mihi contigiſſe, ut, quæ religio noſtra credenda proponit, pleraque philoſophicis etiam rationibus comprobata cognoſcerem.

ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ
ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ.

Περὶ μὲν τοῦ βίου τοῦ Ἐπικτήτου, καὶ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, Ἀρριανὸς ἔγραψεν, ὁ τὰς Ἐπικτήτου Διατριβὰς ἐν πολυστίχοις συντάξας βιβλίοις· καὶ ἀπ' ἐκείνου μαθεῖν ἔστιν, ὁποῖος γέγονε τὸν βίον ὁ ἀνήρ. Τὸ δὲ βιβλίον τοῦτο, τὸ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον ἐπιγεγραμμένον, καὶ τοῦτο αὐτὸ συνέταξεν ὁ Ἀρριανὸς, τὰ καιριώτατα καὶ ἀναγκαιότατα ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ κινητικώτατα Bd. Heins. p. 1. b. c.

τα

SIMPLICII COMMENTARIVS
IN
EPICTETI ENCHIRIDION.

SIMPLICII PRAEFATIO.

De Vita & obitu Epicteti Arrianus scripsit, is qui complurium versuum libris Dissertationes Epicteti est complexus: ab eoque disci potest, qualis ille vir in vita fuerit. Hunc vero libellum, qui *Epicteti Manuale* inscribitur, idem composuit Arrianus, delectis ex Epicteti disputationibus Philosophiæ locis præci-

τα τῶν ψυχῶν ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν Ἐπικτήτου λόγων· ὡς αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Μασσαλῆνον ἐπιστολῇ ἔγραψεν ὁ Ἀρριανὸς, ᾧ καὶ τὸ σύνταγμα προσεφώνησεν, ὡς ἑαυτῷ μὲν φιλτάτῳ, μάλιστα δὲ τὸν Ἐπίκτητον τεθαυμακότι. Τὰ δὲ αὐτὰ σχεδὸν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων σποράδην ἐν τοῖς Ἀρριανοῦ τῶν Ἐπικτήτου Διατριβῶν γεγραμμένα εὑρίσκεται.

p. 2. a. Σκοπὸν δὲ ἔχει τὸ βιβλίον, εἰ τύχοι τῶν πεισθομένων αὐτῷ, καὶ μὴ μόνον ἀκουόντων, ἀλλὰ καὶ πασχόντων ὑπὸ τῶν λόγων, καὶ εἰς ἐργασίαν αὐτοὺς ἀγόντων, ἐλευθέραν ἀποτελέσαι τὴν ἡμετέραν ψυχήν, οἵαν αὐτὴν καὶ ὁ ποιήσας καὶ γεννήσας δημιουργὸς καὶ πατὴρ προεβάλλετο· ὥστε μήτε φοβεῖσθαί τι, μήτε λυπεῖσθαί ἐπί τινι, μήτε ὑπό τινος τῶν χειρόνων δεσπόζεσθαι. Ἐγχειρίδιον δὲ αὐτὸ ἐπιγέγραπται, διὰ τὸ πρόχειρον εἶναι αὐτὸ δεῖν καὶ ἕτοιμον εἶναι τοῖς b. βουλομένοις εὖ ζῆν. καὶ γὰρ καὶ τὸ στρατιωτικὸν

præcipuis maximeque neceſſariis; quemadmodum ipſe teſtatur in Epiſtola ad Meſſalinum, cui hoc ſcriptum dedicavit, ut amiciſſimo ſibi, & qui maximus fuiſſet Epicteti admirator. Quae fere eadem, & eisdem vocabulis, ſparſim in Arriani libris Diſſertationum Epicteti ſcripta reperiuntur.

Eſt autem finis libello propoſitus, (modo eos lectores invenerit qui obtemperent, quique his cognoſcendis non contenti, præceptis ipſis adficiantur, eaque in actum deducant) animum noſtrum in eam adſerere libertatem, ad quam a parente & auctore Deo procreatus eſt; ut neque formidet quidquam, neque ulla re doleat, neque ulli deteriori naturæ ſerviat. *Enchiridion* vero (id eſt, *Manuale*) inſcribitur, quod iis, qui recte vivere ſtudent, ad manus atque in promtu perpetuo eſſe debeat: quemadmodum & pugio militaris

τικὸν ἐγχειρίδιον, ξίφος ἐστὶ, πρόχειρον ἀεὶ τοῖς χρωμένοις ὀφεῖλον εἶναι. Πολὺ δὲ τὸ δραστήριον καὶ κινητικὸν ἔχουσιν οἱ λόγοι· ὡς τοὺς μὴ πάνυ νενεκρωμένους, νύττεσθαι ἐξ αὐτῶν, καὶ συναισθάνεσθαι τῶν οἰκείων παθῶν, καὶ πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν ἐπεγείρεσθαι· τοὺς μὲν μᾶλλον, τοὺς δὲ ἧττον. καὶ εἴ τις ὑπὸ τουτων μὴ πάσχει τῶν λόγων, ὑπὸ μόνων ἂν τῶν ἐν ᾅδου δικαστηρίων ἀπευθυνθείη.

Παιδεύει δὲ τὸν ἄνθρωπον, ὡς κατὰ ψυχὴν λογικὴν οὐσιωμένον, τῷ σώματι χρώμενον ὡς ὀργάνῳ. καὶ διὰ τοῦτο καὶ γαμεῖν καὶ παιδοποιεῖνς ἐνδίδωσι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ βίῳ αἱρετῶν ἀπολαύειν· παντα χοῦ δὲ βούλεται, τὴν λογικὴν δύναμιν ἀδούλευτον φυλάττειν τοῦ τε σώματος καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν καὶ τὴν ἐκείνων χρῆσιν ἀναφέρουσαν. τῶν δὲ ἐκτὸς δοκούντων ἀγαθῶν, ὅσα μὲν δύναται συμφωνεῖν πρὸς τὸ ἀληθινὸν ἀγαθὸν,

faris (qui græce *Enchiridion* dicitur) gladius est, qui semper in promtu esse debet utentibus. Genus orationis nervosum est, & acre; ut, qui omnino mortui non sint, eo veluti stimulo quodam pungantur, & suos morbos cum intelligant, tum ad eos corrigendos excitentur, alii quidem magis, alii minus: qui vero his præceptis non adficiatur, is nonnisi ab inferorum tribunalibus corrigi posse videatur.

Instituit autem eruditque hic libellus hominem, tamquam naturam cujus essentia in animâ rationali insit, quæ corpore utatur velut instrumento. Qua de caussa quidem & conjugium, & procreationem liberorum, cæterarumque rerum in vita expetendarum usum homini concedit; sic tamen, ut mentis vim & a corpore & a brutis adfectibus ubique invictam præstare, eorumque usum ad bonum homini proprium jubeat referre. Externarum igitur rerum, quæ in bonis habentur, quæque cum vero bono consentire possunt,

καρπούσθαι συγχώρεῖ μεμετρημένως· τὰ δὲ
p. 3. ἀναρμοστοῦντα πρὸς ἐκεῖνο, παραινεῖ παντελῶς
a. ἀποτρέπεσθαι.

Καὶ τοῦτο δ' ἄν τις τῶν λόγων τούτων θαυμάσειεν, ὅτι τοὺς πειθομένους καὶ ἐργαζομένους τὰ λεγόμενα, μακαρίους ἀποτελοῦσι καὶ εὐδαίμονας, οὐδὲν δεηθέντας τὰς μετὰ θάνατον τῆς ἀρετῆς ἀμοιβὰς ἐπαγγέλλεσθαι, κἂν πάντως ἀκολουθῶσι καὶ αὗται. τὸ γὰρ ὡς ὀργάνοις χρώμενον τῷ σώματί καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθεσι, πάντη πάντως χωριστὴν ἔχει τὴν οὐσίαν αὐτῶν, καὶ ἐπιδιαμένουσαν μετὰ τὴν ἐκείνων φθοράν·
b. καὶ δῆλον, ὅτι καὶ τὴν τελειότητα σύστοιχον τῇ οὐσίᾳ. Ἀλλὰ κἂν θνητήν τις ὑποθῆται τὴν ψυχήν, συναπολλυμένην τῷ σώματι, ὁ κατὰ ταύτας ζῶν τὰς ὑποθήκας, τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα ἀπολαμβάνων, τὸ οἰκεῖον καρπούμενος ἀγαθὸν, εὐδαίμων ὄντως ἐστὶ καὶ μακάριος. καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι θνητὸν ὑπάρχον, εἰ τὴν κατὰ φύσιν τὴν ἑαυτοῦ τελειό-

sunt, fructum, ut dixi, concedit, sed moderatum: quæ vero ab illo dissentiunt, ea plane rejicienda esse monet.

Illud vero etiam in his disputationibus mireris, quod eos qui obtemperant, & præcepta in vita observant, felices & beatos efficiunt ita, ut non necesse sit præmia virtutis post mortem eis polliceri; quamvis & hæc omnino secutura sint. Quod enim corpore brutisque adfectibus pro instrumentis utitur, id omnino naturam habet ab his diversam, & quæ post horum interitum permaneat: perspicuumque est, habere illud perfectionem, quæ sit naturæ ipsius consentanea. Sed quod si etiam interire animam cum corpore statuas; tamen, qui præcepta hæc observat, is perfectionem suam consecutus, suoque perfruens bono, vere felix est & beatus. Nam & corpus humanum, quamquam mortale, naturalem suam perfe-

τελειότητα ἀπολαίβοι, ἔτυχε τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ, καὶ οὐδενὸς ἔτι δεῖται πρὸς τοῦτο.

Κομματικοὶ δὲ εἰσιν οἱ λόγοι, καὶ γνωμονικοί, κατὰ τὸ τῶν ὑποθηκῶν καλουμένων παρὰ τοῖς c. Πυθαγορείοις εἶδος. πλὴν καὶ τάξις τίς ἐστι πρὸς ἀλλήλους ἐν πᾶσι σχεδὸν αὐτοῖς, καὶ ἀκολουθία, ὡς προϊόντες εἰσόμεθα. καὶν τὰ κεφάλαια δὲ διωρισμένα γέγραπται, εἰς μίαν πάντα τείνει τέχνην, τὴν διορθωτικὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· καὶ πάντες οἱ λόγοι πρὸς ἕνα τείνουσι σκοπὸν, τὴν λογικὴν ψυχὴν διεγεῖραι πρός τε τὴν φυλακὴν τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, καὶ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν χρῆσιν τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν. Καὶ εἰσὶ μὲν οἱ λόγοι σαφεῖς· οὐ χεῖρον δὲ ἴσως, p. 4. κατὰ τὸ δυνατὸν διαπτύσσειν αὐτούς. ὅ τε γὰρ a. γράφων, συμπαθέστερός τε ἅμα πρὸς αὐτοὺς γενήσεται, καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν κατανοητικώτερος· καὶ τῶν φιλομαθῶν οἱ πρὸς λόγους ἀσυνηθέστεροι, ἴσως ἔξουσί τινα χειραγωγίαν ἐκ τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν.

perfectionem consecutum, suo bono potitur, nec praeterea quidquam desiderat.

Dictio libelli concisa est, & sententiosa, qualis praeceptionum earum esse solet, quas ὑποθήκας Pythagorei vocant. Atque etiam certo ordine consentiunt illae, & inter se ubique fere cohaerent, ut in progressu operis videbimus. Quamvis enim distincta sint Capita, omnia tamen ad unam artem, vitae humanae correctricem, referuntur: & ad unum finem praecepta omnia tendunt, ut rationis particeps animus ad suae dignitatis conservationem, & ad facultatum suarum usum eum, qui naturae conveniens sit, excitetur. Etsi autem perspicua sint praecepta, nihil tamen fortasse nocuerit, pro virili ea explicare. Nam & interpres, dum scribit, magis eis adficietur, eorumque veritatem rectius perspiciet: & studiosis, minus adsuetis hujusmodi disputationibus, interpretatio nostra loco indicis erit, qui veluti manu eos ducat.

Princi-

Τοῦτο δὲ πρῶτον, ὅπερ εἶπον, διαρθρωτέον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἄνθρωπον οὗτοι πεποίηνται οἱ λόγοι, καὶ πρὸς ποίας ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρετὴν ἀνάγουσι τὸν πειθόμενον. οὔτε οὖν πρὸς τὸν καθαρτικῶς δυνηθέντα ζῆν· ἐκεῖνος γὰρ, ὅση δύναμις, φεύγειν ἀπὸ τοῦ σώματος βούλεται καὶ τῶν σωματικῶν παθῶν, καὶ εἰς ἑαυτὸν συνιέναι, οὔτε ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν θεωρητικόν· ἐκεῖνος γὰρ καὶ τὴν ἑαυτοῦ λογικὴν ζωὴν ὑπερτρέχων, ὅλος εἶναι βούλεται τῶν κρειττόνων. ἀλλ' ἐκείνοις ἁρμόζουσι, τοῖς κατὰ τὴν λογικὴν μὲν ζωὴν οὐσιωμένοις, ὡς ὀργάνῳ δὲ χρωμένοις τῷ σώματι, καὶ μήτε μέρος τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα νομίζουσι, μή τε αὐτὴν μέρος εἶναι τοῦ σώματος, μή τε μετὰ τοῦ σώματος συμπληροῦσαν τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐκ δυοῖν μερῶν συγκείμενον, τῆς τε ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος. οὗτος μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ὁ πολύς ἐστιν, ὁ συμπεφυρμένος τῇ γενέσει, καὶ ὑπ' αὐτῆς καταπεπονημένος, μηδὲν μᾶλλον λογικὸν ἢ ἄλογον ζῷον ὑπάρχων, καὶ διὰ τοῦτο

Principio vero id, quod dixi, est enucleandum, quem ad hominem dirigantur ista præcepta, & ad cujusnam vitæ humanæ virtutem adducant eum qui obtemperarit. Neque igitur ad eum hominem pertinent, qui repurgatam vitam vivere potest; is enim, quantum licet, a corpore corporisque affectionibus refugit, & veluti totus in se ipsum convertitur; multoque minus ad eum, qui contemplationi est deditus; is enim, non contentus vita rationi consentanea, quantus quantus est, Deorum esse collega studet. Sed illis conveniunt, qui in rationali anima essentiam suam ponentes, corpore pro instrumento utuntur; quique nec corpus animi partem, nec animum esse partem corporis, neque duabus his tamquam partibus, animo & corpore, constare hominem censent. Hic enim est vulgaris homo, demersus in materiæ sordibus, ab eaque oppressus; nihilo magis rationis particeps animal, quam brutum; ac verbo, potius

τοῦτο μηδὲ κυρίως λεγόμενος ἄνθρωπος. ὁ δὲ ὄντως ἄνθρωπος εἶναι βουλόμενος, καὶ τὴν εὐγένειαν τὴν ἑαυτοῦ προθυμούμενος ἀνακτήσασθαι, ἣν ὁ θεὸς παρὰ τὰ ἄλογα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἐχαρίσατο, οὗτος φυλάσσει τὴν ἑαυτοῦ λογικὴν ψυχὴν, ὥσπερ ἔχει φύσεως, οὕτω ζῆν, ἄρχουσαν τοῦ σώματος, καὶ ὑπερανέχουσαν αὐτοῦ, καὶ εὐχ ὡς μέρει συντεταγμένῳ, ἀλλ' ὡς ὀργάνῳ χρωμένην. καὶ τούτῳ προσήκουσιν αἱ ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ, ἐφ' ἃς οὗτοι οἱ λόγοι προτρέπουσιν. p. 1. a.

Ἀλλ', ὅτι μὲν οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν οὐσιούμενος, πρεσβεύουσιν μὲν ὁ τοῦ Πλάτωνος Σωκράτης ἔδειξεν, Ἀλκιβιάδῃ, τῷ καλῷ, τῷ Κλεινίου, διαλεγόμενος. ὁ δὲ [Ἐπίκτητος,] ὑπόθεσιν ταύτην λαβὼν, διδάσκει τοὺς πειθομένους αὐτῷ, διὰ ποίας ζωῆς καὶ ποίων ἔργων τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον δυνατόν ἐστιν τελειῶσασθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ b.

potius homo, quam re ipsa. Qui autem verus homo esse studet, & nobilitatem cupit recuperare suam, quam Deus, magna cum excellentia reliquorum animalium, ipsi donavit; is rationalem suam animam custodit, curatque ut ita vivat, ut hujus fert natura; imperans corpori, & supra illud efferens sese, eoque utens, non ut parte sibi conjuncta, sed ut instrumento: & ad hunc pertinent virtutes morales ac civiles, ad quas præcepta hæc cohortantur.

Esse autem hunc verum Hominem, cujus natura essentiaque in Animâ insit ratione prædita, inprimis quidem & ex professo ostendit Platonis Socrates, disputans cum Alcibiade illo pulcro, Clinie filio. Epictetus vero argumentum illud pro concesso sumens, docet hos qui ipsi parent, quanam vitæ ratione, quibusve factis homo talis perfectionem suam consequi possit.

Vt

τὸ σῶμα, τοῖς κατὰ φύσιν κινήσεως ἐπιτείνον, γυμνάζεται δι' αὐτῶν, καὶ ἐρρωμενέστερον ἀποδείκνυται· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, διὰ τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν, εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἕξιν τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν καθίστησιν. Οὐδὲν δὲ ἐμποδίζει τῇ σχολῇ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον ἴσως ἐστὶ, τοῦτο δὴ τὸ καθ' ὑπόθεσιν ὑπὸ τοῦ Ἐπικτήτου προληφθὲν, ὅτι ὁ ἀληθῶς ἄνθρωπος
c. ἡ λογικὴ ψυχή ἐστιν, ἡ τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ χρωμένη, πρὸ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἐξηγήσεως προδιαρθρῶσαί τε, καὶ προαποδεῖξαι. καὶ γὰρ ὁ μὲν Ἐπίκτητος τὰς τῷ τοιούτῳ ἀνθρώπῳ πρεπούσας καὶ οἰκείας ἐνεργείας ὑπ' ὄψιν προτιθεὶς, γνώσεσθαί τε αὐτὰς ἀκριβῶς, καὶ ἐργάζεσθαι τοὺς πειθομένους αὐτῷ παρακαλεῖ καὶ ἀνακινεῖ· ἵνα δι' αὐτῶν, ὡς εἶπον, καὶ τὴν οὐσίαν τὴν ἰδίαν τελεωσώμεθα. ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ κυρίως ἄνθρωπος, οὐκ ἀποδείκνυσιν, ἀλλ', ὅπερ εἶπον, εἰς ὑπόθεσιν λαμβάνει.

Ὁ τοί-

Vt enim corpus naturalibus motionibus intendendis exercetur corroboraturque; ita etiam animus, per actiones secundum naturam institutas, ad statum habitumque naturæ congruentem sese perducit. Sed explicationi horum præceptorum non obstabit, puto, quin potius necessarium esse videtur, ut, priusquam singulas partes interpretari adgrediamur, principio id quod Epictetus pro concesso sumsit, *Hominem vere nominatum, esse Animum rationis participem, qui corpore tamquam instrumento utatur*, enucleemus demonstremusque. Nam Epictetus quidem, convenientibus ac propriis tali homini actionibus ob oculos positis, hortatur & stimulat suos sectatores ad illas cum adcurate cognoscendas, tum exsequendas; ut per eas, quemadmodum dixi, naturam nostram perficiamus: at, esse illum verum hominem, non demonstrat, sed pro concesso, ut modo ajebam, sumit.

Socrates

Ὁ τοίνυν Σωκράτης, λαβὼν ἐκ τῆς ἐναρ- p. 6.
γείας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὥσπερ τῇ σμίλῃ, οὕτω a.
καὶ τῇ χειρὶ χρῆται πρὸς τὴν ἐργασίαν· καὶ προσλαβών, ὅτι τὸ χρώμενον ἄλλο ἐστὶ, καὶ τὸ ᾧ χρῆται ἄλλο, ὡς ὄργανον· συνήγαγεν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι τὸ τῷ σώματι χρώμενον ὡς ὀργάνῳ. χρῆται δὲ τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ, ἔν τε ταῖς τέχναις, καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις, οὐκ ἄλλο τι ἢ ἡ λογικὴ ψυχή. Εἶτα πάλιν λαβὼν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τὸ χρώμενον τῷ σώματι, καὶ ἄρχει πανταχοῦ ἐκείνου ᾧ χρῆται, ἐκ διαι- b.
ρέσεως ἐρωτᾷ τὸν λόγον· λέγων, ὅτι ἀνάγκη, τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν ψυχὴν εἶναι, ἢ τὸ σῶμα, ἢ τὸ συναμφότερον. εἰ οὖν ὁ μὲν ἄνθρωπος ἄρχει τοῦ σώματος, τὸ δὲ σῶμα ἑαυτοῦ οὐκ ἄρχει, δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος τὸ σῶμα· ἀλλ' οὐδὲ τὸ συναμφότερον, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· εἰ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄρχων τοῦ σώματός ἐστι, μὴ ἄρχοντος τοῦ σώματος, οὐδὲ τὸ συναμφότερον ἂν εἴη τὸ ἄρχον. ὅλως δὲ, εἰ τὸ μὲν

Socrates igitur, ex ipsâ evidentiâ hoc sumto, *hominem, ut scalpro, ita manu etiam uti ad opus faciendum;* deinde illo adjuncto, *alium esse agentem, & aliud id quo ille utatur,* nempe instrumentum; colligit, HOMINEM esse, *qui corpore utatur pro instrumento.* Vtitur autem corpore pro instrumento, cum in artibus, tum in aliis actionibus, nihil aliud nisi *Animus rationis particeps.* Deinde rursus ex eis, quæ dicta sunt, sumens, *id quod utatur corpore, omnino etiam imperare ei quo utatur,* tripartita utitur argumentatione, dicens, *hominem necessario vel animum esse, vel corpus, vel utrumque. Quod si igitur homo corpori imperet, ipsum vero corpus sibi non imperet; colligi, hominem corpus non esse. At ne utrumque quidem simul;* eâdem de causâ: *nam, si homo est,* inquit, *corpori qui imperet, corpus autem sibi ipsum non imperet; non utrumque simul imperabit. Omnino vero,*

si

μὲν σῶμα καθ' αὑτὸ ἀκίνητον καὶ νεκρόν ἐστιν,
c. ἡ δὲ ψυχὴ τὸ κινοῦν ἐστιν· ὁρῶμεν δὲ καὶ ἐπὶ
τῶν τεχνῶν, ὅτι κινεῖ μὲν ὁ τεχνίτης, κινεῖται
δὲ τὰ ἔργανα τῆς τέχνης· δῆλον, ὅτι ὀργάνου
τάξιν ἔχει τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχήν. αὕτη οὖν
ἐστιν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ὁ βουλόμενος ἀνθρώπου
ἐπιμελεῖσθαι, τῆς ψυχῆς ἐπιμελείσθω τῆς λογι-
κῆς, καὶ περὶ τὰ οἰκεῖα αὐτῆς ἀγεσθαι διατρι-
βέτω. ὁ γὰρ τοῦ σώματος ἐπιμελούμενος, οὐκ
ἀνθρώπου, οὐδὲ τῶν ὄντως ἡμῶν ἐπιμελεῖται,
p.7. ἀλλὰ τοῦ ὀργάνου. ὁ δὲ περὶ χρήματα καὶ τὰ
a. τοιαῦτα σπουδάζων, οὔτε ἀνθρώπου ἐπιμελεῖται,
οὔτε ἀνθρώπου ὀργάνου, ἀλλὰ τῶν τοῦ ὀργάνου.

si corpus per ſeſe immobile ac mortuum eſt, animus vero eſt qui moveat; & in artibus quoque ſi videmus, artificem eſſe qui moveat, inſtrumenta vero artis quæ moveantur; perſpicuum eſt, inſtrumenti vice eſſe corpus, animi reſpectu. Animus igitur eſt homo: & qui *hominem* curare voluerit, *animum* curet oportebit rationis participem, & in propriis ejus bonis verſetur. Nam, qui *corpus* curat, non *hominem* curat, nec id quod vere *nos* ſumus; ſed *inſtrumentum* curat. Qui vero pecuniæ aliisque id genus rebus ſtudet, is nec hominem curat, nec hominis inſtrumentum; ſed ea quæ ipſi inſtrumento ſervlunt.

ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ά.

Τῶν ὄντων, τὰ μέν ἐστιν ἐφ' ἡμῖν· τὰ δέ, οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἐφ' ἡμῖν μέν, ὑπόληψις, ὁρμή, ὄρεξις, ἔκκλισις· καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅσα ἡμέτερα ἔργα.

EPICTETI MANVALE.

CAPVT I. (Nobis Cap. I. sect. 1.)

Rerum aliæ in nostra sunt potestate, aliæ non sunt. In nostra sunt potestate, opinionem suscipere, impetum ad agendum capere, adpetere, declinare; & quo verbo, quæcumque nostra sunt opera.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖνα λέγει, ὧν κύριοί ἐσμεν, καὶ ὧν τὴν ἐξουσίαν ἔχομεν. ταῦτα [γὰρ] καὶ ἐπ' αὐτῷ ἑκάστῳ λέγομεν, ἃ μὴ παρ' ἄλλου ἔχει, μηδὲ ὑπ' ἄλλου τινὸς ἐμποδίζεσθαι δύναται. Τοιαῦτα δέ ἐστι τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, τὰ ἔνδοθεν ὑπ' αὐτῆς κατὰ τὴν αὐτῆς κρίσιν καὶ αἵρεσιν γινόμενα. οὐ γὰρ δυνατὸν, ἔξω κινεῖσθαι τὴν αἵρεσιν· ἀλλὰ κἂν τὸ αἱρετὸν ἔξωθεν ᾖ, ἡ αἵρεσις αὐτὴ, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αἱρετὸν κίνησις, ἔνδοθέν

COMMENTARIVS.

Penes nos, vel *in nobis sita*, ea dicit, quorum domini sumus, & quæ *in nostra potestate* habemus. Nam & quæ quis non ab alio habet, & quæ ab alio nemine impediri possunt, ea *penes ipsum* esse dicimus. Cujusmodi sunt motus animorum, qui intrinsecus suo cujusque judicio & arbitratu cientur. Voluntas enim extrinsecus moveri non potest: quamvis enim id, quod expetitur, extrinsecus est; ipse tamen

δοθέν ἐστι. Τοιοῦτον δέ ἐστι, τὸ τοιάνδε ἢ τοι-
c. άνδε ὑπόληψιν ἔχειν περὶ τῶν πραγμάτων· οἷον, ὅτι ὁ πλοῦτος ἢ ὁ θάνατος, ἤ τι τῶν ἄλλων, ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ ἀδιάφορόν ἐστι. κἂν γὰρ ἄλλου τινὸς ἀκούσαντες δοξάσωμεν ἢ οὕτως ἢ οὔτως περὶ αὐτοῦ, δοξάσωμεν δὲ ὅλως, καὶ μὴ, ὡς οἱ διδακτοὶ ὄρνιθες τὸ κονδῖτον πίω λέγουσι, (τί λέγουσιν οὐκ εἰδότες,) οὕτω καὶ ἡμεῖς λέγωμεν· ἡ δόξα αὕτη καὶ ἡ ὑπόληψις, ἡμέτερόν ἐστί κίνημα, ἠρεθισμένον ἔξωθέν ἐνίοτε, καὶ προκληθὲν ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος, οὐ μέντοι ἐντε-
p.8.θὲν ὑπ' αὐτοῦ. Τοιοῦτον δέ ἐστι καὶ ἡ ἐπί τι
a. ὁρμὴ, ἔνδοθεν οὖσα καὶ αὕτη. κἂν γὰρ ἐκεῖνο, ἐφ' ὃ ὁρμῶμεν, ἔξωθεν ᾖ, κἂν ἀφορμή τις γίνηται τῇ ὁρμῇ, ἀλλ' αὐτή γε ἡ ὁρμὴ ἔνδοθέν ἐστιν ὅλη· οὐχ ὡς οἱ κατὰ ὠθισμὸν ἑτεροκινήτως κινούμενοι ἔξωθεν ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν κίνησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς οἱ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν διεγειρόμε-

tamen motus ad illud, intrinsecus est. Hujus igitur generis est, talem aut talem *opinionem* de rebus *susceptam* habere; veluti, divitias, aut mortem, aut aliud quid, bonum esse, aut malum, aut indifferens. Nam quamvis, ab aliis edocti, sic aut aliter de re quapiam opinemur; tamen, si modo opinemur, nec, quemadmodum aves verba illa *conditum bibo*, prout edocti sunt, garriunt, ipsi quid dicant nescientes, sic & nos loquamur, *opinio* ista atque *sententia* noster motus est, excitatus quidem nonnumquam extrinsecus, & provocatus ab aliquo docente, nec tamen ab eodem nobis insertus. Ejusdem generis est etiam *impetus*, quem *ad agendum* capimus. Quamvis enim id, ad quod capimus impetum, extrinsecus sit, & quamvis per occasionem rei extrinsecus oblatæ ortum capiat impetus; ipse tamen totus intrinsecus est: capimus enim illum, non ut hi, qui vi externa pulsi cauffam motus sui extra se habent, sed ut qui suapte vi intrinsecus

γειρόμενοι. Καὶ ἡ ὄρεξις δὲ τοιοῦτόν ἐστιν, ἔκτασις οὖσα τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ ὀρεκτόν· καὶ ἡ ἔκκλισις ἐναντία τῇ ὀρέξει, ἀποστροφὴ καὶ φυγὴ οὖσα ἀπὸ τοῦ ἐκκλιτοῦ.

Δῆλον δέ, ὅτι προηγεῖται μὲν ἡ ὑπόληψις, b.
καὶ λογική τις οὖσα γνῶσις, καὶ ἀνθρώπῳ πρέπουσα. ὅταν δὲ περὶ κακοῦ ἢ ἀγαθοῦ ἡμετέροι, ὄντος, ἢ δοκοῦντος, ἡ ὑπόληψις ᾖ, ἀναγκαῖται πάντως ἔκκλισις ἢ ὄρεξις, ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ ὁρμή. ὀρεχθῆναι γὰρ δεῖ πρῶτον ἢ ἀπαρεσθῆναι, καὶ οὕτως ὁρμῆσαι προσελθεῖν τῷ ὀρεκτῷ, ἢ ἀποστραφῆναι τὸ ἐκκλιτόν, ὅπερ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ὀρεκτῷ. οἱ μέντοι Στωϊκοὶ τὴν ὁρμὴν καὶ c.
ἀφορμὴν προετίθεσαν [τῆς τε ὀρέξεως καὶ] τῆς ἐκκλίσεως, τὰ πρὸ τῆς ὀρέξεως καὶ ἐκκλίσεως κινήματα τῆς ψυχῆς θεασάμενοι.

Ἀλλ' αἱ μὲν ἄλογοι ὀρέξεις, τοῦτ' ἔστι, θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, προσεχεῖς οὖσαι τοῖς σώμασι,

trinſecus moventur. Eſt porro ejusdem generis *adpetitio*, quaſi quædam animi extenſio ad id quod adpetitur: & *declinatio*, adpetitioni contraria, quaſi averſio & fuga ab eo quod declinatur.

Manifeſtum eſt autem, antecedere opinionem; quæ etiam eſſe poteſt cognitio rationi conſentanea, & digna homine. Quæ ſi verſatur circa bonum aut malum noſtrum, ſive adparens illud, ſive verum; movetur omnino declinatio aut adpetitio, ſequitur vero impetus. Nam adpetere prius, aut averſari oportet, quam impetum capias, quo accedas ad rem deſideratam, aut fugias id quod averſaris, quod contrarium eſt ei quod deſideras. Sed Stoici quidem impetum, & motum huic contrarium, quem ἀφορμὴν vocant, præpoſuerunt adpetitioni & declinationi; motus illos animi ſpectantes, qui adpetitionem & declinationem præcedunt.

At adpetitiones rationis expertes, id eſt, ira & cupiditas, quæ corporibus contiguæ, & vires

σι, καὶ ζωαὶ τῶν σωμάτων οὖσαι, ὡς δοκεῖν ἀπὸ τῆς κράσεως τῶν σωμάτων ἀναβλαστάνειν, πολὺ τὸ ἑτεροκίνητον ἔχουσι· καὶ οὐκ ἔτι αὐτεξούσιοι ἁπλῶς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ὀρεγομένοις κυρίως εἰσὶ,
p. 9. a. καὶν ἔνδοθεν καὶ αὗται κινῶνται. καὶ ἡ λογικὴ δὲ ψυχὴ, ὅταν μὲν ἑαυτὴν ἐνδῷ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς ἀλόγοις καὶ τοῖς σωματικοῖς κινήμασι, καὶ αὐτὴ νευροσπαστεῖται, καὶ ὠθεῖται, καὶ οὐκ ἔτι εὔλυτα ἐφ' ἑαυτῇ ἔχει τὰ κινήματα. ὅταν δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν καὶ ἐνέργειαν ἐνεργῇ, τότε ἐλευθέρως καὶ αὐτεξουσίως ἔνδοθεν ἀφ' ἑαυτῆς κινεῖται· καὶ ἐπὶ ταύτης τὸ ἐφ' ἡμῖν ὁρᾶται καὶ ἀναμφίλεκτον. Ἵνα δὲ καὶ ἀκριβέ-
b. στερον καταμάθωμεν, καὶ τί ἐστὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν τοῦτο, καὶ ἐν τίσι τῶν ὄντων ἐστὶ, καὶ ὅτι ῥίζα καὶ ἀρχὴ τοῦτο πάσης εὐζωΐας καὶ κακοζωΐας τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν, ἄνωθέν ποθεν ἀρξάμενοι λέγωμεν.

Πάντων

quædam ac motus animales corporum ſunt, ut ex corporum temperie enaſci videantur, multum illæ habent alieni motus: neque prorſus voluntariæ & ſui juris ſunt, nec plane in poteſtate eorum, qui iiſ commoventur, licet & ipſæ intrinſecus cieantur. Atque etiam ipſe particeps rationis animus, cum ſeſe corpori dedidit & brutis corporeisque motibus, veluti nervis quibusdam trahitur impellitur-que, neque jam motus ſuos ita expeditos habet & ſolutos. Idem vero cum ſecundum ſuam naturam vimque ſibi propriam agit, tum quidem libere ac ſua ſponte intrinſecus a ſe ipſe movetur. Ac in tali animo id, quod *penes nos* & in noſtra poteſtate eſt, citra controverſiam cernitur. Quo vero adcuratius cognoſcamus, quidnam ſit, & quibus in rebus inſit hoc, quod *penes nos eſſe* dicimus, utque radicem atque principium id eſſe hominibus bene beateque vivendi, aut contra, intelligatur; paulo altius rem repetamus.

Omnium

Πάντων τῶν ὄντων πηγὴ καὶ ἀρχὴ τὸ Ἀγαθόν ἐστιν. οὗ γὰρ πάντα ἐφίεται, καὶ εἰς ὃ πάντα ἀνατείνεται, τοῦτο πάντων ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστί. Καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ Ἀγαθὸν πάντα παράγει, τά τε πρῶτα, καὶ τὰ μέσα, καὶ τὰ ἔσχατα. ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα, καὶ ἑαυτῷ προσεχῆ, ὅμοια ἑαυτῷ παράγει· μίαν ἀγαθότητα, πολλὰς ἀγαθότητας· καὶ μίαν ἁπλότητα, καὶ ἑνὰς ἡ ὑπὲρ πάσας, πολλὰς ἑνάδας· καὶ μίαν ἀρχὴν, πολλὰς ἀρχάς. ταὐτὸν γάρ ἐστιν ἓν, καὶ ἀρχὴ, καὶ ἀγαθὸν, καὶ Θεός. καὶ γὰρ Θεὸς μὲν τὸ πρῶτον, καὶ πάντων αἴτιον. ἀνάγκη δὲ, τὸ πρῶτον, καὶ ἁπλούστατον εἶναι· ὅτι τὸ σύνθεσιν ὁποιανοῦν ἔχον καὶ πλῆθος, δεύτερόν ἐστι τοῦ ἑνός· καὶ τὸ πλῆθος, καὶ τὰ μὴ p. 10. ἀγαθὰ, τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, ὡς ὑπὲρ αὐτὰ ὄντος· καὶ τὸ μὴ ὂν αὐτὸ ἀρχὴ, ἀπ' ἀρχῆς ἐστι πάντως. ἀνάγκη δὲ, καὶ δύναμιν ἔχειν τὴν

B 2 ἀκρο-

Omnium rerum principium atque fons, Bonum est. Quod enim ab omnibus adpetitur, & quo referuntur omnia, id omnium rerum & principium & finis est. Et producit ex se Bonum bona omnia, & prima, & media, & extrema. Ac prima quidem, sibique contigua, similia producit sibi ipsi: una Bonitas, multas bonitates; & una Simplicitas Unitasque, omnes alias superans, multas unitates; unumque principium, multa principia. Est enim idem, Unum, & Principium, & Bonum, & Deus. Deus enim princeps est, & causa rerum omnium. Quod autem Primum est, id etiam esse simpliciſſimum oportet. Nam quidquid compositum est & multiplex, id, utcumque sit compositum, est uno posterius: & multitudo, & ea quæ bona non sunt, Bonum adpetunt, ut se ipsis excellentius: quodque non ipsum est Principium, id omnino a principio ortum est. Necesse vero est etiam, ut id quod Primum est

ἀκρετάτην καὶ πᾶσαν. δυνάμεως δὲ περιουσίας ἐστὶ, τὸ, πάντα παράγουσαν ἀφ' ἑαυτῆς, τὰ ὅμοια πρὸ τῶν ἀνομοίων παράγειν. διὸ πολλὰς ἀρχὰς ἡ μία ἀρχὴ, καὶ πολλὰς ἁπλότητας, καὶ πολλὰς ἀγαθότητας, παράγει προσεχῶς ἀφ' ἑαυτῆς. τὰ γὰρ ὄντα πάντα, διαφορὰς
b. ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, καὶ πεπληθυσμένα ταῖς οἰκείαις διαφοραῖς, εἰς μίαν ἕκαστα ἀρχὴν οἰκείαν ἀνάγεται. οἷον, τὰ καλὰ πάντα, ὅσα τε, καὶ ἐν οἷς ἐστι, καὶ ἐν ψυχαῖς, καὶ ἐν σώμασιν, εἰς μίαν ἀνάγεται κάλλους πηγήν. οὕτω δὲ καὶ τὰ σύμμετρα πάντα, καὶ τὰ ἀληθῆ πάντα. καὶ αἱ ἀρχαὶ πᾶσαι ὁμοφυεῖς πως εἰσὶ τῇ πρώτῃ, καθ' ὃ ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ καὶ ἀγαθότητες, μετὰ τῆς προσηκούσης ὑφέσεως
c. καὶ ἀναλογίας. ὅπερ γάρ ἐστιν ἡ μία ἀρχὴ πρὸς πάντα τὰ ὄντα, τοῦτο ἑκάστη πρὸς τὸ πλῆθος τὸ περιεχόμενον ὑπὸ τῆς κατ' αὐτὴν ἰδιότητος.

eſt & ſimpliciſſimum, vim quoque ſummam & univerſam habeat. Amplitudo autem illa & excellentia virium in eo ſita eſt, ut, cum omnia producat a ſe ipſo, ſimilia ſui prius producat, quam diſſimilia. Quapropter unum illud Principium multa principia, multas ſimplicitates, multas bonitates, ſibi proxime contiguas, a ſe ipſo producit. Res enim omnes, cum inter ſe differant, ſuisque differentiis ſint multiplicatæ, ſingulæ ad unum principium ſibi proprium referuntur. Veluti, pulcra omnia, quæcumque & ubicumque ſunt, ſive in corporibus, ſive in animis, ad unum referuntur Pulcritudinis fontem. Sic etiam omnia congruentia, & bona omnia. Et principia omnia, quatenus principia & fontes & bonitates ſunt, ejusdem ſunt naturæ atque primum Principium, cum diminutione tamen & proportione conſentanea. Quam enim rationem habet unum illud Principium ad res omnes, eamdem habet unumquodque principium ad eam multitudinem, quæ ſub ipſius proprietate continetur.

ἰδιότητος. οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν, μὴ καὶ ἕκαστον πλῆθος, κατὰ διαφοράν τινα ἀφωρισμένον, εἰς οἰκείαν ἀρχὴν ἀνατείνεσθαι, τὴν πᾶσι τὸ ἓν καὶ ταὐτὸν εἶδος ἐπιλάμπουσαν. παντὸς γὰρ πλήθους ἡγεῖται τὸ ἓν, καὶ πᾶσα ἐν πολλοῖς ἰδιότης ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰ πολλὰ παραγίνεται.

Πᾶσαι οὖν αἱ μερικαὶ ἀρχαὶ ἐνίδρυνται τῇ ὅλῃ, καὶ ὑπ' αὐτῆς οὐ διαστηματικῶς οὐδὲ πληθυντικῶς περιέχονται, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ὅλῳ p. 11. τὰ μέρη, καὶ ὡς ἐν τῷ ἑνὶ τὸ πλῆθος, καὶ a. ἐν τῇ μονάδι ὁ ἀριθμός. πάντα γάρ ἐστιν ἐκεῖνο, πρὸ πάντων· καὶ περὶ τὴν μίαν ἀρχὴν αἱ πολλαὶ ἀρχαὶ πληθύονται, καὶ ἐν τῇ μιᾷ ἀγαθότητι αἱ πολλαὶ ἀγαθότητες ἐνίδρυνται. καὶ ἔστιν ἐκεῖνο, οὐ τὶς ἀρχὴ, ὥσπερ ἑκάστη τῶν ἄλλων· ἡ μὲν, καλοῦ· ἡ δὲ, ἀληθείας· ἡ δὲ, συμμετρίας, ἢ ἄλλου τινός· ἀλλ' ἁπλῶς b. Ἀρχή· καὶ οὐ τῶν ὄντων ἁπλῶς ἀρχὴ, ἀλλ'

netur. Neque aliter fieri poterat, quin unaquæque multitudo, discrimine aliquo separata, ad principium sibi proprium tenderet, a quo omnibus sub ipso comprehensis una eademque forma adfulgeret. Omnem enim multitudinem antecedit unum: & omnis proprietas, quæ multis rebus ineſt, ab uno ad multa illa porrigitur.

Igitur omnia particularia principia in illo universo Principio consistunt, illoque continentur: non ita quidem, ut loco numeroque discreta insint illi; sed quemadmodum toto continentur partes, & quemadmodum uno continetur multitudo, & unitate numerus. Est enim illud, omnia, ante omnia: & circa unum Principium multa ista principia multiplicantur; & in una Bonitate multæ istæ bonitates consistunt. Est quippe illud non aliquod principium, quemadmodum quodque reliquorum, aliud pulcri principium, aliud veri, aliud congruentiæ, aut alterius cujusdam rei; sed nude & simpliciter Principium: nec simpliciter principium eorum quæ sunt, sed Principium

Ἀρχὴ ἀρχῶν. δεῖ γὰρ καὶ τὸ ἀρχικὸν ἰδίωμα, ὥσπερ τὰ ἄλλα, μὴ ἀπὸ πλήθους ἄρχεσθαι, ἀλλ' εἰς μίαν μονάδα συγκορυφοῦσθαι, τὴν Ἀρχὴν τῶν ἀρχῶν.

Τὰ μὲν οὖν πρῶτα τῶν ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἀγαθοῦ παραγομένων, διὰ τὸ πρὸς αὐτὸ ὁμοφυὲς, οὐκ ἐξέστη τοῦ εἶναι ἀγαθά· ἀκίνητα ὄντα, καὶ ἀμεταβλητα, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀεὶ μακαριότητι ἱδρυμένα, οὐκ ἐνδεῆ τοῦ ἀγαθοῦ, ὅτι αὐτοαγαθότητές εἰσι. τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν πολλῶν ἀγαθοτήτων παραχθέντα, ἀποστάντα τοῦ εἶναι αὐτοαγαθὰ καὶ ἀκινήτως ἐνιδρῦσθαι ἐν τῇ ὑπάρξει τῆς θείας ἀγαθότητος, κατὰ μέθεξιν ἔχει τὸ ἀγαθόν. ἀλλὰ τὰ μὲν ἔσχατα καὶ ἑτερόκινητα, οἷον τὰ σώματα, ὥσπερ καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κίνησιν ἔξωθεν ἔχει, οὔτε ὑφιστάνειν ἑαυτὰ δυνάμενα, διὰ τὸ μεριστὰ καὶ ἄστατα ὄντα μὴ δύνασθαι ὅλα δι' ὅλων ἑαυτοῖς ἐφαρμόττειν,

pium principiorum. Oportet enim principii proprietatem, ſicut alia omnia, non a multitudine incipère, ſed in unam Unitatem, veluti communem verticem, coire, nempe in Principium principiorum.

Iam quæ prima a primo Bono producta ſunt, ea, quoniam ejusdem cum illo naturæ ſunt, a bonitate non defecerunt: ſunt enim immobilia & immutabilia, & in eâdem ſemper beatitate collocata, non indiga boni, quia ipſa per ſe bonitates ſunt. Cætera autem omnia, ab uno bono & multis bonitatibus producta, cum hoc non habeant ut per ſe bona ſint & in divinæ bonitatis ſubſtantia immutabiliter conſiſtant, participatione habent bonum. Sed extrema quidem, & quæ aliunde moventur, veluti corpora; ſicut & eſſentiam & motum extrinſecus habent, nec ſe ipſa conſtituere poſſunt, propterea quod, cum diviſibilia & inſtabilia ſint, non poſſunt tota per totum ſibi ipſis conſentire, ut unumquodque etiam totum

τειν, ἵνα καὶ ὅλου ἕκαστον ὅλον ἑαυτοῦ αἴτιον
ᾖ, οὔτε κινεῖν ἑαυτὰ, διὰ τὸ νεκρὰ εἶναι καθ' p. 14.
αὐτὰ καὶ ἀπνεύμονα· οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν ἔξω- a.
θεν ἔχει. τὰ δὲ μέσα, ἀπὸ μὲν τῆς ἀκινήτου
φύσεως, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως
ἐχούσης, ὑπέβη· τῶν δὲ ἐσχάτων καὶ ἑτερο-
κινήτων ὑπερέχοντα, κινεῖται μὲν, ὑφ' ἑαυτῶν
δὲ κινεῖται, καὶ οὐκ ἀπ' ἄλλων ἔξωθέν τινων,
ὥσπερ τὰ σώματα. τοιαῦται δέ εἰσιν αἱ ψυχαὶ,
ἑαυτάς τε κινοῦσαι καὶ τὰ σώματα. καὶ διὰ
τοῦτο τὰ ἔνδοθεν κινούμενα σώματα, ἔμψυχα
λέγομεν· τὰ δὲ ἔξωθεν μόνως, ἄψυχα.

Ἡ οὖν ψυχὴ, ὑφ' ἑαυτῆς κινουμένη, κινεῖ b.
καὶ τὰ σώματα. εἰ γὰρ ὑφ' ἑτέρου τινὸς ἔξωθεν
κινουμένη, ἐκίνει τὸ σῶμα· ὑπ' ἐκείνου κυρίως ἂν
ἦν τὸ σῶμα κινούμενον, τοῦ τὴν ψυχὴν κινοῦντος.
αὕτη οὖν ἡ αὐτοκινήτου οὐσίας, ἅτε ὑποβᾶσα
τοῦ ἀκινήτου, καὶ κατὰ μέθεξιν ἀγαθυνομένη,

tum ſui totius cauſſa ſit; neque moveré ſeſe poſſunt, quia per ſe mortua ſunt & expertia ſpiritus; ſic & bonum ſuum extrinſecus habent. Media vero, inferiora quidem ſunt naturis immobilibus ſemperque eodem modo ſeſe habentibus, ſed ſuperiora extremis quæ aliunde moventur: & moventur illa quidem, ſed a ſe ipſis moventur, non ab aliis rebus externis, quemadmodum corpora. Hujusmodi ſunt animi, qui & ſe ipſos & corpora movent: eamque ob cauſſam corpora, quæ intrinſecus moventur, animata vocamus; quæ vero extrinſecus ſolum, inanimata.

Animus igitur, a ſe ipſe commotus, corpora etiam movet. Quod ſi enim ab alio quodam extrinſecus commotus moveret corpus, ab iſto proprie moveretur corpus, a quo animus commotus eſſet. Hæc igitur natura, quæ interno motu ſibique proprio cietur, inferior quidem naturis immobilibus, & bonum nonniſi participatione accipiens, move-

κινεῖται μὲν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῆς κινεῖται, καὶ οὐκ ἀπ' ἄλλου, ἐφιεμένη τε αὐτοῦ καὶ κατορεγομένη. καὶ εἰσὶν αὐτῶν ἴδιαι κινήσεις αὗται, ἥ τε ἔφεσις, καὶ ὄρεξις, καὶ ὁρμὴ,
c. καὶ αἵρεσις. Ἀλλ' αἱ μὲν πρῶται τῶν ψυχῶν, ἅτε προσεχῶς ὑπὸ τῶν αὐτοαγαθῶν παραχθεῖσαι· κἂν ἔσχον τι πρὸς ἐκεῖνα ὑφειμένον, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἀγαθότητες, ἀλλ' ὀρέγεσθαι τοῦ ἀγαθοῦ· πλὴν, ὡς συγγενεῖς πρὸς αὐτὸ, συμφυῶς τε αὐτοῦ καὶ ἀναποσπάστως ὀρέγονται, καὶ τὴν αἵρεσιν μονοειδῶς πρὸς ἐκεῖνο τεταμένην ἔχουσιν, οὐδέποτε ἀποκλίνουσαι πρὸς τὸ χεῖρον. καὶ εἴπερ ἡ προαίρεσις ἄλλου ἀντ' ἄλλου τινός
p. 13. ἐστιν αἵρεσις, τάχα οὐκ ἂν εἴη προαίρεσις ἐν
a. ἐκείνοις· εἰ μή τις αὐτὴν προαίρεσιν, ὡς τὰ πρῶτα ἀγαθὰ αἱρουμένην, καλοῖ. Αἱ δὲ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, πρὸς σύνδεσμον ὑποστᾶσαι τῶντε ἀεὶ ἄνω καὶ τῶν ἀεὶ κάτω μενόντων, καὶ διὰ

movetur illa quidem ad bonum, ſed ſuapte vi mó-vetur, non alienâ, cum illud deſiderat adpetitque. Et ſunt animorum pro-prii motus hi: deſide-rium, adpetitio, impetus, voluntas. Ac principes quidem animi, utpote pro-xime ab iis quæ per ſe bona ſunt producti; etſi nonnihil his inferiores, quia bonitates non ſunt, ſed adpetunt bonum; ta-men, ut bono cognati, ſuâ naturâ & indivulſe illud adpetunt, & volun-tatem uniformiter ad illud intentam habent, num-quam ad deterius decli-nantes. Et, ſi deliberata voluntas (quam προαίρεσιν Græci, veluti præelectio-nem, vocant) eſt unius rei electio præ altera; non erit fortaſſe in his de-liberata voluntas ſive προαίρεσις, niſi quis volun-tatem eorum hoc ipſo προαίρεσιν adpellaverit, quod primaria bona ſeligat. Sed hominum animi, vel-uti vinculum conſtituti quo jungantur ea quæ ſemper ſupra, & quæ ſemper infra manent, eâ-que

διὰ τοῦτο πεφυκυῖαι καὶ πρὸς ἐκεῖνα ἐπιστρέφεσθαι καὶ πρὸς ταῦτα· ὅταν μὲν πρὸς ἐκεῖνα νεύωσιν ὅλαι, ἁπλᾶς ἔχουσι καὶ ἀναντιθέτους τὰς ὀρέξεις καὶ αἱρέσεις αὐτῶν. ὅταν δὲ ἀδυνατήσωσι πρὸς τὴν ἄνω στρεφὴν, διὰ τὸ κατὰ τὴν b. πρὸς τὸ κάτω ἐθέλειν ἐνεργεῖν, κατ' οὐσίαν καὶ αὐτὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῇ πρὸς ψύχωσίν τε καὶ κίνησιν τῶν καθ' αὑτὰ ἀψύχων τε καὶ ἑτεροκινήτων σωμάτων, καὶ πρὸς διακόσμησιν τῶν ἑτεροκινήτως πεφυκότων τοῦ ἀγαθοῦ μετέχειν, ἤτις τῇ ἑαυτῆς κινήσει κινεῖ τὰ ἑτεροκίνητα· τότε οὖν τοῖς γινομένοις καὶ φθειρομένοις καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ στέρησιν ὑποφερομένοις συνοῦσα, καὶ ἐνδιδοῦσα ἑαυτὴν ἐκείνοις, οὐκ ἔτι ἀναντίθετον c. ἔχει τὴν ἑαυτῆς αἵρεσιν· ἀλλ' αἰεὶ μὲν πρὸς τὸ αἱρετὸν καὶ ἀγαθὸν φερομένην, τὸ δὲ ἀγαθὸν, ἢ ὄντως ἀγαθὸν ὑπάρχον, ἢ ὡς ἀγαθὸν ἐξαπατῶν καὶ δελεάζον, διά τινα συνοῦσαν αὐτῷ ἡδονήν.

que præditi naturâ ut & ad illa & ad hæc convertere seſe poſſint; ſi ad ſuperna illa toti inclinant, ſimplices habent & nulli oppoſitioni obnoxias adpetitiones voluntatesque. Quod ſi vero ſurſum niti non poſſunt, eo quod pro illo niſu agere volunt, qui ad inferiora tendit; qui quidem niſus & ipſe natura inſitus eſt illis, quo animent moveantque corpora per ſe inanima, nec niſi alieno pulſu mobilia, & quo gubernent ea quæ non niſi alieno motu boni aliquid conſequi poſſint: (etenim ſuo motu animus hominis movet ea quæ aliunde cientur:) tunc igitur animus, iis rebus adfixus deditusque quæ oriuntur & intereunt & ad boni privationem prolabuntur, voluntatem ſuam non amplius ab omni oppoſitione liberam habet; ſed fertur quidem voluntas ejus ſemper ad aliquid optabile atque bonum, at bonum illud aliâs quidem verum, aliâs autem ſpecie boni decipiens, atque adliciens propter voluptatem aliquam, quæ cum eo conjuncta eſt.

Nam

ἐπειδὴ γὰρ τῷ ἀληθινῷ ἀγαθῷ σύνεστιν ἡ ἀληθινὴ ἡδονή, ὅπου ἂν ἡδονῆς αἴσθηται σκιαγραφίας, μὴ κρίνουσα αὐτὴν, ὁποία τις ἐστὶ, πότερον ἀληθὴς καὶ τῷ ἀληθινῷ ἀγαθῷ συγγενὴς, ἢ ἀπατηλὴ καὶ σκιὰ ἀγαθοῦ ψευδώνυ-
p. 14. μος, ἐπιτρέχει ὡς πρὸς τὸ ἀγαθὸν, οὐκ ἐφι-
a. στάνουσα ὅτι πολλαπλάσιον ἔχει τὸ λυπηρὸν προηγούμενόν τε πάντως. οὐ γὰρ ἥδεται ἐσθίων ὁ μὴ πρότερον ὑπὸ πείνης λυπηθείς, οὐδὲ πίνων ἥδεται ὁ μὴ διψήσας. καὶ σύνεστι δὲ πάντως τῇ ἡδονῇ ἡ λύπη. τοιγαροῦν ἐὰν μεταξὺ στήσῃς τὸν ἐν τῷ πίνειν ἡδόμενον, ἔτι ἐνοῦσαν ὄψει τὴν δίψαν. καὶ ἕως τότε ἐστὶν ἡ ἡδονὴ, ἕως ἂν ἡ λύπη συνυπάρχῃ· παυσαμένης γὰρ τῆς πείνης, ἢ δίψης, ἢ ῥίγους, ἤ τινος τῶν
b. τοιούτων, οὐκ ἔτι ἡδέα, ἀλλὰ πρόσκορῆ φαίνεται τὰ ἐναντία. καὶ ἕπεται δὲ ὡς ἐπίπαν λύπη τοῖς δι' ἡδονὴν εἰς ἀμετρίαν ὑποφερομένοις.

Διὰ

Nam quoniam cum vero bono vera voluptas est conjuncta; ubicumque animus adumbratum aliquod voluptatis simulacrum animadvertit, non dijudicans vera-ne ea sit & vero bono cognata, an fallax & adulterina boni umbra, ad eam tamquam ad bonum adcurrit, neque expendit multiplicem molestiam, quæ cum ea conjuncta est. Nam & antecedit utique molestia: neque enim cibo delectatur quisquam, nisi prius famis molestiam senserit; neque potu, qui non sitierit. Et comitatur utique voluptatem molestia; nam, si quem bibentem in media bibendi voluptate inhibueris, sitim adhuc inesse videbis: & durat voluptas, quamdiu molestia ei adhæret; nam ubi fames, sitis, algor, aut similis aliqua molestia sedata est, non amplius suavia sunt quæ his opponuntur, sed fastidium cient. Sequitur vero etiam plerumque molestia eos, qui voluptatis impulsi illecebris excedunt modum.

E stu-

Διὰ τὴν αἵρεσιν δὲ τοῦ ἡδέως ἀγαθοῦ, πάντα ἡμῖν γίνεται τὰ ἁμαρτήματα· ὥσπερ διὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ ἀληθινοῦ ἀγαθοῦ τὰ κατορθώματα. καὶ διὰ τῆς αἱρέσεως καὶ προαιρέσεως τυγχάνομεν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐναντίου. ὅταν μὲν γὰρ ἡ αἵρεσις εὔλυτος ᾖ καὶ καθαρὰ, αὐτῆς οὖσα τῆς λογικῆς ψυχῆς, καθ' ἣν οὐσιώμεθα, τότε ἐπὶ τὸ ὄντως αἱρετὸν καὶ τὸ ἀληθῶς φέρεται. Διὸ τὸ ἴδιον ἀγαθὸν τῆς ψυ- a
χῆς, Ἀρετὴ λέγεται, ὡς αἱρετὴ οὖσα κυρίως, καὶ κατὰ τὴν ὄντως αἵρεσιν παραγινομένη. ὅταν δὲ τοῖς ἀλόγοις πάθεσι συναρέγηται, καὶ τὰ ἐκείνων οἰκεῖον νομίζῃ, τότε ψευδώνυμον ἔχει τὴν αἵρεσιν. ἐπεὶ καὶ τοῦτό ἐστιν ἐφ' ἡμῖν, ἡ αἵρεσις καὶ προαίρεσις ἡμῶν. ἡ γὰρ ὑπόληψις, καὶ ὁρμὴ, καὶ ὄρεξις, καὶ ἔκκλισις, εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν ἀναφέρονται, ἔνδοθεν οὖσαι πᾶσαι τῆς ψυχῆς κινήσεις, καὶ οὐκ ἔξω- p. 15.
θεν a.

E ſtudio autem jucundi boni peccata noſtra oriuntur omnia; ſicut e ſtudio veri boni, recte facta. Ac per voluntatem noſtram, per noſtraque propoſita, & bonum conſequimur, & ejus contrarium. Nam cum voluntas ſoluta puraque eſt, & animo rationali parens, in quo ineſt naturæ noſtræ eſſentia, tum ad res vere ac ſuâ naturâ expetendas fertur. Quapropter proprium animi bonum, *Virtus*, Ἀρετὴ Græcis dicitur, quaſi *αἱρετὴ*, quod proprie ſit *expetenda*, & vera animi *electione* paretur. Sin brutorum adfectuum cupiditates ſecutus fuerit noſter animus, & id, quod horum eſt, ſuum duxerit; falſum tunc habet delectum. Nam & hæc *penes nos* ſunt, *αἵρεσις* & *προαίρεσις* noſtra, id eſt, delectus, & voluntas qua aliud alteri præferimus. Nam *opinio ſuſcepta*, *impetus*, *adpetitio*, *declinatio*, ad voluntatem delectumque (*αἵρεσιν* & *προαίρεσιν*) referuntur; cum omnes ſint animorum motus intrinſecus proficiſcentes, non externæ

θεν ὠθισμοί. διὸ καὶ κυρία τούτων ἐστί. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς, καὶ οἱ νόμοι, καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἔμφρονες, εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὄντα, ἀποβλέποντες, τά τε ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα διακρίνουσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς τὰς πράξεις αὐτάς· ὅτι οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖναι, καὶ ὅτι ταῖς αἱρέσεσι καὶ προαιρέσεσιν εἰδοποιοῦνται. καὶ γὰρ φόνος ὁ μὲν ἀκούσιος, ὡς μὴ
b. κατὰ αἵρεσιν, μηδὲ κατὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν γενόμενος, συγγινώσκεται· ὁ δὲ κατ' ἀξίαν καὶ δίκην φονεύων, καὶ ἐπαινεῖται. οὕτως οὐχ αἱ πράξεις ἐν ἑαυταῖς ἔχουσι τὸ εὖ ἢ κακῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς αἱρέσεως ἢ προαιρέσεως τῶν ἐφ' ἡμῖν ὄντων εἰδοποιοῦνται.

Καλῶς οὖν ὁ Ἐπίκτητος ἀπὸ τούτου τὴν ἀρχὴν τῆς παιδαγωγίας ἐποιήσατο, καὶ πρὸς τοῦτο ἀναφέρειν πάντα ἡμῖν παραινεῖ, ὡς κατ' αὐτὸ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐναντίου μετα-
c. λαμβάνουσιν. Ὅταν δὲ λέγῃ, Τῶν ὄντων τὰ μὲν

externæ impulsiones. Quare sunt hæc in animi potestate. Eâque de causâ & Deus, & leges, & homines prudentes, peccata rectèque facta ita discernunt, ut voluntatem consiliumque nostrum intueantur, quæ sunt in potestate nostra; non ipsas actiones, quæ in nostra potestate non sunt, nec nisi voluntatibus nostris & propositis vel bonæ fiunt vel malæ. Nam cædi involuntariæ, ut quæ non consulto neque arbitratu nostro facta sit, venia datur: qui vero jure merito aliquem occiderit, laudatur etiam. Ita non ipsæ actiones per se laudem aut vituperationem habent; sed ex voluntate nostra & consilio nostro, quæ sunt in nostra potestate, vel bonæ fiunt, vel malæ.

Recte igitur Epictetus ab hoc exordium suæ institutionis sumsit, &, ut huc omnia nostra consilia referamus, monet, ut qui ex hoc vel bonum nostrum vel malum consequamur. Cum vero dicit, *Res alias in nostra potestate*

μὲν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· οὐ πάντων τῶν ὄντων ποιεῖται τὴν διαίρεσιν, ἀλλὰ τῶν ἐν ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς ὄντων. οὐδὲ γὰρ ἔχει τινὰ ἐξισασμὸν ἡ ἀντίθεσις, ὅπερ πρέπει ταῖς διαιρέσεσιν, εἴ τις πρὸς τὴν διαίρεσιν τὴν ἐφ' ἡμῖν οὖσαν, πάντα ἀντιτιθεῖ τὰ ὄντα, τά τε ὑπερκόσμια, καὶ τὰ ἐγκόσμια.

Ἐπεὶ δέ τινες ἐνίστανται, μηδὲν εἶναι βουλόμενοι ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ ἀνάγκης πάσας ἡμῶν τὰς ἐνεργείας γίνεσθαι καὶ τὰ πάθη νομίζοντες, οἱ δὲ ἐκ ταυτομάτου, κατὰ τὸ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε φερομένων ἡμῶν, ὥσπερ κυλίνδρων· ἤρκει μὲν τὰ ἤδη ῥηθέντα περὶ τῆς τοῦ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῆς αἱρέσεως καὶ προαιρέσεως ἐν τοῖς οὖσι τάξεως, καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῶν ὑποστάσεως· οὐδὲν δὲ ἴσως κωλύει, καὶ προηγουμένως τινὰ ποιεῖσθαι λόγον πρὸς τοὺς ἀναιροῦντας τὸ ἐφ' ἡμῖν. p. 16. a.

Τὸ

poteſtate eſſe, alias non eſſe; non rerum omnium partitionem facit, ſed illarum tantum, quæ ad nos quodammodo ſpectant, aut cum nobis conjunctæ ſunt. Neque enim, quod partitionem decet, adæquationem ullam haberent membra oppoſita, ſi quis illa partitione rerum quæ *penes nos* ſunt, vel contra, res omnes, quæ ſive ſupra mundum ſint, ſive in mundo, comprehenſas vellet.

Sed quoniam ſunt qui contra dicant, negentque eſſe quidquam noſtra in poteſtate; quorum alii aiunt, ex neceſſitate fieri actiones omnes noſtras paſſionesque; alii vero, caſu, utpote qui fortuito ac temere velut cylindri agitemur: ſufficere quidem poſſent ea quæ jam diximus de rebus in noſtra poteſtate poſitis, & voluntati noſtræ delectuique ſubjectis, ubi ſimul declaravimus fieri non poſſe quin ita ſe res habeat: at nihil tamen fortaſſe prohibet, ex profeſſo etiam contra iſtos verba facere, qui voluntatis Libertatem tollunt.

Ac

b. Τὸ μὲν οὖν αὐτόματον, καὶ τὸ μὴ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὸ ὡς ἔτυχεν, εἰ μὲν οὕτω λέγεται, ὡς ἄνευ τινὸς προηγουμένου σκοποῦ ἐνεργούντων ἡμῶν, οὔτε ἀληθὴς ὁ λόγος, οὔτε, εἰ ἀληθὴς ἦν, ἐπὶ πασῶν ἠλήθευε τῶν ἐνεργειῶν ἡμῶν. Καὶ γὰρ πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ αἱ φύσεις, σκοπόν τινα καὶ τέλος ποιησάμεναι, πρὸς αὐτὸ πάσας τὰς ἐνεργείας τὰς ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι πέρατος ἀπευθύνουσι. καὶ ὅλως πᾶσα τῶν ἐμψύχων κίνησις καὶ ἐνέργεια, τινὸς ἕνεκα ἀγαθοῦ ἐπιτελεῖται,
c. ἢ ὄντος, ἢ δοκοῦντος εἶναι. καὶ γὰρ ἡ ἀπὸ τοῦ βλαβεροῦ φυγή, διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὡς ὠφέλιμος γίνεται. Εἰ δὲ οὕτω τις τὸ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε λέγει, ὡς ἀδυνάτου ἢ ἐπιβλαβοῦς ὄντος τοῦ ὀρεκτοῦ, (ὡς λέγομεν, εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε φάρμακον προσέφερέ τινι, ἢ τὸ ἀδυνατοῦν ὠφελῆσαι, ἢ βλάπτον ἐνίοτε,) οὐκ ἀναιρεῖ τὸ ἐφ' ἡμῖν ὁ οὕτω λέγων. οὐ γὰρ τῶν δυνατῶν καὶ ὠφελί-

Ac Caſus quidem, & negatio libertatis, [*ſive*, id quod temere fit,] & Fortuitum, ſi ita dicuntur, quaſi ſine propoſito aliquo fine agamus; neque vera eſt ea oratio, &, vera ut eſſet, non in omnibus actionibus noſtris eſſet vera. Etenim artes & naturæ omnes metam quamdam & finem ſibi proponunt, ad quam actiones ſuas omnes ab initio ad extremum usque dirigant. Atque omnis omnino naturarum animatarum motus & actio, boni alicujus cauſſa ſuſcipitur, ſive id vere bonum ſit, ſive tale eſſe videatur. Nam & rerum damnoſarum fuga fit boni cauſſa, & quoniam utilis judicatur. Sin aliquis fortuitum, & id quod temere fit, ita accipiat, ut intelligat, aut impoſſibile aut etiam noxium eſſe id quod deſideretur; (quemadmodum dicimus, temere ac fortuito aliquem medicinam alicui propinaſſe, quæ aut prodeſſe nequit, aut aliquando etiam obeſt;) ne is quidem voluntatis noſtræ libertatem ſuſtulerit. Non enim eorum

ὠφελίμων μόνον τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν ἐφ' ἡμῖν εἶναι λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδυνάτων καὶ βλαβερῶν. διὸ οὐ μόνον τὰς κατορθούσας ἐφ' ἡμῖν λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἁμαρτωλάς. p. 17. a.

Τῶν δὲ ἠναγκασμένην καὶ οὐκ αὐτεξούσιον λεγόντων, οὐδὲ ἐφ' ἡμῖν, τὴν ὑπόληψιν καὶ ὄρεξιν, καὶ ὅλως τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν, ὡς ἐτέρωθεν κινουμένην, καὶ οὐκ ἔνδοθεν ἀφ' ἡμῶν προαγομένην· οἱ μὲν τὴν ἔνδειαν, αἰτίαν λέγουσι. τίς γὰρ πεινῶν, ἢ διψῶν, [ἢ ῥιγῶν,] οὐκ ὀρέγεται τροφῆς, καὶ πόματος, ἢ θέρμης, κἂν θέλῃ, κἂν μὴ θέλῃ; τίς δὲ νοσῶν οὐκ ἐπιθυμεῖ ὑγείας; Τινὲς δὲ, αὐτὸ τὸ ὑπολῆπτὸν, καὶ τὸ ὀρεκτὸν, ἢ φευκτὸν, ἑκόντας καὶ ἄκοντας κινεῖν φασιν ἡμᾶς πρὸς ἑαυτά. τίς γὰρ τῶν ὁπασοῦν ἀριθμεῖν μαθόντων, τὰ δὶς δύο οὐκ ἂν ὑπολάβῃ τέσσαρα; καὶ πῶς ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ οὕτως ὑπολαβεῖν, καὶ οὐ μᾶλλον ἐπὶ τῷ τοῦ ὑπολη- b.

πτοῦ

rum modo quæ fieri possunt, quæve prosunt, adpetitionem & declinationem penes nos esse dicimus; sed eorum etiam quæ fieri nequeunt, quæque nocent. Quare non ea modo quæ recte, sed & quæ perperam fiunt, in nostra esse potestate dicimus.

Qui autem coactam, non liberam, nec in potestate nostra sitam esse dicunt opinionem & adpetitionem, & omnino consilium & voluntatem; ut quæ aliunde moveantur, & non intrinsecus a nobis progrediantur: hi partim inopiam causantur. Quis enim (aiunt) esuriens aut algens aut sitiens, velit nolit, cibum, potum, calorem non adpetit? quis ægrotans non desiderat sanitatem? Partim, illud ipsum quod opineris, quod adpetas, quod fugias, volentem nolentem te ad se attrahere dicunt. Quis enim qui vel minimam arithmeticæ partem didicerit, bis duo esse quatuor non existimet? Quo pacto ergo tui arbitrii sit sic existimare; ac non potius hoc ipsa rei natura te co-

gat?

πτοῦ φύσει; τίς δὲ ἀγαθοῦ τινος αἰσθόμενος,
ἢ καλοῦ, ἢ τῶν ἐναντίων, οὐχὶ τῶν μὲν ὀρέγε-
c. ται, τὰ δὲ ἐκκλίνει, ὑπ' ἐκείνων κινούμενος; καὶ
γὰρ τῶν φυσικῶν οἱ ἄριστοι τὸ πρώτως κινοῦν,
τὸ ὀρεκτὸν εἶναί φασι. τὸ δὲ ἑτέρωθεν ἐξ ἀνάγ-
κης πάσης κινούμενον, πῶς ἂν εἴη ἐφ' ἡμῖν;
Ἄλλοι δὲ τὴν τοῦ ὀρεγομένου διάθεσιν αἰτιῶνται,
ὡς ἐξ ἀνάγκης κινουμένην ἐφ' ὃ πέφυκεν, οὐκ ὂν
ἐπ' αὐτῷ τὸ μὴ οὕτως ὀρεχθῆναι. ὁ γὰρ σω-
φρονικὸς τὴν ἕξιν τῶν σωφρόνων ἔργων καὶ ἐπιτη-
δευμάτων ὀρέγεται· καὶ ὁ ἀκόλαστος, τῶν ἀκο-
p. 18. λάστων· καὶ ἐπ' οὐδετέρῳ αὐτῶν ἐστι, κἂν
a. βούληται, τὸ μὴ οὕτως ὀρεχθῆναι. τινὲς γοῦν
καὶ δυσχεραίνοντες τὰς ἑαυτῶν ὀρέξεις, καὶ
βουλόμενοι μὴ κινεῖσθαι αὐτὰς, ὠθοῦνται ὅμως
ὑπὸ τῶν ἕξεων καὶ τῶν συνεθισμῶν ἐπὶ τὰ οἰ-
κεῖα ὀρεκτὰ, καὶ ἕλκονται ὑπ' ἐκείνων ἑτεροκινή-
τως, ὡς οὐκ ὂν ἐπ' αὐτοῖς τὸ μὴ οὕτως. καὶ
ὑπο-

gat? Quis vero, bono & pulcro, rebusve contrariis animadverſis, non & illa expetat, & has declinet, iis ipſis impellentibus? Nam & præſtantiſſimi quique naturæ indagatores, id quod adpetatur, primam movendi vim habere dicunt. Id vero, quod aliundè neceſſario plane movetur, quo pacto adhuc in noſtra poteſtate eſſe queat? Partim ejus hominis, qui adpetat, adfectionem cauſſantur, ut quæ neceſſario moveatur ad id quod ipſius natura ferat; cum aliter facere non poſſit, quin hoc modo adpetat. Nam temperantiæ habitu præditus moderata facta & inſtituta adpetit; intemperans, immoderata: neq; in alterius utrius poteſtate eſt, quamvis velit, non ſic adpetere. Nonnulli certe quidem, quamvis adpetitiones ſuas moleſte ferant, easque cieri nollent, tamen ab habitu & conſuetudine impelluntur ad res a ſeſe deſideratas, ab iisque alieno motu pertrahuntur, prorſus ut penes ipſos non ſit facere aliter. Jam

opinio-

ὑπολαμβάνει δὲ περὶ τῶν πραγμάτων, ὁ μὲν ἐπιστήμων, τἀληθῆ· ὁ δὲ ἀμαθὴς, τὰ ψευδῆ. καὶ οὐ δυνατὸν ἄλλως. οὔτε γὰρ ἐπὶ τῷ ἐπιστήμονι ἐστὶ, τὸ ψεῦδος ὑπολαβεῖν· οὔτε ἐπὶ τῷ ἀμαθεῖ, τὸ ἀληθὲς πάντως. ἀλλ' οὐδὲ τὸ μὲν ψευδῆ ὑπολαβεῖν, ἐπὶ τῷ ἀμαθεῖ ἐστι· τὸ δὲ μὴ ψευδῆ, ἐπὶ τῷ ἐπιστήμονι. οὐ γὰρ ἂν εἵλετο ψεῦδος ὑπολαμβάνειν ὁ ἀμαθὴς, εἰ ἐπ' αὐτῷ ἦν· καὶ ὁ σπουδαῖος, εἰ ἐπ' αὐτῷ ἦν τὸ ἀληθῆ ὑπολαμβάνειν, εἶχεν ἂν καὶ τὸ ψευδοδοξεῖν· * [ἀδύνατον δὲ, ἐν οἷς ἐπιστήμων ἐστὶ, ψευδοδοξεῖν] αὐτὸν, καὶ εἴ πάνυ τις αὐτὸν ὑπόθοιτο βούλεσθαι. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ τῶν ἐρρωμένας ἐχόντων τὰς αἰσθήσεις, ἀδύνατον παρεισθάνεσθαι· οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν λογισμῷ ληπτῶν. Ταῦτα μὲν ἄν τινες εἴποιεν, τὸ ἐφ' ἡμῖν μὴ συγχωροῦντες εἶναι. Οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὴν εἱμαρμένην περιφοράν, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οὕτω καὶ τῶν ὀρέξεων τῶν ἡμετέρων, καὶ τῆς ὑπολή-

opinionem quod adtinet & judicium: qui gnarus est, vere de rebus sentit; qui ignarus, falsa opinatur: neque fieri aliter potest. Neque enim in potestate gnari est, falsum opinari: neque in potestate ignari, verum omnino sentire. At ne quidem penes rudem est, falsa opinari; nec penes scientem, sentire vera. Neque enim rudis amplecti falsa vellet, si penes ipsum id esset: & doctus, si penes ipsum esset sentire vera, falsum etiam posset opinari: atqui, quarum rerum scientiam habet, in eis falsum sentire non posset, quamvis eum id velle statueris. Ut enim sensilibus in rebus fieri nequit, ut sensus integri & valentes fallantur, ita se res in eis etiam habet, quæ ratione percipiuntur. Hæc sunt igitur quæ dici a nonnullis solent, qui Libertatem voluntatis tollunt. Mortales autem plurimi, fatalem coeli conversionem, ut cæterarum rerum omnium,

ὑπολήψεως, καὶ τῆς αἱρέσεως, αἰτίαν εἶναι φασί. καὶ μαρτύρονται τοὺς ἀστρολογικοὺς, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ γενέσει τῶν ἀστέρων θέσεως λέγοντας, ὅτι ὅδε μὲν φιλήδονος ἔσται, ὅδε δὲ φιλοχρήματος, καὶ ἄλλος φιλόμουσος, καὶ φιλόσοφος. τὰς γὰρ ὀρέξεις δηλονότι προλέγουσιν, ἃς ἐν ἡλικίᾳ προβαλοῦνται γενόμενοι. εἴπερ οὖν ἀληθεύουσιν οὗτοι, ἀνάγκη πάντως ἐκείνας τὰς ὀρέξεις προβάλλεσθαι, τὰς ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης δοθείσας, καὶ οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τὸ ἄλλας ἀντ' αὐτῶν προβάλλεσθαι. πῶς οὖν ἐφ' ἡμῖν ἔσται ἔτι τὸ τοίως ἢ τοίως ὀρέγεσθαι, εἰ πάντως ἀνάγκη καὶ βουλομένοις καὶ μὴ βουλομένοις ἡμῖν μονοειδῶς ἐπὶ τόδε ἢ τόδε τὸ ὀρεκτὸν ἀποτείνεσθαι. Κύται μὲν καὶ τοιαῦταί τινες ἂν εἶεν αἱ πρὸς τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐνστάσεις, οὐδὲ τὰς ὀρέξεις ἢ ἐκκλίσεις, ἢ ὅλως τὰς αἱρέσεις ἡμῶν, ἐφ' ἡμῖν εἶναι συγχωροῦσαι.

p. 19. a.

Ῥητέον

sic & noſtrarum adpetitionum, itemque opinionum & conſiliorum noſtrorum, ſtatuunt eſſe cauſſam. Et nituntur illi quidem Aſtrologorum teſtimoniis, qui e ſitu aſtrorum in ortu hominis pronuncient, alium fore voluptuarium, alium avarum, alium Muſarum & ſapientiæ amicum. Prædicunt enim illi adpetitiones, quas exſerturi ſint homines, cum adulti fuerint. Qui ſi vera dicunt, omnino neceſſe eſt exſiſtere adpetitiones fato inſitas, nec ſitum in nobis eſſe, ut alias proferamus. Quo pacto igitur adhuc penes nos erit, hoc aut illo modo adpetere, ſi omnino neceſſe nobis eſt, nolentibus volentibus, uniformiter ad hoc illudve deſiderium incitari? Hæc quidem, & id genus alia, contra Libertatem voluntatis adferri queunt, quibus id effici videatur, ut neque adpetitiones, neque declinationes, neque conſilia noſtra, in noſtra eſſe poteſtate videantur.

Adver-

Ῥητέον δὲ πρὸς μὲν τὸν ἀπὸ τῆς ἐνδείας λόγον, ὅτι οὐκ ἐντίθησιν ὄρεξιν ἡ ἔνδεια. πολλὰ γοῦν καὶ τῶν πάντη ἀψύχων, ὥσπερ τὰ φυτά, ἐνδεῶς ἴσχοντα ποιότητός τινος, εἴτ' ὑγρότητος, ἢ ξηρότητος, ἢ θερμασίας, ἢ ψύξεως, ὅμως οὐκ ὀρέγονται, ὅτι μή ἐστιν ὀρεκτικά. τὰ γὰρ ὀρεγόμενα, καὶ αἰσθάνεσθαι τοῦ ὀρεκτοῦ ἀνάγκη, καὶ κινεῖσθαι ἐπ' αὐτό. οὐκ ἐντίθησι μὲν οὖν τὴν ὄρεξιν ἡ ἔνδεια· τὸ δὲ ὀρεκτικὸν, ἐνδεὲς γενόμενον, εἰς βοήθειαν τῆς ἐνδείας προβάλλεται τὴν ὄρεξιν. ὥσπερ οὐδὲ τὰς χεῖρας ἡμῖν ἐντίθησιν ἡ κνησμώδης διάθεσις· ἐγγινομένη δὲ αὐτῇ βοηθοῦσιν αἱ χεῖρες. ἀλλ' οὐδὲ τὰς τέχνας ἐντιθέασιν αἱ χρεῖαι, ἀλλ' ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν βοήθειαν αὐτῶν εὑρίσκει τε καὶ προβάλλεται τὰς τέχνας. πᾶσα μὲν γὰρ ὄρεξις, κίνησις ἔνδοθέν ἐστι τῆς ὀρεγομένης ψυχῆς, ὑπ' αὐτῆς ἐκτεινομένη, οὐκ ἔξωθεν ἐντιθεμένη πόθεν. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν ἀλόγων ζώων ἄλογος

C 2 ζωὴ,

Adverſus igitur rationem de inopia, dicendum eſt: inopiam aut egeſtatem non inſerere adpetitionem. Multa enim prorſus inanima, veluti ſtirpes, qualitate aliqua egentia, veluti humiditate, aut ſiccitate, aut calore, aut refrigeratione, tamen eam non adpetunt, quia vi adpetendi carent. Nam quæ adpetunt, eadem etiam ſentire id quod adpetitur, neceſſe eſt, & ad id moveri. Non inſerit igitur adpetitum egeſtas; ſed id quod adpetendi vim habet, cum aliqua re eget, exſerit adpetitum quo egeſtatem propulſet: quemadmodum nec pruritus inſerit nobis manus; ſed manus ſedare pruritum, cum adeſt, conantur. Neque vero vitæ neceſſitates inſerunt nobis artes; ſed animus ad eas neceſſitates ſublevandas excogitat & exſerit artes. Omnis enim adpetitio, motus internus eſt animi adpetentis, ab eo ipſo progreſſa, non extrinſecus inſerta. Jam brutarum quidem animantium vita,

ζωὴ, σωματικὴ οὖσα, καὶ μηδὲν σχεδὸν ἔχουσα τῶν σωμάτων ὑπερανέχαν, ὡς ἐπὶ οἰκείοις ἐνδείαις ταῖς τοῦ σώματος τὰς ὀρέξεις προβάλλεται μονοειδεῖς οὔσας. διὸ καὶ ἠναγκασμέναις δοκοῦσα, καὶ οὐκ αὐτεξούσιαι. Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὴν ἑαυτῆς μεσότητα, τριττὴν ἔχουσα σχέσιν· τὴν μὲν πρὸς τὸ χεῖρον, τὸ σωματικὸν καὶ ἄλογον, τὴν δὲ πρὸς ἑαυτὴν, τὴν δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον· τριττὴν καὶ ζωὴν προβάλλεται, καὶ τριττὴν ὄρεξιν. καὶ ὅταν μὲν τοῖς σώμασιν ἑαυτὴν ἐνδῷ, καὶ ταῖς ἀλόγοις τοῦ σώματος ζωαῖς, τότε τὴν ἔνδειαν ἐκείνων οἰκείαν ἡγουμένη, συνορέγεται ἐκείνων ἠναγκασμένως. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ὄρεξις αὐτῆς, ἡ τὸ αὐτεξούσιον ἀμφισβητήσιμον ἔχουσα. ὅταν δὲ τὴν ἑαυτῆς ζωὴν ζῇ, ἢ τὴν κρείττονα, τότε καὶ ὄρεξιν ἐκείναις οἰκείαν προβάλλεται, τοῦ ἐκείνων ἀγαθοῦ ἐφιεμένη. Αὕτη οὖν ἐστὶν ὄντως κυρίως ἡ ψυχὴ ἢ τῶνδε ἢ τῶνδε ὀρέγεσθαι, ὡς πλείονα ὀρέξεων εἴδη πεφυκυῖα προβάλλεσθαι, τοὺ

b.

c.

vitæ, quæ corporea est, neque fere quidquam habet quod supra corpora velut emineat; in egestate corporis, tanquam sibi propria, uniformes habet adpetitiones: unde hæ coactæ videntur, & non liberæ. At hominis animus rationis particeps, eo quod in medio positus est, triplici habilitate præditus, una qua ad deterius, corporeum illud & brutum, altera qua ad seipsum, tertia qua ad id quod præstantius est, movetur: triplicem, quoque vitam & adpetitionem habet. Ac quando corpori, & brutæ corporis vitæ sese dediderit: tunc illius egestatem, suam esse ratus, necessario una cum illo adpetit. Et hæc est adpetitio illius, quæ libertatem controversam habeat. Cum vero suam vitam vivit, aut præstantiorem; tum & adpetitionem habet ei vitæ consentaneam ejusque bonum desiderantem. Hujus igitur animi vere est ea potestas, ut hæc aut illa possit desiderare: ut qui adpeti-

τὰ μὲν χείρονα, τὰ δὲ κρείττονα· τοῖς μὲν χείροσι κακυνομένη, τοῖς δὲ κρείττοσιν ἀρετουμέ- p. 21.
νη, ὅτι ἡ κατ' ἐκεῖνα αἵρεσις, ὄντως αἵρεσίς a.
ἐστι. διὸ πολλάκις ἐνδεῶς τοῦ σώματος ἔχοντος, καὶ πεινῶντος καὶ ὀρεγομένου τροφῆς, αὐτὴ ὄρεξιν ἀσιτίας προβάλλεται, ἢ διὰ δεσμόν τινα ἐπιτάττοντα τοῦτο, ἢ δι' ἐπιμέλειάν τινας ἑαυτῆς ἢ τοῦ σώματος. καὶ δῆλον, ὅτι ἐξουσίαν εἶχε τότε συνορεχθῆναι τῷ σώματι· ὅπερ αἱ πολλαὶ ποιοῦσι ψυχαί· ἀλλ' ὡς μείζονος ἀγαθοῦ, τὴν ἑτέραν προβάλλεται. Πρὸς ψυ- b.
χὴν οὖν λογικὴν ἀποτεινόμενος ὁ Ἐπίκτητος, εἰκότως ἐπ' αὐτῇ φησιν εἶναι, τοίως ἢ τοίως ὀρέγεσθαι.

Οἱ δὲ τὸ ὀρεκτὸν κινεῖν τὴν ψυχὴν ἐπὶ τὴν ὄρεξιν λέγοντες, λέγουσί μέν τι ἀληθὲς, οὐ μέντοι ὅσον νομίζουσι λέγειν. οὐ γὰρ ὡς ἑτεροκίνητον τὴν ψυχὴν κινεῖ εἰς ὄρεξιν, ἀλλὰ τὴν ἑαυτοῦ προτεῖνον ὑποδοχὴν ἐπιτηδείαν, δι' ἧς ἐκκα-

 λεῖται

adpetitionum plura genera proferre possit, alia deteriora, alia præstantiora; quorum illis vitiosus redditur, his virtute augetur, quoniam voluntas, quæ hæc amplectitur, vere voluntas est. Unde & sæpe fit, ut corpore egente, esuriente & cibum adpetente, animus ieiunii adpetitionem exserat, sive ob legem aliquam ita jubentem, sive propter corporis suive ipsius curam. Perspicuum est autem, licuisse illi tum una cum corpore adpetere, id quod plerique animi faciunt: sed alteram adpetitionem, ut majoris boni, exserit. Igitur respectu animi ratione præditi Epictetus, hoc aliove modo adpetere, in nostra esse potestate adfirmavit.

Qui vero adpetitionem a rebus expetitis moveri dicunt; verum illi quidem ex parte dicunt, sed non quantum ipsi putant. Res enim expetitæ animum ad adpetendum non ita movent, ut is alieno motu cieatur; sed offe-

rentes

λεῖται τὸ πρὸς αὐτὸ ἐκτείνεσθαι πεφυκός. ὡς γὰρ τὸ αἰσθητὸν οὐκ ἐντίθησι τὴν αἴσθησιν τῷ
c. αἰσθανομένῳ, οὐδ' ὡς ἑτεροκίνητον ἕλκειν ἐφ' ἑαυτὸ εἴωθεν, ἀλλ' ἑαυτὸ προτείνει σύμμετρον εἰς συναρμογὴν τοῦ πεφυκότος αὐτῷ συναρμόζεσθαι· οὕτω καὶ τὸ ὀρεκτὸν, τὴν ἑαυτοῦ προτεῖνον ἐπιτηδειότητα, ἐκκαλεῖται τὴν ἐπ' αὐτὸ τῆς ψυχῆς ἔκτασιν, τὴν ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο ἔχουσαν. Διὸ τῶν ὀρεκτῶν προκειμένων, οἱ μὲν ὀρέγονται, οἱ δὲ οὔ. καίτοι, εἰ τὸ ὀρεκτὸν τοιαύτην εἶχε φύσιν, ὡς ἀναγκάζειν τὸ ὀρεγόμενον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἡ κίνησις ἐνεδίδοτο,
p. 22. πάντα ἂν ἀνάγκη ὀρέγεσθαι αὐτοῦ τὰ ὀρεκτικά· εἰ καὶ τὰ μὲν μᾶλλον, τὰ δὲ ἧττον· καὶ οὐδὲ ὄρεξις ἂν ἦν τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ὠθισμὸς, ἢ ὁλκὴ βίαιος, οἵα ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁρᾶται. ἡ γὰρ ὄρεξις, ἔκτασίς τις ἐστὶ μένοντος τοῦ ὀρεγομένου, καὶ οὐκ ἀφισταμένου· ὥσπερ τὰς χεῖρας

rentes ſeſe tamquam ad ſuscipiendum idoneas, provocant eum qui ad illas amplectendas naturâ idoneus eſt. Ut enim res ſenſui ſubjecta non inſerit ſenſum ei qui ſentit, nec quaſi alieno motu agitatum illum ad ſe trahere ſolet: ſed ſeſe offert, ut idoneam quæ adaptetur ei quod illam habet naturam ut ad ipſum aptum fit: ſic & res expetita ſuam convenientiam proponens, provocat animi ad ſeſe deſiderium, qui ad illud aptus eſt. Quamobrem rebus adpetendis propoſitis, alii eas adpetunt, alii non. At, ſi res expetita eam naturam haberet, ut adpetentem cogeret, & motus ab illa ei injiceretur, neceſſe eſſet eam adpeti ab omnibus iis quæ adpetendi vim haberent; quamvis ab aliis magis, ab aliis minus. Ac ne adpetitio quidem illa eſſet, ſed impulſio aut attractio violenta, qualem in corporibus cernimus. Nam adpetitio extenſio quædam eſt, manente eo quod adpetit, nec locum movente: quemadmodum manus

χεῖρας ἐκτείνομεν, μὴ μεταβαινούσας. Ἔστιν οὖν κίνησις ἔνδοθεν ἀφ' ἡμῶν, ἡ ὄρεξις, καὶ ἡ ὑπόληψις, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἁρμοδίως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ὀρεκτοῦ καὶ ὑποληπτοῦ προβαλλομένη, ποτὲ δὲ παραλλάσσουσα, ὅταν ὡς πρὸς ὀρεκτόν τι φέρεσθαι δοκῶμεν, ὀρεκτὸν μὲν δοκοῦν, πλέον δὲ ἔχον τὸ ἀνόρεκτον· καὶ προφαῖνον μέν τι ὡς ὀρεκτὸν, καθ' ὃ ἐκκαλεῖται τὴν ὄρεξιν· κρύπτον δέ τι φευκτὸν ἐν ἑαυτῷ, ὅπερ διὰ τὴν περὶ τὸ εἴδωλον τοῦ ὀρεκτοῦ εὐπρέπειαν, ἐνυπάρχον αὐτῷ διαλανθάνει. ὁ γὰρ κλέπτων, ἐπὶ τὸ τῆς εὐπορίας εἴδωλον ὡς ἐπὶ ὀρεκτὸν φερόμενος, τὸ ἐνυπάρχον φευκτὸν τῇ τοιαύτῃ εὐπορίᾳ, τὸ μὲν μάλιστα τὴν ψυχὴν ἄδικον ποιοῦν, οὐδὲ οἶδεν, οὐδ' εὐλαβεῖται· τὴν δὲ ὑπ' ἀνθρώπων σύλληψιν καὶ κόλασιν, ἣν μόνην ἀποτυχίαν τῆς τοιαύτης ἁρμῆς νομίζει, διὰ τὸ ὑπερζέον τῆς ὀρέξεως καταναυτίζεται· προβαλλόμενος τὸ τοὺς

b.

c.

manus extendimus, quamvis loco non moveamus. Est igitur *adpetitio* motus quidam noster interior; itemque *opinio*, & similia. Verum is motus aliâs convenienter ad rei adpetitæ & opinatæ naturam fit, aliâs ab ea recedit, cum nos ad aliquid adpetendum ferri putamus, quod adpetendum quidem videtur, sed cui plus inest quod aversari debeamus; quodque aliquid adpetendum ostentat, eoque adpetitum provocat, sed fugiendum aliquid in sese occultat, quod, propter speciem adumbrati boni, inesse non animadvertitur. Nam qui furatur, dum ad opulentiæ simulacrum, ut ad rem adpetendam fertur, rem fugiendam tali opulentiæ adhærentem, quæ animum cum primis injurium facit, neque novit, neque veretur: captivitatem autem & supplicium, quam solam in hac adpetitione calamitatem censet, ob fervorem cupiditatis non respicit; illud solum cogitans, multos,

πολλοὺς τῶν τὰ τοιαῦτα ποιούντων λανθάνειν. Ἐφ' ἡμῖν οὖν ἐστι τὸ βασανίζειν τὸ ὀρεκτὸν, εἴτε ἀληθῶς ἐστι τοιοῦτον, εἴτε εἰδώλου μόνον ὀρεκτοῦ, ὡς ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ τῷ τῆς εὐπορίας παρακέχρωσται· ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν ἡμετέραν
p. 23. a. ὄρεξιν παιδεύειν, καὶ διδάσκειν τῶν κυρίως ὀρεκτῶν ὀρέγεσθαι, καὶ μὴ πλανᾶσθαι περὶ τὰ εἴδωλα.

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, διὰ τὸ τὴν ὄρεξιν τοῦ ὀρεγομένου καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ὑπολαμβάνοντος ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ὀρεκτὸν καὶ ὑποληπτὸν φέρεσθαι κατὰ φύσιν, μὴ εἶναι ἐπ' αὐτῷ τὸ οὕτως ἢ ἐναντίως, ὥσπερ οὐδ' ἐπὶ τῇ βώλῳ τὸ ἐπὶ τὸ κάτω φέρεσθαι· (ἦν γὰρ ἂν ἐπ' αὐτῇ καὶ ἡ ἐπὶ τὸ ἄνω φορά·) καὶ πρὸς τούτους οὖν ῥητέον, ὅτι διττή ἐστιν ἡ ἀνάγκη· ἡ μὲν, ἀντικειμένη πρὸς τὸ αὐτεξούσιον, ἡ δὲ, συνυ-
b. πάρχουσα αὐτῷ. ἡ μὲν οὖν ἔξωθεν, ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον· οὐδεὶς γὰρ ἔξωθεν ἀναγκαζόμενος

tos, qui talia faciant, non deprehendi. Penes nos est igitur, rem quæ adpetitur, examinare, sitne revera talis, an simulacrum duntaxat adpetendæ rei adumbratum habeat, sicut modo de opulentia dicebamus. Atque illud etiam magis adhuc in nostra potestate est, ut nostram adpetitionem eruditamus, & doceamus ea adpetere quæ vere adpetenda sint, nec decipi falsis simulacris.

Adversus eos autem qui dicunt, quoniam adpetitus adpetentis, & opinio opinantis, suapte natura ad suum adpetibile & opinabile feratur, non penes ipsum esse, ut sic contrave feratur; sicut neque penes glebam sit deorsum ferri; (nam alioqui sursum etiam ferri posset:) Adversus hos igitur dicendum, duplicem esse necessitatem; unam libertati voluntatis oppositam, alteram cum eadem conjunctam. Externa igitur quidem necessitas libertatem tollit: nemo enim qui extrinsecus

μενός τι ποιῶν ἢ μὴ ποιῶν, αὐτεξουσίως ἐνεργεῖν λέγεται. ἡ δὲ ἔνδοθεν, ἡ πάντα ἀναγκάζουσα κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐνεργεῖν, αὕτη φυλάττει μᾶλλον τὸ αὐτεξούσιον. καὶ γὰρ τὸ αὐτοκίνητον, κατὰ τὴν τοῦ αὐτοκινήτου φύσιν ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖσθαι ἀνάγκη· καὶ οὐ διὰ τοῦτο ἑτεροκίνητόν ἐστιν. οὐ γὰρ ἔξωθεν ἡ ἀνάγκη, ἀλλὰ συνοῦσα τῇ τοῦ αὐτοκινήτου φύσει, καὶ c. σώζουσα αὐτὴν, καὶ εἰς τὰς οἰκείας ἐνεργείας προάγουσα. Εἰ δὲ καὶ τῆς ἕξεως καὶ τῆς διαθέσεως, τῆς καλλίονος, καὶ τῆς χείρονος, ἑαυτῇ αἰτία ἐστὶν ἡ ψυχὴ, διὰ τῆς συναγωγίας τε, καὶ τῆς ἀναγωγίας· δῆλον, ὅτι καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἕξεως καὶ διαθέσεως ἐνεργειῶν αὐτὴν αἰτιατέον. Οὐ μέντοι οὐδὲ τούτῳ χρὴ κρίνειν ἐπὶ πάντων τὸ αὐτεξούσιον καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν, τῷ δύνασθαι καὶ τὰ ἐναντία ποιεῖν. αἱ γὰρ τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ συνηρτημέναι ψυχαὶ, καὶ τὸ ἀγα- p. 24. θὸν αἱρούμεναι, καὶ αὐτεξούσιον ἔχουσι τὴν αἵ- a.

ρεσιν,

cus aliquid facere cogitur, aut non facere, libere agere dicetur. Interna vero, quæ omnia cogit pro sua cujusque natura agere, hæc magis libertatem confirmat. Quod enim per se movetur, pro natura sua moveri a se nesse est: neque propterea ab alio movetur. Neque enim extrinsecus necessitas ea provenit, sed cum ejus quod per se movetur natura conjuncta est; eamque conservat, & ad proprias actiones movet. Quod si vero etiam habilitatis & dispositionis sive melioris, sive deterioris, sibi ipse caussa est animus, propter rectum vel pravum vivendi institutum quod ante secutus erat; actionum etiam caussa, quæ ex illo habitu & dispositione oriuntur, eidem erit tribuenda. Neque tamen in omnibus naturis libertas & soluta potestas ea metienda est, quod etiam contraria facere possint. Nam ii etiam animi, qui bono semper adhærent, semperque bonum amplectuntur, liberam

ρεσιν, (οὐ γάρ ἐστιν αἵρεσις ἡ ἠναγκασμένη·) καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀεὶ ἔχουσιν αὐτὴν, οὐδέποτε πρὸς τὸ ἐναντίον ὑποσυρόμεναι. αἱ δὲ ἡμέτεραι ψυχαὶ, ἀγαθαὶ μὲν οὖσαι, τῶν ἀγαθῶν ὀρέγονται· καὶ κακαὶ γινόμεναι, τῶν κακῶν· μεταβάλλουσι δὲ καὶ ἀπό τε κακίας εἰς ἀρετὴν, ἐπιμελόμεναι, καὶ ἀπὸ ἀρετῆς εἰς κακίαν, ἀμελοῦσαι· καὶ ἑκάτερον κατὰ αἵρεσιν οἰκείαν, οὐ
b. κατὰ ἀνάγκην, ποιοῦσαι. Διὸ παντοίας ὁ Θεὸς κακίας ἀναίτιός ἐστι. κἂν γὰρ ἐποίησε ψυχὴν κακύνεσθαι πεφυκυῖαν, διὰ τὸ μὴ τὰ πρῶτα μόνον παραγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ἔσχατα· ἵνα καὶ τέλειον τὸ πᾶν οὕτως ἀποτελεσθῇ, καὶ τὰ πρῶτα ὄντως πρῶτα μένῃ, καὶ μὴ ἔσχατα, καὶ ἄγονα, καὶ ἀδρανῆ, καὶ ὑλικὰ γένηται· ἐποίησε μὲν οὖν διὰ τοῦτο καὶ τὴν πεφυκυῖαν κακύνεσθαι ψυχὴν, ἀγαθὸς ὢν, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος· ἀλλ' οὐ συνεχώρησεν ἄλλως αὐτὴν κακύνεσθαι, εἰ μὴ αὐτὴ θελήσει.

Πρὸς

rum delectum habent; (neque enim is delectus coactus est) & bono semper inhærentem eum habent, ad contrarium numquam abstracti. Nostri vero animi, dum quidem boni sunt, bona adpetunt; cum vero mali facti sunt, mala. Iidem vero a pravitate transeunt ad virtutem, si id curant; & a virtute ad pravitatem, si non curant: atque utrumque faciunt arbitratu suo, nulla necessitate coacti. Quare nullius pravitatis caussa in Deum conferri potest. Etsi enim fecit animum qui malus fieri possit, eo quod non prima illa tantum condidit, sed media etiam, & postrema; ut ita universum perfectum redderetur, & prima vere prima manerent, non autem extrema, sterilia, imbecilla evaderent, materiæve permiscerentur: fecit igitur quidem animum qui malus fieri posset Deus, qui bonus est, ob divitias suæ bonitatis; nec tamen aliter eum fieri malum passus est, nisi ille ipse voluisset.

Adver-

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας τὴν εἱμαρμένην περιφορὰν μὴ μόνον τὰς πράξεις ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἱρέσεις ἀναγκάζειν, καὶ μηδὲν ἐφ' ἡμῖν ἀπολείπειν, ἀλλ' ὄνομα μόνον εἶναι τοῦτο τὸ ἐφ' ἡμῖν, ζητέον, ὡς, εἴπερ ἀγένητος, καὶ ἄφθαρτός ἐστιν ἡ λογικὴ ψυχὴ, (ὅπερ νῦν ὡς ὑποκείμενον εἰλήφθω, ἀποδεδειγμένον ἐν ἄλλοις, κἂν οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἀλλοιότερόν τι περὶ αὐτῆς δοξάζωσιν·) εἰ γοῦν ἀγένητος καὶ ἄφθαρτός ἐστιν ἡ λογικὴ ψυχὴ, αὕτη μὲν οὐκ ἂν ὑπὸ τῶν κινουμένων αἰτίων ὑφίστασθαι λέγοιτο· τὸ δὲ ὄργανον αὐτῆς, τοῦτ' ἔστι, τὸ ζῶον, ὅπερ ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ τῆς ζωῆς μετέχον, τοῦτο ἐκεῖθεν παράγεται. τὰ γὰρ κινούμενα αἴτια, κατὰ τὴν διάφορον πρὸς τὰ τῇδε σχέσιν, ἄλλοτε ἄλλων ἐστὶν ὑποστατικά. τὸ δὲ ὄργανον, οἰκεῖον παράγεται τῇ χρησομένῃ ψυχῇ. Ὥσπερ οὖν ἀπὸ τῆς τῶν τεχνικῶν ὀργάνων διαφορᾶς δυνατόν ἐστι τοὺς χρωμένους αὐτοῖς τεχνίτας ἐπιγινώσκειν, ὅτι ταῦτα μὲν τέκτονος, ἐκεῖνα δὲ οἰκοδό-

c.

p. 25. a.

b.

Adverſus eos autem, qui dicunt, fatali converſione ſiderum non actiones modo noſtras, ſed & adpetitiones cogi, nec liberum quidquam nobis relinqui, nec aliud niſi nomen inane eſſe Libertatem, dicendum eſt: ſiquidem rationis particeps animus, ortus atque interitus expers ſit, (quod nunc ut conceſſum ſumatur, demonſtrandum alibi: licet Stoici aliter de eo ſentiant) ſi igitur ortus atque interitus expers ſit animus ratione præditus, non poteſt ille dici a mobilibus cauſſis effici atque conſtitui: ſed inſtrumentum eius, hoc eſt, animal, quod eſt corpus vitæ particeps, hoc inde ductum eſt. Mobiles enim cauſſæ pro diverſa ad terrena habitudine, aliàs alia efficiunt. Inſtrumentum vero efficitur aptum animo, qui eo eſt uſurus. Quemadmodum igitur e diſcrimine inſtrumentorum artis, uſuros eis artifices cognoſcere licet, hæc eſſe fabri lignarii, illa mura-

οἰκοδόμου, καὶ ἄλλως χαλκέως· καὶ οὐχ ὁλοσχερῶς μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἕξεις τῶν χρωμένων αὐτοῖς τεχνιτῶν, καὶ τὰς ἐν τῇ τέχνῃ ἐρέξεις, καὶ τὰ ἀποτελέσματα, δυνατὸν ἀπὸ τῶν ὀργάνων διαγινώσκειν· εἰ γὰρ περιττόν τι κατὰ τὰς τέχνας ἔχοντες, καὶ τοῖς ὀργάνοις ἀκριβέστερον κέχρηνται· οὕτως οἱ περὶ τὴν ἀστρολογίαν δεινοὶ, τὴν τοῦ ὀργάνου φύσιν ἀπὸ
c. τῆς τῶν αἰτίων διαφορᾶς ἐρῶντες, καὶ περὶ τῆς ἕξεως τῆς τῷ ὀργάνῳ χρησομένης στοχάζονται, καὶ τὰ πολλὰ ἐπιτυγχάνουσιν· ὅτι αἱ πολλαὶ τῶν ψυχῶν, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς μοχθηραῖς πολιτείαις, εἰς ἃς αἱ βεβαρυμέναι ψυχαὶ ἀπὸ προτέρας ἀξίας συνάγονται, ἐνδιδοῦσαι τοῖς ὀργάνοις ἑαυτὰς περιττότερον, ὡς μηκέτι ὡς ὀργάνοις, ἀλλ' ὡς μέρεσιν οἰκείοις κεχρῆσθαι, κατ' ἐκεῖνα καὶ τὰς οἰκείας ἐρέξεις προβάλλονται.
p. 26. Ἔτι δὲ καὶ σύμφωνός ἐστιν ἡ εἱμαρμένη περιφο-
a. ρὰ τῇ προβολῇ τῶν ψυχῶν τῇ κατ' αὐτὴν ἐρχομένῃ εἰς τὴν γένεσιν, οὐκ ἀναγκάζουσα μὲν τὰς

murarii, ista fabri ærarii: neque sic in genere tantum, sed & habitus utentium eis artificum, & artis effectiones atque opera, ex instrumentis dignosci possunt; (nam qui in artibus excellunt, etiam instrumentis exquisitioribus utuntur:) sic astrorum periti, instrumenti naturam e caussarum discrimine perspicientes, etiam de habitu eius qui instrumento sit usurus, conjecturam capiunt, ac frequenter quidem recte conjiciunt. Nam plerique animi, in corruptis præsertim rebus publicis, in quas pristinâ culpâ pressi detruduntur, cum sese instrumentis effuse dedideriunt, ita ut eis non amplius pro instrumentis, sed veluti partibus sui utantur, adpetitiones etiam suas illis prorsus adcommodant. Ad hæc consentanea etiam est fatalis siderum conversio cum motibus animorum, qui per id tempus in mundum ingrediuntur; non ita quidem ut ea cogat animos hæc aut illa adpetere,

τὰς ψυχὰς τῶνδε ὀρέγεσθαι ἢ τῶνδε, σύμφωνος δὲ οὖσα ταῖς ὀρέξεσιν αὐτῶν. Ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς πόλεσιν, οἱ μὲν ἱεροὶ καιροὶ καὶ τόποι τοὺς θεοσεβεστέρους καὶ σπουδαιοτέρους εἰς ταὐτὸν συνάγουσιν, οἱ δὲ πρὸς τὰς ἡμῶδεις ἡδονὰς ἐπιτήδειοι τοὺς μοιχθηρότερον ζῶντας καὶ ἀναγωγότερον συναθροίζουσι, καὶ ἔστιν ἀπὸ τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων, καὶ περὶ τῆς ὀρέξεως καὶ ἕξεως τῶν συνιόντων στοχάζεσθαι· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων τῆς εἱμαρμένης περιφορᾶς περὶ τῶν συμφώνως αὐτῇ συνερχομένων εἰς γένεσιν ψυχῶν ἀποφαίνεσθαι. ὅταν γὰρ τὸ κολαστικὸν εἶδος τῆς θείας ἀγαθότητος τῇ πρὸς τόνδε τὸν τόπον τῆς εἱμαρμένης σχέσει οἰκείως ἔχῃ, τότε εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον αἱ κολάσεως δεόμεναι ψυχαὶ καταπέμπονται. συναγωγὸς γὰρ ἐν πᾶσιν ἡ ὁμοιότης καὶ οἰκειότης ἐστίν.

Οὐκ ἀναγκάζει τοίνυν τὰς ὀρέξεις τῶν ψυχῶν ἡ εἱμαρμένη, οὐδὲ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ

petere, sed ut cum eorum adpetitionibus consentiat. Quemadmodum igitur in urbibus sacra tempora & loca religiosiores homines eodem congregant; ad populares vero voluptates idonea congregant eos qui pejus vivunt & petulantius; atque ita e locis & temporibus etiam de adpetitione & habitu eorum qui conveniunt, capi conjectura potest; sic etiam e temporibus & locis fatalis conversionis, de animis qui ei convenienter generantur, pronunciare licet. Cum enim ultrix divinæ bonitatis forma convenit cum habitu quem servat siderum situs respectu talis cujusdam loci; tum in eum locum demittuntur animi, qui castigatione egent. In omnibus enim vim congregandi similitudo & necessitudo habet.

Non cogit igitur fatum adpetitiones animorum, neque libertatem tollit;

ἀλλαὶ σύμφωνοι ἐκεῖναι, ποτὲ μὲν πρὸς τήνδε, ποτὲ δὲ πρὸς τήνδε τὴν εἱμαρμένην εἰσί· καὶ τοῖς κατ' ἀξίαν κατασκευαζομένοις ὀργάνοις, ὅπερ εἶπον πρότερον, συντυπούμεναι, εἰκότως ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης περιφορᾶς ὁποίας ἔχουσι τὰς ἀρέξεις γινώσκονται. Καὶ αἱροῦνται μὲν τοὺς
p. 27. Βίους αἱ ψυχαὶ, κατὰ τὴν προτέραν ἑαυτῶν
a. τῆς ζωῆς ἀξίαν καὶ ἕξιν· τοῦ δὲ εὖ ἢ κακῶς χρήσασθαι τοῖς Βίοις, ἐν ἑαυταῖς τὴν ἐξουσίαν ἔχουσι. διὸ καὶ ἐμπορικὸν Βίον ἑλόμενοί τινες, εὖ ζῶσι πολλάκις· καὶ φιλοσοφεῖν δοκοῦντες, ἀσχημονοῦσι· διότι τὰ μὲν εἴδη τῶν Βίων αὐτὰ, εἴτε γεωργικὸν, ἢ ἐμπορικὸν, ἢ μουσικὸν Βίον, αὐταί τε αἱ ψυχαὶ κατὰ τὴν προτέραν ἑαυτῶν ἕξιν αἱροῦνται, καὶ τὸ Πᾶν αὐταῖς ἀφορίζει κα-
b. τὰ τὴν ἀξίαν· τὴν δὲ ποιότητα τῆς ζωῆς ἀφ' ἑαυτῶν προτιθέασιν αἱ ψυχαί. διὸ καὶ ἐπαίνου καὶ ψόγου τυγχάνουσιν, ἐπὶ ταῖς διαφόροις προαιρέσεσιν. Ἀλλ' οὐδὲ φαῦλόν τι ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης ἐνδίδοται, ὥσπερ τολμῶσι λέγειν, ὅτι πανοῦρ-

tollit; sed ipsi animi nunc cum hoc, nunc cum alio fato consentiunt: & quoniam pro sua dignitate paratis instrumentis, quod modo dicebam, conformantur, mirum non est, quas adpetitiones habituri sint, e fatali conversione cognosci. Ac vitæ quidem genus amplectuntur animi pro suæ prioris vitæ dignitate & habitu: vita autem bene aut male utendi facultatem in semet ipsis habent. Unde fit, ut nonnulli mercatoriam amplexi vitam, bene vivant: & qui philosophiæ studium præ se ferunt, turpiter se gerant: quoniam vitæ quidem genus ipsum, veluti rusticum, aut mercatorium, aut Musicum, tum ipsi animi sortiuntur, tum eis pro merito adsignat Deus: vitæ autem qualitatem, animi suo arbitratu adjungunt. Proinde & laudem inveniunt, & reprehensionem incurrunt, pro diversa vitæ ratione. Ac ne improbum quidem quidquam a fato infertur, ut quidam adfirmare non dubi-

πανοῦργοι, καὶ παιδεραστὰι, καὶ μοιχοὶ γίνονται. κἂν γὰρ ἀληθεύωσί τινες τῶν ἀστρολόγων ταῦτα προλέγοντες, τοῦτο συμβαίνει, τὴν τοιάνδε ἐκεῖθεν ἰοῦσαν ἰδιότητα ἀσυμμέτρως δεχομένων ἡμῶν ἢ συμμέτρως. καὶ γὰρ φρονήσεως παραλλαξις, καὶ πανουργίαν ποιεῖ· καὶ τὸ παιδεραστικὸν ἰδίωμα, οἱ μὲν συμμέτρως ὑποδεχόμενοι, σωτῆρες καὶ εὐεργέται γίνονται τῆς νεότητος· οἱ δὲ ἀσυμμέτρως, ὀλέθριοι, καὶ διαφθορεῖς. ἐπεὶ καὶ εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἀσυμμέτρως ἀτενίζων τις, πηροῦται καὶ σκοτίζεται τὴν ὄψιν· καίτοι φωτοδότης ὁ ἥλιος, καὶ τοῦ ἰδεῖν καὶ ὁρᾶσθαι αἴτιος. Πόθεν οὖν οἱ ἀστρολόγοι γινώσκοντες, τίνες συμμέτρως, καὶ τίνες ἀσυμμέτρως μεθέξουσι, τοὺς μὲν φρονίμους, τοὺς δὲ πανούργους ἔσεσθαι λέγουσιν; ἢ ἆρα δυνατὸν ἐνεῖναι τούτων τεκμήρια ταῖς σχηματογραφίαις· τὰ μὲν φανερὰ, ὥσπερ ἡ ἐν καρκίνῳ τοῦ ἡλίου θέσις,

p. 28.

dubitant; eo quod callidi, puerorum amatores, atque adulteri, naſcantur. Etſi enim quidam aſtrologi vere hæc prædicunt; eo id accidit, quod nos talem proprietatem inde ortam, vel moderate vel immoderate ſuſcipimus. Nam & ex prudentiæ abuſu fit ſceleſta vafrities: & qui naturalem indolem ad puerorum amorem pronam moderate ſuſcipiunt, hi ſervatores & benefactores evadunt adoleſcentulorum; qui vero immoderate, peſtes ejus & corruptores evadunt. Nam & qui ſolares radios oculis non conniventibus intuetur, obſcurato viſu occæcatur; quamvis ſol largitor ſit luminis, auctorque videndi omnibus. Unde igitur cognoſcunt aſtrologi, quinam moderate, qui immoderate naturalem illam indolem ſuſcepturi ſint; quo fit, ut alios prudentes, alios callidos fore dicant? Nempe fieri poteſt, ut inſint harum rerum notæ quædam in illis figurarum coeleſtium deſcriptionibus: aliæ quidem perſpicuæ omnibus; cujusmodi illud eſt,

θέσις, [τοῦ] ἀσυμμετρότερον ὑφ' ἡμῶν μετέχεσθαι· τὰ δὲ καὶ ἀφανῆ τοῖς τὴν τέχνην ἀγνοεῦσι τὴν ἀστρολογικήν. ὅτι γὰρ τὰ κατὰ φύσιν ἔχοντα ἀεὶ, καὶ τὴν δημιουργικὴν φυλάττοντα φύσιν, καὶ δύναμιν ἔχοντα τὴν ἀκροτάτην, πάντως καὶ βούλησιν ἀγαθὴν ἔχει, καὶ κακοῦ οὐδενὸς αἰτία ἐστι, πρόδηλον. πᾶσα γὰρ
b. κακία, διὰ ἀδυναμίαν συμβαίνει, εἴπερ ἡ δύναμις ἀγαθόν τι ἐστίν. ἡ μέντοι ἀσύμμετρος καὶ τῶν ἀγαθῶν μέθεξις, βλαβερὰ γίνεται πολλάκις. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐπιχειροῦντας ἀναιρεῖν εἰρήσθω.

Νυνὶ δὲ λεγέσθω πρὸς πάντας, ὅτι οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες καὶ τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς, ἀγνοοῦσι τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς διὰ τοῦτο φθείραντες. τὸ γὰρ αὐτοκίνητον αὐτῆς
c. ἀναιροῦσι, καθ' ὃ μάλιστα οὐσίωται. εἴ τε γὰρ

est, quod sol Cancrum peragrans significat, immoderate nos illam susceptu-ros: aliæ vero obscuræ & ignotæ iis, qui artem ignorant astrologicam. Nam, quæ mentes semper secundum naturam se habent, & creatricem servant naturam, summaque potentia præditæ sunt, eas omnino voluntatem etiam habere bonam, & nullius mali esse causam, constat. Omnis enim malitia ex imbecillitate oritur; siquidem vires bonum quiddam sunt. Veruntamen immoderata bonorum etiam susceptio, nociva fit nonnumquam. Atque hæc iis responsa sint, qui propter Fatum, voluntatis libertatem tollere conantur.

Nunc vero adversus omnes dicatur: eos, qui id, quod in nostra potestate est, & animi libertatem, tollat, hoc ipso naturam animi imprudentes tollere. Nam proprium illius motum tollunt; in quo natura ejus inprimis consistit. Sive enim

γὰρ αὐτοκίνητός ἐστιν, ἔνδοθεν ἀφ' ἑαυτῆς ἐγείρεται πρὸς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ὁρμὰς, καὶ οὐκ ἔξωθέν ποθεν ἑλκομένη ἢ ὠθουμένη, ὥσπερ τὰ σώματα· εἴ τε ἔξωθεν κινεῖται, οὐκ ἔστιν αὐτοκίνητος. Ἔπειτα τὴν ζωτικὴν ἐκτένειαν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς καὶ ἀπάρνησιν οὐ προσλογίζονται οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες. Τίς δὲ οὐκ ἔχει συναίσθησιν τοῦ θέλειν καὶ μὴ θέλειν, καὶ τοῦ αἱρεῖσθαι καὶ p. 89. a.
ἐκκλίνειν, καὶ τοῦ συντίθεσθαι καὶ ἀπαρνεῖσθαι; ἅπερ πάντα ἔνδοθέν εἰσι κινήσεις ἀπ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς, καὶ οὐκ ἔξωθεν ὠθισμοὶ ἢ ὁλκαί τινες, ὡς ἐπὶ τῶν ἀψύχων. Ταύτῃ γὰρ διαφέρει τὰ ζῶντα σώματα τῶν ἀψύχων, ὅτι ἔνδοθεν κινεῖται. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές ἐστι, τὸ κινοῦν αὐτὰ αὐτοκίνητόν ἐστι, καὶ οὐχ ἑτεροκίνητον. εἰ γὰρ ἔξωθεν ἐκεῖνο ἐκινεῖτο, καὶ τὸ σῶμα ἂν πρῶτον ὑπ' ἐκείνου ἐκινεῖτο τοῦ ἔξω, ὡς πρότερον εἴρηται, καὶ οὐκ ἔτι ἔνδοθεν, ἀλλ' ἔξωθεν ἂν b.

ἦν

enim proprium motum habet, intrinsecus e semet ipso excitatur ad adpetitiones & ad capiendos impetus, nec extrinsecus alicunde trahitur aut impellitur, ut corpora: sive extrinsecus movetur, proprium non habet motum. Deinde vitalem animi vim, & adsensionem, & negationem, non considerant ii, qui voluntatis libertatem tollunt. Quis vero in se ipse non animadvertit, se velle & nolle? amplecti & declinare? adsentiri & refragari? quæ omnia inter-

ni sunt ipsius animi motus, non externæ quædam impulsiones aut attractiones, ut in rebus inanimis. Hoc enim viva corpora differunt ab inanimis, quod intrinsecus moventur. Quod si verum est, id a quibus illa moventur, proprium motum habet, nec aliunde movetur. Nam si extrinsecus illud moveretur, etiam corpus primum ab eo quod extrinsecus est moveretur, ut ante dictum est, neque adeo amplius intrinsecus, sed extrinse-

ἦν κινούμενον, καὶ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἀψύχοις καὶ αὐτὸ ἄψυχον ἂν ἦν. Ἔτι δὲ οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες, καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ μὴ θέλειν, καὶ αἵρεσιν, καὶ προαίρεσιν, καὶ ὄρεξιν, καὶ ἔκκλισιν, καὶ ὁρμὴν, καὶ τὰ τοιαῦτα· οὗτοι καὶ τὴν ἀρετῆς καὶ κακίας ψυχικῆς διαφορὰν ἀναιροῦσι, καὶ ἔπαινον καὶ ψόγον οὐκ ἀπολείπουσι δίκαιον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις καλῶς κειμένους νόμους ἀνατρέπουσι. c. Καὶ ὅρα, ὁποῖος ἔτι εἴη τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος, τούτων ἀναιρουμένων· ὅτι τοῦ τῶν θηρίων οὐδὲν ἀπέχων.

Τί οὖν; φαίη τις ἄν· οὐκ ἀναγκαζόμενοι πολλάκις ὑπὸ τυράννων, ἢ ὑπὸ παθῶν οἰκείων, καὶ συμπαθειῶν, ἢ ἀντιπαθειῶν, αἱρούμεθα τάδε τινὰ ποιεῖν ἢ πάσχειν, καὶ μὴ βουλόμενοι; καὶ πῶς τὸ ἐφ' ἡμῖν ἔτι τότε καὶ αὐτεξούσιον ὀραθήσεται; Λέγω τοίνυν, ὅτι καὶ τότε ἡ αἵρεσις αὐτεξούσιός ἐστι. κἂν γὰρ προη- p. 30. γουμένως οὐκ ἦν αἱρετὸν ἐκεῖνο ἐφ' ὃ δὲ ἀνάγκην φερόμε- 2.

cus commotum esset, & haud secus ac aliæ res inanimæ ipsum quoque inanimum foret. Præterea qui libertatem tollunt, qui velle & nolle, qui delectum & consilium, qui adpetitionem & declinationem, similesque animorum motus tollunt; hi simul discrimen etiam virtutis & pravitatis animorum tollunt, nec laudationem aut vituperationem justam relinquunt; quin etiam leges hisce de rebus præclare latas evertunt. His vero sublatis, vide, vita cujusmodi sit futura. Nempe ab immanitate beluarum nihil distabit.

Quid igitur? dicat aliquis: nonne sæpe a tyrannis aut a nostris adfectibus, amore atque odio coacti, alia atque alia suscipimus, aut admittimus, non volentes? Quo pacto ergo tum adhuc potestas nostra & libertas cernetur? Respondeo, etiam tunc delectum sui juris esse. Quamvis enim principaliter id optabile non

sit,

φερόμεθα, ἀλλ', ὡς πρὸς ἄλλο τι χεῖρον παραβαλλόμενον, αἱρετὸν δοκεῖ, καὶ αἱρούμεθα αὐτό. καὶ ἀδύνατον, ποιῆσαί τι, μὴ πρότερον ἐπινεύσαντα πρὸς τὸ ποιῆσαι. ὁ γὰρ ἄνευ τοῦ ἑλέσθαι ποιεῖν τι δοκῶν, ὥσπερ ὁ ἐμπίπτων τινὶ ἄκων ἐπ' ἄλλου ὠθούμενος, οὗτος ἀψύχου δίκην ποιεῖ· καὶ οὐδὲ ποιεῖν ἂν λέγοιτο τότε κυρίως, ἀλλὰ πάσχειν. διὸ, κἂν ἀκουσίως ποιῶμεν, ἀλλ' αἱρούμεθα ὅμως καὶ οὕτω ποιῆσαι. Τοιγαροῦν, τῆς αὐτῆς ἀνάγκης ἐπαχθείσης, οἱ b. μὲν εἵλοντο ποιεῖν τὸ ἐπιταχθὲν, δεῖν μείζονος κακοῦ· οἱ δὲ οὐχ εἵλοντο, μεῖζον κακὸν ποιῆσαι τὸ ἐπιταχθὲν τοῦ ἀπειλουμένου τοῖς μὴ ποιοῦσι νομίζοντες. Οὕτως ἄρα καὶ ἐν τοῖς ἀκουσίως τι ποιεῖν δοκοῦσι σώζεται τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὸ αὐτεξούσιον. οὐ γὰρ ταὐτὸν τὸ ἑκούσιον, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν· ἀλλ' ἑκούσιον μὲν τὸ προηγουμένως αἱρετόν· ἐφ' ἡμῖν δὲ, οὗ τὴν ἐξουσίαν ἔχομεν εἰς τὸ αἱρεῖσθαι, εἴτε προη-

fit, ad quod neceſſitate ferimur; tamen cum alio deteriori collatum, optabile videtur, itaque id amplectimur: neque fieri poteſt, quidquam ut agas, niſi prius conſenſeris te facturum eſſe. Nam qui non conſulto aliquid facere videtur, ut qui nolens in foveam incidit impulſus ab alio; is inanimæ rei inſtar id facit, ac pati, quam agere, verius dicitur. Quare licet inviti agamus; tamen vel ſic agere volumus. Proinde, eadem neceſſitate propoſita, alii, majoris mali metu, facere voluere quod jubentur; alii nolunt, quod majus malum exiſtimant id facere quod jubeantur, quam pœnas ſubire recuſantibus propoſitas. Sic igitur in iis etiam qui inviti aliquid agere videntur, poteſtas & libertas noſtra manet. Nec enim idem eſt, voluntarium, & id quod in noſtra poteſtate eſt: ſed voluntarium id eſt, quod præcipue expetitur; in noſtra vero poteſtate, quod amplecti poſſumus, ſive propter

γουμένως, εἴτε διὰ ἀποφυγὴν κακοῦ μείζονος.
c. Καὶ ἔστι δὲ ὅτε καὶ τὸ ἑκούσιον συμμίγνυται τῷ ἀκουσίῳ, ὅταν καὶ τὸ αἱρετὸν μὴ καθαρῶς αἱρετὸν ᾖ, ἀλλὰ καὶ ἀναιρέτου μετέχῃ. Καὶ καλῶς ὁ Ὅμηρος τὴν τοιαύτην ἐν τῇ ψυχῇ μίξιν ἐνεδείξατο τοῦ ἑκουσίου καὶ τοῦ ἀκουσίου, διὰ τοῦ, Ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ.

Ταῦτα εἰλόμην μηκῦναι, διότι πᾶς σχεδὸν ὁ προκείμενος λόγος ἀπὸ τῆς τοῦ ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως ἤρτηται. παιδευτικὸς γὰρ ὢν, καλῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διδάσκει, ποῦ τὸ ἀγαθὸν
p. 31. a. καὶ τὸ κακὸν τὰ ἡμέτερα χρὴ τίθεσθαι, καὶ ὅτι, αὐτοκίνητοι ὄντες, ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐνεργείαις ἔχομεν αὐτά. Τὰ μὲν γὰρ ἑτεροκίνητα, ὥσπερ τὸ εἶναι, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, ἑτέρωθεν ἔχουσι, κατὰ τὸ ἐγγινόμενον αὐτοῖς ἔξωθεν πάθος. τὰ δὲ αὐτοκίνητα, τῆς ἑαυτῶν κινήσεως καὶ ἐνεργείας αἴτια ὄντα, καὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ ἑαυτῶν, καὶ τὸ κακὸν, ἐν ταύταις

propter ſeſe, ſive ob mali gravioris fugam. Fit etiam interdum, ut voluntarium cum invito miſceatur; cum res expetenda, non prorſus expetenda eſt, ſed & partem ejus habet quod averſamur. Quam quaſi mixturam voluntarii & inviti probe deſcripſit Homerus, cum ait: *Volens, invito pectore quamvis.*

Hæc copioſius exponere volui, quod omnis fere propoſitus ſermo ab eorum diviſione pendet, quæ in noſtra poteſtate ſunt, & non ſunt. Nam cum is ad inſtitutionem animi pertineat; bene ſtatim initio, ubi noſtrum bonum & malum ſit collocandum, exponit: &, quia noſtra ſponte moveamur, id in actionibus noſtris habere nos, docet. Nam quæ aliunde moventur, ut naturam, ſic & bonum ſuum & malum aliunde habent, pro ea adfectione quæ extrinſecus eis accedit. Quæ vero intrinſecus moventur, cum ſuorum motuum & actionum ſint cauſſæ; bonum quoque ſuum & malum

ταις ἔχουσιν. ἐνέργειαι δὲ αὐτῶν κυρίως, καὶ τὰ μὲν τὸ γνωστικὸν, αἱ τῶν ὄντων ὑπολή- b.
ψεις εἰσί· κατὰ δὲ τὸ ζωτικὸν καὶ ὀρεκτικὸν, αἵ τε ὀρέξεις καὶ ἐκκλίσεις, καὶ ὁρμαί. Διὰ, ὅταν μὲν ὀρθῶς ὑπολαμβάνωμεν, καὶ ὀρεγώμεθα καὶ ἐκκλίνωμεν δεόντως, τότε τὸ ἀγαθὸν ἑαυτῶν καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἔχομεν τελειότητα· ὅταν δὲ μὴ, τὰ ἐναντία. Οἰκεῖα δὲ ἡμῶν ἐστιν ἔργα ταῦτα, ὡς ὑφ' ἡμῶν μόνων κατὰ τὴν ἡμετέραν αἵρεσιν ἐνεργούμενα. Αἱ μὲν γὰρ πράξεις αἱ περὶ τὰ ἐκτὸς, αἵ τε κα- c.
τὰ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐν τῷ βίῳ χρείας, καὶ τὸ διδάσκειν καὶ παιδεύειν, καὶ εἴ τι τούτου σεμνότερον, πολλῶν δεῖται τῶν συναιρομένων. τὸ δὲ ὑπολαμβάνειν, καὶ αἱρεῖσθαι, ἡμῶν αὐτῶν ἐστιν ἴδια ἔργα, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ κείμενα. διὸ καὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακὸν ἐστίν· οὐδεὶς γὰρ ἂν ἐνθύνοιτο ἐπ' ἐκείνοις, ὧν οὐκ ἔστι κύριος.

lum in his habent. Sunt autem illorum propriæ actiones, quod ad cognitionem ſpectat, *opiniones* de rebus ſusceptæ; quod ad vitam regendam & ad adpetendi vim ſpectat, *adpetitiones*, *declinationes* & *impetus*. Quare cum recte opinamur, atque ita uti par eſt adpetimus & declinamus; tunc etiam bonum noſtrum & perfectionem naturæ convenientem habemus: ſin minus, contraria. Sunt autem hæc *propria noſtra opera*; ut quæ a nobis ſolis, arbitratu noſtro, perficiantur. Nam eæ quidem actiones, quæ circa res externas verſantur, cum circa artes, tum circa vitæ commoditates, atque etiam doctrina & diſciplina, & ſi quid his eſt præſtantius, multis egent adjumentis: ſed mentis judicia atque decreta, noſtra propria ſunt opera, & in poteſtate noſtra ſita. Quare & in nobis ipſis bonum & malum noſtrum ſitum eſt: nemo enim ea præſtare cogitur, quæ in ſua poteſtate non habet.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

P. 33. a. Οὐκ ἐφ' ἡμῖν δὲ, τὸ σῶμα, ἡ κτῆσις, δόξαι, ἀρχαί· καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅσα οὐχ ἡμέτερα ἔργα.

TEXTVS. Continuatio Capitis I. (l. 1.)

In noſtra poteſtate non ſunt, corpus, poſſeſſio, aliarum de nobis opiniones, magiſtratus; &, uno verbo, quæcumque non ſunt noſtra opera.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐχ, ὅτι μηδὲν ἐν τούτοις συντελεῖ ἡ ψυχὴ, διὰ τοῦτο ταῦτα οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἶναι λέγεται. καὶ γὰρ τὸ σῶμα καὶ ἡ κτῆσις, προνοούσης μὲν αὐτῆς, καλλιόνως διατίθεται· ἀμελούσης δὲ, χειρόνως. καὶ πρὸς τὸ εὐδοξεῖν ἀφορμὰς αὕτη δίδωσι, καὶ ἀρχὰς διὰ σπουδῆς οἰκείας περιποιεῖται· καὶ οὐδ' ἂν ἄρχοι, μάλιστα ἐν ταύταις b. ταῖς πολιτείαις, μὴ καὶ αὐτῆς ἐλομένης. ἀλλ', ὅτι οὐ μόνη αὕτη κυρία ἐστὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων δεῖται ταῦτα πολλῶν τῶν τῇ ψυχῇ συναιρομέ-

COMMENTARIVS.

In noſtra poteſtate eſſe hæc negat, non quin animus ad hæc quoque & horum contraria aliquid conferat; (nam & corpus, & res familiaris, animo curante, rectius gubernantur; deſtituente, pejus: idemque animus ſuo ſtudio & gloriam & principatum parat; imo ne magiſtratum quidem gereret quisquam, in his præſertim rebus publicis, niſi ipſe voluiſſet: ſed quod in his rebus animus non ſolus dominetur, verum ad ea conſequenda mul-

σειρομένων ἵνα γένηται, διὰ τοῦτο οὐκ ἐφ' ἡμῖν ταῦτα εἶναι φασί. καὶ γὰρ τὸ σῶμα δεῖται μὲν καὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς σπερμάτων ἐῤῥωμένων, καὶ συμπήξεως ὑγιοῦς· δεῖται δὲ καὶ εὐτροφίας, καὶ γυμνασίων, τόπων τε καὶ ἀέρων εὐκράτων, καὶ ὑδάτων χρηστῶν· καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσιν ἔκκειται τὸ ἰσχυρότερον ποιεῖν ὅ τι ἂν εἰς αὐτὸ βούληται. καὶ τούτων οὐδενὸς ἡμεῖς ἐσμὲν κύριοι, πρὸς τὸ πάντη πάντως περιποιῆσαι ἢ ἀποσοβῆσαι. πολεμίων γοῦν ἐπιόντων ἰσχυροτέρων, ἐβουλήθημεν ἂν ἀφανεῖς γενέσθαι· καὶ νοσοῦντες, ἀθρόως ὑγιάναι· καὶ ὅμως οὐκ ἐγγίγνεται ἡμῖν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κτῆσις ἔχει, καὶ πρὸς περιποίησιν πολλῶν δεομένη τῶν συναιρομένων, καὶ πρὸς μείωσιν πολλοῖς τοῖς δυνατωτέροις ὑποκειμένη. Καὶ αἱ δόξαι δὲ αἱ περὶ ἡμῶν, οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι, κἂν ἀφορμάς τινας αὐταῖς καὶ ἡμεῖς παρεχώμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς δοξάζουσιν. ἐπ' αὐτοῖς γάρ ἐστιν ὅπως ἂν βούλονται

p. 33. a.

multis aliis adjumentis egeat. Nam *corpus* firmum a primo sui ortu semen, & sanam coagmentationem flagitat; tum vero & bonum victum, & exercitationes, salubria loca, salubrem aërem, aquas bonas. Quæ si etiam omnia suppetant, est illud tamen potestati cujusque fortioris obnoxium. Neque vero quidquam horum nostri arbitrii est, ut ea omnino vel consequamur omnia, vel propulsemus. Hostibus certe ingruentibus fortioribus, vellemus nos a nemine conspici; ægrotantes, subito convalescere vellemus: neutrum tamen horum nobis datur. Eadem est & *opum* ratio: ad quas parandas ut multis adjumentis est opus, sic eædem a multis potentioribus imminui possunt. *Existimatio* quoque *de nobis*, non est sita in nobis, quamvis occasiones quasdam ei præbeamus ipsi, sed in iis qui de nobis existimant. Penes eos enim est, existimare quæ voluerint.

ὑπολαμβάνειν. Τοιγαροῦν καὶ ἀσεβοῦντες πολλάκις περὶ τὸ θεῖον, αὐτοί τε εὐσεβεῖν ἑαυτοὺς ἡγοῦνται, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τοιοῦτοι νομίζονται. καὶ τὸ ἐναντίον ἄλλοι σεμνοτέρας καὶ μεγαλειοτέρας ὑπολήψεις ἔχοντες περὶ τοῦ θείου, καὶ ἀνθρωπικὰ καὶ ἀτελῆ παραιτούμενοι περὶ αὐτοῦ λέγειν, ἀσεβεῖς παρά τινων ὑπο-
b. λαμβάνονται· καὶ τοὺς σωφρονοῦντας, ἠλιθίους ἡγοῦνταί τινες. Οὕτω τὸ εὐδοξεῖν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς περὶ ἡμῶν τοίοις ἢ τοίοις δοξάζειν ἑλομένοις. Αἱ δὲ ἀρχαὶ, καὶ τῶν ἀρχομένων δέονται, καὶ τῶν πρὸς τὸ ἄρχειν συναιρομένων. ἐν αἷς δὲ πολιτείαις καὶ ὠνιοί εἰσιν αἱ ἀρχαὶ, καὶ πολλοῦ χρυσίου ἀποδιδόμε-
c. ναι, ἐν ταύταις ὁ χρημάτων ἀπορῶν οὐκ ἂν εἰς ἀρχὴν παρέλθοι, κἂν πάνυ βούλοιτο. Οὕτω τὰ τοιαῦτα πάντα τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οὐκ ὄντα ἡμέτερα ἔργα. Ἐν δὲ τῇ διαιρέσει τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν πρατάττει τὸ σῶμα· διὰ γὰρ τοῦτο

luerint. Itaque fæpe cum numen impie violent homines, tamen & fibi ipfi & aliis religiofi videntur. Contraque alii, qui honeftius & magnificentius de numine fentiunt, & humana quædam & vilia de eo profiteri recufant, a nonnullis impii exiftimantur; & frugi homines a nonnullis pro bardis habentur. Ita nec *gloria* noftri arbitrii eft; fed illorum quibus hoc aut illo modo fentire de nobis libuit. Iam *magiftratus* fine populo qui pareat, & absque miniftris qui operam navent, conftare non poteft. In quibus vero civitatibus venales funt magiftratus, multoque auro addicuntur, inops pecuniæ nullum ad magiftratus habebit aditum, quantumvis eos adpetat. Sic ifta omnia non in poteftate noftra fita funt, quia non funt *actiones noftræ*. Primo autem loco in illa divifione rerum, quæ in noftra non funt poteftate, corpus recenfet; quod propter id

τοῦτο εἰς χρείαν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐμπεπτώκαμεν. διὰ γὰρ τὰ χρήματα πάντες οἱ πόλεμοι· ταῦτα δὲ ἀναγκαζόμεθα κτᾶσθαι διὰ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν.

id egere iis rebus cœpimus, quæ in noſtra poteſtate non ſunt. Omnium enim bellorum pecunia cauſſa eſt; illam autem ob victum & cultum corporis adſciſcere cogimur.

ΚΕΦ. β'.

p. 34. a.

Καὶ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἔστι φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀπαραπόδιστα· τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀσθενῆ, δοῦλα, κωλυτὰ, ἀλλότρια.

CAPVT II. (Nobis Cap. I. ſect. 2.)

Et quæ quidem in noſtra ſunt poteſtate, naturâ liberæ ſunt, eamque rationem habent, ut nec prohiberi, nec impediri poſſint: quæ vero in noſtra non ſunt poteſtate, imbecillæ, ſervæ, quæ prohiberi poſſint, alienæ.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, τίνα μὲν τὰ ἐφ' ἡμῖν, τίνα δὲ τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἐφεξῆς ὁποῖά ἐστιν ἑκάτερα παραδείκνυσιν· ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἐλεύθερα· ὅτι οὔτε γενέσθαι ἀναγκάζεται ὑπ' ἄλλων, οὔτε κωλύεται, οὔτε ἄλλος ἔχει τὴν ἐξουσίαν τῆς χρήσεως αὐτῶν. τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ ἐλεύ- b.

 θερον,

COMMENTARIVS.

Poſtquam dixit, quæ noſtra, quæ aliena ſint; nunc, cujusmodi utraque ſint, declarat. *Noſtra, eſſe libera;* quod neque, ut fiant, cogi ab aliis, *nec* quo minus fiant, *prohiberi poſſunt*, neque alius iis utendi poteſtatem habet. Talis enim eſt libertas,

θερον, αὐτεξούσιον ὑπάρχειν, καὶ κύριον τῆς ἑαυτοῦ χρήσεως. τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τοῖς πορίζειν ἢ κωλύειν δυναμένοις ὑπακείμενα, δεσπότας ἐκείνους ἔχει, καὶ δοῦλα ἐκείνων ἐστί, καὶ τὰ μὲν ἀρκοῦντα αὐτοῖς, εὐσθενῶς διάκειται, τὰ δὲ ἄλλων χρήζοντα, ἀσθενῆ καὶ ἐνδεῆ εἰσι. καὶ τὰ μὲν ἀκώλυτά ἐστιν, ὡς
c. αὐτεξούσια· (τίς γὰρ κωλύσει τοίως ἢ τοίως ὑπολαβεῖν, ἢ ὁρέχθηναί τινος, ἢ ἀπαρέσθηναι;) τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ πορίζεσθαι καὶ ἀφαιρεῖσθαι ὑπ' ἄλλων πεφυκότα, ὑπ' ἐκείνων καὶ κωλύεται πολλάκις, ἢ μὴ γινόμενα, ἢ ἀφαιρούμενα. Δῆλον δὲ, ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἡμέτερα ὄντα ἔργα, ἴδια ἡμῶν ἐστι· τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐν ἄλλων ἐξουσίᾳ κείμενα, ἀλλότρια ἐστιν. ὥστε καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ, τὰ μὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν, οἷον τὸ ἀληθῶς
p. 35. a. ὑπολαμβάνειν ἢ ψευδῶς, ἢ ὀρθῶς ὀρέγεσθαι, ἢ πλημμελῶς, ἡμέτερά ἐστιν ἀγαθὰ ἢ κακά· τὰ

bertas, quæ sui juris est, & potestatem habet sui usus. *Aliena* vero, iis obnoxia, qui ea vel præbere vel prohibere possunt, dominos illos habent, iisque *serviunt*. Ac ea quidem, quæ sibi ipsa sufficiunt, robusta & firma sunt: quæ vero alienam opem desiderant, *imbecilla* & egena. Illa *prohiberi* nequeunt, cum sui juris sint. Quis enim nos prohibebit hoc aut illo modo opinari, adpetere, aversari? Aliena vero, quæ ab aliis & conferri & auferri possunt, sæpe quoque prohibentur, cum vel non tribuuntur, vel adimuntur. Perspicuum est igitur, ea quæ in nostra potestate sunt, utpote nostras effectiones, nobis esse propria: quæ vero penes nos non sunt, in aliorum sita potestate, ea esse *aliena*. Quare ea bona & mala earum rerum, quæ in nostra potestate sunt, ut recte sentire, aut male, recte adpetere vel perperam, nostra bona sunt aut mala.

Quæ

τὰ δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, οὐχ ἡμέτερα· ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ σώματος, τοῦ ὀργάνου τοῦ ἡμετέρου· τὰ δὲ τοῦ δοξαρίου, ἔτι προχώτερον.

Quæ vero ad res pertinent extra noſtram poteſtatem poſitas, noſtra non ſunt: ſed partim corporis, inſtrumenti noſtri; partim gloriolæ, remotiora etiam a nobis.

ΚΕΦ. γ'.

Μέμνησο οὖν, ὅτι, ἐὰν τὰ φύσει δοῦλα ἐλεύθερα οἰηθῇς, καὶ τὰ ἀλλότρια ἴδια, ἐμποδισθήσῃ, πενθήσεις, ταραχθήσῃ, μέμψῃ καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους· ἐὰν δὲ τὸ σὸν μόνον οἰηθῇς σὸν εἶναι, τὸ δὲ ἀλλότριον, ὥσπερ ἐστὶν, ἀλλότριον, οὐδείς σε ἀναγκάσει οὐδέποτε, οὐδείς σε κωλύσει, οὐ μέμψῃ οὐδένα, οὐκ ἐγκαλέσεις τινὶ, ἄκων πράξεις οὐδὲ ἕν, οὐδείς σε βλάψει, ἐχθρὸν οὐχ ἕξεις· οὐδὲ γὰρ βλαβερόν τι πείσῃ. b.

CAP. III. (Nobis Cap. I. ſect. 3.)

Memento igitur, ſi, quæ naturâ ſerva ſunt, libera putaris; &, aliena quæ ſunt, propria; fore ut impediaris, lugeas, perturberis, Deos hominesque incuſes: ſin id quod tuum eſt, ſolum tuum eſſe putaris; & quod alienum, uti revera eſt, alienum; nemo te caget unquam, nemo te impediet, non incuſabis quemquam, nec culpabis, nihil quidquam ages invitus, nemo te lædet, inimicum non habebis; nec enim noxium quid patieris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπών, τίνα τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τίνα τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστι, καὶ ὁποῖα ἑκάτερά ἐστι, καὶ ὁποίαν ἔχον-

COMMENTARIUS.

Poſtquam expoſuit, quæ non ſint, & cujusmodi in nobis ſita ſint, quæ utraque ſint, & quam nobis-

ἔχοντα πρὸς ἡμᾶς σχέσιν· ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἴδιά ἐστι, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλότρια·
c. παραινεῖ λοιπὸν συμφώνως ἡμᾶς τῇ φύσει αὐτῶν, καὶ μὴ παρηλλαγμένως, περὶ αὐτὰ ἀναστρέφεσθαι. ταῦτα γὰρ εὐδαιμονίας ἡμῖν καὶ κακοδαιμονίας αἴτια γίνονται. τὸ μὲν γὰρ τυγχάνειν τῶν ἀγαθῶν, καὶ κακῷ μηδενὶ περιπίπτειν, εὐδαίμονας ποιεῖ· τὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ὠφελίμων ἀποτυγχάνειν, ἢ περιπίπτειν τοῖς βλαβεροῖς, κακοδαίμονας. Εἰ οὖν τὸ ἀγαθὸν
p. 36. ἡμῶν ἐστιν ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκ-
a. κλίνειν, ταῦτα δὲ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἐν τούτοις ζητητέον τὸ ἀγαθόν· ἵνα τύχωμεν πάντως ζητοῦντες, διὰ τὸ κύριοι εἶναι τοῦ τυχεῖν, (εἴπερ κύριοι τοῦ ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν κατὰ φύσιν ἐσμέν·) καὶ μὴ οὐκ οἰκείου τύχωμεν ἀγαθοῦ. ἐὰν δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγώμεθα, καὶ ἐν ἐκείνοις ζητῶμεν τὸ ἀγαθόν, διχῶς ἀποτυγχάνειν ἀνάγκη. καθ' ἕνα μὲν τρόπον πάντη καὶ

nobiscum collata rationem habeant: nempe, quæ in noſtra poteſtate ſint, ea eſſe noſtra; quæ non, aliena: deinceps monet, ut ea adminiſtremus, quemadmodum natura eorum fert, & nec contrario modo. Nam hæ nobis felicitatis & miſeriæ cauſſæ ſunt. Etenim bonis potiri, & in nullum malum incidere, beatos facit: bonis & utilibus rebus excidere, aut in noxias incidere, infelices. Quod ſi igitur bonum noſtrum in eo ſitum eſt, ut naturæ conveniénter adpetamus & declinemus, hæc vero in earum rerum numero ſunt, quæ noſtri ſunt arbitrii; in his bonum eſt quærendum. Ita fiet, ut omnino & conſequamur id quod quærimus, propterea quod ejus adeptio penes nos eſt, (ſiquidem adpetitio & declinatio penes nos eſt) & ut noſtrum propriúm conſequamur bonum. Sin ea, quæ non penes nos ſunt, adpetiverimus, & in iis bonum quæſiverimus, bifariam nos fruſtrari neceſſe erit: uno modo ſemper & ſine exce-

καὶ πάντως, ὅτι μὲν ἐπιτύχωμεν αὐτῶν, οὐχὶ οἰκείων ἀγαθῶν ἐπιτύχοιμεν ἄν· καθ' ἕτερον δὲ, ὅτι καὶ ἀποτυγχάνειν ἐν τοῖς πλείοσιν ἀνάγκη τὸν τὰ ἀλλότρια ὡς οἰκεῖα ἐπιζητοῦντα, καὶ b. ὀρεγόμενον ἐκείνων τῶν ἐν ἄλλων ἐξουσίᾳ κειμένων. Συμβαίνει οὖν ἐπὶ τούτων, καὶ φαῦλα ὁρμαῖς ἐμποδίζεσθαι καὶ ταράττεσθαι μὴ ἰθυποροῦσας, καὶ λυπεῖσθαι πάντως καὶ πάσχειν. ὥσπερ γὰρ ἡδόμεθα τυγχάνοντες [τῶν αἱρετῶν,] καὶ ἐκκλίνοντες τὰ ἀνελέστα· οὕτως, ἂν ἀποτυγχάνωμεν τῶν αἱρετῶν, ἢ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτωμεν, λυπεῖσθαι ἀνάγκη, καὶ τοὺς δοκοῦντας αἰτίους μέμφεσθαι, ποτὲ μὲν ἀνθρώπους, ποτὲ δὲ τοὺς τὰ ὅλα διοικοῦντας. Πάσχομεν δέ τι καὶ ἄλλο δεινόν. συμπάσχον- c. τες γὰρ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὅτε ὠφέληταί τις αὐτά, προσαπόλλυμεν καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν, ἅπερ ἐκεῖνος ὠφελίσθαι οὐ δύναται, τὸ ἐρρῶσθαι ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν.

Εἰπὼν

exceptione, quod, etsi illa consequeremur, non nostra tamen bona consecuturi essemus: altero, quod plerumque frustrari necesse est eum, qui aliena tanquam sua quærit, quique ea desiderat quorum potestas in aliis sita est. Accidit igitur in his, ut & impetus nostri *impediantur* & *turbentur*, non recta via progredientes, & in *dolorem* utique *luctumque* incidamus. Vt enim rerum expetendarum facti compotes, & evitatis contrariis delectamur; sic rebus expetendis frustratos, aut in aversandas delapsos, *dolere* necesse est, & *queri* de auctoribus earum rerum, alias de hominibus, alias de iis qui universitatem administrant. Aliud quoque malum nobis accidit. Nam, dum graviter adficimur, si quis ea nobis, quæ nostri juris non sunt, adimit; simul etiam hæc perdimus quæ in nostra potestate sunt, quæque nobis eripere nemo potest: rectum adpetitum, & rectam declinationem.

Expos-

Εἰπὼν δὲ ὅσα κακὰ ἕπεται τῇ παραλλαγῇ· ἐὰν δὲ καλῶς [φησὶ] τὰ οἰκεῖα καὶ τὰ ἀλλότρια διαθησόμεθα, καὶ μὴ τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλὰ τῶν
p. 37. a. οἰκείων ἀγαθῶν καὶ ἐφ' ἡμῖν ὄντων ἀντεχώμεθα, τοῦτ' ἔστι τοῦ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν· οὔτε ἀναγκάσει (ἄλλος δηλονότι) οὐδεὶς, οὔτε κωλύσει ποτὲ ἡμᾶς οὕτως ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν· ἔπερ ἐφ' ἡμῖν ἐστίν. εἰ δὲ τοῦτο, οὔτε λυπησόμεθά ποτε· λυπεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐκ ἄλλο τι, πλὴν δυοῖν τούτων, τοῦ τε μὴ τυγχάνειν ὧν βουλόμεθα, καὶ τοῦ περιπίπτειν ἐκείνοις ἃ ἐκκλίνειν σπουδάζομεν. περὶ δὲ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐσπευδακότες, οὔτε ἀποτευξόμεθα τινὸς ὧν ὀρεγόμεθα, οὔτε
b. περιπεσούμεθά τινι ὧν ἐκκλινομεν. ὥστε οὐδὲ φοβηθησόμεθά ποτε τινά· εἴπερ φοβούμεθα ἢ τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς, ἢ τοὺς τὰς ὠφελείας κωλύοντας. οὐδεὶς δὲ ἰσχυρός ἐστιν οὕτως, ὡς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἐκκλίσεις, ἐν αἷς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐστι τοῦ κατὰ λόγον ζῶντος, βιάσασθαι. ὥστε

Expositis igitur malis quæ hanc perversionem sequuntur: nunc ait, si recte nostra & aliena tractaverimus, & non alienis, sed nostris bonis, & in nostra potestate sitis studuerimus; hoc est, si operam dederimus, ut secundum naturam adpetamus & declinemus; fore ut *nemo* prorsus *nos cogat*, aut umquam nos *impediat* sic adpetere & declinare, siquidem id nostri arbitrii est. Quod si ita est: nunquam etiam dolebimus: dolorem enim nobis adfert nihil aliud, nisi duo hæc, frustratio eorum quæ volumus, & eorum quæ nolumus perpessio. Iis autem intenti rebus, quæ penes nos sunt, neque ulla re frustrabimur quam desideramus: neque in ullam incidemus quam declinamus. Itaque etiam neminem unquam timebimus; si quidem eos timemus, qui aut nobis nocent, aut commoda nostra intervertunt: neque vero quisquam eam vim habet, ut adpetitiones & declinationes, in quibus situm est bonum & malum ejus qui rationi congruenter vivit, cogere queat. Quare

ὥστε οὐδὲ ἐχθρὸν ἕξομέν τινα. ἐχθρὸς γὰρ ὁ βλάπτων νομίζεται· βλαβερὸς δὲ οὐδείς ἐστι τῷ βλαβῆναι μὴ δυναμένῳ ὑπ' ἄλλου. οὐδὲ μέμφεται οὖν τινα ὁ τοιοῦτος, οὐδ' ἐγκαλέσει τινί· ἀλλ' οὐδὲ ἄκων ποτέ τι πράξει. ἄλυπος οὖν καὶ c. ἄφοβος, καὶ ἐλεύθερος, καὶ εὐδαίμων ὄντως ὁ τοῦ τοιούτου βίος ἔσται, ἄνευ πάθους καὶ ἡδονῆ ζῶντος.

Καὶ ὅρα, ὅπως οὐ μόνον ὠφελιμώτερον, ἀλλὰ καὶ ἡδύτερον ἀποδείκνυσι τὸν τοῦ σπουδαίου βίον· ὥσπερ ὁ Πλάτων [φησὶν,] ὅτι πᾶν ζῶον κατὰ φύσιν τοῦ ἡδέως ἀντέχεται, καὶ φεύγει τὰ λυπηρά. τῶν ἡδέων δὲ τὰ μὲν τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῶν καὶ ὠφελίμοις σύνεστι, τὰ δὲ τοῖς βλαβεροῖς. καὶνταῦθα χρὴ νήφειν, ὅπως ἂν καὶ p. 38. ἐκλεγοίμεθα τὰς ἐπωφελεῖς ἡδονὰς, καὶ πρὸς ταύτας συνεθιζοίμεθα. ὅτι γὰρ ἡδυτέρα δοκεῖ ἡ σωφροσύνη τῷ σπουδαίῳ, ἥπερ ἡ ἀκολασία τῷ

Quare nec *inimicum* quemquam habebimus. Inimicus enim judicatur, qui nocet: nemo vero ei nocet, cui ab alio noceri non poteſt. Talis igitur neque expoſtulabit cum quoquam, neque accuſabit quemquam: atque etiam nihil unquam faciet invitus. Hilaris igitur, ſecura, libera & vere beata erit talis hominis vita, perturbationis expers, plena voluptatis.

Et obſerva, quemadmodum oſtendat, viri boni & ſapientis vitam non modo utiliorem eſſe quam aliorum, ſed etiam jucundiorem. Nam Platone auctore, Omne animal natura & voluptate ducitur, & moleſtias averſatur. Res autem jucundæ partim cum bonis & utilitatibus noſtris conjunctæ ſunt, partim cum malis & damnis. Proinde hic vigilandum, ut utiles ſeligamus voluptates, & hisce adſueſcamus. Modeſtiam enim bono viro ſuaviorem videri, quam luxuriam improbo, illud oſten-

τῷ μοχθηρῷ, δηλοῖ τὸ, πολλοὺς μὲν τῶν μοχθηρῶν εἰς σώφρονας μεταβάλλειν· τοὺς δὲ σώφρονας μετὰ λόγου καὶ φρονήσεως, μηδέποτε μεταπίπτειν εἰς ἀκολασίαν. καίτοι εἰ μὴ ἡδὺς ἦν ἐκπρεπῶς τοῖς σώφροσιν ὁ τοιοῦτος βίος,
b. οὐκ ἂν ἑκόντες αὐτὸν καὶ συναιρεστοῦντες ἠσπάζοντο. Ὅτι οὖν καὶ ἡδύτερός ἐστιν ὁ τοῦ σπουδαίου βίος, δείκνυσιν ἐκ τοῦ ἀνεμποδίστου, καὶ ἀκωλύτου, καὶ ἑκουσίου τῆς διαγωγῆς τῶν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν μόνοις καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἀποτιθεμένων.

ostendit, quod multi quidem improbi modesti fiunt; qui vero ratione & consilio modesti sunt, nunquam pravos mores amplectuntur. Enimvero nisi talis vita modestis insigniter jucunda esset; non eam ultro amplecterentur, nec in ea lubentes adquiescerent. Vitam igitur viri boni & sapientis jucundiorem etiam esse, demonstrat e vitæ ratione voluntaria, impedimenti omnis & offensionis experte, quam vivunt hi qui bonum & malum in iis rebus solis, quæ in nostra potestate sunt, collocant.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. δ'.

Τηλικούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο, ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀφιέναι παντελῶς, τὰ δ' ὑπερτίθεσθαι πρὸς τὸ παρόν. ἐὰν δὲ καὶ ταῦτ' ἐθέλῃς, καὶ ἄρχειν καὶ πλουτεῖν, τυχὸν μὲν οὐδ' αὐτῶν τούτων τεύξῃ, διὰ τὸ καὶ τῶν προτέρων ἐφίεσθαι· πάντως γε μὴν ἐκείνων ἀποτεύξῃ, δι' ὧν μόνων ἐλευθερία καὶ εὐδαιμονία περιγίνεται. c.

CAP. IV. (Nobis Cap. I. ſect. 4.)

Tanta igitur cum expetas, memento non oportere mediocriter commotum ea adtingere, ſed alia omnino miſſa facere, alia in præſens differre. Quodſi vero & iſta volueris, & magiſtratum gerere, & dives eſſe; fortaſſe neque hæc ipſa conſequere, eo quod etiam priora illa expetis; at illa certe nullo modo conſequeris, quibus ſolis libertas ac felicitas comparantur.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Δείξας, ἐν τίσιν ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ ἡμέτερον, ὅτι ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν, καὶ ὁποῖος ἔσται ὁ βίος τοῖς ἐκεῖθεν αὐτὸ προϊζεσθαι βουλομένοις, καὶ p. 39. μὴ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄντων, καὶ ὅτι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν τεῦξιν ἀνεμπόδιστος καὶ a.

COMMENTARIVS.

Poſtquam oſtendit, quibus in rebus bonum ſit poſitum noſtrum, in iis nimirum quæ in noſtra poteſtate ſunt; & qualis eorum vita ſit futura, qui inde bonum ſuum petunt, non autem a rebus externis & alienis; & in adeptione boni eam nullo modo impediri poſſe & prohiberi, nulloque

καὶ ἀκώλυτός ἐστι παντελῶς, καὶ ἀπὸ βλάβης
ἄτρωτος, οὐδεμίαν ἐπίβασιν τοῖς βλαβερεῖς παρ-
εχόμενος· καὶ οὐ μόνον ἐπωφελὴς, ἀλλὰ καὶ
ἡδὺς, οὔτε κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐμποδιζόμενος, οὔ-
τε ὧν ἐκκλίνει περιπίπτων τινὶ, ἀλλ', ἁπλῶς
εἰπεῖν, μακάριός τε καὶ εὐδαίμων διατελῶν· ἐφε-
ξῆς προτρέπει τε καὶ συντείνει τὸν ἀκροατὴν,
b. ἀξίαν ἐπιδείξασθαι προθυμίαν τῶν τοιούτων ἐπαγ-
γελμάτων, μὴ μόνον οὐ πάρεργον ἄλλου τινὸς
ἡγούμενον τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδὴν, ἀλ-
λὰ μηδ' ἄλλο τι πάρεργον πρὸς αὐτὴν ποιού-
μενον. Διὸ τῶν ἐκτὸς ὅσα μὲν ἀσύμφωνα πρὸς
τὸν κατὰ φύσιν βίον τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐστιν,
ὥσπερ τρυφαὶ, καὶ ἡδοναὶ σωματικαὶ, καὶ ἀκά-
θαρτος πλοῦτος, καὶ δυναστεῖαι, καὶ τυραν-
ίδες, ταῦτα παντελῶς ἀφιέναι παρακε-
λεύεται· ὡς οὐ δυνατὸν ὂν, καὶ περὶ ταῦτα
σπουδάζειν, καὶ κατὰ φύσιν ἔχοντα ἑαυτὸν φυ-
c. λάττειν. τὰ δὲ ἄλλα ὅσα τῶν ἐκτὸς δύναται
ἐμφρόνως μεταχειριζόμενα μὴ ἐμποδίζειν τοῖς ψυ-
χικοῖς ἀγαθοῖς, οἷον οἴκου κτῆσιν καὶ οἰκετίας,
γάμον

damno esse violabilem, ut quæ nullis nocivis rebus aditum præbeat; quæque non utilis tantum, sed & jucunda sit; cujus nec adpetitio impediatur, nec declinatio in aliquid adversum incidat, sed ab omni parte mali perpetuo expers & beata: nunc deinde studium & alacritatem auditoris excitat, monetque, tantas res non modo non obiter tractandas esse, sed dum iis occupatus sis, nihil aliud vel obiter agendum. Quapropter ea, quæ cum animi ratione prædita, vita, naturæ consentanea, non consentiunt; cujusmodi sunt, luxuria, & voluptates corporis, sordidæ divitiæ, principatus, tyrannides; *prorsus relinqui* jubet: quod fieri non possit, ut idem homo & his rebus occupetur, & animo excolendo studeat. Quæ vero e rebus externis ejus sunt naturæ, ut, prudenter tractatæ, bonis animi non officiant; cujusmodi sunt,

parare

γάμον τε ἔννομον, καὶ εὐγενῆ παιδοποίαν, καὶ ἀρχὴν δικαίαν, ἐνίοτε καὶ τῶν χρειωδῶν ἐπιμέλειαν, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπερθέσθαι πρὸς τὸ παρὸν παραινεῖ τοὺς παιδευομένους εἰκότως. καὶ γὰρ ἀπερισπάστους αὐτοὺς εἶναι χρὴ παντα χόθι πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν, εἰ μέλλοιεν τελέως κατορθοῦν αὐτήν.

Καὶ μέντοι δεῖ τὸν μέλλοντα ἐν τοῖς ἐκτὸς μὴ δημοτικῶς, ἀλλὰ κατ' ἄνδρα τὸν ἀγαθὸν ἀναστρέφεσθαι, καὶ φρόνησιν ἔχειν τῶν ἐπωφελῶν καὶ βλαπτικῶν διακριτικὴν, καὶ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις ὑπεσταλμένας τῷ λόγῳ, καὶ μὴ κατεξανισταμένας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ὀρεκτοῖς κελεύει κινεῖσθαι, καὶ ὅτε, καὶ ἐφ' ὅσον, ἐπ' ἐκεῖνα κατὰ τὸ μέτρον τὸ ἀφοριζόμενον αὐτοῖς διεγείρεσθαι. τὰ γὰρ ἁμαρτήματα γίνεται, ἢ τοῦ λόγου τὸ δέον μὴ διορίζοντος διὰ φρονήσεως ἔλλειψιν· ἢ τούτου μὲν, εἰ καὶ ἀτόνως, ὀρῶντος

parare domum & ſervitium, legitimæ nuptiæ, ingenuorum liberorum procreatio, juſtus magiſtratus, aliquando etiam rerum ad vitæ uſum neceſſariarum cura: hæc omnia, & id genus alia, *in præſentia eſſe differenda* monet ſtudioſos; idque merito: quod nullis omnino rebus diſtrahi eos oporteat, & a ſtudio virtutis atque exercitatione abſtrahi, qui hanc perfecte conſequi cupiunt.

Oportet tamen etiam eum, qui in rebus externis, non vulgi more, ſed ut bonum virum decet voluerit verſari, ea prudentia eſſe præditum, qua res utiles & nocivas diſcernat, & brutas adpetitiones rationi obedientes habeat; ut nec inſurgere illas adverſus hanc patiatur, nec moveri ſinat, niſi ad eas res adpetendas quas ipſa juſſerit, & quando, & quatenus; & ad illas res intra præfinitum rei cuique modum excitari. Peccata enim exſiſtunt, aut cum ratio, quid fieri debeat, non diſcernit ob prudentiæ penuriam; aut cum perſpicit illa quidem,

ἐρῶντος ὅμως τὸ δέον πραχθῆναι, τῶν δὲ ἀλόγων ὀρέξεων δι' ἀπαιδευσίαν κατεξανισταμένων τυραννικῶς τῆς χαλαρᾶς τοῦ λόγου κρίσεως· ὡς ὅταν ἡ τραγῳδία τὴν Μήδειαν ὑποκρινομένη λέγῃ·

Καὶ μανθάνω μὲν, οἷα δρᾶν μέλλω κακά·
Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Χρεία τοίνυν τῷ μέλλοντι ζῆν ἀναμαρτήτως ἐν
a. τῇ περὶ τὰ ἐκτὸς χρήσει, καὶ τὴν φρόνησιν παρασκευάσαι, καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων τὴν μετριότητα, καὶ τὸ πρὸς τὸν λόγον εὐπειθές· καὶ οὕτως, ὥσπερ ὅπλοις ἀῤῥαγέσι τούτοις πεφραγμένος, κατὰ καιρὸν ἅπτεσθαι τῶν τοιούτων. Διὸ καὶ τὰ συμφωνεῖν δυνάμενα τῶν ἐκτὸς πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὑπερθέσθαι πρὸς τὸ παρὸν παραινεῖ τοῖς παιδευομένοις, ἕως ἂν τὴν χρηστικὴν ἀρετὴν αὐτῶν κτήσωνται, διὰ τῆς ἀπερισπάστου ἀσκήσεως. οὔτε γὰρ εἰς πόλεμον ἀπιέναι χωρὶς ὅπλων καλὸν, οὔτε πραγμάτων χωρὶς φρονήσεως καὶ μετριοπαθείας ἐφάπτεσθαι.

Αὐτὸς

dem, quamvis languide, quid facto sit opus; sed brutæ adpetitiones, ob neglectam institutionem, tyrannice adversus languidum rationis judicium insurgunt. Qualem tragœdia Medeam depingit:

Scio nefas quod, & quod in scelus ruam:
Sed ira mentis omne judicium premit.

Ad rectum igitur externarum rerum usum, & ingenio doctrina exculto, & adpetitu moderato atque subacto est opus. Sic, hisce veluti firmissimis armis munitus, per tempus tales res suscipere poterit. Quapropter studiosos homines monet, ut res externas quæ cum virtute congruere possint, *in aliud tempus differant*, donec virtutem utendi eis, continenti exercitatione, compararint. Neque enim ad bellum inermem abire decet; neque res gerendas absque prudentia & moderatione animi suscipere.

At

Αὐτὸς δὲ οὐκ ἀσύμφορον μόνον, ἀλλὰ καὶ p. 41.
ἀνήνυτον δείκνυσι τοῖς παιδευομένοις τὴν περὶ
τὰ ἐκτὸς σπουδήν. εὐαγωγίας μὲν γὰρ, καὶ ὀρέ-
ξεων λελογισμένων καὶ ἐκκλίσεων, δι' ὧν μό-
νων ἐλευθερίας καὶ εὐδαιμονίας τοῖς ἀν-
θρώποις περιγίνονται, πάντως ἀποτυγχά-
νειν ἀνάγκη τοὺς καὶ τῶν μὴ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγο-
μένους, καὶ ἐκείνα ἐκκλίνοντας. δουλεύειν γὰρ
ἀνάγκη ταῖς ἀλόγοις ὀρέξεσιν, ὡς λυττῶσί τε
καὶ ἀγρίοις δεσπόταις· δουλεύειν δὲ καὶ τῶν ἀν- b.
θρώπων τοῖς τε πορίζουσι τὰ τοιαῦτα ὀρεκτά,
καὶ τοῖς κωλύειν δυναμένοις, ἵνα μὴ κωλύωσι,
καὶ τοῖς ἐπάγουσι τὰ φευκτά. ἔτι δὲ καὶ τῆς
σχολῆς ἡμᾶς παραιρουμένη τῆς πρὸς τὴν περὶ
τὰ οἰκεῖα ἐπιμέλειαν, ἡ περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδὴ
ἀποτυγχάνειν πάντως τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ποιεῖ·
οἱ γὰρ ἀμφοτέρων ὀρεγόμενοι, καὶ περὶ ἄμφω
σπουδάζοντες, οὔτε διακρίνουσι τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ
μὴ τοιαῦτα, οὔτε τὴν προσήκουσαν σπουδὴν τοῖς
οἰκείοις ἀγαθοῖς ἀπονέμουσιν· οὔτε, μὴ σπου- c.

At oſtendit Epictetus, non modo inutile, ſed irritum etiam eſſe rerum externarum ſtudium eis qui adhuc erudiuntur. Animi enim recta inſtitutione, & adpetitionibus ac declinationibus ratione moderatis, *per quas ſolas* hominibus *libertas & felicitas pariuntur*, excidere omnino neceſſe eſt eos, qui & adpetunt & declinant ea quæ non ſita ſunt in poteſtate noſtra. Neceſſe eſt enim ſervire eos brutis cupiditatibus, tanquam agreſtibus & ſurlo-

ſis dominis; ſervireque item eis hominibus, qui talia deſideria & explere & prohibere poſſunt, ne prohibeant; iis item, qui in res fugiendas coniicere poſſunt. Ad hæc, ſubtrahendo curandi noſtras res otio, rerum externarum occupatio omnino etiam in cauſſa eſt, ut noſtris bonis excidamus. Nam qui utraque expetunt, & utrisque ſtudent; hi nec discernunt bona & mala, neque juſtam curam ſuis proprils bonis impendunt; nec, legitimo

δάζοντες ὡς δεῖ περὶ αὐτά, τυγχάνειν αὐτῶν δυνήσονται. ὡς ἐπίπαν δὲ καὶ τῶν ἐκτὸς ἀποτυγχάνουσιν, ὡς μὴ μόνοις αὐτοῖς προσασχολούμενοι, ἀλλ' ἀμηγέπη καὶ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ὀρεγόμενοι, μηδὲ ἀνέδην πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν ὑπὲρ τῆς τεύξεως, αὐτῶν αἱρούμενοι, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἀπὸ αἰδοῦς τινὸς ἀνθελκόμενοι. Καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος βίος τοῦ μὲν μονοτρόπως εἰς τὰ ἐκτὸς ἀποκλίναντος, ἧττον μοχθηρός· ἐπίπονος δὲ καὶ ἀηδὴς ἐκείνου μᾶλλον,
γ. 42. συγκλώθειν τὰ ἀσύγκλωστα σπουδάζων, καὶ
a. ἐναντιώσεσι καὶ μεταμελείαις ἀεὶ συνεχόμενος, καὶ ἀποτυγχάνων ἑκατέρων, διὰ τὸ ἑκατέρων ἐρίεσθαι· λυπηρὸς δέ ἐστι, καὶ ἀναίρετος. Ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον, ὅτι συνεχῶς ἐν τοῖς ἑξῆς ὁ Ἐπίκτητος χρήσεται τῷ Μέμνησο, πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν διαλεγόμενος, τὴν συνουσιωμένους [μὲν] ἔχουσαν ἀεὶ τοὺς τῶν ὄντων λόγους, καὶ σύμ-
b. φυτον αὐτῇ τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν· ἀτονοῦσαν δὲ

timo ſtudio non adhibito, iis potiri poterunt. Fit etiam fere, ut externis quoque bonis fruſtrentur; nempe quoniam non iis ſolis toti occupati ſunt, ſed aliquo modo ſua etiam bona deſiderant, neque toto pectore quidvis & facere & perpeti propter adeptionem iſtorum volunt, retrahente verecundia quadam. Et eſt quidem talis vita minus prava, quam ejus qui unice rebus externis incumbit; laborioſior illa tamen, atque inſuavior eſt: etenim, quæ connecti nequeunt, connectere ſtudens, continuo ſecum ipſa pugnat, crebro pœnitet, fruſtratur utrisque dum utraque conſectatur, moleſta utique eſt, minimeque optabilis. Eſt autem obſervatione dignum, quod crebro dehinc Epictetus utatur verbo *Memento*, quo rationis compotem animum compellat, qui rationes quidem rerum ſemper conjunctas ſecum habet, earumque innatam veritatem; ſed aliquando,

δέ ποτε πρὸς τὴν εἰλικρινῆ θέαν, τῷ περισπασμῷ τῆς ἐν αὐτῇ γενεσιουργοῦ δυνάμεως, καὶ διὰ τοῦτο εἰς λήθην ὑποφερομένην, τὴν πάντων αὐτῇ τῶν κακῶν αἰτίαν, καὶ δεομένην τοῦ συνεχῶς ἀκούειν τοῦ Μέμνησο. Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι τηλικούτων ἐφιέμενον οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, οὐ κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐμμέτρου καὶ ἀσυμμέτρου τῷ Μετρίως, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, ἐπὶ τοῦ ἐνδεοῦς, ἐχρήσατο. ὁ γὰρ κίνδυνος τοῦ ἀποπεσεῖν τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἄναλκιν οὐ φῶτα λαμβάνει, κατὰ Πίνδαρον.

aliquando, velut deficiente oculorum acie ad ſincere ſpectandum, ob diſtractionem genitricis ſuæ facultatis, in oblivionem ruit, quæ ipſi malorum omnium cauſſa eſt; ideoque opus habet, ut *Memento* illud crebro ei inculcetur. Cum vero *non mediocriter incitatum eſſe oportere* dicit *eum qui tantas res adpetat*, non hoc vult, *non ſupra modum atque inimodice*, ſed *non infra modum*, *non minus quam par ſit*, incitatum eſſe oportere. Nam cum periculum ſit, ne tuis propriis bonis excidas; periculum illud certe (ut ait Pindarus) ignavum virum non admittit.

ΚΕΦ. ε.

Εὐθὺς οὖν πάσῃ φαντασίᾳ τραχείᾳ μελέτα ἐπιλέγειν, ὅτι, Φαντασία εἶ, καὶ οὐ πάντως τὸ φαινόμενον. ἔπειτα ἐξέταζε αὐτὴν, καὶ δοκίμαζε τοῖς κανόσιν οἷς ἔχεις· πρώτῳ δὲ τούτῳ καὶ μάλιστα, πότερον περὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἢ περὶ τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. κἂν περί τι τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ᾖ, πρόχειρον ἔστω τὸ, ὅτι Οὐδὲν πρὸς ἐμέ.

CAP. V. (Nobis Cap. I. ſect. 5.)

Statim igitur omni viſo aſpero reſponſare ſtude, ac dicere: Viſum es; & nullo modo id quod eſſe videris. Deinde explora illud, & exige ad eas, quas habes; regulas; & ad hanc primam vel maxime, utrum circa ea verſetur quæ in noſtra ſunt poteſtate, an circa ea quæ in noſtra poteſtate non ſunt. Tum, quodſi circa aliquod eorum verſetur, quæ in noſtra poteſtate non ſunt, in promtu ſit illud: Nihil ad me!

p. 43. a. ## ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅτι χρὴ τὸν μέλλοντα τῶν οἰκείων ἀγαθῶν τυγχάνειν ἄνθρωπον, καὶ τὴν οἰκείαν εὐδαιμονίαν περιποιεῖσθαι, ἀπερίσπαστον ἀπὸ τῶν ἐκτὸς θεῖναι ἑαυτόν· ἐπειδὴ καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἐπιμελομένοις ἐμπίπτουσι πολλάκις φαντασίαι, αἱ μὲν, ὀρεκτικαί τινος τῶν ἐκτὸς, αἱ δὲ ἐκκλιτικαὶ τῶν ἀναιρέτων· διδάσκει, πῶς δεῖ χρώμενον

COMMENTARIVS.

Poſtquam monuit, eum qui ſuis potiri bonis, & propriam ſibi felicitatem comparare velit, non diſtrahi oportere rebus externis, cum iis etiam qui ſua curant, viſa quædam occurrant, quibus impulſi aut rem aliquam externam adpetant, aut ea declinent quæ fugienda videantur: docet, quemadmodum

μενον ταῖς τοιαύταις φαντασίαις ἀβλαβῆ μένειν ἀπ' αὐτῶν. Τραχείας δὲ τὰς τοιαύτας b.
φαντασίας ἐκάλεσεν, ὡς ἀλόγους καὶ παρισ-
τρους, καὶ τραχυνούσας οὕτως τὴν ζωὴν τῇ
ἀσυμμετρίᾳ καὶ ἀνωμαλίᾳ τῶν κινήσεων. Ὅπερ
δὲ ἐν τοῖς ἑξῆς σαφέστερον παραινεῖ, τὸ μὴ
συναρπάζεσθαι εὐθὺς ὑπὸ τῆς ἐμπιπτούσης
φαντασίας, ἢ ὀρεκτικῆς, ἢ ἐκκλιτικῆς, τοῦτο
καὶ νῦν λέγει· ὅτι χρὴ πρὸς αὐτὴν μιγηθεῖ-
σαν εὐθὺς ἀνθίστασθαι, καὶ τέως τὴν σφοδρό-
τητα αὐτῆς ἐκλύειν, διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ φαν-
τασίαν εἶναι. Αἱ δὲ φαντασίαι, ποτὲ μὲν c.
ἀληθῶν εἰσιν ἀναπτυπωτικαὶ, καὶ ἀληθῶς ἐπω-
φελῶν· ἢ ἡδέων· ποτὲ δὲ διακενῆς ὀνειροπολοῦ-
σιν. Αὐτῷ τε οὖν τούτῳ τῷ διατεθῆναι εὐθὺς,
ὅτι οὐ πάντως τοιοῦτόν ἐστι τὸ φανταστὸν, οἷον φαντάζεται, χαλᾶται τὸ σύντονον τῆς φαντασίας, ὥστε μὴ παρεμποδίζειν τὴν τοῦ λόγου κρίσιν· ἢν εὐθὺς μετὰ τὸ γαλυνιασθῆναι τὴν φαντασίαν, καὶ τῆς τραχύτη-

admodum his utendum sit, ne ea nobis noceant. *Aspera* vero talia *visa* adpellat; utpote quæ præter rationem veluti oestro agitent hominem, & immoderatis & perturbatis commotionibus vere exasperent vitam. Quod autem in iis quæ sequuntur apertius monet, ne statim sequamur quodvis visum, sive ad adpetendum sive ad declinandum nos movens, idem nunc quoque dicit: statim ei, ubi excitatum fuerit, esse resistendum, ejusque impetum inhibendum, cogitando, *Visum id esse.* Visa autem, alia quidem, res veras, vereque utiles & jucundas repræsentant; alia vero, inania simulacra ceu somnia nobis objiciunt. Hac ipsa igitur cogitatione laxatur visi contentio, cum statim opponimus, *rem non esse talem, qualis esse videatur:* quo fit, ut rationis judicium non impediatur, quod judicium, cum primum visi tempestas remiserit, asperitate

τος ἀπαλλαγῆναι, παραινεῖ προσάγειν εἰς ἀκρι-
βῆ διάθεσιν τοῦ φανταζθέντος. Πολλοὶ δὲ εἰσὶ
τῶν τοιούτων κριτικοὶ κανόνες· οἱ μὲν, ἀπ'
p. 44. a. αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν φανταστῶν λαμβανόμε-
νοι· πότερον εἰς ψυχικὴν ὠφελῶσι, ἢ σωματι-
κὴν, ἢ τι τῶν ἐκτὸς ἀναφέρονται· καὶ, πότε-
ρον εἰς ὠφέλειάν τινα τείνουσιν, ἢ πρὸς ἡδονὴν
μόνον· ἔτι δὲ καὶ, εἰ δυνατὰ ὅλως, ἢ ἀδύνα-
τα. ἔστι δὲ τις κανὼν, καὶ ἀπὸ τῆς περὶ αὐ-
τὰ κρίσεως καὶ σπουδῆς τῶν ἐμφρόνων τε καὶ
ἀφρόνων ἀνθρώπων· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἀπὸ τῆς
θείας κρίσεως. ὅπερ γὰρ ἀρεστὸν δοκεῖ θεῷ
καὶ τοῖς ἔμφροσιν ἀνθρώποις, τοῦτο ἂν εἴη
b. σπουδῆς ἄξιον τῷ σωθησομένῳ· τὰ δὲ ἀπαρε-
στὰ ἐκείνοις, φευκτέα. οὐδεὶς γὰρ ἀνόητος οὕ-
τως ἢ ἐμπαθής ἐστιν, ὡς οἰηθῆναι τὴν ἀκολα-
σίαν ἢ τὴν ἀδικίαν ἀρέσκειν θεῷ. Πολλῶν οὖν
ὄντων κανόνων κριτικῶν τῆς τῶν φανταζομένων
ἡμῖν διαφορᾶς, εἷς ἐστιν ἀνθρώπων ὡς ἀνθρώ-
πων

ritate imminuta, ad rem illam considerandam monet esse adhibendum. *Regulæ* autem visa judicandi sunt multæ: quæ sumuntur partim a natura visorum; an scilicet ad animi, ad corporis, ad fortunæve bona pertineant? item, ad utilitatemne aliquam, an ad voluptatem solam referantur? denique, sintne res possibiles omnino, necne? Est vero alia regula, desumta a judicio & studio circa res easdem hominum, cum prudentium, tum imprudentium; atque etiam magis, a divino judicio. Quidquid enim Deo & cordatis hominibus probatur; in eo, utique est suæ salutis studioso elaborandum: quod illis non probatur, id eidem fugiendum. Nemo enim adeo est aut amens, aut suarum cupiditatum amans, ut existimet lasciviam aut injuriam placere Deo. Cum igitur multæ sint regulæ, quibus visorum nostrorum discrimina dijudicentur; una est hominum propria, quatenus homines

πων ἴδιος, ᾧ κοινῶς ἐπὶ πάντων ἡμᾶς δεῖ χρῆσθαι· οὗτος ὁ ἀπὸ τῆς τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν διακρίσεως. εἰ γὰρ τῶν μὴ ἐφ' c. ἡμῖν ἐστί τι τῶν φανταζομένων ἢ ὀρεκτῶν ἢ ἐκκλιτῶν, καλῶς ἔχει γινώσκειν τε καὶ ἐπιλέγειν εὐθύς, ὅτι τοῦτο οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. οὔτε γὰρ ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν ἡμέτερον. εἶναί τι δύναται, μὴ ἐφ' ἡμῖν ὄν, διὰ τὸ εἰδοποιὸν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας αὐτεξούσιον. ὅλως γὰρ ὑποστᾶσα τοιαύτη φύσις ἐν τοῖς οὖσι, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἑαυτῆς καὶ τὸ κακὸν αὐθαίρετον ἔχειν ἔμελλεν.

mines ſunt, qua nobis peræque in omnibus eſt utendum: illam dico, quæ pendet a diviſione *rerum quæ in noſtra ſunt poteſtate, quæve non ſunt.* Nam ſi res, cujus viſum nobis offertur, ſive ut adpetendæ, ſive ut declinandæ, non in noſtra poteſtate eſt, rectum erit ut intelligamus, ſtatimque dicamus, *nihil eam ad nos adtinere.* Nam cum noſtri arbitrii non ſit, neque bonum neque malum noſtrum eſſe poteſt, quoniam liberum arbitrium propria eſt naturæ humanæ prærogativa. Omnino enim, cum talis natura in natura rerum exſtiterit, fieri aliter non potuit, quin in ipſius arbitrio & bonum ipſius & malum eſſet poſitum.

ΚΕΦ.

p. 45. a. ΚΕΦ. ϛ′ καὶ ζ′.

Μέμνησο, ὅτι ὀρέξεως ἐπαγγελία, ἐπιτυχία οὖ ὀρέγῃ· ἐκκλίσεως ἐπαγγελία, τὸ μὴ περιπεσεῖν ἐκείνῳ ὃ ἐκκλίνεται· καὶ ὁ μὲν ἐν ὀρέξει ἀποτυγχάνων, ἀτυχής· ὁ δὲ ἐν ἐκκλίσει περιπίπτων, δυστυχής. ἂν μὲν οὖν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπί σοί· οὐδενὶ, ὧν ἐκκλίνεις, περιπεσῇ. νόσον δ' ἂν ἐκκλίνῃς, ἢ θάνατον, ἢ πενίαν, δυστυχήσεις. Ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ b. τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν· τὴν ὄρεξιν δὲ παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄνελε. ἄν τε γὰρ ὀρέγῃ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν τινὸς, ἀτυχεῖν ἀναγκη· τῶν τε ἐφ' ἡμῖν, ὅσων ὀρέγεσθαι καλὸν ἂν, οὐδὲν οὐδέπω σοι πάρεστι. μόνῳ δὲ τῷ ὁρμᾶν καὶ ἀφορμᾶν χρῶ, κούφως μέν τοι, καὶ μεθ' ὑποξαιρέσεως, καὶ ἀνειμένως.

CAP. VI. & VII. (Nobis Cap. II.)

Memento, adpetitionis professionem esse adeptionem ejus quod adpetas; declinationis professionem, non incidere in id quod declinetur: & esse eum, quem adpetitio frustratur, infortunatum; qui vero in id incidit quod declinat, esse miserum. Quodsi itaque ea sola declinaveris, quæ in tua potestate sunt, quæ nempe ex his contra naturam sunt; in nihil eorum, quæ declinas, incides. At morbum si declinaveris, aut mortem, aut paupertatem, miser eris. Aufer igitur declinationem ab iis omnibus quæ in nostra non sunt potestate, eamque transfer ad res nostræ potestati subjectas, quæ quidem ex his contra naturam sunt: adpetitionem vero prorsus in præsens tolle. Nam si eorum quidquam, quæ in potestate non sunt nostra, adpetis, infortunatum te esse necesse est: eorum vero, quæ in nostra sunt potestate, quæ adpetere pulcrum foret honestumque, nihil adhuc quidem tibi adest. Solis autem agendi aut non agendi consiliis impetuque utere, leviter tamen, & cum exceptione, & remisse.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο συνεχὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐστιν, ἀπόδειξιν ἐπέχον τοῦ, τὰ φανταζόμενα ὀρεκτὰ, εἰ μὲν τῷ ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν κανονίζοιντο, ἐπιτυχεῖς καὶ μακαρίους ποιεῖν· εἰ δὲ μή, ἀτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς, καὶ κακοδαίμονας. Καὶ διορίζει πρῶτον, τίνας μὲν ἐπιτυχεῖς καὶ εὐτυχεῖς καλοῦμεν, τίνας δὲ ἀτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς· καὶ ὅτι τῆς μὲν ὀρέξεως τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ τέλος ἐστὶ τὸ τυχεῖν οὗ ὀρέγεται, ἐκκλίσεως δὲ τὸ μὴ περιπεσεῖν ἐκείνῳ ὧ ἂν φύγῃς. καὶ ἔστιν εὐτυχὲς τοῦτο, τὸ μὴ περιπεσεῖν· ὥσπερ ἀτυχὲς μὲν, τὸ μὴ τυχεῖν τοῦ ὀρεκτοῦ, ὅτι οὐκ ἔτυχε· δυστυχὲς δὲ, τὸ τῷ εὐτυχεῖ ἀντικείμενον, τὸ τῷ φευκτῷ περιπεσεῖν· ὅτι ἔτυχε μὲν, ἀλλὰ κακοῦ τινος ἔτυχε. Ταῦτα καλῶς διαστήσας, ἐπάγει τὰ ἑξῆς· ὅτι, ἂν μὲν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ c. p. 46. a.

COMMENTARIVS.

Hoc quoque Caput eum eo, quod antecessit, cohæret: quo demonstrat, ea quæ adpetenda videantur, si adhibeamus regulam rerum quæ nostri aut alieni juris sunt, facere nos votorum compotes, & beatos; sin minus, voti impotes & calamitosos. Ac primum explicat, quosnam voti compotes & fortunatos dicamus, quos infortunatos & calamitosos: docetque, *adpetitionis professionem & propositum* esse, consequi id quod adpetatur; *declinationis*, non incidere in id quod declines: & esse hoc fortunatum, non incidere; sicut *infortunatum* sit, non consequi rem expetitam, hoc ipso quod non consecutus sis; *calamitosum* vero, fortunato contrarium, incidere in id quod fugias; cum scilicet consecutus quidem es aliquid, sed malum es consecutus. His probe distinctis, subiicit deinde: *si ea sola declines, quæ repu-*

τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπί σοι, οἷον ἀκολα
σίας, καὶ ἀδικίας, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ
ἐπί σοί ἐστι τὸ ἐκκλῖναι, οὐδενὶ ὧν ἐκκλί
νεις περιπεσῇ. ὥστε οὐδέποτε δυστυχήσεις·
νόσον δὲ, ἢ πενίαν, ἤ τι τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν
b. ἐὰν ἐκκλίνῃς, ἐπειδὴ μὴ ἔστιν ἐπί σοι τὸ
τούτας ἀποφεύγειν, ἀνάγκη δήποτε περιπεσεῖν,
καὶ δυστυχῆ γενέσθαι. ὁμοίως δὲ κἂν ἐρέγῃ
τῶν οὐκ ἐπί σοι, ἀτυχεῖν πολλάκις ἀνάγκη,
τοῦ ὀρεκτοῦ μὴ τυγχάνοντα. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἐφ'
ἡμῖν ἡ ὄρεξις καὶ ἡ ἔκκλισις γίνεται, οὔτε ἀτυ-
c. χεῖν οὔτε δυστυχεῖν ποτε συμβήσεται, ἀλλ'
ἀεὶ εὐτυχεῖν καὶ ἐπιτυγχάνειν. Καὶ ἔστιν ἡ
συναγωγὴ τοῦ λόγου τοιαύτη· Ὁ ἐν τοῖς οὐκ
ἐφ' ἡμῖν τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν τιθεὶς,
καὶ τῶν ὀρεκτῶν ἀποτυγχάνει πολλάκις, καὶ
τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτει, ὡς ἐπ' ἄλλοις
οὔσης τῆς ἐξουσίας αὐτῶν. ὁ δὲ τοιοῦτος ἀτυ-

χὴς

repugnant naturæ & in tua sunt potestate, cujusmodi sunt intemperantia, injuria, & id genus alia, quæ vitare tui est arbitrii; *fore ut in nihil eorum incidas:* adeoque nec calamitosum unquam fore. *Morbum autem, aut paupertatem*, aut aliquid aliud quod nostri arbitrii non est, *si declines;* quia penes te non sit ista effugere, necesse esse, te aliquando in ea incidere & *infelicem* fieri. Eodemque modo, si ea adpetas, quæ tui arbitrii non sunt; necesse esse sæpe frustrari, non potitum eo quod desideres. Si vero adpetitio & declinatio in iis versetur, quæ in nobis sita sunt; numquam frustratum iri nos, nunquam calamitatem subituros, sed semper fortunatos fore, votorumque compotes. Et est rationis conclusio hujusmodi: Qui in rebus in nostra potestate non sitis adpetitionem & declinationem collocat, is & rebus desideratis sæpe frustratur, & in eas incidit quas declinat, propterea quod eæ in aliorum potestate sunt: talem autem hominem infortunatum

χής τε καὶ δυστυχὴς ὁμολόγηται. ὥστε καὶ ἄθλιος, καὶ κακοδαίμων.

Καὶ ὅρα, ὅπως Σωκρατικὸς ὁ λόγος καὶ συγκαταβατικὸς, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν σπουδαζομένων ἡμῖν μετάγων ἐπὶ τὸ κάλλιον. πάντες γὰρ καὶ οἱ σπουδαίως καὶ οἱ μοχθηρῶς ζῶντες, ἐν τούτῳ τίθενται τὴν εὐδαιμονίαν, ἐν τῷ τῶν μὲν ὀρεκτῶν αὐτοῖς καὶ ἐφετῶν τυγχάνειν, τοῖς δὲ ἀναιρέτοις καὶ φευκτοῖς μὴ περιπίπτειν. διαφέρουσι δὲ, ὅτι οἱ μὲν σπουδαῖοι τῶν ὄντως καὶ εἰλικρινῶς ἀγαθῶν καὶ ὠφελίμων ὀρέγονται, καὶ ἐκκλίνουσι τὰ ὄντως βλαβερὰ καὶ κακά· τοῦ λόγου ὄντος ἐν αὐτοῖς τοῦ κρίνοντος, καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων συνεθισμένων αὐτοῖς ἕπεσθαι τῷ λόγῳ, καὶ ἡδέα νομίζειν τὰ τῷ λόγῳ δοκοῦντα τοιαῦτα. οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τὸν μὲν λόγον ἀνεπιμέλητον ἔχοντες, τὰς δὲ ἀλόγους ὀρέξεις ὑπὸ συνεχοῦς κινήσεως γεγυμνασμένας, τῷ ἡδεῖ τὰ ὀρεκτὰ κρίνουσιν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ὠφελίμῳ· καὶ ἡδονῆς περιπίπτουσι πολλαί-

p. 47. a.

b.

natum & calamitosum esse constat: adeoque & miserum & infelicem.

Vide autem, quam Socratica hæc ratio sit, & ad captum auditorum adcommodata; qua ab eis ipsis rebus, quibus studemus, ad res meliores & pulcriores transducimur. Nam omnes, tam boni, quam mali, felicitatem in eo collocant, si & optatis suis fruantur, & ea quæ oderunt effugiant. In eo autem differunt, quod viri boni vera & sincera bona atque commoda expetunt, & vere mala atque incommoda aversantur: nam ratio est, quæ in eis judicet, & brutæ adpetitiones eorum adsuefactæ sunt ut rationi pareant, jucundaque existiment ea quæ ratio probarit. Vulgus autem hominum, quod & rationem neglectam habet, & brutas adpetitiones ob continentem motum exercitatas, voluptate res adpetendas metitur, non utilitate; & in voluptates incidit

πολλάκις παῖς τῷ λυπηρῷ παραπλησίως κεκραμέναις, διὰ τὸ μηδὲ ἡδοναὶς εἶναι κυρίως αὐτὰς, ἀλλ' οἷον σκιάς τινας ἡδονῶν καὶ παραχρώσεις. πάντες δὲ ὅμως, ὅπερ εἶπον, ἐν τούτῳ τίθενται τὴν εὐτυχίαν τε καὶ ἐπιτυχίαν, ἐν τῷ τῶν ἐρεκτῶν τυγχάνειν, μὴ πειρᾶσθαι δὲ
e. τῶν φευκτῶν. Ὑποδείκνυσιν οὖν ὁ λόγος οὗτος καὶ τοῖς μοχθηροῖς, ὡς, εἰ βούλοιντο μήτε ἐρεγόμενοι ἀποτυγχάνειν, μήτε ἐκκλίνοντες περιπίπτειν, ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὰ ὠφελοῦντα, ἐρεκτὰ, καὶ τὰ βλάπτοντα, φευκτὰ τίθεσθαι. τῶν μὲν γὰρ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγομένους, καὶ ἐκκλίνοντας ἐκεῖνα, καὶ ἀτυχεῖν ἀνάγκη αὐτοὺς καὶ δυστυχεῖν· ὅπερ φευκτὸν καὶ ἐκείνοις ἐστίν.

Ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ τὰ
p. 48. παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν. νόσον μὲν γὰρ
a. ἢ πενίαν ἂν ἐκκλίνῃς· ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τελέως τὸ ταῦτα ἐκφεύγειν· (κἂν γὰρ ἔχωμέν

incidit ſæpe moleſtiis non adeo diſſimiles, quoniam ne voluptates quidem illæ proprie ſunt, ſed velut umbræ quædam voluptatum & ſimulacra. At omnes tamen, ut dixi, felicitatem & votorum finem in adeptione deſideratarum rerum ponunt, & in evitatione fugiendarum. Præceptio igitur hæc etiam improbis demonſtrat, ſi neque adpetendo fruſtrari, neque declinando impingere velint, res adpetendas in eis ponendas eſſe, quæ & in nobis poſitæ & utiles ſint; fugiendas, in eis quæ & in nobis poſitæ & noxiæ. Nam ſi ea deſiderarint aut declinarint, quæ in noſtra non ſunt poteſtate poſita, & fruſtrari eos neceſſe eſſe, & ſubire calamitatem: quod & ipſi fugiendum eſſe cenſeant.

Aufer igitur declinationem ab omnibus iis quæ in nobis ſita non ſunt, & in ea transfer, quæ & naturæ repugnant & in noſtra poteſtate ſunt. Nam *morbum* quidem *aut paupertatem ſi declines;* quia non plane penes nos eſt effugere talia, (etſi enim

ἔχωμέν τινα δύναμιν συντελοῦσάν ποτε πρὸς τὴν ἀποφυγήν, ἀλλ' οὔτε ἀεὶ οὔτε τὸ ὅλον ἰσχύει·) διὸ δυστυχεῖν ἀναγκη, περιπίπτοντας ἐκείνοις ἃ ἐκκλίνομεν. ἐὰν δὲ πεισθέντες αὐτῷ, τὴν ἔκκλισιν μεταθῶμεν εἰς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐκκλίνειν τὰς ψευδεῖς περὶ τῶν ὄντων ὑπολήψεις, καὶ τὰ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν διαγωγὴν τὴν τῷ λόγῳ πρέ- b.
πουσαν ἐμποδίζοντα· ἐφ' ἡμῖν ὄντες τοῦ ἐκφυγεῖν τὰ τοιαῦτα, διότι ἐκκλίσεως μόνης δεόμεθα τῆς ἐφ' ἡμῖν οὔσης, οὐ περιπεσούμεθά ποτε εἰς ἐκκλίνομεν.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, δῆλα. Πῶς δὲ πᾶσαν ὄρεξιν ἀνελεῖν παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρεόντος παραπελεύεται; Τὸ μὲν γὰρ τὴν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄρεξιν ἀνελεῖν, πρόδηλον ἔχει τὴν ὠφέλειαν· ὅτι μὴ τυγχάνοντες μὲν, ἀτυχεῖς ἐσόμεθα, καὶ ἀηδῶς ζήσομεν· κἂν τύχωμεν δέ ποτε,

enim facultatem quandam habemus, quæ ad ea effugienda nonnunquam aliquid confert; tamen ea neque semper valet, nec satis virium habet) ideo necesse erit nos calamitatem subire, incidentes in ea quæ declinamus. Sin Epicteto paruerimus, declinationem in ea transferentes, quæ & naturæ repugnant & nostri sunt arbitrii; ut declinemus falsas de rebus opiniones, & ea quæ vitam naturæ ac rationi consentaneam impediunt; cum penes nos sit, effugere talia, quoniam ad hoc sola declinatione egemus, quæ penes nos est; numquam incidemus in ea quæ declinamus.

Sed hæc quidem perspicua sunt. Quomodo autem jubet omnem *adpetitionem omnino in præsentia tolli?* Nam adpetitionis earum quidem rerum, quæ nostri arbitrii non sunt, sublatio, evidentem habet utilitatem; quia eas res non consecuti, infelices erimus, & molestè vivemus, &, quamvis eas aliquando

πότε, οὔτε ὠφελίμου ἡμῖν οὔτε οἰκείου τυγχάνομεν ἀγαθοῦ. ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν ὄρεξιν διὰ τίνα αἰτίαν ἀποκωλύει; ὅτι, φησὶ, τούτων, ὧν ὀρέγεσθαι καλὸν, οὐδὲν οὔπω σοι πάρεστι. Καίτοι εἰ παρῆν, οὐκ ἔτι τάχα τοῦ ὀρεχθῆναι καιρὸς ἦν. καὶ γὰρ ἔκτασις τοῦ ὀρεγομένου ἡ ὄρεξις ἐπὶ τὸ ὀρεκτὸν, ὡς οὐ παρόντος. τίς δ' ἂν καὶ τύχῃ τοῦ ἀγαθοῦ χωρὶς ὀρέξεως αὐτοῦ; ὅλως δὲ, εἰ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν οὐκ ἐν ταῖς προαιρέσεσιν, ἀλλ' ἐν ταῖς κατὰ φύσιν ὀρέξεσι καὶ
p. 49. ἐκκλίσεσι· πῶς τὴν ὄρεξιν παντελῶς ἀνε-
a. λεῖν ἐν τῷ παρόντι διακελεύεται; πῶς δὲ δυνατὸν χωρὶς ὀρέξεως διατελεῖν ἄνθρωπον; Δοκεῖ δὲ καὶ ἐναντίον εἶναι τοῦτο τῷ πρὸ ὀλίγου ῥηθέντι, ὅτε ἔλεγε· Τηλικούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο, ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν· οὐ γὰρ σωματικὴν κίνησιν ἐκδείκνυτο, ἀλλὰ τὴν κατὰ προθυ-

consequamur, neque utile nobis Bonum, neque proprium bonum consequemur. Cur vero, e contrario, eorum etiam bonorum, *quæ in nostra potestate sita sunt*, adpetitione nos interdicit? *Quia*, inquit, *eorum, quæ adpetere convenit, nihil adhuc tibi adest.* Atqui, si adesset, non amplius fortasse necesse esset adpetere. Est enim adpetitio, extensio ejus qui adpetit versus rem expetitam, ut absentem. Quis vero etiam potiatur bono, nisi id adpetat? Et omnino, si bonum nostrum, non in externis actionibus, sed in adpetitionibus & declinationibus naturæ consentaneis inest; quâ tandem ratione hortatur, ut *in præsentia plane tollamus adpetitionem?* Fieri qui potest, ut homo sine adpetitionibus vivat? Præterea pugnare videtur hoc cum eo, quod paulo ante dictum est, cum diceret: *In tantarum igitur adpetitione rerum, memento te non mediocriter incitatum adgredi eas oportere.* Neque enim de motu corporis loquebatur, sed de animi

προθυμίαν καὶ ὄρεξιν. Πῶς δὲ καὶ ἔστιν ὁρμὰν ἄνευ ὀρέξεως; ὀρεχθῆναι γὰρ ἀνάγκη πρότερον, καὶ οὕτως ὁρμῆσαι. Μήποτε οὖν πρὸς b.
τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι ὁ λόγος ἐστὶν, οἷς οὐκ ἀσφαλὲς ὀρέγεσθαι ὅλως πρὸ τοῦ μαθεῖν τίνων ὀρέγεσθαι χρή· ὁρμὰν δὲ χρὴ καὶ ἀφορμὰν, κατὰ τὴν ὁρμὴν τὴν τῆς ὀρέξεως καὶ τῆς ἐκκλίσεως προηγουμένην; μήποτε δὲ πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους διαλεγόμενος, οὐ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ὄρεξιν τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν ἀνελεῖν παρακελεύεται, ὡς δοκεῖ λέγειν, ἀλλὰ τὸ σφοδρὸν παραιτεῖται τῆς ὀρέξεως; [οὐ μόνον δὲ τῆς ὀρέξεως,] ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλίσεως, ἣν ἐφίεναι δοκεῖ; καὶ γὰρ ὁρμὰν καὶ c.
ἀφορμὰν, κούφως καὶ ἀνειμένως παρακελεύεται. δῆλον δὲ, ὅτι ὁρμῶμεν μὲν ὀρεχθέντες, ἀφορμῶμεν δὲ ἐκκλίνοντες. προηγεῖται γὰρ τῆς μὲν ὁρμῆς ἡ ὄρεξις, τῆς δὲ ἀφορμῆς ἡ ἔκκλισις. καὶ ὅταν οὖν πρότερον ἔλεγε, Τηλι-

animi ſtudio & adpetitione. Iam quo pacto *impetum capere ad agendum* poſſumus, ſine adpetitione? Adpetere enim prius oporteret; & ſic demum impetum capere. Vide igitur, ne ad ſolos tirones & novitios diſcipulos hæc verba pertineant, quibus *adpetere* minime tutum eſt, priusquam didicerint quæ ſint adpetenda: ſed *impetu uti, vel proſequi rem* & ab ea abhorrere ſatis eſt, pro eo impetu, qui adpetitionem & declinationem antecedit? Neque vero fortaſſe, quamquam tirones alloquens, omnem prorſus adpetitionem bonorum in noſtra poteſtate poſitorum ſublatam vult, quemadmodum dicere videtur; ſed vehementiam adpetitionis improbat, ut & averſationis, quam permittit. Nam *proſequi rem, & refugere a re leviter & remiſſe*, jubet. Conſtat autem, nos proſequi rem, ubi deſideravérimus; refugere autem, cum declinamus. Nam proſecutionem antecedit adpetitio, fugam declinatio. Quare etiam, cum prius diceret: *In tantarum*

κούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, οὐ σφοδρὰν ὄρεξιν παρήγγειλεν, ἀλλ' ἅπερ ἐφεξῆς αὐτὸς ἐπάγει, τὰ μὲν ἀφεῖ-
p. 50. ναι παντελῶς, τὰ δὲ ὑπερθέσθαι πρὸς
a. τὸ παιρόν.

Τὸ δὲ σφοδρὸν τῆς ὁρμῆς, καὶ τῆς ὀρέξεως, καὶ τῆς ἀφορμῆς, καὶ τῆς ἐκκλίσεως ἐπὶ τῶν παιδευομένων εἰκότως παραιτεῖται, διὰ τὸ μὴ ὑπερπηδᾶν, καὶ ὑπερβάθμιον πόδα τείνειν ὑπὸ προθυμίας περιττοτέρας. τοῦτο γὰρ καὶ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῶν πλείστων ἐκλύει τὸν τόνον, καὶ τὰ σώματα προσδιαφθείρει. καὶ πολλοὶ τοῦτο πεπόνθασιν ἤδη, τῶν ἀκαίρως καὶ ἀμέ-
b. τρως χρησαμένων προθυμίᾳ πρὸς ἄσκησιν. ὀλίγαι γὰρ εἰσι φύσεις, καὶ σωμάτων καὶ ψυχῶν, αἱ ἀθρόως μεταβαίνειν δυνάμεναι ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ εἰλικρινῆ ἀγαθά· ὅπερ Διογένει, καὶ Κρατήτι, καὶ Ζήνωνι, καὶ τοῖς τοιούτοις ὑπῆρξεν. οἱ δὲ πολλοὶ, καὶ πίπτειν κατ' ὀλίγον,

tarum adpetitione rerum, memento, non mediocriter incitatum eas adgredi te oportere: non vehementem adpetitionem suasit, sed ea, quæ ipse ordine subjungit, *quædam prorsus esse relinquenda, quædam in aliud tempus differenda.*

Recte vero cavet, ne ii qui erudiuntur, vehementiore impetu & adpetitione, itemque fuga & declinatione utantur, nec nimio ardore modum excedant, & quasi septa transiliant. Hoc enim in plerisque & animi vigorem hebetat, & corpora consumit. Ac multis hoc jam accidit, qui importuno & immodico studio exercitationem morum sunt adgressi. Nam paucæ cum corporum tum animorum naturæ sunt, quæ subito a deterioribus ad meliora transire possint. Etenim Diogeni quidem, Crateti, Zenoni, & similibus hoc contigit: plerique vero & labi paulatim, & erigi paula-

γον, καὶ ἐγείρεσθαι κατ' ὀλίγον πεφύκαμεν, κατὰ ψυχὴν, ὥσπερ καὶ κατὰ σῶμα. ἡ γὰρ διὰ τῶν μέσων ὁδὸς βεβαιοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ἐστὶ, τὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν καὶ προθυμίαν συνέχουσα καὶ διακρατοῦσα, καὶ κατ' ὀλίγον προσεύξουσα. Διόπερ ὁρμᾷν καὶ ἀφορμᾶν κούφως καὶ ἀνειμένως, καὶ μετ' ὑπεξαιρέσεως παραπελεύεται· τοῦτ' ἔστι, μετὰ τοῦ ἐνδιδόναι τι ὀλίγον, καὶ μὴ εἰς ἄκρον ἀποτείνειν τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ὄρεξιν, ἢ τὴν ἔκκλισίν τε καὶ ἀφορμήν. ὁ γὰρ ἐξ ἀναγώγου βίου πρὸς ἐγκράτειαν συνεθιζόμενος, οὐκ εὐθὺς ὤφελεν ἐπιπηδᾶν τῇ ἄκρᾳ λιτότητι καὶ νηστείᾳ, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ὑπεξαίρειν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν προτέρων· καὶ, ὅπερ ὁ τῶν χρυσῶν ἐπῶν ποιητὴς εἶπεν, Εἴκοντα χρὴ φεύγειν ἀπὸ τῶν τοιούτων. Καὶ ἐπὶ τῶν γνώσεων δὲ, τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι οὐ χρὴ δόγματα εὐθὺς τὰ φαντάσματα ποιεῖσθαι, ἵνα, κἂν δέῃ μεταθέσθαι, εὐηνίως μεταθῶνται. e. p. 51. a.

paulatim ſolemus, tam animis quam corporibus. Via enim media, conſtantior & tutior, animi vim & alacritatem cohibet & moderatur, paulatimque auget. Quapropter *proſequi & fugere leviter & remiſſe*, jubet, *& cum exceptione*; hoc eſt, ſic, ut nonnihil laxetur, & non ad ſummum intendantur adpetitio & impetus, declinatio & fuga. Nam qui a luxurioſa vita ad temperantiam transit, non ſtatim ad ſummam tenuitatem & jejunium proſilire debet, ſed paulatim a priore victu ſubducere ſeſe: &, quod Aureorum carminum auctor monet,

Cedendo molire fugam, ne talia vincant.

In cognitione quoque, il qui erudiuntur, viſa non ſtatim pro decretis amplecti debent; ut, ſi mutanda ſit forte ſententia, non gravate id faciant.

p. 45. a.

ΚΕΦ. ϛ' καὶ ζ'.

Μέμνησο, ὅτι ὀρέξεως ἐπαγγελία, ἐπιτυχία οὖ ὀρέγῃ· ἐκκλίσεως ἐπαγγελία, τὸ μὴ περιπεσεῖν ἐκείνῳ ὃ ἐκκλίνεται· καὶ ὁ μὲν ἐν ὀρέξει ἀποτυγχάνων, ἀτυχής· ὁ δὲ ἐν ἐκκλίσει περιπίπτων, δυστυχής. ἂν μὲν οὖν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπὶ σοί· οὐδενί, ὧν ἐκκλίνεις, περιπεσῇ. νόσον δ' ἂν ἐκκλίνῃς, ἢ θάνατον, ἢ πενίαν, δυστυχήσεις. Ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ
b. τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν· τὴν ὄρεξιν δὲ παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄνελε. ἄν τε γὰρ ὀρέγῃ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν τινὸς, ἀτυχεῖν ἀναγκη· τῶν τε ἐφ' ἡμῖν, ὅσων ὀρέγεσθαι καλὸν ἦν, οὐδὲν οὐδέπω σοι πάρεστι. μόνῳ δὲ τῷ ὁρμᾷν καὶ ἀφορμᾷν χρῶ, κούφως μέν τοι, καὶ μεθ' ὑπεξαιρέσεως, καὶ ἀνειμένως.

CAP. VI. & VII. (Nobis Cap. II.)

Memento, adpetitionis professionem esse adeptionem ejus quod adpetas; declinationis professionem, non incidere in id quod declinetur: & esse eum, quem adpetitio frustratur, infortunatum; qui vero in id incidit quod declinat, esse miserum. Quodsi itaque ea sola declinaveris, quæ in tua potestate sunt, quæ nempe ex his contra naturam sunt; in nihil eorum, quæ declinas, incides. At morbum si declinaveris, aut mortem, aut paupertatem, miser eris. Aufer igitur declinationem ab iis omnibus quæ in nostra non sunt potestate, eamque transfer ad res nostræ potestati subjectas, quæ quidem ex his contra naturam sunt: adpetitionem vero prorsus in præsens tolle. Nam si eorum quidquam, quæ in potestate non sunt nostra, adpetis, infortunatum te esse necesse est: eorum vero, quæ in nostra sunt potestate, quæ adpetere pulcrum foret honestumque, nihil adhuc quidem tibi adest. Solis autem agendi aut non agendi consiliis impetuque utere, leviter tamen, & cum exceptione, & remisse.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο συνεχὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐστιν, ἀπόδειξιν ἐπέχον τοῦ, τὰ φανταζόμενα ὀρεκτὰ, εἰ μὲν τῷ ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν κανονίζοιντο, ἐπιτυχεῖς καὶ μακαρίους ποιεῖν· εἰ δὲ μὴ, ἀτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς, καὶ κακοδαίμονας. Καὶ διορίζει πρῶτον, τίνας μὲν ἐπιτυχεῖς καὶ εὐτυχεῖς καλοῦμεν, τίνας δὲ ἀτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς· καὶ ὅτι τῆς μὲν ὀρέξεως τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ τέλος ἐστὶ τὸ τυχεῖν οὗ ὀρέγεται, ἐκκλίσεως δὲ τὸ μὴ περιπεσεῖν ἐκείνῳ ᾧ ἂν φύγῃς. καὶ ἔστιν εὐτυχὲς τοῦτο, τὸ μὴ περιπεσεῖν· ὥσπερ ἀτυχὲς μὲν, τὸ μὴ τυχεῖν τοῦ ὀρεκτοῦ, ὅτι οὐκ ἔτυχε· δυστυχὲς δὲ, τὸ τῷ εὐτυχεῖ ἀντικείμενον, τὸ τῷ φευκτῷ περιπεσεῖν· ὅτι ἔτυχε μὲν, ἀλλὰ κακοῦ τινος ἔτυχε. Ταῦτα καλῶς διαστήσας, ἐπάγει τὰ ἑξῆς· ὅτι, ἂν μὲν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ c. p. 46. a.

COMMENTARIVS.

Hoc quoque Caput cum eo, quod anteceſſit, cohæret: quo demonſtrat, ea quæ adpetenda videantur, ſi adhibeamus regulam rerum quæ noſtri aut alieni juris ſunt, facere nos votorum compotes, & beatos; ſin minus, voti impotes & calamitoſos. Ac primum explicat, quosnam voti compotes & fortunatos dicamus, quos infortunatos & calamitoſos: docetque, *adpetitionis profeſſionem & propoſitum* eſſe, conſequi id quod adpetatur; *declinationis*, non incidere in id quod declines: & eſſe hoc fortunatum, non incidere; ſicut *infortunatum* ſit, non conſequi rem expetitam, hoc ipſo quod non conſecutus ſis; *calamitoſum* vero, fortunato contrarium, incidere in id quod fugias; cum ſcilicet conſecutus quidem es aliquid, ſed malum es conſecutus. His probe diſtinctis, ſubiicit deinde: *ſi ea ſola declines, quæ repu-*

τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπί σοι, οἷον ἀκολασίας, καὶ ἀδικίας, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ ἐπί σοί ἐστι τὸ ἐκκλῖναι, οὐδενὶ ὧν ἐκκλίνεις περιπεσῇ. ὥστε οὐδέποτε δυστυχήσεις. νόσον δὲ, ἢ πενίαν, ἤ τι τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν
b. ἐὰν ἐκκλίνῃς, ἐπειδὴ μὴ ἔστιν ἐπί σοι τὸ ταύτας ἀποφεύγειν, ἀνάγκη δήποτε περιπεσεῖν, καὶ δυστυχῆ γενέσθαι. ὁμοίως δὲ κἂν ὀρέγῃ τῶν οὐκ ἐπί σοι, ἀτυχεῖν πολλάκις ἀνάγκη, τοῦ ὀρεκτοῦ μὴ τυγχάνοντα. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἡ ὄρεξις καὶ ἡ ἔκκλισις γίνεται, οὔτε ἀτυχεῖν οὔτε δυστυχεῖν ποτε συμβήσεται, ἀλλ'
c. ἀεὶ εὐτυχεῖν καὶ ἐπιτυγχάνειν. Καὶ ἔστιν ἡ συναγωγὴ τοῦ λόγου τοιαύτη· Ὁ ἐν τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν τιθεὶς, καὶ τῶν ὀρεκτῶν ἀποτυγχάνει πολλάκις, καὶ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτει, ὡς ἐπ' ἄλλοις οὔσης τῆς ἐξουσίας αὐτῶν. ὁ δὲ τοιοῦτος ἀτυχὴς

repugnant naturæ & in tua sunt potestate, cujusmodi sunt intemperantia, injuria, & id genus alia, quæ vitare tui est arbitrii; *fore ut in nihil eorum incidas:* adeoque nec calamitosum unquam fore. *Morbum autem, aut paupertatem*, aut aliquid aliud quod nostri arbitrii non est, *si declines;* quia penes te non sit ista effugere, necesse esse, te aliquando in ea incidere & *infelicem* fieri. Eodemque modo, si ea adpetas, quæ tui arbitrii non sunt; necesse esse sæpe frustrari, non potitum eo quod desideres. Si vero adpetitio & declinatio in iis versetur, quæ in nobis sita sunt; numquam frustratum iri nos, nunquam calamitatem subituros, sed semper fortunatos fore, votorumque compotes. Et est rationis conclusio hujusmodi: Qui in rebus in nostra potestate non sitis adpetitionem & declinationem collocat, is & rebus desideratis sæpe frustratur, & in eas incidit quas declinat, propterea quod eæ in aliorum potestate sunt: talem autem hominem infortunatum

χής τε καὶ δυστυχὴς ὁμολόγηται. ὥστε καὶ ἄθλιος, καὶ κακοδαίμων.

Καὶ ὅρα, ὅπως Σωκρατικὸς ὁ λόγος καὶ συγκαταβατικὸς, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν σπευδαζομένων ἡμῖν μετάγων ἐπὶ τὸ κάλλιον. πάντες γὰρ καὶ οἱ σπουδαίως καὶ οἱ μοχθηρῶς ζῶντες, p. 47. a.
ἐν τούτῳ τίθενται τὴν εὐδαιμονίαν, ἐν τῷ τῶν μὲν ὀρεκτῶν αὐτοῖς καὶ ἐφετῶν τυγχάνειν, τοῖς δὲ ἀναιρέτοις καὶ φευκτοῖς μὴ περιπίπτειν. διαφέρουσι δὲ, ὅτι οἱ μὲν σπουδαῖοι τῶν ὄντως καὶ εἰλικρινῶς ἀγαθῶν καὶ ὠφελίμων ὀρέγονται, καὶ ἐκκλίνουσι τὰ ὄντως βλαβερὰ καὶ κακά· τοῦ λόγου ὄντος ἐν αὐτοῖς τοῦ κρίνοντος, καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων συνεθισμένων αὐτοῖς ἕπεσθαι τῷ λόγῳ, καὶ ἡδέα νομίζειν τὰ τῷ λόγῳ δοκοῦντα τοιαῦτα. οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, b.
τὸν μὲν λόγον ἀνεπιμέλητον ἔχοντες, τὰς δὲ ἀλόγους ὀρέξεις ὑπὸ συνεχοῦς κινήσεως γεγυμνασμένας, τῷ ἡδεῖ τὰ ὀρεκτὰ κρίνουσιν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ὠφελίμῳ· καὶ ἡδοναῖς περιπίπτουσι πολλά-

natum & calamitosum esse constat: adeoque & miserum & infelicem.

Vide autem, quam Socratica hæc ratio sit, & ad captum auditorum adcommodata; qua ab eis ipsis rebus, quibus studemus, ad res meliores & pulcriores transducimur. Nam omnes, tam boni, quam mali, felicitatem in eo collocant, si & optatis suis fruantur, & ea quæ oderunt effugiant. In eo autem differunt, quod viri boni vera & sincera bona atque commoda expetunt, & vere mala atque incommoda aversantur: nam ratio est, quæ in eis judicet, & brutæ adpetitiones eorum adsuefactæ sunt ut rationi pareant, jucundaque existiment ea quæ ratio probarit. Vulgus autem hominum, quod & rationem neglectam habet, & brutas adpetitiones ob continentem motum exercitatas, voluptate res adpetendas metitur, non utilitate; & in voluptates incidit

πολλάκις παῖς τῷ λυπηρῷ παραπλησίως κεκραμέναις, διὰ τὸ μηδὲ ἡδοναὶς εἶναι κυρίως αὐτὰς, ἀλλ' οἷον σκιάς τινας ἡδονῶν καὶ παραχρώσεις. πάντες δὲ ὅμως, ὅπερ εἶπεν, ἐν τούτῳ τίθενται τὴν εὐτυχίαν τε καὶ ἐπιτυχίαν, ἐν τῷ τῶν ὀρεκτῶν τυγχάνειν, μὴ πειρᾶσθαι δὲ
e. τῶν φευκτῶν. Ὑποδείκνυσιν οὖν ὁ λόγος οὗτος καὶ τοῖς μοχθηροῖς, ὡς, εἰ βούλοιντο μήτε ὀρεγόμενοι ἀποτυγχάνειν, μήτε ἐκκλίνοντες περιπίπτειν, ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὰ ὠφελοῦντα, ὀρεκτὰ, καὶ τὰ βλάπτοντα, φευκτὰ τίθεσθαι. τῶν μὲν γὰρ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγομένους, καὶ ἐκκλίνοντας ἐκεῖνα, καὶ ἀτυχεῖν ἀνάγκη αὐτοὺς καὶ δυστυχεῖν· ὅπερ φευκτὸν καὶ ἐκείνοις ἐστίν.

Ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ τὰ
p. 48. παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν. νόσον μὲν γὰρ
a. ἢ πενίαν ἂν ἐκκλίνῃς· ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τελέως τὸ ταῦτα ἐκφεύγειν· (κἂν γὰρ ἔχωμέν

incidit ſæpe moleſtiis non adeo diſſimiles, quoniam ne voluptates quidem illæ proprie ſunt, ſed velut umbræ quædam voluptatum & ſimulacra. At omnes tamen, ut dixi, felicitatem & votorum finem in adeptione deſideratarum rerum ponunt, & in evitatione fugiendarum. Præceptio igitur hæc etiam improbis demonſtrat, ſi neque adpetendo fruſtrari, neque declinando impingere velint, res adpetendas in eis ponendas eſſe, quæ & in nobis poſitæ & utiles ſint; fugiendas, in eis quæ & in nobis poſitæ & noxiæ. Nam ſi ea deſiderarint aut declinarint, quæ in noſtra non ſunt poteſtate poſita, & fruſtrari eos neceſſe eſſe, & ſubire calamitatem: quod & ipſi fugiendum eſſe cenſeant.

Auferigitur declinationem ab omnibus iis quæ in nobis ſita non ſunt, & in ea transfer, quæ & naturæ repugnant & in noſtra poteſtate ſunt. Nam *morbum* quidem *aut paupertatem ſi declines;* quia non plane penes nos eſt effugere talia, (etſi enim

ἔχωμέν τινα δύναμιν συντελοῦσάν ποτε πρὸς τὴν ἀποφυγήν, ἀλλ' οὔτε ἀεὶ οὔτε τὸ ὅλον ἰσχύει·) διὸ δυστυχεῖν ἀναγκη, περιπίπτοντας ἐκείνοις ἃ ἐκκλίνομεν. ἐὰν δὲ πεισθέντες αὐτῷ, τὴν ἔκκλισιν μεταθῶμεν εἰς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐκκλίνειν τὰς ψευδεῖς περὶ τῶν ὄντων ὑπολήψεις, καὶ τὰ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν διαγωγὴν τὴν τῷ λόγῳ πρέπουσαν ἐμποδίζοντα· ἐφ' ἡμῖν ὄντος τοῦ ἐκφυγεῖν τὰ τοιαῦτα, διότι ἐκκλίσεως μόνης δεόμεθα τῆς ἐφ' ἡμῖν οὔσης, οὐ περιπεσούμεθά ποτε εἰς ἐκκλίνομεν. b.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, δῆλα. Πῶς δὲ πᾶσαν ὄρεξιν ἀνελεῖν παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρεόντος παρακελεύεται; Τὸ μὲν γὰρ τὴν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄρεξιν ἀνελεῖν, πρόδηλον ἔχει τὴν ὠφέλειαν· ὅτι μὴ τυγχάνοντες μὲν, ἀτυχεῖς ἐσόμεθα, καὶ ἀηδῶς ζήσομεν· κἂν τύχωμεν δέ ποτε,

enim facultatem quandam habemus, quæ ad ea effugienda nonnunquam aliquid confert; tamen ea neque semper valet, nec satis virium habet) ideo necesse erit nos calamitatem subire, incidentes in ea quæ declinamus. Sin Epicteto paruerimus, declinationem in ea transferentes, quæ & naturæ repugnant & nostri sunt arbitrii; ut declinemus falsas de rebus opiniones, & ea quæ vitam naturæ ac rationi consentaneam impediunt; cum penes nos sit, effugere talia, quoniam ad hoc sola declinatione egemus, quæ penes nos est; numquam incidemus in ea quæ declinamus.

Sed hæc quidem perspicua sunt. Quomodo autem jubet omnem *adpetitionem omnino in præsentia tolli?* Nam adpetitionis earum quidem rerum, quæ nostri arbitrii non sunt, sublatio, evidentem habet utilitatem; quia eas res non consecuti, infelices erimus, & molestè vivemus, &, quamvis eas aliquando

ποτε, οὔτε ὠφελίμου ἡμῖν οὔτε οἰκείου τυγχάνομεν ἀγαθοῦ. ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν ὄρεξιν διὰ τίνα αἰτίαν ἀποκωλύει; ὅτι, φησὶ, τούτων, ὧν ὀρέγεσθαι καλὸν, οὐδὲν οὔπω σοι πάρεστι. Καίτοι εἰ παρῆν, οὐκ ἔτι τάχα τοῦ ὀρεχθῆναι καιρὸς ἦν. καὶ γὰρ ἔκτασις τοῦ ὀρεγομένου ἡ ὄρεξις ἐπὶ τὸ ὀρεκτὸν, ὡς οὐ παρόντος. τίς δ' ἂν καὶ τύχῃ τοῦ ἀγαθοῦ χωρὶς ὀρέξεως αὐτοῦ; ὅλως δὲ, εἰ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν οὐκ ἐν ταῖς πράξεσιν, ἀλλ' ἐν ταῖς κατὰ φύσιν ὀρέξεσι καὶ ἐκκλίσεσι· πῶς τὴν ὄρεξιν παντελῶς ἀνελεῖν ἐν τῷ παρόντι διακελεύεται; πῶς δὲ δυνατὸν χωρὶς ὀρέξεως διατελεῖν ἄνθρωπον; Δοκεῖ δὲ καὶ ἐναντίον εἶναι τοῦτο τῷ πρὸ ὀλίγου ῥηθέντι, ὅτε ἔλεγε· Τηλικούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο, ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν. οὐ γὰρ σωματικὴν κίνησιν ἐνεδείκνυτο, ἀλλὰ τὴν κατὰ προθυ-

c.

p. 49. a.

consequamur, neque utile nobis Bonum, neque proprium bonum consequemur. Cur vero, e contrario, eorum etiam bonorum, *quæ in nostra potestate sita sunt*, adpetitione nos interdicit? *Quia*, inquit, *eorum, quæ adpetere convenit, nihil adhuc tibi adest.* Atqui, si adesset, non amplius fortasse necesse esset adpetere. Est enim adpetitio, extensio ejus qui adpetit versus rem expetitam, ut absentem. Quis vero etiam potiatur bono, nisi id adpetat? Et omnino, si bonum nostrum, non in externis actionibus, sed in adpetitionibus & declinationibus naturæ consentaneis inest; quâ tandem ratione hortatur, ut *in præsentia plane tollamus adpetitionem?* Fieri qui potest, ut homo sine adpetitionibus vivat? Præterea pugnare videtur hoc cum eo, quod paulo ante dictum est, cum diceret: *In tantarum igitur adpetitione rerum, memento te non mediocriter incitatum adgredi eas oportere.* Neque enim de motu corporis loquebatur, sed de animi

προθυμίαν καὶ ὄρεξιν. Πῶς δὲ καὶ ἔστιν ὁρμὰν ἄνευ ὀρέξεως; ὀρεχθῆναι γὰρ ἀνάγκη πρότερον, καὶ οὕτως ὁρμῆσαι. Μήποτε οὖν πρὸς b.
τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι ὁ λόγος ἐστὶν, οἷς οὐκ ἀσφαλὲς ὀρέγεσθαι ὅλως πρὸ τοῦ μαθεῖν τίνων ὀρέγεσθαι χρή· ὁρμᾶν δὲ χρὴ καὶ ἀφορμᾶν, κατὰ τὴν ὁρμὴν τὴν τῆς ὀρέξεως καὶ τῆς ἐκκλίσεως προηγουμένην; μήποτε δὲ πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους διαλεγόμενος, οὐ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ὄρεξιν τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν ἀνελεῖν παρακελεύεται, ὡς δοκεῖ λέγειν, ἀλλὰ τὸ σφοδρὸν παραιτεῖται τῆς ὀρέξεως; [οὐ μόνον δὲ τῆς ὀρέξεως,] ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλίσεως, ἣν ἐφίναι δοκεῖ; καὶ γὰρ ὁρμᾶν καὶ c.
ἀφορμᾶν, κούφως καὶ ἀνειμένως παρακελεύεται. δῆλον δὲ, ὅτι ὁρμῶμεν μὲν ὀρεχθέντες, ἀφορμῶμεν δὲ ἐκκλίναντες. προηγεῖται γὰρ τῆς μὲν ὁρμῆς ἡ ὄρεξις, τῆς δὲ ἀφορμῆς ἡ ἔκκλισις. καὶ ὅταν οὖν πρότερον ἔλεγε, Τηλι-

animi ſtudio & adpetitione. Iam quo pacto *impetum capere ad agendum* poſſumus, ſine adpetitione? Adpetere enim prius oporteret; & ſic demum impetum capere. Vide igitur, ne ad ſolos tirones & novitios diſcipulos hæc verba pertineant, quibus *adpetere* minime tutum eſt, priusquam didicerint quæ ſint adpetenda: ſed *impetu uti, vel proſequi rem* & ab ea abhorrere ſatis eſt, pro eo impetu, qui adpetitionem & declinationem antecedit? Neque vero fortaſſe, quamquam tirones alloquens, omnem prorſus adpetitionem bonorum in noſtra poteſtate poſitorum ſublatam vult, quemadmodum dicere videtur; ſed vehementiam adpetitionis improbat, ut & averſationis, quam permittit. Nam *proſequi rem, & refugere a re leviter & remiſſe*, jubet. Conſtat autem, nos proſequi rem, ubi deſideraverimus; refugere autem, cum declinamus. Nam proſecutionem antecedit adpetitio, fugam declinatio. Quare etiam, cum prius diceret: *In tantarum*

κούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, οὐ σφοδρὰν ὄρεξιν παρήγγειλεν, ἀλλ' ἅπερ ἐφεξῆς αὐτὸς ἐπάγει, τὰ μὲν ἀφεῖ-
p. 50. ναι παντελῶς, τὰ δὲ ὑπερθέσθαι πρὸς
a. τὸ παιρόν.

Τὸ δὲ σφοδρὸν τῆς ὁρμῆς, καὶ τῆς ὀρέξεως, καὶ τῆς ἀφορμῆς, καὶ τῆς ἐκκλίσεως ἐπὶ τῶν παιδευομένων εἰκότως παραιτεῖται, διὰ τὸ μὴ ὑπερπηδᾶν, καὶ ὑπερβάθμιον πόδα τείνειν ὑπὸ προθυμίας περιττοτέρας. τοῦτο γὰρ καὶ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῶν πλείστων ἐκλύει τὸν τόνον, καὶ τὰ σώματα προσδιαφθείρει. καὶ πολλοὶ τοῦτο πεπόνθασιν ἤδη, τῶν ἀκαίρῳ καὶ ἀμέ-
b. τρῳ χρησαμένων προθυμίᾳ πρὸς ἄσκησιν. ὀλίγαι γάρ εἰσι φύσεις, καὶ σωμάτων καὶ ψυχῶν, αἱ ἀθρόως μεταβαίνειν δυνάμεναι ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ εἰλικρινῆ ἀγαθά· ὅπερ Διογένει, καὶ Κράτητι, καὶ Ζήνωνι, καὶ τοῖς τοιούτοις ὑπῆρξεν. οἱ δὲ πολλοὶ, καὶ πίπτειν κατ' ὀλίγον,

tarum adpetitione rerum, memento, non mediocriter incitatum eas adgredi te oportere: non vehementem adpetitionem ſuaſit, ſed ea, quæ ipſe ordine ſubjungit, *quædam prorſus eſſe relinquenda, quædam in aliud tempus differenda.*

Recte vero cavet, ne ii qui erudiuntur, vehementiore impetu & adpetitione, itemque fuga & declinatione utantur, nec nimio ardore modum excedant, & quaſi ſepta tranſiliant. Hoc enim in plerisque & animi vigorem hebetat, & corpora conſumit. Ac multis hoc jam accidit, qui importuno & immodico ſtudio exercitationem morum ſunt adgreſſi. Nam paucæ cum corporum tum animorum naturæ ſunt, quæ ſubito a deterioribus ad meliora tranſire poſſint. Etenim Diogeni quidem, Crateti, Zenoni, & ſimilibus hoc contigit: plerique vero & labi paulatim, & erigi paula-

γον, καὶ ἐγείρεσθαι κατ' ὀλίγον πεφύκαμεν, κατὰ ψυχὴν, ὥσπερ καὶ κατὰ σῶμα. ἡ γὰρ διὰ τῶν μέσων ὁδὸς βεβαιοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ἐστὶ, τὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν καὶ προθυμίαν συνέχουσα καὶ διακρατοῦσα, καὶ κατ' ὀλίγον προσαύξουσα. Διόπερ ὁρμᾷν καὶ ἀφορμᾷν κούφως καὶ ἀνειμένως, καὶ μεθ' ὑπεξαιρέσεως παρακελεύεται· τοῦτ' ἔστι, μετὰ τοῦ ἐνδιδόναι τι ὀλίγον, καὶ μὴ εἰς ἄκρον ἀποτείνειν τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ὄρεξιν, ἢ τὴν ἔκκλισίν τε καὶ ἀφορμήν. ὁ γὰρ ἐξ ἀναγώγου βίου πρὸς ἐγκράτειαν συνεθιζόμενος, οὐκ εὐθὺς ὤφελεν ἐπιπηδᾶν τῇ ἄκρᾳ λιτότητι καὶ νηστείᾳ, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ὑπεξαιρεῖν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν προτέρων· καὶ, ὅπερ ὁ τῶν χρυσῶν ἐπῶν ποιητὴς εἶπεν, Εἴκοντα χρὴ φεύγειν ἀπὸ τῶν τοιούτων. Καὶ ἐπὶ τῶν γνώσεων δὲ, τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι οὐ χρὴ δόγματα εὐθὺς τὰ φαντάσματα ποιεῖσθαι, ἵνα, κἂν δέῃ μεταθέσθαι, εὐηνίως μεταστιθῶνται. p. 51. a.

F 3 Ἀλλ'

paulatim ſolemus, tam animis quam corporibus. Via enim media, conſtantior & tutior, animi vim & alacritatem cohibet & moderatur, paulatimque auget. Quapropter *proſequi & fugere leviter & remiſſe*, jubet, *& cum exceptione*; hoc eſt, ſic, ut nonnihil laxetur, & non ad ſummum intendantur adpetitio & impetus, declinatio & fuga. Nam qui a luxurioſa vita ad temperantiam transit, non ſtatim ad ſummam tenuitatem & jejunium proſilire debet, ſed paulatim a priore victu ſubducere ſeſe: &, quod Aureorum carminum auctor monet,

Cedendo molire fugam, ne tulia vincant.

In cognitione quoque, il qui erudiuntur, viſa non ſtatim pro decretis amplecti debent; ut, ſi mutanda ſit forte ſententia, non gravate id faciant.

At

Ἀλλ' εἰ πρὸς ἄμφω κούφως καὶ ἀνειμένως ἔχειν συμφέρει τοὺς παιδευομένους, διὰ τί τὴν μὲν ἔκκλισιν μεταθεῖναι παραινεῖ ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν, τὴν δὲ ὄρεξιν πρὸς τὸ παρὸν παντελῶς ἀναι-
b. ρεῖν; ἢ ὅτι τοὺς ἀρχομένους ἀπὸ μοχθηροτέρας ἀγωγῆς ἐπὶ καλλίονα μεταβαίνειν, χρὴ πρῶτον ἐξεμεῖν τὸν τῆς κακοζωίας ἰὸν, καὶ τότε τοῖς τῆς εὐζωίας ἀγαθοῖς τρέφεσθαι; ὁ γὰρ ἐπὶ σωμάτων εἶπεν ὁ θαυμαστὸς Ἱπποκράτης, ὅτι τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὅσῳ ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάψῃς· τοῦτο πρότερον ἐπὶ ψυχῶν ἐστιν ἀληθές. ἡ γὰρ προϋπάρχουσα μοχθηρία τὰ προσιόντα χρηστὰ διαφθείρει·
c. ποτὲ μὲν ἀηδῆ νομίζουσα, ποτὲ δὲ βλαβερά· ποτὲ δὲ καὶ ὡς ἀχρήστων ἢ ὡς ἀδυνάτων καταγινάσκουσα, ἅμα μὲν συντονωτέρα γίνεται, καὶ μετὰ πείρων, ὡς δοκεῖ, τῶν καλλιόνων καταφρονοῦσα· ἅμα δὲ ἀνιάτως ἴσχει, μηδὲ εἰς ὕστερον, ὅ τι δυνατὸν ἦν ἐνίοτε παιδεῖν ὑπὸ τῶν

At vero, si in utroque loco leviter ac remisse versari prodest studiosis: cur *declinationem in ea, quæ & naturæ repugnant & in nostra potestate sunt, transferri jubet: appetitionem vero in præsentia prorsus tolli?* Nempe eo, quod, qui a prava consuetudine ad meliorem vitæ rationem transire incipiunt, hi primum evomere debent malæ vitæ venenum & tum demum bonæ vitæ cibis ali? Nam quod de corporibus Hippocrates ait, immunda corpora, quo magis alantur, eo magis lædi: id de animis multo magis est verum. Etenim prius inhærens improbitas bona oblata corrumpit; dum ea partim molesta, partim vero nociva existimat, partim ut inutilia & nullam vim habentia aspernatur. Itaque simul viribus augetur, quippe quæ facto experimento (ut quidem sibi videtur) meliora spernat: simulque fit insanabilis, ita ut ne in posterum quidem,

si

πῶν καλλιόνων λόγων καὶ ἔργων, προσιεμένη αὐτό· ὡς εἴ τις ἐν ἰκτερικῷ πάθει τὸ μέλι πικρὸν νομίσας, μηδὲ γεύσασθαι λοιπὸν ἀνέχοιτο μέλιτος. ὥστε ἡ τάξις ἀπαιτεῖ τῆς εὐαγωγίας κατα δοχήν. Ὁ μέντοι λόγος οὗτος καὶ τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι πρὸς τὸ ἄλυπον καὶ ἄφοβον καὶ ἐλεύθερον παρασκευάζει, ἵνα καὶ ἡδέως διάγωσι τὸν βίον, οὗπερ μάλιστα πᾶν ἀντέχεται ζῶον. καὶ ὀρέγεσθαι μὲν καλόν ἐστιν ἀπαθείας, καὶ τῆς κατὰ φύσιν προπούσης τῷ λόγῳ διαγωγῆς· τοῖς δὲ ἀρχομένοις ἀγαπητὸν μετριοπαθεῖν, καὶ πίπτειν ἔστιν ὅτε, καὶ πάλιν ἐγείρεσθαι. τοῖς οὖν τοιούτοις οὐκ ἐφικτὰ τέως ἐκεῖνά ἐστιν, ὧν ὀρέγεσθαι καλόν. τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ Οὔπω σοι πάρεστιν. ὀρεγομένους οὖν τῶν τέως μὴ ἐφικτῶν, καὶ λυπεῖσθαι, καὶ ἀτυχεῖν ἀνάγκη, καὶ ἀτονεῖν καὶ ἀπαγορεύειν ἐνίοτε. πάντω

F 4

fi quam adhuc vim ad eam corrigendam meliora præcepta exemplaque habere poſſent, illam vim admittat. Perinde ac ſi quis, in morbo regio mel amarum ratus, poſt etiam id guſtare recuſet. Itaque ordo poſtulat, ut prius recta diſciplina admittatur. Attamen hoc præceptum eos etiam, qui erudiri incipiunt, præparat ad animum triſtitia timoreque vacuum & liberum præſtandum, ut jucundam agant vitam, quam omne animal cum primis conſectatur. Etſi adpetere quidem convenit vacuitatem a perturbationibus omnibus, & vitam naturæ ac rationi conſentaneam: at incipientibus tamen ſatis ſit, moderari perturbationes, & cadere interdum, rurſusque ſurgere. Tales igitur homines ea, quæ adpetere convenit, nondum valent conſequi. Hoc enim verba illa volunt: *Nondum tibi adeſt.* Si enim ea deſideraris, quæ ſupra vires tuas ſunt; & dolere te & *fruſtrari neceſſe erit*, interdum etiam remolleſcere, & animum deſpondere.

τη δὲ πάντως οἱ τῶν μειζόνων ἀσυμμέτρως ὀρεγόμενοι, τῶν συμμέτρων καταφρονοῦσι, καὶ περιπτύουσιν αὐτὰ, πρὸς τὰ μείζονα παραβάλλοντες· καίτοι ἀδύνατον, πρὸ τῶν μικρῶν, φασὶ, τῶν μεγάλων μεταλαχεῖν, καὶ πρὸ τῶν συμμέτρων ἡμῖν ἐντὸς τῶν μειζόνων γενέσθαι.

dere. Omnino vero, qui majora suis viribus desiderant, hi sibi apta contemnunt, & cum majoribus collata aspernantur. Neque vero magnis ante parva (ut in proverbio est) potiri licet; neque ante ea quæ commoderata nobis sunt, ad majora penetrare.

ΚΕΦ. ϛ.

c. Ἐφ' ἑκάστου τῶν ψυχαγωγούντων, ἢ χρείαν παρεχόντων, ἢ στεργομένων, μέμνησο ἐπιλέγειν, ὁποῖόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν σμικροτάτων ἀρξάμενος· ἂν χύτραν στέργῃς, ὅτι, Χύτραν στέργω· καταγέλασης γὰρ αὐτῆς, οὐ ταραχθήσῃ. ἂν παιδίον σαυτοῦ καταφιλῇς, ἢ γυναῖκα, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖς· ἀποθανόντος γὰρ, οὐ ταραχθήσῃ.

CAP. VIII. (Nobis Cap. III.)

Singulis in rebus, quæ vel animum oblectant, vel usum præstant, vel diliguntur, memento conceptis verbis subjicere, qualis sit earum quæque, a minutissimis exorsus. Si ollam diligis, dic, Ollam diligo: sic enim, ea confracta, non conturbaberis. Cum filiolum, tuum osculaveris, aut uxorem, dic, hominem te osculaveris; sic, eo mortuo, non conturbaberis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 53. a.

Διελὼν τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· καὶ εἰπὼν, ὅτι τὰ μὲν, ἴδια χρὴ νομίζειν, τὰ δὲ, ἀλλότρια, καὶ ὅπως δεῖ τοῖς ἐφ' ἡμῖν προσφέρεσθαί τινα, καὶ ἐκκλίνειν μὲν τὰ παρὰ φύσιν, τὴν δὲ ἄρεξιν πρὸς τὸ παρὸν ἐπέχειν, δι' ἃς εἶπον ἴσως αἰτίας· ἐπειδὴ καὶ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀναγκη χρῆσθαι πολλάκις, διδάσκει, ἵνα, κἂν μή ἐστιν ἐφ' ἡμῖν, ἀταραράχως ὅμως καὶ ἀλύπως ἐν τούτοις ἀναστρεφώμεθα. Διαιρεῖ δὲ τὸ οὐκ ἐφ' ἡμῖν τριχῇ· εἴς τε τὰ ἡδονὴν παρ- b. εχόμενα ψιλὴν χωρὶς ὠφελείας· τοιαῦτα γὰρ τὰ ψυχαγωγοῦντα ἐστί· καὶ εἰς τὰ χρεια- ώδη καὶ ὠφέλιμα· καὶ εἰς τὰ δι' ἀσκησιν στεργόμενα, κἂν μὴ χρείαν ἢ ὠφέλειαν παρέχηται. ταῦτα γὰρ τὰ τρία, ἡδονὴ, καὶ χρεία, καὶ φύσεως ἀναγκαίου στοργὴ, προσηλοῖ τὴν

COMMENTARIVS.

Poſtquam ea diviſit quæ in noſtra poteſtate ſunt, aut non ſunt, quorum illa propria, hæc aliena putanda; & quo pacto tractanda ſint, edocuit; declinanda ſcilicet repugnantia naturæ, adpetitionem vero in præſentia cohibendam, ob eas fortaſſe cauſſas quas dixi: nunc, quoniam iis etiam, quæ in poteſtate noſtra non ſunt, ſæpe utendum eſt, docet, quo pacto in his, quamquam in noſtra poteſtate non poſitis, tamen ita verſari paſſimus, ut perturbatione & moleſtia vacemus. Trifariam autem partitur ea quæ in noſtra poteſtate non ſita ſunt: in ea, quæ nudam voluptatem præbent abſque utilitate; talia enim ſunt, quæ dicit *oblectantia animum:* in *res uſum præſtantes* & fructuoſas: denique in ea, quæ ob conſuetudinem aliquam & adfectionem *diliguntur*, etſi neque utilia neque fructuoſa ſunt. Nam hæc tria, voluptas, utilitas, & naturalis quædam ac neceſſaria caritas, mortalibus

ψυχὴν τῇ θνητῇ δυαχερείᾳ. Ψυχαγωγοῦνται δὲ ἄλλοι ἄλλοις· οἱ μὲν, τραγῳδίαις καὶ κωμῳδίαις· οἱ δὲ, ἀγῶσιν ἀθλητικοῖς
c. ἢ ἱππικοῖς, ἢ τοῖς τοιούτοις· οἱ δὲ ὀρχησταῖς, καὶ θαυματοποιοῖς, καὶ μίμοις, καὶ γελοίοις, καὶ οἱ μὲν, θεάμασι τερπνοῖς· ἢ φυσικοῖς, ὡς οἱ τῶν ταώνων ἢ ὀρνέων τὰ κάλλη τεθηπότες, ἢ λειμῶνας καὶ ἄλση, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἢ τεχνικοῖς, ὡς οἱ περὶ γραφὰς, καὶ ἀνδριάντας, καὶ οἰκοδομὰς, καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν τὰ κάλλη ἐσπουδακότες· οἳ δὲ, τοῖς
P. 54. ἐν οἰκείᾳ καλοῖς ἐκδεδομένοις, ὡς οἱ τὰς καλὰς
a. φωνὰς καὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων τοὺς ἤχους ἀσπαζόμενοι, καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ τοῖς ἱστορίαις καὶ τοῖς μυθικοῖς διηγήμασιν ὡς ἥδεσι χαίροντες· ψυχαγωγεῖ γάρ καὶ ταῦτα ἡμᾶς· διὸ καὶ ἐκ παίδων φιλόμυθοι τυγχάνομεν ἅπαντες. Καὶ τὰ χρησιμώδη δέ, διάφορα ἐστί· τὰ μὲν, εἰς ψυχικὴν ὠφέλειαν τείνοντα, ὡς διδάσκαλος, καὶ ἀγαθοὶ ἑταῖροι, καὶ βιβλία παιδευτικὰ, καὶ τὰ τοιαῦ-

libus difficultatibus adfigunt animum. *Delectantur* autem alii aliis rebus: nonnulli tragœdiis & comœdiis; nonnulli pugilum certaminibus, aut ludis Circensibus, rebusve similibus; alii saltatoribus, præstigiatoribus, mimis, ridiculis. Tum alii spectaculis jucundis; hisque vel naturalibus, ut qui pavonum & gallinarum elegantiam, pratorumve viriditatem, aut nemorum amœnitatem admirantur; vel artificiosis, ut qui picturis, statuis, ædificiis, aut aliarum artium pulcritudini student. Alii, aurium dediti voluptatibus, partim pulcris vocibus & Muficorum instrumentorum sonis capiuntur; partim vero majorem etiam voluptatem capiunt, historiis & fabulosis narrationibus (id quod a puero nobis insitum est) deliniri soliti. Sunt vero & res *usum præstantes* non unius generis. Alia enim sunt animis utilia; ut magistri, boni sodales, libri eruditi, & similia: alia cor-

pori-

ταῦτα· τὰ δὲ, εἰς σῶμα, ὡς τροφαὶ, καὶ b.
ἀμπεχόνεαι, καὶ γυμνάσια· τὰ δὲ, εἰς τὰ
ἐκτὸς, οἷον δυναστεῖαι, καὶ κτήματα, καὶ
χρήματα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Στέργεται
δὲ δι' οἰκειότητα, κἂν τύχῃ μηδεμίαν χρείαν
παρεχόμενα, τέκνα, γαμεταὶ, συγγενεῖς, φί-
λοι, πολῖται. Ἐπὶ πάντων οὖν φησὶ τῶν τοι-
ούτων· Ἀναμιμνήσκου καὶ προχειρίζου τὴν φύ-
σιν αὐτῶν, ὁποία τις ἐστὶν, ὅτι φθαρτὴ, ὅτι
ἐναφαίρετος, ὅτι οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἡ γὰρ συνεχὴς c.
τῆς τούτων φύσεως ἀνάμνησις, μελέτη τῆς
ἀφαιρέσεως αὐτῶν ἐστιν· ἡ δὲ μελέτη, συνή-
θειάν τινα ποιοῦσα, οὐ συγχωρεῖ προσπιπτόν-
των αὐτῶν λυπεῖσθαι. ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλ-
λοις τὰ συνήθη φορητά ἐστι καὶ τῷ σώματι
καὶ τῇ ψυχῇ, κἂν πάνυ δυσχερῆ τυγχάνῃ.

Καλῶς δὲ κἀνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς παρ-
αινεῖ, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄρχεσθαι· καὶ
οὐ τῶν μικρῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν μικρο-
τάτων, ἵνα μὴ, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐν πί-
θῳ τὴν κεραμείαν μελετῶμεν. ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ
τῶν

poribus; ut cibi, veſtes, exercitationes: alia ſunt rerum externarum; ut principatus, prædia, & quæ ſunt ejusdem generis. *Diliguntur* vero ob naturalem aliquam conjunctionem, etſi nullum præbeant uſum, liberi, uxores, cognati, amici, cives. Horum igitur omnium, inquit, recordare, & in promtu habeto *qualis ſit eorum natura;* nempe mortalis, ereptu facilis, non arbitrii noſtri. Nam perpetua naturæ horum recordatio, ereptionis eorum eſt meditatio: quæ, ubi adſueveris, te, eum illa inciderit, perturbari non ſinet: ſicut & alia conſueta, quantumvis gravia, & corporibus & animis tolerabilia fiunt.

Recte autem & hic & in iis quæ ſequuntur monet, a parvis, atque adeo *a minimis eſſe incipiendum;* ne, ut proverbio dicitur, figlinam a dolio auſpicemur. Nam qui majora initio

τῶν μειζόνων ἀρχόμενος, ἡττᾶται ῥᾳδίως καὶ
p. 55. a. ἀτυχεῖ καὶ ἀτονῶν, ἀσθενέστερος γίνεται, καὶ ἀπογινώσκει· ὁ δὲ τοῖς μικροτάτοις εὐθὺς ἐπιχειρῶν, ἅπαξ ἰσχυρότερος πάντως ἐφ' ἑσυτοῦ γίνεται, καὶ θαῤῥαλεώτερος, καὶ καλλίων οὐ πρότερον ἦν· ὥστε τῶν μὲν ἴσων ῥᾳδίως κρατεῖν, ἀσφαλέστερον δὲ ἤδη πρὸς τοῖς ὀλίγῳ μείζοσιν ἐπιτίθεσθαι. Ὁ γὰρ τετράκις τῆς ἡμέρας ἐσθίων, ἐὰν εὐθὺς νηστεύειν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπιχειρήσῃ, καὶ τὸ σῶμα τῇ ἀθρόᾳ μεταβολῇ ταράσσει, καὶ αὐτὸς ἐπιπόνως καὶ ἀηδῶς διάγει. διὸ καὶ ἐπισφαλὴς καὶ ἀβέβαιος
b. ἡ τοιαύτη προοπτὴ γίνεται. εἰ δὲ ἀντὶ τοῦ τετράκις μεταλάβῃ τέως τρίτον ἐσθίειν, καὶ τοῦτο συνεθισθῇ, ῥᾳδίως ἐπὶ τὸ δὶς, καὶ ἔτι εὐκολώτερον ἐπὶ τὸ ἅπαξ μεταβαίνει ἐσθίειν, καὶ ἀσφαλέστερον, καὶ βεβαιότερον. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν χρείᾳ στεργομένων, ἐὰν ἐπὶ τῶν μικρῶν καὶ μὴ πάνυ σπουδαζομένων συνεθισθῇ τις πρόχειρον αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν φύσιν,

initio suscipit, facile succumbit, frustratur, fractis viribus fit imbecillior, desperat. Qui vero a minimis incipit, simul utique & aliquanto robustior fit, simulque fidentior & melior quam ante fuit; ut jam & paria facile superet, & præterea paulo etiam majora tutius adgrediatur. Nam, qui quotidie quater edere consueverat, si totum jejunare diem statim conatus fuerit, & corpus mutatione subita turbabit, & ipse ærumnose molesteque vivet. Itaque talis progressio & periculosa, & inconstans esse solet. Sin a quaternario interim ad ternarium descenderit, eique adsueverit, facile deinde adsuescet bis, & multo facilius, atque etiam tutius & constantius, semel tantum edere consuescet. Eadem est eorum quoque ratio quæ propter usum diliguntur: si quis in parvis & parvi momenti rebus adsueverit naturam eorum in promtu habere,

σιν, καὶ τὸ εὐαφαίρετον αὐτῶν οὐκ ἀνέλπιστον· c.
(οἷον ἐπὶ τῆς χύτρας διὰ τὴν χρείαν ἀγα-
πωμένης, ὅτι θραυστή ἐστι· τί δ' ἂν εἴη χύ-
τρας εὐτελέστερον;) κατ' ὀλίγον μεταβαίνων,
καὶ ἰσχυροποιούμενος, ἰσχύσει καὶ τέκνον αὐ-
τοῦ καταφιλῶν, οὐ λόγῳ μόνον εἰσπεῖν, οὐ-
δὲ φαντασίᾳ τυπωθῆναι ψιλῇ, ἀλλ' ὅλῃ ζωῇ
διατεθῆναι, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖ,
φθαρτόν τι πρᾶγμα, καὶ εὐαφαίρετον· διά-
τεθεὶς δὲ οὕτω καὶ συνεθισθεὶς, οὐ ταραχ-
θήσεται ἀφαιρουμένου.

Καὶ ὅρα, ὅπως ἡ ἔμφρων καὶ τεχνικὴ τῶν p. 56.
πραγμάτων μεταχείρισις καὶ τοῖς μὴ ἐφ' ἡμῖν, a.
διὰ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐφ' ἡμῖν οὖσι κέχρηται.
τὸ μὲν γὰρ μὴ ἀποθανεῖν τὸ τέκνον, οὐκ ἐφ'
ἡμῖν ἐστι· τὸ δὲ, πρόχειρον ἔχοντας τὴν φύ-
σιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀποθανεῖν.
ἐλπίζοντας ἐπίσης τῷ ζῆν, μὴ ταραχθῆναι
ἀποθα-

bere, quamque facile poſſint eripi cogitare; (veluti de *olla*, ob uſum *cava*, cogitare, eſſe eam fragilem: quid vero ollâ vilius eſt?) idem paullatim progrediendo, & vires acquirendo, tandem etiam *inter oſculandum filium*, non verbo tantum dicere, aut animo ſibi fingere poterit, ſed & imo pectore ita ſentire, *ſe hominem oſculari*, rem fragilem & caducam. Ita vero ſentiens, ita conſuefactus, non perturbabitur, ſi is ereptus fuerit.

Obſervabis autem, quo pacto prudens & ſolers tractatio rerum iis etiam, quorum poteſtas in nobis ſita non eſt, per ea quæ penes nos ſunt, utatur quaſi noſtri eſſent arbitrii. Nam arbitrii noſtri non eſt, ne filius moriatur: ſed, quoniam in nobis ſitum eſt, naturam ejus in promtu habendo cogitandoque mori eum poſſe non minus quam vivere, non perturbari

eo

ἀποθανόντος, ἀλλ' οὕτως ἔχειν ὡς εἰ καὶ μὴ ἀπέθανε, ἐφ' ἡμῖν ὄν, καὶ τὸ μὴ ἀποθανεῖν,
b. οὐκ ὂν ἐφ' ἡμῖν, καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμῖν εἶναι ποιεῖ· εἴπερ ἔξεστι τῷ τοιούτῳ λέγειν, ὅτι, Ἐμοὶ τὸ τέκνον οὐκ ἀπέθανεν· ἢ, τό γε ἀληθέστερον, ὅτι, Κἂν ἀπέθανεν, ἐγὼ ἐμαυτὸν ὡς μὴ ἀποθανόντος διαφυλάττω ἀταράχον. Καλῶς δὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἐν χρείᾳ καὶ τῶν στεργομένων παρέθετο· μονονοὺ †) ἐνδεικνύμενος, ὅτι τοῖς προκόπτειν ὅλως ἀρξαμένοις εὐκαταφρόνητα ὤφειλεν εἶναι τὰ διὰ ψυχαγωγίαν μόνην ὑπό τινων σπουδαζόμενα.

†) Sic lego: παρέθετο μόνον· ὡς ἐνδεικνύμενος &c.

eo mortuo, & sic esse adfectos quasi mortuus non esset; inde hoc ipsum, ne is moriatur, quod in nobis situm non est, efficitur ut in nobis situm sit. Talis enim dicere potest: *Mihi vero filius non est mortuus:* aut, quod verius est, *ut mortuus sit, ego animo ita sum tranquillo quasi mortuus non esset.* Recte autem nonnisi rerum utilium & hominum dilectorum exempla adposuit; utpote significans, eos qui omnino progredi cœpissent, plane aspernari oportere illa, quæ nonnullis solius delectationis caussa studio sint.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. Θ'.

"Οταν ἅπτεσθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπομίμνησκε σεαυτὸν, ὁποῖόν ἐστι τὸ ἔργον. ἐὰν λουσόμενος ἀπίῃς, πρόβαλλε σεαυτῷ τὰ γινόμενα ἐν βαλανείῳ· τοὺς ἀποῤῥαίνοντας, τοὺς ἐγκρουομένους, τοὺς λοιδοροῦντας, τοὺς κλέπτοντας· καὶ οὕτως ἀσφαλέστερον ἅψῃ τοῦ ἔργου, ἐὰν ἐπιλέγῃς εὐθὺς, ὅτι, Λούσασθαι θέλω, καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ Φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι. καὶ ὡσαύτως ἐφ' ἑκάστου ἔργου· οὕτω γὰρ, ἄν τι πρὸς τὸ λούσασθαι γένηται ἐμποδὼν, πρόχειρον ἔσται, διότι, Ἀλλ' οὐ τοῦτο ἤθελον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ Φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι· οὐ τηρήσω δὲ, ἐὰν ἀγανακτῶ πρὸς τὰ γινόμενα. c. p. 57. a.

CAP. IX. (Nobis Cap. IV.)

Opus aliquod adgressurus, ipse tibi in memoriam revoca, cujusmodi sit illud opus. Si lavatum abieris, ea tibi propone quæ fiunt in balneo; eos qui aqua perfundunt socios, qui trudunt, qui convicientur, qui furantur. Atque ita tutius rem adgredieris, si statim tibi ipse dixeris: Lavare volo; verum etiam animi mei propositum in eo statu, qui sit naturæ convenience, servare. Et similiter in omnibus quæ agis. Sic enim, si quod impedimentum inciderit lavationi, in promtu erit ut cogites: At non hoc solum volui, sed & animi mei propositum naturæ consentiens servare; non servabo autem, si ea, quæ accidunt, ægre fero.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅπως ἔχειν δεῖ πρὸς τὰ σπουδαζόμενα παρ' ἡμῶν ἐν τοῖς ἐκτὸς, δηλονότι τὰ ψυχαγωγοῦντα, καὶ τὰ χρειώδη, καὶ τὰ στεργόμενα ὑφ' ἡμῶν· ἐφεξῆς ἐπάγει, πῶς χρὴ πρὸς τὰς καθ' ἡμᾶς πράξεις παρασκευάζεσθαι, ἐν
b. αἷς πολὺ τὸ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ὅτι καὶ τούτων τὴν φύσιν δεῖ προλογίζεσθαι, ὁποῖά τινα ἔχει τὰ ἐπισυμβαίνοντα, καὶ μὴ ἀπελπίζειν, ὅτι καὶ ἐκεῖνα ἐπὶ σοῦ συμβαίνει· ἵνα, εἰ δύσκολα εἴη τὰ εἰωθότα ἐπισυμβαίνειν, εἰ μὲν μὴ ἀναγκαῖον τὸ ἔργον, μηδὲ προσήσῃ αὐτὸ τὴν ἀρχήν. Ὁ γοῦν Ῥωμαῖος Κάτων, ὁ μέγας, ἐν τῶν ἑαυτοῦ παρ-
c. αραμάτων ἐν τῷ βίῳ ἔλεγε, τὸ ἐλέσθαι πλεῦσαι κατὰ τὴν ἀποδημίαν ἐκείνην, ἣν ἠδύνατο καὶ δι' ὁδοιπορίας ποιήσασθαι. Εἰ γὰρ προσήσῃ, κἂν μὴ συμβῇ τι δυσχερὲς, φύσιν δὲ ἔχῃ πολλάκις ἐπισυμβαίνειν, ἁμάρτημά ἐστι· καὶ χωρὶς ἀνάγκης ἑλέσθαι αὐτό· καὶ τὸ, δυνάμε-

νον

COMMENTARIVS.

Postquam docuit, quomodo in rebus extra nos positis, quibus studemus, ut sunt, jucundæ, utiles, caræ, adfecti esse debeamus; nunc subjicit, quo pacto ad actiones nostras comparare nos debeamus, quæ multa, quæ in nostra potestate non sunt posita, adjuncta habent. Docet igitur, esse & naturam earum præmeditandam, & cogitandum, qualia una incidere soleant, posse illa tibi quoque evenire; ut, si quid gravius acciderit, non sit tibi inexspectatum; si vero non necessarium sit suscipere rem, eam ne suscipias quidem. Sic sane Cato major, hoc unum e suis erratis fuisse, solebat dicere, quod aliquando navigasset, cum iter terra conficere potuisset. Ut autem nihil gravius accidat, si tamen ea negotii natura sit ut sequi possit & soleat; tam suscipere id cum neces-

νον ἀσφαλέστερον αὐτὸ μεταχειρίσασθαι, τὴν ἐπισφαλεστέραν ὁδὸν αἱρεῖσθαι διὰ τὸ πολλοὺς καὶ ἐν αὐτῇ διασώζεσθαι. Εἰ μέντοι ἀνάγκη πάλιν ἅψασθαι τοῦ ἔργου, ἢ πλεῦσαι εἰς νῆσον πάντως δεόμενον, ἢ ἀπὸ νήσου, καὶ πατρὶ P. 58. ἢ φίλῳ κινδυνεύοντι παραστῆναι, καὶ πολεμῆσαι πάντως ὑπὲρ πατρίδος· τότε μὴ φεύγειν μὲν τὸ ἔργον, προμελετῶνται δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπισυμβαίνειν εἰωθότα, οὕτως ἅπτεσθαι αὐτοῦ· ἵνα διὰ τῆς μελέτης συνεθιζόμενοι πρὸς αὐτὰ, μὴ ταραττώμεθα συμβαινόντων αὐτῶν. Ὁ γὰρ οὕτω παρασκευαζόμενος, καὶ μὴ συμβαινόντων εὐφραίνεται, ὡς ἤδη σχεδὸν διὰ τῆς μελέτης συμ- b. βεβηκότα ἀποφυγών· κἂν συμβῇ ποτε, τῷ ἐλπίζειν, ἀταράχως αὐτὰ καὶ ἀκινδύνως ἐκδέχεται.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις, πρῶτον μὲν, ἀτόλμους καὶ ἀπράκτους γενέσθαι τοὺς τὰς ἀποτυχίας ἀεὶ τῶν ἔργων ἐννοοῦντας· ἔπειτα, ἀνιαρὰν εἶναι τὴν τῶν λυπούντων ὡς πάντως γινομένων φαντασίαν,

necesse non est, quam, cum tutiore via insistere liceret, periculosiorem ingredi, quod & eam incolumes multi confecerint, peccatum erit. Si vero necessitas urgeat, ut suscipias opus, ut (verbi causa) in insulam navigandum sit, aut ex insula; ut patri aut amico ferendæ suppetiæ, ut pugnandum pro patria; ipsum quidem opus reformidandum non est, sed natura ejus præmeditanda, & ea quæ consequi solent: ut, præmeditatione ad illa adsuefacti, cum advenerint, non perturbemur. Nam qui ita se parat, is &, cum non acciderint illa, gaudebit, ut evitatis iis quæ meditatione ipsius jam quasi acciderant; &, cum acciderint aliquando, eo tranquillius & tutius ea excipiet, utpote exspectata.

At dices: primum, fore timidos & ignavos, qui adversos rerum exitus semper cogitarint: deinde, molestam esse omnino tristium rerum tamquam utique eventurarum cogitationem,

ταοίαν, καὶ ἀνιαρότερον ἔτι τὸ καὶ χρόνον ἐνίοτε πολὺν αὐτῇ συνεῖναι, τοῦ ἔργου παρατείνοντος. Διὸ καὶ κάλλιον ἂν οὗτος φαίη τὸν Δη-
a. μοσθένην συμβουλεύειν, ἐγχειρεῖν μὲν ἅπασιν ἀεὶ τοῖς καλοῖς, τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐλπίδα· φέρειν δὲ, ἃ ἂν ὁ θεὸς διδῷ, γενναίως. Ἀλλ' εἰ μὲν ὁ Δημοσθένης, ὦ βέλτιστε, ἀγαθὴν ἐλπίδα λέγει, τὴν ἐπὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν ἐγχειρήσει, ὁποῖον ἂν τὸ τέλος ἀποβῇ, καὶ αὐτὸς ταὐτὰ τῷ Ἐπικτήτῳ λέγει, πλὴν τοῦ προσθεῖναι τὴν μέθοδον, πῶς δεῖ γενναίως φέρειν ἅπερ ἂν ὁ θεὸς διδῷ, κἂν τυγχάνῃ δυσχερέστερα. ὁ μέντοι Ἐπίκτητος τὴν εὐφορίαν
p. 59. παρίζεσθαι συμβουλεύει, διὰ τὸ προδιεσκέφθαι
a. τὴν φύσιν τοῦ ἔργου, καὶ ὅτι πρέπον ἡμῖν ἐστιν, καὶ ὅτι ἔχει τινὰ ἑπόμενα δυσχερῆ ἐνίοτε, ἅπερ εὔφορα γίνεται ἑκατέρωθεν· καὶ διὰ τὸ ὠφέλιμον καὶ καθῆκον τοῦ ἔργου, ᾧ ἐνίοτε συνέστη καὶ δυσχερῆ· καὶ διὰ τὸ προμεμελετῆσθαι, καὶ μὴ

tionem, quæ quidem etiam diuturnitate temporis augeatur, si negotium prorogetur. Itaque Demosthenicum illud magis laudabis, qui suadet, semper omnes res honestas suscipiendas esse cum bona spe: &, quemcunque Deus eventum dederit, magno animo ferendum. Sed heus tu, si Demosthenes eam spem bonam dicit, quæ conatu bonarum rerum nititur, qualiscunque sit exitus; cum Epicteto plane consentit, nisi quod viam rationem-

que non adjicit, qua magno animo ferenda sint quæcunque Deus dederit, etiamsi asperrima fuerint. Epictetus autem ferendi rationem tradit, præmeditandâ scilicet naturâ rei suscipiendæ, cogitandoque, & decere eam nos, & esse nonnumquam cum molestiis quibusdam conjunctas, sed esse has facile ferendas, cum propter ipsius rei dignitatem & utilitatem, cum qua molestiæ nonnunquam sunt conjunctæ, tum quia præmeditatæ illæ fuerint, ne-

que

μὴ ἀνελπίστως προσπίπτειν αὐτά. Εἰ μέντοι ἀγαθὴν ἐλπίδα παραινεῖ προβάλλεσθαι ὁ Δημοσθένης τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ πάντως καὶ ἀποφυγῇ τοῦ κλιμακτῆρος, δύσκολον, οἶμαι, μᾶλλον δὲ ἀδύνατόν ἐστι, τὸν σωτηρίας ἐλπίδα ἀεὶ προβαλλόμενον εὐφόρως φέρειν τὰ ἐπισυμβαίνοντα δυστυχῆ. οὔτε γὰρ τὸ σῶμα, οὔτε ἡ ψυχὴ, ἐταραίχως τὰς ἀθρόας ὑποφέρει μεταβολάς· εἴπερ καὶ αἱ τῶν ὡρῶν μεταβολαὶ καίτοι οὐκ ἀθρόως ἀλλὰ κατ' ὀλίγον γινόμεναι, ὅμως νοσήματα τίκτουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. b.

Οὐ μέντοι ἀτόλμους, οὐδὲ ἀπράκτους, οὐδὲ ἀνιαρῶς ζῶντας ποιεῖ τὸ προλογίζεσθαι τὰ τοῖς πράξεσι συνυπάρχοντα, πολλάκις δυσχερῆ. εἰ γὰρ ἀγαθὸν εἶναι καὶ ὠφέλιμον τῇ ψυχῇ, (ταύτην δ' εἰπεῖν, τῷ ἀνθρώπῳ,) τὴν πρᾶξιν ὁ λόγος ὑπαγορεύσει, κἂν δέῃ κινδυνεύειν ἐν αὐτῇ· πάντως ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἔφεσις καὶ τολμᾶν καὶ πράττειν ποιεῖ, καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐνίοτε καὶ

que præter ſpem acciderint. Sin eam bonam ſpem Demoſthenes dicit, quæ & proſperum omnino ſucceſſum & periculi evitationem nobis promittat; vix, ac ne vix quidem fieri poteſt, ut, qui ſpem ſalutis atque ſucceſſus perpetuo foveat, is ingruentes præter opinionem calamitates moderato & æquo animo ferat. Neque enim corpus, neque animus, ſubitas mutationes ſine perturbatione fert: cum & anni viciſſitudines (licet earum mutatio paulatim fiat) morbos, plerumque gignant.

Neque vero timidos, ignavos, mœſtos, iſta difficultatum & periculorum præmeditatio efficiet. Nam ſi actionem & bonam & utilem eſſe animo (hoc eſt homini) ratio monſtrarit, tametſi non absque periculo: tamen boni deſiderium & fidentes & actuoſos facit; & peri-

κινδυνεῦσαι παραμυθεῖται τῷ πεισθῆναι τῷ ὀρθῷ λόγῳ, λέγοντι, αἱρετὸν εἶναι τὸ ἔργον, κἂν δέῃ κινδυνεύειν ἐν αὐτῷ. καὶ γὰρ ὁ μὲν κίνδυνος καὶ ἡ βλάβη περὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐντὸς ὄντα, οὐχ ἡμῶν ἐστι κακὸν, τῶν ὄντως
p. 60. ἡμῶν, ἐὰν νήφωμεν. ἡ δὲ ὠφέλεια ἢ τὸ ἀγα-
a. θὸν τοῦ τὴν ἀγαθὴν πρᾶξιν μετὰ κινδύνων ἑλέσθαι, τῆς ψυχῆς ὄντα, τοῦτ' ἔστιν ἡμῶν, τῶν ὄντως ἡμῶν, πολλαῖς ὀδύναις, καὶ ζημίαις, καὶ φυγαῖς, καὶ ἀτιμίαις ἀντισηκοῦται· μᾶλλον δὲ καὶ βαρεῖ ἐκεῖνα, καὶ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ ἀγαθοῦ παραμυθεῖται. καὶ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος μεῖζον ἀγαθὸν μετὰ ἐλάττονος κακοῦ αἱρεῖται. εἰ μέντοι φανῇ τὸ μὲν ἀγαθὸν ἡμέτερον, τὸ δὲ κακὸν ἀλλότριον, καὶ μὴ λόγος μόνον τοῦτο λέγῃ προφορικὸς, καὶ ψιλῇ φαν-
b. τασίᾳ, ἀλλὰ καὶ λόγος συμφυὴς τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ζωὴ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν συναισθομένη· πῶς ἔτι ἀτόλμως ἢ ἀνιαρῶς διατεθήσεται ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἐνίοτε ἐπισυμβαινόντων δυσχερῶν ταῖς ἀγα-

periculi cogitationem id consolatur, quod rectæ rationi paruerint, quæ præceperit expetendum illud opus etiam cum periculo fuisse. Etenim periculum & damnum, quæ ad corpus & res externas pertinent, non nostra sunt mala, ad nos ipsos vere pertinentia, si modo sapimus. Utilitas vero & bonum illud, quod in hoc ineſt ut honestam rem cum periculis susceperimus, cum sit animi bonum, adeoque vere nostrum, multos dolores, damna, exsilia, & ignominias compensat, immo vero istis omnibus præponderat, suâque excellentiâ ista consolatur. Omnis enim homo bonum majus cum minore malo conjunctum amplectitur. Quod si vero bonum esse nostrum, malum vero alienum esse adparet; & quod si non verbis tantum & labiis, levi quadam accedente phantasia, id dicimus, sed vere & imo pectore discrimen illud sentimus; quo pacto adhuc tristes & anxii difficultates honestis conatibus interdum obiici

ἀγαθαῖς ἐγχειρήσεσι; καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ μετὰ κινδύνων ἑλέσθαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ μὴ ἀταλαιπώρως, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, μεγίστην εὐφροσύνην τοῖς κατὰ φύσιν διακειμένοις ἐνδείκνυται. καὶ δηλοῦσιν οἱ Μενοικεῖς, καὶ ὅσοι τὸν ὑπὲρ πατρίδος εἵλοντο θάνατον.

Καὶ ὁ μὲν Ἐπίκτητος ἐπὶ τοῦ εὐτελεστάτου τὴν διδασκαλίαν ποιεῖται· ἅμα μὲν ἐπὶ τῶν πολλοῖς καὶ πολλάκις συμβαινόντων γνωριμώτερον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ τὴν συναίσθησιν τῶν ἀκουόντων ἀνακινῶν· ἅμα δὲ, ὅπερ αὐτὸς εἶπε, προσεχῶς ἐν τοῖς ἐλάττοσι γυμνάζεσθαι τοὺς ἀρχομένους παραινῶν, διὰ τὰς εἰρημένας πρότερον αἰτίας. Ἔξεστι δὲ καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα μετατιθέναι, ἐφ' οἷς καὶ κίνδυνοι μείζονες ἔπονται πολλάκις· καὶ ἐπ' ἐκείνων τοῦ ἔργου τὴν φύσιν λογίζεσθαι, ποία τις ἐστὶν, καὶ εἰ πρέπουσα ἡμῖν, καὶ τίνα ἔχει δυσχερῆ πολλάκις ἐπισυμβαίνοντα· καὶ προορίζειν ἑαυτῷ τὸ καὶ

c.

p. 61. a.

obiici solitas exspectabimus? Nam illud ipsum iis, qui naturæ congruenter vivunt, maximam hilaritatem adfert, quod non citra ærumnam, sed cum periculis, subinde etiam cum vitæ discrimine, id quod bonum est amplectuntur. Declarat hoc Menœceus, & alii qui se pro patriæ salute Diis Manibus devoverunt.

Et Epictetus quidem id, quod vult, exemplo vilissimæ rei docet; simul præceptionem suam per ea, quæ multis & sæpe accidunt, clariorem faciens, & ipsum auditorum sensum excitans; simul (quod ipse ait) tirones in minoribus primum exercendos esse monens, ob eas causas quas ante diximus. Sed possunt hæc etiam ad majora transferri, quæ cum majoribus sæpe periculis conjuncta sunt: ut in illis etiam naturam cujusque negotii reputemus, quale sit, an nobis dignum sit, & quibus cum molestiis sit conjunctum; tum ut nobiscum constituamus,

καὶ ταῦτα φέρειν, εἰ γίνοιτο, μετρίως. οὕτω γὰρ ἑαυτὸν κατὰ φύσιν ἔχοντα διατηρήσει, ἐὰν καὶ τὸ τῆς πράξεως ἀγαθὸν καρπώσηται, καὶ ὑπὸ τῶν συμβαινόντων μὴ ταραχθῇ. ταραχθεὶς γὰρ καὶ ἐν κακῷ νομίσας γενέσθαι, ἢ τὴν ἀρχὴν κακῶς ἔκρινεν ἅψασθαι
b. τοῦ ἔργου· ἢ, εἰ τότε καλῶς, νῦν ἀγεννῶς καὶ δειλῶς ταράττεται, καὶ μεταγινώσκει· ἅπερ ἄμφω οὐ κατὰ φύσιν ἐστίν.

nos has quoque, si ita res tulerit, æquo animo suscepturos. Sic enim *naturæ nostræ statum tuebimur*, & bonæ actionis fructum capiemus, & eventibus non perturbabimur. Nam qui perturbatus fuerit, seque in malis esse putaverit; is aut initio non recte judicavit suscipiendum esse negotium; aut, si tum recte, nunc effœminatum in modum & timide perturbatur, mutatque sententiam: quorum utrumque contra naturam est.

ΚΕΦ. ί.

Ταράσσει τοὺς ἀνθρώπους οὐ τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα. οἷον, ὁ θάνατος οὐδὲν δεινόν· ἔπει καὶ Σωκράτει ἂν ἐφαίνετο. ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τοῦ θανάτου, διότι δεινὸν, ἐκεῖνο τὸ δεινόν ἐστιν. Ὅταν οὖν ἐμποδιζώμεθα, ἢ ταρασσώμεθα, ἢ λυπώμεθα, μηδέποτε ἄλλον αἰτιώμεθα, ἀλλ' ἑαυτούς· τοῦτ' ἔστι τὰ ἑαυτῶν δόγματα.

CAP. X. (Nobis Cap. V.)

Perturbant homines non res ipsæ, sed ipsorum de rebus decreta; Verbi caussa, Mors nihil est terribile; alioquin & Socrati ita visum fuisset. Sed decretum, quod de morte statuimus, esse eam aliquid terribile, hoc est illud terribile. Cum itaque impedimur, aut perturbamur, aut contristamur, numquam alium incusemus, sed nos ipsos, hoc est nostra decreta.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅπως ἀταράχων δυνατὸν μένειν ὑπὸ τῶν ταῖς πράξεσιν ἐπισυμβαινόντων πολλάκις δυσχερῶν· ὅτι προμελετήσαντες αὐτὰ ὡς ἐπόμενα, καὶ ἐγκρίναντες καὶ μετ' αὐτῶν ἐλέσθαι τὴν πρᾶξιν· μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς μελέτης ἀταραξίαν, νῦν ἄλλην παραδίδωσι, τὴν ἀπὸ τῆς Φύσεως αὐτῶν τῶν δοκούντων δυσχερῶν καὶ ταρατ- p. 62.
τόντων ἡμᾶς ἔνδειξιν· ἐνταῦθα οὐκ ἔτι μικρῷ, a.
ἀλλὰ τῷ μεγίστῳ τῶν ταραττόντων ἡμᾶς, τῷ θανάτῳ χρώμενος εἰς παράδειγμα. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τούτου δειχθῇ τὸ προκείμενον, πολὺ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἧττον τούτου δοκούντων δεινῶν ἀποδεδειγμένον ἔσται. Λέγει οὖν, ὅτι τὰ πράγματα, τὰ δοκοῦντα γίνεσθαι ἡμῖν δεινὰ, καὶ διὰ τοῦτο ταράττοντα ἡμᾶς ὡς ἐν δεινῷ γινομένους, οὔτε δεινά ἐστιν αὐτὰ, οὔτε τῆς ταραχῆς ἡμῶν κατ' ἀλήθειαν αἴτια· ἀλ- b.

COMMENTARIVS.

Hactenus expoſuit, quo pacto fieri poſſit, ne difficultatibus, quæ comitantur ſæpe actiones, perturbemur: ſcilicet; ante cogitandum, fore ut eæ ſequantur: & ſtatuendum, rem eſſe nihilo minus ſuſcipiendam. Nunc, poſt iſtam rationem animum tutum præſtandi a perturbationibus per præmeditationem, aliam tradit rationem, ab ipſarum rerum natura ſumtam, quæ difficiles eſſe videntur, nosque perturbant: exemplo hic uſus non parvo, ſed morte, eorum quæ nos perturbant maximo. Nam ſi id, quod propoſitum eſt, in hac fuerit demonſtratum; multo magis in iis, quæ minus atrocia videntur, demonſtratum erit. Ait igitur, *res quæ* nobis videantur acerbæ accidere, ideoque *nos turbent*, ut in periculo conſtitutos, *neque acerbas eſſe* per ſeſe, neque veras noſtræ perturbationis cauſſas: ſed

opinio-

λὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα, ὅτι δεινά ἐστι, ταῦτά ἐστι τὰ ταράττοντας ἡμᾶς. καὶ δείκνυσιν, ὅτι τὸ πάντων τῶν δεινῶν δοκοῦν δεινότατον εἶναι, ὁ παρὰ καιρὸν ἐξ ἀνθρώπων ἐπαγόμενος θάνατος, οὐκ ἔστι δεινός. Δείκνυσι δὲ τοῦτο, διὰ βραχέων μὲν, ἀκριβῶς δὲ καὶ ἀποδεικτικῶς συλλογιζόμενος οὕτως· τὰ φύσει δεινὰ, πᾶσι δοκεῖ δεινὰ, ὥσπερ τὰ φύσει θερμὰ, ἢ ψυχρὰ, ἢ καλὰ, ἢ ὅμοια, πᾶσι δοκεῖ τοιαῦτα, καὶ μάλιστα τοῖς κατὰ c. φύσιν ἔχουσι, καὶ ἐμφρονεστέροις· ὁ δὲ θάνατος οὐ πᾶσι δοκεῖ δεινός· Σωκράτει γοῦν οὐκ ἔδοξε δεινὸς, ὅς γε καὶ δυνάμενος φυγεῖν αὐτὸν, ὑπέμεινεν ὅμως ἀταράχως, πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν πρὸς τοὺς ἑταίρους τὴν τῆς ψυχῆς ἐκφαίνων ἀληθειαν, καὶ τὴν καθαρτικὴν τῶν φιλοσόφων ζωὴν, ὁποῖά τις ἐστὶν, ἐκδιδάσκων. καὶ τὸ συμπέρασμα δῆλον ἐκ τῶν κειμένων, ὅτι ὁ θάνατος οὐκ ἔστι δεινὸς τῇ ἑαυτοῦ φύσει· ὥστε οὐδ' ὁ ταράττων ἡμᾶς, αὐτὸς

opinionem, de earum acerbitate conceptam, esse quæ nos perturbet: atque ostendit, *mortem* immaturam humana vi illatam, quæ omnium atrocium rerum atrocissima videatur, *non esse atrocem*. Ostendit autem paucis ille quidem, sed accurate & efficaciter, hac argumentatione: Quæ naturâ terribilia sunt, omnibus terribilia videntur; ut naturâ calida, frigida, pulcra, & alia id genus, omnibus talia videntur, iis præsertim quorum natura integrior est, & prudentia major: at mors non omnibus videtur terribilis; nam Socrati terribilis visa non est, qui cum eam effugere posset, sustinuit tamen inperturbatus, totumque illum diem apud amicos immortalitatem animorum declaravit, & qualis sit repurgatrix philosophorum vita edocuit. Conclusio quoque ex his, quæ posita sunt, perspicua est; mortem suapte natura non esse formidabilem. Itaque mors ipsa nos

non

αὐτός ἐστιν· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ αὐ- p. 63.
τοῦ, ὅτι δεινός ἐστιν ὁ θάνατος, τοῦ- a
τό ἐστι τὸ ταράσσον ἡμᾶς. Καὶ τὸ μέ-
λι πικρὸν οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ ἰκτερικὸς πικρὰν
ἴσχων ἐπὶ τῷ μέλιτι διάθεσιν διὰ τὸν ἐν αὐ-
τῷ πλεονεκτοῦντα πικρὸν χυμὸν, ὡς ἀπὸ πι-
κροῦ τοῦ μέλιτος ταράσσεται· καὶ χρὴ τὸν
χυμὸν ἐκεῖνον καθαίρειν, ἵνα κατὰ φύσιν τῶν
ποιοτήτων ἀντιλαμβανώμεθα. οὕτω δὴ καινταῦ-
θα τὰ δόγματα διορθωτέον ἡμῖν τὰ περὶ τῶν
πραγμάτων· τῷ κανόνι τοῦ ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ b.
ἐφ' ἡμῖν, καὶ τοῦ ἰδίου καὶ ἀλλοτρίου, κρίνον-
τας τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακόν. Εἰ οὖν ὁ θά-
νατος τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οὐκ ἂν εἴη κα-
κόν· εἰ δὲ μὴ τῆς ψυχῆς ἐστι κακὸν, ἀλλὰ
τοῦ σώματος, οὐκ ἂν εἴη κακὸν ἡμῶν. Ὁ δέ
γε Πλάτων, καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος Σωκράτης, καὶ
ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ κρεῖττονα τῆς μετὰ
τοῦ σώματος ζωῆς, ἀποφαίνεται· οὐ τοῖς μὲν,
τοῖς δὲ οὔ· ἀλλ' ἁπλῶς πᾶσι. λέγει οὖν ὁ
ἐν τῷ Φαίδωνι Σωκράτης· Ἴσως μὲν θαυμα- c.

non perturbat; sed *opinio de mortis atrocitate, ea est quæ nos perturbet.* Neque mel amarum est: sed icterici adfectio id amarum videri facit, ob redundantem in eo amarum humorem; qui humor expurgandus est, ut naturales rerum qualitates percipiamus. Ita hic etiam opiniones de rebus corrigendæ sunt, adhibitâ regulâ nostrarum & alienarum rerum, quæque in potestate nostra sunt aut non sunt, qua bonum & malum nostrum judicemus. Quod si igitur mors in nostra potestate sita non est; mala non erit. Quæ si non animi, sed corporis malum est; nostrum malum non erit. Plato autem, & Platonicus Socrates, eam etiam bonam esse, & meliorem vitâ corporeâ pronunciant: nec his quidem bonam, illis vero malam; sed in universum bonam omnibus. Nam in Phædone Socrates dicit: Fortassis hoc tibi mira-

στόν σοι φαίνεται, εἰ τοῦτο μόνον τῶν ἄλλων ἁπλοῦν ἐστι, καὶ οὐδέποτε τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅτε καὶ βέλτιον τεθνᾶναι ἢ ζῆν. ἐν δὲ τοῖς Νόμοις αὐτοπροσώπως αὐτὸς ὁ Πλάτων διατείνεται λέγων· Κοινωνία γὰρ ψυχῆς καὶ σώματος διαλύσεως οὐκ ἔστι κρείττων, ὡς ἔγωγε φαίην ἂν σπουδῇ λέγων. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἐπίκτητος ὡς ἐπὶ δεινοτάτου πάντων τοῦ θανάτου δοκοῦντος τὴν ἀπόδειξιν ἐποιήσατο.

p. 64. a. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος ἡμῶν, ᾧ ἂν περιπέσῃ δυσχερεῖ, ἐκεῖνα καὶ θανάτου νομίζει δεινότερον· καὶ γὰρ ἐνίοτε ὀδύνης οὐδὲ πάνυ σφοδρᾶς παρούσης, τὸν θάνατον ἑτοίμως καλοῦμεν· κἂν πενόμενοι τύχωμεν, τὴν πενίαν χείρονα τοῦ θανάτου νομίζομεν· ἔξεστι καὶ ἐπὶ τούτων τῷ αὐτῷ τρόπῳ τῆς ἀποδείξεως χρῆσθαι, ὥπερ ὁ Ἐπίκτητος ἐπὶ τοῦ θανάτου ἐχρήσατο. Καὶ γὰρ τὰς σφοδροτάτας ὀδύνας αἱροῦνται νοσοῦντες

mirabile videtur, si hoc solum cæterarum rerum sit simplex, neque umquam homini accidat, quemadmodum reliqua omnia, ut præstet ei mori, quam vivere. In Legibus autem, Plato suis verbis idem affirmat, hoc modo: Conjunctio corporis & animi non est præstantior separatione, si id quod sentio, dicendum est. At Epictetus mortem, ut hominum opinione maxime omnium formidabilem, instituti sui probandi caussa adhibuit.

Sed quia unusquisque nostrum, cuicumque inciderit calamitati, eam morte graviorem ducit; (etenim nonnumquam dolore ne adeo vehementi quidem urgente, statim mortem optamus: cum paupertate urgemur, paupertatem morte graviorem ducimus;) in his etiam eâdem uti licet demonstratione, qua Epictetus de morte usus est. Nam vehementissimos cruciatus in morbis, etiam plebeii

τες μὲν καὶ οἱ τυχόντες, ὅταν καίειν καὶ τέμνειν ἑαυτοὺς τοῖς ἰατροῖς ὑπέχωσι, καὶ μισθὸν τελοῦντες. καὶν γὰρ διὰ τὸ ζῆν τοῦτο ποιῶσι, τὸν θάνατον χείρονα νομίζοντες, ἀλλ', ὅτι φέρειν δυνατὸν ἀταραίχως, ἂν συμφέρειν δόξῃ, διὰ τούτων δηλοῦται. οἱ δὲ Λακεδαιμονίων νέοι, διὰ τὴν φιλοτιμίαν μόνην, τὴν μαστίγωσιν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ὑπέμενον, ἄχρι θανάτου σχεδὸν τὴν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενοι. καὶ δῆλον ὅτι εὐφόρως καὶ ἡδόμενοι· οὐ γὰρ ἂν ἑκόντες εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα κατέβαινον. διέκειντο δὲ οὕτω πρὸς ἐκείνας τὰς ὀδύνας, οὐχ ὅτι οὐκ ὠδυνῶντο, ἀλλ' ἔλαττον μὲν ἴσως τῶν ἀγυμνάστων καὶ ἀπαλῶν· δόγμα δὲ ἔχοντες, ὅτι οὐ δεινὸν αἱ ὀδύναι, ἀλλὰ καὶ καλὸν καὶ συμφέρον τοῖς ἀνδρικῶς αὐτὰς ὑπομένουσι καὶ ἀταραίχως. Καὶ πενία δέ, εἶπεν ἂν ὁ Ἐπίκτητος, οὐδὲν δεινόν· ἐπεὶ καὶ Κράτητι ἂν ἔδοξε τῷ Θηβαίῳ δεινὸν, ὃς τῶν ἑαυτοῦ τῇ πόλει παραχωρήσας, καὶ εἰπών·

Κράτης

plebeii homines ultro admittunt, cum se, mercede etiam medicis numerata, secandos & urendos, præbent. Etsi enim hoc vitæ causa faciunt, mortemque majus malum judicant; at, ferri posse dolores, si expedire videatur, hoc ipso declarant. Lacedæmoniorum vero adolescentes, terribilem illam flagellationem, unius gloriolæ causa, sustinebant, tolerantiam pæne ad necem usque demonstrantes: idque eos æquis animis & alacres fecisse constat; alioqui enim ultro in tale certamen non descendissent. Sic autem erga illos cruciatus adfecti erant, non quin dolorem sentirent, etsi fortasse minus quam inexercitati & delicati: sed quod persuasum haberent, cruciatus esse ornamenta potius & commoda viriliter eos tolerantibus & sine perturbatione, quam malum. Pariter, ne in paupertate quidem mali esse quidquam, dixerit Epictetus: alioqui enim & Crateti Thebano ita visum esset, qui bona sua reipublicæ concessit, dicens,

Crates

Κράτης Κράτητα χρημάτων ἀποστερεῖ.

p. 65. a. τότε ἔδοξεν ἐλευθεροῦσθαι, καὶ στέφανον ὡς ἐπὶ ἐλευθερίᾳ περιεβάλλετο, ὅτι τὴν πενίαν ἀντὶ τῆς εὐπορίας ἠλλάξατο. Οὕτως ἄρα οὐδὲν τούτων δεινόν ἐστι φύσει καὶ ἀφόρητον, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς ὠφελιμώτερα, ὅταν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, τοῦτ' ἔστι πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν ἡμῶν, τὴν χρείαν αὐτῶν ἀνενέγκωμεν.

Χρὴ οὖν τὸν μέλλοντα μὴ ταράττεσθαι ὑπὸ τῶν τοιούτων, δόγματα ὀρθὰ περὶ αὐτῶν b. ἔχειν. τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ὥστε καὶ τὸ μὴ ταράττεσθαι, ἐφ' ἡμῖν ἐστι. καὶ μέγα τι τοῖς πεισθομένοις ὑπάρξει, τὸ καὶ τοῖς μὴ ἐφ' ἡμῖν ὡς ἐφ' ἡμῖν οὖσι κεχρῆσθαι. κἂν γὰρ τὸ ἀτιμασθῆναι, ἢ χρημάτων ἀφαιρεθῆναι, ἢ τυπτηθῆναι, οὐκ ἔστιν ἐπ' ἐμοὶ, ἀλλὰ τὸ ὀρθὸν ἔχειν περὶ αὐτῶν δόγμα, ὅτι οὐ δεινά, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμα πολλάκις, ἐπ' ἐμοί ἐστιν. Ἀρκεῖ δὲ

Crates Cratetem privat hac pecunia;

ac tum demum se in libertatem adsertum putavit, & coronam veluti libertate recepta capiti imposuit, cum divitias paupertate commutasset. Adeò nihil horum naturâ tam est grave atque intolerabile, quam videri nobis solet: sed & contrariis suis nonnumquam utiliora, siquidem usum eorum ad nosmetipsos, hoc est, ad animum nostrum rationis compotem, retulerimus.

Opus est igitur, ut, qui se a talibus perturbari nolit, recta de iis habeat decreta. Quod cum in nostra potestate sit, illud etiam in nostra potestate erit, ne perturbemur: &, qui illis decretis paruerit, maximum hunc fructum percipiet, ut iis etiam, quæ in nostra potestate non sunt, ita utamur, quasi in nostra potestate sita essent. Etsi enim, an ignominia adficiar, an pecunia spolier, an vapulem, arbitrii mei non est: at recte de his sentire, non esse ea mala, sed subinde etiam utilia, penes me est. Tale autem

δὲ τὸ τοιοῦτον δόγμα, πρὸς τὸ μηδὲ γίνεσθαι c.
δοκεῖν αὐτὰ, ἢ γινόμενα μὴ βλαβερὰ νομίζειν,
ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ὠφέλιμα. πᾶς γὰρ εὖ
φρονῶν, ὡς οἶμαι, κάλλιον ἂν ἡμῖν, τοῦτ' ἔστι
τῇ ψυχῇ, νομίσοι τὸ ἐν δυσχερέσιν εὐταραχώς
διαγενέσθαι, τοῦ μὴ περιπεσεῖν δυσχερείᾳ· καὶ
τοσούτῳ κάλλιον, ὅσῳ μείζοσι τοῖς δυσχερῆ καὶ
σκληροτέροις. ὡς γὰρ τῶν σωματικῶν κινήσεων
αἱ σφοδρότεραι μᾶλλον γυμνάζουσι τὰ πρὸς
αὐτὰς ἀντέχοντα σώματα, πρός τε ὑγείαν,
καὶ πρὸς εὐσθένειαν, καὶ τάχος· οὕτω καὶ P. 66.
τῶν ψυχικῶν· ὥστε, ἐν οἷς χρείαι του, ὡς δυ- a.
νατὸν εὐφόρως καὶ εὐταράχως ὑπενεγκεῖν. ὅπερ
διὰ δύο τούτων περιγίνεται, τοῦ τε ὀρθῶς δο-
ξάζειν περὶ αὐτῶν, καὶ τοῦ παρεσκευάσθαι περὶ
αὐτὰ, διά τε τῆς τληπαθεστέρας τοῦ σώμα-
τος ἀγωγῆς, (ἥ τις πρὸς πᾶν ἐστιν ἐπιτήδειος,
δι' ἣν πολλοὶ καὶ τῶν μοχθηρῶν ἀνθρώπων πλη-
γὰς,

autem decretum satis est ad illud, ut ne accidere quidem nobis aspera ista videantur; aut si acciderint, noxia non judicemus, sed interdum etiam conducibilia. Quivis enim, ut ego quidem existimo, pulcrius nobis, hoc est, animo, judicaverit, in rebus asperis vacare perturbatione, quam non incidere in res adversas: eoque pulcrius, quo res adversæ graviores asperioresque fuerint. Ut enim corpora vehementissimis quibusque motionibus, quas quidem ferre illa queant, maxime exercentur, tam ad valetudinem, quam ad vires & celeritatem: eadem ratio est, exercitationum animi; ita quidem, ut, qui alicujus frugi sunt, facillime eas & moderatissime ferant. Quod duabus hisce rebus consequemur: una, ut recte de iis sentiamus; altera, ut præparati ad ea simus. Præparamur autem ad ea, partim, tractatione corporis asperiore; quæ ad omnia opportuna est, quaque fit ut multi etiam improbi homines verbera,

γαὶς, καὶ τὰ ἐπώδυνα δοκοῦντα ἡμῖν, περιπτύ-
b. ουσιν·) ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ προμελετᾶν αὐτὰ καὶ προελπίζειν· ἅπερ πάντα τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν. Εἰ τοίνυν μήτε ὁ θάνατος, μήτε τι τῶν τοιούτων δεινόν ἐστι, δῆλον ὅτι οὔτε αὐτὰ, οὔτε οἱ ἐπάγοντες αὐτὰ, τῆς ταραχῆς ἡμῖν εἰσιν αἴτια, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοὶ ἑαυτοῖς, καὶ τὰ δόγματα ἡμῶν. οὐ χρὴ οὖν ἄλλον αἰτιᾶσθαί ποτε τῆς ταραχῆς ἡμῶν, ἢ λύπης, ἢ φόβου, ἢ τινὸς ἄλλου τοιούτου· ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ τὰ ἡμέτερα δόγματα.

ra, & ea quæ dolorifica ęnsentur, contemnant: partim, præmeditatione & exspectatione: quæ omnia in nobis sita sunt. Quod si igitur neque mors, nec hujusmodi quidquam terribile est; constat, neque hæc ipsa, neque eos qui illa inferunt, perturbationis nobis esse causſam, sed nosmetipsos, nostrasque opiniones. Numquam igitur causſa perturbationis nostræ, aut tristitiæ, aut metus, aut aliarum id genus adfectionum, in alium conferenda est; sed nobismet ipsis & nostris opinionibus tribuenda.

---

c. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

Ἀπαιδεύτου ἔργον, τὸ ἄλλοις ἐγκαλεῖν, ἐφ' οἷς αὐτὸς πράσσει κακῶς· ἠρεμένου παιδεύεσθαι, τὸ ἑαυτῷ· πεπαιδευμένου, τὸ μήτε ἄλλῳ, μήτε ἑαυτῷ.

CONTINVATIO CAPITIS SVPERIORIS.

Inerudíti hominis est, alios incusare ob ea quæ male ipsi succedunt; ejus qui erudiri cœpit, se ipsum; eruditi, neque alium, neque se ipsum.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο συνεχὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐστι· καὶ εἴπερ εἶχε τὸν, γάρ, σύνδεσμον, ὡς λέγεται, Ἀπαιδεύτου γάρ ἐστιν ἔργον τὸ ἄλλοις ἐγκαλεῖν ἐφ' οἷς αὐτὸς πράσσει κακῶς, τὴν αἰτίαν ἂν ἔλεγε καλῶς τοῦ μὴ δεῖν ἄλλοις ἐγκαλεῖν ἐφ' οἷς ταραττόμεθα, ἢ φοβούμεθα, p. 67. ἢ λυπούμεθα, ἢ ὅλως ἐν κακῷ τινι εἶναι νομίζομεν. δι' ἀπαιδευσίαν γὰρ τοῦτο πάσχομεν. Καὶ λοιπὸν καλῶς συνάπτει τῇ τοῦ ἀπαιδεύτου περὶ ταῦτα διαθέσει, τήν τε τοῦ ἀρχομένου παιδεύεσθαι, καὶ τὴν τοῦ πεπαιδευμένου. Ὁ μὲν γὰρ πεπαιδευμένος, ὡς κατὰ φύσιν ζῶν, καὶ μήτε ἀποτυγχάνων ὧν ὀρέγεται, μήτε περιπίπτων οἷς ἐκκλίνει, οὔτε ἐν κακῷ τινι νομίζει εἶναι, οὔτε αἰτιᾶται τινα, ὡς αἴτιον αὐτῷ τοῦ κακῶς πράττειν. ὁ δὲ b. ἀρχόμενος παιδεύεσθαι, ἀποτυγχάνει μὲν ἔστιν ὅτε τῶν ὀρεκτῶν, καὶ περιπίπτει τοῖς ἐκκλινομένοις, διὰ τὸ μετὰ τῶν ἀλόγων παθῶν ἐνεργεῖν

COMMENTARIVS.

Cohæret hoc cum superiore: ita ut, siquidem conjunctione *Nam* addita legeretur, *NAM inerruditi est, alios accusare ob suam calamitatem*, caussa recte exponeretur, cur alii non accusandi essent ob ea propter quæ nos perturbamur, timemus, dolemus, aut in malis esse nos existimamus. Hoc enim ex inscitia nobis usu venit. Deinde *inerruditi* adfectioni recte adnectit ejus habitum, *qui erudiri incipit*, & *qui jam est eruditus*. Etenim *eruditus*, ut naturæ congruenter vivens, nec unquam suis desideriis frustrandus, nec in ea quæ declinat incidens, neque in ullo se malo esse putat, neque ullum accusat ut auctorem suæ calamitatis. Sed is *qui erudiri incipit*, interdum quidem frustratur suis desideriis, & in ea quæ vitat incidit; quia tunc in agendo brutos adfectus

ἐνεργεῖν τότε· κατεσχημένος δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως, οἶδεν ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ αἴτιος καὶ τῆς ἀποτυχίας καὶ τῆς περιπτώσεως γίνεται, καὶ οὐκ ἄλλος, ὅταν ἐν τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ποτε τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἢ τὸ κακὸν ἀποκεῖσθαι νομίσῃ.

c. Διὰ τί δὲ, φαίη ἄν τις, ὁ ἀρχόμενος παιδεύεσθαι, καίτοι γινώσκων ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακὸν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, (οὐ γὰρ ἂν ἑαυτῷ ἐνεκάλει, μὴ τοῦτο γινώσκων) ἁμαρτάνει, ὥστε καὶ ἑαυτῷ ἐγκαλεῖν; ἢ ὅτι προηγεῖται μὲν ἡ γνῶσις τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, τοῦ λόγου τοῦ ἐν ἡμῖν οὖσα ἐνέργεια, οὐκ εὐθὺς δὲ ἐπὶ πάντων καὶ τὰ ἄλογα πάθη τὰ ἐν ἡμῖν μετρεῖται, καὶ ῥυθμίζεται, καὶ ὑποτάττεται τῷ λόγῳ; καὶ μάλιστα, ὅταν διὰ ῥαθυμίαν καὶ ὀργίαν τοῦ λόγου, κίνησιν δὲ συνεχῆ τῆς ἀλογίας,
p. 68. νενευρωμένας γένηται καὶ τυραννοῦντα τὰ πάθη.
a. τοιαύτην δὲ εἶχεν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τῆς ψυχῆς διάθεσιν ἡ λέγουσα,

Καὶ

fectus sequitur: sed cohibitus divisione rerum, quæ in nostra potestate sitæ sunt, aut non sunt, novit se ipsum sibi auctorem esse & frustrationis & calamitatis, non autem alium: si quando bonum aut malum suum in rebus alieni juris collocarit.

Cur autem, dixerit aliquis, is qui erudiri cœpit, cum in se bonum & malum suum positum esse norit, (nisi enim id sciret, se ipsum non accusaret) peccat, ut se ipsum accuset? An eo fit, quod cognitio bonorum & malorum antecedit, ut quæ rationis nostræ sit actio; sed non statim in omnibus brutæ adfectiones se accommodant, conformant & subiiciunt rectæ rationi? præsertim cum ob socordiam & segnitiem rationis, & continentem brutæ partis motionem, corroboratæ perturbationes quasi tyrannidem occuparint. Sic adfecta fuit ea, quæ in Tragœdia dicit:

Sciam

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακά,
Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Ἀγαπητὸν οὖν, ἐν χρόνῳ τὰ μὲν βιαζόμενον τὸν λόγον, τὰ δὲ ἐπάδοντα, σύμφωνα ἑαυτῷ τὰ πάθη ἐργάσασθαι· ὅτε καὶ ἡ τοῦ λόγου γνῶσις τρανεστέρα, καὶ ἐπιστημονικὴ, καὶ τελέως ἀνενδοίαστος γίνεται. Εἰκότως οὖν οἱ ἀρχόμενοι παιδεύεσθαι ἁμαρτάνουσι μέν τινα, καὶ τῶν παθῶν μήπω ἡττημένων, καὶ τοῦ λόγου μήπω κατ' ἐπιστήμην ἐνεργοῦντος· ἑαυτοῖς δὲ ἐγκαλοῦσι, καὶ οὐκ ἄλλοις, διὰ τὴν ὀπισανοῦν παράδοχὴν τῆς τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως. Οἱ μέντοι ἀπαίδευτοι τελέως καὶ ἁμαρτάνουσι πολλὰ, διά τε τὰ ἄλογα πάθη σφύζοντα ἐν ἑαυτοῖς, καὶ διὰ τὴν τοῦ λόγου ἄγνοιαν· οὕπω διακρίναντες τὸ ὄντως ἀγαθὸν καὶ κακὸν, οὔτε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ἀλογίας ἐλκύσαντες, οὐδὲ κατὰ τὴν ψιλὴν ἔννοιαν. καὶ τί λέγω τῆς ἀλογίας; ὅτι ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ

Sciam licet quod adgredi
parem nefas,
Tamen ira mentis omne
consilium premit.

Quamobrem boni consulendum est, si progressu temporis ratio partim cogendo, partim deliniendo, adfectus ad suas partes pertraxerit: quo facto, rationis etiam cognitio fit evidentior, & scientifica, & omnis dubitationis expers. Non mirum igitur, eos *qui eruditi cœperunt*, peccare quidem interdum, adfectibus nondum plane subactis, & ratione nondum secundum scientiam agente; se autem ipsos accusare, non alios, quoniam divisionem illam rerum nostri & alieni juris utcumque jam admiserunt. Prorsus *ineruditi* autem, sæpe & multam peccant, cum ob affectionum commotionem, tum ob rationis ignorationem; ut qui verum bonum & malum nondum dijudicarunt, neque a bruta natura, ne nuda quidem cogitatione, se abstraxerunt. Quam igitur dico brutam naturam? Quod nos ipsos

καὶ τὴν ἡμετέραν οὐσίαν τὸ σῶμα εἶναι νομίζομεν· * * οἱ δὲ φιλοχρήματοι [τὰ χρήματα.] ἁμαρτάνομεν μὲν οὖν, ἀπαίδευτοι ὄντες, διὰ ταῦτα· ἐν τοῖς ἐκτὸς δὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακὸν τιθέμενοι, καὶ τελέως ἀγνοοῦντες, τί τέ ἐστι τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν ὄντως καὶ κακὸν,
p. 69. καὶ ὅθεν ἐστὶν, αἰτίους ἡμῖν τῶν κακῶν εἶναι
a. νομίζομεν τοὺς ἢ ἀφαιρουμένους τι τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν καὶ ὀρεκτῶν δοκούντων ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἢ τοῖς ἐκκλινομένοις ὑφ' ἡμῶν περιβάλλοντας ἡμᾶς. Καίτοι οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ νομιζόμενα τὰ ἐκτὸς, οὐδὲ τὰ κακὰ, πάντως τοιαῦτά ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν ἔστιν ὅτε κατάστασιν ἔχει ἑκάτερα. διόπερ οἱ ἀπαίδευτοι τῶν νέων, τοὺς μὲν παιδαγωγοὺς, ὡς κακῶν αὐτοῖς αἰ-
b. τίους, μισοῦσι· τοὺς δ' εἰς ἡδονὰς προκαλουμένους, ὡς εὐεργέτας, ἀσπάζονται.

Τεκμήρια μέντοι ἡμῖν ἐναργῆ διὰ βραχέων ὁ Ἐπίκτητος παραδέδωκε, τῶν τε πεπαιδευμένων,

ipſos naturamque noſtram eſſe corpus opinamur; ** avari autem [a divitiis pendent.] Peccamus igitur cum ineruditi ſumus, propter iſtas cauſſas: quoniam vero bonum & malum noſtrum in rebus externis collocamus, quodnam verum bonum & malum noſtrum ſit, & unde ſit, prorſus ignorantes, eos nobis malorum auctores eſſe putamus, qui aut aliquid nobis adimunt noſtra opinione bonum, & adpetendum in rebus externis, aut in ea conii-

ciunt, quæ a nobis declinantur. Neque vero externa iſta, quæ vel in bonis vel in malis habentur, omnino talia ſunt, ſed interdum utraque rationem contrariam habent. Quapropter ineruditi adoleſcentes, pædagogos, ut malorum ſibi auctores, oderunt; eos vero, a quibus ad voluptates invitantur, diligunt.

Epictetus autem paucis, ille quidem, ſed notas evidentes nobis expoſuit, quibus eruditi ab ineru-

μένων, καὶ τῶν ἀπαιδεύτων, καὶ τῶν ἔτι ἀρχομένων παιδεύεσθαι. Ὅτι οἱ μὲν, ἀναμάρτητοι ὄντες, διὰ τὴν τοῦ λόγου τελειότητα, καὶ τῆς ἀλογίας τὴν πρὸς τὸν λόγον εὐαρμοστίαν τε καὶ ὑποκατάκλισιν, οὐδενὶ ἐγκαλοῦσί ποτε ὡς κακῶν αἰτίῳ αὐτοῖς· οὐδὲ γὰρ ἐν κακῷ c. οἰκείῳ γίνονταί τινι, οὔτε ὑφ' ἑαυτῶν, εἴπερ εἰσὶ πεπαιδευμένοι, οὔτε ὑπὸ ἄλλων· ὅτι μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ κακὸν ἔχουσιν. Οἱ δὲ ἀπαίδευτοι, καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰσὶ δι' ἄμφω· καὶ οὗτοι †) κακῶς διακείμενοι τόν τε λόγον καὶ τὴν ἀλογίαν· καὶ ἄλλοις τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἐπιγράφουσιν, ὡς ἐν τοῖς ἐκτὸς αὐτὴν ὁρῶντες. ἔστι δὲ καὶ εὔκολον, καὶ ἡδὺ, καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις ὄντως πρέπον, τὸ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἄλλους αἰτίους προβάλλεσθαι. Οἱ δὲ ἀρχόμε- p. 70. νοι παιδεύεσθαι, καὶ σωτηρίας ἔχοντες ἀρχὴν, κἂν ἁμαρτάνωσι καὶ ἐν κακῷ τινί ποτε γίνωνται, ἀλλ' ἴασαι, ποῦ τέ ἐστι, καὶ ὅπου

†) καὶ αὐτοὶ legendum puto.

ineruditis & tironibus discernantur. Scilicet *eruditi*, ab omni errore & peccato remoti, ob rationis perfectionem, & brutæ partis cum ea consensionem & obedientiam, neminem umquam accusant ut ullius sibi mali auctorem: neque enim in ullum suum malum vel ipsi sese coniiciunt, vel ab alio coniiciuntur, siquidem eruditi sunt; quia, si eruditi sunt, non in rebus externis malum collocant. *Ineruditi* autem utroque modo peccant, cum quod ipsi rationem suam brutamque partem male affectam habent, tum quod aliis suum vitium imputant, utpote in rebus externis illud ponentes. Est autem & facile & jucundum, & omnino dignum indoctis, culpam eorum quæ ipsi deliquerint, in alios conferre. *Qui* vero *eruditi incipiunt*, & principia salutis habent; etiamsi peccarint nonnumquam, & in malum aliquod inciderint, tamen, ubi sit malum, & unde nasca-

φύεται τὸ κακὸν, καὶ τί τὸ τῆς ἐκφύσεως αὐτῶν αἴτιον· διὸ καὶ ἐκείνῳ ἐγκαλοῦσι. Καὶ οὐδεὶς εἶμαι τούτοις χρώμενος τοῖς κριτηρίοις ἐμφρόνως, διαμαρτήσαι ποτὲ τῆς ἀκριβοῦς διακρίσεως τούτων τῶν καταστημάτων, τοῦ τε πεπαιδευμένου, καὶ τοῦ ἀπαιδεύτου, καὶ τοῦ ἀρχομένου παιδεύεσθαι.

b. Παιδεία μὲν γάρ ἐστι κυρίως ἡ τοῦ ἐν ἡμῖν παιδὸς ὑπὸ τοῦ ἐν ἡμῖν παιδαγωγοῦ ἐπανόρθωσις. καὶ παῖς μὲν, ἡ ἐν ἡμῖν ἀλογία, τὸ μὲν ὠφέλιμον μὴ ὁρῶσα, πρὸς δὲ τὸ ἡδὺ τεταμένη μόνον, ὥσπερ οἱ παῖδες· παιδαγωγὸς δὲ, ὁ λόγος, ῥυθμίζων ἀεὶ καὶ μετρῶν τὰς ἀλόγους ἐν ἡμῖν ὀρέξεις, καὶ πρὸς τὸ ὠφέλιμον ἀπευθύνων αὐτάς. Διὸ καὶ οἱ μὲν ἀπαίδευτοι, κατὰ τὴν τοῦ παιδὸς ὄρεξιν ζῶντες ἀνεπιστρόφως, πολλὰ ἁμαρτάνουσιν, αὐτοὶ ἐνδόν-
c. τες †) διὰ τὸ ἀνεπίστροφον, οὔτε ἑαυτοὺς αἰτιώμενοι. οἱ δὲ ἀρχόμενοι, καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἤδη

†) Pro αὐτοὶ ἐνδόντες Wolfius οὗτοι εἰδότες legit.

naſcatur, ſciunt, & quæ ſit ortus illius cauſſa, ideoque illam accuſant. Neque quisquam, opinor, his judicandi velut inſtrumentis utens, umquam errabit in dijudicando ſtatu eruditi, ineruditi, & tironis.

Nam ea proprie eſt Eruditio, cum puer qui in nobis eſt, a pædagogo, qui & ipſe in nobis eſt, caſtigatur. Puer autem in nobis eſt bruta illa pars, quæ non reſpiciens utile, in ſolum jucundum eſt intenta, ut pueri: pædagogus vero eſt ratio, quæ componit & moderatur brutas in nobis adpetitiones, easque ad utilitatem dirigit. Itaque *ineruditi*, qui puerilem in modum adpetitum in vita inconſiderate ſequuntur, multum peccant, ignorantes ipſi ob incuriam, nec ſemet ipſos accuſant. *Qui* vero *eruditi incipiunt*, hi pædagogum inten-

ἤδη προσδιανιστάμενον ἔχουσι, καὶ τὸν παῖδα ὑπακούειν ἀρχόμενον· διὸ, κἂν ἁμαρτάνωσί τινα, καὶ τίς ὁ ἁμαρτάνων αἰσθάνονται, καὶ ἐκείνῳ ἐγκαλοῦσι, καὶ οὐκ ἄλλῳ τινί. οἱ δέ γε πεπαιδευμένοι, καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἔχουσι νήφοντα, καὶ τοῦ παιδὸς ἤδη κεκρατηκότα, καὶ τὸν παῖδα φρενωθέντα, καὶ τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα ἀπολαβόντα κατὰ τὸ ὑποτετάχθαι τῷ παιδαγώγῳ, συμφωνεῖν τε αὐτῷ. αὕτη γὰρ ἀρετὴ παιδός ἐστιν.

intentum adſtantem jam habent, & puerum obedire incipientem: quare, etiamſi peccant, tamen quis peccati ſit auctor ſentiunt, eumque & non alium accuſant. *Eruditi* autem & pædagogum habent ſobrium, & puero jam imperantem, & puerum caſtigatum, & ad ſuam perfectionem jam perductum, ut pædagogo pareat, cum eoque conſentiat: hæc enim pueri virtus eſt.

ΚΕΦ. ια'.

p. 71. a.

Ἐπὶ μηδενὶ ἐπαρθῇς ἀλλοτρίῳ πρετερήματι. εἰ ὁ ἵππος ἐπαιρόμενος ἔλεγεν, ὅτι, Καλός εἰμι· οἰστὸν ἂν ἦν. σὺ δὲ, ὅταν λέγῃς ἐπαιρόμενος, ὅτι, Ἵππον καλὸν ἔχω· ἴσθι, ὅτι ἐπὶ ἵππου ἀγαθῷ ἐπαίρῃ. Τί οὖν ἐστι σόν; Χρῆσις φαντασιῶν. ὥσθ', ὅταν ἐν χρήσει φαντασιῶν κατὰ φύσιν σχῇς, τηνικαῦτα ἐπάρθητι. τότε γὰρ ἐπὶ σῷ τινι ἀγαθῷ ἐπαρθήσῃ.

CAP. XI. (Nobis Cap. VI.)

Ob nullam alienam efferaris præſtantiam. Si equus ſeſe efferens diceret, Pulcer ſum; ferendum id eſſet. Tu vero, cum ſuperbia elatus ais, Pulcrum equum habeo! ſcito, te ob equi bonum ſuperbire. Quid igitur Tuum eſt? Uſus viſorum. Itaque, ſi in uſu viſorum Naturæ convenienter fueris verſatus, tunc efferri licebit: tunc enim tuo aliquo bono efferêris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Διδάξας ὅπως δυνατόν ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσι δεινοῖς ἀταράχων καὶ ἄφοβον καὶ ἄλυπον διατελεῖν, νῦν διδάσκει, πῶς χρὴ καὶ ἐπὶ τοῖς αἱρετοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς διαγίνεσθαι· ἅπερ ἀλλότρια καλεῖ ἀγαθὰ, κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς λόγον, ἐν ᾧ ἔλεγε τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀσθενῆ εἶναι, καὶ δοῦλα, καὶ κωλυτὰ, καὶ ἀλλότρια. καὶ λέγει, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ τῶν δοκούντων ἀγαθῶν τῶν ἐκτὸς ἐπαί-
c. ρεσθαι χρή. δηλοῖ δὲ οἶμαι νῦν ἡ ἔπαρσις, οὐχὶ κυφότητα, καὶ μετεωρισμὸν, καὶ ἀλαζονείαν, ὡς εἰώθαμεν πολλάκις ἐπὶ κακῷ τῇ λέξει κεχρῆσθαι· οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις καὶ ἀληθινοῖς ἀγαθοῖς ἐπαίρεσθαι συνεβούλευεν. ἀλλὰ δοκεῖ μοι νῦν ἡ ἔπαρσις δηλοῦν αὐτῷ ὑπόληψιν αὐξήσεώς τινος καὶ ἀδρύσεως ἐπὶ προσλήψει τινὸς ἀγαθοῦ. οὐ χρὴ οὖν, φησὶ,
p. 72. τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς ἡμᾶς νομίζειν αὐξάνε-
a. σθαι, καὶ ἐν ὑπεροχῇ γίνεσθαί τινι· ἕκαστον γὰρ

COMMENTARIVS.

Docuit quemadmodum fieri poſſit, ut in calamitatibus extrinſecus ingruentibus tranquilli, ſecuri & alacres ſimus. Nunc, quales in eis rebus externis, quæ expetendæ videantur, præbere debeamus, tradit. Vocat autem eas *aliena bona*, ea ratione quam primum inſtituit, cum diceret, ea quæ in nobis ſita non eſſent, infirma, ſerva, impedita eſſe, & aliena; nosque *vetat* ullius *externi boni ſpecie efferri*. Significat autem, puto, nunc *elatio*, non levitatem, ſublimes ſpiritus, aut arrogantiam, quemadmodum in malam ſæpe partem ea voce uti ſolemus: (alioquin non ſuaderet, ut noſtris & veris bonis efferremur:) ſed (ut mihi quidem videtur) *elatio* nunc ei ſignificat opinionem incrementi alicujus, & quaſi granditatis, ob alicujus boni acceſſionem. Non igitur, inquit, alienis bonis augeri nos atque excellere putandum eſt. Nam unum-

γὰρ ἀγαθὸν ἐκείνου ἐστὶν ἀγαθὸν, ἐν ᾧ ἔχει τὴν ὑπόστασιν, καὶ ὃ κατὰ φύσιν διατίθησι, καὶ οὐκ ἄλλου. καὶ τὸ ἐν ἵππῳ τοίνυν ἀγαθὸν, τοῦ ἵππου ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἡμέτερον. εἰ γὰρ τολμηρὸς ἢ δρομικὸς εἴη, ἢ εὐήνιος, τὴν ἀρετὴν ἔχει τὴν ἵππου· ἥτις οὐκ ἔστιν ἡμετέρα ἀρετὴ, ὥστε οὔτε ἀγαθὸν ἐστὶν ἡμέτερον, οὔτε προσαύξει ἡμᾶς, οὔτε τελειοῖ.

Τί οὖν; ἂν φαίη τις· ἡ τῶν χρημάτων καὶ b.
ἐργάνων ἀρετὴ, οὐκ εἰς τοὺς κεκτημένους καὶ χρωμένους ἀναφέρεται; * οὐ δὲ ποιεῖ τέκτονας αὐτὸν ἀγαθὸν, μὴ πρότερον ὄντα. ἄλλη γὰρ σκεπάρνου ἀρετὴ, κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὀξύτητα· καὶ ἄλλη τοῦ τέκτονος, κατὰ τὴν τέχνην. ἀλλ' ἔστι μὲν αὐτοῦ τοῦ σκεπάρνου ἀγαθὸν ἡ ὀξύτης, καὶ ἡ εὐσχημοσύνη· συντελεῖ δὲ αὕτη πρὸς ὑπουργίαν, καὶ τὸ δι' αὐτοῦ ἀποτέλεσμα· (αὕτη γὰρ ὀργάνου ἀρετή·) οὐ μέντοι c.
πρὸς τὴν τέκτονος τελειότητα. ἐκεῖνος γὰρ ἐν τοῖς λόγοις τοῖς τεχνικοῖς τὸ ἀγαθὸν ἔχει. τὸ

unumquodque bonum, ejus bonum est, in quo est, & ad cujus perfectionem illud pertinet, non autem alterius. Quod igitur *in equo* bonum est; id *ipsius equi* est *bonum, non nostrum*. Sive enim animosus est, sive celer, sive tractabilis; equi virtutem habet, quæ nostra virtus non est, eoque nec bonum nostrum, neque auget nos aut perficit.

At dicat aliquis, nonne rerum & instrumentorum virtus ad possessores, & eos qui his utuntur, referri solet? Solet illa quidem. Verum sciæ virtus fabrum bonum non facit, nisi ante fuerit. Nam sciæ, ratione aciei & figuræ, alia virtus est; alia fabri, ratione artis. Ipsius sciæ bonum est acies, & elegantia formæ: eaque ad ministerium facit, atque ad opus quod per eam perficitur; (hæc enim instrumenti virtus est:) ad fabri autem perfectionem nihil confert. Nam hujus proprium bonum in artis rationibus situm est,

εἰκεῖον, κἂν τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἐκτὸς χειρόνως ἀπεβῇ διὰ τὴν ὕλην, ἢ τὰ ὄργανα, ἢ ἄλλο τι τῶν ἐμποδιζόντων.

Τί οὖν ἔστι, φησὶν, ἡμέτερον ἀγαθὸν, ἐφ' ᾧ χρὴ διατεθῆναι ὡς προσηυξημένους τε καὶ τελειωθέντας; Πρότερον μὲν εἶπεν ἐν πρώτοις τὴν ὀρθὴν ὑπόληψιν· νῦν δὲ, τὴν κατὰ φύσιν χρῆσιν τῶν ὑπολήψεων·
p. 73. a. ὅπερ γὰρ ἐκάλεσεν ὑπόληψιν ἐκεῖ, τοῦτο νῦν φαντασίαν ὀνομάζει. Φαίνεται γὰρ ἡμῖν καὶ ὑπολαμβάνεται καὶ δοξάζεται τὰ ὄντα τοῖα ἢ τοῖα, ποτὲ μὲν ὀρθῶς, ποτὲ δὲ διεστραμμένως. Καὶ εἴη μὲν ἂν καὶ αὕτη κατὰ φύσιν χρῆσις φαντασιῶν, τὸ φαίνεσθαι τὰ ὄντα ἡμῖν οἷα καὶ ἔστι, καὶ μὴ παραλλάττειν ἐν τῇ συμπλοκῇ αὐτῶν, ἀγαθὸν μὲν τὴν ἀκλασίαν, κακὸν δὲ τὴν σωφροσύνην νομίζουσι· κατὰ δὲ τὸ κυριώτατον, χρῆσις φαντασιῶν, ἡ τῶν κατὰ φύσιν γενομένων ἀγαθῶν ὄρεξις, καὶ κακῶν

est, etiamsi opus externum pejus confectum fuerit, sive ob materiam, sive ob instrumenta, sive ob aliquod aliud impedimentum.

Quodnam igitur, inquit, *nostrum bonum* est, quo sic adfici debemus, quasi nostro incremento & perfectione? Supra quidem in primis rectam *opinionem* nominaverat; nunc vero *usum opinionum* dicit *eum, qui sit naturæ consentaneus:* nam quod ibi *opinionem* dixerat, id ipsum nunc *visum* adpellat. Videntur enim atque existimantur a nobis res tales, aut tales, aliâs recte, aliâs perperam. Et fuerit quidem etiam hic *usus visorum naturæ consentaneus*, si res tales nobis esse videantur, quales ipsæ sunt; neque confundamus eas & permutemus in complexione, ut luxuriam bonum, temperantiam malum existimemus: sed rectissime inprimis intelliget ille usus visorum, qui inest in adpetitione eorum, quæ sua natura bona sunt, fugiendisque

κῶν ἔκκλισις· οὐχ ἡ γνῶσις αὐτῶν ἁπλῶς, ὅτι b.
τόδε μὲν ἀγαθὸν, τόδε δὲ κακόν· ἀλλ' ἡ τοῦ
φανέντος ἀγαθοῦ ὄρεξις, καὶ τοῦ φανέντος κα-
κοῦ ἔκκλισις· ἐπειδὴ οὐ τοῦ πράττειν ἐσμὲν
κύριοι, ἀλλὰ τοῦ ὀρέγεσθαι κατὰ φύσιν καὶ
ἐκκλίνειν.

Μήποτε δὲ καὶ ἄλλο τι προσενδείκνυται διὰ
τῆς κατὰ φύσιν χρήσεως τῶν φαντα-
σιῶν; τὸ καὶ τὰ ἔργα δεῖν ἡμῶν σύμφωνα εἶ-
ναι ταῖς ὀρθαῖς ὑπολήψεσι καὶ ὀρέξεσι· καὶ μὴ c.
μόνον νομίζειν, ὅτι ἀγαθόν ἐστιν ἡ σωφροσύνη,
ἀλλὰ καὶ σωφρονεῖν, καὶ τὰ ἔργα κατὰ φύ-
σιν συμφώνως ταῖς ὀρθαῖς ὑπολήψεσιν καὶ ὀρέ-
ξεσιν ἀποδιδόναι· καὶ μὴ, νομίζειν μὲν ἀγα-
θὸν τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἀμυδρῶς ὀρέγεσθαι,
(διὰ τὸ πᾶν τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν καὶ ὀρεκτὸν εἶ-
ναι·) ἀδικεῖν δέ· ὅπερ τοῖς ἀκρατέσι συμβαί-
νει· τῆς ὀρέξεως τῆς τοῦ ἡδέος νικώσης τὴν τοῦ
ἀγαθοῦ ὄρεξιν· καὶ τοῦ μὲν λόγου, κἂν ἀμυ- p. 74.
a.

que contrariis; cum non tantum intelligimus hoc esse bonum, illud malum; sed cum & id ipsum, quod bonum recte judicavimus, adpetimus; quod malum, declinamus. Neque enim agendi potestas nostra est, sed adpetendi secundum naturam, & declinandi.

Fortasse vero per *usum visorum naturæ consentaneum*, simul etiam innuit, opera quoque nostra consentire oportere cum rectis opinionibus & adpetitionibus: ne (verbi caus-

sa) temperantiam bonum tantummodo judicemus, sed & temperantes simus, & ita vivamus, ut actiones nostræ secundum naturam rectis opinionibus & adpetitionibus congruant; aut, ne justitiam bonum quidem judicemus, & utcumque expetamus, (eo quod omne bonum expetendum videatur,) interim vero injurii simus; id quod incontinentibus accidit, cum voluptatis adpetitus boni adpetitionem vincit; ubi ratio obscure illa quidem, sed tamen

ὀρθῶς, ὁρῶντος δὲ ὅμως τὸ δέον, καὶ μέχρι τινὸς καὶ μαχομένου ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ ὀρέξεων καὶ ἐκκλίσεων, ὀρθῶν μὲν, ἀμυδρῶν δὲ, συγκινουμένων· τῶν δὲ ἀλόγων παθῶν κατισχυόντων αὐτοῦ, καὶ περισπώντων, καὶ τὰ ἑαυτοῖς ὀρεκτὰ πράττειν ἀναγκαζόντων. ὅ γε, ὡς εἶπον πρότερον, ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἐκεῖνο λέγει,

b. Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾷν μέλλω κακά,
Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Χρὴ οὖν μὴ δοξάζειν μόνον ὀρθῶς, καὶ ὀρέγεσθαι, καὶ ἐκκλίνειν· ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα σύμφωνα ταῖς ὀρθαῖς δόξαις ἀποδιδόναι. καὶ τοῦτο ἴσως ἐστὶν ἡ κατὰ Φύσιν τῶν Φαντασιῶν χρῆσις, ἣν ἡμέτερον ἀγαθὸν ἡγεῖσθαι
c. χρὴ, καὶ μηδὲν τῶν ἐκτός· ὥσπερ τοῦ τέκτονος ἀγαθὸν, ὡς τέκτονος, ἡ κατὰ τοὺς τεχνικοὺς λόγους ἐνέργεια· ἡ μὲν ἐν ταῖς ἐνναίσεις, ἡ δὲ καὶ ἐκτὸς ἐν ταῖς πράξεσιν.

tamen cernit quid deceat, & aliquantisper pro eo pugnat, simulque excitantur etiam adpetitiones & declinationes rectæ quidem, at parum validæ; bruti vero adfectus rationi prævalent, eamque distrahunt, & suis cupiditatibus ut serviat faciunt. Cujusmodi conditionem, ut ante dixi, exprimit illud in tragœdia:

Sciam licet quod adgredi parem nefas;
Tamen ira mentis omne consilium premit.

Non igitur recte tantum sentire, & adpetere, & declinare oportet; sed etiam vitæ actionem consentaneam rectis opinionibus præstare. Atque hic fortasse est *visorum usus naturæ consentaneus*, quem *nostrum* esse *bonum* judicare debemus, nihil autem rerum externarum: sicut artificis bonum, quatenus artifex est, inest in muneris functionibus, artis rationibus consentaneis; quæ non solum in animi cogitatis, sed & in externis effectionibus cernuntur.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιβ'.

Καθάπερ ἐν πλῷ, τοῦ πλοίου καθορμισθέντος, εἰ ἐξέλθοις ὑδρεύσασθαι, ὁδοῦ μὲν πάρεργον, καὶ κοχλίδιον ἀναλέξῃ, καὶ βολβάριον· τετάσθαι δὲ δεῖ τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὸ πλοῖον, καὶ συνεχῶς ἐπιστρέφεσθαι, μή ποτε ὁ κυβερνήτης καλέσῃ· κἂν καλέσῃ, πάντα ἐκεῖνα ἀφιέναι, ἵνα μὴ δεδεμένος ἐμβληθῇς, ὡς τὰ πρόβατα. οὕτω καὶ ἐν τῷ βίῳ, ἐὰν δίδῶται ἀντὶ βολβαρίου καὶ κοχλιδίου γυναικάριον καὶ παιδίον, οὐδὲν κωλύσει· ἐὰν δὲ ὁ κυβερνήτης καλέσῃ, τρέχε ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀφεὶς ἐκεῖνα ἅπαντα, μηδὲ ἐπιστρεφόμενος. ἐὰν δὲ γέρων ᾖς, μηδὲ ἀπαλλαγῆς ποτε τοῦ πλοίου μακρὰν, μή ποτε καλοῦντος ἐλλίπῃς. p. 75. a.

CAPVT XII. (Nobis Cap. VII.)

Quemadmodum in itinere maritimo, nave prope terram in ancoris ſtante, ſi aquatum fueris egreſſus, poſſis quidem obiter & cochleolam colligere & bulbulum, oportet autem animum habeas in navem intentum, & continenter reſpicias, an fortaſſe vocet gubernator; qui ſi vocaverit, relinquenda tibi ſunt iſta omnia, ne vinctus in navem conjiciaris inſtar pecudum: ſic quoque in vita, ſi pro bulbulo & cochleola detur uxorcula & puellus, nihil prohibebit; quod ſi vero gubernator vocarit, curre ad navem, relictis illis omnibus, ne reſpiciens quidem. Quod ſi vero ſenex ſis, ne uniquam quidem procul a navi diſcede, ne forte, quum ille vocaverit, deficias.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Συντόμως καὶ ἐπιστρεπτικῶς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἐκτὸς δοκούντων ἀγαθῶν ἀναχαιτίσας, διὰ τοῦ δεῖξαι πάντα ἀλλότρια ἐκεῖνα, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἡμέτερον ἀγαθόν· ἵνα μὴ νομίσῃ τις, καὶ γάμου, καὶ παιδοποιΐας, καὶ πάσης κτήσεως καὶ μεθέξεως τῶν ἐκτὸς ἀποκωλύειν ἡμᾶς τελέως αὐτὸν, παραδίδωσιν ἐφεξῆς, τίνων τε, καὶ πῶς χρὴ ἐκείνων μετέχειν· ὅτι πάντα χρὴ τῆς πρὸς θεὸν ἐπιστροφῆς ἐξαρτᾶν, τὸν τοῦ παντὸς κυβερνήτην, καὶ ἐκείνου ἐχόμε-
c. νον, τούτων κατὰ τάξιν μετέχειν. πρῶτον μὲν, τῶν ἀναγκαίων ἐν βίῳ, καὶ ὧν χωρὶς ἀδύνατον ζῆν· ἅπερ διὰ τοῦ ὑδρεύσασθαι ἐδήλωσε· τὰ περὶ τροφὴν λέγων, καὶ ἀμπεχόνην, καὶ οἴκησιν· οἷα καὶ ὅσα τοῖς ἀπεριττῶς ζῶσιν ἀρκεῖ. καὶ τούτοις οὖν νέμειν τινὰ σπουδὴν, κατὰ δεύτερον λόγον. τὰ δὲ μὴ ἀναγκαῖα μὲν,

COMMENTARIVS.

Breviter & argute nos a ſpecie bonorum externorum avocavit, cùm oſtenderet omnia illa eſſe aliena, & nullum eorum eſſe noſtrum bonum. Ne quis autem exiſtimet, prorſus & nuptiis & procreatione liberorum & omnibus poſſeſſionibus atque uſu rerum externarum velle eum nos prohibere; nunc deinceps tradit, quibusnam ex his, & quomodo, uti liceat: ſcilicet debere nos omnia ei curæ, qua in Deum, univerſi *gubernatorem*, intentum eſſe oportet, poſtponere; & ad eum ante omnia nos adplicantes, ſic deinde his ordine quodam uti. Ac primum quidem, rebus ad vitæ uſum neceſſariis, ut ſine quibus vivi non poteſt; quæ *aquatione* ſignificavit, cujusmodi eſt victus, amictus, domicilium, quæ & quatenus homini frugi ſunt ſatis. His igitur etiam aliquid curæ, ſecundo loco, tribuendum. Quæ vero neceſſaria

μὲν, χρειώδη δὲ ἄλλως ὄντα πρὸς τὸν βίον, οἷον γυνὴ, καὶ τέκνα, καὶ κτῆσις, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁδοῦ πάρεργον, φησὶ, καὶ κατὰ τρίτον λόγον διδόμενα ἀπὸ τοῦ Παντὸς, προσδέχεσθαι χρὴ, ὅταν καὶ κατὰ καιρὸν διδῶται, p. 76. a.
τεταμένον ἀεὶ πρὸς τὸ προηγούμενον ἐφετόν. τρυφὰς δὲ, καὶ πλοῦτον, καὶ δυναστείας, καὶ τὰς τοιαύτας ἀλλοτριοπραγμοσύνας, ὡς μὴ δυνάμενα τῷ κατὰ Φύσιν βίῳ συνεῖναι, οὐδὲ ὁδοῦ πάρεργον προσίεσθαι συγχωρεῖ· ταῦτα γάρ ἐστιν, ἃ πρότερον ἔλεγε δεῖν παντελῶς ἀφιέναι. γάμον δὲ, καὶ παιδοποιΐαν, καὶ τὰ τοιαῦτα, τοῖς μὲν ἀρτίως ἀρχομένοις παιδεύεσθαι συνεβούλευσε πρὸς τὸ παρὸν ἀναβάλλεσθαι, ἵνα πῆξιν ἡ ἀρχὴ τῆς παι- b.
δείας λάβῃ· τοῖς δὲ ἤδη πως προκεκοφόσιν, ὡς δύνασθαι χρῆσθαι τοῖς τοιούτοις ἀβλαβῶς, τούτοις ὁδοῦ πάρεργον ἐκδίδωσι καὶ τούτων μετέχειν.

Δοκεῖ

ceſſaria non ſunt, ſed alioquin ad vitam agendam opportuna, ut uxor, liberi, res familiaris, & ſimilia; quæ *obiter*, inquit, ac tertio loco dantur a gubernatore univerſi; *cum* pro tempore data fuerint, accipienda ſunt, animo ſemper in id intento, quod præcipuo loco adpetendum eſt. Delicias vero, divitias, principatus, & id genus alias rerum alienarum occupationes, ut quæ cum vita naturæ conſentanea conjungi nequeant, ne obiter quidem admitti ſinit. Hæc enim ea ſunt, quæ ſupra *penitus* eſſe *relinquenda* monuit. Conjugium autem, procreationem liberorum, & ſimilia, iis qui modo eruditi cœperint, *in aliud differendi tempus* auctor fuit, ut doctrinæ initia confirmarentur. Iis vero qui jam aliquantum profecerunt, ut his absque noxa uti queant, *obiter* his etiam frui concedit.

Videtur

Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ παράδειγμα πάνυ οἰκείως πεπλασμένον παραγαγεῖν. τὴν μὲν γὰρ θάλασσαν, διὰ τὸ ἐμβριθὲς, καὶ κλυδαινόμενον, καὶ παντοίως μεταβαλλόμενον, καὶ πνίγον τοὺς καταδύνοντας εἰς αὐτὴν, * καὶ οἱ παλαιοὶ μυθοπλάσται τῆς γενέσεως ἔλεγον σύμβο-
c. λον. τὸ δὲ πλοῖον εἴη ἂν τὸ διακομίζον εἰς τὴν γένεσιν τὰς ψυχὰς, εἴτε μοῖραν, εἴτε εἱμαρμένην, εἴτε ἄλλο τι τοιοῦτον αὐτὸ καλεῖν χρή. ὁ δὲ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, εἴη ἂν ὁ θεὸς, ὁ καὶ τὸ πᾶν καὶ τὴν εἰς τὴν γένεσιν πάθοδον τῶν ψυχῶν, ταῖς ἑαυτοῦ προνοίαις, πρὸς τὸ δέον καὶ κατ' ἀξίαν ἀπευθύνων τε καὶ κυβερνῶν. ἡ δὲ καθόρμισις τοῦ πλοίου, ἡ εἰς τὸν προσήκοντα τόπον, καὶ ἔθνος, καὶ γένος, τῶν ψυχῶν κατάταξις· καθ' ἣν αἱ μὲν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ ἔθνει, καὶ ὑπὸ τόδε τὸ γένος, καὶ ὑπὸ τῶνδε γεννῶνται
p. 77. τῶν γονέων, αἱ δὲ ὑπ' ἄλλων. ἡ δὲ ἐπὶ τὴν
a. ὕδρευσιν ἔξοδος, ἡ περὶ τὰ ἀναγκαῖα τῷ βίῳ σπουδὴ, ὧν χωρὶς ἀδύνατόν ἐστι διαβιῶναι.

τί

Videtur autem mihi exemplo peropportuno esse usus. Nam mare ob impetum, fluctuationem, crebrasque & varias mutationes, & quia suffocat eos qui id intrant, veteres etiam fabularum auctores mundi symbolum esse dixerunt. *Navigium* autem fuerit, quod animos ad ortum perducit, sive id fatum, sive sors, sive quid aliud est dicendum. *Navis gubernator*, Deus; qui & universa, & animorum descensum in hunc mundum, sua providentia, eo quo decet, & pro dignitate cujusque, dirigit & gubernat. *Statio navis*, est animorum in suum cujusque locum, nationem, & familiam collocatio: qua fit, ut alii in aliis locis, nationibus, familiis, & e diversis parentibus nascantur. *Exitus ad aquandum*, est rerum necessariarum occupatio, sine quibus propagari vita non potest.

Quid

τί γὰρ ὕδατος τοῖς ἐν γενέσει πρὸς τροφὴν καὶ πόσιν ἀναγκαιότερον; τὸ δὲ, ὁδοῦ πάρεργον κοχλίδιον ἀναλέγειν, ἢ βολβάριον, καὶ αὐτὸς ἐξηγήσατο συμφώνως· ὅτι γυναῖκα, καὶ κτῆσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα διδόμενα ἀπὸ τοῦ Παντὸς, δεκτέον μὲν, οὔτε δὲ ὡς προηγουμένως ἀγαθὰ, καὶ ἡμέτερα ἀγαθά. τὸ γὰρ προηγούμενον, ἡ πρὸς τὸν κυβερνήτην ἐστὶ τάσις ἀεὶ καὶ ἐπιστροφή. ἀλλ' οὐδ' ὡς περὶ ἀναγκαίας ταῦτα σπουδαστέον, ὥσπερ περὶ τὴν ὕδρευσιν, ἀλλ' ὡς πάρεργα ὄντως, καὶ ἄλλως χρήσιμα ὄντα τῷ βίῳ, ταῦτα δεκτέον. b.

Ἐὰν δὲ ὁ κυβερνήτης καλέσῃ ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνακαλούμενος ἐντεῦθεν πρὸς ἑαυτόν τε ἡμᾶς, καὶ τὴν πατρίδα τὴν ἀληθινὴν ὅθεν ἤλθομεν· τρέχε, φησὶν, ἐπὶ τὸ πλοῖον, πάντα ἀφεὶς ταῦτα τὰ πρὸς τὴν γένεσιν, ἀκολουθῶν καλοῦντι, καὶ τούτων μηδὲ ἐπιστρεφόμενος ὅλως· ἵνα μὴ, καὶ ἐὰν φυσικῶς λυθῇς, κατὰ προαίρεσιν ἐντεῦθα c.

Quid eſt enim aqua iis, qui in hoc mundo degunt, ad victum & potum magis neceſſarium? *Obiter* autem *cochleam aut bulbulum tollere* quid ſit, ipſe concinne explicavit: eſſe uxorem, & rem familiarem; ac talia ſi a rectore univerſitatis dentur, accipienda illa quidem eſſe, ſed non quaſi aut præcipua, aut noſtra bona. Nam principale noſtrum bonum, eſt conſtans contentio converſioque ad navis gubernatorem. Sed in iſtis, ne ut in neceſſariis quidem eſt elaborandum, quemadmodum in aquatione: ſed, ut revera acceſſiones, ac nonniſi quædam commoditates vitæ, accipienda ſunt.

Quod ſi vero *gubernator* ad navem *revocet*, hoc eſt, ad ſeſe & veram patriam unde venimus: *Curre*, inquit, *ad navem*, his *omnibus*, quæ ad hanc terrenam vitam pertinent, *relictis*, vocantem ſequens, & hæc omnino *ne reſpicions quidem*; ne, quamquam ab ipſa natura hinc abſtractus, tuopte ſtudio & voluntate

ταῦθα μένῃς. ἐὰν γάρ, φησὶ, μὴ ἑκὼν καὶ πρόθυμος ἀκολουθήσῃς, τὰ τῇδε πάντα καταλιπὼν, δεδεμένος ἐμβληθήσῃ εἰς τὸ πλοῖον, ὥσπερ τὰ προβάτια· τοῦτ' ἔστιν, ἄκων, καὶ καταπλεόων σαυτόν τε καὶ τοὺς παρόντας, ἀποκλείψεις τὸν τῇδε βίον, ὥσπερ οἱ ἀνόητοι καὶ προβατώδεις ἄνθρωποι.

Ἀπτόμενον δὲ ὅλως, ὁδοῦ πάρεργον, γάμου
p. 78. καὶ παιδοποιΐας καὶ τῶν τοιούτων, κατὰ καιρὸν
a. ἅπτεσθαι χρή· ὥστε κέρδος λαβόντα τὸν σύμμετρον, ἀσχέτως ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν, καὶ προθύμως ὑπακοῦσαι τῷ κυβερνήτῃ καλοῦντι. Γέρων δὲ ὢν, καὶ πλησίον ἤδη τοῦ τέλους, μηδενὶ τούτων δεθῇς δεσμῷ, ἀλλ' ὅλως εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τέτασο, καὶ τὸν ἐνταῦθα χωρισμόν· ἵνα μὴ, τοῦ καιροῦ τῆς ἀναχωρήσεως ἑστάντος, καλού-
b. μενος, ὀπισθοβαρὴς εὑρεθῇς, ὑπὸ τῶν δεσμῶν ἀνθελκόμενος, καὶ νεόγαμον θρηνῶν γαμετὴν, καὶ παῖδας νηπίους. καὶ ἄλλως δὲ τῷ γέροντι καθήκει τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεως μᾶλλον, ἢ τῆς ἐνταῦθα ἐπιμελεῖσθαι ῥιζώσεως.

luntate hic hæreas. Nisi enim ultro atque alacer, inquit, terrenis rebus omnibus relictis, fueris secutus; *vinctus in navem pecudum instar conjicieris:* hoc est, invitus, & cum teipsum, tum eos qui tibi adsunt deplorans, vitam hanc relinques, ut homines amentes & ovina præditi stoliditate solent.

Eum autem, qui obiter omnino conjugio & procreationi liberûm, rebusque similibus operam daturus est, tempestive id facere decet; ut modo convenienti rebus hisce satiatus, sine ulla mora hinc recedat, & alacriter gubernatorem vocantem sequatur. *Si vero senex fueris*, & prope jam a fine abfueris; nullo tali vinculo constringitor, sed totus in reditum & discessum ex hac vita intentus esto: ne, cum tempus discedendi adfuerit, tuque vocatus eris, sarcinis onustus deprehendaris, & istis veluti vinculis retraharis, ac recens ductam uxorem & infantes liberos lamenteris. Nam & alioqui decet senem discessum magis ex hac vita, quam diuturnam in ea mansionem, spectare curareque.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ηʹ.

Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλεις· ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα ὡς γίνεται· καὶ εὐροήσεις.

CAPVT XIII. (Nobis Cap. VIII.)

Ne pescas, ut, quæ fiunt, fiant sicut tu vis; sed, quæ fiunt, ea velis sicuti fiunt; & tranquillo vitæ cursu uteris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν καὶ τίνων χρὴ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς μεταλαμ- c.
βάνειν· ὅτι τῶν μὲν ἀναγκαίων, ἀναγκαίως· τῶν δὲ, ὁδοῦ πάρεργον· οὐδενὸς δὲ τούτων κατὰ προηγούμενον σκοπόν· καὶ διὰ τούτων ἐνδοὺς τῇ τῶν ἐκτὸς χρήσει· τοὺς τρόπους λοιπὸν παραδίδωσι, καθ' οὓς καὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀταράχως δυνατόν ἐστι κεχρῆσθαι τοῖς ἐκτὸς, καὶ εὐαρέστως. Ἀνάγκη δέ ἐστιν, εἰ μέλλοιμεν μὴ δυσχεραντικῶς ζῆν ἀπαρεσκόμενοι τοῖς γινομένοις, ἢ τὸ Πᾶν ἀεὶ τὰ ἀρέσκοντα ποιεῖν ἡμῖν, ἢ ἡμᾶς p. 79.
τοῖς ἀπὸ τοῦ Παντὸς ἡμῖν ἀπονεμομένοις ἀρέσκε- a.
σθαι.

COMMENTARIVS.

Quæ res externæ relinquendæ, quæ percipiendæ nobis sint, disseruit: nempe, necessariis utendum necessario, cæteris vero obiter; sed harum nullam præcipue expetendam: concesso ad hunc modum rerum externarum usu, nunc regulas tradit, quibus observatis, rebus externis, citra noxam & perturbationem, atque etiam placido animo, queas perfrui. Ut autem sine molestia vivamus, nec ea quæ fiunt improbemus; aut rerum naturam se ad voluntatem nostram adcommodare, aut nos ea, quæ rerum natura nobis decreverit, probare necesse

σθαι. ἄλλως γὰρ ἀδύνατον εὑρεῖν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀναγκάζειν τὸ Πᾶν ἐκεῖνα ποιεῖν τὰ ἡμῖν ἀρέσκοντα, καὶ ἀδύνατον ἡμῖν ἐστι, καὶ οὐδὲ πάντη συμφέρον· πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἀρέσκει τῶν καὶ ἡμῖν ἀσυμφόρων, ἢ δι' ἄγνοιαν τῆς φύσεως αὐτῶν, ἢ διὰ τὸ συνεκτρέχειν ἡμᾶς ποτε ἀλόγοις ὀρέξεσιν. ἀνάγκη οὖν, εἰ μέλλοιμεν εὑρεῖν,
b. ἡμᾶς αὐτοὺς οὕτω διατιθέναι, ὡς τοῖς ὑπὸ τοῦ Παντὸς γινομένοις ἀρέσκεσθαι.

Ἀλλὰ σκληρὸν ἴσως καὶ ἀδύνατον δόξει τισὶ τὸ ἐπίταγμα, τὸ θέλειν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται. τίς γὰρ τῶν εὖ φρονούντων ἀνθρώπων, ἢ τὰ κοινὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ παντὸς συμβαίνοντα, οἷον σεισμοὺς, καὶ κατακλυσμοὺς, καὶ ἐκπυρώσεις, λοιμούς τε, καὶ λιμοὺς, καὶ φθορὰς παντοίων ζώων τε καὶ καρπῶν· ἢ τὰ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους ἀνο-
c. σίως ἐπιτελούμενα, πόλεων ἁλώσεις, καὶ αἰχμαλωτισμοὺς, καὶ φόνους ἀδίκους, καὶ λῃστείας, καὶ

est. Aliter enim fieri nequit, ut bene agi nobiscum arbitremur. At, ut rerum universitas omnibus optatis nostris respondeat, id quidem nec fieri potest, nec omnino semper expedit. Multa enim nobis placent, quæ ipsis etiam nobis sunt inutilia; sive quod eorum naturam ignoramus, sive quod brutis adfectibus interdum indulgemus. Nos igitur, si beati esse volumus, adsuescere, ut iis quæ ab universitate fiunt, adquiescamus necesse est.

Verum hoc præceptum durum fortasse, atque adeo ne fieri quidem posse nonnullis videbitur, ut quisquam *velit ea, quæ fiunt, ita fieri ut fiunt.* Quis enim sanæ mentis homo probet vel communia mala, quæ ab universo oriuntur; ut terræ motus, diluvia, incendia, pestem, famem, interitum omnis generis animantium & frugum? vel ea quæ nefarie ab hominibus in homines perpetrantur; urbium excidia, captivitates, cædes injustas, latrocinia,

καὶ ἁρπαγὰς, καὶ ἀκολασίας, καὶ τυραννικὰς βίας, μέχρι καὶ τοῦ ἀσεβεῖν ἀναγκαζούσας· ἔτι δὲ παιδείας καὶ φιλοσοφίας ἀπώλειαν, ἀρετῆς τε πάσης καὶ φιλίας, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους πίστεως· καὶ τεχνῶν πασῶν καὶ ἐπιστημῶν, διὰ πολλῶν χρόνων εὑρεθεισῶν τε καὶ βεβαιωθεισῶν, τῶν μὲν παντελῆ ἀφανισμὸν, ὡς μόνας τὰ ὀνόματα αὐτῶν μνημονεύεσθαι, τῶν δὲ τεχνῶν τῶν πολλῶν τῶν πρὸς βοήθειαν ἡμῖν τοῦ βίου παρὰ θεοῦ δοθεισῶν, οἷον ἰατρικῆς, καὶ οἰκοδομικῆς, καὶ τεκτονικῆς, καὶ τῶν τοιούτων, σκιὰς μόνας καὶ εἴδωλα περιλελεῖφθαι; ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ περιττεύσαντα, τίς ἀκούειν ἐθέλοι, οὐ λέγω καὶ ὁρᾶν, καὶ μετέχειν αὐτῶν, καὶ θέλειν γίνεσθαι αὐτὰ, εἰ μὴ κακοθελής τις εἴη καὶ μισόκαλος ἄνθρωπος; 80. a.

Τὰ δὴ τοιαῦτα τῶν ἀπόρων, οὐ μόνον τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀστειοτέρους ἐνοχλοῦν- b.

cinia, direptiones, libidines, & tyrannicam violentiam eos usque progredientem, ut ad impia facta cogat homines? quis eruditionis & philosophiæ interitum; omnisque virtutis, & amicitiæ, & mutuæ fidei, & scientiarum omnium artiumque, quæ vix multis ætatibus inventæ confirmatæque sunt, tantam eversionem, ut aliarum prorsus exstinctarum nonnisi nomina memorentur; artium vero plerarumque, quæ divinitus nobis juvandæ vitæ causſa datæ sunt, ut medicinæ, ut fabrilis, ut architecturæ, aliarumque similium; umbræ tantum & simulacra sint reliqua? Hæc igitur & id genus alia, quæ in nostram ætatem redundarunt, quis tandem, non dico videre, eorumque particeps esse, eaque fieri, sed vel audire velit, nisi homo malevolus & omnis honestatis inimicus?

Hujusmodi dubitationes, non hominum vulgo duntaxat, sed & eruditioribus

λεῦνται, τυχεῖν χρὴ διαλύσεως, εἰ μέλλοι καὶ ὁ τοῦ Ἐπικτήτου λόγος ἀνεύθυνος φαίνεσθαι, καὶ ἡ τοῦ δημιουργοῦ θεοῦ διοίκησις ἀνεπίληπτος. ὅπου γὰρ τὸ συμφέρον, ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβὲς τιθέμεθα, ὡς αὐτὸς ἡμᾶς διδάξει μετ' ὀλίγον ὁ Ἐπίκτητος. Λέγω τοίνυν, ὡς, εἰ μὲν κακὰ ὄντως ἐστὶ ταῦτα τὰ γινόμενα, ἅπερ
c. ἐτραγῴδησεν ὁ ἀποφῶν λόγος, καὶ τοιαῦτα κακὰ οἷάπερ ἡμῖν φαίνεται, οὔτε ἀγαθὸς ἂν εἴη ἀνθρωπος ὁ εὐαρεστῶν τοῖς κακοῖς, οὔτε τὸν διοικοῦντα τὰ τῇδε αἴτιον εἶναι τῶν κακῶν προχωρεῖ· οὔτε αἴτιον νομίζοντας κακῶν αὐτὸν, ἢ τιμᾶν, ἢ φιλεῖν, ἢ σέβειν δυνατὸν, κἂν μυρίας ἐπὶ μυρίοις ἀπομνύμεθα. πᾶν γὰρ ζῶον, ὡς αὐτὸς ἐρεῖ, τὰ μὲν βλαβερὰ, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, φεύγει τε καὶ ἐκτρέπεται· τὰ δὲ ὠφέλιμα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, μέτεισί τε καὶ
p. 81. θαυμάζει. Ἢν μέντοι φανῇ τὰ μὲν γινόμενα
a. ταῦτα μὴ κακὰ ὄντα, ὥσπερ νομίζομεν, ἀλλ' ἀγαθὰ

bus obſtrepentes, diſſolvendæ ſunt; ſi & Epicteti orationi ſua debebit conſtare auctoritas, & rerum auctoris Dei adminiſtratio reprehenſione carere. Ubi enim utilitatem, ibidem etiam pietatem collocamus; ut paulo poſt nos ipſe docebit Epictetus. Ajo igitur: ſi vere mala ea ſunt, quæ modo tragicis verbis dubitatrix prædicavit oratio, & talia mala, qualia nobis videntur; nec vir bonus is fuerit, qui delectetur illis malis; neque eum, qui hæc gubernat, culpa vacare eorumdem malorum, obtineri poteſt; neque, ſi malorum illum auctorem habemus, fieri poteſt, ut eum honoremus, aut amemus, aut colamus, etiamſi millies juraremus. Quodvis enim animal (ut ipſe dicturus eſt) noxias res, earumque cauſſas, fugit & averſatur; utiles vero, earumque cauſſas, conſectatur & admiratur. Sin demonſtratum fuerit, non eſſe hæc, quæ fiunt, mala, ut putamus, ſed bona

ἀγαθὰ μᾶλλον, ὡς πρὸς μεγάλα ἀγαθὰ συντελοῦντα, καὶ ἐκείνων ἕνεκα γινόμενα· εἰ δέ τι εἴη κακὸν, ὅλως ἐν τοῖς γινομένοις τοῦτο μὴ ὄν, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐξέξεσι καὶ ὁρμαῖς ταῖς ἡμετέραις· οὔτε ὁ θέλων γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται, κακός ἐστιν· οὔτε ὁ διοικῶν τὰ τῇδε, κακοῦ φανήσεται αἴτιος.

Ταῦτα τοίνυν, ἐν οἷς ἐστι τὰ δοκοῦντα κα- b.
κὰ, ἐν τῷ τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς ὄντα τόπῳ, τὰ μέν ἐστι σώματα, τὰ δὲ ψυχαί· αἱ μὲν, ἄλογοι, συμπεφυκυῖαι τοῖς σώμασι, καὶ οὐδὲν σχεδὸν ἔχουσαι αὐτῶν ἐξῃρημένον, ἀλλὰ ζῳαὶ τῶν σωμάτων οὖσαι, καὶ κατ' ἐκεῖνα καὶ μετ' ἐκείνων κινούμεναι· αἱ δὲ, λογικαὶ, αὐτοκίνητοι, καὶ τῶν σωμάτων ἐξῃρημέναι, καὶ προαιρέσεως καὶ ὁρμῆς οὖσαι κύριαι.

Ὧν τὰ μὲν σώματα, ἑτεροκίνητα τελέως ὄν- c.
τα, καὶ τὴν οὐσίαν πᾶσαν ἔξωθεν ἔχοντα, προη-

 γουμέ-

bona potius, ut quæ ad magna bona conducant, eorumque cauſſa fiant; fin fit malum aliquod, non ineſſe illud utique in eis quæ fiunt, ſed in noſtris adpetitionibus & conſiliis: conſequens erit, ut neque is malus ſit, qui ea, quæ fiunt, ita fieri voluerit ut fiunt; neque gubernator hujus mundi videri debeat mali eſſe auctor.

Iſta igitur in quibus ea fiunt, quæ mala videntur, in ortus & interitus loco conſtituta, partim corpora ſunt; partim animæ brutæ, adfixæ corporibus, nec fere quidquam ſejunctum ab iis habentes, cum ſint tantum vita corporum, & ſecundum illa cum illisque moveantur; partim animæ rationis participes, quæ per ſe moventur, ſejunctæ a corporibus, voluntatis & conſiliorum ſuorum liberum arbitrium habentes.

Corpora igitur, motu prorſus alieno agitata, omnemque naturam extrinſecus habentia, præcipue

γουμένως μὲν ἀπὸ τῶν οὐρανίων κινήσεων γίνεται τε, καὶ φθείρεται, καὶ μεταβάλλει παντοίας μεταβολάς· προσεχῶς δὲ, καὶ ὑλικώτερον, ὑπ' ἀλλήλων. καὶ γὰρ ἀκόλουθόν ἐστι τοῦτο, ἀπὸ τῶν ἀϊδίων τὰ γινόμενα καὶ φθειρόμενα κυρίως ὑφίστασθαι, καὶ ἀπὸ τῶν αὐτοκινήτων τὰ ἑτεροκίνητα, καὶ ἀπὸ τῶν περιεχόντων τὰ περιεχόμενα. Καὶ ἔστιν αὕτη τάξις καὶ δίκη τοῦ Παντὸς, τὸ ταῦτα ἐκείνοις ἀκολουθεῖν, οὐκ ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κινήσεως ἢ αἱρέσεως, καὶ ὁρμῆς οὐκ ὄντα κύριαι, οὐδὲ τὴν διαφορὰν τῆς αὐτῶν ἀξίας κατὰ προαίρεσιν ἔχοντα, ἀλλὰ τοῖς αἰτίοις συνδιατιθεμένην· ὥσπερ καὶ αἱ σκιαὶ τῶν σωμάτων οὐ κατὰ προαίρεσιν τοίως ἢ τοίως τρέπονταί τε καὶ διατίθενται, ἀλλὰ τῇ τῶν αἰτίων ἕπονται καταστάσει, τὴν αὐτὴν ἔχουσαι ἀεὶ ἀξίαν. Καὶ οὐδὲ αὐτοῖς μὲν τοῖς μεταβαλλομένοις σώμασι κακόν ἐστιν ἡ μεταβολὴ, οὔτε τοῖς συνθέτοις,

p. 82. a.

b.

cipue quidem a cœli conversionibus oriuntur, intercidunt, variasque mutationum vices subeunt: sin propiores & magis materiales causas spectes, a sese invicem adficiuntur. Id enim est consequens: ea, quæ nascuntur & pereunt, ab æternis constitui; & ab his quæ per sese moventur, ea quæ cientur aliunde; & ab his quæ continent, ea quæ continentur. Estque hic ordo, hoc jus universi, ut hæc illa consequantur; cum in sese non habeant principium motionis aut delectus, nec adpetitio in eorum fita sit potestate, neque discrimen dignitatis eorum a libera ipsorum voluntate, sed ex necessariis causis pendeat: quemadmodum nec umbræ corporum suo arbitratu hoc aut illo modo convertuntur aut adficiuntur, sed causarum suarum statum sequuntur, eamdem semper habentes dignitatem. Ac ne ipsis quidem quæ mutantur corporibus, sive compositis, sive simplicibus, malum

τοις, οὔτε τοῖς ἁπλοῖς. πρῶτον μὲν, ὅτι φύσις ἐστὶν αὐτοῖς τοιαύτη, καὶ ἄλλως ἔχειν ἀδύνατον αὐτοῖς· ἐπεὶ οὐδὲ ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς κακὸν ἂν ἦν ἡ ἄγνοια, καὶ ἡ κατὰ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις ζωὴ, εἰ μὴ πεφύκει γινώσκειν τὸ ἀληθὲς, καὶ ἄρχειν τῶν ἀλόγων ὀρέξεων, καὶ ὑπερέχειν αὐτῶν. ἔπεσθαι, ὅτι καὶ τὰ σύνθετα, ἐξ ἐναντίων συγκείμενα καὶ μαχομένων ἀλλήλοις, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις ὄντων τόποις, καὶ πλεονεκτούντων ἀλλήλων διὰ τῶν νόσων, ποτὲ μὲν ἐκκρίνοντα τὰ διαφθειρόμενα ἐν αὐταῖς ἀναῤῥώννυται· ποτὲ δὲ εἰς φθορὰν ὁδεύοντα, αὐτὰ μὲν τοῦ μόχθου καὶ τῆς παλαιπωρίας καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς τῶν ἐναντίων πλεονεξίας ἀπαλλάττεται, τῶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἁπλῶν ἕκαστον ἀποδίδοται τῇ αὐτοῦ φύσει, εἰς ἐκνεασμὸν καὶ ἀναῤῥῶσιν τῆς ἐγγενομένης αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀσθενείας. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν, ποιοῦν τι

c.

p. 83. a.

malum est illa mutatio. Primum, quod eorum natura est talis, nec fieri potest ut aliter se habeat: etenim nec rationis capacibus animis malum esset ignorantia, & vita brutis adpetitionibus consentanea, nisi ad hoc nati essent, ut & verum cognoscerent, & brutis adpetitionibus imperarent, supraque illas velut eminerent. Deinde, quod composita, cum rebus constent contrariis, & inter se pugnantibus, quæ in alienis collocatæ locis, per morbos sibi mutuo sunt infestæ atque injuriæ; aliâs quidem id, quod corruptum est, per ipsos morbos excernentia, rursus confirmantur; aliâs vero ad interitum tendentia, ipsa quidem a labore & ærumna & redundantia contrariorum, quæ eis inest, liberantur; singula autem simplicia, quæ in eis insunt, suis totis restituuntur, ut quasi repubescant, & ab innata eis ex contrariis imbecillitate recreentur. Quodlibet enim eorum, agens aliquid

τί εἰς τὸ ἐναντίον, καὶ ἀντιπάσχειν πάντως ὑπ' αὐτοῦ. ὅταν δὲ τὰ ἁπλᾶ μεταβάλλῃ εἰς ἄλληλα κατὰ τὰς τῶν ἐναντίων ποιοτήτων μεταβολάς, γίνεται πάλιν ὅπερ ἦν πρότερον. τὸ γὰρ ὕδωρ εἰς ἀέρα μεταβάλλει, ἀφ' οὗ καὶ γέγονε πρότερον· καὶ ὁ ἀὴρ εἰς πῦρ, ἐξ οὗ γέγονε.

Καὶ οὐδὲν ἐν τούτοις οἶμαι κακὸν, κἂν κατακλυσμοὺς, κἂν ἐκπυρώσεις, κἂν ἀθροωτέρας μεταβολὰς ἀπεργάσωνται, δι' ἀντανίσωσιν τῶν
b. ἐν τῷ παντὶ στοιχείων· κἂν λοιμοὶ, ἢ σεισμοὶ, τὰ σύνθετα σώματα διαλύσωσιν. εἰ δὲ καὶ συντελεῖ ταῦτα, διὰ τὴν ἐπ' ἄπειρον ἀνακύκλησιν τοῦ γενητοῦ, διὰ τὸ τὴν ἄλλου φθορὰν ἄλλου γένεσιν εἶναι· πῶς κακὸν, δυνατὸν εἶναι τὴν τοῦ μέρους φθορὰν, εἰ λυσιτελεῖ τῷ ὅλῳ; Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν μερικῶν ζώων ἡ φύσις ὁρᾶται καταφρονοῦσα τοῦ μέρους διὰ τὸ ὅλον· ὅταν
c. τὰ ῥεύματα ἀπὸ τῶν κοινεργῶν μορίων, καρδίας,

aliquid in contrarium, utique viciſſim aliquid etiam ab eo patitur. Cum vero ſimplicia, contrariarum mutatione qualitatum in ſe mutuo convertuntur; id fiunt denuo, quod ante fuerant. Nam aqua in aërem mutatur, unde prius facta erat: & aër in ignem, unde fuerat ortus.

Atqui in his, puto, nihil eſt mali; etiamſi inde vel diluvia, vel conflagrationes, vel aliæ vehementiores mutationes efficiantur, ob elementorum univerſi æquationem; ſive etiam peſtilentiæ, aut terræ motus, compoſita corpora diremerint. Quod ſi hæc etiam conducunt, ob infinitam ejus quod ortum habet revolutionem, eo quod unius interitus ortus eſt alterius: qui fieri poteſt, ut partis interitus ſit malum, ſi toti conducit? Nam in ſingulis etiam cernitur animantibus ipſa natura contemnere partem propter totum. cum fluxiones a partibus in commune operantibus, corde, ventre, hepate

διας, καὶ γαστρὸς, καὶ ἥπατος, καὶ ἐγκεφάλου, εἰς πέδας ἄκρους ἀποπέμπει καὶ χεῖρας, καὶ πρὸς τὸ δέρμα δι' ἐκθυμάτων καὶ λεχήνων καὶ τῶν τοιούτων ἀπωθεῖται, καὶ ἀποσκήμματα ποιεῖ φθορεποιὰ εἰς τὰ μόρια, διὰ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν. καὶ μέντοι καὶ ἰατρικὴ τέχνη, μιμουμένη τὴν φύσιν, σήπει τὰ ἀποστήματα, καὶ τέμνει, καὶ καίει, καὶ κατατείνει, καὶ ἐκκόπτει μόρια, διὰ τὸ σῶσαι τὸ ὅλον· καὶ οὐδεὶς τούτοις, ὡς κακῶς γινομένοις, ἐγκα- p. 84.
λεῖ. Ὡς εἴ γε κατ' αὐτὰ μόνα ἦν τὰ σώματα, καὶ μηδαμῶς μηδὲν τῶν περὶ αὐτὰ συμβαινόντων εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἀνεφέρετο, οὐδὲν ἂν οἶμαι τῶν κατὰ τὰς μεταβολὰς αὐτῶν κακὸν ἐνομίζετο. a.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ψυχαὶ ἡμῖν ἐν τοῖς σώμασιν· αἱ μὲν, ἄλογοι, συμπεφυκυῖαι τοῖς σώμασι, καὶ ἐκείνων οὖσαι ζωαὶ, καὶ ἐν ἐκείνοις καὶ μετ' ἐκείνων τήν τε οὐσίαν ἔχουσαι καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν· αἱ δὲ, λογικαὶ, ἐξῃρημέναι κα- b.

hepate & cerebro, in extremos pedes & manus relegat, & ad cutem; per tubera, lichenes, & ejus generis alia depellit, & abscessus pernicioſos in membris facit ob incolumitatem totius. Atqui etiam ars medica, naturæ in hoc imitatrix, apoſtemata putrefacit, ſecat, urit, & intendit atque amputat partes, totius ergo conſervandi: neque quisquam eſt, qui male iſta fieri arguat. Itaque, ſi per ſe ſola eſſent corpora, nec eorum quæ his accidunt quidquam ad humanos animos pertineret, nihil profecto in eorum mutationibus ineſſe mali crederetur.

Sed quia etiam animæ corporibus inſunt; omnis ex eo querela naſcitur. Hæ igitur partim brutæ ſunt, cum corporibus cohærentes, eisque vitam impertientes, atque in illis & cum illis ſuam & naturam & vim & efficaciam habentes: partim vero rationis participes,

τὰς φύσιν τῶν σωμάτων, καὶ χωρισταὶ παντελῶς ἀπ' αὐτῶν οὖσαι, αὐτοκίνητοί τε καὶ προαιρετικαὶ, καὶ κύριαι ὁρμῆς καὶ ὀρέξεως, ὡς δέδεικται πρότερον· αἱ μὲν ἄλογοι, εἰ μὲν μηδὲν μηδὲ ἴχνος ἔχουσιν αὐτοκινησίας, μηδὲ ὄρεξιν ἔνδοθεν, ἢ ὁποιανοῦν κίνησιν, ἀλλὰ τελέως
c. τῶν σωμάτων εἰσὶ ζωαὶ, δῆλον ὅτι καὶ τὴν οὐσίαν σὺν τοῖς σώμασιν ἔχουσιν ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης παραχωρουμένην, καὶ τὴν ἀξίαν κατ' ἐκεῖνα τε καὶ μετ' ἐκείνων ἀφωρισμένην, καὶ συνδιατιθεμένην τοῖς ἐκείνων κινήσεσιν, ὡς εἴρηται περὶ τῶν σκιῶν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ταῖς τῶν φυτῶν ζωαῖς μᾶλλον προσήκει, διὸ καὶ κατερριζωμένα ἐστὶ, καὶ αἰσθήσεως ἐστέρηται καὶ κινήσεως, τῶν τῇ ὀρέξει καὶ ὁρμῇ τῆς ψυχῆς συνόντων· τὰ δὲ ἄλογα ζῶα καὶ τούτου ἔτυχεν· εἰκός ἐστι, τὰς
p. 85. τῶν ἀλόγων ψυχὰς, μέσας οὔσας τῶν ζώων, τῶν τε κατερριζωμένων τοῖς σώμασι, καὶ τῶν τελέως

ticipes, naturâ ſejunctæ a corporibus ac plane ab illis ſeparabiles, quæ & per ſe moventur, & liberam voluntatem habent, & adpetitiones atque affectus ſuo arbitratu moderari poſſunt, ut ſupra oſtenſum eſt. Brutas igitur animas, (ſiquidem ne veſtigium quidem proprii ſui motus, nec internam adpetitionem, aut qualemcunque motionem habent, ſed plane corporum vita ſunt) perſpicuum eſt, ſuam quoque naturam una cum corporibus a fato adtributam, & dignitatem pro illorum ratione & cum illis adſignatam habere, quæ una cum eorum motionibus adficiatur, quemadmodum de umbra ante eſt dictum. Hoc vero ſi ſtirpium vitæ magis convenit, quæ adeo radicibus terræ infixæ hærent; ac ſenſu carent & motu cum adpetitione & concitatione animi conjuncto; brutis vero animantibus ſi hæc etiam (quæ poſtremo nominavi) inſunt; conſentaneum eſt, ut brutorum animantium animæ, utpote mediæ inter illas naturas animatas, quæ corporibus ſuis terræ infixæ hærent, illasque quæ prorſus

τελέως κατὰ φύσιν ἀπολελυμένων καὶ αὐτοκινήτων, ἔχειν τι ὀρέξεως ἴχνος καὶ ὁρμῆς, ἐνθεν ἀπ' αὐτῶν ἐγειρόμενον, καὶ ποτὲ μὲν κατὰ φύσιν τὴν τοῦ εἴδους κινούμενον, ὡς ὅταν ὁ λέων σύμμετρον τῷ εἴδει τὸν θυμὸν ἔχει· ποτὲ δὲ ὑπερζέοντος ἢ ἐλλείποντος. καὶ κατὰ ταῦτα καὶ ἀξίας ἴσχουσι διαφορὰν καὶ βίων ἀνομοιότητα, b. πρὸς τῇ κατὰ τὴν εἱμαρμένην διαθέσει, ἣν ὡς ἑτεροκίνητον ἔχουσι. χρὴ γὰρ τὰ μέσα τινῶν ὄντα, ἑκατέρῳ πως τῶν ἄκρων κοινωνεῖν.

Ἡ μέντοι λογικὴ ψυχὴ, αὐτοκίνητος οὖσα, καὶ ὀρέξεως τελέως κυρία καὶ ὁρμῆς, καὶ τὴν ἀξίαν ἔχει πρὸς τὴν προαίρεσιν· χρωμένη δὲ τῷ σώματι, καὶ τὰ πάθη αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὴν ἔχει ἀναφερόμενα. ἀλλ' ὅταν μὲν κατὰ φύσιν ζῶσα ὡς ὀργάνῳ χρῆται τῷ σώματι, ἐξυρημένη c. αὐτοῦ καὶ ὑπερέχουσα, τότε αἱ τοῦ σώματος βλά-

prorsus suâ naturâ solutæ sunt & proprio motu utentes, aliquod vestigium habeant adpetitionis intrinsecus in ipsis excitatæ; quæ aliâs quidem pro natura sui generis moveatur, ut cùm leo convenientem suo generi iram habet; aliâs vero aut effervescat, aut deficiat. Et hactenus habent illa etiam dignitatis diversitatem, & vitarum dissimilitudinem; licet cæteroquin eam a fato naturam adtributam habeant, ut aliunde moveantur. Debent enim ea, quæ, ut media, inter aliqua interjecta sunt, cum utrisque extremis quamdam habere adfinitatem.

At animus rationis particeps, per se mobilis, & adpetitionis atque impetus sui plane dominus, eam etiam dignitatem habet, quam a libera voluntate consequitur: quoniam vero corpore utitur, corporis etiam adfectiones ad ipsum referuntur. Itaque cum naturæ congruenter vivens, pro instrumento utitur corpore, sejunctus ab eo, & supra id eminens; tum noxæ corporis impediunt quidem

βλάβαι τὰς μὲν δι' αὐτοῦ ἐνεργείας ἐμποδίζουσιν αὐτῇ, οὐδενὸς δὲ αὐτῇ δεινοῦ μεταδιδόασι. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀλγεῖν, ἐν τῷ σκέλει μένειν ἔλεγεν ὁ θεῖος Σωκράτης. ὅταν δὲ οἰκειώσηται τὸ σῶμα πλέον τοῦ δέοντος, οὐχ ὡς ὄργανον ἔτι, ἀλλ' ὡς μέρος ἑαυτῆς περιπτυσσομένη, μᾶλλον
p. 86. δὲ ὡς ἑαυτήν· τότε σὺν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ πα-
a. θαινομένη, καὶ ἀλογουμένη, καὶ ταῖς τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ὀρέξεις οἰκείας νομίζουσα, καὶ ὑπουργοῦσα αὐταῖς, καὶ μηχανεῖς ὑποβάλλουσα πρὸς τὸ τυχεῖν τῶν ὀρεκτῶν, κακύνεται κατὰ πάντα, καὶ νοσεῖ τὴν τῆς ψυχῆς νόσον, καὶ ἰατρείας δεῖται πρὸς τὸ ἀπαλλαγῆναι αὐτῆς. καὶ ἐπεὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα, χρὴ τὴν δι' ἡδονῆς ὄρεξιν καὶ γλυκυθυμίας κακυνθεῖσαν, τῆς πρὸς σώματα καὶ χρήματα συμπαθείας, καὶ τιμὴν, καὶ δυναστείαν, καὶ τὰ τοι-
b. αῦτα, τῇ περὶ ταῦτα λύπῃ ἀποτυγχανόμενα κολάζεσθαί τε καὶ ἰατρεύεσθαι καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς τοῦ

quidem illas animi actiones quæ per corpus fiunt, nullis tamen ipsum animum adficiunt malis. Nam dolor, ut divinus Socrates ait, in pede manet. Si vero majore quam par est necessitudine cum corpore contracta, non jam ut instrumentum, sed ut sui partem, ac potius ut semet ipsum amplexatur; tunc quidem cum eo & per id adfectibus agitatus, & obbrutescens, & iracundiæ atque cupiditatis adpetitiones, suas esse ratus, illisque inserviens, rationesque subjiciens quibus illa desideria expleantur, depravatur prorsus, & morbis animi laborat, egetque medicina, qua illis liberetur. Et quoniam solent contraria curari contrariis; debet animus adpetitu voluptatis & suavitatis depravatus, propter nimium amorem corporum, opum, honorum, potentiæ, similiumque rerum, per illam tristitiam castigari sanarique, quæ oritur ex earumdem rerum frustratione, & inprimis e cor-

τοῦ σώματος πάθεσιν. πλησιαίτερον γὰρ ἐστιν αὐτῆς τοῦτο, καὶ αἱ ἐπ' αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ ὀδύναι αἰσθητότεραι. ἀποστᾶσα γὰρ ἡ ψυχὴ τῶν τε ἑαυτῆς κρειττόνων, καὶ ἑαυτῆς, καὶ ὅλην ἑαυτὴν ἐνδοῦσα τῷ τε σώματι καὶ τοῖς ἐκτὸς, καὶ ἐκεῖνα ἑαυτὴν νομίσασα, καὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ ἑαυτῆς ἐν ἐκείνοις ζητοῦσα, καὶ κατὰ τοῦτο νοσήσασα καὶ κακυνθεῖσα· πῶς ἂν ἄλλως καταγνῶναι ταύτων ἠδύνατο, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ ῥοπῆς, καὶ καταφρονῆσαι αὐτῶν, καὶ ἐπιστραφῆναι πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὰ κρείττονα, καὶ ἐν τούτοις τὸ ἀγαθὸν ζητεῖν, εἰ μὴ, πρὸς τῷ βλαβερῷ, καὶ λυπηρῶν παραθῇ ταύτων; διὰ γὰρ ἡδονὴν εἰς αὐτὰ ῥέπουσα, ὡς ταύτης ἐν ἐκείνοις καὶ σὺν ἐκείνοις τυγχάνουσα, ἕως μὲν ἂν ἀπολαύοι ταύτης ἐν αὐτοῖς, προσήλωται αὐτοῖς καὶ προστέτηκεν. οὐδεὶς γὰρ ἥλος οὕτως ἰσχυρὸς ἐστι προσπερονῆσαι καὶ κολλῆσαι ὡς ἡ ἡδονὴ, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς ὄλεθρος.

Ὁ γοῦν

e corporis doloribus; quoniam corpus est animo propinquius, & cruciatus ejus magis sentiuntur. Postquam enim animus & superos & se ipsum deseruit, seque totum corpori & rebus externis dedidit, easque res se ipsum esse putavit, & suum bonum in illis quæsivit, eaque ratione depravatus ægrotavit: quonam alio modo ista aspernaretur, & ad se ipsum & ad Deum converteretur, & in his bonum suum quæreret; nisi, præter damnum, etiam tristia hæc & molesta experiretur? Nam quoniam ad ista propter voluptatem propendet, quam in eis & per ea percipit; quousque fruetur illa voluptate, adfixus eisdem rebus adhærebit. Nullus enim clavus est, qui ita fortiter adfigat & adglutinet animos, ut voluptas, & illecebræ voluptatis.

Bonus

Ὁ τοίνυν ἀγαθὸς ἰατρὸς, αἱνιαρὰ ταῦτα,
p. 87. εἰς ἃ γένευκεν, αὐτῇ προσφέρων, ἀποστρέφεσθαι
a. ποιεῖ αὐτὰ, ὥσπερ αἱ τὰ παιδία ἀπογαλακτί-
ζειν βουλόμεναι, πικρῷ τινι τὰς θηλὰς ὑπαλεί-
φουσι. Καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν, ὡς δυοῖν κακοῖν τὸ
κουφότερον αἱρούμεναι αἱ ψυχαὶ, ἀντὶ σωματι-
κῆς ὀδύνης, καὶ βιωτικῶν περιστάσεων, τὸν θά-
νατον αἱροῦνται, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος χω-
ρισμόν· ὅπερ οὐκ ἄν ποτε ὑπῆρξεν αὐταῖς, εὐ-
ροούσαις περὶ τὸ σῶμα. συνεθίζονται δὲ ὅμως μι-
σεῖν καὶ ἀποστρέφεσθαι τὴν ἐνταῦθα ἡδονὴν,
b. μείζονες καὶ πολυπλοκώτερον λύπης φόβῳ ἐντεῦ-
θεν εἰργόμεναι· ὥσπερ καὶ τὰ παιδία φόβῳ
τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν βλαβερῶν ἀναστέλλονται·
καί τις ὑφηδόμενος στίφνου τινὶ ἢ ποτῷ βλαβερῷ,
πολλάκις ὀδύνης ἀπ' αὐτῶν περώμενος, καὶ λύ-
πης σφοδρᾶς, φόβῳ τοῦ μὴ τούτοις περιπεσεῖν
ἀπέχεται αὐτῶν. καίτοι τίς ἂν ἀλύπως τοῖς
ἡδέσι χρώμενος, κἂν βλαβερᾷ τυγχάνῃ ὄντως,
ἀποστρέψειεν ἂν ἀπ' αὐτῶν; Καὶ ἔστι μὲν τοῦ-
το,

Bonus igitur ille medicus, molesta hæc simul cum jucundis, quibus inhiat animus, offerens ei, facit ut hic eadem avertatur: quemadmodum nutrices, parvulos ablactaturæ, amara aliqua re papillas inangunt. Animi ergo initio quidem, tamquam e duobus malis levius eligentes, dolori corporis & aliis vitæ molestiis mortem & discessum a corpore anteponunt: numquam id facturi, vigente & florente corpore. Simul vero adsuescunt tamen odisse & aversari corpoream voluptatem, majoris doloris formidine inde retenti: quemadmodum & pueri a rebus noxiis primum metu retrahuntur, & sæpe aliquis, noxio quopiam cibo aut potione impense gaudens, postquam doloribus inde adfectus est, magnæ molestiæ fuga & metu iis abstinet. Etenim quis rebus jucundis sine molestia perfruens, quamvis noxiis, ex animo ab iis abhorreat? Et est quidem ista

volupta-

τε, τὸ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι διὰ φόβον τῆς μείζονος λύπης, οὐκ ἀπαλλαγὴ πάθους, ἀλλ' ἀνταλλαγὴ μᾶλλον· (τὸ γὰρ ἡδὺ τῆς ἀλυπίας c. ἀλλαττόμεθα τοῦ τῆς ἀπολαύσεως ἡδέως·) μετὰ τοῦ καὶ ἄλλο πάθος προσλαμβάνειν τὸ πάθος. Πλὴν συντελεῖ τοῦτο τὴν ἀρχὴν τοῖς παιδικῶς ἡμῖν καὶ ἀνοήτως διακειμένοις, εἰς τὸ διαβληθῆναι πρὸς ταῦτα οἷς σφοδρῶς συμπεπόνθαμεν· καὶ τότε λοιπὸν τήν τε φύσιν τούτων καταμανθάνοντες, ὅτι πρὸς τῷ βλαβερῷ καὶ τὸ λυπηρὸν ἔχουσιν τοῦ ἡδέως πλέον καὶ πολλαπλάσιον, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφοντες, καὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκοντες ὂν, καὶ οὐκ ἐν σώ- p. 88. ματι ἢ τοῖς ἐκτὸς, καὶ μέν τι καὶ τῆς πρὸς τὸ a. Κρεῖττον ἡμῶν ὁμοιότητος αἰσθανόμενοι, καὶ ταύτην τιμῶντες, οὐκ ἔτι φόβῳ, ἀλλ' ἐπιστήμῃ καὶ ἀρετῇ, τὸν κατὰ φύσιν βίον αἱρούμεθα. καὶ γὰρ καὶ τὰ παιδία, ἅπερ ἐξέκλινεν πρότερον,

voluptatum timore doloris majoris abstinentia, non tam liberatio, quam permutatio potius quædam adfectuum: (nam suavitate ea, quæ in vacuitate a molestiis ineſt, permutamus illam quæ ineſt in fruendo:) & unius adfectus ad alterum acceſſio. Expedit autem hoc initio nobis, ob pueriles & ſtultos adfectus noſtros; ut ea ſuſpecta habeamus & inviſa, quibus vehementer dediti fuimus: deinde vero, naturam eorum conſiderantes, intelligentesque, præterquam quod noxia ſint, multo etiam plus iis adeſſe moleſti quam jucundi; & in nos ipſos deſcendentes, & bonum in nobis ipſis ſitum eſſe deprehendentes, non autem in corpore, aut rebus externis; atque etiam ſimilitudinem, quæ nobis eſt cum Deo, aliquatenus ſentientes, eamque honorantes; jam non amplius metu, ſed ſcientia & virtute, vitam naturæ conſentaneam amplectimur. Nam & pueri, quæ prius ob metum declinabant aut

proſeque-

τερον, καὶ ἐπεπήδευον διὰ φόβον, ταῦτα ὕστερον φρενωθέντα λοιπὸν αἱρούμενα πράττουσι.

Καὶ οὗτος σκοπὸς τῷ ἐπιμελομένῳ ἡμῶν θεῷ,
b. τὸ μήτε προστετηκέναι τὴν λογικὴν ψυχὴν τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἐκτός· μήτε φόβῳ, ἀλλ' αἱρουμένην, ἀπέχεσθαι αὐτῶν· ὡς ἐν τῇ αἱρέσει καὶ τῇ ἐκκλίσει κεῖσθαι τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ κακοῦ πεφυκέναι. Καὶ εἰς τοῦτο τὸ τέλος ἡ ἰατρεία τῆς Προνοίας ἐπείγεται, εἰς τὸ ἐπαναγαγεῖν τὴν ψυχὴν εἰς αἵρεσιν τοῦ κατὰ φύσιν βίου· ὥσπερ καὶ οἱ ἄριστοι τῶν ἰατρῶν διὰ τομῶν καὶ καύσεων, καὶ τῶν τοιούτων, τὴν κατὰ φύσιν ἕξιν περιποιοῦσι τοῖς σώμασιν, ὥστε τὰς κατὰ
c. φύσιν ἐνεργείας ἀποδιδόναι. Καὶ ἔστιν ἰατρικὴ τῆς πονηρίας, ἡ δίκη· καὶ ταύτην ἔχει τὴν χρείαν τὰ περὶ ἡμᾶς ταῦτα δοκοῦντα κακά, ὥσπερ καὶ ἰατροῖς δυσχεραίνομεν, εἰ παρέχουσι τομὰς καὶ καύσεις, καὶ τὰ ἀνιαρὰ τῶν βοηθημάτων. διὸ καὶ πρὸς ταῦτα δυσχεραίνουσιν οἱ παιδικοὶ καὶ ἀνόητοι. καὶ

prosequebantur, eadem progressu temporis, auctâ prudentiâ, ultro faciunt.

Et hunc scopum propositum habet curator noster Deus, ut rationis particeps animus neque adhæreſcat corpori adfixus & rebus externis, neque his metu, sed judicio, abstineat: quandoquidem & bonum nostrum, & malum, in adpetitione & declinatione situm est. Et ad hunc finem medicina Providentiæ contendit, ut reducat animum ad amplectendam vitam naturæ consentaneam: quemadmodum etiam optimus quisque medicus sectionibus & ustionibus, aliisque id genus remediis, naturalem habitum corporibus restituit, ut naturalibus actionibus fungi queant. Estque adeo medicina improbitatis, pœna: & hunc usum habent hæc, quæ mala nobis pari ratione videri solent, atque medicis succensemus, ustiones & sectiones & molesta remedia adhibentibus. Quare nonnisi puerili ingenio & stolidi homines his succensent; &

καὶ ἔστις παρέσται τοῖς συμβαίνουσιν ἑαυτῷ παρακολουθῆν καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰς γινομένας τῆς ψυχῆς διαθέσεις ἐπισκοπῶν, ὁμολογήσει ῥᾳδίως, οἶμαι, τὸ δυσχερῆ ταῦτα μὲν ἀρχὴν παρέχειν τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν τοῦ σώματος p. 89. a.
καὶ τῶν ἐκτὸς, καὶ, ὡς ἂν ὁ θαυμαστὸς εἶπεν, τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν καταφρόνησιν.

Ὥσπερ δὲ ἡ τῶν σωμάτων ἰατρικὴ, τὸ μέν τι μέρος ἔχει θεραπευτικὸν, τὰ νοσοῦντα σώματα διὰ τῶν ἐναντίων ἐπανερθούμενον· τὸ δὲ, ὑγιεινὸν, διαίτῃ καὶ γυμνασίοις βεβαιότερόν τε καὶ τελεώτερον ὑγιαίνειν ποιοῦν· καὶ ἔστι τινὰ τῶν γυμνασίων ἐπίπονα σφόδρα, καὶ μόνοις τοῖς ἀνδρείοις καὶ πληπαθέσι φορητά· οὕτω καὶ ὁ b.
τῶν ψυχῶν βοηθὸς, οὐ μόνον τὰς νοσούσας θεραπεύει διὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ δυσχερῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑγιεῖς γυμνάζει, καὶ ὑγιεινοτέρας καὶ ἀνδρειοτέρας ποιεῖ, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν διαφανεστέραν τοῖς ἄλλοις εἰς μίμησιν ἐπιδείκνυσιν. Ὅτι μὲν

& quisquis ea, quæ sibi & aliis accidunt, diligenter observaverit, atque adfectiones animorum animadverterit; is facile nimirum intelliget, molesta ista velut ansam præbere animo ad corporis & rerum externarum, aut (ut Epicteti nostri more loquamur) eorum quæ in nostra potestate sita non sunt, contemtionem.

Quemadmodum autem corporum medicina duplex est, cujus una pars corpora ægrota curat & per contraria corrigit; altera victus ratione & exercitationibus sanitatem tuetur, confirmat, auget; suntque nonnullæ exercitationes valde laboriosæ, nec nisi viris fortibus & constantibus tolerabiles: sic & animorum auxiliator, non ægrotantes tantum curat, immissis variis vitæ difficultatibus; sed & sanos exercet, ac saniores & fortiores facit, eorumque virtutem ad imitationem aliorum illustriorem reddit. Nam etiam

μὲν γὰρ δέονται γυμνασίων καὶ αἱ ἀγαθαὶ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, ὥσπερ καὶ τὰ ὑγιαίνοντα σώματα, πρόδηλον. κίνησις γὰρ κρατύνει, ἀργίη
a. δὲ τήκει, φησὶν ὁ Ἱπποκράτης. διὰ τί; ὅτι τὰ μὲν ἀεὶ τὴν ἑαυτῶν ἔχοντα τελειότητα, καὶ τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἀεὶ ἐνεργοῦντα, προχείρους ἀεὶ καὶ ἑτοίμους ἔχει τὰς ἐνεργείας· τὰ δὲ μὴ ἐνεργοῦντα δεῖται γυμνασίας εἰς μίμησιν τῆς ἀενεκινησίας, ἵνα μὴ τῇ ἀργίᾳ τῆς ἐνεργείας ἐπιλαθόμενα, καὶ νεκρωθέντα, καιροῦ καλοῦντος τῆς χρείας, ἐλλείπῃ. τὸ γὰρ ποτὲ μὲν ἐνεργοῦν, ποτὲ δὲ μὴ ἐνεργοῦν, δι' αἰτονίαν τοῦτο πάσχον, δεῖται τῆς διὰ τοῦ ἐνεργεῖν ἀναῤῥώσεως.

Πᾶσα δὲ γυμνασία διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτελεῖ-
p. 90. a. ται, δι' ὧν καὶ ἡ προηγουμένη ἐνέργεια, πρὸς ἣν γυμναζόμεθα. Ἡ γοῦν πρὸς πάλην γυμνασία, διὰ τοῦ συνεχῶς παλαίειν γίνεται· καὶ ἡ πρὸς πυγμὴν, διὰ τοῦ συνεχῶς πυκτεύειν, καὶ ταῖς πληγαῖς συνεθίζεσθαι· οὕτω γὰρ καὶ ἡ πρὸς

etiam ſanos hominum animos, haud ſecus ac valentia corpora, indigere exercitationibus, in promtu eſt. Motio enim confirmat, ignavia vero labefacit, ut inquit Hippocrates. Cur? Quia, quæ ſuam perfectionem ſemper obtinent, & naturæ ſuæ convenienter ſemper agunt, ea ſuas agendi vires paratas ſemper atque in promtu habent: quæ vero non continenter ita agunt, exercitatione egent ad imitationem perpetuæ motionis; ne per ignaviam oblita actionis, & velut emortua, cum tempus neceſſitasque poſtularit, ſuo muneri deſint. Quod enim aliâs actuoſum, aliâs otioſum eſt, id, quoniam hoc ei propter virium remiſſionem accidit, actione confirmandum eſt.

Omnis autem exercitatio iisdem rebus perficitur, quibus principalis actio, ad quam exercemur. Nam exercitatio ad luctam, jugi luctatione fit; ad ceſtum, crebro dimicando, & verberibus adſueſcendo. Sic etiam ad bellum

ἢ πρὸς πόλεμον, διὰ τὸ πολεμίους μιμεῖσθαι τοὺς συγγυμναστάς· καὶ ὅσῳ μᾶλλόν εἰσιν οἱ προσγυμναζόμενοι μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ, τοσούτῳ μᾶλλον τὸ γυμνάσιον ἀνύει τὸν ἑαυτοῦ σκοπόν. Ὥστε κἂν πρὸς ἡδονὴν γυμνάζηταί τις ἐπὶ τὸ b. κρατεῖν ἡδονῆς, ἀνάγκη τῶν ἡδέων ἐφαπτόμενον, ἐθίζεσθαι καταφρονεῖν αὐτῶν· κἂν πρὸς λύπην, λυπηρῶν μετέχειν· κἂν πρὸς φόβον, φοβεροῖς τισιν ἑαυτὸν ἐμβάλλειν· κἂν πρὸς ἀλγηδόνας, τὸν διὰ μαστιγώσεως ἀγῶνα τῶν ἐν Λακεδαίμονι νέων εὐγενῶν ζηλοῦν, καὶ τὰ πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἀγῶνα γυμνάσια πάντα ἀλγεινὰ ὄντα· ἢ τὸν ἐφ' ἡμῶν Σαλούστιον, ἄνθρακα πεπυρακτωμένον ἐπιθέντα γυμνῷ τῷ μηρῷ, καὶ φυσῶντα αὐτὸν, καὶ δοκιμάζοντα ἑαυτὸν, μέχρι πόσου δύναται c. καρτερεῖν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει τῷ εἴδει τὰ γυμνάσια τῶν προηγουμένων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ὅτι ἐλαφρότερά πως εἰσὶ, καὶ ὅτι ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ὅταν βουλώμεθα παύεσθαι.

bellum exercebere, si colluſor hoſtem imitetur: quoque ii, qui cum eo exercentur, majores robuſtioresque fuerint, eo magis exercitatio metam ſuam attinget. Itaque ſi quis ad id etiam exerceatur, ut voluptatem contemnat; eum, cum rebus jucundis congrediendo, ad earum contemtum adſueſcere neceſſe erit: ſi ad ferendum moleſtiam, opus eſt ut moleſtias ſuſcipiat: ſi ad timorem, ut in res timendas ſe coniiciat: ſi ad cruciatus, ut nobilium Lacedæmone adoleſcentum flagellationis certamen æmuletur, & omnes eas exercitationes doloris plenas, quæ ad id certamen referuntur; aut Saluſtium, qui noſtra ætate vivum carbonem femori impoſitum ſufflando periculum faciebat, quam diu ardorem illum tolerare poſſet. Nam exercitationes a principalibus actionibus ipſo genere non differunt, ſed paulo majore facilitate, & deſinendi, cum nobis viſum fuerit, facultate.

Quo-

Ἐπειδὴ οὖν ὁ τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς καταπέμπων εἰς γένεσιν Θεὸς, δυνάμεις δέδωκεν αὐταῖς, καθ' ἃς καὶ ἀβλαβῶς κεχρῆσθαι τοῖς ἐν γενέσει δελεάζουσί τε καὶ ἐκπλήττουσι, καὶ
p. 91. ὑπεραυέχειν αὐτῶν δυνήσονται· ταύτας τὰς δυ-
a. νάμεις γυμνάζων ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ ἀργοῦσαι χαλαρώτεραι καὶ ἀτονώτεραι γένωνται, καὶ, καιροῦ ποτε καλοῦντος τὴν χρείαν αὐτῶν, ὑστερήσωσιν, ἆθλους πολλάκις προτίθησι ταῖς ψυχαῖς. καὶ οὐκ ἂν Ἡρακλῆς, ἢ Θησεὺς, ἢ Διογένης, ἢ Σωκράτης τοιοῦτοί τινες ἐγένοντο, οὐδ' ἂν διεφάνη τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς τὸ μέγεθος μέχρι πόσου δύναται διελθεῖν· εἰ μὴ τοὺς μὲν
b. πρὸς τὰ φοβερώτερα τῶν θηρίων καὶ τοὺς κακούργους τῶν ἀνθρώπων ἀγωνίσασθαι προεκαλέσατο, τοὺς δὲ εἰς λιτότητα ἄκραν καὶ τὸν κατὰ φύσιν βίον προώθησε. Καὶ ἔστιν, οἶμαι, καὶ τοῦτο τοῖς ἐφιστάνουσι πρόδηλον, ὅτι οἱ ἐν περιστάσεσι καλῶς διαγινόμενοι, ἀνδρικώτεροι τὸ λοιπὸν ἀποβαίνουσιν. εἰ γὰρ τὴν πρὸς τὰ φοβερώτατα

Quoniam igitur, qui humanos animos in hanc vitam demittit Deus, vires etiam eis addidit, quibus instructi absque noxa uti rebus terrenis, tam adlicientibus, quam terrentibus, easque superare possent: eas vires exercens idem Deus, ne per ignaviam laxiores & remissiores fierent, neve tempore usum earum postulante cessarent, certamina sæpe proponit animis. Neque Hercules, aut Theseus, aut Diogenes, aut Socrates, in tales viros evasissent; nec, humanæ virtutis magnitudo quousque progredi posset, eluxisset; nisi & illos cum bestiis immanioribus & sceleratis hominibus commisisset, & hos summa victus tenuitate ad vitam naturæ consentaneam compulisset. Et est illud quoque attentis non obscurum, eos qui res adversas generose pertulerint, fortiores evadere in posterum. Si enim congressum cum rebus maxime

ρώτατα ἀγωνίαν παίγνιον ὁ συνεθισμὸς ποιεῖ, ὡς ὀλίγου κερματίου χάριν αἰρεῖσθαί τινας αὐτὴν, πῶς οὐκ ἂν ἐν τοῖς μετριωτέροις ἡ γυμνασία παρασκευάσοι καταφρονεῖν τῶν δυσχερῶν c. τοῖς ἀγυμνάστοις δοκούντων.

Εἴτε οὖν ὡς θεραπεία νοσούντων, εἴτε ὡς γυμνασίοις ὑγιαινόντων προσάγεται ταῖς ψυχαῖς τὰ δυσχερῆ ταῦτα καὶ ἐπίπονα δοκοῦντα, οὐκ ἂν εἴη κακὰ αὐταῖς. ἐπεὶ οὕτω γε καὶ τοῖς σώμασι τὸ ἰατρεύεσθαι, καὶ γυμνάζεσθαι, ἐπίπονα ὄντα, καὶ κακὰ ἂν λέγοιμεν. κατ' ἀξίαν δὲ πάντως γινόμενα τήν τε τῆς Φύσεως καὶ τὴν τῆς προαιρέσεως, οὐκ ἂν εἴη κακά. τὸ γὰρ κατ' ἀξίαν, δίκαιον· τὸ δὲ δίκαιον, ἀγαθόν. Ἀλλ' P. 92. οὐδὲ τοῖς σώμασιν, ὡς σώμασιν ἀναισθήτοις καθ' a. αὑτὰ οὖσι, κακόν ἐστι τὸ τέμνεσθαι ἢ καίεσθαι. ἡ γὰρ εἰς τὰ ἁπλᾶ ἀνάλυσις, οὐ κακὸν τῷ

maxime formidabilibus adſuefactio ludum & jocum facit, ut in ejusmodi certamen nonnulli ob exiguam ſtipem ultro deſcendant; quo pacto fieri poteſt, quin rerum leviorum exercitatio efficiat, ut ea contemnantur, quæ inexercitatis permoleſta videantur?

Quæ igitur difficultates & ærumnæ haberi vulgo ſolent, hæ quia ſive ut curationes ægrotantium, ſive ut valentium exercitationes animis adhibentur, mala eis eſſe non poſſunt. Alioqui eadem ratione & medicamenta & gymnaſia, quæ ſunt corporibus moleſta, mala dicere oporteret: quæ tamen, ſi pro dignitate cum naturæ tum voluntatis fiant, mala utique non fuerint. Quod enim pro dignitate fit, juſtum eſt: quod juſtum, bonum. Ac ne corporibus quidem, quà corporibus, per ſe ſenſus expertibus, malum eſt ſecari aut uri. Nam compoſito, in ſua ſimplicia reſolutio non eſt malum.

συνθέτω. εἰ οὖν τὴν τῶν σωμάτων ἰατρικὴν, γυμνάζουσαν, καὶ καίουσαν, καὶ κατατείνουσαν, καὶ μόρια ἀποκόπτουσαν, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀφειδῶς κολάζουσιν ἀνθρώποις ποιοῦσαν, οὐ κακὸν λέγομεν, ἀλλ' ἀγαθὸν, καὶ χάριν καὶ μισθὸν τελοῦμεν τοῖς ἰατρεύουσι· διὰ τί τὴν τοῦ Θεοῦ ἰατρείαν οὐκ ἀγαπῶμεν; οὐ γὰρ θυμῷ, οὐδὲ ἀμυντικῶς, οὐδὲ παρ' ἀξίαν, οὐδ' ἐπὶ βλάβῃ ποιεῖ τι τούτων ὁ Θεός· ἀλλ' ἰατρικῶς, καὶ κηδεμονικῶς, καὶ πατρικῶς, καὶ ἐπὶ μεγίστῃ ὠφελείᾳ· καὶ ἀρκεῖ φάναι, κατὰ τὴν θείαν ἀγαθότητα.

Πολυειδὴς δὲ ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἰατρική· τοὺς μὲν νόσοις, ἢ πενίᾳ, ἢ ἀτιμίαις· τοὺς δὲ λιμοῖς, ἢ σεισμοῖς, ἢ ἐπικλύσεσιν, ἢ ναυαγίοις, ἢ πολέμοις, ἢ ἀνθρωπίναις κολάσεσιν ἰατρεύουσα. οὐ κακὰ οὖν, ἀλλὰ ἀγαθὰ ταῦτα· εἴπερ τὸ ἰατρεύεσθαι, ἀγαθόν. Εἰ δέ τις ταῦτα μὴ ἀξιοῖ καλεῖν ἀγαθὰ, διὰ τὸ μὴ εἶναι προηγουμένως αἱρετὰ,

malum. Quod si igitur corporum medicinam, exercentem, urentem, intendentem, membra resecantem, & plane sævos carnifices imitantem, malum non dicimus, sed bonum; si gratiam etiam habemus medicis, & mercedem numeramus: cur in medicina Dei non adquiescimus? Neque enim iracunde, nec vindictæ cupiditate, nec præter meritum, neque nocendi causſa, quidquam horum facit Deus; sed instar medici & curatoris & parentis, & ad maximam utilitatem nostram, & (quo uno verbo rem complecti totam licet) pro sua divina bonitate.

Multiformis autem est Dei medicina; ut qui alios morbis, inopiâ, ignominiâ; alios pestilentiâ, fame, terræ motu, inundatione, naufragio, bello; alios pœnis ab hominibus inflictis, ad sanitatem reducat. Non sunt hæc igitur mala, sed bona; siquidem medicinam adferre, bonum est. Si quis est autem, qui hæc dicenda esse bona haud censeat,

ρετὰ, οἷαι χρὴ τὰ κυρίως ἀγαθὰ εἶναι, μὴ κακὰ εὐθὺς αὐτὰ καλείτω, ἀλλ' ἀναγκαῖα πρὸς τὴν τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ κτῆσιν· πρὸς ἣν ἐξ ἀνάγκης τούτων δεόμενοι, αἱρούμεθα αὐτὰ δι' ἐκείνην. καὶ γὰρ τομὰς καὶ καύσεις ἰατρικὰς, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδεὶς αἱρεῖται περιηγουμένως· ἀλλὰ τῆς ὑγείας ἐφιέμενοι αἱρούμεθα αὐτὰ, ἧς ἀνάγκη διὰ τούτων τυχεῖν. καὶ καλῶς ἀναγκαῖα ταῦτα κεκλήκασιν οἱ σοφοὶ, ἅπερ ἀνάγκη πάντη προσληφθῆναι, εἰ μέλλοι τὸ ἀγαθὸν ἀποφαίνεσθαι· ἀγαθὰ μὲν ὄντα καὶ αὐτὰ, εἴπερ πρὸς ἀγαθὸν συντελεῖ, τὰ μὲν πρὸς σωματικὴν ὑγείαν, τὰ δὲ πρὸς ψυχικήν· ὑφειμένα δὲ τῶν προηγουμένων ἀγαθῶν· πρὸς ἃ παραβάλλοντες αὐτὰ οἱ πολλοὶ, κακὰ νομίζουσι, κακῶς οἶμαι, περὶ τούτων φρονοῦντες, εἴπερ ἀνάγκη τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τούτων ἡμᾶς τυγχάνειν. p. 93. a. b.

Εἰ τοίνυν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποφοῦντος προταθέντα λέλυται, καὶ πάντα τὰ γινόμενα καὶ

feat, quod non præcipuo loco ſint expetenda, qualia eſſe ea oportet, quæ proprie bona ſunt; non continuo mala vocet ea, ſed res ad conſequendum verum bonum neceſſarias, cujus cauſſa illis neceſſario indigemus, atque adeo propter illud has amplecti debeamus. Nam & ſectiones & uſtiones medicas, & id genus alia, nemo præcipue ſpectat: ſed deſiderio ſanitatis illa eligimus, quam per ea conſequi neceſſe habemus. Ac recte illa Neceſſaria vocarunt ſapientes; quæ omnino neceſſe eſt adhiberi, ſi bono potiri ſtudeamus. quæ quidem & ipſa bona ſunt, ſiquidem ad bonum conducunt; illa ad valetudinem corporis, hæc ad animi ſanitatem; inferiora tamen principalibus bonis: cum quibus ea vulgo conferentes, mala exiſtimant, male utique ſentientes; ſiquidem per hæc conſequi ea quæ bona ſunt, eſt neceſſe.

Profligatis igitur dubitationibus propoſitis, ſi, quæcumque fiunt, & pro dignitate

κατ' ἀξίαν γίνεται, τὰ μὲν τῆς Φύσεως, τὰ δὲ τῆς προαιρέσεως, καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ γίνεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· δῆλον, ὅτι πᾶς εὖ φρονῶν καὶ
c. θέλοι ἂν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, (εἴπερ μὴ φθονεῖ τοῖς δικαιουμένοις τε καὶ ἰατρευομένοις,) καὶ τὸν τοιοῦτον ἰατρὸν σέβει, καὶ τιμᾷ, καὶ φιλεῖ γνησίως, καὶ εὐεργέτην ὁρίζεται.

Ἀλλ', ὅτι μὲν τὰ συμβαίνοντα ταῦτα δυσχερῆ τοῖς ἀνθρώποις, ἰατρεῖαί τινές εἰσι, καὶ ὅτι τὸ ἰατρεύεσθαι τοῖς δεομένοις καὶ ψυχῇ καὶ σώματι ἀγαθόν ἐστι, συγχωρήσειεν ἄν τις, ὡς οἶμαι· αὐτὸ δέ τοι τὸ νοσεῖν, καὶ κατὰ ψυχὴν, καὶ κατὰ σῶμα, καὶ δεῖσθαι τοιαύτης ἰα-
γ. 94. τρείας ἐπιπόνου τε καὶ ὀδυνηρᾶς, τοῦτο τίς ἂν
a. ἀγαθὸν, καὶ οὐχὶ κακὸν, καὶ τὸν αἴτιον αὐτοῦ, κακοῦ νομίζοι αἴτιον; Ἢ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν ἀναγκῆ; ὅτι ἡ μὲν τοῦ σώματος νόσος, οὔτε αὐτῷ τῷ σώματι κακόν ἐστιν, εἴπερ καὶ Φύσιν ἔχει τοιαύτην, καὶ πρὸς διάλυσιν ὁρᾷ τοῦ

tate fiunt, partim naturæ, partim conſilii, & utilitatis cauſſa fiunt a Deo; dubio procul quilibet cordatus homo & *velet* ea *fieri quæ fiunt*, (niſi inviderat iis quibus jus ſuum tribuitur, aut medicina adhibetur) & talem medicum colet, venerabitur, ſincereque diliget, & bene eum de hominibus mereri ſtatuet.

At eas quidem, quæ objiciuntur hominibus difficultates, eſſe quasdam medicinas, & eſſe eam medicationem bonum his qui ea egent, & animis, & corporibus, quilibet (ut opinor) conceſſerit. Ipſam vero ſeu animi ſeu corporis ægrotationem, & medicationis tam moleſtæ & dolorificæ neceſſitatem, quis bonum, nec vero malum, adeoque ejus auctorem, mali auctorem non exiſtimet? An igitur iterando eadem iſta mihi? corporis morbum nec ipſi corpori eſſe malum, cum & tali natura illud ſit præditum, & morbus ad compoſiti ſpectet diſſolutionem, & reſtitutionem ſimplicium

ſuis

τοῦ συνθέτου, καὶ ἀπόδοσιν τῶν ἁπλῶν εἰς τὰς οἰκείας ὁλότητας, καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν καὶ ἐλευθερίαν τῆς τε ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ διαγωγῆς, καὶ τῆς πρὸς τὰ ἀντικείμενα μάχης. ἀλλ' οὔτε τῇ ψυχῇ κακόν ἐστιν ἡ τοῦ σώματος νόσος, εἴ- b.
περ ἰατρείαν οὖσα τῆς ψυχῆς δέδεικται, καὶ φαίνεται πολλαχοῦ ἐναργῶς αὐτή. κἂν ἐπιβλαβὴς δὲ τῷ μερικῷ σώματι ἡ νόσος ἦν, καὶ ἡ φθορὰ αὐτῆς, ὠφέλιμος δὲ οὖσα ἐφαίνετο τῇ τε τοῦ χρωμένου ψυχῇ, καὶ τῇ τοῦ παντὸς συστάσει τῶν ἐν αὐτῷ στοιχείων, καὶ τῷ ἀπεράντῳ τῆς γενέσεως πύλαι, διὰ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον προϊόντι, διὰ τὸ τὴν ἄλλου φθορὰν ἄλλου γένεσιν εἶναι· κατεφρόνησεν ἂν ὁ ἄριστος διοικητὴς τοῦ φθαρτοῦ τὴν φύσιν, καὶ μερικῆς καὶ χείρο- c.
νος φθορᾶς, διὰ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ ὅλον, καὶ τὸ ἀνέκλειπτον τῆς γενέσεως.

Ἀλλ' ἡ τῆς ψυχῆς γε νόσος, φαίη τις ἄν, οὔτε αὐτῆς ἀγαθόν ἐστι τῆς νοσούσης ψυχῆς, οὔτε πρὸς τὸ ὅλον τι λυσιτελεῖ· ὥστε

suis totis, eorumque discessum & liberationem ab habitatione alieno in loco & pugna contrariorum: nec vero animo malum esse corporis morbum; siquidem medicationem illius esse demonstratum est, & multis modis per se adparet. Atqui, si morbus uni corpori esset noxius, ejusque interitus, sed expedire constaret animo utentis, & compagi universi, & quæ in eo sunt elementorum, & irrequietæ generationis circulo per hoc ipsum in infinitum progredienti, quod unius interitus ortus esset alterius; consequens fuerit, ut optimus ille administrator id quod sua natura corruptibile est, & interitum partis reique deterioris, ob præstantius & ob totum & ob universæ generationis perpetuitatem contemserit.

At, dicas, animi certe morbus, neque ipsi prodest, neque universitati quidquam confert: est igitur

τὴν νόσον αὐτῆς, κακοῦ τινος αἴτιον εἶναι· καὶ ὁ θέλων κακύνεσθαι αὐτὴν καὶ νοσεῖν, κακὸς ἂν εἴη· καὶ ἡ ἀπορία ἡ αὐτὴ δόξει μένειν. Τί οὖν τὸ αἴτιον τῆς νόσου καὶ κακίας τῇ ψυχῇ, ἐκ τῶν πρότερον περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν καὶ τοῦ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐρη-
Γ. 95. θέντων ἀναμνησθῶμεν· ὅτι τὸ μὲν ἀγαθὸν τῆς
a. ψυχῆς ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν ἐστίν· τὸ δὲ κακὸν, ἐν τῷ παρὰ φύσιν. ἡ δὲ ὄρεξις καὶ ἡ ἔκκλισις δέδεικται, ὡς οἶμαι, ἐφ' ἡμῖν οὖσα· ὥστε ἡμεῖς ἑαυτοῖς αἴτιοι καὶ τῆς ἀρετῆς ἐσμεν, καὶ τῆς κακίας. διὰ καὶ ἐπαινοῦνται οἱ σπουδαῖοι, ὡς τὸ ἀγαθὸν δι' οἰκείας αἱρέσεως ἔχοντες, ὅπερ διὰ τοῦτο Ἀρετὴ
b. καλεῖται· καὶ οἱ μοχθηροὶ, διὰ ταῦτο μεμπτοί εἰσιν, ὡς κύριοι μὲν ὄντες τοῦ μὴ τοιοῦτοι εἶναι, διὰ δὲ ῥαθυμίαν γενόμενοι μοχθηροί. ὡς εἴ γε ἔξωθεν ἐνετίθετο ταῦτα, οὐκέτι προαίρεσις ἀγαθὴ ἦν, ἡ κακὴ, ἀλλὰ τύχη τις καὶ ἀνάγκη. Θεὸς οὖν καὶ ἐνταῦθα κακίας ἀναίτιος.

Μήπο-

igitur animi morbus, mali alicujus cauſſa: &, qui depravari animum & ægrotare vult, malus fuerit. Adeoque eadem manere dubitatio videbitur. Quæ ergo morbi & malitiæ cauſſa ſit animo, ex iis, quæ prius de rebus noſtri & alieni arbitrii dicta ſunt, recordemur: animi bonum in eo ſitum eſſe, ut ſecundum naturam adpetat & declinet; malum in eo quod ſit contra naturam. Adpetitionem autem & declinationem in nobis ſitas eſſe, demonſtratum arbitror: quare ipſi nobis & virtutis cauſſa & vitii ſumus. Unde fit, ut & boni viri laudentur, ut qui bonum ſuo arbitratu ſint conſecuti, unde Virtus ipſa nomen habere videtur: & reprehendantur improbi, ut qui, cum in ipſorum fuerit poteſtate non fieri tales, ex ſocordia improbi evaſerint. Nam ſi hæc extrinſecus inſererentur, voluntas bona aut mala eſſe deſineret, in ejusque locum caſus & neceſſitas ſuccederet. Deus igitur ne hic quidem ullius auctor mali reperietur.

Quid

Μήποτε δὲ οὐδὲ ἡ τῆς ψυχῆς νόσος καὶ κακία λεγομένη, ἁπλῶς κακόν ἐστιν, ἀλλ' ἔχει τι καὶ αὐτὴ ἀναγκαῖον, πρὸς τὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς ὑπόστασιν; ὡς γὰρ ἡ ὑγεία τῶν ἐνταῦθα σωμάτων οὐκ ἂν ἦν αὕτη ὑγεία, εἰ μὴ c. καὶ μᾶλλον νοσεῖν ἐπεφύκει ταῦτα τὰ σώματα, ἀλλ' ἦν ἂν ἀκήρατός τις διάθεσις, ἀναντίθετος οὖσα πρὸς νόσον, οἵα τις ἡ τῶν οὐρανίων ἐστίν· οὕτω καὶ αἱ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἀρεταὶ, σωφροσύνη, καὶ δικαιοσύνη, καὶ φρόνησις, καὶ ὁ ἄλλος ἅπας αὐτῶν χορὸς, οὗτος οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ καὶ κακύνεσθαι ἐπεφύκεσαν αἱ ψυχαί· ἀλλ' εἶχον ἂν ἀρετὰς τινας ἀγγελικὰς, ἢ θείας, οὐ μέντοι γε ἀνθρωπίνας. αὗται γὰρ τοιαῦται τὴν p. 96. φύσιν εἰσὶν, ὡς καὶ εἰς κακίαν περατερέπεσθαι. a. Εἰ τοίνυν ἀγαθαί εἰσιν αἵ τε ἀνθρώπιναι ἀρεταὶ, καὶ σωματικὴ ὑγεία, καὶ ἕδες μὴ τὰ πρῶτα μόνον ἢ ἀκήρατα ἀγαθὰ ἀπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ πηγῆς ὑποστῆναι, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ἔσχατα·

Quid vero si ne ipse quidem morbus animi, qui pravitas dici solet, per se & sine exceptione malum est; sed & ipse habet aliquid ad humanæ virtutis constitutionem necessarium? Ut enim sanitas humanorum corporum, talis sanitas non esset, nisi natura eorum magis etiam ferret ut ægrotarent; sed habitudo quædam foret pura & illibata, quæ morbo non esset opposita, cujusmodi cœlicolarum est: sic etiam humanorum virtutes animorum, modestia, justitia, prudentia, & omnis reliquus earum cœtus, non existeret, nisi animorum ea natura esset, ut depravari possent. Alioqui enim virtutibus præditi essent angelicis, ac potius divinis, non humanis: quæ quidem tales sunt, ut etiam ad vitium detorqueri possint. Si igitur bonæ sunt humanæ virtutes, si bonum est valetudo prospera corporis; denique, si non prima tantum & incorruptibilia bona promanare a fonte boni oportebat, sed & media & ultima;

ἔσχατα· ἀναγκαῖον ἦν, τῶν παρατρεπομένων ἀγαθῶν καὶ τὰς παρατροπὰς οὐχ ὑποστῆναι,
b. (οὐδὲ γὰρ ἔχουσι προηγουμένην ὑπόστασιν,) ἀλλὰ παρυποστῆναι τοῖς οὖσι.

Καὶ ὅρα τὴν ὑπερβολὴν τῆς θείας ἀγαθότητος, ὅτι τὴν μὲν τοῦ σώματος φθορὰν, καὶν σκιᾶς δίκην, ὡς εἶπον, τῇ κινήσει τῶν αἰτίων ἐξ ἀνάγκης συμπεριτρέπεται, ἀλλ' ἀγαθὰ εἶναι ἐποίησε, καὶ τοῖς νοσοῦσιν αὐτοῖς καὶ φθειρομένοις σώμασι, κατὰ τὴν εἰς τὰ ὅλα στοιχεῖα ἐνάπλωσιν καὶ τὸν ἐκνεκασμὸν, καὶ τοῖς χρωμέ-
c. ναις ψυχαῖς, δι' αὐτῶν ἰατρευομέναις, καὶ τῷ ὅλῳ γενητῷ, πρὸς τὴν ἐπ' ἄπειρον, ὡς εἴρηται, διανομήν. †) τῆς δὲ ψυχικῆς κακίας, τῆς μόνης φανείσης ὁπωσοῦν κακίας, ἑαυτὴν ἐξεῖλε· πρῶτον μὲν, ὡς ἀναγκαῖον αὐτὸ πρὸς τὸ ἀγαθὸν, καὶ

†) διαμονήν lego, idque interpretatus sum.

ultima; neceſſe erat, ut eorum quoque bonorum, quæ depravari poſſent, depravationes non exiſterent quidem, (neque enim eſſentiam principalem habent) ſed tamen iis, quæ exiſterent, acceſſionis vice adjunctæ eſſent.

Et conſideranda hoc loco eſt divinæ bonitatis excellentia, quæ & corporis corruptionem, quod umbræ inſtar, ut dixi, una cum cauſſarum motu neceſſario circumagitur, effecerit ut multis modis bonum fieret, cum ipſis ægris caducisque corporibus, quæ in ſua elementa reſolvuntur, ut deinde renovari poſſint; tum animis, quorum inſtrumenta ſunt corpora, qui per eam ſanantur; denique toti huic mundo, ad perpetuam ejus durationem. A culpa vero pravitatis animi, quam ſolam utcumque malum eſſe vidimus, pro eadem ſua bonitate, immunem ſe præſtitit Deus; primum eo, quod illam ut ad bonum neceſſariam, non

καὶ οὐχ ὡς κακὸν, συγχαρήσας τοῖς οὖσι παρυποστῆναι· ἔπειτα, καὶ αὐτὸ τοῦτο τῇ βουλήσει πάντως κελεύσας ἕπεσθαι τῆς ψυχῆς, καὶ μηδέποτε εἰς τὰ ὄντα παρελθεῖν, εἰ μὴ ἐκείνη θέλοι. διὸ τὰ ἀκούσια, ὡς οὐκ ὄντα κακὰ, καὶ ὑπὸ Θεοῦ συγγινώσκεται, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων.

Καὶ ἔστι καὶ τῇ ψυχῇ ἀκούσιόν πως τὸ κα- p. 97.
κόν. οὐδὲ γὰρ ὡς κακὸν αἱρεῖται πρότε κακὸν ἡ a.
ψυχή· ἀλλ' ὡς ἀγαθῶν τινῶν ὀρεγομένη, ποτὲ μὲν χρημάτων, ποτὲ δὲ σωματικῆς ἀπολαύσεως, ἢ δυναστείας, ἢ τιμῆς, τὸ συνὸν τούτοις βλαβερὸν ἢ οὐχ ὁρᾷ ὅλως, ἢ καταναυτίζεται, ὑπὸ τῆς τῶν ἐρωμένων βιαζομένη ὀρέξεως. οὕτω πανταχόθεν ἐκβέβληται τὸ τελέως κακὸν ἀπὸ τῶν ὄντων. καὶ μᾶλλον ἂν εἴη τὸ μηδαμῶς ὄν, b.
ἅπερ τὸ τελέως καὶ αὐτεξουσίως κακὸν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς παρυφίστασθαι.

Ei

non ut malum, accedere quodammodo ad ea quæ exiſterent, paſſus eſt: deinde, quod illam ipſam voluit in poteſtate eſſe animi, nec umquam in rerum naturam penetrare, niſi ille vellet. Quamobrem involuntaria, ut quæ mala non ſint, tam a Deo, quam a legibus, ignoſcitur.

Eſt vero etiam ipſi animo involuntarium quodammodo malum. Neque enim umquam malum tanquam malum amplectitur animus: ſed, ut bona quædam, aliàs pecuniam, aliàs voluptatem corporis, aut potentiam, aut honorem, adpetit: noxam vero his adjunctam aut plane non videt, aut negligit, cupiditate adamatarum rerum ſubactus. Sic undecunque ejectum eſt e rerum natura perfecte malum. Ac facilius concedi poſſit, eſſe id quod nullo modo ſit, quam perfectum & arbitrarium aliquod humani animi malum exiſtere.

Si

Εἰ δέ τις αἴτιον νομίζει τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν, ὡς τὴν αὐτεξούσιον ψυχὴν ὑποστήσαντα, ἧς ἀποτυχία τὸ κακόν ἐστιν· εἰ μὲν κακόν ἐστιν ἡ αὐτοκίνητος καὶ αὐτεξούσιος τῶν ψυχῶν οὐσία, κακοῦ λέγειν αἴτιον ἀναγκη τὸν ταύτην ὑποστήσαντα· εἰ δ' ἀγαθόν ἐστι, καὶ πολλῶν τῶν
c. ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθῶν μεῖζον καὶ τιμιώτερον, πῶς ἂν εἴη κακοῦ αἴτιος ὁ τὸ ἀγαθὸν ὑποστήσας; Ἐπεὶ οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν αἱρετόν τε καὶ ἐφετόν εἶναι, τίς ἂν ἕλοιτο ἀνθρώπων, καὶ τῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς συναισθομένων, φυτὸν εἶναι μᾶλλον, ἢ ὁτιοῦν τῶν ἀλόγων ζώων, ἥπερ ἄνθρωπος; καίτοι καὶ τὰ φυτὰ, καὶ τὰ ἄλογα, ἀγαθὰ λέγομεν, ἐν τάξει τινὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τῇ πρὸς ἄλληλα ὑφέσει παρὰ τῶν ἀφωρισμένων. Εἰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ ἀγαθοῖς ἢ κα-
p. 98. a. κοῖς εἶναι, καὶ τούτου τὴν ἐξουσίαν ἡμεῖς ἔχομεν, καὶ ἡμῶν οὔτε τι ἀναγκάσαι οὔτε κωλύσαι δύναται τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν ἔκκλισιν, ἡ μὲν οὐσία

Si quis vero Deum mali auctorem existimet, ut qui hunc animum libera voluntate præditum procreaverit, cujus aberratio a recta via malum est: siquidem proprio motu prædita & libera natura animorum malum est, mali dicere auctorem necesse est hujus conditorem: sin bonum est, & quidem multis bonis quæ in mundo sunt majus & excellentius; quî queat mali auctor esse is, bonum qui condiderit? Quodsi ergo verum est, bonum sua natura & optabile & expetendum esse; quis mortalium (qui quidem humanam virtutem intellexerit) stirps aut quodlibet brutum animal, quam homo, esse malit? quamvis & stirpes & bruta animantia bona esse dicimus, certo nimirum ordine boni, & alia aliis gradu inferiora. Si vero etiam situm in nobis est, ut vel boni simus, vel mali; si in nostro arbitrio id positum, neque quidquam est quod nostram vel voluntatem vel declinationem ulla

ex

οὐσία αὕτη καὶ ἡ δύναμις ἡ αὐτεξούσιος, σεμνή τις ἐστὶν, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ μεγαλοπρεπὴς καὶ ἀρχικὴ· καὶ ὁ ταύτην ὑποστήσας, ἀγαθός τις καὶ δυνατός ἐστιν. Εἰ δὲ αὐτή ποτε δι' ἑαυτὴν παραφέροιτο, κυρία οὖσα τοῦ μὴ παρενεχθῆναι, τίς ἂν ἄλλος τῆς παραφορᾶς αἴτιος λέγοιτο δικαίως, b.
ἢ αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἀρχή τις οὖσα καὶ αἰτία τοῦ τε ἀγαθοῦ, καὶ τῆς παρατροπῆς αὐτοῦ; καὶ ἀπ' αὐτῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ παρατροπή· τὸ γὰρ ὑποστῆσαν αὐτὴν αἴτιον, οὐχ ἁπλῶς παρατρεπομένην ὑπέστησεν, ἀλλ', ἐὰν αὐτὴ θέλῃ, ἀπαράτρεπτον μένουσαν. εἰ οὖν. ἡ θέλησις αὐτῆς ἐστι τῆς ψυχῆς ἔνδοθεν οὖσα κίνησις, αὐτὴ ἂν εἴη αἰτία ἑαυτῇ τῆς παρατροπῆς. Καὶ ὅρα τὴν τοῦ Θεοῦ μηχανήν. ἐπειδὴ γὰρ ἔδει μεταξὺ τῶν ἀεὶ ὄντων ἄνω, καὶ τῶν ἀεὶ ὄντων κάτω, c.
γενέσθαι τὰ μέσα, τὰ ποτὲ μὲν τοῖς ἄνω, ποτὲ δὲ τοῖς κάτω ὁμοιούμενα, καὶ συνδέοντα τὰ ἄκρα πρὸς τὴν τοῦ παντὸς τελειότητα· ἡ δὲ

πρὸς

ex parte vel cogere vel prohibere poſſit; hæc talis natura & vis libertatis (meo quidem judicio) præclara res eſt, & magnifica, & principalis; atque illius auctor bonitate & potentia præſtat. Si igitur animus per ſeſe aberrarit, cum, ne aberraret, penes ipſum eſſet; quis alius aberrationis illius auctor dicatur, niſi ipſe animus, qui principium & cauſſa eſt tam boni quam averſionis a bono? Atqui ab ipſo animo principium averſionis ducitur: nam, qui eum procreavit, non ſimpliciter talem fecit qui averteretur; ſed talem, qui, ſi ipſe vellet, incorruptus maneret. Si ergo voluntas eſt ipſius animi motus internus, ipſe ſibi cauſſa fuerit averſionis. Ac obſerva Dei ſolertiam. Nam cum in medio eorum, quæ ſemper ſurſum, & quæ ſemper deorſum ſunt, quædam exiſtere oporteat media, quæ aliàs ſupernis, aliàs inferioribus adſimilarentur, & extrema in univerſi perfectionem devincirent; quum

porro

πρὸς τὰ κάτω ῥοπὴ παρυφισταμένη [φύσιν] ἔχει παρατρεπομένην· δύναμιν ἐνδέδωκε τοιαύτην τοῖς μέσοις τούτοις, ὥστε ἀπαράτρεπτα μέγιστα ἕως ἂν βούλοιντο, καὶ παντα χόθεν αὐτὸς εἴη τῆς ὁποιασοῦν κακίας αἴτιος.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἐπὶ πλέον μηκυνθέντα, οὐ μόνον πρὸς τὸν Ἐπικτήτου ῥηθέντα νῦν λόγον ἁρμόζει, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν περὶ τῆς τοῦ κακοῦ ὑποστάσεως, ὃ μετ' ὀλίγον διδάσκει. ἐπεὶ πρός γε τὸ παρὸν ἀρκεῖ καὶ τοῦτο οἶμαι ῥηθὲν, ὅτι, ὅταν λέγῃ ὁ Ἐπίκτητος, Θέλε γίνεσθαι τὰ γινόμενα ὡς γίνεται, οὐ περὶ τῆς ψυχικῆς λέγει κακίας, (οὐ γὰρ ἂν εὑρεῖν ἔλεγε τοὺς τῇ κακίᾳ τῇ ἑαυτῶν καὶ τῇ τῶν ἄλλων ἀρεσκομένους,) ἀλλὰ περὶ τῶν εἰς τὸ σῶμα καὶ τῶν ἐκτὸς συμβαινόντων· οἷς δύναται ὁ πεπαιδευμένος, ὁποῖα ποτ' ἂν ᾖ, καλῶς χρήσασθαι, καὶ, ὅσῳ ἂν ᾖ σκληρότερα, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπ'

P. 99. a.

b.

porro propenſio ad inferiora, quæ eisdem ſimul cum propenſione ad ſupera injecta eſt, ejusmodi ſit, ut prorſus averti a recto queat; eam vim mediis hisce naturis impertivit Deus, ut, quoad ipſæ vellent, incorruptæ manerent, & ipſe omni ex parte cujuslibet mali vel pravitatis culpâ vacaret.

Atque hæc prolixius tractata, non ad ea ſolum pertinent, quæ nunc ab Epicteto dicuntur; ſed ad ea quoque declaranda, quæ de mali ortu & cauſſa paulo poſt idem docebit. Nam in præſentia quidem hoc utique ſatis fuerit ut teneamus: cum dicit Epictetus, *Velis ea quæ fiunt, ita fieri ut fiunt*, non loqui eum de animi improbitate, (neque enim ille dixerit, *bene agi* cum illis, qui & ſua & aliorum improbitate delectentur,) ſed de iis, quæ corpori & rebus exterſiis accidant: quibus homo diſciplina imbutus, cujuscumque fuerint modi, recte uti poteſt, & quo duriora fuerint, eo fructum ex

his

ὑπ' αὐτῶν ὠφεληθῆναι. καὶ γὰρ ἐκεῖνά ἐστι τὰ γινόμενα, ἅπερ ἀπαιδεύτως ζητοῦμεν ἀκολουθεῖν ταῖς ἡμετέραις ὀρέξεσί τε καὶ ἐκκλίσεσιν· ἀλλ' οὐχὶ αἱ ὀρέξεις αὗται καὶ ἐκκλίσεις, ἐν αἷς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακόν· αὗται γὰρ ἐφ' ἡμῖν εἰσιν, ὡς βουλόμεθα. τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν συμβουλεύει μὴ ζητεῖν γίνεσθαι ὡς θέλομεν, ὅτι μήτε κύριοι τούτου ἐσμὲν, μήτε ἀεὶ συμφερόντως ζητοῦμεν· τὰ μὲν ἡδέα πολλάκις, κἂν βλαβερὰ τυγχάνῃ, ζητοῦντες γίνεσθαι· τὰ δὲ σκληρότερα, κἂν ὡς ἰατρεῖαι προσάγωνται, παραιτούμενοι. c.

his capere uberiorem. Nam illa sunt *ea quæ fiunt*; quæ nos imperite volumus ut nostris adpetitionibus & declinationibus respondeant: non autem ipsæ adpetitiones & declinationes; in quibus bonum & malum nostrum & situm; hæ enim penes nos sunt, nostrique arbitrii. Quæ autem nostri juris non sunt, *ea* suadet, *ne postulemus fieri ut volumus*; quod id nec penes nos sit, nec perpetuo nobis expediat: ut qui sæpe ea, quibus delectamur, quamvis pernicioſa, fieri cupiamus; asperiora vero, licet medicinæ loco adhibeantur, recusemus.

TO KEIMENON. p. 100 a.

Νόσος, σώματός ἐστιν ἐμπόδιον· προαιρέσεως δὲ οὔ, ἐὰν μὴ αὐτὴ θέλῃ. χώλανσις, σκέλους ἐστὶν ἐμπόδιον, προαιρέσεως δὲ οὔ. καὶ τοῦτο ἐφ' ἑκάστου τῶν ἐμπιπτόντων ἐπίλεγε· εὑρήσεις γὰρ αὐτὸ ἄλλου τινὸς ἐμπόδιον, σὸν δὲ οὔ.

CONTINVATIO CAPITIS XIII.
(Nobis Cap. IX.)

Morbus, corporis est impedimentum; mentis vero non item, nisi ipsa velit. Claudicatio, cruris est impedimentum, animi propositum impedire non potest. Et hoc in quaque re, quæ incidit, dixeris: invenies enim illam alterius cujusdam impedimentum, non vero tui.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅτι τὸν βουλόμενον εὐροεῖν οὐ χρὴ ζητεῖν τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλει, ἀλλὰ θέλειν
b. γίνεσθαι ὡς γίνεται· διὰ τούτων ἅμα μὲν τὸ προκείμενον ἐπιδείκνυσιν, ὅτι εὐφόρως δεῖ φέρειν τὰ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς προσπίπτοντα δυσχερῆ· ἅμα δὲ ἔνστασιν, ὡς οἶμαι, λύει τινά. Καὶ ἡ μὲν ἀπόδειξις τοιαύτη τις φαίνεται· εἰ μὲν ἡμέτερα ἦν τὰ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς προσπίπτοντα δυσχερῆ, ἔδει μὲν καὶ οὕτως, εἴπερ ὠφέλιμα ἦν, εὐκόλως φέρειν αὐτά, κἂν ᾖ δυσχερέστερα. εἰ δὲ μὴ ἔστιν ἡμέτερα, ἀλλὰ ἕκαστον ἄλλου τι-
c. νὸς, τί δυσχεραίνομεν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις; Νόσος, σώματος ἐμπόδιον· καὶ καλῶς ἐμπόδιον εἶπεν, ἀλλ' οὐχὶ κακόν· οὐ γὰρ κακὸν τῷ σώματι ἡ νόσος, οὐδὲ ἡ φθορὰ, ὡς δέδεικται πρότερον, ἀλλ' ἐμπόδιον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ. καὶ χώλανσις, ἣν αὐτὸς εἶχεν Ἐπίκτητος· (διὸ

Poſtquam dixit, qui res fecundas ſibi eſſe velit, eum non id operam dare oportere, ut, quæ fiunt, ita fiant ut ipſe velit, ſed ut ita fiant ut fiunt: nunc his verbis ſimul id quod propoſitum eſt, demonſtrat, externarum rerum difficultates ferendas eſſe modice; ſimul, ut opinor, quiddam quod obji-ci poſſit diſſolvit. Ac demonſtratio quidem hujusmodi fere mihi eſſe videtur: Siquidem ad nos pertinerent externæ difficultates; vel ſic, quia nobis expedirent, æquis animis, licet acerbiores, fuerint perferendæ: ſi vero ad nos non pertinent, ſed earum quælibet ad aliud quid pertinet a nobis diverſum; quid moleſte ferimus aliena? *Morbus, corporis eſt impedimentum.* Et recte *impedimentum* dixit, non malum: neque enim corpori malum eſt morbus aut interitus, ut prius eſt demonſtratum; ſed impedimentum actionum illius. Pariter *claudicatio*, qua ipſe præditus fuit Epictetus; (quare

(διὸ καὶ ἀπὸ ζωῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ γλώσσης φθέγγεται μόνον·) καὶ ἡ χώλανσις οὖν, σκέλους ἐστὶν ἐμπόδιον· καὶ πενία, δαπάνης· προαιρέσεως δὲ οὔ, εἰ μὴ αὐτὴ θέλει. p. 101
εἰ μὲν οὖν σῶμα ἦμεν, ἢ σκέλος, ἢ χρήματα· a.
ἡμῶν ἂν ἦν ταῦτα ἐμπόδιον. εἰ δὲ τούτων μὲν οὐδέν, ψυχὴ δὲ λογικὴ τῷ σώματι χρωμένη ὡς ὀργάνῳ, καὶ τοῖς ἐκτὸς εἰς ὑπηρεσίαν, τὸ δὲ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐν προαιρέσει οὐκ ἐμποδίζεται ὑπ' αὐτῶν· δῆλον, ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς ἐμποδιζόμεθα, οὐδὲ ἡμῶν ἐστιν ἐμπόδιον τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων οὐδέν, ἀλλ' ἕκαστον ἄλλου τινός, ὧν οὐδὲν ἡμεῖς ἐσμέν· οὐδὲ ὡς ἐπὶ οἰκείοις b.
χρὴ δυσχεραίνειν αὐτοῖς· συμβαίνει γὰρ οὕτω τὴν προαίρεσιν ἐπ' ἀλλοτρίοις οἰκεῖον ἴσχειν κακὸν, τὴν δυσχέρανσιν. Οὕτω μὲν οὖν, οἶμαι, τὸ προκείμενον ἀποδέδεικται.

Ἔνστασιν δὲ λύει τινὰ, ἀπὸ τοῦ συμφέροντος, ὡς οἶμαι, κατὰ τοὺς τῶν ῥητόρων δεινούς.

(quare & verba ejus non ex ore ſolummodo, ſed ex animo depromuntur:) *claudicatio* igitur, *pedis eſt impedimentum;* paupertas, impenſæ; *non voluntatis, niſi ipſa velit.* Quod ſi igitur corpus eſſemus, aut pes, aut pecunia; noſtrum iſta eſſent impedimentum. Quia vero nihil horum ſumus, ſed animus rationis particeps, corpore pro inſtrumento utens, & rebus externis ad miniſterium: & quia bonum & malum in voluntate ſitum, ab iſtis non impeditur: perſpicuum eſt, ne nos quidem impediri, neque noſtrum eſſe impedimentum quidquid extrinſecus acciderit, ſed ſingula alterius alicujus, quorum nos nihil ſumus; adeoque nec ob illa ſuccenſendum eſſe quaſi noſtra eſſent; quoniam ita futurum eſſet, ut voluntas ob res alienas proprio laboraret malo, ægritudine.

Solvit autem objectionem, quæ ab Utili peti queat, id quod propoſitum eſt, demonſtratum eſſe arbitror, ut Rhetores dicunt.

Dixerit

φαίη γὰρ ἄν τις, μηδὲ συμφέρον εἶναι τὸ νοσεῖν, ἢ τὸ πένεσθαι. τίς γὰρ νοσῶν, φύναται τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἀποδιδόναι; τίς δὲ πάνυ
c. πενόμενος, οὐκ ἀναγκάζεται τῷ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων προσκαρτερεῖν; Λύει οὖν ταύτην τὴν ἔνστασιν ἐκ τοῦ, τὴν νόσον καὶ τὴν πενίαν καὶ τὰς τοιαύτας περιστάσεις μὴ εἶναι προαιρέσεως ἐμπόδια, καθ' ἣν οὐσίωται ἄνθρωπος, καὶ καθ' ἣν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. τίς γὰρ κωλύει τὸν νοσοῦντα, τὰ μὲν κατὰ φύσιν αὐτῷ αἱρεῖσθαι, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐκκλίνειν; τί δὲ ἡ ἄκρα πενία ἠνάγκασε τῶν μὴ καλῶ καὶ ἀγα-
p. 102 a. θῶ ἀνδρὶ πρεπόντων ποιῆσαι; οὐχὶ δὲ καὶ Διογένης, καὶ Κράτης, καὶ Ζήνων, τότε γνησίως ἐφιλοσόφησαν, καὶ τὸν κατὰ φύσιν ἦκοντα τοῖς ἀνθρώποις βίον, καὶ τὸν ἐν τῇ λιτότητι πλοῦτον, τότε μάλιστα τοῖς ὁρᾶν δυναμένοις ἐπεδείξαντο, ὅτε τὴν ἄκραν ἀκτημοσύνην ἀντὶ τῆς εὐπορίας ἠλλάξαντο; τίς γὰρ οὐκ ἀγαπᾷ τρέφειν τὸν τοιοῦτον, λαμβάνειν χάριν μᾶλλον ἢ περ διδόναι

Dixerit enim aliquis: ægrotare, aut egere, non esse utile. Quis enim ægrotans muneribus naturæ fungi potest? Quis in extrema inopia non cogitur? quærendo victui invigilare? Hanc igitur objectionem solvit, docendo, morbum, paupertatem, & id genus incommoda, *non* esse *impedimenta mentis*, in qua & essentia hominis insit, & a qua cum bonum, tum malum pendeat. Quis enim vetat ægrotantem, naturæ suæ amplecti consentanea, declinare contraria? Extrema vero inopia, quomodo cogat suscipere aliquid bono viro indignum? Nonne & Diogenes & Crates & Zeno tum germane philosophati sunt, vitamque naturæ humanæ consentaneam, & tenuitatis divitias, oculatis quidem hominibus tum vel maxime demonstrarunt, quum copias & opes cum extrema inopia commutassent? Quis enim talem virum non lubens alat, accipere se potius quam dare bene-

διδόναι νομίζων; καὶ τί νῦν ἄλλων δεόμεθα παραδειγμάτων; ὅτε αὐτὸς ὁ ταῦτα λέγων Ἐπίκτητος, καὶ δοῦλος ἦν, καὶ τὸ σῶμα ἀσθενὴς, καὶ χωλὸς ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ πενίαν ἀκροτάτην ἐπετήδευσεν, ὡς τὸ ἐν Ῥώμῃ οἴκημα αὐτοῦ μηδέποτε κλείθρου δεηθῆναι, οὔτε μηδὲν ἔνδον ἔχον, εἰ μὴ τὴν στιβάδα καὶ τὴν ψίαθον, ἐφ' ὧν ἐκάθευδε. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ λέγων· Χώλανσις σκέλους ἐμπόδιον, προαιρέσεως δὲ οὔ, ἐὰν μὴ αὐτὴ θέλῃ· ἀπὸ ζωῆς προφέρων τοὺς λόγους, καὶ οὐχὶ τὰ ἐπαινεῖσθαι δοκοῦντα σπουδάζων λέγειν· ὅπερ οἱ πολλοὶ ποιοῦσιν ἡμῶν. διὸ καὶ οὕτως εἰσὶ δηκτικοὶ τῶν εὐμοίρων ψυχῶν οἱ τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς λόγοι. b. c.

beneficium exiſtimans? Atque adeo, quid alia exempla requirimus? cum is ipſe qui hoc dicit Epictetus, & ſervus fuerit, & infirmo corpore, & ab ineunte ætate claudus, & extremæ paupertatis ita ſtudioſus, ut ejus domuncula Romæ nullis umquam clauſtris eguerit, ut in qua nihil eſſet præter lectulum & ſtoream in quibus dormiret. Et is eſt qui dicit, *Claudicationem pedi eſſe impedimento, non voluntati, niſi ipſa voluerit;* orationem ex imo pectore proferens, nec in eo laborans, ut proferat quæ vulgo laudantur, id quod plerique facimus. Quare hujus viri ſermones tantam etiam vim habent ad commovendos animos bene natos.

p. 103 a.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ἐφ' ἑκάστου τῶν προσπιπτόντων μέμνησο, ἐπιστρέφων ἐπὶ σεαυτὸν, ζητεῖν, τίνα δύναμιν ἔχεις πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Ἐὰν καλὸν ἴδῃς, ἢ καλὴν, εὑρήσεις δύναμιν πρὸς ταῦτα ἐγκράτειαν. ἐὰν πόνος προσφέρηται, εὑρήσεις καρτερίαν. ἂν λοιδορία, εὑρήσεις ἀνεξικακίαν. Καὶ οὕτως ἐθιζόμενόν σε οὐ συναρπάσουσιν αἱ φαντασίαι.

CAPVT XIV. (Nobis Cap. X.)

Quidquid inciderit, memento, in te ipſum converſus, quærere quamnam facultatem habeas ad illius uſum. Si formoſum aut formoſam videris, facultatem ad hæc invenies, Continentiam. Si labor objectus fuerit, invenies Tolerantiam: ſi convicium, Patientiam. Atque ſic adſuetum non te ſecum abripient viſa.

b.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μεγάλα προτείνας τινὰ, καὶ ἀδύνατα δοκοῦντα εἶναι πολλοῖς, ὡς τὸ τὴν νόσον τοῦ σώματος ὡς ἀλλότριον κακὸν περιπτύειν, καὶ θέλειν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται· καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ἡδέων τῶν προσπιπτόντων ἔξωθεν μὴ δελεάζεσθαι, ὑπὸ δὲ τῶν λυπηρῶν μὴ ταπεινοῦσθαι· εἰκότως προτίθεται δεῖξαι, ὅτι δυνατὰ ταῦτά ἐστι,

COMMENTARIVS.

Magna quædam propoſuerat, quæque multis non poſſe fieri videntur: cujusmodi eſt, morbum corporis, ut alienum malum, eſſe deſpiciendum: velle quemque debere, ut ea quæ fiunt, ita fiant ut fiunt: item, nec externarum rerum ſuavitatibus nos demulceri, neque moleſtiis adfligi oportere. Merito igitur nunc oſtendere inſtituit, fieri iſta poſſe,

ἐστι, καὶ οὐκ ἀδύναται προσταττόμεθα. καὶ ε. δείκνυσιν, ὅτι ὁ τὴν ψυχὴν ποιήσας τὴν ἀνθρωπίνην, οὐκ ἀεὶ ἄνω πεφυκυῖαν μένειν, ὡς τὰς ἀγγελικὰς, καὶ ἔτι πρότερον τὰς θείας, ἀλλὰ καὶ εἰς γένεσίν ποτε καταβαίνουσαν, καὶ τοῖς τοιούτοις ὁμιλοῦσαν, δυνάμεις ἔδωκεν αὐτῇ πρὸς ἕκαστα, καθ' ἃς δυνήσεται ἀβλαβὴς ὑπὸ τῶν τοιούτων διαβαίνειν †) καὶ ὑπερανέχειν αὐτῶν· πρὸς μὲν τὰ ἡδέα δοκοῦντα, ἐγκράτειαν· καὶ οὐκ εἶπε σωφροσύνην, ἀλλ' ἐγκρά- p. 104
τειαν· ἐπειδὴ πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους ἐστὶν ἡ παραίνεσις· ἐφ' ὧν κινεῖται μὲν τὰ πάθη, καὶ ἀμφισβητεῖ πρὸς τὸν λόγον· ἡττᾶται δὲ, ὅταν ἡ παιδεία ἀνύσιμος ᾖ. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐγκρατὲς τῆς ζωῆς εἶδος· ὡς, ὅταν γε μὴ κρατήσῃ τοῦ πάθους ὁ λόγος, αὐτὸς ἡττώμενος, ἀκρατὴς ἡ διάθεσις λέγεται. ἐπὶ δὲ τῶν τελέως πεπαιδευμένων, τὸ παθητικὸν, ὅπερ ἐν ἡμῖν παι-

†) διαμένειν lego, pro διαβαίνειν.

posse, nec negata esse naturæ humanæ quæ præstare jubeamur. Scilicet ostendit, cum ita conditus sit humanus animus, ut non semper supra maneat, quemadmodum angelicæ, & præ his divinæ mentes; sed ut in hunc inferiorem mundum aliquando etiam descendat, & hujusmodi rebus conflictetur; datas ei idcirco a conditore esse adversus quasque res *vires & facultates*, quibus incolumem se ab illis præstare, illasque res vincere & superare possit: Nempe adversus opinionem rerum jucundarum, *Continentiam;* Dixit autem Continentiam, & non Temperantiam, quia cum iis qui adhuc eruduntur sermo institutus est; in quibus commoventur quidem adfectus, & cum ratione certant; sed vincuntur, si ratio efficax fuerit. Atque hoc est continens vitæ genus: quemadmodum, cum non vincit adfectum ratio, sed ipsa vincitur, is habitus incontinens dicitur. In iis vero qui perfecte sunt eruditi, adfectiones, quæ puerile quiddam in nobis

b. δικὴν καθέστηκε, τελέως καὶ ἀναμφισβητήτως ὑποκέκλιται τῷ λόγῳ, ὡς ὑπ' ἐκείνων κινεῖσθαι μόνον ἐφ' ὧν ὁ λόγος προστάξει, καὶ ὅτε, καὶ ἐφ' ὅσον. καὶ ἔστι τοῦτο σωφροσύνη, σωτηρία καὶ ὑπεροχὴ τοῦ ἐν ἡμῖν φρονοῦντος. μερίζεται γὰρ τοῦτο, τοῖς πάθεσιν ὑποκλινόμενον, καὶ διασπώμενον ὑπ' αὐτῶν· σῶον δὲ μένει καὶ ὁλόκληρον, ὑπερανέχον τῶν παθῶν.

Πρὸς δὲ τὰ ἐπίπονα καὶ τὰ λυπηρὰ, τοῖς μὲν πεπαιδευμένοις ἀνδρεία πάρεστιν, οὐδὲ παρελθεῖν εἴσω τῶν τῆς ψυχῆς προθύρων συγχωροῦσα λύπην, ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα πάντα, ὡς γυμνάσιον αὐτῇ προτεινόμενον, ἀλύπως καὶ ἀθλίπτως ἐκπονοῦσα· τοῖς δὲ παιδευομένοις, καρτερία, πρὸς τὰ συμβαίνοντα λυπηρὰ γενικῶς ἐνθισταμένη, καὶ ποιοῦσα μὴ καταπίπτειν τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ μάχεσθαι, καὶ ἀμύνεσθαι τοὺς τῆς λύπης πληγάς. ἡ γὰρ ἔντονος τῆς καρτερίας ἀντίταξις, τὸν μὲν λόγον ποιεῖ νικᾶν, τὸ δὲ πάθος

c.

bis ſunt, perfecte & citra controverſiam rationi parent, ut ab iis tantum moveantur quæ ratio juſſerit, & quando, & quatenus: eſtque hæc temperantia, incolumitas & dominatus rationis noſtræ. In diverſa enim ſcinditur hæc, cum ab adfectibus ſubigitur, ab eisque diſtrahitur: ſalva vero manet & integra, cum adfectiones ſuperat.

Ad res porro laboriosus & moleſtas, eruditis quidem Fortitudo præſto eſt, quæ dolorem ne intra veſtibulum quidem animi accedere patiatur, ſed omnia aſpera tamquam exercitationis ergo ſibi objecta, ſine moleſtia & adflictatione perferat. Iis autem qui erudiuntur *Tolerantia* ſuccurrit, oblatis moleſtiis generoſe reſiſtens, atque efficiens ne animus concidat, ſed pugnet & propulſet doloris ictus. Nam acris oppoſitio tolerantiæ victoriam rationi confert, pertur-

πάθος ἡττᾶσθαι. καὶ τούτου πολλάκις γινομένου μετὰ φρονήσεως, συνεθίζεται τὸ πάθος ὑπακούειν τῷ λόγῳ, καὶ μὴ ἀντιτείνειν, ἤδη πεπαιδευμένον. καὶ οὐκ ἔτι χρεία τὸν λυπούμενον καρτερεῖν, οὐδὲ γὰρ λυπεῖται ἔτι ὁ τοιοῦτος ἐνταῦθα. οὐδὲ γὰρ ὀρέγεταί τινος, οὗ ἀποτυγχάνει· οὔτε ἐκκλίνει τι, ὧ περιπίπτει. πᾶσα δὲ λύπη ἐπὶ τούτοις συμβαίνει. p. 105 a.

Πρὸς δὲ λοιδορίαν, εὑρήσεις αὐτῆς, φησὶν, ἀμυντήριον τὴν ἀνεξικακίαν. οὔτε γὰρ πόνον, οὔτε θλῖψιν τῇ ἑαυτῆς φύσει [φέρει] ἡ λοιδορία τοῖς λοιδορουμένοις, ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ ἐν ἡμῖν, ἢ κενόδοξον, ἢ θυμοειδὲς· τοσοῦτον δὲ μόνον ποιεῖ, καταγινώσκειν τοῦ λοιδοροῦντος. ἵνα οὖν μὴ μετὰ πάθους ἡμετέρου κατάγνωσις γένηται, γινώσκειν μὲν χρὴ τὴν τοῦ λοιδοροῦντος κακίαν, (ἢ γὰρ ψευδῶς λοιδορεῖ, ἢ δι' ἔχθραν τινά·) ἀνέχεσθαι δὲ αὐτῆς, ὡς οὐδὲν b.

perturbationi cladem. Quæ si sæpe adhibita cum prudentia fuerit, adsuescit perturbatio parere rationi, & non adversari; quippe jam coërcita & erudita. Neque jam porro opus est, ut cum dolore toleretur aliquid: nec enim qui talis est, adhuc dolet; neque enim adpetit quidquam quo frustrari possit, neque declinat quidquam in quod incidere queat. Omnis autem dolor hisce caussis excitatur.

Porro *ad convicium* propulsandum, *Patientia* præsto erit. Neque enim laborem, neque adflictationem suapte natura convicium iis qui id audiunt infert; sed decretum quod in nobis est, sive vanum, sive iracundum: illud unum facit convicium, ut spernamus improbemusque conviciatorem. Ne igitur ex adfectu nostro improbatio illa fiat: cognoscenda quidem est conviciatoris improbitas; (aut enim falso conviciatur, aut ob simultatem aliquam;) ipsum vero convicium ferendum, ut

δὲν ἡμᾶς βλαπτούσης, τάχα δὲ τῆς μὲν κα-
c. κίας τοῦ λοιδοροῦντος ἀνέχεσθαι, ἐννοοῦντας ὅτι
αὐτὸς ὁ βεβλαμμένος ἐστὶν, ὁ τὴν ἑαυτοῦ προ-
αίρεσιν, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν ἑαυτὸν, κακύνας· ἀπὸ
δὲ τῆς λοιδορίας καὶ ὠφελεῖσθαι πάντως· προ-
φανῶς μὲν, εἰ εἴη ψευδής· εἰ δὲ καὶ ἀληθὴς ἦ,
ὅτι ἐκφαίνει τι τῶν ἡμετέρων κακῶν, καὶ ἀγνο-
ούμενον παρ' ἡμῶν, ἢ γινωσκόμενον μὲν, νομι-
ζόμενον δὲ λανθάνειν τοὺς ἄλλους. ἱκανὸν γάρ
ἐστι τοῦτο, ἀποστρέφειν τοὺς ἀρχομένους παι-
p. 106 δεύεσθαι, καὶ μήπω διὰ μόνον τὸ ἀγαθὸν, ἀλ-
a. λὰ καὶ διὰ φιλοτιμίαν, τῶν ὑπαρωτέρων κρα-
τοῦντας παθῶν. χρήσιμος γὰρ πρὸς τὴν τῶν
ἄλλων παθῶν διόρθωσιν ἡ φιλοτιμία. διὸ καὶ
ἔσχατος λέγεται χιτὼν τῶν παθῶν ἡ φιλο-
τιμία· ὅτι τὰ ἄλλα πάθη συνεργούσης αὐ-
τῆς ἀποδυσαμένη ἡ ψυχὴ, ἐσχάτην ἀποδύε-
ται ταύτην, εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀγαθὸν ἀπο-
γυμνουμένη.

Χρὴ

ut nihil nobis nocens. Immo vero fortaſſe conviciatoris quidem improbitas vel hac de cauſſa, quod is ipſe læditur, ferenda eſt, qui voluntatem ſuam, hoc eſt, qui ſe ipſum contaminarit; e convicio autem etiam fructus aliquis capiendus: & is quidem haud dubius, ſi falſum id fuerit: ſin verum, hunc fructum habebit, quod malum aliquod noſtrum aperiat, aut ignotum nobis, aut, ut notum ſit, ejusmodi tamen, quod latere alios putarimus. Magnam enim hoc vim habet ad tirones cohibendos, qui nondum propter ſolum bonum, ſed & ex ambitione, ſordidiores adfectus moderantur. Utilis enim eſt ad aliorum adfectuum, qui in nobis vigent, correctionem ambitio. Quare etiam extrema perturbationum tunica Ambitio dicitur; quod reliquis perturbationibus ipſa adjutrice exutus animus, hanc poſtremam exuit, ut tandem ad ipſum bonum nudus perveniat.

Opor-

Χρὴ οὖν, φησὶν, ἐφ' ἑκάστου τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἑλκόντων, μὴ συναρπάζεσθαι εὐθὺς ὑπὸ τῆς b. φαντασίας αὐτοῦ, ἢ ἀγαθὸν τὸ προσπίπτον ἢ κακὸν λεγούσης· μηδὲ ὄρεξιν ἢ ἔκκλισιν εὐθὺς κινεῖν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἡμῖν οὖσαν συμμαχίαν εὑρόντα καὶ προσκαλεσάμενον, σὺν ἐκείνῃ καὶ δι' ἐκείνης ἀμύνεσθαι τὰ προσπίπτοντα.

Oportet igitur (inquit) *in quolibet externo casu*, ad res externas nos trahente, cavere, ne statim a prima ejus specie *abripi nos* patiamur, quæ id, quod accidit, sive ut bonum sive ut malum nobis proponit; nec adpetitionem aut declinationem statim sinamus commoveri: sed iis auxiliis, quæ intra nos habemus, accitis & adhibitis, quidquid inciderit propulsare.

ΚΕΦ. ιέ.

Μηδέποτε ἐπὶ μηδενὸς εἴπῃς, ὅτι, Ἀπώλεσα αὐτό· ἀλλ', ὅτι, Ἀπέδωκα. Τὸ παιδίον ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. ἡ γυνὴ ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. Τὸ c. χωρίον ἀφῃρέθην. Οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἀπεδόθη. Ἀλλὰ πανὸς ὁ ἀφελόμενος. Τί δὲ σοὶ μέλει, διὰ τίνος σε ὁ δοὺς ἀπῄτησε; μέχρι δ' ἂν δίδῳ, ὡς ἀλλοτρίου αὐτοῦ ἐπιμελοῦ· ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες.

CAPVT XV. (Nobis Cap. XI.)

Numquam de ulla re dicas, perdidisse te illam, sed reddidisse. Filiolus obiit? redditus est. Uxor obiit? reddita est. Prædium (inquis) mihi ereptum est. Igitur & hoc redditum. At improbus est, qui eripuit. Quid vero tua refert, per quem repetierit is qui dederat? Quamdiu autem habere dederit, cura illud tamquam rem alienam, quemadmodum hospitium curant viatores.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν περὶ τῆς τῶν ἐκτὸς προσλήψεως καὶ περιπτώσεως, τίνων τε καὶ ὅπως χρὴ λαμβάνειν, καὶ ὅπως δεῖ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσιν ἡδέσι τε καὶ λυπηροῖς κεχρῆσθαι· περὶ τῆς ἀποβ-
γ. 107 λῆς αὐτῶν νῦν λέγει, πῶς χρὴ ἐπ' αὐτῇ διατί-
a. θεσθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν τὰ ἴδια ἑαυτοῦ νομίζων ἀπολλύναι, οὐ δύναται μὴ καὶ λυπεῖσθαι, καὶ τὸν ἀφελόμενον μέμφεσθαι· ὁ δὲ τὰ ἀλλότρια ἀποδιδοὺς, εἰ μὴ πάνυ ἀγνώμων εἴη, οὔτε λυπεῖται, οὔτε μέμφεται τῷ τὰ οἰκεῖα ἀναλαμβάνοντι· ἔστι δὲ τὰ ἐκτὸς οὐχ ἡμέτερα, διὸ οὐδὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἀλλ' ἡμέτερά μόνα ὄρεξίς ἐστι καὶ ὁρμὴ καὶ ἔκκλισις, ἐν οἷς τὸ ἀγαθόν
b. ἐστι καὶ τὸ κακὸν τὸ ἡμέτερον· χρὴ περὶ τῶν ἐκτὸς, ὡς περὶ ἀλλοτρίων βεβαίως διακείμενον, πρόχειρον ἔχειν τοῦτο. ἔσται δὲ πρόχειρον, ἐὰν, μὴ μέχρι τῶν ὀνομάτων ὡς ἐπ' ἀλλοτρίοις διακεί-

COMMENTARIVS.

Postquam de rebus externis dixit, quæ aut accipimus aut in quas incidimus; docuitque, quasnam & quo modo accipere, tum quo modo uti debeamus rebus extrinsecus oblatis, sive jucundæ eæ sive molestæ fuerint: nunc, quemadmodum iis amissis adfecti esse debeamus, docet. Quoniam igitur fieri nequit, quin is, qui sua se retur *amittere*, doleat, & ereptorem accuset; qui vero aliena reddit, nisi plane sit stolidus, neque dolet, neque succenset sua repetenti: porro, quoniam res externæ, nostræ non sunt, eoque nec in potestate nostra sitæ; sed sola hæc nostra sunt, adpetitio, impetus, & declinatio, in quibus bonum & malum nostrum situm est: firmiter persuasum & in promtu hoc ipsum debemus habere, res omnes externas nobis esse alienas. Erit autem in promtu, si non verbis tenus duntaxat pro alienis ea habueri-

διακείμενοι, καὶ συνεθίζωμεν ἑαυτοὺς μέχρι καὶ τούτων *.

Ὁ μὲν οὖν, τοῦ παιδίου ἀποθανόντος, ῥιμώζων, καὶ λέγων χαῶσαι αὐτὸν, δῆλός ἐστιν ὡς ἐπ' ἰδίῳ πρότερον διακείμενος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπώλειαν καλῶν τὴν ἀφαίρεσιν, καὶ δυσχεραίνων ἐπ' αὐτῇ· καὶ δῆλος ὁ τοιοῦτός ἐστιν, εἴπερ ἠδύνατο, καὶ ἀμύνεσθαι τὸν ἀφελόμενον θέλων. ὁ δέ γε ὡς ἀλλότριον ἀποδεδωκέναι νομίζων, οὔτε ἑαυτὸν θλίβει, οὔτε αἰτιᾶται τὸν ἀναλαβόντα ὃν δέδωκε. Καὶ ὅρα, οἷον διὰ τούτων ἡμῖν ἐπιδείκνυσιν ὁ Ἐπίκτητος· ὅτι οὐ μόνον ἡ ἔννοια τὴν ἑαυτῆς διάθεσιν ἐντίθησι τῷ προφερομένῳ ἐξ αὐτῆς λόγῳ, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι τὰς ἐννοίας πρὸς ἑαυτοὺς διατιθέασι. χρὴ οὖν φησὶ καὶ τοῖς ὀνόμασι τῶν ἀλλοτρίων καλεῖν τὰ ἐκτὸς, ἵνα καὶ ἀπὸ τούτων ὡς ἐπ' ἀλλοτρίοις διατιθώμεθα· καὶ μέντοι καὶ χρῆσθαι αὐτοῖς ὡς ἀλλοτρίοις, ἀεὶ τοῦτο περὶ αὐτῶν ἐννοοῦντας. καὶ

c.

p. 108 a.

habuerimus, sed & [ad rem ipsam *] nos adsuefecerimus.

Qui igitur *filio mortuo* plorat, eumque se *perdidisse* queritur; hunc adparet sic adfectum esse, quod eum prius suum fuisse putaverit; eâque de causa ereptionem ejus *amissionem* vocare, eamque moleste ferre: nec obscurum est, talem, si posset, ultorum esse ereptorem. Qui vero se filium, ut alienum, *restituisse* putat, is nec se ipsum adfligit, nec eum accusat qui repetiit quem dederat. Observabis autem quid nobis per hæc ostendat Epictetus: nempe, quod non modo cogitatio suam adfectionem orationi quæ ab ea profertur imprimat, sed etiam verbis excitentur cogitationes, atque adficiantur. Sunt igitur, inquit, res externæ *alienæ* adpellandæ, ut ipsis etiam nominibus admoniti *alienas* eas judicemus; simul vero uti eis debemus tamquam *alienis*, constanter hoc ipsum de eis cogitantes.

Et

καὶ ἐπειδὴ αἱ περὶ αὐτὰ φροντίδες καὶ ἐπιμέλειαι τὴν περὶ αὐτὰ συμπάθειαν αὔξουσι, καὶ ταύτας ὡς ἀλλοτρίων φησὶ χρὴ ποιεῖσθαι· καὶ ἐπιμελεῖσθαι μὲν αὐτῶν, (οὐ γὰρ ῥαθυμεῖν προσήκει·) οὐ μέντοι ὡς ἰδίων, οὐδ' ὡς ἀναφαιρέτων, ἀλλ' ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες, ἀλλότριόν τε αὐτὸ ἡγούμενοι, καὶ
b. μετ' ὀλίγον ἀπολείπειν ἐλπίζοντες αὐτό, ἕως δ' ἂν παρῶσι, τῆς εὐχρηστίας αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν φροντίζοντες. Καλῶς δὲ, ἕως ἂν διδῶται, εἶπεν· ἵνα πρόχειρον ὑπάρχῃ τὸ, ὑπ' ἄλλου δεδόσθαι αὐτὸ, τοῦ καὶ ἀφαιρουμένου.

Ἐπειδὴ δέ τινες καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἀφαιρέσεως εἰς προσθήκην λύπης ἐκτραγῳδοῦσι· διὰ τί με οὕτως, ἢ τοιῶσδε, ἀφείλετο; διὰ τί δὲ οὕτως ἐτελεύτησε τὸ παιδίον, ἢ ἡ γυνή; ἦθελον εἰ πυρετῷ, καὶ μὴ σπασμῷ· ὅμοιόν ἐστι, φησὶ, τοῦτο τῷ δυσχεραίνειν· διὰ τί ὁ δούς
c. μοι τόδε τι, διὰ τοῦδέ τινος αὐτὸ, ἀλλὰ μὴ

Et quoniam earum cura & ſtudium, amorem etiam erga illas auget; hæc quoque ut rebus alienis adhibenda ſunt. Scilicet *curandæ* ſunt illæ quidem, (nec enim negligere convenit;) at non ita curandæ, quaſi propriæ, quæque eripi nequeant: ſed *ut diverſorium curant viatores*, qui & alienum id eſſe norunt, ſeque brevi id relicturos cogitant; dum vero adſunt, commoditatis ejus pro virili rationem habent. Præclare autem, *quoad datum fuerit*, inquit: ut in promtu ſit, ab alio eſſe data, eadem erepturo.

Quia vero ſunt, qui etiam ereptionis modos ad augendum moleſtiam exaggerent: Quare mihi ſic, aut illo modo eripuit? Cur ſic periit puer, aut uxor? Facile ferrem, ſi febre, non convulſione deceſſiſſet? Perinde eſt (inquit) iſtud, ac ſi moleſte feras, *quod is qui aliquid dederat, per hunc illud*, non

μὴ διὰ τοῦδε ἀφείλετό; καίτοι τὸν δεδωκότα καθ' ὃν ἠβουλήθη τρόπον, καὶ ἀναλαβεῖν ὡς ἐβούλετο πρέπει. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἐπίκτητος ἐπὶ τῶν τὰς μεγίστας συμπαθείας κινούντων, τέκνου, καὶ γαμετῆς, ἐποιήσατο τὸν λόγον· πρὸς ἃ παραβαλλόμενα τὰ ἄλλα, καὶ ὑπὸ τῶν τυχόντων καταφρονεῖται. ἀλλ', ὅπερ αὐτὸς καὶ πρότερον εἶπε, καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἐρεῖ, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄρχεσθαι χρή. ἔκλεψέ τις τὸ κερμάτιον, ἀφείλετο τὸν οἰκέτην, ἢ τὴν οἰκίαν, ἢ λοιπὸν καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐδήμευσε· μὴ εἴπῃς, ὅτι Ἀπώλεσα αὐτά, ἀλλ' ὅτι Ἀπέδωκα. p. 109 a.

non autem per alium *eripuerit*. Enimvero eum qui ſuo arbitratu dedit, etiam ſuo arbitratu repetere fas eſt. Exempli autem loco protulit Epictetus ea quæ maximam commiſerationem movent, liberos, uxorem: cum quibus reliqua collata, vel a quibuslibet contemnuntur. Sed, quod ipſe prius dixit, quodque poſt repetet, a parvis auſpicandum eſt. Furatus eſt aliquis pecuniam; ademit ſervulum, aut ædes, aut denique etiam rem tuam familiarem publicavit: *ne dicas, ea te perdidiſſe, ſed reddidiſſe.*

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιϛ'. ιζ'.

Εἰ προκόψαι θέλεις, ἄφες τοὺς τοιούτους ἐπιλογισμούς· Ἐὰν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐχ ἕξω διατροφάς. ἐὰν μὴ κολάσω τὸν παῖδα, πονηρὸς ἔσται. Κρεῖσσον γὰρ, λιμῷ ἀποθανεῖν, ἄλυπον καὶ ἄφοβον γενόμενον, ἢ ζῆν ἐν ἀφθόνοις, ταρασσόμενον. κρεῖττον δὲ, τὸν παῖδα πονηρὸν εἶναι,
b. ἢ σὲ πονηροδαίμονα. Ἄρξαι τοιγαροῦν ἀπὸ τῶν σμικρῶν. ἐκχεῖται τὸ ἐλάδιον, κλέπτεται τὸ οἰνάριον; ἐπίλεγε, ὅτι, Τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία· προῖκα δὲ οὐδὲν περιγίνεται. Ὅταν δὲ καλῇς τὸν παῖδα, ἐνθυμοῦ, ὅτι δύναται μὴ ὑπακοῦσαι, καὶ ὑπακούσας, μηδὲν ποιῆσαι ὧν θέλεις· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστὶν αὐτῷ καλῶς, ἵνα ἐπ' ἐκείνῳ ᾖ τὸ σὲ μὴ ταραχθῆναι.

CAPVT XVI. & XVII. (Nobis Cap. XII.)

Si proficere cupis, hujusmodi missas facito ratiocinationes: Si mea neglexero, non habebo unde vivam: si puerum non castigavero, malus erit. Melius est enim, fame emori, moeroris ac metus expertem, quam, copiis omnium rerum abundantem, animo vivere perturbato. Satius est, puerum esse malum, quam te miserum. Ab exiguis igitur rebus fac initium. Effunditur parum quod habes olei? villum, quod tibi erat, subripitur? Subjice ipse tibi: Tanti emitur perturbationum vacuitas; tanti tranquillitas animi: gratis vero nihil adquiritur. Quum vero puerum vocas; cogita tecum, posse illum non audire, atque etiam, si audiverit, nihil eorum facere quae tu volueris; at non tam bene cum eo agi, ut, te non perturbari, ex ipsius pendeat arbitrio.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c.

Εἰπὼν, ὅτι οὕτω χρὴ τῶν ἐκτὸς ἐπιμελεῖσθαι ὡς ἀλλοτρίων, καὶ ὡς τοῦ παρόδου παρόντας· ἀκούει τινῶν πρὸς τοῦτο λεγόντων· ἀλλ' ἂν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐκ ἔξω διατροφάς· ἂν μὴ κολάσω τὸν δοῦλον, πονηρὸς ἔσται. Πρὸς οὓς ἀποκρίνεται, τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔνστασιν φυλάττων τοῦ λόγου, τὴν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἡμέτερον ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθεῖσαν, καὶ οὔτε ἐν τῷ σώματι, οὔτε ἐν τοῖς ἐκτός. Ἔστι δὲ ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους, οὔπω τοιαύτην ἕξιν ἔχοντας, ὡς δύνασθαι καὶ ἑαυτῶν ἅμα καὶ τῶν ἔξω ἐπιμελεῖσθαι ἀβλαβῶς. τοῦτο γὰρ τοῖς ἤδη πεπαιδευμένοις ὑπάρχει, οἵτινες ἐν ἀσφαλείᾳ ἑαυτοὺς ἱδρύσαντες, τὴν ἐν αὐτοῖς ἀλογίαν ὑποτάξαντες τῷ λόγῳ, οὐ δεδοίκασιν ἔτι, μή πως ἔξω νεύοντες, ὑπὸ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων πρὸς τὰ ἐκτὸς παρασυρῶσι, καὶ τὴν ἐκείνων ἀταξίαν καὶ ταραχὴν εἰσδέξων-

p. 110 a.

COMMENTARIVS.

Res externas pro alienis curandas esse, & ut diversorium a prætereuntibus, præcepit. Audit autem quosdam dicentes: At, *si mea neglexero, non erit unde vivam. Misi castigaro servum, improbus erit.* His respondet, primum sermonis institutum observans, quo bonum & malum nostrum in rebus quæ in nostra potestate sitæ sunt collocatur, non autem in corpore, neque in rebus externis. Pertinet autem ad eos oratio, qui adhuc erudiuntur, necdum eo pervenerunt, ut simul & seipsos & res externas citra noxam curare possint. Hoc enim eruditorum est, qui in tuto collocati, brutam sui partem rationi obedientem præbuerunt; neque jam verentur, ne forte foras prominentes, a brutis adpetitionibus ad res externas pertrahantur, earumque confusionem & perturbationem admit-

εἰσδέχονται. μένοντες γὰρ ἐν ἑαυτοῖς οὗτοι, καὶ τὰ ἐκτὸς ἀπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς τάξεως διακοσμοῦ-
b. σιν. οἷς δὲ ἔτι σφύζει τὸ ἄλογον, δέος ἐστὶν ἐπιτρέπειν πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀποτείνεσθαι. συγγενῶς τε ἔχουσι πρὸς ταῦτα αἱ ἄλογοι ὀρέξεις, καὶ οὔ πω μεμετρημέναι, οὐδὲ ὑποτραχθεῖσαι τῷ λόγῳ, καθέλκουσιν αὐτὸν, καὶ καταβαπτίζουσιν εἰς τὰ ἐκτὸς, μή πω τῶν πηδαλίων τῶν οἰκείων ἐπιλαβόμενον.

Τί οὖν χρὴ ποιῆσαι πρὸς τὸ τὸν παιδευόμενον μὴ ἀπορῆσαι τῶν ἀναγκαίων τροφῶν; Δυνατὸν μὲν ἦν, εἰπεῖν, ὅτι πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς ἀμε-
c. λείας μείωσιν τῶν ὑπαρχόντων ἀνθέξει καλῶς ἡ τοῦ παιδευομένου λιτότης, καὶ τὸ ὀλιγαρκὲς, ὅπερ αὐτῷ μᾶλλον προσήκει· εἰ δὲ μήτε πρὸς ταῦτα ἀντέχει, οὐ λείψουσιν οἱ τρέφειν αἱρούμενοι τὸν καὶ ὀλίγοις ἀρκούμενον, καὶ διὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν τῶν ὑπαρχόντων καταφρονήσαντα. δυνατὸν μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, τοιούτοις πρὸς

admittant. Hi enim cum intra ſeſe maneant, res etiam externas pro ſuo cujusque ordine moderantur. In quibus autem brutus adpetitus adhuc fervet, his periculoſum eſt ſi permittas, ut ad res externas convertantur. Nam brutæ adpetitiones illis cognatæ ſunt; nec dum moderatæ aut rationi ſubjectæ, detrahunt hanc, & demergunt in res externas, nondum ſua gubernacula tenentem.

Quid ergo faciendum eſt, ne is, qui eruditur, rebus neceſſariis egeat? Dixi quidem potuiſſe, ejus qui inſtituatur frugalitatem detrimentis rei familiaris, ab incuria ortis, facile poſſe opponi, cum enim paucis contentum eſſe in primis conveniat: ſin ne hæc quidem ſuppetant, non deſore qui hominem paucis contentum, qui ob ſui ipſius curam rem familiarem neglexerit, alere velint. Licuerat igitur, ut dixi, ta-

libus

πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι λόγοις, ἀληθῶς λεγομένοις· ὁ δὲ τούτους μὲν ὡς μαλακοὺς παρῆκε, καὶ ὡς τὸν τόνον τῆς ἀρετῆς χαλῶντας, καὶ ξυναίνοντας τὴν ναθαρότητα αὐτῆς, εἰ πάντη πάντως τῶν ἐκτὸς προσδεήσεται; εἰς δὲ τὸ ἄκρον p. 111
αὐτὸ τῆς συγκρίσεως ἀνέβη. κρεῖσσον γάρ ἐστι, λιμῷ ἀποθανεῖν, ἄλυπον καὶ ἄφοβον γενόμενον, καὶ ἀπολαβόντα τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα, ἢ ζῆν ἐν ἀφθόνοις, ταρασσόμενον. τί γὰρ ὄφελος τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας τῷ παρὰ φύσιν διακειμένῳ, καὶ βλαπτομένῳ μᾶλλον ὑπ' αὐτῆς; τί δὲ ὄφελος πολυτελῶν καὶ ποικίλων ὄψων τῷ μὴ δυναμένῳ διὰ νόσον ἀβλαβῶς αὐτοῖς χρήσασθαι; Κρεῖσ- b.
σον δὲ καὶ τὸν παῖδα κακὸν γενέσθαι, ἢ σὲ κακοδαίμονα. εἰ μὲν γὰρ δυνατὸν ἦν, σεαυτὸν σώζοντα τοῦ παιδὸς ἐπιμεληθῆναι, τοῦτο ἂν ἦν κάλλιον· εἰ δὲ ἀδύνατον τοῦτο, δυοῖν ἕνεκεν, καὶ ὅτι ἀπαίδευτος οὐκ ἂν ἄλλον παι-

δεύσειε,

libus verbis respondere, ac vere. At is, prætermissis talibus rationibus, tanquam mollibus, & nervos virtutis incidentibus, ejusque puritatem contaminantibus, quasi ea omnibus modis rerum externarum accessionem & adjumenta desideret, ad ipsum extremum fastigium comparationis adscendit: *præstare fame emori, doloris & timoris expertem*, suamque perfectionem consecutum, *quam animo perturbato copiis omnium rerum circumfluere*. Quæ enim utilitas est copiæ rerum externarum ei, qui contra naturam vivit, cum potius illâ lædatur? Quis usus est sumtuosarum & variarum epularum ei, qui per valetudinem citra nexam illis frui nequit. *Præstat* vero etiam, *pravum esse puerum, quam te infelicem*. Nam si fieri posset, ut simul & te ipsum conservares, & puerum curares: nihil esset hoc pulcrius. Sin id fieri nequit, duabus de causis; tum quod ipse inerudimus aliquem erudire nequit;

δεύσεις, καὶ ὅτι, τὸν παῖδα μηδὲν ὠφελῶν, αὐτὸς τὰ μέγιστα βλάπτεται, καλὸν ἂν, εἰπὶ λοιπὸν, ἐκεῖνον μὲν ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀφιέναι, ἡμᾶς δὲ ἑαυτῶν ἐπιμελεῖσθαι.

e. Οὕτως οὖν συντείνας τοῖς ἀκροατάτοις τὸν παιδευόμενον, αἱρεῖσθαι μᾶλλον αὐτὸν τὸν ἀπὸ λιμοῦ θάνατον συμβουλεύων, ἢ μένειν ἀπαίδευτον διὰ τὴν περὶ τὰ ἐκτὸς ἀσχολίαν· καὶ τὸν παῖδα περιορᾶν (εἰ ἀνάγκη) κακὸν γενόμενον, ἥπερ ἑαυτὸν κακοδαίμονα· ἐν αὐτῇ τῇ χρήσει ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄρχεσθαι συμβουλεύει, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ παιδευομένου καλῶς στοχαζόμενος. ἡ μὲν γὰρ διὰ τῶν συμμέτρων ἄσκη-
p. 112 σις καὶ γυμναστία, καὶ ἀσφαλὴς ἐστι καὶ ἀνύσι-
a. μος. εἰ δέ τις τῶν μὲν συμμέτρων ὡς εὐτελῶν καταφρονήσει, τοῦ ἐν τῇ τοῦ ἐλαίου ἐγχύσει καὶ τῇ κλοπῇ τοῦ οἴνου γυμνάσασθαι, τοῖς δὲ ἀσυμμέτροις ἐπιπηδήσει· οὔτε τούτων δύναται περικρατῆσαι, ἅτε μὴ κατὰ βαθμὸν αὐτοῖς ἐπιβάς, οὔτε δι' ἐκείνων ἔτι προκόψαι, καταφρο-

nequit; tum quod, ſine ullo fructu pueri, ipſe maxima detrimenta capit; reliquum eſt, ut illum improbitati ſuæ relinquamus, & nosmet ipſos curemus.

Poſtquam igitur eum, qui eruditur, ſic ad ſumma excitavit, ſuadens ut fame perire malit, quam ob externarum rerum curam manere ineruditus; & ut pueri improbitatem (ſi opus ſit) negligat potius, quam ut ipſe miſer fiat; in ipſo quidem uſu a parvis incipiendum monet, virium etiam tyronis recte rationem habens. Moderata enim, & accommodata viribus exercitatio, ut tuta, ita etiam efficax eſt. Si quis autem moderata tamquam pervulgata aſpernatus, in *effuſione olei & furto vini* exerceri ſe noluerit, ac ſubito ad immoderata perruperit; is neque hæc tenere poterit, ut qui non gradatim ad ea progreſſus ſit, neque per illa porro proficere, quæ

καταφρονήσας αὐτῶν. ὑπόθου γάρ τινα, μὴ διὰ τῶν μικρῶν γυμνασάμενον, τὸν Κράτητα μιμήσασθαι, καὶ τὰ ἑαυτοῦ πάντα ἀθρόως ἀπο- b.
βαλεῖν· πόθεν ὅτι οὐ ταχέως μετανοήσει, καὶ διατελέσει τὴν προτέραν εὐπορίαν ἐπιζητῶν; κἂν γὰρ Κράτης, ἢ Διογένης, ἢ Ζήνων, ἢ ἄλλος ὅστις οὖν, ἀθρόως εἰς τὸ ἄκρον ἐπεπήδησε τῆς λιτότητος, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς· ἀλλὰ σπάνιον τοῦτο, καὶ οὐκ ἀσφαλὲς πρὸς τὸ σπάνιον παραβάλλεσθαι τὸν μὴ καὶ αὐτὸν σπάνιον ὄντα, ἀλλ' ἕνα ἐνίοτε τῶν πολλῶν.

Εἰπὼν δὲ, ὡς ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρξάμενον c.
γυμάζεσθαι χρὴ πρὸς τὸ καταφρονεῖν τῆς τῶν κτημάτων καὶ χρημάτων μειώσεως, τῆς ἡμετέρας ἕνεκα προκοπῆς· ἐπάγει, πῶς καὶ ἐπὶ τῶν οἰκετῶν, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρξάμενοι, γυμνασώμεθα καταφρονεῖν αὐτῶν τῆς ἀνυπηρεσίας, καὶ μὴ ταράττεσθαι ἐπ' αὐτῇ. προεπινοεῖν γὰρ δεῖ, φησὶ, τῇ φαντασίᾳ, ὅτι καλούμενος ὁ

quæ contemserit. Finge enim aliquem, in parvis non exercitatum, imitari Cratetem, & suam rem universam subito abjicere: fieri-ne potest, quin eum facti mox pœniteat, & priorem opulentiam perpetuo requirat? Etsi enim Crates, Diogenes, Zeno, aut quivis alius, subito summam frugalitatem arripuit, vitamque naturæ consentaneam; rarum tamen hoc est; & non tutum, ut, qui non ipse rarus sit, sed unus fortasse de multis, ad rara grassetur.

Postquam autem dixit, quemadmodum initio a parvis facto exercendi simus ad contemtum imminutæ possessionis & pecuniæ, quo magis proficiamus: subjungit, quomodo in famulis etiam, a parvis auspicati, exercendi simus ad contemnendam & negligendam eorum incuriam nostri & contumaciam. Scilicet, ante cogitare debemus nobiscum, *puerum vocatum, aut*

παῖς οὐχ ὑπακούσει, ἢ ὑπακούων οὐ ποιήσει τὸ προσταχθέν. καὶ χρὴ προσεπινοεῖν, μὴ οὕτω καλῶς αὐτῷ εἶναι * τὸ
p.113 a. ἐμὲ ταραχθῆναι. τὰ μὲν γὰρ αἰφνίδια ταράττει μάλιστα τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι, καὶ ἐξίστησι, καὶ ἐπιλανθάνεσθαι ποιεῖ τῆς ἐνστάσεως. τὸ δὲ προμελετώμενα νήφειν ποιεῖ, καὶ μεμνῆσθαι, καὶ τῷ συνεθισμῷ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὰ δυσχερῆ ταῖς φαντασίαις καὶ ταῖς ἐλπίσιν. Ὡς δὲ διαφέρει τὸ, παρεσκευασμένον αὐτὰ δέχεσθαι, ἢ ἀπαράσκευον, παν-
b. τὶ δῆλον. καὶ γὰρ οὐ μόνον τὰ λυπηρὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἡδέα, ἀνελπίστως προσπίπτοντα· τὰ μὲν λυπηρὰ ἀθρόως πιλεῖ καὶ συνάγει τὴν φαντασίαν, καὶ σὺν αὐτῇ τὴν σύγκρισιν τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ πνεύματος· τὰ δὲ ἡδέα ἀθρόως διαχεῖ καὶ διασπᾷ, καὶ διαφορεῖ τὸν τόνον· ὥστε ἐπ' ἀμφοῖν, καὶ ταῦτα ἐναντίων ὄντων, τὰ

aut non præſto fore; aut, ut præſto ſit, imperata non facturum: ſimulque cogitare, *non tam bene cum illo agi, ut illius in poteſtate ſit, me perturbari.* Nam, quæ ſubita & improviſa objiciuntur, ea maxime perturbant tirones honeſtæ diſciplinæ, & velut de gradu dejectos eo redigunt, ut inſtituti ſui obliviſcantur. Præmeditatio vero ſobrios & memores facit, atque ipſa adſuetudine præparat ad ea, quæ ſpeciem & exſpectationem aſperam habent. Quantum autem interſit, præparatum aut imparatum aliquid excipere: cuivis eſt perſpicuum. Neque enim res acerbæ tantum, ſed & jucundæ præter ſpem oblatæ, animos perturbare ſolent. Nam moleſta quidem ſubito obtundunt & contrahunt phantaſiam, unaque cum ea & corporis & ſpiritus temperamentum. Iucunda vero ſubito diffundunt & distrahunt, ac diſſipant robur animorum. Hinc fit, ut ſimiles caſus utraque horum, quan-

τὰ αὐτά πως ἕπεσθαι συμπτώματα, λειποθυμίας, καὶ ἀποψύξεις, καὶ μέχρι θανάτου πολλάκις ἀπαγορεύσεις. ε.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δῆλα. Τοῦ δὲ Ἐπικτήτου ἐπὶ μὲν τῆς τῶν ἄλλων ὑπαρχόντων μειώσεως, μετὰ τὸ γενέσθαι παραινοῦντος ἐπιλέγειν, τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία, προῖκα δὲ οὐδὲν παραγίνεται· ἐπὶ τῶν οἰκετῶν δὲ, ὅτι, καλοῦντος τὸν οἰκέτην, προενθυμεῖσθαι δεῖ, ὅτι οὐ πάντως ὑπακούσει, ἢ ὑπακούσας οὐ ποιήσει τὸ προσταχθὲν καλῶς ἔχοι ἄν, ὡς ἐπ' ἀμφοῖν ἀμφοτέρων προστεταγμένων ἀκούειν. καὶ γοῦν τὴν τῶν ὑπαρχόντων μείωσιν προϋποτρέφειν ἑαυτῷ δεῖ καὶ προελπίζειν· καὶ τοῦ οἰκέτου μὴ ὑπακούσαντος, ἢ μὴ ποιήσαντος τὸ προσταχθὲν, ἐπιλέγειν, ὅτι τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία· προῖκα δὲ οὐδὲν παραγίνεται. αὐτὸς δὲ ἴσως ὡς ἐπὶ εὐτελεστέρῳ, τῷ p. 114 a.

quantumvis inter se contraria, sequantur; ut animorum deliquia, ut rigores, & usque ad mortem interdum exanimationes.

Atque hæc quidem perspicua sunt. Cæterum quum Epictetus in aliarum rerum imminutione monet subjiciendum esse: *Tanti venditur vacuitas a perturbationibus; tanti constantia & animi tranquillitas; gratis vero nihil adquiritur:* in servis autem, si quis vocet famulum, *ante cogitandum fore ut aut omnino præsto non sit, aut, si præsto sit, imperata non facturum:* recte fecerimus, si utrumque præceptum in utramque rem valere intellexerimus. Nam & rei familiaris diminutio ante velut ob oculos nobis ponenda, & animo concipienda est; &, servus si vocatus non audit, sive quæ jussus est non facit, subjiciendum illud, *Tanti venditur vacuitas a perturbatione, & animi tranquillitas & constantia; gratuito vero nihil contingit.* Ipse autem fortassis in effusione olei, aut

b. ἐκχεῖσθαι τὸ ἔλαιον, καὶ κλέπτεσθαι τὸ οἰνάριον, οὐκ ἐνόμισε δεῖσθαι προπαρασκευῆς, ἀλλ' ἀρκεῖν γενομένου ἐπιλέγειν· καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν μικροτέρων καὶ ἡ σύγκρισις ἱκανή ἐστιν κινεῖν τὴν ψυχήν, εἴπερ, ἐλαίου καὶ οἰναρίου εὐτελῶν προϊεμένων, δυνατόν ἐστι τὸν βουλόμενον ἀπάθειαν
c. καὶ ἀταραξίαν λαβεῖν, καὶ οὐ τὴν πρὸς ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ ἕξιν, εἴ τις ταύτην καλῶς ἐμπορεύοιτο τὴν ἀγοραστίαν. τίς γὰρ ἂν οὐ χρύσεα χαλκείων ἀνταλλάξαιτο, κατὰ τὸν Ὁμήρου Διομήδη; τίς δὲ οὐκ ἂν, νοῦν ἔχων, τὰ μέγιστα τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ πρίαιτο, τὰ ἐκτὸς προϊέμενος; ἐνίοτε δὲ μὴ προϊέμενος, ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ παρασκευῇ τοῦ ἀδιαφόρως προΐεσθαι;

aut vini furto, ut rebus vilioribus, præparatione nihil opus esse censuit, sed satis esse, ubi tale quid acciderit, verba illa subjungere: & in rebus minoribus ipsam comparationem hanc satis habere virium existimavit ad movendos animos; si tam vilium rerum, ut olei & vini, jactura eo quemvis adducere potest, ut eas cum vacuitate a perturbationibus, & animi tranquillitate & constantia permutet, nec ad tempus duntaxat, sed constanter & perpetuo, si quis in hac quasi mercatura solertem navarit operam. Quis enim, ut Homericus Diomedes, aureis ænea non permutet? Quis vero, qui quidem sana mente est, maxima animi bona rerum externarum jacturâ non redimat? Quin & subinde ipsa jactura vitari potest, sufficitque præparatum esse ad illam, si ita res tulerit, æquo animo ferendam.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιή'.

p. 115 a.

Εἰ προκόψαι θέλεις, ὑπόμεινον ἕνεκα τῶν ἐκτὸς ἀνόητος δόξας καὶ ἠλίθιος.

CAPVT XVIII. (Nobis Cap. XIII.)

Quod si proficere cupis, perfer si rerum externarum causſa amens videaris, aut ſtolidus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλοὶ περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδάζομεν, οὐ μόνον τοῦ πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων ἕνεκεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν τοῖς ἄλλοις ἄπρακτοί τινες καὶ ἀνόητοι. καὶ πρὸς ταύτην οὖν τὴν φαντασίαν ἐνιστάμενος, συμβουλεύει τῷ παιδευομένῳ καὶ b. προκόψαι θέλοντι, μὴ διὰ ταύτην τοῖς ἐκτὸς ἑαυτὸν ἐπιδιδόναι, τῶν ἐντὸς ἀμελήσαντα. οἷον γάρ ἐστι τὸ ἀνόητον ὄντως ἀπολωφῆναι, διὰ τὸ μὴ νομισθῆναι τοῖς ἀνοήτοις ἀνόητον; καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο, τὸ συνεθίσαι ἑαυτὸν, μήτε κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς ἀνοήτοις ἐθέλειν ζῆν, μήτε ἐπιστρέφεσθαι αὐτῶν, ὅπως ἂν οὗτοι περὶ ἡμῶν διακείωνται, ἀλλ' εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον ἀπὸβλέποντα,

COMMENTARIVS.

Multi rebus externis ſtudemus, non modo parandarum rerum neceſſariarum cauſſâ, ſed & ob vitandam apud alios ignaviæ & amentiæ opinionem. Ut igitur iſtud quoque viſum reprimat, tironem monet proficiendi cupidum, ne propter eam rebus externis ſe dedat, internis neglectis. Nam quæ iſta ratio eſt, revera *amentem* deprehendi, ne ab amentibus amens judiceris? Ac ipſa illa adſuefactio, ne *amentium* in degenda vita judicium ſequi velis, eosque nihil cures, utcumque de te ſentiant; ſed in rectam rationem intuens, &

c. καὶ τῇ κρίσει τῶν κατ' αὐτὸν ζώντων ἑπόμενον, τὰ καθ' ἑαυτὸν οἰκονομεῖν, εἰς τὸ τὸν κατὰ φύσιν πρέποντα λογικῷ ζώῳ, τῷ ἀνθρώπῳ, βίον περιποιήσασθαι, τὰ μέγιστα συντελῶ.

& judicium eorum ſequens, qui rationi convenienter vivunt, res tuas adminiſtres; ita inquam adſuefactio plurimum confert ad inſtruendam vitam naturæ conſentientem, & homine, id eſt animante rationis participe, dignam.

TO KEIMENON.

Μηδὲν βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι· κἂν δόξῃς τις εἶναί τισιν, ἀπίστει σεαυτῷ. ἴσθι γὰρ, ὅτι οὐ ῥᾴδιον, τὴν προαίρεσιν τὴν σεαυτοῦ κατὰ φύσιν ἔχουσαν φυλάξαι, καὶ τὰ ἐκτός· ἀλλὰ, τοῦ ἑτέρου ἐπιμελούμενον, τοῦ ἑτέρου ἀμελῆσαι πᾶσα ἀνάγκη.

CONTINVATIO CAPITIS SVPERIORIS.

Nihil velis videri ſcire; & ſi quibus eſſe aliquis videare, ipſe tibi diffidito. Scito enim, non facile eſſe, & voluntatem ſuam naturæ conſententem ſervare, & res externas; ſed, alterum ſi curas, omnino neceſſe eſſe ut alterum negligas.

EXHTHSIS.

p. 116 a. Πολὺς λόγος ἐστὶ τῷ Ἐπικτήτῳ, τὴν τοῦ παιδευομένου ψυχὴν πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέψαι, κατὰ τὸν τῆς παιδείας μάλιστα καιρόν. ἐπειδὴ οὖν οὐ μόνη ἡ τῶν ἐκτὸς ἐπιμέλεια ἔχει τὴν

COMMENTARIVS.

In eo vehementer elaborat Epictetus, ut tironis animum, tempore inſtitutionis præſertim, ad ſe ipſum convertat. Quoniam igitur non rei modo familiaris cura mentem

τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς, ἀλλὰ καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ περὶ τὴν κενὴν δόξαν ποιεῖ, καὶ τοῖς ἀστειοτέροις καὶ ἐπὶ πόσον ἤδη προκεκοφόσιν ἐνοχλοῦσα· καὶ ταύτην ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥίζης ἐκκόπτειν παρακελεύεται· μηδὲν Βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι, λέγων· οὐκ ἐμποδίζων τῇ ἐφέσει τῆς b.
ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν τοῦ δοκεῖν ὄρεξιν ἀναστέλλων. χαυνοῖ γὰρ αὕτη τὴν ψυχὴν, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἕλκει· καὶ ἅμα μὲν τοῖς πολλοῖς ζῶν, καὶ μηκέτι ἑαυτῷ, παρασκευάζει· ἅμα δὲ τῇ δοκήσει τῇ ἐκείνων ἀρκουμένην οὐ συγχωρεῖ πρὸς τὸ εἰλικρινὲς τῆς ἐπιστήμης ὁδεύειν. Καλῶς δὲ οὐκ εἶπε, μηδὲν δόκει ἐπίστασθαι, ἀλλὰ, μηδὲν Βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι. ἡ μὲν γὰρ δόκησις ἡ περὶ ἡμῶν, οὐχ ἡμῶν ἐστιν, οὐδὲ ἐφ' ἡμῖν· τὸ δὲ Βούλεσθαι, ἡμέτερόν ἐστιν c.
ἔργον. Ἐπειδὴ οὖν δοκοῦμεν πολλάκις τισὶ, κἂν μὴ βουλώμεθα, τότε, φησὶν, ἀπίστει σεαυτῷ. Βοηθεῖ γὰρ τοῦτο πρὸς τὸ μὴ ἐπιτρέπειν ἑαυτὸν

mentem ad res externas pertrahit, sed etiam, & quidem multo magis, vanæ gloriolæ admiratio, politioribus etiam hominibus, & jam aliquo usque progressis, obstrepens; hanc quoque radicitus exstirpari jubet. *Nihil*, inquit, *scire videri velis:* non, quod scientiæ desiderium impediat; sed, ut ostentationis reprimat cupiditatem. Hæc enim cum inflat animum, & ad externa trahit, eoque redigit, ut ad vulgi opinionem, non suo judicio vitam instituat: tum eumdem opinione vulgi contentum, ad veram scientiam contendere non sinit. Recte autem non dixit, Nihil videare scire: sed, *Ne videri velis scire aliquid.* Nam existimatio de nobis, non est nostra, nec in potestate nostra sita: *velle* autem, nostrum est opus. Quandoquidem igitur subinde, aliquibus aliquid videmur, etiam inviti; tum, *Ipse tibi*, inquit, *diffide.* Id enim adjumento est, ne quis populari

ἑαυτὸν τῇ τῶν πολλῶν κρίσει, μηδὲ ἀρκούμενον ἐκείνῃ πρὸς τὴν προκοπὴν ἐμποδίζεσθαι. Δῆλον δὲ, ὅτι τὸ ἀπιστεῖν αὐτῷ ἐπὶ τοῖς καλλίοσι περὶ αὐτοῦ ὑπολήψεσι τοῖς ἔτι παιδευομένοις προσήκει. ὁ γὰρ ἐπιστήμων, ἀσφαλῶς τε ἑαυ-
p. 117 τὸν καὶ ἀληθῶς κρίνειν δυνάμενος, οὐ δεῖται τοῦ
a. ἑαυτῷ ἀπιστεῖν.

Δόκησις δὲ, οὐ τοῦ ἐπίστασθαι μόνον γίνεται, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώφρονα, ἢ δίκαιον, ἢ ἀνδρεῖον εἶναι, ἢ φρόνησιν ἔχειν, ἢ ὅλως ἀρετήν τινα, ἢ δύναμιν πολιτικὴν, ἢ περιττοτέραν παρ' ἀνθρώποις τιμήν. ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα περιέλαβε διὰ βραχέος μορίου, τοῦ τὶς,
b. εἰπών· κἂν δόξῃς τὶς εἶναί τι σὺν. Εἶτα λοιπὸν, κοινὸν ἐπάγει συμπέρασμα τοῖς τε νῦν εἰρημένοις, καὶ τοῖς πρότερον, περὶ τῆς τῶν ἐντὸς ἐπιμελείας, ὅτι οὐ ῥᾴδιον τῷ παιδευομένῳ, καὶ τὴν προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν διαφυλάξαι, καὶ τῶν ἐντὸς ἀντι-

lari se censuræ submittat, eave contentus non progrediatur ulterius. Sibi autem non multum placere nec magnifice de sese sentire, ad eos qui eruduntur pertinere perspicuum est. Nam, qui scientiæ compos, & de se ipso tuto & vere judicare potest, ei non opus est sibi ipsi diffidere.

Est autem vana opinio non scientiæ tantum, sed & modestiæ, aut justitiæ, aut fortitudinis, aut prudentiæ, aut cujuscunque virtutis aut civilis facultatis, aut eminentioris alicujus apud homines dignitatis. Quæ omnia, & id genus alia, minutâ particulâ, *Aliquis*, complexus est, cum diceret, *Et, si quibus esse aliquis videare.* Deinde communem conclusionem subjicit tam his quæ nunc, quam iis quæ antea dicta sunt, de rerum internarum cura: *non esse facile* tironi *& voluntatem naturæ consentaneam tueri, & rebus externis*

ἀντιποιεῖσθαι, χρημάτων, ἢ δόξης. ἡ μὲν γὰρ τῆς προαιρέσεως ἐν τῷ κατὰ φύσιν φυλακὴ, περισπουδον μὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν, καταφρονητικὸν δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ἡ δὲ c. πρὸς τὰ ἐκτὸς συντονίας, τὸ ἐναντίον ἐπιτηδεύει. διὸ οὐ ῥᾴδιον τῷ παιδευομένῳ τὸ ἀμφότερον ποιεῖν. καὶ ἀσφαλῶς οὐκ εἶπεν ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ ῥᾴδιον, διὰ τὰς σπανίας φύσεις, καὶ τὰ σπάνια κινήματα τῶν μεγαλουργῶν ψυχῶν. ἀλλ' ἀνάγκη, φησὶν, εἰ μέλλοι κατορθοῦν ὁπότερον, τοῦ ἑτέρου παντάπασιν ἀμελεῖν.

ternis ſtudere, ſive pecuniæ, ſive gloriæ. Voluntatis enim gubernatio, naturæ conſentanea, ineſt in earum rerum ſtudio, quarum in nobis ſita eſt poteſtas; & in earum, quæ noſtri juris non ſunt, contemtione. Contentio vero de rebus externis, contrarium conſectatur. Quare in utroque elaborare tironi difficile eſt. Caute autem non dixit, non poſſe fieri; ſed, *non eſſe facile*; ob rara ingenia, & raros motus excellentium ingeniorum. *Sed neceſſe eſt*, inquit, *ſi alterum utrum recte adminiſtrare volueris*, prorſus *negligere alterum*.

ΚΕΦ.

p. 118 a.

ΚΕΦ. ιθ'.

Ἐὰν θέλῃς τὰ τέκνα σου καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους πάντοτε ἔχειν, ἡλίθιος εἶ· τὰ γὰρ μὴ ἐπὶ σοὶ, θέλεις ἐπὶ σοὶ εἶναι· καὶ τὰ ἀλλότρια, σὰ εἶναι. οὕτω καὶ τὸν παῖδα θέλῃς μὴ ἁμαρτάνειν, μωρὸς εἶ· θέλεις γὰρ, τὴν πονηρίαν μὴ εἶναι πονηρίαν, ἀλλ' ἄλλο τι. Ἐὰν δὲ θέλῃς ἐρασθέντος μὴ ἀποτυγχάνειν, τοῦτο δύνασαι. τοῦτο οὖν ἄσκει, ὃ δύνασαι.

CAPVT XIX. (Nobis Cap. XIV. sect. 1.)

Si liberos tuos & uxorem, & amicos semper vis in ista manere, stolidus es: nam quæ non sunt in tua potestate, tua in potestate vis esse; & aliena quæ sunt, tua esse. Pari ratione, si puerum vis non peccare, stultus es; vis enim, pravitatem non esse pravitatem, sed aliud quid. Quodsi vero vis, cum adpetis aliquid, non excidere voto, hoc potes. Igitur ad hoc, quod potes, te exerce.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Σπουδῆς ἄξιά ἐστι τά τε δυνατὰ κατορθοῦσθαι, (ὁ γὰρ περὶ τὰ ἀδύνατα σπουδάζων, ἀνόητος,) καὶ ἔτι τὰ προσήκοντα τῷ σπουδάζοντι· τὸ γὰρ ἀλλοτριοπραγμονεῖν, περιττόν· καὶ τρίτον σπουδῆς ἄξιον, τὸ λόγου τινὸς ἄξια εἶναι τὰ προτιθέμενα, καὶ ἀσφάλειαν ἔχειν καὶ βεβαιό-

COMMENTARIVS.

Studio digna sunt, quæ & rite confici possunt, (nam qui in rebus irritis elaborat, desipit) & quæ decent illum qui id studium suscipit. Aliena enim curare, supervacaneum est. Præterea studio dignum est, si res propositæ habeant aliquod operæ pretium, firmitatem & constan-

βεβαιότητα. τίς γὰρ εὖ φρονῶν, περὶ τὰ εὐτελῆ, καὶ μὴ σπουδῆς ἄξια, τὰ σαθρὰ, σπουδάζοι; Βουλόμενος οὖν ἀποτρέψαι τὸν παιδευόμενον τῆς περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδῆς, διὰ τῆς τοῦ c. ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως, ἐν ἀρχῇ περιλαμβάνεται, καὶ ἀλλότρια δείκνυσι τὰ ἐκτός. οὐ γάρ ἐστιν ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀλλότρια, ὡς δέδεκται. Ὁ τοίνυν τὰ τέκνα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τοὺς φίλους βουλόμενος ζῆν, βούλεταί τι καὶ σπουδάζει τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ὅπερ εὐθὺς διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατον ἡμῖν ἐστι, τὸ πάντως περιποιεῖσθαι. ὧν γὰρ οὐκ ἐσμεν κύριοι, ταῦτα οὐ πάντως ἑαυτοῖς δυνάμεθα περιποιεῖν· τῶν γὰρ κυρίων ἐστὶ, τὸ p. 119 δοῦναι ἡμῖν. Ἔστι δὲ καὶ φύσει εὐτελῆ, καὶ a. σαθρὰ, καὶ εὐαπόβλητα, τὰ ἐκτός. τὰ γὰρ θνητὰ θνήσκειν ἀνάγκη, ὅταν ἐπέλθῃ τὸ χρεών.

Ὁμοίως

constantiam. Quis enim cordatus homo in rebus vilibus, caducis, & studio indignis, suum studium consumat? Tironem igitur a studio rerum externarum avocaturus, divisione rerum nostri & alieni arbitrii initio proposita; externa quæ sint, *aliena* etiam esse, declarat. Neque enim penes nos sunt aliena, ut demonstratum est. *Qui* igitur *liberos, qui uxorem & amicos vivere vult,* aliquid vult & expetit eorum quæ in nostra potestate sita non sunt: eaque de causa nostri arbitrii non est, eo potiri. Quarum enim rerum potestas nostra non est, eas plane consequi non possumus: sed eorum est illas dare, quorum in potestate sunt. Præterea res externæ suapte natura sunt viles, caducæ, infirmæ, incertæ. Mortalia enim, instante fato, mori necesse est.

Simili-

Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ τὸν οἰκέτην αἰτῶν καὶ ἑαυτοῦ ἐνίοτε καλλίονα εἶναι, ὅπερ πάσχομεν πολλάκις οἱ πρὸς τὰς πλημμελείας τῶν οἰκετῶν δυσχεραίνοντες, μωρός (φησὶν) ἐστὶ, τὰ ἀδύνατα θέλων. ἀδύνατον γὰρ, τὴν κατὰ τὸ
b. ἄλογον τὸ ἑαυτῆς ζῶσαν ψυχὴν (ὅπερ ἐστὶ κακία ψυχῆς) μὴ πλημμελῶς ἐνεργεῖν, καὶ μὴ τὰς κακίας πρεπούσας ἐνεργείας ἀποδιδόναι. Ἀνάγκη οὖν, τὸν περὶ τὰ ἀδύνατα, καὶ ἀλλότρια, καὶ ἀναπόβλητα, καὶ σαθρὰ σπουδάζοντα, ἀποτυγχάνειν αὐτῶν· καὶ ἀποτυγχάνοντα, λυπεῖσθαι καὶ θρηνεῖν· ἐὰν οὖν βουλώμεθα μὴ ἀποτυγχάνειν, περὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν σπουδαστέον. ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστι, τὰ τῶν κατὰ
c. φύσιν προσηκόντων ἡμῖν ὀρέγεσθαι. περὶ τοῦτο οὖν, καὶ μὴ περὶ τὰ ἐκτὸς, τὴν ἑαυτῶν σπουδὴν δαπανήσωμεν.

Similiter, qui *postulat ut famulus se ipso* interdum *sit melior* (id quod nobis sæpe accidit, qui peccata servulorum ægre ferimus) *stultus* est; cum ea desideret, quæ fieri nequeunt. Nec enim fieri potest, quin animus brutam sui partem in degenda vita sequens (in quo inest animi pravitas) vitiose & prave agat. Necesse est igitur, earum rerum studiosum, quæ nec fieri possunt, & alienæ caducæque sunt, & facile amittuntur, frustrari iis, frustratumque dolere & plorare. *Si ergo frustrari nolumus;* in eis rebus, quæ nostri sunt arbitrii, elaborandum erit. Nostri autem arbitrii est, ea expetere, quæ secundum naturam nobis conveniunt. In hoc igitur, non in rebus externis, studium nostrum consumamus.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. κ'.

Κύριος ἑκάστου ἐστὶν, ὁ τῶν ὑπ' ἐκείνου θελομένων ἢ μὴ θελομένων ἔχων τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ περιποιῆσαι ἢ ἀφελέσθαι. ὅστις οὖν ἐλεύθερος εἶναι βούλεται, μήτε θελέτω τι, μήτε φευγέτω τι τῶν ἐπ' ἄλλοις· εἰ δὲ μὴ, δουλεύειν ἀνάγκη.

CAPVT XX. (Nobis Cap. XIV. sect. 2.)

Cujusque dominus is est, qui eorum, quæ ille vult aut non vult, potestatem habet, ut ei vel conferre ea possit, vel auferre. Quisquis igitur liber vult esse, is nec velle quidquam nec nolle debebit eorum, quæ in aliorum sunt potestate: id ni fecerit, serviat necesse est.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 120 a.

Καὶ τοῦτο διαβολὴν ἔχει τῶν ἐκτὸς, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ τῶν ψυχῶν ἀποκλίσεως· δι' ἣν οὐ μόνον λυπούμεθα, καὶ θρηνοῦμεν, ἀποτυγχάνοντες ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτοντες οἷς ἐκκλίνομεν· ἀλλὰ καὶ δουλεύειν, καὶ οὐχ ἑνὶ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ πικροῖς δεσπόταις, ἀναγκαζόμεθα. Κύριος γάρ, φησὶν, ἑκάστου, καὶ δεσπότης ἐστὶν, ὁ ἔχων ἐξουσίαν, τὰ θελόμενα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ b. ὧν

COMMENTARIVS.

Et hoc rerum externarum criminationem continet, & animorum ad eas propensionis; ob quam non modo frustrati iis quæ appetimus, & oppressi iis quæ declinamus, dolemus & ploramus; verum etiam servire, nec uni solum, sed multis, iisque acerbis etiam interdum, dominis cogimur. *Cujusque* enim, inquit, heros & *dominus est is, qui potestatem habet, ea quæ ille vult* & deside-

ὧν ὀρέγεται, ἢ περιποιῆσαι, ἢ ἀφελέσθαι ἀπ' αὐτοῦ. καὶ γὰρ τοῖς δυναμένοις παρασχεῖν τὰ ὀρεκτὰ ὑποκλινόμεθα, καὶ ὑποτατόμεθα, καὶ ὑπηρετοῦμεν δουλικῶς, ἵνα παράσχωσιν ἡμῖν αὐτά. καὶ τοὺς δυναμένους ἀφελέσθαι ἃ ἔχομεν, κολακεύομεν μετὰ δέους· καὶ τρέμομεν καὶ περισαίνομεν, ὡς δεσπότην, τὸν τὰ ἐκκλινόμενα παρ' ἡμῶν ἐξουσίαν ἔχοντα ἐπαγαγεῖν, ἵνα μὴ ἐπαγάγῃ· καὶ τὸν ἀφελέσθαι δυνάμενον, ἵνα μὴ ἀφέληται. Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ ἀλλότρια ἡμῶν ταῦτα ἐστὶν, ὧν ἄλλοι τὴν ἐξουσίαν ἔχουσιν, εἰς τὸ περιποιεῖν ἢ ἀφαιρεῖσθαι. τῶν γὰρ ἡμετέρων ἡμεῖς κύριοι, καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἐκεῖνα. Εἰ οὖν ἀγαθὸν ἡ ἐλευθερία, καὶ βουλόμεθα εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ μὴ δοῦλοι, μήτε ὀρεχθῶμεν τινὸς τῶν ἐπ' ἄλλοις ὄντων, μήτε ἐκκλίνωμεν αὐτά. εἰ δὲ μή, δουλεύειν ἀνάγκη πολυειδῶς, ἵνα τύχωμεν τῶν ὀρεκτῶν, καὶ μὴ ἀφαιρεθῶμεν αὐτῶν· ἵνα ἐκκλίνωμεν τὰ φευκτὰ, καὶ μὴ περιπίπτωμεν αὐτοῖς.

Ὅρα

desiderat, *aut conferendi, aut auferendi.* Nam iis, qui noſtra deſideria explere poſſunt, nos ſubmittimus, paremus, & ſervilem in modùm miniſtramus, ut nobis morem gerant. Et, qui ea, quæ habemus, eripere poſſunt, eis cum timore adulamur: & tremimus demulcemusque, ut dominum, eum qui, quæ nos declinamus, inferre nobis poteſt, ne inferat; & qui eripere poteſt, ne eripiat. Perſpicuum eſt autem, & externa & nobis aliena eſſe ea, quorum alii poteſtatem habent vel conferendi, vel auferendi. Noſtrarum enim rerum nos domini ſumus, & in noſtra poteſtate illæ ſunt. Quod ſi igitur bonum eſt libertas; *ſi liberi*, non autem ſervi *eſſe volumus;* nec adpetamus quidquam, nec declinemus, quod penes alios eſt. *Alioqui* multifariam *ſervire neceſſe erit*, ut res deſideratas & conſequamur & retineamus: ut effugiamus ea quæ declinamus, nec in eadem incidamus.

Vide

Ὅρα δέ, ὅτι ἐφ' ἑκάστου διπλοῦς ἔχομεν p. 121
τοὺς δεσπότας· τὸν μὲν, ἔνδον· τὸν δὲ, ἔξω. a.
ἡ γὰρ ἄλογος ὄρεξις τὸν λόγον κινήσασα, τοῦτ' ἔστιν ἡμᾶς τοὺς κατ' αὐτὸν οὐσιωμένους, καὶ αἰχμαλώτου λαβοῦσα, σὺν ἐκείνῳ δουλεύει λοιπὸν τῷ ἐκτὸς δεσπότῃ· ὥστε μὴ μόνον δούλους ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ δούλων δούλους εἶναι. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι δοῦλοι χωρίζονται τῶν δεσποτῶν, κἂν ἐν τοῖς ὕπνοις, καὶ ἔνδοσιν ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσί τινα· ἡμεῖς δὲ καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις ταῖς ἀκο- b.
λάστοις καὶ ἀδίκοις καὶ ἀλλοκότοις προστάξεσι τῶν χαλεπῶν τούτων δεσποτῶν ὑπηρετοῦμεν, καὶ ἔνδοσιν οὐδεμίαν ἔχομεν, ὅταν αὐτοῖς ὑποταγῶμεν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἔργοις, ποτὲ δὲ λόγοις, ποτὲ δὲ φαντασίαις ὑπ' αὐτῶν ἐξεστρεύμεθα. καὶ τὸ χεῖρον, ὅτι τῶν μὲν δούλων οἱ μετριώτεροι ἄκοντες ὑπηρετοῦσι τοῖς ἀτόποις τῶν δεσποτῶν ἐπιτάγμασιν· ἡμεῖς δὲ καὶ συνη- c.
δόμενοι, καὶ μηχανὰς ὑποβάλλοντες πρὸς τὸ τυχεῖν ἃ ἐκκλίναι ὧν οὐδέποτε ἀβλαβῶς καὶ ἀσυμφόρως κελεύουσι.

Vide autem, ut quavis in re binos dominos habemus; alterum intus, alterum foris. Brutus enim adpetitus, rationem movens, (hoc est, nos ipsos, quorum natura & essentia in ratione ineſt,) & captivam ducens; jam simul cum illa servit externo domino: ut non modo servi, sed & servorum servi simus. Ac alii quidem servi saltem in somno heris suis non præsto sunt, & aliquid vacationis ab eis impetrant: nos vero etiam in somno petulantibus, injuriis, & monstrosis edictis immitium istorum dominorum paremus; nec, postquam jugum eorum subiimus, ullam vacationem habemus: sed aliâs factis, aliâs verbis, aliâs imaginibus & visis ab eis exagitamur. Et (quod est pessimum) cordatiores servi absurda herorum mandata inviti exsequuntur: nos vero & lætamur, & rationes comminiscimur, quibus ea vel consequamur, vel declinemus, quæ illi nunquam sine damno & detrimento nostro nobis imperant.

ΚΕΦ. κά.

Μέμνησο, ὅτι ὡς ἐν συμποσίῳ σε δεῖ ἀναστρέφεσθαι. περιφερόμενον γέγονέ τι κατὰ σέ; ἔκτεινας τὴν χεῖρα κοσμίως μετάλαβε. παρέρχεται; μὴ κάτεχε. οὔπω ἥκει; μὴ ἐπίβαλλε πόρρω τὴν ὄρεξιν, ἀλλὰ περίμενε μέχρις ἂν γένηται κατὰ σέ. Οὕτω πρὸς τέκνα, οὕτω πρὸς γυναῖκα, οὕτω πρὸς ἀρχάς, οὕτω πρὸς πλοῦτον· καὶ ἔσῃ ποτὲ ἄξιος τῶν θεῶν συμπότης. ἂν δὲ καὶ παρατεθέντων σοι μὴ λάβῃς, ἀλλ' ὑπερίδῃς, τότε οὐ μόνον συμπότης τῶν θεῶν ἔσῃ, ἀλλὰ καὶ συνάρχων. οὕτω γὰρ ποιῶν Διογένης, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ οἱ ὅμοιοι, ἀξίως θεῖοί τε ἦσαν καὶ ἐλέγοντο.

p. 112 a.

CAPVT XXI. (Nobis Cap. XV.)

Memento, oportere te tanquam in convivio versari. Cibus, qui circumfertur, pervenit ad te? porrecta manu modeste cape. Praterit? ne detineas. Nondum adest? ne cupiditatem tuam e longinquo intende; sed exspecta, donec ad te venerit. Eodem modo circa liberos versare, eodem modo circa uxorem, circa magistratus, circa divitias; & eris aliquando dignus Deorum conviva. Quod si vero etiam de his, quæ adposita fuerint, partem nullam sumseris, sed despexeris, tunc non modo conviva Deorum eris, sed & collega. Ita quum facerent Diogenes & Heraclitus, & horum similes, merito divini & erant & dicebantur.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλαχῶς ἀναχαιτίσας τὴν ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῶν παιδευομένων ροπὴν, ἵνα μὴ τελέως πάλιν αὐτῶν ἀποτρέπειν νομισθῇ, λέγει, τίνων καὶ ὅπως χρὴ μεταλαμβάνειν. Καὶ πρῶτον μὲν ἔλεγεν, b. ὅτι τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν ἄλλως χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ὁδοῦ πάρεργον μεταληπτέον, πρὸς τὸ πλοῖον ἀεὶ τεταμένον. νῦν δὲ, ὅτι τὰ μὲν διδόμενα ἐξ αὐτῶν κοσμίως χρὴ λαμβάνειν, καὶ τέκνα, καὶ ἀρχὴν, καὶ πλοῦτον, καὶ τὰ τοιαῦτα· μὴ ἐκτείνειν δὲ ἐπ' αὐτὰ τὴν ὄρεξιν. ἀλλ' εἰ μὲν γινόμενα ἀφαιροῖτο, (τοῦτο γὰρ νομίζω δηλοῦν τὸ παρέρχεται,) μὴ κάτεχε, φησὶ· τοῦτ' ἔστι, μὴ βιάζου μένειν αὐτά, μηδὲ δυσχέραινε τὴν ἀφαίρεσιν. εἰ δὲ οὔπω ἥκει, μὴ ὀρέγου αὐτῶν, μη- c. δὲ πρὸς αὐτοῖς ὅλος γίνου ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ φαντασίαις, σαυτοῦ τε καὶ τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς ἐπιλανθανόμενος. καὶ διδομένων δὲ, φησὶ, μὴ ὅλον σαυτὸν περιχαρῶς καὶ λαιμάργως ἐκτεί-

COMMENTARIVS.

Tironum ad res externas propenſione multifariam refrenata: ne prorſus ab eis dehortari videatur, quænam ex eis, & quomodo percipiendæ ſint, docet. Et ſupra quidem dixerat, neceſſariis aut alioqui vitæ utilibus rebus obiter eſſe utendum, ad navem animo ſemper intento. Nunc vero monet, quæ ex his capientur, *modeſte* eſſe *accipienda*; ut [*uxorem,*] *liberos*, *principatum*, *divitias*, & id genus alia; *adpetitum vero ad ea non extendendum eſſe.* Sed, ſi data auferantur (hoc enim verbum *præterire* ſignificat opinor) *non eſſe retinenda vi*, ait, nec eorum ereptionem ægre ferendam. Sin *nondum adſint*, ne adpete ea, neque in eis totus deſideriis & viſis tuis verſare, tui ipſius & profectus tui oblitus. Atque etiam, ſi data fuerint, ne exſultans & avidus in illa totus

νης πρὸς αὐτά· ἀλλὰ κοσμίως, καὶ τεταγμένως, ἄκρῳ δακτύλῳ, τὸ λεγόμενον, αὐτῶν μεταλάμβανε· ἵνα καὶ ἄρχειν αὐτῶν δύνῃ, καὶ χρῆσθαι δεόντως, ἐξῃρημένος καὶ μὴ κατακλυζόμενος ὑπ' αὐτῶν. Συμποσίῳ δὲ ἀπείκασε τὴν εἰς ταὐτὸ συνοδίαν τῶν ὑπὸ Θεοῦ συναγομέ-
Γ. 123 νων, ὡς ἑστιάτορος, καὶ μετέχοντος ἑκάστου τῶν
a. ἀπονεμομένων ὑπ' αὐτοῦ προσφόρως ταῖς οἰκείαις ὀρέξεσι· τοῦ μὲν κοσμίως, ἑαυτῷ τε κατὰ φύσιν, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἑστιάτορος, ὅτι καὶ συμπάτης αὐτῷ δοκεῖ· τοῦ δὲ ἀτάκτως, καὶ ἐπισεσυρμένως, καὶ ἑαυτῷ τε ἀσυμφόρως, καὶ ἀνοικείως τῷ ἑστιάτορι.

Ἐὰν δὲ καὶ διδομένου, φησὶ, τινὸς τῶν ἐκτὸς τούτων ὑπὸ τῶν πολλῶν μακαριζομένων, μὴ λάβῃς, ἀλλ' ὑπερίδῃς, ὡς
b. Κράτης ἐποίησε καὶ Διογένης· Ἀλεξάνδρου γὰρ ἐρωτήσαντος τί βούλεται, ἀπόστηθι, φησὶ, τοῦ ἡλίου· ἔτυχε γὰρ ὑπ' αὐτὸν θερμαινόμενος· ὥστε θαυμάσαντα τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ

tus incumbas: sed *sobrie*, modeste, & summis (quod ajunt) digitis eas adtingito; ut iis & imperare, & ut decet frui queas, supra eas eminens, & non demersus in iis. Cum *convivio* autem confert cœtum eorum, qui eodem in loco a Deo, tamquam convivatore, congregantur; in quo quisque cibis ab illo distributis, pro sua parte, congruenter suis adpetitionibus fruatur: alius *modeste*, tam pro natura sua, quam ex sententia convivatoris, cujus etiam sodalis esse videtur; alius immodeste & incondite, tam sibi inutiliter, quam contra voluntatem convivatoris.

Quod si quid vero, inquit, eorum quæ vulgus maxime facit, *datum non acceperis, sed despexeris*, ut Crates fecit & Diogenes: hic enim rogatus ab Alexandro quid vellet? Recede, inquit, e sole; nam apricabatur: quare miratus Alexander magnitudinem

τοῦ ἀνδρὸς τὸν Ἀλέξανδρον εὔξασθαι, εἰ μὲν δυνατὸν, καὶ τὸν Διογένην γενέσθαι· εἰ δὲ μὴ, μεῖναι Ἀλέξανδρον. ὁ τοίνυν, φησὶ, καὶ διδομένων αὐτῶν μὴ λαμβάνων, ἀλλ' ὑπερορῶν, καὶ εἰς τὴν ἐξῃρημένην τῆς γενέσεως ὑπεροχὴν τῆς c. ζωῆς ἀνατρέχων, οὐ συμπότης μόνον τῶν Κρειττόνων, ἀλλὰ καὶ συνάρχων γίνεται. ἡ μὲν γὰρ περὶ τὴν γένεσιν πρόνοια τῶν Κρειττόνων, συνεστίους ποιεῖται τοὺς κατὰ γνώμην αὐτῶν ἐν αὐτῇ πολιτευομένους· ἡ δὲ ἐξαίρεσις αὐτῶν, καὶ ὑπεροχὴ τῶν ὅλων, (ἐξῄρηται γὰρ τὸ κυρίως ἄρχον τοῦ ἀρχομένου) αὐτὴ τὰς μιμουμένας ψυχὰς εἰς τὸ συνάρχειν αὐτοῖς καλεῖ. μετεωροπολοῦσαι γὰρ τότε, συνδιοικοῦσι τὸ πᾶν, καὶ οὐκ ἐγκατατεταγμέναι αὐτῷ. διὸ, φησὶν, οἱ ὑπεριδόντες τούτων, Ἡράκλειτός τε καὶ Διογένης, ἀξίως θεῖοί τε ἦσαν καὶ ἐλέ- p. 124 γοντο· θεῖοι γὰρ, οἱ κατὰ τὸ ἄκρον καὶ ἐξη- a.

 ρημένον

tudinem animi ejus, optavit, si fieri posset, ut Diogenis similis evaderet; sin minus, ut maneret Alexander. Qui igitur, inquit, ea etiam cum dantur, non accipit, sed aspernatur, & ad eam vitæ excellentiam contendit, quæ supra hunc mundum eminet, non *compotor* modo Deorum, sed & *collega in imperio* evadit. Nam providentia Deorum, quæ res hujus vitæ gubernat, contubernales & convivas sibi facit eos, qui ex ipsorum sententia vitam degunt: elatio vero & eminentia Deorum super omnia, (nam quod pro auctoritate imperat, elatum est & eminet supra id quod paret) hæc imitatores sui animos ad imperii societatem vocat. Nam tum velut in sublimi versantes animi, universitatem rerum unà administrant, quasi exemti ex ea, nec amplius eidem illigati. Quare (inquit) ii qui hæc despexerunt, *Heraclitus* & Diogenes, *divini & erant, & merito appellabantur.* Divini enim sunt, qui secundum id quod

in

ρημένον τὸ ἐν αὐτοῖς διαζήσαντες· τὸ γὰρ πανταχοῦ ἄκρον, θεῖον, ὅτι πάντων ἀκρότατον θεός.

in ipsis summum & super cætera elatum est, vivunt. Quod enim ab omni parte summum, id divinum est: omnium enim rerum summum fastigium Deus est.

ΚΕΦ. κβ'.

"Οταν κλαίοντα ἴδῃς τινὰ, ἐν πένθει, ἢ ἀτεθημοῦντος τέκνου, ἢ ἀπολωλεκότα τὰ ἑαυτοῦ· πρόσεχε, μή σε ἡ φαντασία συναρπάσῃ, ὡς ἐν κακοῖς ὄντος αὐτοῦ τοῖς ἐκτός. ἀλλ' εὐθὺς ἔστω πρόχειρον, ὅτι, Τοῦτον θλίβει οὐ τὸ συμβεβηκός· ἄλλον γὰρ οὐ θλίβει· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτου. μέχρι μέν τοι λόγου, μὴ ὄπνει συμπερι-
b. φέρεσθαι αὐτῷ, κἂν οὕτω τύχῃ, καὶ συνεπιστενάξαι· πρόσεχε μέντοι, μὴ καὶ ἔσωθεν στενάξῃς.

CAPVT XXII. (Nobis Cap. XVI.)

Cum flentem quempiam vides ob mortem alicujus suorum, aut quod filius ejus peregre abiit, aut quod fortunas amiserit suas; cave ne te phantasia abripiat, quasi in malis ille sit externis. Sed statim sit tibi in promtu, ut cogites: Hunc hominem adfligit non id quod accidit; (alium quippe non adfligit;) sed id, quod de ea re habet, decretum. Nec tamen pigeat, sermone tenus illi te adcommodare, atque etiam, si ita res tulerit, simul ingemiscere; cave vero, ne etiam intrinsecus gemas.

ΕΞΗΤΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ὥσπερ ἐν τοῖς αἱρετοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς, οὐ c.
δεῖ πρόχειρον καὶ ἐπιδεικτικὸν αὐτῶν εἶναι, ἐννοοῦντα, ὅτι, ὁποῖά ποτ' ἂν ᾖ, οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν· οὕτω καὶ ἐν τοῖς φευκτοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς, ἀσφαλῆ χρὴ εἶναι, ὡς οὐδὲ τῶν κακῶν τῶν ἡμετέρων ἐν τοῖς ἐκτὸς κειμένων. Ὅταν οὖν, φησί, κλαίοντα ἴδῃς, ἢ ὡς ἀποθανόντος αὐτῷ τοῦ τέκνου, ἢ ὡς ἀποδημοῦντος, ἢ ὡς ἀπολωλεκότος τὰ αὐτοῦ, μή σε συναρπάσῃ ἡ φαντασία, ὡς ἐν κακοῖς ὄντος ἐκείνου τοῖς ἐκτός. οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἐκτός ἐστιν ἡμῶν τὰ κακὰ, ὥσ- p. 125
περ οὐδὲ τὰ ἀγαθά. Πῶς οὖν ὁ κλαίων οὗτος ὡς ὑπὸ κακοῦ τοῦ συμβεβηκότος θλίβεται; οὐ γὰρ τοιοῦτον φύσει τὸ συμβεβηκός ἐστιν· ἐπεὶ καὶ πάντας ἔθλιβεν ἄν, οἷς συνέβαινεν· ὥσπερ τὸ φύσει θερμὸν πάντας θερμαίνει τοὺς

N 5 ψαύον-

COMMENTARIVS.

Sicut in iis rebus externis quæ expetendæ videntur, non præproperum, nec glorioſum eſſe oportet; reputantem, cujuscunque ſint modi, bonum noſtrum in iis non eſſe collocatum: ita in iis etiam externis rebus, quæ fugiendæ videntur, conſtantem eſſe decet, quod nec mala noſtra in rebus externis ſita ſint. *Cum* igitur *ejulantem*, inquit, *aliquem videris, ſive filio mortuo aut peregre agente, ſive re ſua familiari perdita: ne te viſum id impellat, ut eum ob res externas in malis eſſe exiſtimes.* Neque enim in rebus externis mala noſtra ſunt, ſicut ne bona quidem. Cur ergo iſte plorans, tanquam *malum* ſit *quod ei acciderit*, adfligitur? Nec id enim ſua natura malum eſt: alioqui omnes adfligerentur, quibus tale quid eveniſſet; ſicut id quod natura calet, omnes eos a quibus attingi-

tur,

ψαύοντας. Ἀναξαγόρας δὲ, ἀκούσας, ὅτι τέθνηκεν αὐτοῦ ὁ υἱὸς, γαληνῶς ἅμα καὶ μεγαλοφρόνως, Ἤδειν, φησὶ, θνητὸν γεννήσας. Τί οὖν θλίβει τοῦτον; Τὸ δόγμα τὸ περὶ τοῦ συμβεβηκότος, ὅτι κακόν· τοῦτό ἐστι τὸ θλίβον αὐτόν. τὸ δὲ δόγμα, ἡμέτερόν ἐστιν. ὥστε θλίβει μὲν ὄντως τὸ κακόν· τοῦτο δὲ οὐκ ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὰ τοίως ἢ τοίως περὶ τῶν συμβαινόντων ὑπολαμβάνειν.

Τί οὖν; ἀσυμπαθῶς ἔχειν δεῖ πρὸς τοὺς θλιβομένους τὸν ἐπιεικῆ; καὶ, τοῦ δόγματος αὐτῶν καταγινώσκοντα, περιοράν αὐτούς; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ συμπεριφέρεσθαι μὲν, καὶ μέχρι τινὸς συγκαταβαίνειν, καὶ λόγον συμπαθῆ λέγοντα, κἂν δέοι συνεπιστενάξοντα, οὐ προσποιητῶς· οὐ γὰρ προσήκει τῷ ἐπιεικεῖ ἡ προσποίησις· ἀλλ' αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ στενάζοντα, οἷα πράγματα στεναγμοῦ ἄξια νομίζει.

tur, calefacit. At vero Anaxagoras, audito filii sui obitu, placido simul & magno animo: Noram, inquit, me eum genuisse mortalem. Quid ergo est, quod adfligit istum? *Quod opinatur*, sibi aliquid accidisse mali, id est quod eum adfligit. *Opinio* autem, nostra est. Itaque adfligit illum quidem vere malum aliquod; at id non in rebus externis positum, sed in iis quarum potestas est sita in nobis, scilicet, ut hoc illove modo res æstimemus.

Quid ergo? Vir bonus non afficietur eorum dolore, qui adfliguntur? & improbata eorum opinione, ipsos negliget? Nequaquam: sed *indulgendum* est quidem, & aliquatenus concedendum, cum oratione dolorem præ se ferente, tum, si opus sit, una gemendo; idque non simulate; (nec enim bonum virum decet simulatio;) sed illud gemendum est, tantam esse hominum imbecillitatem, ut istiusmodi res gemitu dignentur.

μίζει. Προσέχειν δὲ χρὴ τῷ μέτρῳ τῆς συγκαταβάσεως, μὴ τῇ συμπαθείᾳ περιαχθῇ καὶ αὐτὸς ἔνδοθεν ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι στενάξαι. οὐδὲ γὰρ βοηθεῖν ἔτι δύναται τῷ θρηνοῦντι. χρὴ γὰρ τὸν μέλλοντα τῷ πάθει βοηθεῖν, καὶ ἀνθέλκειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πάθους, μέχρι τινος συγκαταβαίνειν, ἀσφαλῶς ἡδρασμένον αὐτόν. οὔτε γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ τις τελέως μένων ἀνασπάσει τὸν κατασυρόμενον ὑπὸ ῥεύματος, οὔτε ὅλος ἐκείνῳ συγκατασπασθείς. ὁ μὲν γὰρ τελέως ἐξηρημένος, ἀσυμπαθὴς εἶναι δοκῶν, οὐ πείθει τὸν παθαινόμενον· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς συνηττημένος τῷ πάθει, ἄλλου δεῖται τοῦ βοηθήσοντος. P. 126.

tur. Est autem animadversione dignum, quatenus ista progredi indulgentia debeat, *ne* eo veniatur, ut ipse etiam *ex animo* propter casum illum ingemiscas: hoc enim jam ne juvare quidem quidquam potest lamentantem. Debet enim is, qui dolentem juvare vult, & a dolore eum retrahere, aliquatenus obviam ei ire; sed ita, ut ipse sit tuto collocatus. Neque enim is, qui prorsus in suo vestigio permanserit, retrahet eum qui ab flumine abripitur; nec rursus, si totus cum eo abripiatur. Qui enim rebus humanis plane exemtus est, cum immisericors videatur, nihil valet apud eum qui angitur: ei vero, qui eodem adfectu vincitur, ipsi consolatione est opus.

ΚΕΦ.

b. ΚΕΦ. κγ'.

Μέμνησο, ὅτι ὑποκριτὴς εἶ δράματος, οἷον ἂν θέλῃ ὁ διδάσκαλος· ἂν βραχύ, βραχέος· ἂν μακρὸν, μακροῦ. ἂν πτωχὸν ὑποκρίνασθαί σε θέλῃ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐφυῶς ὑποκρίνῃ· ἂν χωλὸν, ἂν ἄρχοντα, ἂν ἰδιώτην. σὸν γὰρ τοῦτ' ἔστι, τὸ δοθὲν ὑποκρίνασθαι πρόσωπον καλῶς· ἐκλέξασθαι δ' αὐτὸ, ἄλλου.

CAPVT XXIII. (Nobis Cap. XVII.)

Memento, actorem te esse fabulæ, cujus voluerit magister; si brevem voluerit, brevis; si longam, longæ. Si pauperis personam agere te voluerit, ut & hunc recte agas, sive claudum, sive magistratum, sive privatum. Tuum enim hoc est, personam impositam bene agere; eligere vero eam, alterius est.

c. ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πρότερον μὲν συμποσίῳ τὴν ἐνταῦθα διαγωγὴν καὶ μέθεξιν τῶν ἐκτὸς ἀπείκαζε, καὶ συμποσιάρχῃ τὸν διδόντα Θεόν· ὅτι κυρίους ἡμᾶς τοῦ λαβεῖν, ἢ μὴ λαβεῖν, ὑπετίθετο. καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὄρεξιν ἡμῶν ἐπαιδαγώγει, πῶς ἔχειν αὐτὴν χρὴ, καὶ τὴν αἵρεσιν, πρός τε τὰ παρόντα τῶν ἐκτὸς,

COMMENTARIVS.

Prius convivio vitam hanc, & externarum rerum usum comparavit; &, qui eas largitur Deum, convivatori; quippe qui liberum nobis fecerit, oblata vel accipere vel repudiare. Ea igitur de causa nostram adpetitionem instar pædagogi informavit, ac docuit, quemadmodum res externæ, tam præsentes,

ἐκτὸς, καὶ τὰ παρεληλυθότα, καὶ τὰ μέλλοντα. καὶ γὰρ ἐν τοῖς συμποσίοις κατὰ τὴν ἑαυτοῦ αἵρεσιν ἕκαστος καὶ μεταλαμβάνει τῶν προσφερομένων. Νυνὶ δὲ σκηνῇ τὸν βίον ἀπεικά- p. 127
ζει· καὶ δράματος ὑποκριτὰς τοὺς ἐν αὐ- a.
τῷ πολιτευομένους, καὶ χορηγὸν τοῦ δράματος καὶ διδάσκαλον τὸν Θεὸν ὑπογράφει· ὅτι τὸ μὲν λαβεῖν καὶ μὴ λαβεῖν τὸ ἀπονεμόμενον, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν. ἀνάγκη γὰρ πάντως λαβεῖν οἷα πολλὰ τῶν ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης ἐστί. κἂν γὰρ πλοῦτον ἐφ' ἡμῖν ἐστι μὴ λαβεῖν, ἀλλὰ πενίαν οὐ πάντως ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἐκκλῖναι, ἢ νόσον. κἂν τὸ δεσπόταις μὴ εἶναι ἢ ἄρχουσιν, ἐφ' b.
ἡμῖν ἐστιν· ἀλλὰ τὸ μὴ δουλεῦσαι ἢ ἀρχθῆναι, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν. διὸ ἐπὶ τούτων ἡ χρῆσίς ἐστιν ἐφ' ἡμῖν. καὶ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἢ τὸ κακὸν ἐν τούτοις, οὐκ ἐν τῷ ἄρεχθῆναι ἢ μὴ, ἢ λαβεῖν ἢ μὴ λαβεῖν, ὡς πρότερον ἐλέγετο, ἀλλ' ἐν τῇ χρήσει ἐστὶν, ἐφ' ἡμῖν οὖσῃ καλῶς ἢ κακῶς

sentes, quam præteritæ & futuræ, sint amplectendæ. Nam in conviviis suo quisque arbitratu vel abstinet adpositis, vel fruitur. Nunc vero scenæ similem vitam facit: & eos, qui in ea versantur, ut *fabulæ actores*, Deum vero ut choragum & *magistrum* describit: quod eam personam, quæ adsignetur, vel accipere vel repudiare, non sit nostrum. Omnino enim necesse est multa accipere qualia a fato nobis tributa sunt. Etsi enim penes nos est, asperari divitias; paupertatem tamen, aut morbum, vitare, non omnino penes nos est. Item licet penes nos sit, non esse dominos aut magistratus; at, quo minus serviamus aut sub alterius imperio simus, non est nostri arbitrii. Quare in his, nostri arbitrii est via ratioque qua eis utamur. Et bonum aut malum nostrum, quod ad hæc adtinet, non in adpetendo aut non adpetendo, vel in accipiendo aut non accipiendo, ut ante dictum est, sed in usu

est

κῶς διατεθῆναι. τὸ γάρ τοι νοσεῖν καλῶς, ἢ πένεσθαι καλῶς, καὶ ὅλως ἡ χρῆσις καὶ τοῦ κατὰ αἵρεσιν καὶ τοῦ ἐξ ἀνάγκης ληφθέντος
c. ἐφ' ἡμῖν ἐστίν. ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὸ μὲν ἐκλέξασθαι τῶν ὑποκριτῶν ἕκαστον πρὸς τὸ ἐπιτήδειον, πρόσωπον ἐν τῷ δράματι, πρὸς βασιλέα, ἢ δοῦλον, ἢ μαινόμενον, ὡς τὸν Ὀρέστην, τοῦ διδάσκοντος τὸ δρᾶμά ἐστι, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσώπων καὶ τῶν ὑποκριτῶν τὴν ποιότητα ἐπεσκεμμένου· τὸ δὲ ὑποκρίνεσθαι καλῶς τὸ δοθὲν πρόσωπον, τοῦ ἐκλεγέντος ἐστὶν ὑποκριτοῦ. διὸ καὶ εὐδοκιμεῖ πολλάκις δοῦλος, ἢ πτωχὸς, ἢ μαινόμενος ἐν τῷ δράματι·
p. 128 a. καὶ ἀποδοκιμάζεται πλούσιος, ἢ στρατηγὸς, ἢ βασιλεύς· ὅταν ἐκεῖνοι μὲν καλῶς τὸ δοθὲν πρόσωπον ὑποκρίνωνται, οὗτοι δὲ κακῶς, τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς· ὧν οἱ μὲν καλῶς ἐξεπόνησαν, οἱ δὲ κακῶς. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ βίῳ. πόσων ἄρα βασιλέων, καὶ πλουσίων, καὶ ἐῤῥωμένων, ὁ δοῦλος καὶ πένης καὶ χωλὸς Ἐπίκτητος ὑπό τε τοῦ

est situm; qui noſtri arbitrii eſt, ut ea vel bene vel male tractemus. Nam bene morbum aut paupertatem ferre, & omnino uti iis quæ vel ultro vel coactus acceperis, in tua poteſtate eſt: quemadmodum in ſcena ſingulis hiſtrionibus aptam fabulæ perſonam imponere, ſive regis, ſive ſervi, ſive furioſi, qualis eſt Oreſtis, ejus eſt qui fabulam docet quique tam perſonarum quæ in ea ſunt, quam hiſtrionum ingenia perſpecta habet. Sed *impoſitam perſonam belle repræſentare*, deſignati hiſtrionis erit. Quare ſæpe ſervus, aut mendicus, aut furioſus probatur in fabula: dives autem, aut imperator, aut rex improbatur; cum illi, quod in ipſis eſt, datam perſonam belle exprimunt, hi vero ſuam male, prout utrique in eo elaborarunt. Sic etiam fit in vita. Quot enim regibus, divitibus, robuſtis, ſervus, pauper, & claudus Epictetus, tam a cho-

τοῦ χορηγοῦ καὶ διδασκάλου Θεοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ βίῳ θεατῶν, προεκρίθη; ὅτι καλῶς τὸ δοθὲν αὐτῷ πρόσωπον καὶ κατὰ τὴν τοῦ διδασκάλου γνώμην ὑπεκρίνατο, τὸ ἐφ' ἑαυτῷ καλῶς οἰκονομήσας· ἐν ᾧ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν ἐστι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τὸ ἐπαινετὸν παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσι, καὶ τὸ ψεκτόν. b.

a chorago & magiſtro Deo, quam ab hujus vitæ ſpectatoribus, eſt prælatus? quia perſonam ſibi impoſitam bene & ex magiſtri ſententia egit, & quod in ipſo fuit, probe adminiſtravit; in quo bonum & malum hominis ſitum eſt, & id quod a cordatis hominibus vel laudetur, vel vituperetur.

ΚΕΦ. κδ'.

Κόραξ ὅταν μὴ αἴσιον κεκράγῃ, μὴ συναρπαζέτω σε ἡ φαντασία· ἀλλ' εὐθὺς διαίρει παρὰ σεαυτῷ, καὶ λέγε· ὅτι, Τούτων ἐμοὶ οὐδὲν ἐπισημαίνεται, ἀλλ' ἢ τῷ σωματίῳ μου, ἢ τῷ κτησειδίῳ μου, ἢ τῷ δοξαρίῳ μου, ἢ τοῖς τέκνοις, ἢ τῇ γυναικί. ἐμοὶ δὲ πάντα αἴσια σημαίνεται, ἐὰν ἐγὼ θέλω· ὅ τι γὰρ ἂν τούτων ἀποβαίνῃ, ἐπ' ἐμοί ἐστιν ὠφελεῖσθαι ἀπ' αὐτοῦ. c.

CAPVT XXIV. (Nobis Cap. XVIII.)

Corvus ſi inauſpicatum crocitarit, ne te viſum illud abripiat; ſed ſtatim apud te diſtingue, & dic: Horum rerum mihi nihil portenditur, ſed ſoli corpuſculo meo, aut reculæ meæ, aut gloriolæ meæ, aut liberis, aut uxori. Mihi vero fauſta omnia portenduntur, ſi ego voluero: quidquid enim iſtorum evenerit, mea in poteſtate erit fructum ex eo capere.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο, οἶμαι, τὸ κεφάλαιον τὴν προσήκουσαν ἔσχεν ἂν τάξιν, εἰ πρὸ τοῦ προσεχῶς εἰρημένου ἐτέτακτο, μετὰ τὸ πρὸ ἐκείνου, οὗ ἀρχή, Ὅταν κλαίοντα ἴδῃς ἐν πένθει. εἰπὼν γὰρ ἐν ἐκείνῳ, ὅτι οὐ χρὴ συμπαθαίνεσθαι τοῖς ἐν κακῷ νομίζουσιν εἶναι δι' ἀφαίρεσίν τινος τῶν ἐκτὸς, οὐδὲ συναρπασθέντα νομίζειν ὅτι ἐν κακῷ ἐστιν ὁ τοι-
p. 129 οὗτος, εἴπερ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἡμῶν· νῦν λέγει, ὅτι καὶ ἐὰν ὄρνις, ἢ σύμβολός τις, ἢ μαντεία, δόξῃ σοι τινὰ κακὰ σημαίνειν, μηδὲ οὕτω συναρπασθῇς· ἀλλὰ χωρίσας τῶν ἀπὸ τοῦ σώματός σου καὶ τῶν ἐκτὸς, ἐννόησον, ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν σου ἐπὶ σοί ἐστιν. Ἐὰν οὖν σὺ μὴ θέλῃς ἐν κακῷ εἶναι, τὰ σημαινόμενα ταῦτα κακὰ οὐκ ἂν εἴη σοὶ σημαινόμενα, ἀλλ' ἢ τῷ σωματίῳ σου, ἢ τῷ δοξαρίῳ, ἢ τῇ περιου-

COMMENTARIVS.

Caput hoc, mea quidem opinione, si præpositum superiori fuisset, commodum locum tenuisset, post id quod præcedit, cujus initium est: Cum ejulantem quempiam videris in luctu. Nam ibi cum dixisset, non adfici oportere eorum dolore qui ob externæ alicujus rei jacturam in malo sibi esse videantur, neque abreptum viso existimare talem in malo esse; siquidem nostri boni & mali vis ac summa in iis sit, quæ in nostra potestate sita sunt: nunc, *si augurium*, sive omen, sive divinatio *mali aliquid portendere tibi videatur;* ne sic quidem, inquit, abripi phantasiam tuam patiaris: sed, sejungens bonum & malum tuum a corpore tuo & a rebus externis, cogites, bonum & malum tuum penes te esse. Si igitur tu in malo esse nolueris; ista quæ portenduntur mala, *non tibi portenduntur, sed* aut *corpori tuo, aut famæ,*

περιουσίας, ἢ τέκνοις, ἢ γυναικί· σοὶ δὲ πάντα αἴσια σημαίνεται, ἐὰν θέλῃς σὺ, διὰ τὸ ἐπὶ σοὶ εἶναι τὸ ἀγαθόν σου, καὶ τὸ κακόν. ἀμέλει ἀπὸ τῶν περὶ τὰ ἐκτὸς δοκούντων κακῶν καὶ ὠφελεῖσθαι σε δυνατόν· καὶ ὅσῳ μείζονα δοκεῖ ταῦτα, τοσούτῳ μᾶλλον ὠφελεῖσθαι ἀπ' αὐτῶν, καλῶς ἐν αὐτοῖς ἀναστραφέντα. καίτοι εἰ σὰ κακὰ ἦν ταῦτα, ἔβλαπτεν ἂν σε, καὶ οὐκ ὠφέλει. Εἰ οὖν καὶ ὠφελεῖσθαί σε δυνατὸν ἐξ αὐτῶν, καὶ σοὶ οὐδὲν ἂν γένοιτο κακὸν, εἰ μὴ σὺ θέλοις· καὶ τὰ σημαινόμενα ταῦτα ὡς σὰ κακὰ, ἐὰν θέλῃς, οὐ σά ἐστιν, ἀλλὰ τῶν περί σε τινός. b. c.

famæ, aut opibus, aut liberis, aut uxori: tibi vero prospera omnia significantur, si ipse vis; quia penes te est bonum & malum tuum. Immo vero fieri potest, ut *mala* quæ videntur in rebus externis, *tibi prosint* etiam; & tanto magis prosint, quanto majora videntur, si recte ea tractaris. Atqui, si ea tua essent mala, nocerent, non juvarent. Quoniam igitur iis & juvari potes, nec tibi quidquam accidet mali nisi ipse velis; etiam ea quæ portendi tibi mala videntur, si volueris, non tua mala erunt, sed eorum alicujus quæ extrinsecus tibi adjacent.

ΚΕΦ. κέ.

Ἀνίκητος εἶναι δύνασαι, ἐὰν εἰς μηδένα ἀγῶνα καταβαίνῃς, ὃν οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νικῆσαι.

CAPVT XXV. (Nobis Cap. XIX. sect. 1.)

Invictus esse potes, si in nullum certamen descendas, e quo non sit tua in potestate victor discedere.

p. 130 a.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅτι σοὶ οὐδὲν σημαίνεται κακὸν, ἐὰν μὴ σὺ θέλῃς· ὥστε καὶ ἐπὶ σοὶ εἶναι τὸ μὴ εἶναι ἐν κακῷ· τούτου οἶμαι τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀπόδειξιν διὰ τοῦ νῦν παρατεθέντος ἠνίξατο. εἰ γὰρ ἐπὶ σοί ἐστι τὸ μηδέποτε πρὸς τὰ ἐκτὸς παραβάλλεσθαι καὶ ἀγωνίζεσθαι, ἢ ὀρεγόμενον, ἢ ἐκκλίνοντα, ἐν οἷς ἡττᾶσθαί ποτε ἀνάγκη, ἢ ἀποτυγχάνοντα τῶν ἐρεκτῶν, ἢ
b. περιπίπτοντα τοῖς ἐκκλινομένοις· ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπὶ σοὶ μόνοις ἀναστρέφου, ἐν οἷς κύριος εἶ τοῦ μηδέποτε ἀποτυγχάνειν, ἢ ὀρεγόμενον ἢ ἐκκλίνοντα· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, μηδέποτε ἡττᾶσθαι, ἀλλ' ἀεὶ εἶναι ἀνίκητον. εἰ δὲ καὶ τοῦτο, δῆλον, ὅτι καὶ τὸ μηδέποτε γενέσθαι ἐν κακῷ, ἐπὶ σοί ἐστιν. ὁ γὰρ ἐν κακῷ γενόμενος, ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ κακοῦ. εἰ δὲ ἐπὶ σοὶ τὸ μηδέποτε ἐν κακῷ γενέσθαι, ἐπὶ σοὶ ἂν εἴη τὸ μηδέποτε κακόν

COMMENTARIVS.

Quod dixit, nihil tibi portendi mali, nisi ipse volueris; atque adeo in tua potestate esse, ne sis in malo: ejus, ut opinor, causſam & demonstrationem quamdam his verbis voluit adferre. Quod si enim penes te est, numquam cum externis rebus *congredi* & *certare*, sive adpetendo sive declinando; in quibus aliquando vinci necesse est, aut frustratum rebus desideratis, aut circumventum declinatis; versare igitur in iis solis, quæ penes te sunt, quibus ne umquam frustrere sive adpetendo sive declinando, tui est arbitrii: id vero idem est quod dicit, in quibus numquam succumbas, sed perpetuo sis *invictus*. Quod si hoc, illud etiam penes te est dubio procul, ne umquam sis in malo: nam qui in malo est, a malo vincitur. Sin penes te est, ne umquam in malum incidas; illud etiam penes te erit, ne quid umquam tibi

κόν τι σοὶ σημαίνεσθαι. Ὀρθῶς ἄρα εἴρηται, c.
ὅτι τῶν κακῶν οὐδέν σοι σημαίνεται, ἐὰν μὴ σὺ
θέλῃς· τοῦτ' ἔστιν, ἐὰν μὴ εἰς ἀγῶνα κα-
ταβαίνῃς, οὗ οὐκ ἔστιν ἐπί σοὶ νικῆ-
σαι· τοῦτ' ἔστιν, ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ
ἀγαθὸν σαυτοῦ καὶ τὸ κακὸν ἀφορίζῃς.

tibi mali portendatur. Recte igitur dictum, Nihil tibi portendi mali nisi ipse velis; hoc est, *nisi in certamen descendas, cujus victoria penes te non sit:* hoc est, si in rebus externis bonum tuum & malum tuum non collocaris.

ΚΕΦ. κϛ'.

Ὅρα, μήποτε ἰδών τινα προτιμώμενον, ἢ μέ- p. 131
γα δυνάμενον, ἢ ἄλλως εὐδοκιμοῦντα, μακαρίσῃς, a.
ὑπὸ τῆς φαντασίας συναρπασθείς. ἐὰν γὰρ ἐν τοῖς
ἐφ' ἡμῖν ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ ᾖ· οὔτε φθόνος, οὔ-
τε ζηλοτυπία χώραν ἔχει· σύ τε αὐτὸς οὐ στρα-
τηγὸς, οὐ πρύτανις, ἢ ὕπατος εἶναι θελήσεις, ἀλλ'
ἐλεύθερος. μία δὲ ὁδὸς πρὸς τοῦτο, καταφρόνησις
τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν.

CAPVT XXVI. (Nobis Cap. XIX. sect. 2.)

Vide, ne, si quem præ aliis honoratum, aut potentia præditum, aut alioqui florentem conspexeris, beatum hunc prædices, externa specie abreptus. Quod si enim in his, quæ in nostra sunt potestate, inest Boni substantia; nec invidiæ, nec pravæ æmulationi relinquitur locus; nec tu ipse imperator aut prytanis aut consul esse voles, sed liber. Vnica autem via, quæ eo ducit, est contemtus rerum in nostra non positarum potestate.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Εἰπὼν, ἀνίκητον εἶναι τὸν μὴ καταβαίνοντα εἰς ἀγῶνα τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἐπειδὴ πρὸς ταῦτα ἕλκει μάλιστα τὰ τῶν ἐν αὐτοῖς εὑρεῖν δοκούντων παραδείγματα, καὶ ὁ πρὸς αὐτοὺς ζῆλος, καὶ φθόνος· δείκνυσι συντόμως, ὅτι οὐδεὶς τῶν τἀγαθὸν τὸ ἀνθρώπινον ζητούντων, ἢ φθονεῖ τούτοις, ἢ ζηλεύει ποτέ. εἰ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οἱ δὲ προτίμησιν, καὶ δυναστείαν, καὶ εὐδοκίμησιν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔχοντες, οὐ τῶν ἐφ' ἡμῖν
c. τι ἔχουσιν· δῆλον, ὅτι οἱ τοιοῦτοι οὐδὲ ἀγαθὸν ἔχουσιν ἀνθρώπῳ προσῆκον. Ποίαν οὖν χώραν ἔχει πρὸς τοὺς τοιούτους φθόνος, ἢ ζηλοτυπία; καὶ γὰρ ὁ μὲν φθόνος, λύπη ἐστὶν ἐπ' ἀλλοτρίῳ ἀγαθῷ· ὁ δὲ ζῆλος, ζέουσα θέλησις τοῦ παρισωθῆναι τῷ νομιζομένῳ ἀγαθῷ.

COMMENTARIVS.

Cum invictum esse dixisset eum qui nullum de rebus alienis certamen susciperet: quoniam ad hoc certamen nos trahunt præsertim exempla eorum, quibus res externæ prospere eveniſſe videntur, & æmulatio adversus eos, & invidia; is compendio demonstrat, eorum neminem, qui bonum humanum quærunt, umquam his invidere aut cum eis æmulari. Nam si *bonum* humanum *in rebus nostræ potestati subjectis situm* est; qui vero populari honore, potentia, gloria præcellunt, nihil eorum habent, quæ in nostra potestate sita sunt; perspicuum est, hujusmodi homines, ne bonum quidem habere homini conveniens. *Quid ergo loci* adversus istos *habeat invidia, aut æmulatio?* Nam invidia dolor est, ex alieno bono ortus: & æmulatio, fervor quidam voluntatis exæquandi se cum eo quod bonum habetur.

ϑῶ. Φύονται δὲ ταῦτα τὰ πάθη, ἐκ τοῦ πάντα ἄνθρωπον κατὰ φύσιν τιμῆς ἐπιθυμεῖν, καὶ τοῦ τῶν ὁμοίων μὴ ἀποπίπτειν, διὸ οἱ μὲν ἀτονώτεροι τὴν φύσιν, καὶ προκόπτειν αὐτοὶ μὴ ἰσχύοντες, τῇ καθαιρέσει τῶν πέλας παρισοῦσθαι ἢ ὑπερέχειν αὐτῶν βούλονται, καὶ λυποῦνται ἐπὶ ταῖς τῶν πέλας εὐπραγίαις. καὶ ἐστὶ τοῦτο φθόνος. πρὸς γὰρ τὸν εὖ ἔχοντα, ἢ δοκοῦντα εὖ ἔχειν, ὁ φθόνος ἕρπει· τὸν ὅμοιον δὲ μάλιστα, ἢ συγγενείᾳ, ἢ ἐπιτηδεύματι, ἢ τύχῃ. οὐδεὶς γὰρ φθονεῖ τῷ πάνυ ὑπερέχοντι, ἢ τῷ πάνυ ἐλάττονι· ὅτι οὐδ' ἀμιλλᾶταί τις πρὸς τοὺς τοιούτους. οἱ δὲ τόνον ἔχοντές τινα, θερμῶς κινοῦνται πρὸς τὸ αὐτοὶ προκόψαντες παρισωθῆναι, ἢ καὶ ὑπερβαλεῖν ἐκείνους, πρὸς οὓς ἠμιλλᾶτο. διὸ ὁ μὲν φθόνος ἀεὶ φαῦλόν ἐστι πάθος. Ὁ δὲ ζῆλος, ὅταν περὶ ἀρετῆς γένηται, ἀγαθὸς, καὶ συγγενὴς τοῦ ἀγαθοῦ ἔρωτος· ὅταν δὲ περί τι τῶν ἐκτὸς, φαῦλος, καὶ τῷ φθόνῳ συντεταγμένος. p. 132 a. b.

tur. Naſcuntur autem hæ perturbationes ex eo, quod quivis homo ipſius naturæ impulſu honoris eſt adpetens, nec paribus de dignitate vult concedere. Itaque ſi qui ſunt infirmioribus ingeniis, qui ipſi per ſe nihil promovere poſſunt, proximum quemque deprimendo æquare illum aut etiam ſuperare contendunt, & ſucceſſibus aliorum dolent: quæ eſt *invidia*. Nam ad eum, quicum bene agitur, vel agi videtur, invidia velut adrepit; in primis, vel genere, vel ſtudio, vel fortuna fere parem. Nemo enim vel prorſus eminenti vel omnino inferiori invidet, neque cum talibus certat quiſpiam. In quibus vero aliquid animi & nervorum eſt, hi inflammati aviditate feruntur, ut illos, ſtrenue progrediendo, vel æquent, vel ſuperent, cum quibus ſibi certamen inſtituerunt. Quare invidia ſemper vitioſus eſt adfectus. *Æmulatio* vero, cum virtutem ſpectat, bona eſt, & cognata amoris boni: cum autem res externas; mala, nec invidiâ melior.

Si

c. Εἰ τοίνυν ὁ μὲν φθόνος, καὶ ὁ ζῆλος, ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς γίνεται· προτίμησις δὲ, καὶ δυναστεία, καὶ εὐδοκίμησις, τὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀγαθὰ δοκοῦντα, οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ, εἴπερ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὸ ἀγαθόν ἐστι· δῆλον, ὅτι ἐπὶ τούτων φθόνος καὶ ζῆλος οὐδεμίαν ἔχουσι χώραν, κατά γε τὸ ἀληθές. Οὐ χρὴ τοίνυν, φθονοῦντα, ἢ ζηλοῦντα τοὺς περὶ τὰ
p. 133 τοιαῦτα εὐροοῦντας, ἐν τούτοις τίθεσθαι τὸ ἀγα-
a. θὸν τὸν παιδευόμενον. ἐλευθερίας γὰρ αὐτὸν ὀρέγεσθαι χρὴ τῆς ἀπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν ἀλογίστων ὄντων πέδης, καὶ οὐδενὸς τῶν ἐκτός. μία δὲ ὁδὸς εἰς ἐλευθερίαν ἄγει, φησὶν, ἡ καταφρόνησις τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἐν οἷς ἡ δουλεία, καὶ ἡ ἧττα. ἐν τούτοις γὰρ τὸ ἀποτυγχάνειν ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτειν οἷς ἐκκλίνομεν· περὶ ταῦτα ἡ τῶν ἀλόγων ἐν ἡμῖν παθῶν ὄρεξις, καὶ ἡ καθ' ἡμῶν τυραννὶς αὐτῶν.

Si ergo & invidia & æmulatio opinione boni excitantur; honos vero, & potentia, & celebritas nominis, quæ vulgo in bonis habentur, bona non sunt, cum bonum in rebus nostræ potestati subjectis sit collocatum; perspicuum est, *in illis invidiam & æmulationem nihil habere loci*, si quidem veritas spectetur. Non decet igitur, eum qui eruditur, invidendo vel æmulando eos, quibus ista ad voluntatem fluere videntur, in eis bonum collocare. *Libertas* enim ei expetenda est ab eorumdem adfectuum rationi repugnantium compedibus; nihil autem rerum externarum. *Una* vero, inquit, *ad libertatem via* ducit, *rerum quæ in nobis sitæ non sunt, despicientia;* quippe in quibus est servitus & clades. In his enim inest & frustrari iis quæ adpetimus, & incidere in ea, quæ fugimus. In his versantur brutorum nostrorum adfectuum adpetitus, & tyrannis quam illi in nos exercent.

τῶν. Διὸ τῶν ἐκτὸς καταφρονοῦντες, καὶ τὰς b.
συγγενεῖς πρὸς αὐτὰ ὀρέξεις, ὡς τῶν συμμάχων
ἐρημωθείσας, ὑποκαταπλίνεσθαι ποιοῦμεν τῷ λόγῳ.

exercent. Quamobrem rebus externis despiciendis, etiam adpetitiones ad illas spectantes, veluti sociis destitutas, rationi præbemus obedientes.

ΚΕΦ. κζ'.

Μέμνησο, ὅτι οὐχ ὁ λοιδορῶν, ἢ ὁ τύπτων, ὑβρίζει· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτων, ὡς ὑβριζόντων. Ὅταν οὖν ἐρεθίσῃ σέ τις, ἴσθι, ὅτι ἡ σὴ σέ ὑπόληψις ἠρέθισε. τοιγαροῦν ἐν πρώτοις πειρῶ, ὑπὸ τῆς Φαντασίας μὴ συναρπασθῆναι· ἂν γὰρ ἅπαξ χρόνου καὶ διατριβῆς τύχῃς, ῥᾷον c.
κρατήσεις σεαυτοῦ.

CAPVT XXVII. (Nobis Cap. XX.)

Memento, non eum, qui convicietur, aut qui verberet, injuriam tibi facere, sed tuum de his decretum, tanquam injuriam facientibus. Quod si quis igitur te irritarit, scito, a tua te opinione fuisse irritatum. Quare in primis da operam, ne a viso statim abripiaris: nam si semel tempus & moram fueris nactus, facilius tibi imperabis.

ΚΕΦ. κη'.

Θάνατος, καὶ φυγὴ, καὶ πάντα τὰ δεινὰ Φαινόμενα, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔστω σοὶ καθ' ἡμέραν· μάλιστα δὲ πάντων ὁ θάνατος· καὶ οὐδὲν οὐδέποτε οὔτε ταπεινὸν ἐνθυμηθήσῃ, οὔτε ἄγαν ἐπιθυμήσεις τινός.

CAPVT XXVIII. (Nobis Cap. XXI.)

Mors, & exilium, & quæcumque terribilia videri solent, ob oculos tibi quotidie versentur; maxime vero omnium mors: sic neque quidquam humile unquam cogitabis, neque nimis concupisces quidquam.

p. 134 a.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διασύρας πάλιν τὰ ἐν τοῖς ἐκτὸς νομιζόμενα ἀγαθὰ, καὶ μίαν ὁδὸν πρὸς ἐλευθερίαν τὴν καταφρόνησιν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰπών· τὰς πρὸς ταῦτα ἐνστάσεις, ἢ καὶ λόγῳ λεγομένας, ἢ πάντως γοῦν ταῖς ἐννοίαις τῶν ἄρτι παιδευομένων ἐνοχλούσας, διαλύει· ἀπὸ τῶν αὐτῶν τῆς παιδείας ἀρχῶν ὁρμώμενος. Καὶ αἱ μὲν ἐνστάσεις
b. λέγουσιν, ὅτι καταφρονοῦντες τῶν ἐκτὸς, καὶ διὰ τοῦτο εὐτελεῖς καὶ ἀδύνατοι μένοντες, πολλὰ πεισόμεθα κακὰ ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων, ἐὰν μήτε δύναμιν ἔχωμεν, μήτε κολακεύειν τοὺς δυναμένους αἱρώμεθα. καὶ γὰρ λοιδοροῦσι, καὶ τύπτουσι, καὶ παντοίως ὑβρίζουσιν ἡμᾶς, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀφαιροῦνται, καὶ φυγαδεύουσι, καὶ τὸ τελευταῖον ἐνίοτε καὶ φονεύουσιν. Αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτά φησιν, ὅτι τούτων οὐδὲν
c. δεινόν. ἦ γὰρ ἂν πᾶσιν ἐφαίνετο δεινά· ἀλλὰ τὸ

COMMENTARIVS.

Rursus elevatis iis quæ in rebus externis habentur bona, & via unica ad libertatem demonstrata, rerum quæ nostri arbitrii non sunt, contemtione: quæ contra hæc adferri possunt vel oratione, vel tironum tacita certe cogitatione, dissolvit, ipsis eruditionis principiis innitens. Occurrunt illi scilicet hoc modo, ut dicant: Si res externas despexerimus, eaque de causa viles & inopes permanserimus, multas potentiorum injurias perferemus, cum & nullis muniti præsidiis simus, & eis adulari recusemus. Nam & *conviciantur* & *verberant*, & variis nos *contumeliis adficiunt*, & quæ habemus eripiunt, & relegant nos, interdum denique etiam occidunt. Ipse vero ad hæc respondet: Nihil esse in istis grave; alioqui enim omnibus utique gravia viderentur: sed

opinio-

τὸ δόγμα τὸ περὶ αὐτῶν, ὅτι δεινά, τοῦτό ἐστι δεινόν. ὥστε οὔτε ὑβρίζουσιν οὗτοι, τοιαῦτα ποιοῦντες· ἀλλὰ τὸ ἐν ἡμῖν δόγμα, ὅτι ὑβριζόμεθα, τοῦτό ἐστι τὸ ὑβρίζον ἡμᾶς. τὸ δὲ δόγμα, καὶ ἡ περὶ τούτου ὑπόληψις, ἡμέτερόν ἐστιν ἔργον. ἡμεῖς οὖν ἑαυτοὺς ὑβρίζομεν. Ὅτι δὲ οὐδὲ δεινόν ἐστιν, οὐδὲ δυσχεράνσεως ἀξία ἡ ὕβρις, δῆλον ἐντεῦθεν· ἢ γὰρ ἀληθής ἐστιν, ἢ ψευδής. καὶ εἰ μὲν ἀλη- p. 135
θής, τί δυσχεραίνομεν τὰ ἀληθῆ ἀκούοντες; a.
διὰ τί δὲ ποιεῖν αὐτὰ οὐ δυσχεραίνομεν, ἀκούειν δὲ δυσχεραίνομεν; εἰ δὲ ψευδής, ἐκεῖνος βλάπτεται ὁ ψευδόμενος.

Τί οὖν χρὴ ποιεῖν πρὸς τοῦτο; Μὴ συναρπάζεσθαι, φησὶν, ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ ὑβρίζεσθαι, καὶ βοᾶν ἢ ὀδύρεσθαι ἐν κακῷ νομίζοντας εἶναι· ἀλλὰ δοῦναι καιρὸν ἑαυτῷ τῆς τοῦ συμβάντος ἐπισκέψεως, ὁποῖόν ποτε ἐστίν. ἂν γὰρ χρόνου τινὸς καὶ διατριβῆς τύ- h.

opinionem, quæ ea gravia faciat, *esse gravem*. Quare non istos, cum talia faciant, contumelia nos adficere: sed, quæ in nobis sit, *opinionem*, qua nos adfici contumelia putemus, eam *esse quæ contumeliâ nos adficiat*. Opinio autem, & existimatio de ea, nostrum opus est. Nos igitur a nobis ipsis afficimur contumeliâ. Neque vero per se rem gravem esse, aut indignatione dignam, contumeliam, inde constat. Aut enim verum est crimen, aut falsum. Si verum: cur moleste ferimus, veritatem nobis dici? cur facere non piget, audire piget? Sin falsum: iste qui mentitur, læditur.

Quid igitur faciendum? *Non committendum*, inquit, *ut abripiat te visum* contumeliæ, ut vocifereris, & lamenteris, te in malo esse existimans: sed spatium ipse tibi præbeas oportet rei considerandæ, cujusnam modi sit. Nam *si temporis aliquid & moræ impetraris*,

χῃς, μὴ συναρπασθῇς ὑπὸ τοῦ αἰφνιδίου, ἅμα μὲν [ἄλυπος ἔσῃ,] ἅμα δὲ καιρὸν ἕξεις τὰς τῆς παιδείας ἀρχὰς προχειρίσασθαι, καὶ διελέσθαι, πότερον τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ συμβὰν, ἢ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν. κἂν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν εὑρῃς αὐτὰ, συνάψεις, ὅτι οὐδὲ ἀγαθὸν ἡμῶν οὐδὲ κακόν ἐστι, καὶ ὅτι ἐπ' ἐμοί ἐστι καὶ ὡς ἀγαθῷ χρήσασθαι αὐτῷ, καὶ ὠφεληθῆναι ἐξ αὐτοῦ, μεγαλοφρόνως αὐτὸ περιπτύοντι. Πρὸς δὲ τὸ μὴ συναρπασθῆναι συνεργεῖ τὰ μέγιστα
c. τὸ ἐθισθῆναι, τινὸς τοιούτου συμβαίνοντος, σιωπᾶν, ἕως ἂν τῆς ἔνδοθεν ἀναζέσεως αἰσθώμεθα καταστελείσης, καὶ ὁ ἐν ἡμῖν κύων μηκέτι ὑλακτῇ. Λέγεται γοῦν καὶ Σωκράτης, εἴ ποτε θυμωθείη, πάντως σιωπᾶν.

Τούτοις οἶμαι τὰ ἑξῆς δεῖ συμπλέκειν τάχα, καὶ συμπλεκτικὴν αὐτοῖς σύνδεσμον προσεννοεῖν, λέγοντα· Θάνατος δὲ καὶ φυγὴ, καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ δεινὰ φαινόμενα, πρὸ

ris, ne repentinum objectum te non commoveat, simul illæsus eris, simul spatium habebis principia doctrinæ promendi, & distinguendi, utrum ille sit casus in nostra potestate, nec-ne. Quod si in nostra potestate non esse eum inveneris; adjunges, neque bonum nostrum neque malum esse: & penes te esse, tamquam bono etiam illo uti, & fructum inde capere, magno animo eum despiciendo. Ne autem abripiaris, plurimum tibi conferet tacendi consuetudo, siquid tale acciderit, donec æstum animi deferbuisse intellexeris, & canem tuum internum latrare desiisse. Fertur enim & Socrates, si quando commotus esset vehementius, prorsus tacuisse.

Cum his, meâ sententiâ, statim reliqua sunt connectenda, conjunctivâ particulâ subintellectâ, ut dicas: *Mors* vero, *exsilium*, *cæteraque omnia*, *quæ*

πρὸ ὀφθαλμῶν ἔστω σοι καθ' ἡμέραν· καὶ τὰ ἑξῆς. κοινῶς γὰρ λέγω περὶ πάντων τῶν p. 136
ἔξωθεν προσπιπτόντων, καὶ δοκούντων δεινῶν, a.
εἰπών, ὅτι αὐτῶν μὲν οὐδὲν δεινόν, οὐδὲ ὑβριστικόν, οὐδὲ βλαβερόν ἐστιν· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ αὐτῶν, τοῦτό ἐστι τὸ ὑβρίζον καὶ βλάπτον· βοήθειαν πρὸς τὰς λοιδορίας καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰ τοιαῦτα προσέθηκεν, εἰς τὸ μὴ θυμοῦσθαι ὑπ' αὐτῶν ἢ καταπίπτειν, τὸ μὴ συναρπάζεσθαι ὑπὸ τῆς φαντασίας. πρὸς δὲ Φυγὴν καὶ θάνατον, καὶ τὰ δεινότερα τῶν τοι- b.
ούτων, ἄλλην πορίζει βοήθειαν, τὸ μὴ ἀπογινώσκειν τῶν τοιούτων, ἀλλὰ συνεχῶς ἐλπίζειν ὡς ἐνίοτε ἐσόμενα. ἐὰν γὰρ ὁ μὲν λόγος ἀποδείκνυῃ, μήτε ἀγαθὰ μήτε κακὰ τὰ ἐκτὸς εἶναι, ὁ δὲ διὰ τῆς φαντασίας συνεθισμὸς Φυσιοῖ πως ἡμᾶς οὕτω πρὸς αὐτὰ ἔχειν ὡς πρὸς συνήθη· οὔτε ἀπὸ τῶν δεινῶν δοκούντων ταπεινούμεθα, οὔτε τῶν ἡδέων δοκούντων λίαν ἀρεγόμεθα.

quæ in malis habentur, quotidie tibi sint ob oculos, &c. Cum enim communi sermone de omnibus externis casibus, qui *formidabiles* haberi solent, disseruisset, nullum eorum per se neque terribilem, neque contumelioſum, neque noxium esse; sed opinionem de iis conceptam, esse quæ damno aut contumelia nos adficiat; id adjumentum adversus convicia & verbera, ne irriteris ab eis aut angaris, subjicit, nempe committendum non esse ut a viso statim abripiaris. Adversus *exsilium* autem & *mortem*, & id genus alia graviora, aliud remedium excogitavit; nempe, ne illa putemus numquam ad nos perventura, sed continenter exspectemus, ut quæ aliquando eveniant. Nam si simul ratio demonstrarit, res externas neque bonas esse, neque malas, simul vero consuetudo nobis eam quasi naturam adtulerit, ut adversus ea tamquam usitata & quotidiana adfecti simus; nec iis quæ molesta habentur, deprimemur; nec suavium rerum imagine ultra modum adlicíemur.

ΚΕΦ.

c. ΚΕΦ. κϑ'.

Εἰ φιλοσοφίας ἐπιθυμεῖς, παρασκευάζου αὐτόθεν, ὡς καταγελασθησόμενος, ὡς καταμωκησομένων σου πολλῶν, ὡς ἐροῦντων, ὅτι, Ἄφνω φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθε· καὶ, Πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρύς; Σὺ δὲ ὀφρὺν μὲν μὴ σχῇς· τῶν δὲ βελτίστων σοι φαινομένων οὕτως ἔχου, ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένος εἰς ταύτην τὴν χώραν· μέμνησό τε, διότι, ἐὰν μὲν ἐμμείνῃς τοῖς αὐτοῖς, οἱ
p. 137 a. καταγελῶντές σου τὸ πρότερον, οὗτοί σε ὕστερον θαυμάσονται· ἐὰν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα.

CAPVT XXIX. (Nobis Cap. XXII.)

Si Philosophiæ studio teneris, continuo ita te para, tamquam futurum sit, ut risu atque sannis excipiaris multorum, qui dicant: Repente philosophus nobis rediit! & Vnde nobis istud supercilium? Tu vero supercilium quidem ne habeto: sed, quæ tibi optima videntur, ita tene, ut qui a Deo sis in ea statione locatus: & memento, si in eodem instituto perstiteris, fore ut, qui antea te deridebant, iidem deinde te admirentur; sin vero cesseris, duplo majori risu te exceptum iri.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διὰ τοσούτων παραινέσεων πάντας ἀνθρώπους προτρέψας, καθὸ ἄνθρωπους, τῶν μὲν ἐκτὸς καὶ τῆς περὶ αὐτὰ ποιᾶς ἀποστῆναι, ὡς ἀλλοτρίων,

COMMENTARIVS.

Tot præceptis omnes homines, quatenus homines sunt, hortatus, ut rebus externis earumque admiratione relicta, utpote alienarum, in semet

λοτρίων, ἐν ἑαυτοῖς δὲ τὸ ὠγεσθὲν καὶ τὸ κακὸν ζητεῖν, ὅπερ τοῖς αὐτεξουσίοις προσήκει ζώοις, καὶ αἱρέσεως κυρίοις καὶ ὁρμῆς· ἐντεῦθεν λοιπὸν ὡς ἤδη ποσῶς προκεκοφόσι, καὶ φιλοσοφίας ἐπιθυμοῦσι, διαλέγεται τὰ πολλά. b.
καὶ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας προασφαλίζεται, τὰ ἐν ἀρχῇ συμβαίνειν εἰωθότα τοῖς τοιούτοις προλέγων, ἵνα μὴ ἐξαίφνης προσπεσόντα ταράξῃ, καὶ διαλύσῃ τὴν ἔνστασιν. Εἰώθασι γὰρ οἱ πολλοὶ τῶν ἐνθρώπων τοὺς ἀποτρέχειν βουλομένους τῆς συνήθους διαγωγῆς βαρύνεσθαι. καὶ ποτὲ μὲν, διὰ τὸ μὴ δοκεῖν αὐτοὶ χειρόνως πράττειν, μάλιστα οἱ συνήθεις, καταγελῶσι, καὶ χλευάζουσι· ποτὲ δὲ καὶ ὡς ἀναξίως ἐπιφερομένους ὀνειδίζουσιν, ἅμα μὲν θυμούμενοι κατ' αὐτῶν, ἅμα δὲ φθόνῳ. c.
τὴν προθυμίαν ἐκκόπτειν βουλόμενοι. Καὶ δὴ πολλοὶ τοῖς γέλωσι τούτοις, καὶ τοῖς μώκοις, καὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς ἡττηθέντες, ἔλιπον τὴν τάξιν, καὶ πρὸς τὰ πρότερον συνήθη ἐπέστρεψαν.
μῶκος

met ipsis bonum & malum quærant, id quod naturas libera voluntate, adpetitione, ac delectu præditas decet: jam dehinc velut cum iis qui aliquantum profecerint, & *Philosophiæ studeant*, loquitur pleraque. Et statim quidem studii illius principium præmunit, ea quæ initio talibus hominibus evenire soleant prædicens; ne de improviso objecta perturbent, & destruant institutum. Nam plerique mortales, eos qui a consueta vivendi ratione recedere volunt, molestè ferre consuerunt: & alii quidem, familiares præsertim, quia sibi videntur non pejus res suas agere, *deridenr* eos & subsannant: alii eosdem, quasi præter meritum insolescentes, opprobriis petunt, iratique simul, & invidentes, studium eorum retundere studeut. Itaque multi hoc derisu, his sannis, hisce opprobriis victi, desertis ordinibus ad pristinæ vitæ consuetudinem redierunt.

Est

μῶκος δὲ ἐστιν ὁ μυκτηριασμὸς, καὶ ὁ διὰ τοιούτου σχήματος εὐτελισμός. ἄλλοις δὲ οὐ μέχρι σχήματος καὶ μώκων καὶ ἐνευδισμῶν μόνον προχωρεῖ τὰ τοῦ πράγματος· ἀλλὰ καὶ κινδύνους ὑπομένουσι καὶ κλιμακτῆρας, αὐτοί τε
p.138 καὶ οἱ συμπράττοντες αὐτοῖς εἰς εὐαγωγίαν· τοὺς
a. μὲν ὑπὸ τῶν οἰκείων, διὰ συμπαθείας, ἀχρήστους οἰομένων ἔσεσθαι τῷ βίῳ· τοὺς δὲ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν, τὰ μὲν φθονούντων τῇ ὑπεροχῇ τοῦ καλλίονος βίου, τὰ δὲ θυμουμένων ἐπὶ τῇ καταφρονήσει αὐτῶν τε καὶ τοῦ κατ' αὐτοὺς βίου.

Συμβαίνει δὲ τῷ ὄντι, τινὰς τῶν ὀρεχθέντων μὲν φιλοσοφίας καὶ εὐζωίας διά τινα εὐφυΐαν τε καὶ εὐμοιρίαν, μήπω δὲ κατασχεθέν-
b. τας ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐν ἐλπίδι τέως καὶ φαντασίᾳ μόνῃ γενομένους τῆς ὑπεροχῆς αὐτῆς, ἣν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους βίους, ὡς ἤδη ἔχοντας ἐπαίρεσθαι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν. οὐδὲν γὰρ οὕτω

Est autem *fama*, qui μῶκος græce dicitur, si quem adunco (quod ajunt) naso suspendimus, aut aliis id genus gestibus contemtum nostrum ei significamus. Neque vero vultu & gestu tantum ridentur, subsannantur, conviciis exagitantur: sed nonnulli etiam, cum ipsi, tum qui eorum institutionis adjutores sunt, graviora quoque discrimina adeunt; partim a cognatis, ex amore, quod existimant eos vitæ inutiles fore; partim ab alienis, qui cum excellentiæ vitæ melioris invident, tum ob sui suæque vitæ contemtum irascuntur.

Fit autem utique, ut nonnulli philosophiam & bene vivendi rationem auspicati, ingenii quadam bonitate & singulari felicitate præditi, at nondum prorsus illam amplexi, sed spe quadam & nuda imagine excellentiæ illius præ reliquis vitæ generibus imbuti, sese, quasi jam tenerent eam, efferant: [quod nempe hoc ipso illis usu venit] quoniam nondum tenent. Nihil enim æque

οὕτω φιλοσοφίας καὶ εὐζωίας ἐστὶν ἀλλότριον, ὡς ἡ ἀνεσπασμένη ὀφρὺς, καὶ κενὴ ἔπαρσις αὐτὴ, τὸ Γνῶθι σαυτὸν τοῦ θεοῦ παραύγγελμα μὴ λογιζομένη· ὃ. καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος πάσης ἐστὶ φιλοσοφίας καὶ εὐζωίας. Εὐθὺς οὖν ἀνάξιοι τούτων c. οἱ ἐπαιρόμενοι φαίνονται. οὐ γὰρ ἀπὸ μεγέθους ψυχῆς ἡ ἔπαρσις αὕτη γίνεται, ἀλλ' ἔστιν οἴδημα κενὸν, καὶ παρὰ φύσιν πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐκχεόμενον, καὶ τῶν ἐντὸς ἀποσπώμενον· τοῦ ὑγιεινοῦ μεγέθους, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σώματος, τῇ κατὰ φύσιν διαθέσει τῶν ἐντὸς ἑπομένου, καὶ ὅ' ὅλου γενομένου ὁμαλῶς, καὶ συνεχῆ τὴν κρίσιν πρὸς τὰ ἐντὸς τῶν ἐκτὸς διασώζοντος.

Παραγγέλλει οὖν τοῖς ἐπιθυμοῦσι φιλοσοφίας, p. 139 τοῦτο μὲν τὸ πάθος φυλάττεσθαι, ὡς καὶ ἀν- a. θρώποις ἐστυγημένον, καὶ τοῦ ἐπιβουλεύεσθαι ῥᾳδίως καὶ δικαίως τοῖς ἔχουσιν αἴτιον· καθαρεύοντας δὲ αὐτοῦ, μὴ ἐπιστρέφεσθαι πρὸς γέλωτας,

æque a philoſophia & recta vivendi ratione alienum eſt, quam altum ſupercilium, & inanis iſta elatio, divinum illud de ſe ipſo cognoſcendo præceptum non reputans; quod & principium & finis eſt philoſophiæ totius, & omnis recte vivendi rationis. Statim igitur indigni tantis rebus videntur, qui ſe efferunt. Nec enim ab animi magnitudine iſta oritur elatio, ſed eſt tumor inanis & præter naturam, ad exteriora ſe diffundens, avulſus ab interioribus. Nam ſalubris magnitudinis animi ea ratio eſt, quæ corporis: nempe naturalem adfectionem interiorum partium ſequitur, & per totum fuſa æquabiliter, perpetuam temperiem & proportionem exteriorum ad interiora conſervat.

Monet igitur philoſophiæ cupidos, ut eum quidem adfectum caveant, ut & hominibus inviſum, & cauſſam cur iis penes quos eſt & facile & merito ſtruantur inſidiæ. Sin purus ab eo fueris, ne riſus, ſannas & probra cures: ſed

λωτας, καὶ μώκους, καὶ ὀνειδισμοὺς, ἐννοοῦντα τί ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ τί τῇ τοιαύτῃ φύσει προσήκει· ἀλλὰ βεβαίως ἐμμένειν τῇ τοῦ βελτίονος βίου αἱρέσει, ὡς ὑπὸ Θεοῦ προτρεπόμε-
b. νον ἐπὶ ταῦτα. τὸ γὰρ μέγιστον τῶν ἐκ Θεοῦ δωρηθέντων ἀνθρώποις, Φιλοσοφία ἐστί. Δηλοῦσι δὲ καὶ οἱ καταγελῶντες αὐτοὶ, μεγάλην μὲν ἔχοντες ἔννοιαν Φιλοσοφίας, ἡμᾶς δὲ ὡς ἀναξίους αὐτῆς διασύροντες, ὅταν λέγωσιν, ὅτι Ἄφνω Φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθεν. ἔτι δὲ μᾶλλον, ἐὰν πράῳ καὶ μετρίῳ ἤθει τὴν ἔνστασιν μέχρι τέλους διαφυλάξωμεν, θαυμάσουσι καὶ αὐτοὶ τὸ Φιλοσοφίας κάλλος καὶ μέγεθος, ἐν τῷ πρότερον καταγελωμένῳ ὁρῶντες.

c. Ἐὰν δὲ ἡττηθεὶς, φησὶ, τοῦ γέλωτος αὐτῶν, παραλύσῃς τὴν ἔνστασιν, καὶ ἐπανέλθῃς πρὸς τὰ πρότερον, διπλοῦν τότε προσλήψῃ καταγέλωτα. καὶ γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ γέλως, προκόψαντος μὲν καὶ θαυμασθέντος ὑπὸ τῶν

sed diligenter cogites, quid sit homo, & quid tali naturæ conveniat; constanterque in melioris vitæ secta, velut a Deo ad eam amplectendam incitatus, permaneas. Nullum enim majus deorum immortalium munus hominibus datum est Philosophiâ. Quod & ipsi derisores declarant: nam magnifice quidem de philosophia sentiunt, nos autem ut eâ indignos deridentes, cum dicunt, *Iste nobis subito philosophus est reversus.* Multo autem magis, si mansuetis & moderatis moribus institutum nostrum ad finem usque tenuerimus, ipsi etiam pulcritudinem gravitatemque philosophiæ admirantur, quum illam in eo perspexerint, quem pridem irrisérant.

Si vero, inquit, *risu eorum victus*, ab instituto recesseris, & ad prioris vitæ consuetudinem redieris; *duplicato risu excipieris.* Nam prior ille risus, cum tu proficeres, & illi (intus) te admirarentur,

τῶν καταγελώντων, οὐδὲν ἦν πρὸς σὲ, ἀλλ' εἰς ἐκείνους ἀντέστραπτο τοὺς καταγελῶντας. Ἐὰν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, καὶ ἐκείνου τοῦ γέλωτος γέγονας ἄξιος, ἐπὶ κοθόρνῳ ῥόπαλον ἐπιχειρήσας λαβεῖν, καὶ μετὰ ζωῆς εὐτελοῦς καὶ ἐπισεσυρμένης φιλοσοφίᾳ προσελθών· καὶ δεύτερον ἐπε- p. 140
σπάσω πάλιν δικαίως, τὴν τάξιν λιπὼν ἐν ᾗ a.
κατετάχθης, καὶ ὑπὸ φαύλων οὕτω πολεμίων, γέλωτος καὶ μώκου, καὶ τῶν τοιούτων, ἀπ' αὐτῆς ἐξωσθείς. διπλοῦν οὖν ὄντως ὁ τοιοῦτος προσλήψεται καταγέλωτα, δικαίως, καὶ τοῖς ἔμφροσιν ἀρεστῶς, ὁ τῷ γέλωτι τῶν ἀδίκων καὶ ἀνοήτων ἡττηθεὶς, μηδὲν πρὸς αὐτὸν ὄντι, εἰ τὴν ἔνστασιν διεφύλαξε· μὴ διαφυλάξας δὲ, δίκαιον αὐτὸν καὶ ἔμφρονα γενόμενον εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο.

Καὶ ἔστιν ἱκανὰ ταῦτα βοηθεῖν τῇ μὴ παν- b.
τελῶς ἐκνενευρισμένῃ ψυχῇ πρὸς τὸ φυλάσσειν παντα χοῦ τὰς καλλίονας στάσεις. σύμμαχον γὰρ αὐτῇ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς καλοῖς φιλοτιμίαν ποιεῖ,

rentur, nihil ad te pertinebat, sed in eos ipsos retorquebatur. Sin eis cesseris; tum vero & priori illo risu dignus eris, qui juxta muliebrem cothurnum clavam Herculis arripere institueris, & cum vitæ ratione vili & sordida ad philosophiam accesseris: & alterum risum ipse ultro merito elicies, deserta statione in qua collocatus eras; a tam vilibus hostibus, risu & sannis, aliisque nugis, ab ea depulsus. Vere igitur & merito, *dupliciter* talis homo *deridebitur*, ut qui & amentium risu (nihil ad se adtinente, si institutum suum tenuisset,) victus fuerit, & deinde, ab instituto desciscens, justum etiam ac prudentem sui derisum adtraxerit.

Habent autem hæc magnas vires ad juvandum animum haud prorsus enervatum, ut pulcerrima quæque consilia in tota vita persequatur. Etenim certaminis socium ei adjungit honestæ gloriæ studium,

ποιεῖ, τόνον ἱκανὸν προστιθεῖσαν τῷ λόγῳ, καὶ εἰς αὐτὸν ἀποκαθαιρομένην· ὅτι τὴν τιμὴν μὴ δι' αὐτὴν καὶ τοὺς τιμῶντας ἁπλῶς ἀγαπῶμεν, καὶ ἔξω τιθέμεθα τὸ ἀγαθὸν, ἀλλὰ τεκμήριον αὐτὴν ποιούμεθα τοῦ ἔχειν τι ἀγαθὸν καὶ τιμῆς ἄξιον. διόπερ οὐ τὴν τοῦ τυχόντος τιμὴν ἀποδεκτέον, ἀλλὰ τὴν τῶν ἐμφρόνων, ὧν τῇ μαρτυρίᾳ πιστεύειν ἀσφαλές.

dium, quod idoneos nervos addat rationi, & per ipsam rationem fit repurgatum; scilicet, ut honorem non propter se omnino, & propter honorantes amemus, & extrinsecus locemus bonum; sed ut eo argumento colligamus, nos habere aliquid boni, & honore digni. Quare non a quovis admittere honorem nos oportet, sed a prudentibus tantummodo, quorum testimonio fides haberi tuto possit.

ΚΕΦ. λ'.

Ἐάν ποτέ σοι γένηται ἔξω στραφῆναι, πρὸς τὸ βούλεσθαι ἀρέσαι τινὶ, ἴσθι, ὅτι ἀπώλεσας τὴν ἔνστασιν. ἀρκοῦ οὖν, ἐν παντὶ, τῷ εἶναι Φιλόσοφος. εἰ δὲ καὶ δοκεῖν βούλει, σαυτῷ φαίνου· καὶ ἱκανὸς ἔσῃ.

CAPVT XXX. (Nobis Cap. XXIII.)

Si quando tibi acciderit, ut foràs prospicias, & placere alicui cupias, scito, te institutum tuum perdidisse. Quare in omnibus rebus illud tibi satis sit, esse te philosophum: sin etiam videri cupis, fac ut tibi talis adpareas: & hoc consequi poteris.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 141 a.

Εἰπὼν, ὅτι τῶν βελτίστων φαινομένων ἔχεσθαι δεῖ, ὡς ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένον εἰς ταύτην τὴν χώραν, καὶ ὅτι ἐὰν μὲν ἐμμείνῃς τοῖς καλῶς δεδογμένοις, αὐτοί σε θαυμάσονται οἱ πρότερον καταγελῶντες· ἐὰν δὲ ἡττηθῇς, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα· κοινῶς πρὸς ταῦτα ἐπήγαγεν, ὅτι τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὰ ἔξω στραφῆναι ἐπὶ τῷ ἀρέσαι τινὶ, λύει τὴν φιλόσοφον ἔνστασιν, τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὰ κρείττονα βουλομένην ἐστράφθαι. Ἀρκοῦ οὖν, φησὶν, b. ἐν παντὶ, τῷ εἶναι φιλόσοφος· τοῦτ' ἔστι, τῷ ἀγαθὸς ἀνὴρ εἶναι. εἰ δὲ μὴ ἀρκεῖ σοι τὸ εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκφαίνεσθαι βούλει τὸ σὸν ἀγαθόν· (ἐπειδὴ τὰ ὄντως ἀγαθὰ καὶ καλὰ πρελάμπει· καὶ μᾶλλον ἄν τις πιστεύοι ἀγαθὸς εἶναι, εἰ καὶ διαφαίνοιτο αὐτοῦ ἡ ἀγαθότης·) καὶ τότε, φησὶ, μὴ πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τοὺς πολλοὺς ἀποτείνου, τοὺς μηδὲ ἀξίους

COMMENTARIVS.

Dixerat, ea quæ optima videantur sic tenenda esse nobis, quasi a Deo mandata sint: &, si recta consilia persequamur, fore ut hi ipsi nos admirentur, qui antea deriserunt: sin cesserimus, duplicatum nos derisum lucrifacturos. Nunc in genere his subjungit: si a te ipso *ad externa convertaris, ut alicui placere velis, institutum* philosophi *destrui*, quod postulabat, ut ad te ipsum & ad Deum convertereris. *Eo* igitur, inquit, *semper contentus esto, si sis philosophus*, hoc est, vir bonus. Sin eo, ut sis, non contentus, etiam elucere bonum tuum cupis: (nam vere bona pulcraque perlucent; & fidentiori animo credimus esse nos bonos, si bonitas nostra adpareat:) ne tum quoque res externas & populum respice, qui talium rerum

ὄντας τῶν τοιούτων κριτὰς, ἀλλὰ σεαυτῷ
c. φαίνου, καὶ ἱκανόν ἐστι. Φιλοσοφῶν γὰρ ἤδη, (πρὸς γὰρ τὸν τοιοῦτον ὁ λόγος,) ἅμα μὲν τὴν σεαυτοῦ ἔνστασιν φυλάξεις, εἰς ἑαυτὸν ἐπεστραμμένος, ἅμα δὲ καὶ κριτὴν σεαυτοῦ σεαυτὸν ἕξεις, καλλίονα τῶν πολλῶν. Καὶ ὅρα τὴν διαφορὰν τοῦ προτέρου τοιούτου ῥηθέντος πρὸς τὸν ἀρχόμενον παιδεύεσθαι, καὶ τοῦ νῦν πρὸς τὸν ἤδη φιλοσοφεῖν ἐπιθυμοῦντα. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἔλεγε, μηδὲν βούλου δοκεῖν ὅλως ἐπίστασθαι·
p. 142 a. ἐπειδὴ τοῖς ἐκτὸς ἐκεῖνος ἠβούλετο πάντως δοκεῖν, καὶ πρὸς ἐκείνην τὴν δόξαν ἐπτοημένος, καὶ οὔπω κριτὴς ὢν ἑαυτοῦ ἀξιόχρεως· ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ καὶ στρέφεσθαι πρὸς ἑαυτὸν σὺ τάς ἐστιν ἑτοιμότερος, καὶ τοῦ δοκεῖν ὀρέγεται, ὡς τεκμήριον τοῦ εἶναι ἀγαθός, διὸ οὕτως εἶπεν, ἀρκοῦ τῷ εἶναι. εἰ δὲ καὶ δοκεῖν θέλεις, καὶ κριτὴς μέντοι σεαυτοῦ λοιπὸν δύνασαι εἶναι, σεαυτῷ φαίνου, φησὶ, καὶ ἱκανόν ἐστι.

Μήποτε

rerum judex esse nequit; sed *tibi ipsi te videri* sit satis. Quum enim jam philosopheris; (cum tali enim sermo habetur;) simul & tuum institutum tenebis, in te ipsum conversus, simulque te ipsum tui ipsius judicem habebis, populo potiorem. Observabis autem discrimen ejus quod ante ad illum dictum est, qui erudiri incipit, & hujus quod nunc adpetenti philosophiæ dicitur. Ibi enim dicebat, *nihil* prorsus *scire videri velis;* quia ille utique populo doctus videri volebat, & illa gloriola attonitus, judex sui ipsius idoneus nondum erat: hîc vero, quia paratior est auditor ad conversionem in semet ipsum, conspicique se vult, quo testimonium habeat suæ bonitatis; ideo *re ipsa contentus esse* jubetur. Sin etiam videri vis, & tuus jam esse judex potes; *tibi ipsi videre*, inquit, *atque id satis erit.*

Fortasse

Μήποτε δὲ καὶ ἄλλην τινὰ χρείαν δηλοῖ τοῦτο τὸ κεφάλαιον; δοκεῖ γάρ μοι ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἀνὴρ, ἀσφαλῶς χρώμενος τοῖς λόγοις, ὅταν εἴπῃ τὸ παρακούεσθαι δυνάμενον, εὐθὺς τὴν παρακοὴν διορθοῦν. Εἰπὼν οὖν πρότερον, ὅτι, ἐὰν ἐμμείνῃς τοῖς αὐτοῖς, οἱ καταγελῶντες οὗτοί σε ὕστερον θαυμάσονται· ἂν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα· καὶ δόξας τῆς ἔξωθεν κρίσεως ἐξαρτᾶν τὸν ἀκούοντα· διὰ τούτου τῶν ἐκτὸς ἀναχαιτίζει, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς ἐκτὸς δοκήσεως, ἔξω τὴν ψυχὴν ἑλκούσης, καὶ ῥυπαινούσης αὐτὴν, εἰς ἑαυτὸν ἐπανάγει, καθαρωτέραν οὖσαν καὶ μηκέτι μάταιον, ἀλλὰ χρείαν τινὰ παρεχομένην. τὸ γὰρ δοκεῖν τοῖς ἔμφροσι κριταῖς ἀγαθὸν εἶναι, τεκμήριον ὄντως ἱκανόν ἐστι τοῦ εἶναι ἀγαθὸν, καὶ πρὸς τοῦτο (οἶμαι) βλέπων, εἶπε τὸ Σαυτῷ φαίνου, καὶ ἱκανόν ἐστι. b. c.

Fortaſſe vero alium quoque uſum caput hoc adfert. Nam mihi quidem videtur admirabilis hic vir caute loquens, ſi quid dixiſſet quod perperam accipi queat, ſtatim errorem illum corrigere. Cum igitur prius dixerit, Si in iisdem perſeveraveris, qui dudum deridebant, iidem te admirabuntur; ſin ab eis victus fueris, duplicatum riſum lucrifacies: cum adeo videri potuerit ab externo judicio ſuſpendere auditorem; hac admonitione eumdem a rebus externis revocat, & ab aliorum opinione, foras trahente animum & contaminante, ad ſe ipſum reducit, [& ad ſui judicium,] fincerius illud, nec vanum amplius, ſed uſum jam aliquem præſtans. Nam cordatis judicibus videri bonum, firmum certe argumentum eſt bonitatis. Hoc igitur, ut opinor, ſpectans, dixit: *Tibi ipſi videre, idque ſatis erit.*

p. 143 a.

ΚΕΦ. λά.

Οὗτοί σε οἱ διαλογισμοὶ μὴ θλιβέτωσαν· Ἄτιμος ἐγὼ βιώσομαι, καὶ οὐδείς οὐδαμοῦ. Εἰ γὰρ ἡ ἀτιμία ἐστὶ κακὸν, οὐ δύνασαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον ἢ ἐν αἰσχρῷ. Μή τι οὖν σόν ἐστιν ἔργον, τὸ ἀρχῆς τυχεῖν; ἢ παραληφθῆναι ἐφ' ἑστίασιν; οὐδαμῶς. Πῶς οὖν ἔτι τοῦτ' ἔστιν ἀτιμία; πῶς δὲ οὐδείς· οὐδαμοῦ ἔσῃ, ὃν ἐν μόνοις εἶναί τινα δεῖ τοῖς ἐπὶ σοὶ, ἐν οἷς ἔξεστί σοι εἶναι πλείστου ἀξίῳ; Ἀλλά σοι οἱ φίλοι ἀβοήθητοι
b. ἔσονται. τί λέγεις τὸ ἀβοήθητοι; οὐχ ἕξουσι παρά σου χερμάτιον, οὐδὲ πολίτας Ῥωμαίων αὐτοὺς ποιήσεις; τίς οὖν σοι εἶπεν, ὅτι ταῦτα τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οὐχὶ δὲ ἀλλότρια ἔργα; τίς δὲ δοῦναι δύναται ἑτέρῳ ἃ μὴ ἔχει αὐτός; Κτῆσαι οὖν, φησὶν,

CAPVT XXXI. (Nobis Cap. XXIV.)

Hæ te cogitationes ne adfligant: Ignobilis ego vivam, & nulla usquam in existimatione ero. Si enim malum est ignobilitas; non potes in malo esse per alium, non magis quam in turpitudine. Tuumne ergo opus est, magistratum consequi, aut convivio excipi? Minime. Quomodo igitur tandem ignobilitas hoc censeri potest? aut quomodo in nulla usquam existimatione eris, quem in his solis, quæ in tua potestate sunt, aliquem esse oportet; quibus in rebus licet tibi quantivis esse pretii. At amici sine auxilio tibi relinquentur? Quid tu dicis Sine auxilio? Non habebunt a te pecuniolam; nec in civitatem Romanam eos adscribes? Quis ergo tibi dixit, hæc ex iis esse quæ in nostra sunt potestate, ac non potius aliena opera? Quis autem dare alteri potest quæ non habeat ipse? Atqui Compara, inquit,

φησὶν, ἵνα καὶ †) ἡμεῖς ἔχωμεν. Εἰ δύναμαι κτήσασθαι, τηρῶν ἐμαυτὸν αἰδήμονα καὶ πιστὸν καὶ μεγαλόφρονα, εὐπνουν τὴν ὁδὸν, καὶ κτήσομαι. εἰ δ' ἐμὲ ἀξιοῦτε τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐμαυτοῦ ἀπολέσαι, ἵνα ὑμεῖς τὰ μὴ ἀγαθὰ περιποιήσησθε· ὁρᾶτε ὑμεῖς, πῶς ἄνισοί ἐστε, καὶ ἀγνώμονες. τί δὲ καὶ βούλεσθε μᾶλλον; ἀργύριον, ἢ φίλον πιστὸν καὶ αἰδήμονα; εἰς τοῦτο οὖν μοι μᾶλλον συλλαμβάνετε· καὶ μὴ, δι' ὧν ἀποβαλῶ αὐτὰ ταῦτα, ἐκεῖνά με πράσσειν ἀξιοῦτε. Ἀλλ' ἡ πατρὶς, ὅσον ἐπ' ἐμοὶ, φησὶν, ἀβοήθητος ἔσται. Πάλιν, ποίαν καὶ ταύτην βοήθειαν; στοὰς οὐχ ἕξει διὰ σὲ, οὔτε βαλανεῖα. καὶ τί τοῦτο; οὐδὲ γὰρ ὑποδήματα ἔχει διὰ τὸν χαλκέα, οὐδ' ὅπλα διὰ τὸν σκυτέα· ἱκανὸν δὲ, ἐὰν ἕκαστος ἐκπληρώσῃ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον. Εἰ δὲ ἄλλον τινὰ αὐτῇ κατασκευάζεις πολίτην c. p. 144 a.

†) In noſtra Enchiridii editione particula καὶ, ante ἡμεῖς ἔχωμεν, operarum errore intercidit.

inquit, opes, quo & nos habeamus. Quod ſi poſſum comparare, ſervata verecundia, fide, magnanimitate; monſtra viam, & comparabo. Sin id a me poſtulatis, ut mea propria bona perdam, quo vos, quæ bona non ſunt, conſequamini; videte vos ipſi, quam iniqui ſitis & inſipientes. Vtrum vero mavultis? pecuniam, an amicum fidum & verecundum? In hoc igitur potius operam mihi veſtram conferte: nec, ut ea faciam, per quæ hæc ipſa perdam, poſtulate! At patria, inquit, quantum in me eſt, auxilio carebit. Rurſus, quodnam tu & hoc auxilium dicis? Porticus per te non habebit, & balnea? Et quid inde? neque enim calceos habet per fabrum ærarium, neque arma per ſutorem: ſatis vero fuerit, ſuo quemque munere fungi. At, ſi quem alium ei civem pararet fidum & verecundum,

πιστὸν καὶ αἰδήμονα, οὐδὲν ἂν αὐτὴν ὠφέλεις; Ναί· Οὐκοῦν οὐδὲ σὺ αὐτὸς ὠνωφελὴς ἂν εἴης αὐτῇ. Τίνα οὖν ἕξω, φησὶ, χώραν ἐν τῇ πόλει; Ἣν ἂν δύνῃ, φυλάττων ἅμα τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα. εἰ δὲ, ἐκείνην ὠφελεῖν βουλόμενος, ἀποβαλεῖς ταῦτα· τί ὄφελος ἂν αὐτῇ γένοιο, ἀναιδὴς καὶ ἄπιστος ἀποτελεσθείς;

recundum, nihilne illam juvares? Juvarem sane, ais. Proinde ne tu quidem inutilis ei fueris. Quem igitur tenebo, inquit, locum in civitate? Quemcumque possis ita tenere, ut simul fidem verecundiamque serves. Sin, dum civitati vis prodesse, hæc perdideris; quamnam illi utilitatem adferes, ubi impudens & infidus evaseris?

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Τῶν ἐπιστρεφομένων πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐπιμέλειαν ἄλλοι ὑπ' ἄλλων περισπῶνται τινῶν, καὶ ἀπ' ἐκείνων τὰς ἐνστάσεις ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς προτρέπουσιν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προβάλλονται. [καὶ οἱ μὲν νῦν ἀρχόμενοι παιδεύεσθαι, ταπεινοὶ ἔτι καὶ εὐτελεῖς ὄντες, λέγουσιν· Ἂν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐχ ἕξω διατροφάς· ἂν μὴ κολάσω τὸν οἰκέτην, πονηρὸς] ἔσται. οἱ δὲ ἤδη προκεκοφότες, ταῦτα μὲν ὡς μικρὰ περιπτύουσι,

COMMENTARIVS.

Homines in animi sui curam incumbentes, alii aliis rebus distrahuntur: eoque fit, ut quædam & sibimet ipsis, & iis qui ipsos ad meliora hortantur, opponant. Ac ii quidem qui modo cœperunt erudiri, ut humiles & abjecti adhuc, dicunt: Si mea neglexero, non erit unde vivam: ni famulum castigaro, evadet improbus. Qui vero jam profecerunt, hæc ut parva despiciunt:

πτύουσι, καὶ θαῤῥοῦσιν, ὅτι οὐκ ἂν οὕτως ἄχρηστοι πρὸς τὸ πᾶν εἶεν ἔργον, ὡς ὑπὸ λιμοῦ διαφθαρῆναι· ὑπὸ δὲ τῆς τῶν καθηκόντων ἀποδόσεως, καὶ ὡς ἀγαθῆς καὶ ὡς τιμίας οὔσης, περισπῶνται. τῆς γὰρ καθαρωτάτης τιμῆς ὀρέγονται οὗτοι, καὶ τὴν ἀτιμίαν ἐκκλίνουσι, καὶ φίλοις ἐπικουρεῖν βούλονται καὶ πατρίδι. ἀπὸ τούτων φέρουσι τὰς ἐνστάσεις, ἃς διαλύει νῦν ὁ Ἐπίκτητος, καλῶς διὰ πασῶν ἐξελθών. c.

Καὶ πρώτην μὲν τὴν κοινὴν τίθησιν τὴν ἀπὸ τῆς ἀτιμίας εἰλημμένην, ὅτι ἀναχωρῶν τῶν ἐκτὸς, καὶ τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾗ

— — — ἄνδρες ἀριπρεπέες τελέθουσι

κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἄτιμος βιώσομαι, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ. καὶ λύει, δυνάμει συλλογιζόμενος οὕτως· Ἡ ἀτιμία κακόν. τὸ κακὸν ἐφ' ἡμῖν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀγαθόν. τὸ δὲ ἐφ' ἡμῖν οὐκ ἂν δι' ἄλλον ἢ ὑπ' ἄλλου ὑπάρχοι ἡμῖν· P. 145 a.

P 5 ἐπεὶ

spicinnt: & confidunt, se non ita ad omne opus faciendum inutiles fore, ut fame sibi pereundum sit. Sed ipso servandorum officiorum studio, re tam bona, quam honorabili, anguntur. Nam verissimum honorem hi expetunt, & ignominiam fugiunt, & amicis ac patriæ succurrere volunt. Hinc igitur argumenta petunt, quæ nunc ordine omnia & præclare confutat Epictetus.

Ac primum commune illud ponit, ab ignominia sumtum: Si a rebus externis foroque recessero,

Quod solet exornare viros illustribus actis,

ut Homerus ait; *sine honore vivam, nulloque numero* ero. Illud autem argumentum tali quadam ratiocinatione solvit: Ignominia malum est. Malum in nobis situm est, quemadmodum & bonum. Quod vero in nobis situm est, id nobis nec ab alio, nec per alium accidit; alioqui

ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐφ' ἡμῖν ἔτι ἐλέγετο. ἡ ἄρα ἀτιμία, ὅταν παρῇ, ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν, κἂν ἀτιμάζωσί τινες ἔξωθεν, κἂν μὴ ἀτι-
b. μάζωσιν. ὥστε οὐ χρὴ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀτιμίαν δεδοικέναι, οὐδὲ ἀτιμίαν ὅλως νομίζειν αὐτήν· εἴπερ ἡ ἀτιμία, κακὸν οὖσα, ἐν ἡμῖν ἐστιν.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὰ λήμματα τὰ παραληφθέντα, πῶς ἔχουσιν ἀληθείας. ἡ ἀτιμία, φησὶ, κακόν ἐστι. εἰ γὰρ τὸ ἀγαθὸν τιμή ἐστιν, ὡς πάντες ὁμολογοῦμεν, τὸ ἄτιμον καὶ ἡ ἀτιμία κακὸν ἂν εἴη· εἰ γὰρ ἀγαθὸν ἦν, τίμιον ἂν ἦν, καὶ οὐκ ἄτιμον. ἔτι
c. δὲ, εἰ ἡ τιμὴ ἀγαθόν ἐστιν, εἴπερ τοῖς ἀγαθοῖς πρόσηκε πᾶσι· (καὶ γὰρ Θεῷ καὶ τοῖς Κρείττοσι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων ἡ τιμὴ προσήκει, καθὸ ἀγαθή ἐστι·) δῆλον, ὅτι ἡ ἀτιμία κακὸν ἂν εἴη. εἰ γὰρ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρχει, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρ-

alioqui non amplius ſitum in nobis eſſe diceretur. Ignominia igitur, quoties adfuerit, a nobis pendet, & in nobis ipſis ineſt: ſive alii extrinſecus ignominia nos adficiant, ſive minus. Nón igitur ignominia, qua ab aliis adſpergimur, eſt pertimeſcenda, ac ne ignominia quidem illa judicanda: ſiquidem ignominia, ſi malum ſit, in nobis erit.

Sed jam etiam ipſas ſumtiones, quibus uſus eſt, videamus, quam vere ſint adhibitæ. *Ignominia*, inquit, *malum eſt*. Nam ſi bonum honorabile eſt, in quo conſentimus omnes, ignominioſum & ipſa ignominia malum erit: ſi enim bonum eſſet, honorabile eſſet, non ignominioſum. Porro: ſi bonum eſt honos, quia bonis omnibus convenit; (nam & Deo, & geniis, & bonis hominibus convenit honos, quatenus bonus eſt:) carere ergo honore malum eſſe conſtabit. Nam contrariorum contrariæ ſibi invicem ſunt qualita-

ὑπάρξει. ἐναντίον δὲ τιμῇ μὲν, ἀτιμία· ἀγαθῷ δὲ, κακόν. ὅτι δὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακὸν, αὐτεξουσίων ὄντων, ἐφ' ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ προαιρέσει, καὶ οὐδὲν μὴ κατὰ προαίρεσιν ἡμῶν ἐστι γινόμενον ἢ ἀγαθὸν ἢ κακὸν, δέδεικται, οἶμαι, πρότερον, καὶ οὐ χρὴ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν. Εἰ οὖν ἐφ' ἡμῖν ἡ ἀτιμία, καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅταν παρῇ· οὐκ ἂν ἄτιμοι διὰ τὰ ἐκτὸς εἴημεν, κἂν τελέως αὐτῶν καταφρονήσωμεν. εἰ γὰρ μὴ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τὸ μὴ τυχεῖν ἀρχῆς, ἢ τὸ παραληφθῆναι εἰς συμβουλὴν, ἢ εἰς ἑστιάσιν· τὸ μὴ τυχεῖν τούτων, οὐκ ἂν εἴη κακὸν ἡμέτερον· ὥστε οὐδ' ἡ ἀτιμία, εἴπερ ἡ ἀτιμία κακόν. p. 116 a. b.

Ἀλλὰ τί σημαίνει τὸ, Οὐ δύνασαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον ἢ ἐν αἰσχρῷ; καὶ γὰρ καὶ περισκελέστερον ἀπήγγελταί πως τὸ ῥητείδιον. Ἔοικε δὲ τὸ, μὴ δύνασθαι

qualitates. Contrarium autem eſt honori, carere honore: ut bono, malum. Bonum vero noſtrum, qui libera voluntate præditi ſumus, malumque noſtrum, in nobis & noſtra voluntate ſita eſſe, neque contra voluntatem noſtram ullum vel bonum vel malum nobis accidere, ſuperius utique (puto) demonſtratum eſt; nec repetenda ſunt eadem. Si ergo ignominia a nobis pendet, & in nobis ipſis ineſt, cum adeſt: non erimus in ignominia propter res externas, quamvis eas plane deſpexerimus. Nam ſi in nobis ſitum non eſt, *adipiſci magiſtratum, aut in conſilium adhiberi, aut invitari ad convivium:* non conſequi hæc, malum noſtrum haud fuerit; ac proinde ne ignominia quidem noſtra, ſiquidem ignominia malum eſt.

Sed quid illud ſibi vult? *Non potes in malo eſſe propter alium, non magis quam in turpitudine.* Nam ſententiola hæc duriuſcula eſſe videtur. Videtur autem illud, *non poſſe*

σθαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, * ὡς ἀπὸ περ
Φανερωτέρων. ὡς γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ καλὸν ἐκ
Φανερώτερόν ἐστιν, ἐπανορθοῦν αὐτοῦ * τῇ περ
c. φίᾳ ἑνώσει· διὸ θέλγει καὶ κηλεῖ τοῦτο, κα
καλεῖ πρὸς ἑαυτὸ, καὶ ἔρωτα πᾶσιν ἐναποτίκτε
τῆς πρὸς αὐτὸ ἐπιστροφῆς· οὕτω καὶ τὸ αἰ
σχρὸν, προφανέστερον καὶ προδηλότερόν ἐστι
τοῦ κακοῦ. Αἰσχρὸν δὲ λέγεται, τὸ ταῖς ἡδο
ναῖς παρὰ τὸ προσῆκον κεχρῆσθαι. τοῦτο δὲ
κατὰ προαίρεσιν, καὶ οὐ δι' ἄλλο γ συμβαίνει.
τὸ γὰρ ἥδεσθαι, ἡμέτερόν ἐστι κίνημα. Οὐ
μᾶλλον οὖν δύναταί τις ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον,
ἥπερ ἐν αἰσχρῷ. δῆλον δὲ, ὅτι καὶ ἐν αἰσχρῷ
p. 147 οὐκ ἔστι δι' ἄλλον. εἰ οὖν εἶναι μὴ δύναταί τις
a. ἐν αἰσχρῷ δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον δὲ ἐν κακῷ εἶ-
ναι δυνατὸν δι' ἄλλον ἥπερ ἐν αἰσχρῷ· δῆλον,
ὅτι καὶ ἐν κακῷ οὐκ ἔστι δι' ἄλλον· εἴπερ μη-
δὲν

posse quemquam *in malo esse propter alium*, [ex eo voluisse demonstrare, quod non possit quisquam *in ignominia esse propter alium*,] tamquam ex evidentiore. Nam quemadmodum pulcrum & honestum magis in oculos incurrit, quam bonum: quo fit ut demulceat, deliniat, ad se vocet, & amorem omnibus convertendi se ad ipsum ingeneret; sic & turpe malo clarius & evidentius est. Turpe autem dicitur, voluptatibus uti præter id quod decet. Hoc vero consilio fit, & non per alium. Etenim proprio motu fit, ut quis voluptati se dedat. Non magis igitur in malo quis per alium (sive propter alium) quam in turpitudine, potest esse. Atqui perspicuum est, in turpitudine neminem propter alium (sive per alium) esse posse. Si ergo per alium in turpitudine esse nemo potest; non magis vero in malo quisquam per alium, quam in turpitudine esse potest: sequitur, ne in malo quidem quemquam per alium esse posse; siquidem nihil

δὲν μᾶλλον ἔχει τὸ ἐν κακῷ, τοῦ ἐν αἰσχρῷ εἶναι. καὶ γὰρ τὸ κακὸν ἐφ' ἡμῖν ὁμοίως ἐστὶν, ὥσπερ τὸ αἰσχρόν.

Μή ποτε δὲ ἐκφαντικώτερος ὁ λόγος ἔσται, τὸ ἀρνητικὸν μόριον ὑπερβιβάζοντων ἡμῶν· ἵνα ᾖ μᾶλλον οὕτως, †) ἢ πέρ ἐν αἰσχρῷ· καὶ λέγοι ἄν, ὅτι οὐ δύναται ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἵνα ἐκ τοῦ μᾶλλον ἡ κατασκευὴ τοῦ λόγου λήφθῃ. εἶχε δ' ἂν ἀληθειάν τινα ὁ λόγος, b. εἰ ἐννοήσαιμεν, ὅτι τὸ μὲν καλὸν καὶ αἰσχρὸν οἱ ῥήτορες τῷ ἐπαινετῷ καὶ τῷ ψεκτῷ χαρακτηρίζουσι, τῆς κρίσεως αὐτὸ τῶν πολλῶν ἐξαρτῶντες· τὸ δὲ συμφέρον καὶ ἀσύμφορον, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν τὸ ὠφέλιμον καὶ βλαβερὸν, ἤτοι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, οὐ θέσει τινὶ, οὐδὲ κρίσει ἀνθρώπων, ἀλλὰ φύσει λέγουσιν ὑπάρχειν. ὡς πρὸς ταύτην οὖν τὴν ὑπόθεσιν, τὴν τὸ αἰσχρὸν τῆς κρίσεως τῶν ψεγόντων ἐξαρτῶσαν,

†) Intercidisse suspicatus sum verba, Μᾶλλον οὐ δύναται ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον. Mox deinde, pro ὅτι οὐ δύναται, suspicatus sum ὅτι τελέως οὐ δύναται.

hil est causse, cur magis in malo sit, quam in turpitudine. Malum enim æque in nobis situm est, atque turpitudo.

Fortassis autem evidentior fuerit oratio, transpositâ negandi particulâ; ut sit, *magis impossibile est in malo esse, quam in turpi*; atque ita dicat, non posse te in malo esse per alium, ut ex particula *magis* sumatur orationis confirmatio. Habuerit autem veri aliquid illa ratio, si cogitemus, rhetores Honestum & turpe laudabili & vituperabili definire, & vulgi judicio subjicere; utile vero atque inutile, sive conducibile & noxium (quod perinde est) itemque bonum & malum, non instituto aliquo aut hominum judicio, sed naturâ esse, affirmare. Secundum illam igitur hypothesin, quæ turpitudinem a judicio vituperantium pendentem facit,

c. σαν, εἶπεν, μᾶλλον οὐ δυνατὸν ἐν κα
κῷ δι' ἄλλον εἶναι, ἥπερ ἐν αἰσχρῷ·
εἰ οὖν ἐν αἰσχρῷ μὴ δυνατὸν εἶναι δι' ἄλλον
ὡς εἴρηται πρότερον, μᾶλλον δὲ οὐ δυνατὸν ἐ
κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἥπερ ἐν αἰσχρῷ· δῆλον
ὅτι τελέως ἀδύνατον ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον.

Πῶς δὲ, φησὶ, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ
ἔσῃ, ἐὰν μὴ δύναμιν πολιτικὴν ἔχῃς; ἐπελά
θου, ὅτι οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ
ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἐν
p. 148 ὀρέξει καὶ ἐκκλίσει, καὶ ὅλως τοῖς ἐπὶ σοὶ,
a. ἐν οἷς ἔξεστί σοι πολλοῦ ἀξίῳ εἶναι,
ἐὰν σὺ θέλῃς κατὰ φύσιν ἐν αὐτοῖς ἀναστρέ
φεσθαι. καὶ τὸν τόπον οὖν τοῦ ἀγαθοῦ ἐν σαυ
τῷ ἔχων, καὶ δυνάμενος ἐν αὐτῷ πολλοῦ ἄξιος
εἶναι, διὰ τί λέγεις οὐδεὶς οὐδαμοῦ εἶναι; δηλο
νότι διὰ τὸ τέως ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ ἀγαθὸν τί
θεσθαι, ὧν ἀνάγκη καταφρονεῖν τὸν γνησίως
φιλοσοφοῦντα. Ἀλλὰ, κἂν ἐγὼ σιγῶν δύνα-
μαι

cit, dixerit, *magis impossibile est, ut quis per alium sit in malo, quam in turpitudine.* Si ergo fieri nequit, ut propter alium in turpitudine sis, ut ante dictum est; multo vero minus fieri potest, ut in malo sis per alium, quam in turpitudine; perspicuum est, prorsus fieri non posse, ut sis in malo per alium.

Quomodo verò, inquit, *nullo usquam loco eris*, si reipublicæ administrandæ potestate careas? Num oblitus es, non hunc esse locum, in quo bonum & malum humanum situm sit? sed id situm esse in adpetitione & declinatione & omnino *tuis in rebus, in quibus tibi quantivis pretii esse licebit*, si eas naturæ congruenter tractare volueris? Cum igitur & boni locum in te ipso habeas, & in eo quantivis pretii esse possis, cur te nullo usquam esse loco dicis? Eo nimirum, quod hactenus bonum in rebus externis collocas, quas spernere debet germanus philosophus. *At*, ut ego, etsi tacuero,

in

μα ἐν ἐμαυτῷ πολλοῦ ἄξιος εἶναι, οἱ φίλοι, b.
φησὶν, ἀβοήθητοι ἔσονται. Τοῦ ποσῶς
προκεκοφότος ὁ λόγος. οὗτος γὰρ, ὅσον μὲν
ἐφ' ἑαυτῷ, καταφρονεῖ πολλάκις τῶν ἐκτὸς,
ἐρέγεται δὲ βοηθεῖν τοῖς φίλοις, ἀγαθὸν νομί-
ζων αὐτὸ καὶ καλὸν ὑπάρχειν· καὶ διὰ τοῦτο
καὶ χρημάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ πολιτικῆς δυνάμεως
ἐπιθυμεῖ, διὰ τὸ μὴ ἄχρηστος εἶναι τοῖς ἑαυ-
τοῦ φίλοις. Λύει οὖν καὶ ταύτην τὴν ἔνστασιν,
ἀπό τε τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ χρησιμώ-
τερον εἶναι φίλον, τοῦ χρήματα καὶ δυναστείας c.
περίζοντος, τὸν ἑαυτὸν πιστὸν εἰς τὴν φιλίαν
παρεχόμενον. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ ἐφ' ἡμῖν, ὅτι
χρήματα, καὶ πολιτικαὶ δυναστείαι, καὶ τιμαὶ,
οὐκ εἰσὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν. εἰ μὲν γὰρ ἔχων τύ-
χοι τις τῶν φιλοσοφούντων, διδότω προθύμως·
λαμβάνειν χάριν μᾶλλον ἐν τούτου, ἢ διδόναι,
νομίζων. εἰ δὲ μὴ ἔχει, οὐδὲ ἀδικεῖ τὴν φιλίαν.
τίς γὰρ δύναται δοῦναι ἑτέρῳ ἃ μὴ p. 149
ἔχει αὐτός; a.

Κτῆσαι

in me ipso magni esse pretii possim, *amici tamen*, inquit, *nihil a me juvabuntur*. Hæc ejus est oratio, qui aliquantum profecit. Is enim, quod ad se se adtinet, sæpe res externas contemnit; sed amicis opem ferre cupit, quod id bonum judicat honestumque esse: eaque de causa & opes & nonnumquam etiam potestatem civilem desiderat, ne suis amicis sit inutilis. Solvit igitur & hanc objectionem, argumento ab iis, quæ in nostra potestate sunt, petito: & comparatione, quod sit utilior amicus is, qui bona fide colat amicitiam, illo qui pecuniam & potentiam conferat. Et ab iis quidem, quæ in nostra potestate sunt: quod pecunia, civiles potestates, honores, *in nostra potestate non sint*. Quæ si quis philosophorum habeat, alacriter elargiatur; seque accipere potius ea re, quam dare, beneficium existimet. Sin iis careat, nullam amicitiæ facit injuriam. *Quis enim alteri det, quod ipse non habet?*

Parato

Κτῆσαι οὖν, φασὶν οἱ φίλοι, ἵνα ἔχωμεν, καὶ ἡμεῖς. Ἀλλ', εἰ μὲν δυνατὸν κτήσασθαί με, μένοντα καὶ πρὸς ὑμᾶς πιστὸν φίλον, καὶ κατ' ἐμαυτὸν πάντων κεκαθαρμένον τῶν αἰσχύνην τῷ φιλοσόφῳ φερόντων, δείκνυε τὴν ὁδὸν, καὶ κτήσομαι. Καὶ ἔοικεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐνδιδόναι καὶ χρηματίζεσθαί ποτε διὰ τοὺς φίλους, καὶ πολιτικῆς ἀντέχεσθαι δυνάμεως, ἐὰν ᾖ δυνατὸν παρίζεσθαι ταῦτα, καὶ ἔχειν, διασώζοντα τὸν κατὰ φύσιν
b. ἑαυτῶν προσήκοντα βίον. εἰ δὲ ἀδύνατον ὡς ἐπὶ τοπλεῖστόν ἐστι τοῦτο, καὶ ἀνάγκη, ταῦτα βουλόμενον περιποιήσασθαι, τὴν ἔνστασιν ἀπελάσαι τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ· δῆλον, ὅτι τῷ, Κτῆσαι ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν, τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν αἰτοῦσιν ἀπολέσαι, τοῦτ' ἔστι τὸ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀγαθὸν, ἵνα ἑαυτοῖς τὰ μὴ ἀγαθὰ ἑαυτῶν περιποιήσωνται. οὐ γάρ ἐστιν, ἃ ζητοῦσιν, τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ τῆς λογικῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπός ἐστιν, ἀλλ' ἐρεκτὰ τῶν ἀλόγων

Parato igitur, inquiunt amici, *ut & nos ea habeamus. At, equidem si* ita *parare possum*, ut & vir bonus permaneam, & vobis fidelis amicus, neque quidquam admittam philosopho indecorum; *vos viam ostendite, & ego parabo.* Ac videtur hic vir concedere, interdum parare opes propter amicos, & petere magistratum, si ista sic parari tenerique possint, ut ne quid admittatur ea vita indignum, quæ naturæ instituto viroque sapienti conveniat. Sin hoc maxima ex parte fieri nequit, & eum, qui hæc consequi velit, necesse est institutum proprii sui boni perdere: illud utique, *Parato, ut & nos habeamus*, nihil aliud est, nisi petere ut meum bonum, hoc est, animi ratione præditi bonum, amittam, quo illi, quæ ipsorum bona non sunt, consequantur. Non sunt enim, quæ illi quærunt, bona animi rationalis, per quem homo homo est; sed res brutis cupiditatibus

ἀλόγων ὀρέξεων. ἀγνώμονες οὗτοι καὶ ἄνισοι. ἄνισοι μὲν, ὅτι καὶ ἄφιλοι· (ἡ γὰρ Φι- c.
λότης, ἰσότης· ὡς ἔλεγον οἱ Πυθαγόρειοι·) καὶ
ὅτι ἄνισόν ἐστι τὸ ἐλέσθαι κακῶν τῷ ἐσχάτῳ
περιβαλεῖν τὸν φίλον, διὰ τὸ ἀποπλῆσαι τὴν
ἄλογον αὐτῶν ὄρεξιν. ἀγνώμονες δὲ, καὶ ὡς
τῷ δόντι ἑαυτὸν εἰς συμπεριφορὰν αὐτοῖς τοι-
αὐτα προστάττοντες, καὶ ὡς μὴ δυνάμενοι δια-
κρῖναι τὴν διαφοράν, οὗ τε ἀπόλλυσιν ὁ φίλος,
πειθόμενος αὐτοῖς, καὶ οὗ αὐτοὶ περιποιήσονται·
ὅτι ἐκεῖνο μὲν ἀγαθῶν τὸ μέγιστον αὐτῷ, τοῦτο
δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀγαθὸν τούτων ἴδιον, ἀλλ' ἐνίο- p. 150
τε καὶ κακόν. ἀγνώμονας δὲ αὐτοὺς, καὶ ἀνοή- a.
τους, ἴσως καὶ διὰ τὸ ἐφεξῆς ἐπαγόμενον καλεῖ·
ὅτι ἀργύριον πιστοῦ φίλου προτιμῶσι
καὶ αἰδήμονός. διὰ τούτου δὲ καὶ ἐναργέ-
στερον δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔσται τοῖς φίλοις ὁ
τοιοῦτος ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτερος τῶν
πορίζόντων ἀργύριον. εἰ γὰρ καὶ τῶν οἰκετῶν οἱ
πιστοὶ

bus desiderabiles. *Ingrati* hi igitur, *& vecordes, & iniqui* sunt. *Iniqui*, ut desertores amicitiæ. Est enim amicitia, ut Pythagorei dicebant, æqualitas: & iniquum est, amicum in extremam calamitatem velle conjicere, brutæ tuæ cupiditatis explendæ caussa. *Ingrati* vero *& vecordes*, qui ab amico, qui lubens illis morem gerit, talia postulent: nec, quantum interfit, videant, inter id quod amicus illis obsequens perdit, & id quod ipsi consequuntur; nempe illum quidem boni maximi jacturam facere, ipsos vero non modo non suum aliquod bonum adipisci, sed interdum malum etiam. *Ingratos* autem eos *amentesque* fortassis ob id etiam, quod mox subjicit, adpellat; nempe quod *pecuniam fideli amico & verecundo anteponant*. Atque per id evidentius etiam ostendit, talem amicis non fore inutilem, sed utiliorem quam hi qui pecuniam suppeditent. Nam si servi quoque fideles

πιστοὶ καὶ αἰδήμονες, χρησιμώτεροι τῶν τεχνι-
b. κῶν καὶ ἐργατικῶν εἰσι, καὶ τιμιώτεροι τοῖς δε-
σπόταις, πόσῳ μᾶλλον οἱ τοιοῦτοι φίλοι τῶν
πορίζόντων ἀργύριον τιμιώτεροι τοῖς ἔμφρουσιν ἔσον-
ται; καὶ γὰρ πρὸς συνδιαγωγὴν καὶ συμβουλὴν
οὗτοι, καὶ πρὸς φυλακὴν τῶν φιλτάτων καὶ τι-
μίων, καὶ ἐν κινδύνοις καὶ νόσοις, καὶ μετὰ θά-
νατον, οἱ πιστοὶ φίλοι χρησιμώτεροι δείκνυνται,
οὐδὲν ἀπαδόντες τῶν χρωμένων αὐτοῖς φίλων. εἰ
οὖν φίλοι ὄντως εἰσὶ, συλλήψονται τῷ φίλῳ εἰς
c. τὸ πιστὸν διαμένειν, καὶ αἰδήμονα, καὶ πρὸς τὸ
ἑαυτῶν χρησιμώτερον ἀποβλέποντες· ἀλλ' οὐκ
ἐκεῖνα πράττειν ἀξιώσουσι, δι' ὧν καὶ τὸ φίλος
εἶναι πιστὸς, καὶ χρήσιμος τοῖς φίλοις, ἀπο-
λέσει.

Ἀλλ' ἡ πατρὶς, ὅσον ἐπ' ἐμοὶ, φη-
σὶν, ἀβοήθητος ἔσται. Ἠδύνατο μὲν καὶ
διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ταύτην λύσαι τὴν ἔνστασιν,
ὅτι τῶν ἐπί σοι κύριος εἶ· τίς δέ σοι εἶπεν, ὅτι
τῶν

fideles & verecundi, artificiosis & operosis præstant, plurisque sunt a dominis: quanto magis tales amici pluris æstimabuntur a cordatis hominibus, quam ii qui nummulos donant? Nam & ad jucundam vitæ consuetudinem, & ad consilium dandum, & ad tuenda ea quæ sunt carissima ac pretiosissima, & in periculis, & in morbis, & post obitum, fideles amicos utiliores esse constat, nulla in re ab his, qui ipsis utuntur, amicis dissentientes. Si ergo hi veri amici sunt, in eo juvabunt amicum, ut fidelis & verecundus permaneat, etiam privati sui commodi respectu: neque ab eo postulabunt, ut id faciat, per quod eo redigatur, ut nec fidelis amicus neque utilis esse amicis possit.

At patria, quantum in me est, inquit, auxilio carebit. Poterat eâdem ratione hanc quoque objectionem solvere, ut diceret: Eorum quæ in te sita sunt, dominus es. quis vero tibi dixit, in te

τῶν ἐπί σοί ἔστι, στοὰς καὶ βαλανεῖα τῇ πατρίδι περιποιεῖν; τίς δὲ δύναται ἑτέρῳ δοῦναι ἃ μὴ ἔχει αὐτός; κἂν ἀκούσῃ, Κτῆσαι οὖν, ἵνα καὶ ἡ πατρὶς ἔχῃ· τὰ πρότερα ἐκεῖνα ἐπαγα- p. 151
γεῖν. Ἀλλ' ἐάσας ταῦτα ἡμῖν ὡς κοινὰ συννοεῖν, a.
εἰδικωτέραν καὶ προσφυεστέραν μετὰ πολλῆς ἐνεργείας τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀπόκρισιν γοργῶς ἐποιήσατο· Τί πρὸς σὲ τοῦτο, εἰπών, εἰ διὰ σὲ ἡ πατρὶς στοὰς οὐκ ἔχει, καὶ βαλανεῖα; οὐδὲ γὰρ ὑποδήματα διὰ τὸν χαλκέα ἔχει, ἀλλὰ διὰ τὸν τῶν ὑποδημάτων δημιουργόν· οὐδὲ ὅπλα διὰ τὸν σκυτέα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὁπλοποιόν. πᾶσα γὰρ b.
πόλις τότε συμφερόντως ἑαυτῇ καὶ δικαίως οἰκεῖται, ὅταν ἕκαστος τῶν ἐν αὐτῇ, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἐκπονῶν, μὴ πολυπραγμονῇ, ἀλλ' ὁ μὲν χαλκεύς, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος τῶν τοιούτων, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον χρήσιμον τῇ πόλει παρέχῃ. Ἐγὼ δὲ, φαίη ἂν ὁ φιλοσοφῶν, τί ἂν αὐτῇ χρήσιμος εἴην; Πρὸς ὃν πάλιν καλῶς ὑπαντᾷ,

te situm esse, ut patriæ *porticus & balnea* construas? quis vero alteri dare id potest, quod ipse non habet? Et, quod si audivisset dicentes, Parato igitur, ut & patria habeat: poterat priora illa rursus respondere. Verum hæc, ut communia, nobis cogitanda reliquit, magisque propriam & cognatam multa cum vi & acrimonia responsionem, quod ad patriam adtinet, fecit. Quid ad te, inquit, si *per te patria porticus & balnea non habebit? Neque enim calceos per fabrum ferrarium habet*, sed per sutorem: *neque arma per sutorem*, sed per armorum fabrum. Omnis enim civitas tum sibi ipsi utiliter & juste administratur, cum quisque civis & incola suo intentus operi, aliena non curat: si & faber ærarius, & quivis alius opifex curat, ut suum opus civitati prosit. At dicat philosophiæ studiosus: Ego vero qua re utilis ero civitati? Cui viciſſim egregie respondet:

Si

ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐφ' ἡμῖν ἔτι ἐλέγετο. ἡ ἄρα ἀτιμία, ὅταν παρῇ, ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν, κἂν ἀτιμάζωσί τινες ἔξωθεν, κἂν μὴ ἀτι-
b. μάζωσιν. ὥστε οὐ χρὴ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀτιμίαν δεδοικέναι, οὐδὲ ἀτιμίαν ὅλως νομίζειν αὐτήν· εἴπερ ἡ ἀτιμία, κακὸν οὖσα, ἐν ἡμῖν ἐστιν.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὰ λήμματα τὰ παραληφθέντα, πῶς ἔχουσιν ἀληθείας. ἡ ἀτιμία, φησὶ, κακόν ἐστι. εἰ γὰρ τὸ ἀγαθὸν τιμή ἐστιν, ὡς πάντες ὁμολογοῦμεν, τὸ ἄτιμον καὶ ἡ ἀτιμία κακὸν ἂν εἴη· εἰ γὰρ ἀγαθὸν ἦν, τίμιον ἂν ἦν, καὶ οὐκ ἄτιμον. ἔτι
c. δὲ, εἰ ἡ τιμὴ ἀγαθόν ἐστιν, εἴπερ τοῖς ἀγαθοῖς προσήκει πᾶσι· (καὶ γὰρ Θεῷ καὶ τοῖς Κρείττοσι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων ἡ τιμὴ προσήκει, καθὸ ἀγαθή ἐστι·) δῆλον, ὅτι ἡ ἀτιμία κακὸν ἂν εἴη. εἰ γὰρ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρχει, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρ-

alioqui non amplius ſitum in nobis eſſe diceretur. Ignominia igitur, quoties adfuerit, a nobis pendet, & in nobis ipſis ineſt: ſive alii extrinſecus ignominia nos adficiant, ſive minus. Nón igitur ignominia, qua ab aliis adſpergimur, eſt pertimeſcenda, ac ne ignominia quidem illa judicanda: ſiquidem ignominia, ſi malum ſit, in nobis erit.

Sed jam etiam ipſas ſumtiones, quibus uſus eſt, videamus, quam vere ſint adhibitæ. *Ignominia*, inquit, *malum eſt.* Nam ſi bonum honorabile eſt, in quo conſentimus omnes, ignominioſum & ipſa ignominia malum erit: ſi enim bonum eſſet, honorabile eſſet, non ignominioſum. Porro: ſi bonum eſt honos, quia bonis omnibus convenit; (nam & Deo, & geniis, & bonis hominibus convenit honos, quatenus bonus eſt:) carere ergo honore malum eſſe conſtabit. Nam contrariorum contrariæ ſibi invicem ſunt qualita-

ὑπάρξει. ἐναντίον δὲ τιμῇ μὲν, ἀτιμία· ἀγαθῷ δὲ, κακόν. ὅτι δὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακόν, αὐτεξουσίων ὄντων, ἐφ' ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ προαιρέσει, καὶ οὐδὲν μὴ κατὰ προαίρεσιν ἡμῶν ἐστι γινόμενον ἢ ἀγαθὸν ἢ κακόν, δέδεικται, οἶμαι, πρότερον, καὶ οὐ χρὴ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν. Εἰ οὖν ἐφ' ἡμῖν ἡ ἀτιμία, καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅταν παρῇ· οὐκ ἂν ἄτιμοι διὰ τὰ ἐκτὸς εἴημεν, κἂν τελέως αὐτῶν καταφρονήσωμεν. εἰ γὰρ μὴ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τὸ μὴ τυχεῖν ἀρχῆς, ἢ τὸ παραληφθῆναι εἰς συμβουλὴν, ἢ εἰς ἑστιασιν· τὸ μὴ τυχεῖν τεύτων, οὐκ ἂν εἴη κακὸν ἡμέτερον· ὥστε οὐδ' ἡ ἀτιμία, εἴπερ ἡ ἀτιμία κακόν. p. 136 a. b.

Ἀλλὰ τί σημαίνει τὸ, Οὐ δύνασαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον ἢ ἐν αἰσχρῷ; καὶ γὰρ καὶ περισκελέστερον ἀπήγγελταί πως τὸ ῥησείδιον. Ἔοικε δὲ τὸ, μὴ δύνασθαι

qualitates. Contrarium autem est honori, carere honore: ut bono, malum. Bonum vero nostrum, qui libera voluntate præditi sumus, malumque nostrum, in nobis & nostra voluntate sita esse, neque contra voluntatem nostram ullum vel bonum vel malum nobis accidere, superius utique (puto) demonstratum est; nec repetenda sunt eadem. Si ergo ignominia a nobis pendet, & in nobis ipsis inest, cum adest: non erimus in ignominia propter res externas, quamvis eas plane despexerimus. Nam si in nobis situm non est, *adipisci magistratum, aut in consilium adhiberi, aut invitari ad convivium:* non consequi hæc, malum nostrum haud fuerit; ac proinde ne ignominia quidem nostra, siquidem ignominia malum est.

Sed quid illud sibi vult? *Non potes in malo esse propter alium, non magis quam in turpitudine.* Nam sententiola hæc duriuscula esse videtur. Videtur autem illud, *non posse*

σθαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, * ὡς ἀπὸ προ-
φανεστέρων. ὡς γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ καλὸν ἐκ-
φανέστερόν ἐστιν, ἐπανορθοῦν αὐτοῦ * τῇ κρυ-
c. φίᾳ ἑνώσει· διὸ θέλγει καὶ κηλεῖ τοῦτο, καὶ
καλεῖ πρὸς ἑαυτὸ, καὶ ἔρωτα πᾶσιν ἐναποτίκτει
τῆς πρὸς αὐτὸ ἐπιστροφῆς· οὕτω καὶ τὸ αἰ-
σχρὸν, προφανέστερον καὶ προδηλότερόν ἐστι
τοῦ κακοῦ. Αἰσχρὸν δὲ λέγεται, τὸ ταῖς ἡδο-
ναῖς παρὰ τὸ προσῆκον κεχρῆσθαι. τοῦτο δὲ
κατὰ προαίρεσιν, καὶ οὐ δι' ἄλλον συμβαίνει.
τὸ γὰρ ἥδεσθαι, ἡμέτερόν ἐστι κίνημα. Οὐ
μᾶλλον οὖν δύναταί τις ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον,
ἥπερ ἐν αἰσχρῷ. δῆλον δὲ, ὅτι καὶ ἐν αἰσχρῷ
p. 147 οὐκ ἔστι δι' ἄλλον. εἰ οὖν εἶναι μὴ δύναταί τις
a. ἐν αἰσχρῷ δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον δὲ ἐν κακῷ εἶ-
ναι δυνατὸν δι' ἄλλον ἥπερ ἐν αἰσχρῷ· δῆλον,
ὅτι καὶ ἐν κακῷ οὐκ ἔστι δι' ἄλλον· εἴπερ μη-
δὲν

posse quemquam *in malo esse propter alium*, [ex eo voluisse demonstrare, quod non possit quisquam *in ignominia esse propter alium*,] tamquam ex evidentiore. Nam quemadmodum pulcrum & honestum magis in oculos incurrit, quam bonum: quo fit ut demulceat, deliniat, ad se vocet, & amorem omnibus convertendi se ad ipsum ingeneret; sic & turpe malo clarius & evidentius est. Turpe autem dicitur, voluptatibus uti præter id quod decet. Hoc vero consilio fit, & non per alium. Etenim proprio motu fit, ut quis voluptati se dedat. Non magis igitur in malo quis per alium (sive propter alium) quam in turpitudine, potest esse. Atqui perspicuum est, in turpitudine neminem propter alium (sive per alium) esse posse. Si ergo per alium in turpitudine esse nemo potest; non magis vero in malo quisquam per alium, quam in turpitudine esse potest: sequitur, ne in malo quidem quemquam per alium esse posse; siquidem nihil

δὲν μᾶλλον ἔχει τὸ ἐν κακῷ, τοῦ ἐν αἰσχρῷ εἶναι. καὶ γὰρ τὸ κακὸν ἐφ' ἡμῖν ὁμοίως ἐστὶν, ὥσπερ τὸ αἰσχρόν.

Μή ποτε δὲ ἐκφαντικώτερος ὁ λόγος ἔσται, τὸ ἀρνητικὸν μόριον ὑπερβιβάζοντων ἡμῶν· ἵνα ᾖ μᾶλλον οὕτως, †) ἢ πέρ ἐν αἰσχρῷ· καὶ λέγοι ἄν, ὅτι οὐ δύναται ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἵνα ἐκ τοῦ μᾶλλον ἡ κατασκευὴ τοῦ λόγου ληφθῇ. εἶχε δ' ἂν ἀλήθειάν τινα ὁ λόγος, b. εἰ ἐννοήσαιμεν, ὅτι τὸ μὲν καλὸν καὶ αἰσχρὸν οἱ ῥήτορες τῷ ἐπαινετῷ καὶ τῷ ψεκτῷ χαρακτηρίζουσι, τῆς κρίσεως αὐτὸ τῶν πολλῶν ἐξαρτῶντες· τὸ δὲ συμφέρον καὶ ἀσύμφορον, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν τὸ ὠφέλιμον καὶ βλαβερὸν, ἤτοι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, οὐ θέσει τινὶ, οὐδὲ κρίσει ἀνθρώπων, ἀλλὰ φύσει λέγουσιν ὑπάρχειν. ὡς πρὸς ταύτην οὖν τὴν ὑπόθεσιν, τὴν τὸ αἰσχρὸν τῆς κρίσεως τῶν ψεγόντων ἐξαρτῶσαν,

†) Intercidisse suspicatus sum verba, Μᾶλλον οὐ δύναται ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον. Mox deinde, pro ὅτι οὐ δύναται, suspicatus sum ὅτι τελέως οὐ δύναται.

hil est cauſſæ, cur magis in malo ſit, quam in turpitudine. Malum enim æque in nobis ſitum eſt, atque turpitudo.

Fortaſſis autem evidentior fuerit oratio, transpoſitâ negandi particulâ; ut ſit, *magis impoſſibile eſt in malo eſſe, quam in turpi;* atque ita dicat, non poſſe te in malo eſſe per alium, ut ex particula *magis* ſumatur orationis confirmatio. Habuerit autem veri aliquid illa ratio, ſi cogitemus, rhetores Honeſtum & turpe laudabili & vituperabili definire, & vulgi judicio ſubjicere; utile vero atque inutile, ſive conducibile & noxium (quod perinde eſt) itemque bonum & malum, non inſtituto aliquo aut hominum judicio, ſed naturâ eſſe, adfirmare. Secundum illam igitur hypotheſin, quæ turpitudinem a judicio vituperantium pendentem facit,

c. σαν, εἶπεν, μᾶλλον οὐ δυνατὸν ἐν κακῷ δι' ἄλλον εἶναι, ἤπερ ἐν αἰσχρῷ. εἰ οὖν ἐν αἰσχρῷ μὴ δυνατὸν εἶναι δι' ἄλλον, ὡς εἴρηται πρότερον, μᾶλλον δὲ οὐ δυνατὸν ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἤπερ ἐν αἰσχρῷ· δῆλον, ὅτι τελέως ἀδύνατον ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον.

Πῶς δὲ, φησὶ, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἔσῃ, ἐὰν μὴ δύναμιν πολιτικὴν ἔχῃς; ἐπελάθου, ὅτι οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἐν
p. 149 a. ὀρέξει καὶ ἐκκλίσει, καὶ ὅλως τοῖς ἐπὶ σοὶ, ἐν οἷς ἔξεστί σοι πολλοῦ ἀξίῳ εἶναι, ἐὰν σὺ θέλῃς κατὰ φύσιν ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι. καὶ τὸν τόπον οὖν τοῦ ἀγαθοῦ ἐν σαυτῷ ἔχων, καὶ δυνάμενος ἐν αὐτῷ πολλοῦ ἄξιος εἶναι, διὰ τί λέγεις οὐδεὶς οὐδαμοῦ εἶναι; δηλονότι διὰ τὸ τέως ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ ἀγαθὸν τίθεσθαι, ὧν ἀνάγκη καταφρονεῖν τὸν γνησίως φιλοσοφοῦντα. Ἀλλὰ, κἂν ἐγὼ σιγῶν δύναμαι

cit, dixerit, *magis impossibile est, ut quis per alium sit in malo, quam in turpitudine.* Si ergo fieri nequit, ut propter alium in turpitudine sis, ut ante dictum est; multo vero minus fieri potest, ut in malo sis per alium, quam in turpitudine; perspicuum est, prorsus fieri non posse, ut sis in malo per alium.

Quomodo verò, inquit, *nullo usquam loco eris*, si reipublicæ administrandæ potestate careas? Num oblitus es, non hunc esse locum, in quo bonum & malum humanum situm sit? sed id situm esse in adpetitione & declinatione & omnino *tuis in rebus, in quibus tibi quantivis pretii esse licebit*, si eas naturæ congruenter tractare volueris? Cum igitur & boni locum in te ipso habeas, & in eo quantivis pretii esse possis, cur te nullo usquam esse loco dicis? Eo nimirum, quod hactenus bonum in rebus externis collocas, quas spernere debet germanus philosophus. *At*, ut ego, etsi tacuero, in

μα ἐν ἐμαυτῷ πολλοῦ ἄξιος εἶναι, οἱ φίλοι, b.
φησὶν, ἀβοήθητοι ἔσονται. Τοῦ ποσῶς
προκεκοφότος ὁ λόγος. οὗτος γὰρ, ὅσον μὲν
ἐφ' ἑαυτῷ, καταφρονεῖ πολλάκις τῶν ἐκτὸς,
ὀρέγεται δὲ βοηθεῖν τοῖς φίλοις, ἀγαθὸν νομί-
ζων αὐτὸ καὶ καλὸν ὑπάρχειν· καὶ διὰ τοῦτο
καὶ χρημάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ πολιτικῆς δυνάμεως
ἐπιθυμεῖ, διὰ τὸ μὴ ἄχρηστος εἶναι τοῖς ἑαυ-
τοῦ φίλοις. Λύει οὖν καὶ ταύτην τὴν ἔνστασιν,
ἀπό τε τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ χρησιμώ- c.
τερον εἶναι φίλον, τοῦ χρήματα καὶ δυναστείας
περίζωντος, τὸν ἑαυτὸν πιστὸν εἰς τὴν φιλίαν
παρεχόμενον. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ ἐφ' ἡμῖν, ὅτι
χρήματα, καὶ πολιτικαὶ δυναστείαι, καὶ τιμαὶ,
οὐκ εἰσὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν. εἰ μὲν γὰρ ἔχων τύ-
χοι τις τῶν φιλοσοφούντων, διδότω προθύμως·
λαμβάνειν χάριν μᾶλλον ἐκ τούτου, ἢ διδόναι,
νομίζων. εἰ δὲ μὴ ἔχει, οὐδὲ ἀδικεῖ τὴν φιλίαν.
τίς γὰρ δύναται δοῦναι ἑτέρῳ ἃ μὴ p. 149
ἔχει αὐτός; a.

Κτῆσαι

in me ipso magni esse pretii possim, *amici tamen*, inquit, *nihil a me juvabuntur*. Hæc ejus est oratio, qui aliquantum profecit. Is enim, quod ad se attinet, sæpe res externas contemnit; sed amicis opem ferre cupit, quod id bonum judicat honestumque esse: eaque de caussa & opes & nonnunquam etiam potestatem civilem desiderat, ne suis amicis sit inutilis. Solvit igitur & hanc objectionem, argumento ab iis, quæ in nostra potestate sunt, petito: & comparatione, quod sit utilior amicus is, qui bona fide colat amicitiam, illo qui pecuniam & potentiam conferat. Et ab iis quidem, quæ in nostra potestate sunt: quod pecunia, civiles potestates, honores, *in nostra potestate non sint*. Quæ si quis philosophorum habeat, alacriter elargiatur; seque accipere potius ea re, quam dare, beneficium existimet. Sin iis careat, nullam amicitiæ facit injuriam. *Quis enim alteri det, quod ipse non habet?*

Parato

Κτῆσαι οὖν, φασὶν οἱ φίλοι, ἵνα ἔχωμεν, καὶ ἡμεῖς. Ἀλλ', εἰ μὲν δυνατὸν κτήσασθαί με, μένοντα καὶ πρὸς ὑμᾶς πιστὸν φίλον, καὶ κατ' ἐμαυτὸν πάντων κεκαθαρμένον τῶν αἰσχύνην τῷ φιλοσόφῳ φερόντων, δείκνυε τὴν ὁδὸν, καὶ κτήσομαι. Καὶ ἔοικεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐνδιδόναι καὶ χρηματίζεσθαί ποτε διὰ τοὺς φίλους, καὶ πολιτικῆς ἀντέχεσθαι δυνάμεως, ἐὰν ᾖ δυνατὸν παρίζεσθαι ταῦτα, καὶ ἔχειν, διασώζοντα τὸν κατὰ φύσιν
b. ἑαυτῶν προσήκοντα βίον. εἰ δὲ ἀδύνατον ὡς ἐπὶ τοπλεῖστόν ἐστι τοῦτο, καὶ ἀνάγκη, ταῦτα βουλόμενον περιποιήσασθαι, τὴν ἔνστασιν ἀπελέσαι τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ· δῆλον, ὅτι τῷ, Κτῆσαι ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν, τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν αἰτοῦσιν ἀπολέσαι, τοῦτ' ἔστι τὸ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀγαθὸν, ἵνα ἑαυτοῖς τὰ μὴ ἀγαθὰ ἑαυτῶν περιποιήσωνται. οὐ γάρ ἐστιν, ἃ ζητοῦσιν, τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ τῆς λογικῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπός ἐστιν, ἀλλ' ὀρεκτὰ τῶν ἀλόγων

Parato igitur, inquiunt amici, *ut & nos ea habeamus. At, equidem si* ita *parare possum*, ut & vir bonus permaneam, & vobis fidelis amicus, neque quidquam admittam philosopho indecorum; *vos viam ostendite, & ego parabo.* Ac videtur hic vir concedere, interdum parare opes propter amicos, & petere magistratum, si ista sic parari tenerique possint, ut ne quid admittatur ea vita indignum, quæ naturæ instituto viroque sapienti conveniat. Sin hoc maxima ex parte fieri nequit, & eum, qui hæc consequi velit, necesse est institutum proprii sui boni perdere: illud utique, *Parato, ut & nos habeamus*, nihil aliud est, nisi petere ut meum bonum, hoc est, animi ratione præditi bonum, amittam, quo illi, quæ ipsorum bona non sunt, consequantur. Non sunt enim, quæ illi quærunt, bona animi rationalis, per quem homo homo est; sed res brutis cupiditatibus

ἀλόγων ὀρέξεων. ἀγνώμονες οὗτοι καὶ ἄνισοι. ἄνισοι μὲν, ὅτι καὶ ἄφιλοι· (ἡ γὰρ Φιλότης, ἰσότης· ὡς ἔλεγον οἱ Πυθαγόρειοι·) καὶ ὅτι ἄνισόν ἐστι τὸ ἑλέσθαι κακῶν τῷ ἐσχάτῳ περιβαλεῖν τὸν φίλον, διὰ τὸ ἀποπλῆσαι τὴν ἄλογον αὐτῶν ὄρεξιν. ἀγνώμονες δὲ, καὶ ὡς τῷ δόντι ἑαυτὸν εἰς συμπεριφορὰν αὐτοῖς τοιαῦτα προστάττοντες, καὶ ὡς μὴ δυνάμενοι διαχεῖναι τὴν διαφοράν, οὗ τε ἀπόλλυσιν ὁ φίλος, πειθόμενος αὐτοῖς, καὶ οὗ αὐτοὶ περιποιήσονται· ὅτι ἐκεῖνο μὲν ἀγαθῶν τὸ μέγιστον αὐτῷ, τοῦτο δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀγαθὸν τούτων ἴδιον, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ κακόν. ἀγνώμονας δὲ αὐτοὺς, καὶ ἀνοήτους, ἴσως καὶ διὰ τὸ ἐφεξῆς ἐπαγόμενον καλεῖ· ὅτι ἀργύριον πιστοῦ φίλου προτιμῶσι καὶ αἰδήμονος. διὰ τούτου δὲ καὶ ἐναργέστερον δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔσται τοῖς φίλοις ὁ τοιοῦτος ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτερος τῶν πορίζοντων ἀργύριον. εἰ γὰρ καὶ τῶν οἰκετῶν οἱ πιστοὶ c. p. 150 a.

bus desiderabiles. *Ingrati* hi igitur, *& vecordes, & iniqui* sunt. *Iniqui*, ut desertores amicitiæ. Est enim amicitia, ut Pythagorei dicebant, æqualitas: & iniquum est, amicum in extremam calamitatem velle conjicere, brutæ tuæ cupiditatis explendæ causſa. *Ingrati* vero *& vecordes*, qui ab amico, qui lubens illis morem gerit, talia postulent: nec, quantum interſit, videant, inter id quod amicus illis obsequens perdit, & id quod ipsi consequuntur; nempe illum quidem boni maximi jacturam facere, ipsos vero non modo non suum aliquod bonum adipisci, sed interdum malum etiam. *Ingratos* autem eos *amentesque* fortaſſis ob id etiam, quod mox subjicit, adpellat; nempe quod *pecuniam fideli amico & verecundo anteponant.* Atque per id evidentius etiam ostendit, talem amicis non fore inutilem, sed utiliorem quam hi qui pecuniam suppeditent. Nam si servi quoque fideles

πιστοὶ καὶ αἰδήμονες, χρησιμώτεροι τῶν τεχνι-
b. κῶν καὶ ἐργατικῶν εἰσι, καὶ τιμιώτεροι τοῖς δε-
σπόταις, πόσῳ μᾶλλον οἱ τοιοῦτοι φίλοι τῶν
ποριζόντων ἀργύριον τιμιώτεροι τοῖς ἔμφροσιν ἔσον-
ται; καὶ γὰρ πρὸς συνδιαγωγὴν καὶ συμβουλὴν
οὗτοι, καὶ πρὸς φυλακὴν τῶν φιλτάτων καὶ τι-
μίων, καὶ ἐν κινδύνοις καὶ νόσοις, καὶ μετὰ θά-
νατον, οἱ πιστοὶ φίλοι χρησιμώτεροι δείκνυνται,
οὐδὲν ἀπαδόντες τῶν χρωμένων αὐτοῖς φίλων. εἰ
οὖν φίλοι ὄντως εἰσὶ, συλλήψονται τῷ φίλῳ εἰς
c. τὸ πιστὸν διαμένειν, καὶ αἰδήμονα, καὶ πρὸς τὸ
ἑαυτῶν χρησιμώτερον ἀποβλέποντες· ἀλλ' οὐκ
ἐκεῖνα πράττειν ἀξιώσουσι, δι' ὧν καὶ τὸ φίλος
εἶναι πιστὸς, καὶ χρήσιμος τοῖς φίλοις, ἀπο-
λέσει.

Ἀλλ' ἡ πατρὶς, ὅσον ἐπ' ἐμοὶ, φη-
σὶν, ἀβοήθητος ἔσται. Ἠδύνατο μὲν καὶ
διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ταύτην λύσαι τὴν ἔνστασιν,
ὅτι τῶν ἐπί σοι κύριος εἶ· τίς δέ σοι εἶπεν, ὅτι
τῶν

fideles & verecundi, artificiosis & operosis præstant, plurisque fiunt a dominis: quanto magis tales amici pluris æstimabuntur a cordatis hominibus, quam ii qui nummulos donant? Nam & ad jucundam vitæ consuetudinem, & ad consilium dandum, & ad tuenda ea quæ sunt carissima ac pretiosissima, & in periculis, & in morbis, & post obitum, fideles amicos utiliores esse constat, nulla in re ab his, qui ipsis utuntur, amicis dissentientes. Si ergo hi veri amici sunt, in eo juvabunt amicum, ut fidelis & verecundus permaneat, etiam privati sui commodi respectu: neque ab eo postulabunt, ut id faciat, per quod eo redigatur, ut nec fidelis amicus neque utilis esse amicis possit.

At patria, quantum in me est, inquit, auxilio carebit. Poterat eâdem ratione hanc quoque objectionem solvere, ut diceret: Eorum quæ in te sita sunt, dominus es. quis vero tibi dixit, in te

τῶν ἐπί σοί ἔστι, στοὰς καὶ βαλανεῖα τῇ πατρίδι περιποιεῖν; τίς δὲ δύναται ἑτέρῳ δοῦναι ἃ μὴ ἔχει αὐτός; κἂν ἀκούσῃ, Κτῆσαι οὖν, ἵνα καὶ ἡ πατρὶς ἔχῃ· τὰ πρότερα ἐκεῖνα ἐπαγα- p. 151
γεῖν. Ἀλλ' ἐάσας ταῦτα ἡμῖν ὡς κοινὰ συννοεῖν, a.
εἰδικωτέραν καὶ προσφυεστέραν μετὰ πολλῆς ἐνεργείας τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀπόκρισιν γοργῶς ἐποιήσατο· Τί πρὸς σὲ τοῦτο, εἰπών, εἰ διὰ σὲ ἡ πατρὶς στοὰς οὐκ ἔχει, καὶ βαλανεῖα; οὐδὲ γὰρ ὑποδήματα διὰ τὸν χαλκέα ἔχει, ἀλλὰ διὰ τὸν τῶν ὑποδημάτων δημιουργόν· οὐδὲ ὅπλα διὰ τὸν σκυτέα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὁπλοποιόν. πᾶσα γὰρ b.
πόλις τότε συμφερόντως ἑαυτῇ καὶ δικαίως οἰκεῖται, ὅταν ἕκαστος τῶν ἐν αὐτῇ, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἐκπονῶν, μὴ πολυπραγμονῇ, ἀλλ' ὁ μὲν χαλκεύς, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος τῶν τοιούτων, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον χρήσιμον τῇ πόλει παρέχῃ. Ἐγὼ δὲ, φαίη ἂν ὁ φιλοσοφῶν, τί ἂν αὐτῇ χρήσιμος εἴην; Πρὸς ὃν πάλιν καλῶς ὑπαντᾷ,

te ſitum eſſe, ut patriæ *porticus & balnea* conſtruas? quis vero alteri dare id poteſt, quod ipſe non habet? Et, quod ſi audiviſſet dicentes; Parato igitur, ut & patria habeat: poterat priora illa rurſus reſpondere. Verum hæc, ut communia, nobis cogitanda reliquit, magisque propriam & cognatam multa cum vi & acrimonia reſponſionem, quod ad patriam adtinet, fecit. Quid ad te, inquit, ſi *per te patria porticus & balnea non habebit? Neque enim calceos per fabrum ferrarium habet*, ſed per ſutorem: *neque arma per ſutorem*, ſed per armorum fabrum. Omnis enim civitas tum ſibi ipſi utiliter & juſte adminiſtratur, cum quisque civis & incola ſuo intentus operi, aliena non curat: ſi & faber ærarius, & quivis alius opifex curat, ut ſuum opus civitati proſit. At dicat philoſophiæ ſtudioſus: Ego vero qua re utilis ero civitati? Cui viciſſim egregie reſpondet:

Si

ὡς, εἰ ἄλλον τινὰ κατεσκεύαζες ἐν αὐτῇ πιστὸν καὶ αἰδήμονα πολίτην,
c. ἆρα οὐκ ἂν χρειωδέστερόν τι αὐτῇ τοῦ χαλκέως ἐπόριζες; ὥστε μάλιστα μὲν, ἂν καὶ ἄλλους κατασκευάσῃς τοιούτους, τὰ μὲν νουθετῶν καὶ διδάσκων, τὰ δὲ παράδειγμα καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ πολίτου γινόμενος· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ σαυτὸν αὐτὸς παρέχων τοιοῦτον· χρησιμάτερόν τι παρέχειν αὐτῇ ὧν οἱ ἄλλοι παρέχουσι.

Τίνα οὖν, φησὶν, ἔξω χώραν ἐν τῇ πόλει· ὥσπερ ἕκαστος τῶν ἄλλων ἔχει, ὁ μὲν ἄρχων, ὁ δὲ προπολεμῶν, ὁ δὲ τῶν πρὸς
p. 152 τὸν βίον τι χρησίμων δημιουργῶν; Αὐτὸς μὲν
a. οὖν κοινῶς πρὸς τοῦτο ἀπήντησεν, ὅτι, ἣν ἂν δύνῃ χώραν ἔχειν πρὸς τὴν πόλιν, φύλαττων τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα, ταύτην ἔχε. εἰ δὲ εἰς χρήματα καὶ βαλανεῖα καὶ στοὰς βουλόμενος ὠφελεῖν, ἀποβάλῃς τὸ πιστὸν καὶ αἰδῆμον, οὐδὲ εἰς ἐκεῖνα ἴσως ὠφελήσαις αὐτὴν, ἅπαξ

Si efficeres, ut alium civem fidelem & verecundum civitas tua haberet, nonne utilius ei aliquid, quam faber ærarius, præstares? Igitur maxime quidem, si alios, cum monendo docendoque, tum honesti ac boni civis exemplum illis ostendendo, tales reddideris; sin id non potes, saltem te ipsum talem præstando; utiliorem te civitati, quam alii illi, (qui ista eidem conferunt) præbebis.

Quem igitur, inquis, *in civitate tenebo locum*, quemadmodum cæterorum quisque suo quopiam munere fungitur, alius magistratum gerendo, alius propugnando, alius aliquid ad degendam vitam utile suppeditando? Auctor igitur communiter ad hæc respondet: *Quemcunque locum in civitate tenere poteris, conservata fide & verecundia*, eum teneto. Si vero dum pecuniâ, balneis, porticibus, eam juvare studes, fidem & verecundiam amiseris; fortasse ne illis quidem rebus eam juveris, semel

ἅπαξ ἄπιστος καὶ ἀναιδὴς ἀποτελεσθείς. τί δὲ κάλλιον αὐτῇ; πιστοὺς ἔχειν καὶ αἰδήμονας πολίτας; ἢ στοὰς καὶ βαλανεῖα; b.

Ἀλλὰ ζητητέον, τίνα χώραν ὁ Φιλοσοφῶν ἐν τῇ πόλει καθέξει. ἢ μάλιστα μὲν τὴν ἀνθρωποποιὸν, καὶ πιστῶν καὶ αἰδημόνων πολιτῶν δημιουργόν. ἔργον γὰρ ἔξει οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἑαυτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα βίον ἀποκαθαίρειν. κοινός τε πάντων ἔσται πατὴρ καὶ παιδαγωγὸς, διορθωτής τε καὶ σύμβουλος, καὶ κηδεμονικὸν πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχων, καὶ συνεργὸς ὢν παντὸς ἀγαθοῦ· τοῖς μὲν εὐημεροῦσι συνηδόμενος, τοῖς c. δὲ λυπουμένοις συνταλαιπωρῶν, καὶ παραμυθούμενος αὐτούς· καὶ ἁπλῶς ἐκεῖνα πράξει, ἅπερ ὁ νομίζων ἔργον ἴδιον ἔχειν καὶ χώραν ἐν τῇ πόλει τὴν πάντων ἀνθρώπων εὐποιητικὴν ἐπιμέλειαν, ἐφ' ὅσον δύναται. Εἰ δὲ καὶ πρὸς ἕν τι

semel perfidus & impudens factus. Utri vero magis eam ornant? fideles & verecundi cives? an porticus & balnea?

Verum quærendum est, quem locum in republica philosophus tenere debeat? Annon locum potissimum ejus, qui homines faciat, & fidelium ac bene moratorum civium quasi opifex quidam sit? Nec enim aliud ejus munus erit, nisi & sese & alios ita repurgare, ut vitam naturæ humanæ convenientem agant: omniumque communis pater erit, & pædagogus, & corrector, & consiliarius, curatoremque præbebit se omnium, & adjutor erit omnis boni: congratulabitur iis quibus res secundæ sunt, vicem dolebit calamitosorum, eosque consolabitur: denique ea faciet, quæ is, qui persuasum habet, peculiare suum munus esse & in republica locum, eam curam, ut omnibus hominibus, quoad possit, bene faciat. Sin eum ad unum aliquod

τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιτηδευμάτων ἀποκεχωρισμένον αὐτὸν ἐθέλοις ἰδεῖν, ἐν μὲν ταῖς ἀγαθαῖς
p. 153 a. πολιτείαις, καὶ ἄρχων πάντως ὁ τοιοῦτος αἱρεθήσεται, ὡς ὑπερέχων τῶν ἄλλων, καὶ τὴν τοῦ παιμένος πρὸς τὰ πρόβατα σώζων ἀναλογίαν· καὶ σύμβουλος, ὡς ἔμφρων· καὶ στρατηγὸς, εἰ τῶν κατὰ πόλεμον ἔμπειρος τύχοι, ὡς ἀνδρικώτερος τῶν ἄλλων καὶ εὐβουλότερος. καὶ γὰρ Σωκράτης ἐν τῇ ἐπὶ Δηλίῳ μάχῃ τὰ ἀριστεῖα ἔλαβε· καὶ διὰ τῶν πολεμίων ἀναχωροῦντι μέν-
b. ῳ, φασὶν, οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἐπελθεῖν, πάντων τοῦ ἀνδρὸς καταπλαγέντων τὸ φρόνημα. ἀλλὰ καὶ Ξενοφῶν τοὺς μυρίους ἐκείνους διέσωσε,
1 στρατηγὸς αἱρεθεὶς, διὰ τοιαύτης ὁδοῦ καὶ τοιούτων ἐθνῶν, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα παρακομίσας αὐτούς. Καὶ δικαστὴς δὲ οὗτος ἀδέκαστος ἔσται· καὶ πρεσβευτὴς ἀξιόχρεως· καὶ φύλαξ τῶν φυλακῆς

b. 1. Poſt τοὺς μυρίους διέσωσε quæ hîc ſequuntur verba, στρατηγὸς αἱρεθεὶς &c. usque iſta ἀπώλεσε τὴν ἔνστασιν, quæ habes infra, lin. 61., deſunt omnia in ſuperioribus Editionibus, & in manuſcriptis noſtris Codicibus omnibus, uno excepto.

quod in republica munus ſeorſim deſtinatum videre volueris; in bene quidem conſtitutis civitatibus utique magiſtratus deferetur huic, ut antecellenti cæteris, ac veluti paſtoris vice fungenti apud oves; aut ſenator ille creabitur & conſiliarius, ut vir prudens; aut imperator, ſi fuerit belli peritus, utpote & fortior aliis, & prudentior. Nam & Socrates in pugna ad Delium primas tulit; & per medios hoſtes ſe recipientem ſolum nemo auſus eſt adgredi, admirantibus omnibus animi magnitudinem viri. Sed & Xenophon, dux creatus, illos decies mille ex tanto locorum intervallo, per tot gentes, ſalvos & incolumes in Græciam reduxit. Tum vero & judex incorruptus hic fuerit; & legatus idoneus, & cuſtos fidelis eorum

λακῆς δεομένων πιστός. Πολλὰς οὖν ἔχει χώρας ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ὁ τοιοῦτος.

Ἐν μέντοι ταῖς μοχθηραῖς πολιτείαις, τῶν μὲν κοινῶν ἀφέξεται πραγμάτων, οὔτε ἀρέσκων τοῖς κακῶς πολιτευομένοις, οὔτε αὐτὸς ἐκείνοις ἀρεσκόμενος, οὔτε δυνάμενος τοῖς τῶν τοιούτων ἄρχουσιν ὑπουργεῖν, καὶ φυλάττειν ἅμα τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα. διὸ, νουθετεῖν πράγματα ἀδύνατα παρεκτούμενος, εἰ μὲν δυνατός ἐστιν, εἰς ἄλλην πολιτείαν μεταχωρήσει· ὡς ὁ αὐτὸς Ἐπίκτητος, τῆς Δομετιανοῦ τυραννίδος κατα- γνοὺς, ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἐξέστη πρὸς τὴν Νικόπολιν. εἰ δὲ ἀδύνατος, ὡς ὑπὸ τειχίον τι κρυβήσεται, τὸν κονιορτὸν ἐκκλίνων· ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἂν δύναιτο, τῆς εὐαγωγίας ἐπιμελόμενος· καὶ παντα χοῦ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν σκοπῶν, ἐν συγγενείᾳ, καὶ φίλοις, καὶ πᾶσι τοῖς πολίταις, εἴ που τις παραπέσοι πρᾶξις ἀγαθὴ, τῆς αὐτοῦ δεομένη συνεργείας. πολλαὶ δὲ

eorum quae custodia indigent. Multa igitur munera tali viro, tali in civitate, patebunt.

At corruptis in civitatibus abstinebit ille publicis negotiis; quum nec placeat ipse pravis civibus, nec hi illi placeant, neque possit ille his, qui in prava civitate imperium tenent, ita ministrare, ut simul fidem verecundiamque servet. Itaque supersedens inanem in illis admonendis operam consumere, si fieri potest, in aliam rempublicam commigrabit; quemadmodum idem noster Epictetus, damnata Domitiani tyrannide, Româ Nicopolin migravit. Id si non potest, velut post murum aliquem se occultabit, pulverem evitans: suamque & aliorum, quoad poterit, rectam institutionem curabit; & ubique noctu dieque observabit, apud suos consanguineos, apud cognatos, apud alios cives, si quod incidat negotium, quod suo adjumento indigeat. Incidunt autem

δὲ κατ' αὐτὰς [τὰς τοιαύτας] εὑρίσκονται πολιτείας ἢ συμβουλῆς δεόμεναί τινες καὶ συνεργείας πιστῆς, ἢ συμπαθείας καὶ παραμυθίας, ἢ μέχρι τοῦ συγκινδυνεῦσαι· ὅτι καὶ τοῦτό ποτε τὸ καθῆκον ὑπαγορεύει. Κἂν μὲν κατὰ ῥοῦν αὐτῷ προχωρῇ τὰ πράγματα, τῷ Θεῷ χάριν ὁμολογεῖν, ὡς ἐν τρικυμίᾳ γαληνιῶντα. Εἰ δὲ διὰ τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον τοῦ παρὰ Φύσιν βίου πρὸς τὸν κατὰ Φύσιν, καὶ τῶν μεθυόντων πρὸς τοὺς νήφοντας, καὶ δυσχερῆ προσπίπτῃ τινά· οἱ μὲν ἀποδειλιῶντες, καὶ τὴν ἔνστασιν διαλύοντες, ἀξίους ἑαυτοὺς τῆς μοχθηρᾶς πολιτείας ἀποδεικνύντες, μάτην αὐτὴν ὑπερορῶντες ἐλέγχονται· οἱ δὲ ὡς γυμνασίῳ χράμενοι, καὶ τοῖς σκληροτέροις συγγυμνασταῖς προθυμότερον συμπλεκόμενοι, ὡς καὶ τῷ γυμνασιάρχῃ χάριν ὑπὲρ τούτου ὁμολογεῖν, οὗτοι ὡς ἐν Ὀλυμ-

autem etiam in hujusmodi rebuspublicis multa talia, quæ aut consilio & adjumento fideli indigeant, aut commiseratione & consolatione, aut periculorum etiam participatione; nam & hoc interdum postulat officii ratio. Et quod si quidem ex voto succedunt ei negotia, Deo gratias habebit, ut qui medios inter æstuantes fluctus tranquillitate utatur. Quodsi vero propter inplacabile bellum vitæ contra naturam institutæ cum vita secundum naturam, & hominum temulentorum adversus sobrios, incidant gravia nonnulla; tunc quidem, si qui periculi formidine deserunt institutum, ostendunt illi dignos se esse pravâ republicâ, & vanum fuisse, quem præ se tulerant, illius contemtum: qui vero gravioribus casibus pro exercitatione utuntur, ut cum illis, tamquam in gymnasio cum ferocioribus adversariis, alacriori animo congrediantur, atque etiam moderatori certaminis gratias eo nomine habeant; hi velut in Olym-

Ὀλυμπίοις στεφανωθήσονται, οὐ θαλῶ κοτίνου, ἀλλ' εὐζωίας καὶ ἀληθείας πληρώματι.

Καλὸν δὲ καὶ ἐν ταῖς τοιαύταις πολιτείαις, ἐν αἷς πολλοὶ φθονοῦσι τῷ κατὰ φύσιν βουλομένῳ ζῆν, μέτριον παρέχειν ἑαυτόν· καὶ τὸ ἔλαττον ἐν τιμῇ μὲν μάλιστα, καὶ ἐν ταῖς ἄλλοις δὲ τοῖς ἐκτὸς, ἀγαπῶντα· ὅπως ἂν ὁ φθόνος κατὰ τὸ δυνατὸν μετριάζοιτο. καίτοι οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι καὶ μετριοφροσύνη πολλάκις φθόνον δριμὺν ἐπεσπάσατο. καλὸν δὲ καὶ τὰ πρὸς τοὺς δυναστας προσκρούματα, καὶ τὰς ἀπειροκάλους παῤῥησίας, ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς φυλάττεσθαι πόῤῥωθεν· ἵνα, κἂν συμβαίη τι δυσχερὲς, μὴ τὴν αἰτίαν ὁ ἐπιεικὴς ἔχῃ, ὡς ἠρεμοῦντα θηρία παρεροιθίσας, ἀλλ' αὐτῶν ἢ τῶν θηρίων τὸ μανιωδές τε καὶ ἀλόγιστον. δῆλον δὲ, ὅτι φεύγειν αὐτὰ χρὴ, μήτε ταπεινούμενον, μήτε τὴν ἐλευθερίαν ἑαυτοῦ προδιδόντα, μήτε

Olympicis certaminibus coronabuntur, non oleagineo ſerto, ſed rectæ beatæque vitæ & veritatis complemento.

Conveniet vero etiam in talibus rebuspublicis, in quibus multi invident ei qui ſecundum naturam vivere ſtudet, moderate te gerere; & in honore quidem maxime, ſed & in omnibus rebus externis, parvo eſſe contentum; quo invidia etiam, quatenus fieri poſſit, temperetur. Quamquam non ignoro, moderationem etiam interdum acerrimam ſibi invidiam contraxiſſe. Oportebit porro in hujusmodi temporibus offenſiones potentum, & ruſticam in dicendo libertatem, etiam atque etiam cavere; ne, ſi quid incidat grave, id merito accidiſſe viro bono videatur, qui belluas, cum quieſcerent, irritaſſet; ſed ut id omne nonniſi ab ipſarum belluarum rabie & furore proficiſcatur. Illud autem intelligitur, non oportere easdem belluas mitigari humiliter te gerendo, aut tuam ipſius libertatem prodendo, aut adula-

τοῖς κόλαξιν ἑαυτὸν συντάττοντα, μήτε ἐν λό-
60 γῳ τινὶ, μήτε ἐν ἔργῳ· ὁ γὰρ ὁτιοῦν τούτων
p. 153 παθὼν, ἀπώλεσε τὴν ἔνστασιν, καὶ τῶν Ὀλυμ-
b. πίων ἐξεκηρύχθη.

Ἰστέον μέντοι, ὅτι αἱ μοχθηρότεραι πολι-
τεῖαι, τὸ μὲν ὅλον, βλαβεραὶ τῶν ψυχῶν εἰ-
σιν, καὶ μάλιστα τὴν θείαν ἔλλαμψιν ἀναστέλ-
λουσαι, καὶ ἀτιμάζουσαι τὰς καλλίονας ἐπιτη-
δεύσεις, καὶ τὰ τῆς εὐζωΐας παραδείγματα ἀφα-
νίζουσαι. διὸ καὶ πρὸς ἀρχὴν ὅλως εὐαγωγίας
e. ταῖς ψυχαῖς ἐμποδίζουσι, καὶ πρὸς τὸ πῆξιν
ἐν αὐταῖς τὴν εὐαγωγίαν λαβεῖν. Εἰ μέντοι τις
ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ εὑρεθείη ψυχὴ, θείᾳ μοί-
ρᾳ νενευρωμένη, ἤδη αὐτὴ σκληρότερον ἐν αὐτῇ
γυμναζομένη, τελεωτέραι πρὸς ἀρετὴν ἀποδείκνυ-
ται. Ἀληθὲς οὖν, ὅτι πᾶσα τύχη, καὶ πᾶσα
περίστασις, γαληνοτέρα τε καὶ τραχυτέρα, εἰς
ὠφέλειαν συντελεῖ τῷ ἐν πᾶσιν ἀγαθὸν διὰ τῆς
ἔμφρονος ἐκλογῆς πορίζομένῳ.

adulatorum gregi te adjungendo, ſive verbis, ſive factis. Qui enim horum aliquid, quodcumque fuerit, admittit; is perdidit inſtitutum ſuum, & indignum ſe reddidit qui in certatorum Olympicorum numero cenſeatur.

Cæterum non eſt diſſimulandum, malas reſpublicas ut plurimum animis eſſe perniciosas, cum & divinam illuſtrationem repellant, & honeſta inſtituta conſpurcent, & exempla recte vivendi aboleant. Quapropter & initia veræ inſtitutionis animorum impediunt; & doctrinæ, ſi quis bene cœpit, confirmationem. Si quis tamen in tali republica repertus fuerit animus, divino quodam fato confirmatus, is jam in ea durioribus exercitationibus ad majorem virtutis perfectionem acuetur. Verum igitur illud eſt, omnem fortunam, omnem eventum, ſive molliorem, ſive aſperiorem, fructus aliquid atque utilitatis adferre ei, qui prudenti delectu, quod in quaque re ineſt boni, amplectitur.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. λβ'.

p. 154 a.

Προετιμήθη σου τις ἐν ἑστιάσει, ἢ ἐν προσαγορεύσει, ἢ ἐν τῷ παραληφθῆναι εἰς συμβουλίαν; εἰ μὲν ἀγαθὰ ταῦτά ἐστι, χαίρειν σε δεῖ, ὅτι ἔτυχεν αὐτῶν ἐκεῖνος· εἰ δὲ κακὰ, μὴ ἄχθου, ὅτι σὺ αὐτῶν οὐκ ἔτυχες· μέμνησο δὲ, ὅτι οὐ δύνασαι, μὴ ταῦτα ποιῶν πρὸς τὸ τυγχάνειν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τῶν ἴσων ἀξιοῦσθαι. πῶς γὰρ ἴσον ἔχειν δύναται ὁ μὴ φοιτῶν ἐπὶ θύρας τινὸς τῷ φοιτῶντι; ὁ μὴ παραπέμπων, τῷ παραπέμποντι; ὁ μὴ ἐπαινῶν, τῷ ἐπαινοῦντι; Ἄδικος οὖν b. ἔσῃ καὶ ἄπληστος, εἰ, μὴ προϊέμενος τούτων ἀνθ' ὧν ἐκεῖνα πιπράσκεται, πρεῖκα αὐτὰ βουλήσῃ λαμβάνειν. Ἀλλὰ πόσου πιπράσκονται θρίδακες; ὀβολοῦ, ἂν οὕτω τύχῃ. ἂν οὖν τις, προέμενος τὸν ὀβολὸν λάβῃ θρίδακας· σὺ δὲ, μὴ προέμενος, μὴ

CAPVT XXXII. (Nobis Cap. XXV.)

Est tibi prælatus aliquis in convivio, aut in salutatione, aut in adsumtione ad consilium? Si hæc bona sunt, gratulari debes illi cui ea contigerint: sin mala, ne doleas te illa non adeptum. Memento autem, cum eadem non facias ad consequenda illa quæ in nostra potestate non sunt, fieri non posse ut æqualia tibi tribuantur. Quo pacto enim tantumdem tribuetur ei, qui fores alicujus non frequentat, quantum ei qui frequentat? qui non deducit, quantum ei qui deducit? qui non laudat, quantum ei qui laudat? Injustus igitur eris & inexplebilis, si, non numerato pretio quo ista veneunt, gratis ea accipere volueris. At, quanti veneunt lactucæ? Obolo fortasse. Si quis igitur, dato obolo, lactucas acceperit; tu vero, pretio non numerato, non

μὴ λάβῃς· μὴ οἶου ἔλαττον ἔχειν τοῦ λαβόντος. ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἔχει ὀβελίσκους, οὕτω σὺ τὸν ὀβολόν, ὃν οὐκ ἔδωκας. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
c. ἐνταῦθα. οὐ παρεκλήθης ἐφ' ἑστιάσιν τινός; οὐ γὰρ ἔδωκας τῷ καλοῦντι, ὅσου πωλεῖ τὸ δεῖπνον· ἐπαίνου δ' αὐτὸ πωλεῖ, θεραπείας πωλεῖ. δὸς οὖν τὸ διάφορον, εἴ σοι λυσιτελεῖ, ὅσου πωλεῖται. εἰ δὲ μὴ ἐκεῖνα θέλεις μὴ προῖεσθαι, καὶ ταῦτα λαμβάνειν, ἄπληστος εἶ, καὶ ἀβέλτερος. Οὐδὲν οὖν ἔχεις ἀντὶ τοῦ δείπνου; ἔχεις μὲν οὖν, τὸ μὴ ἐπαινέσαι τοῦτον, ὃν οὐκ ἤθελες· τὸ μὴ ἀνασχέσθαι αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῆς εἰσόδου.

non acceperis; noli putare, minus te habere quam is qui accepit. Ut enim ille lacunas habet, sic tu obolum, quem non dedisti. Ad eumdem igitur modum & hic se res habet. Ad convivium alicujus non es vocatus? Nec enim dedisti quanti cœnam ille vendit: atqui vendit eam laude, vendit obsequio. Da ergo, si tibi commodum est, pretium, quo res venditur. Sin ista non vis præstare, & tamen hæc accipere, inexplebilis es, & stolidus. Nihil-ne igitur habes pro cœna? Immo habes; non laudasse eum quem volebas; non pertulisse janitorum illius insolentiam.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 155
a. Καὶ οὗτος ὁ λόγος μέρος τοῦ προτέρου δοκεῖ, πρὸς τὰς λοιπὰς ἐνστάσεις ὑπαντῶν, τὰς ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἕξεως προσαγομένας. ὁ γὰρ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφων, καὶ τὰ ἐκτὸς ἄλλοις κατα-
λιμπά-

COMMENTARIVS.

Etiam hoc præceptum pars esse videtur superioris, reliquis argumentis occurrens, quæ ab iis objiciuntur, qui eodem modo sunt adfecti. Nam qui ad sese convertitur, & aliis res externas relinquit,

λιμπάνων, καὶ τῆς τῶν πλουσίων καὶ δυναστευόντων θεραπείας καταφρονῶν, ἐν ἀτιμίᾳ δοκεῖ διάγειν, προτιμωμένων αὐτοῦ πολλῶν ἐν ἐστιάσεσι καὶ προσαγορεύσεσι, καὶ τῷ εἰς συμβουλὴν μᾶλλον ἐκείνου παραλαμβάνεσθαι. Καὶ δυνατὸν μὲν ἦν, καὶ ἐνταῦθα b.
πάλιν ἀπὸ τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, διαλύειν τὴν ἔνστασιν. εἰ γὰρ τὰ μὲν ἀγαθὰ ἡμῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, ταῦτα δὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, οὐκ ἂν εἴη ταῦτα ἡμέτερα ἀγαθά. Ὁ δὲ τοῦτον μὲν τὸν τρόπον παρῆκε τῆς λύσεως, καὶ ὡς κοινὸν, καὶ ὡς ἤδη ῥηθέντα. ἄλλῳ δὲ ἰδίῳ μᾶλλον τοῦ προκειμένου χρῆται, καὶ ἄλλην ὠφέλειαν μείζονα ἀπὸ τῶν τοιούτων τοῖς καλῶς χρωμένοις παραδείκνυσι.

Λέγει δὲ, ὅτι ταῦτα, ἐν οἷς ἄλλοι προτι- c.
μῶνται τῶν τὸν καλλίονα βίον αἱρουμένων, ἢ ἀγαθὰ πάντως ἐστὶν, ἢ κακά. προσπείσθω δὲ, τοῦ τελείου τῆς διαιρέσεως ἕνεκα, ἢ ἀδιάφορα. πολλὰ γάρ ἐστι καὶ τοιαῦτα. ἀλλ' εἰ μὲν

quit, culturamque divitum & potentum despicit, sine honore videtur ætatem degere; cum ei complures *& in salutatione, & in convivio, & in petendo consilio præponantur.* Ac potuisset ille quidem rursus hoc loco, ab eo quod in nostra potestate situm est, aut non est, objectionem istam refellere. Nam si bona nostra in nobis sita sunt, ista vero in nobis sita non sunt, non erunt ista nostra bona. Verum auctor, hac dissolvendi ratione prætermissa, tamquam communi & jam tractata, utitur alia huic loco magis propria, quæ recte utentibus subindicet, quo pacto majorem etiam ex hujusmodi rebus fructum capere possint.

Ait autem, ea in quibus alii honestioris vitæ studiosis præferantur, aut bona esse, aut mala. Sed explendæ divisionis ergo adjiciatur etiam, aut indifferentia. Multa enim talia quoque sunt. At, si indiffe-

μὲν ἀδιάφορα, οὐδὲν μᾶλλον τίμια ἢ ἄτιμά ἐστι. διὸ κατεφρόνησε τούτου τοῦ τμήματος τῆς διαιρέσεως. Ἢ οὖν ἀγαθὰ, ἢ κακά ἐστιν. Εἰ μὲν
p. 156 οὖν ἀγαθὰ, χαίρειν σε δεῖ, φησὶν, ὅτι
a. ἔτυχεν αὐτῶν ἐκεῖνος· τοῦτ' ἔστι τῇ ἐν σοὶ δυνάμει χρῆσθαι, τῇ πᾶσι τὰ ἀγαθὰ βουλομένῃ, καὶ συγχαιρούσῃ τοῖς μετέχουσιν αὐτῶν. Καὶ ὅρα, πηλίκον ἀγαθὸν ἐν τῇ δοκούσῃ ταύτῃ ἀτιμίᾳ κρυπτόμενον ἐξέφηνε. ἡ γὰρ πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις κυρίως αὕτη ἐστὶν, ἧς οὐδὲν ἀγαθὸν μεῖζον τοῖς μετ' αὐτόν ἐστιν. ὁ γὰρ Θεὸς δύναμιν ἔχει τὴν ἰσχυροτάτην, πάσης δυνάμεως αἴτιος ὑπάρχων, καὶ βούλησιν τὴν ἀγαθωτάτην·
b. ἀγαθὰ μὲν πάντα, φαῦλον δὲ μηδὲν εἶναι βουληθεὶς, ἐφ' ὅσον δυνατόν ἐστι· παρισουμένης δὲ τῇ βουλήσει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, πάντα ἀγαθύνει, καθόσον ἑκάστῳ μετέχειν δυνατόν ἐστι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δύναμιν μὲν ἔχειν τὴν ἀκροτάτην ἀδυνατεῖ, πολλῶν

indifferentia, nihilo plus honoris quam ignominiæ habent. Quare hanc divisionis partem aspernatus est Epictetus. Restat igitur, aut bona esse, aut mala. *Si* igitur *bona sunt, gaudere* (inquit) debes, *illum iis esse potitum;* hoc est, uti debes facultate, quæ tibi inest, bene cupiendi omnibus, & gratulandi iis qui bonis rebus potiuntur. Vide autem, quantum boni in ista, quæ habetur, ignominia deliteſcens, eluceſcat? Est enim hæc proprie similitudo cum Deo, qua iis quæ inferiora & posteriora Deo sunt, nullum majus bonum contingere potest. Deus enim facultate potentissima præditus, & omnis facultatis auctor, voluntate etiam optimâ, bona omnia, malum vero nihil esse voluit, quatenus fieri posset: cum autem par sit ejus potentia voluntati, omnia bona facit, quatenus unumquodque bonitatem ipsius capere potest. Humanus vero animus facultate quidem summa præditus esse non

potest,

λῶν καὶ αὐτῶν τῶν μετὰ Θεὸν τεταγμένων τῇ δυνάμει λειπομένη· βούλησιν δὲ ἔσχεν ἀπὸ Θεοῦ αὐτεξούσιον, πεφυκυῖαν πᾶσι τὰ ἀγαθὰ βούλεσθαι, ὅταν αὐτὴ τοῦτο προαιρεθῇ. Εἰκότως c. οὖν κατὰ τοῦτο μάλιστα πρὸς Θεὸν ὁμοιοῦται, καθ' ὅσον κατὰ ταύτην τὴν βούλησιν ἐνεργεῖ· κἂν μὴ δύνηται δὲ πάντα ἀγαθύνειν ὥσπερ ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὅσα δύναται ἀγαθύνουσα, τό γε ἐφ' ἑαυτῇ πάντα ἀγαθύνει, καὶ ὅσα βούλεται. τότε γὰρ ἡ βούλησις ὄντως ἐστὶ βούλησις, καὶ τελεία βούλησις, ὅταν ἡ δύναμις αὐτῇ πᾶσα τοῦ βουλομένου συνεργῇ. τῶν γὰρ ἐφ' ἡμῖν ἐσμὲν κύριοι· καὶ τὸ μὲν βούλεσθαι πᾶσι τὰ ἀγαθὰ, p. 157 ἐφ' ἡμῖν ἐστι. καὶ βούλεται ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος πάντας ἀνθρώπους εὖ ποιεῖν, καὶ οὐ τούτους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλογα ζῶα καὶ φυτὰ, καὶ μέχρι τῶν ἀψύχων προάγει τὴν βούλησιν. οὐ μέντοι δύναται ὅσα βούλεται· διότι ἡ μὲν βούλησις ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἡ δὲ δύναμις αὐτὴ οὐκ ἐφ'

potest, multis etiam Deo posterioribus potentiâ inferior: at voluntatem accepit a Deo liberam, cujus ea natura esset, ut bene cuperet omnibus, modo ipsa id vellet. Merito igitur ista ratione potissimum sit Deo similis, cum pro ista voluntate agit; &, quamvis omnia bona reddere ut Deus nequeat, ea tamen bona reddit quæ potest; adeoque quantum in ipso est, omnia, & quæcunque vult, bona reddit. Tum enim voluntas vere voluntas est, & perfecta voluntas, cum ei facultas omnis ejus qui vult, navat operam. Eorum enim, quæ in nobis sita sunt, domini sumus. Cum autem bene velle omnibus, in nobis situm sit; cupit bonus homo omnibus hominibus benefacere, nec eis tantum, sed & brutis animantibus & stirpibus, ejusque voluntas usque ad inanima etiam porrigitur. Verum non potest, ut vult, bene mereri de omnibus, quod voluntas quidem in nobis

ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν αἰτίων δεο-
b. μένη, καὶ κρειττόνων ἡμῶν. καὶ διὰ τοῦτο ἐν
τῇ βουλήσει τὸ ἀγαθὸν ἔχομεν, ὅτι αὐτὸ ἐφ'
ἡμῖν ἐστί. Τοῦτο μὲν οὖν τοιοῦτον.

Εἰ δὲ κατὰ φύσιν κακά ἐστι ταῦτα, περὶ ὧν ὁ λόγος· μὴ δυσχέραινε, ἀλλὰ καὶ χαῖρε πάλιν, ὅτι σὺ μὴ ἔτυχες αὐτῶν. οὕτως ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἀτιμίαν νομίσει τὸ μὴ τυγχάνειν τούτων· ἀλλὰ, κἂν ἀγαθὰ ᾖ, ἐπὶ τῷ ἄλλον τυχεῖν, κἂν κακὰ, ἐπὶ τῷ αὐτὸς μὴ τυχεῖν, εὐφρανθήσεται. Οὕτω μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ συμφέροντος, τὴν δυσχέρανσιν,
c. τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ τυγχάνειν τῶν εἰρημένων τούτων, διέλυσεν. εἴτε γὰρ ἀγαθὰ ταῦτα, μεῖζον ἀγαθὸν ἐκ τοῦ μὴ τυχεῖν ὑπέδειξε τῷ βουλομένῳ, τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοιότητα· εἴτε κακὰ, τὸ μὴ τυχεῖν ἀγαθόν ἐστιν.

Εἶτα ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ, καὶ ἐφεξῆς ἀπὸ τοῦ δικαίου, ποιεῖται, τὴν ἐπιχείρησιν. Ἀπὸ μὲν τοῦ

nobis ſita eſt, ipſa facultas vero non item, cum aliarum plurium cauſſarum adjumenta deſideret, earumque præſtantiorum nobis. Quare noſtrum bonum in voluntate ineſt, quoniam in nobis illud ſitum eſt. Et hoc quidem ita ſe habet.

Si vero ea, de quibus hic agitur, ſuapte natura *mala ſunt; rurſus ne moleſte ferto*, ſed gaude potius, *ea tibi non accidiſſe*. Sic vir bonus, non potiri iſtis, non ignominiam interpretabitur: ſed, ſive bona illa fuerint, eo quod iis alius potitus fuerit, ſive mala, quod ipſe iis careat, lætabitur. Ad hunc igitur modum loco ab utili, ægritudinem iſtam non potiundi iis quæ dicta ſunt, profligavit. Sive enim ea bona ſunt, oſtendit ei qui vult, majus bonum, quod ex hoc ipſo, quod illis careat, capere poſſit, ſcilicet ſimilitudinem cum Deo: ſive mala, bonum eſſe oſtendit in ea non incidiſſe.

Deinceps ab eo, quod fieri poteſt, argumentatur, & mox dein a juſto. *Ab eo* quod

τοῦ δυνατοῦ· ὅτι ἀδύνατόν ἐστι, τὸν μὴ θεραπεύοντα τὸν ἑστιάτορα τῶν αὐτῶν παρ' αὐτοῦ τυγχάνειν, ὧν οἱ θεραπεύοντες τυγχάνουσι. Θεραπεία δὲ τούτων, ἐστὶ τὸ φοιτᾶν ἐπὶ θύραις, τὸ παραπέμπειν ἐν ἀγορᾷ, τὸ ἐπαινεῖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ γινόμενα, ὁποῖά ποτ' ἂν ᾖ. σὲ οὖν, μὴ ποιοῦντα ταῦτα, εἴπερ βούλει φιλοσοφεῖν, ἀδύνατον τυγχάνειν τῶν αὐτῶν, ὧν οἱ ποιοῦντες τυγχάνουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἄδικόν ἐστι καὶ ἄπληστον, τὸ, μὴ διδόντα ἐκεῖνα, ἀνθ' ὧν πωλεῖ τὸ δεῖπνον, ἐθέλειν λαμβάνειν αὐτό. ἄδικον μὲν γὰρ, τὸ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν· ἄπληστον δὲ, τὸ καὶ τὸ δεῖπνον ἐθέλειν λαβεῖν, καὶ τὸ, οὗπερ πιπράσκεται, μὴ δοῦναι. Εἶτα, ὅτι οὐδὲ ἔλαττον ἔχει τούτου τοῦ δειπνοῦντος αὐτὸς μὴ δειπνῶν, δείκνυσιν ἐναργῶς ἀπὸ τοῦ τῆς θείδακος παραδείγματος. ἔχοντος γὰρ ἐκείνου τὸ δεῖπνον, ἔχεις σὺ, φησὶ, τοῦ δείπνου τιμιώτερον, τὴν σαυτοῦ ἐλευθερίαν, τὸ

p. 158 a.

quod fieri poteſt: *Non poſſe fieri*, ut a convivatore *tribuantur eadem non colenti, quæ colentibus* ipſum tribuantur. Cultura vero eſt, *frequentare fores* ejus, *adſectari* in foro, omnia ejus & dicta & facta *laudare*. Ut igitur tu, qui ut philoſophus iſta non facias, eadem conſequare, quæ qui faciunt, non modo fieri non poteſt: ſed *iniquitatis* etiam eſt, & *inexplebilis cupiditatis*, *non dare ea quibus ille cœnam vendit, velle eam accipere*. Iniquum eſt enim, aliena concupiſcere: inſatiabilis vero eſt cupiditatis, cœnam velle accipere, nec tamen pretium velle ſolvere quo illa venditur. Deinde, te cœnæ illius expertem, non eſſe deteriore conditione eo qui cœnet, evidenter *lactucæ* docet exemplo. Nam cum ille cœnam habeat, *tu habes* id, quod cœnâ eſt præſtantius, *libertatem*

τὸ μὴ ἐπαινεῖν ὃν οὐκ ἤθελες, τὸ μὴ ἀνέχεσθαι αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῆς εἰσόδου. εἰ δὲ ταῦτα βούλει καὶ τὸ δεῖπνον ἔχειν, καὶ ἄδικος εἶ, καὶ ἄπληστος· καὶ, τοιοῦτος ὤν, ἀβέλτερος· ὅτι οὐχ ἕξεις, τίνι c. συγκρινόμενος, βελτίων φανήσῃ.

tem non laudandi eum quem nolis, non perferendi ea quæ in ejus vestibulo perferuntur. Si vero & hæc & cœnam habere vis; & iniquus es, & insatiabilis; &, talis cum sis, hominum pessimus: quod non erit, quicum collatus melior deprehendaris.

ΚΕΦ. λγ'.

Τὸ βούλημα τῆς Φύσεως καταμαθεῖν ἐστιν ἐξ ὧν οὐ διαφερόμεθα πρὸς ἀλλήλους. οἷον· ὅταν ἄλλου παιδάριον κατεάξῃ τὸ ποτήριον, πρόχειρον αὐτὸς λέγειν, ὅτι, Τῶν γιγομένων ἐστίν. ἴσθι οὖν, ὅτι, ὅταν καὶ τὸ σὸν κατεαγῇ, τοιοῦτον εἶναί σε δεῖ, οἷον ὅτε καὶ τὸ τοῦ ἄλλου κατεάγη. Οὕτω μετατίθει καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα. τέκνον ἄλλου τέθνηκεν, ἢ γυνή; οὐδείς ἐστιν, ὃς οὐκ ἂν εἴποι, ὅτι, Ἀνθρώπινον. ἀλλ', ὅταν τὸ αὐτοῦ τινος ἀποθάνῃ,

CAPVT XXXIII. (Nobis Cap. XXVI.)

Naturæ consilium ex iis rebus, de quibus nulla inter homines controversia est, cognosci potest. Exempli gratia: si alterius puer poculum fregit, in promtu statim habemus dicere, Ex iis hoc est, quæ accidere solent. Scito igitur, cum & tuum fractum fuerit, talem te esse oportere, qualis eras cum alterius frangeretur. Pariter ad majora etiam transfer. Alterius obiit filius aut uxor? Nemo est, quin dicat, Humanæ hæc esse sortis. At, ubi suus cujuspiam obiit, statim;

θάνῃ, εὐθὺς, Οἴμοι, τάλας ἐγώ. ἐχρῆν δὲ μεμνῆσθαι, τί πάσχομεν, περὶ ἄλλων αὐτὸ ἀκούσαντες. p. 159 a.

statim, Heu mihi! me miserum! Oportebat autem meminisse, quo modo adficiamur, ubi de aliis id audimus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Αἱ κοιναὶ τῶν ἀνθρώπων περὶ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως ἔννοιαι, καθ' ἃς οὐ διαφερόμεθα, ἀλλ' ὁμοδοξοῦμεν ἀλλήλοις οἱ ἄνθρωποι· οἷον, ὅτι τὸ ἀγαθὸν ὠφέλιμόν ἐστιν, καὶ τὸ ὠφέλιμον ἀγαθὸν, καὶ ὅτι τοῦ ἀγαθοῦ πάντα ἐφίεται, καὶ ὅτι τὸ ἴσον οὔτε ὑπερέχει οὔτε ὑπερέχεται, καὶ ὅτι τὰ δὶς δύο τέσσαρα· αὗται οὖν αἱ ἔννοιαι, καὶ ὅσαι τοιαῦται, κατὰ λόγον ὀρθὸν συστᾶσαι ἐν ἡμῖν, καὶ πολλῷ χρόνῳ βασανισθεῖσαι, ἀληθεῖς εἰσι, καὶ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἐφαρμόττουσαι. Αἱ δὲ ἴδιαι ἑκάστου ἔννοιαι, καὶ διαμαρτάνουσι πολλάκις· αἱ μὲν, ἐξ αἰσθήσεως λαμβανόμεναι ἀπατωμένης, ὡς, τὸ τὴν σελήνην ἴσην εἶναι τῷ μεγέθει τοῦ ἡλίου· ἢ ἀπὸ ὀρέξεως ἀλόγου, ὡς ἡ λέγουσα, b.

R 2

COMMENTARIVS.

Communes hominum de rerum natura notiones, in quibus non aliud, sed *idem sentimus omnes*: veluti, Bonum esse utile, & utile bonum; Bonum ab omnibus adpeti; Aequale nec superare, nec superari; Bis duo esse quatuor: hæ igitur notiones, & id genus aliæ, recta ratione in nobis constitutæ, longoque tempore exploratæ, veræ sunt, & cum rerum natura congruentes. Peculiares vero singulorum notiones sæpe hallucinantur: partim a sensu decepto acceptæ; cujusmodi est, Lunam ejusdem esse cum sole magnitudinis; partim a bruto adpetitu; qualis ea est, quæ omnem

volupta-

c. σα, πᾶσαν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι· ἢ ἀπὸ λόγου ἀβασανίστου, ὡς ἡ λέγουσα, δύο ἀρχὰς εἶναι τῶν πάντων, καὶ ἡ τὴν ψυχὴν σῶμα νομίζουσα. αὗται οὖν, καὶ αἱ τοιαῦται, παθ' ἃς διαφερόμεθα, οὐ πάντως εἰσὶν ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐνίοτε αἱ ταύταις ἐναντίαι· καὶ οὐκ ἀσφαλὲς ἀπὸ τούτων ἡμῖν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καταμανθάνειν, ἣν εἶπε βούλημα φύσεως.

Τεκμήριον δὲ τοῦ τῶν μὲν ἰδίων ἀβεβαίου, τῶν δὲ κοινῶν βεβαίου, τὸ, τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον τὸ αὐτὸ πάθος ἄλλως μὲν, ἐὰν αὐτὸς πάθῃ, ἐμπαθέστερον μᾶλλον, καὶ ἀλογώτερον φέροντα; ἄλλως δὲ, ὅταν ἄλλῳ συμβαῖνον αὐτὸ θεάσηται. ἀπαθέστερον γὰρ αὐτὸ τότε καὶ ἀληθέστερον ὁρᾷ, καὶ συμφωνότερον πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τοὺς μὴ πάσχοντας, μηδὲ πάθει κρίνοντας, ἀλλὰ λόγῳ. καὶ τοῦτο ἐπὶ παραδείγματος εὐτελοῦς, τῆς τοῦ ποτηρίου καταθραύσεως, [δεικνύει.] ὅταν γὰρ ἄλλου παιδά-

p. 160 a.

voluptatem esse bonum affirmat: partim a ratione non satis explorata; cujusmodi est eorum, qui duo rerum omnium principia, quive animum corpus esse, statuunt. Hæ igitur, & harum similes, de quibus dissentimus, non omnino veræ sunt, sed interdum eæ quæ sunt hisce contrariæ: neque tutum nobis est, ex his rerum naturam æstimare, quam *naturæ propositum aut voluntatem* adpellat.

Evidens autem illud argumentum est, cum levitatis peculiarium, tum constantiæ communium notionum, quod idem homo eumdem casum aliter, si ipsi acciderit, gravius scilicet & imprudentius fert: aliter, si alteri eum accidisse viderit; tunc enim tranquillius eum & verius intuetur, magisque cum cæteris hominibus consentit, quibus tale nihil accidit, quique non ex affectu, sed ratione judicant. Atque hoc rei vilis, confracti poculi, exemplo declarat. Nam *cum alterius puer*

παιδάριον κατάξῃ ποτήριον, πρόχει- b.
ρον ἡμῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀπαθῶς κρίνου-
σι, λέγειν, ὅτι τῶν γινομένων ἐστὶ τὸ
τὸν παῖδά ποτε ῥεμφθῆναι, καὶ προσκρουσαι ἢ
ἀφεῖναι αὐτὸ, καὶ τὸ ὑάλινον προσκρουσθὲν ἢ
ἀφεθὲν καταχθῆναι. ὅταν δὲ τὸ ἡμέτερον κατ-
αχθῇ, καὶ ἀγανακτοῦμεν, ὡς καινοτέρου τινὸς
ἐφ' ἡμῶν γενομένου. καίτοι ἔδει καὶ τότε ἐννοεῖν,
ὅτι τῶν γινομένων ἐστίν. Οὕτως οὖν, φησὶ, με-
τατίθει καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα. Ἐὰν τέκ-
νον ἄλλου ἀποθάνῃ, ἢ γυνὴ, οὐδείς
ἐστιν ὃς οὐκ ἂν εἴποι, ὅτι ἀνθρώπινόν c.
ἐστι τὸ συμβάν· κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας, καὶ
τῇ Φύσει συμβαινούσας, κρίνων τότε τὸ γεγο-
νός. τὸ γὰρ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον, ἀνθρώ-
πινόν ἐστι, τῇ Φύσει τοῦ ἀνθρώπου θνητοῦ ὄν-
τος προσῆκον. ἀλλ' ὅταν τὸ αὐτοῦ τινὸς
ἀποθάνῃ, εὐθὺς οἴμοι, καὶ τάλας ἐγὼ,
καὶ δεῦρο, καὶ τραγῳδίαι, ὡς ἡμῖν μόνοις πα-
ρὰ Φύσιν τινὸς συμβεβηκότος.

puer poculum confregerit, in promtu nobis *eſt*, cæterisque ſine adfectu judicantibus, *ut dicamus, ita fieri ſolere*, ut puer aliquando, vagans animo, allidat vitreum poculum, & ut id allisum aut manu elapsum confringatur. Cum vero noſtrum confractum fuerit, indignamur, quaſi novi aliquid nobis accidiſſet. Atqui tum quoque cogitandum erat, ita ſolere fieri. *Hæc* igitur, inquit, *transfer etiam ad majora. Si filius alterius mortuus eſt, aut uxor; nemo eſt quin dicat, humanum eſſe* illum caſum; facto judicio ſecundum communes notiones, naturæque congruentes. Nam emori hominem, humanum eſt, naturæque hominis mortalis conveniens. *Sed cum ſuus alicui filius moritur, ſtatim* auditur, *Hei mihi! Me, miſerum!* ploratus, tragœdiæ: quaſi nobis ſolis contra naturam aliquid accidiſſet.

Mens

Ἐχρῆν δὲ μεμνῆσθαι, πῶς ἄλλου θρηνοῦντος διατιθέμεθα· ὅτι ἐφιστάνομεν τότε καλῶς, μὴ τὸ πρᾶγμα ταραττειν ἐκεῖνον, φυσικὸν ὄν, καὶ ἐξ ἀνάγκης συμβαῖνον, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ πάθος ὁ πέπονθε περὶ τὸ πρᾶγμα. διπλοῦν δέ ἐστι τοῦτο· συμπάθειά τε ἄλογος, καὶ ὑπὲρ τὸ δέον γινομένη, ψυχῆς λογικῆς πρὸς σῶμα θνητὸν, καὶ * * εἰκὸς ἀποθανεῖν αὐτὸ, ἀλλ' οὕτω ζῆν, ὡς ἀεὶ συνεσομένῳ. καὶ τοῦτῳ μάλιστα ἐκπλήττει καὶ θορυβεῖ, τὸ ἀνέλπιστον ἐπιέναι· ἐπεὶ, εἰ ἐμελετᾶτο καὶ συνεθίζετο κατὰ τὴν φαντασίαν, οὐκ ἂν οὕτως ἐτάραττε καὶ ἐλύπει. Τεκμήριον δὲ τούτου ἐναργὲς, οἶμαι, ἐστὶ, τὸ καὶ τοὺς πάνυ περιπαθῶς ἐπὶ τούτοις διατεθέντας, μετ' ὀλίγον χρόνον διὰ τὴν συνήθειαν, ὡς μηδενὸς γενομένου τοιούτου, καταπραΰνεσθαι, καὶ τότε τὰς κατὰ φύσιν ἐννοίας προβάλλεσθαι· ὅτι ἀνθρωπικόν ἐστιν, ὅτι τὸ θνητὸν

p. 161 a. b.

Meminisse autem *oportebat*, quomodo alio plorante adfecti simus: nempe, cogitare nos tum, ut rectum est, non re ipsa, quæ naturalis sit, & necessario eveniat, illum turbari; sed suo, quem de re conceperit, adfectu. Is vero conduplicatus est: cum quod præter rationem & supra quam decet, rationis particeps animus mortale corpus diligit; tum quod non cogitat, consentaneum esse ut illud sit moriturum, sed quod ita vitam instituit, quasi perpetua ejus consuetudine frui possit. Maxime vero hoc percellit & perturbat, quod inexspectatum accidit. Nam si quidem id meditatus esset, & cogitando quasi familiare sibi fecisset, non ita perturbaretur atque doleret. Cujus rei illud evidens est utique argumentum, quod ii etiam, qui casum aliquem acerbissime tulerunt, paulo post ob adsuetudinem, quasi nihil tale accidisset, leniuntur, & tunc notionibus naturæ consentaneis sese tuentur: humanum esse; mortale

necesse

θνητὸν ἀποθνήσκειν ἀνάγκη, ὅτι καὶ ἡμεῖς ταχέως καταληψόμεθα. εἰ δὲ μετὰ τὸ συμβῆναι, διὰ τὸν συνεθισμὸν τοῦ χωρισμοῦ, ῥᾳδίως c.
οὕτως αὐτὸν ὑποφέρομεν· καὶ πρὸ τοῦ συμβῆναι, οἶμαι, διὰ τῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν χωρισμὸν συνεθιζόμενοι, οὐκ ἔτι οὕτως αὐτὸν περιπαθῶς ὑποδεξόμεθα.

Αἴτιον δὲ τοῦ μὴ συνεχῶς πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντας τὰ τοιαῦτα, συνεθίζεσθαι πρὸς αὐτά· ἓν μὲν, τὸ τοῖς παροῦσιν ἀεὶ συντυπτοῦσθαι τὰς ψυχὰς τὰς πολλῶν ἀνθρώπων· ὥστε καὶ εὐημερουῦντας, ἀεὶ νομίζειν εὐημερεῖν, καὶ, λυπηροῦ p. 162
συμβαίνοντος τινὸς, μηδέποτε αὐτοῦ ἐλπίζειν a.
ἀπαλλάττεσθαι· ἕτερον δὲ, οὐδὲν ἔλαττον τούτου, ἡ πολλὴ καὶ ἄμετρος περὶ τὰ τοιαῦτα συμπάθεια, δι' ἣν καὶ ἡ φαντασία τοῦ χωρισμοῦ λυπηρότατόν ἐστιν αὐτοῖς. οὐδεὶς δὲ ἑκὼν τοῖς λυπηροῖς ἐν διατρίβει. Τὴν οὖν συμπάθειαν μάλιστα μετρητέον, κρίνοντάς τε ὀρθῶς, τί τὸ

neceſſe eſſe mori; nobis etiam fatum brevi impendere. Iam ſi poſt eventum, ob ſejunctionis conſuetudinem, eam tam facile ferimus; pari ratione, ſi ante eventum adſueverimus ſejunctioni, cogitatione eam præcipientes, non amplius adeo perturbatis animis, puto, eamdem excipiemus.

Cauſſa vero, cur talia non continenter ob oculos habemus, nec adeo illis adſuescimus, una hæc eſt, quod rebus præſentibus vulgo ita conformantur animi hominum, ut & in rebus ſecundis ſibi perſuadeant, eâdem ſemper fortunâ ſeſe uſuros, &, aliquâ moleſtiâ objectâ, numquam ea ſe liberatum iri putent. Altera cauſſa eſt, & ea quidem hac non levior, nimius & immodicus talium rerum amor, unde vel cogitatio ſejunctionis illis fit moleſtiſſima. Nemo vero volens rebus moleſtis immoratur. Amor igitur in primis moderandus eſt; vereque judicandum, qui

συμπάσχου, καὶ τίνι συμπάσχει, ὅτι ἀλλοτρίῳ πράγματι· καὶ τῆς συνηθείας καὶ τοῦ χορτασμοῦ τὸ πολὺ παραιτητέον, καὶ λόγων ἀφεκτέον τὴν συμπάθειαν ἐπιτεινόντων, καὶ ἔτι μᾶλλον τῶν ἔργων.

b.

qui sis qui ames: quid sit quod ames; nempe, rem esse alienam. Tum, in ipsa consuetudine cavendum est, ne nimis & supra modum ea utamur; abstinendumque cum verbis, tum magis etiam factis, quibus adfectio nostra ultra modum augeatur.

ΚΕΦ. λδ'.

Ὥσπερ σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται οὕτως οὐδὲ κακοῦ Φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται.

CAPVT XXXIV. (Nobis Cap. XXVII.)

Quemadmodum scopus non ponitur aberrandi caussa; sic nec mali natura exsistit in mundo.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ὁ περὶ τῆς ὑποστάσεως τῶν κακῶν λόγος μὴ καλῶς διερρωθεὶς, καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ἀσεβείας αἴτιος γέγονε, καὶ τῆς τῶν ἠθῶν εὐαγωγίας τὰς ἀρχὰς διεταράξε, καὶ πολλαῖς καὶ ἀλύτοις ἀπορίαις ἐνέβαλε τοὺς μὴ καλῶς αἰτιολογοῦν-

COMMENTARIVS.

Disputatio de NATVRA ATQVE ORTV MALORVM, non bene explicata, cum impietatis erga Deum caussa exstitit; tum morum honestæque disciplinæ principia perturbavit; tum multis, iisque inexplicabilibus, dubitationibus involvit eos, qui caussas illius non

λογοῦντας αὐτήν. Εἴ τε ἀρχήν τις λέγοι τὸ κακὸν, ὡς εἶναι δύο τῶν ὄντων ἀρχὰς, τό τε ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακὸν, πολλὰ καὶ μεγάλα ἄτοπα συμβαίνει. τὸ γὰρ ἀρχικὸν τοῦτο ἀξίωμα, ἓν ὂν καὶ κοινῶς ὑπάρχον ἀμφοτέροις ἐναντίοις οὖσι, πόθεν αὐτοῖς ἔφυτεν, εἰ μὴ ὑπὸ μιᾶς αἰτίας, πρὸς ἀμφοῖν οὔσης; πῶς δὲ ὅλως ἐναντία ταῦτα ἔσται, μὴ ὑφ' ἕν τι κοινὸν γένος τεταγμένα; σὺ γὰρ νὰ διάφορα ἁπλῶς ἐναντία ἐστίν. οὐ γὰρ ἂν τις εἴποι τὸ λευκὸν ἐναντίον εἶναι τῷ θερμῷ, ἢ τῷ ψυχρῷ· ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ κοινὸν γένος πλεῖστον ἀλλήλων διεστηκότα, ταῦτά ἐστιν ἐναντία· τὸ μὲν λευκὸν τῷ μέλανι, κοινὸν ἔχοντα γένος τὸ χρῶμα, ἄμφω γὰρ ὁμοίως χρώματά ἐστι· τὸ δὲ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, ὧν γένος ἡ ἁπτικὴ κατὰ ταὐτὰ πεικτης. Διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατον τὰ ἐναντία ἀρχὰς εἶναι, ὅτι ἀνάγκη προυπάρχειν αὐτῶν τὸ κοινὸν γένος· καὶ μέντοι καὶ διότι ἀνάγκη πρὸ τοῦ

a. p. 163

b.

non veras reddiderunt. Nam sive quis principium esse dicat Malum, ut duo sint principia rerum, bonum & malum; multæ magnæque absurditates sequuntur. Nam illa principii dignitas, si una eademque communiter ambobus insit inter se contrariis, unde eis advenit, nisi ab una causa ad utrumque pertinente. Quo pacto vero omnino contraria erunt ista, ni sub uno communi genere collocentur? Neque enim contraria inter se sunt, quæ sunt prorsus & simpliciter diversa: nec enim quisquam dixerit, album contrarium esse calido, aut frigido; sed quæ uno communi genere comprehensa, plurimum inter sese differunt, ea contraria sunt; veluti album nigro, quorum commune genus est color, nam utrumque ex æquo color est; & calidum frigido, quorum genus est tactilis qualitas eodem sensu percepta. Quamobrem fieri nequit, ut, quæ contraria sunt, sint principia: quia necesse est, ante illa

esse

τοῦ πλήθους τὸ ἓν εἶναι, εἴπερ ἕκαστον τῶν
c. πολλῶν ἐν ἀνάγκῃ εἶναι κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς τοῦ
πρώτου μέθεξιν, ἢ μηδὲν εἶναι ὅλως. ἔτι δὲ, εἰ
ἀνάγκη πρὸ πάσης ἰδιότητος ἀρχικὴν εἶναι μονάδα, ἀφ' ἧς πᾶσα ἡ ἰδιότης ἡ ἐν πολλοῖς μεμερισμένη ὑφίσταται· (ἀπὸ γὰρ τοῦ θείου καὶ ἀρχικοῦ καλοῦ πάντα τὰ καλὰ πρόεισι· καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης θείας ἀληθείας, πᾶσα ἀλήθεια·) ἀνάγκη οὖν καὶ τὰς πολλὰς ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχὴν ἀνατείνεσθαι, οὗ χάριν μερικὴν ἀρ-
p. 164 χὴν οὖσαν ἐκείνην, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἑκάστην,
a. ἀλλ' ἀρχὴν ἀρχῶν ὑπάρχουσαν πασῶν, καὶ ἐξῃρημένην, καὶ πάσας εἰς ἑαυτὴν συναιροῦσαν, καὶ πάσαις ἀφ' ἑαυτῆς τὸ ἀρχικὸν ἀξίωμα παρεχομένην ὁμοφυῶς, μετὰ τῆς ἑκάστῃ προσηκούσης ὑφέσεως. Οὕτω μὲν οὖν ἄτοπον, τὸ, δύο ἢ πλείονας ὅλως τοῦ ἑνὸς τὰς πρώτας λέγειν ἀρχάς.

Ἀναγκαῖ-

esse commune genus; atque etiam quia necesse est, unum esse ante multitudinem; quandoquidem unumquodque multorum aut unum esse necesse est, ob participationem unius, aut nihil esse prorsus. Præterea, si necesse est, ante omnem propriam qualitatem esse principalem unitatem, unde omnis proprietas inter multa distributa oriatur: (nam a divino & principali pulcro pulcra omnia prodeunt; & a prima divina veritate omnis veritas:) necesse est etiam, multa principia ad unum referri principium, quod non ex parte principium quoddam sit, sicut reliqua singula; sed quod sit principiorum omnium principium, & eximium, omniaque cætera in sese contrahat, & omnibus a sese principii dignitatem æquabili quodam modo impertiat, cum ea quidem, quæ unicuique convenit, remissione ac diminutione. Et ita quidem absurdum est, duo, aut omnino plura uno prima principia statuere.

Qui

Ἀναγκάζονται δὲ οἱ δύο λέγοντες τῶν ὅλων ἀρχὰς, τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, καὶ τὸν b. ἀγαθὸν παρ' αὐτοῖς λεγόμενον Θεὸν μηκέτι πάντων αἴτιον λέγειν, μηδὲ παντοκράτορα δικαίως ἀνυμνεῖν, μηδὲ δύναμιν αὐτῷ τὴν ἀκροτάτην καὶ ὅλην ἀνατιθέναι, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης δυνάμεως, εἴπερ ἄρα καὶ τοῦτο· μηδὲ νομίζειν, πάντα ἀγαθαίνειν καὶ φωτίζειν αὐτὸν, πηγὴν λεγόμενον ἀγαθότητος καὶ φωτός. Οἷα δὲ καὶ ὅσα βλάσφημα εἰς τὸν Θεὸν τοῖς ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ; καὶ γὰρ δειλὸν εἰσάγουσιν αὐτὸν, δεδοικότα τὸ κακὸν ἐγγὺς c. τῶν ὅρων αὐτοῦ γενόμενον, μὴ καὶ ἐντὸς εἰσέλθῃ. καὶ διὰ ταύτην τὴν δειλίαν ἀδίκως καὶ ἀσυμφόρως μέρη ἑαυτοῦ καὶ μέλη τοῖς ψυχοῖς οὔσας, ὥς φασι, μηδὲν ἁμαρτούσας πρότερον, ἔρριψε τῷ κακῷ, ἵνα τὰ λοιπὰ τῶν ἀγαθῶν διασώσῃ· ὥσπερ στρατηγός, φασι, πολεμίων ἐπιόντων, μέρος αὐτοῖς τοῦ οἰκείου στρατοῦ προΐεται.

Qui autem duo rerum omnium principia, BONVM & MALVM, esse dicunt; coguntur hi etiam, eum, quem bonum Deum ipsi adpellant, omnium rerum auctorem esse negare, neque ut rerum omnium dominum celebrare, nec summam & omnem ei potentiam tribuere, sed totius potentiæ vix ac ne vix quidem dimidiam partem ei relinquere; denique non credere, eum, qui fons bonitatis & lucis dicatur, bonitatem & lucem omnibus impertiri. Quæ autem & quanta divinæ majestatis probra oratione eorum consequuntur? Nam & timidum inducunt Deum, MALVM ipsius finibus adpropinquans metuentem, ne intra fines quoque penetret; ob eumque timorem injuste atque inutiliter, animos, cum nihil ante peccassent, ut ajunt, sui partes & membra, objicientem MALO, ut bonorum reliquias tuentur; instar Imperatoris, ut ajunt, qui hostibus ingruentibus partem sui exercitus objiciat,

ται, ἵνα τὸ λοιπὸν διασώῃ. ταῦτα γάρ ἐστιν αὐτῶν τὰ ῥήματα, εἰ καὶ μὴ ἐπ' αὐτῶν ἴσως
p.165 τῶν λέξεων. ὁ δὲ ῥίψας τὰς ψυχὰς κατ' αὐ-
a. τοὺς, ἤτοι ὁ κελεύσας ῥιφῆναι, ἢ ἐλέσθετο, ἢ οὐκ ἐνέησεν, οἷα μέλλουσιν αἱ ψυχαὶ πάσχειν ἐνδοθεῖσαι τῷ κακῷ· ὅτι ἐμπίπραανται, καὶ ταγηνίζονται, ὡς φασι, καὶ κακοῦνται παντοίως, μήτε ἁμαρτοῦσαί τι πρότερον, καὶ μέρη τοῦ Θεοῦ οὖσαι. τὸ δὲ τελευταῖον, ὥς φασιν, αἱ ἀσεβεῖς αὐτῶν γενόμεναι· (τοιαῦται δὲ εἰσι παρ'
b. αὐτοῖς, οὐχ' αἱ φονεύσασαι, ἢ μοιχεύσασαι, ἤ τι τῶν ἐξαγίστων τούτων ἀπὸ ζωῆς διεφθαρμένης ποιήσασαι, ἀλλ' αἱ μὴ λέγουσαι δύο ἀρχὰς εἶναι τῶν πάντων, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν.) αὗται οὖν, οὐδὲ ἐπιστρέφουσιν ἔτι, φασὶν, εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀλλὰ μένουσι τῷ κακῷ συγκεκολλημέναι· ὥστε καὶ ἀτελῆ μένειν ἐκεῖνον, μέρη αὐτοῦ ἀπολέσαντα.

Καὶ ἀνόητος οὖν ἐστι κατ' αὐτοὺς, (μὴ γὰρ ἐμὸς ὁ λόγος ἔστω) μήτε τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον λογί-

objiciat, ut reliquum conſervet. Hoc enim ipſum illi dicunt, etſi fortaſſe verbis iisdem non utuntur. Qui vero, ut ipſi auctores ſunt, animas projecit, projicive juſſit, aut oblitus eſt, aut non cogitavit, quæ perpetienda eſſent animis MALO traditis; nempe uri eas, & in ſartagine torreri, ut ajunt, & modis omnibus excruciari; idque eum nihil antea peccarint, & Dei partes ſint. Poſtremo illud addunt, ſi quæ earum impiæ fuerint (tales autem apud eos ſunt, non cædibus, non adulteriis, non aliis corruptæ vitæ ſceleribus pollutæ; ſed quæ duo rerum eſſe principia, bonum & malum, negent) eas igitur ad bonum non reverti amplius, ſed MALO adglutinatas permanere. Itaque & imperfectus ille manet, partibus ſuis amiſſis.

Fuerit igitur etiam, iisdemque auctoribus (neque enim hoc a me dictum eſto) amens & vecors Deus, qui

λογίσασθαι δυνηθείς, μήτε τὴν τοῦ κακοῦ φύσιν γινώσκων. πῶς γὰρ ἂν εἰσέλθῃ εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μοίραν τὸ κακόν, ἐξ ἀϊδίου διακεκριμένων αὐτοῖς τῶν κλήρων, ὥς φασι, καὶ κατὰ τὰς αὐτῶν φύσεις ἀφωρισμένων; ἀπὸ τίνος οὖν λέγουσι; δῆλον δὲ, ἢ ἐκ ταὐτομάτου· καὶ εἴη ἂν πάντως ἀρχὴ κατ' αὐτοὺς τὸ αὐτόματον· ἢ ἀπό τινος ὑπὲρ ἄμφω ὄντος. ὅπως δ' ἂν ἔχῃ τοῦτο, πρὸ τοῦ κόσμου παρ' αὐτοῖς γενέσθαι· ὡς γὰρ ἐν γῇ τὴν διανομὴν ποιοῦσι· τὰ μὲν τρία μέρη, τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν καὶ βόρειον, τῷ ἀγαθῷ διδόντες· τὸ δὲ μεσημβρινὸν, p. 168
τῷ κακῷ· καὶ γὰρ καὶ τὰ πέντε τοῦ κακοῦ ταμιεῖα, ὡς ἄντρα τινὰ ὑποτίθενται· καὶ δένδρα, καὶ ζῶα πλάττουσιν ἐκεῖ χερσαῖα καὶ ἔνυδρα, μαχόμενα ἀεὶ, καὶ ὑπὸ τοῦ Πενταμόρφου παρ' αὐτοῖς ἐσθιόμενα, καίτοι ἄφθαρτα πάντα λέγονται ἐκεῖνα, ὡς καὶ τὰ πρῶτα ἀγαθά. διὰκει-

qui nec, quid ſibi expediret, reputare potuerit, neque MALI naturam intelligat. Nam quo pacto BONI quaſi provinciam intraſſet MALVM, cum limites eorum ab omni æternitate diſterminati ſeparatique fuerint, ut ajunt, & pro ſua natura ſegregati? A quo igitur id factum dicunt? Nempe; ſive caſu & fortuito: ſic illis caſus principium utique fuerit: ſive ab aliquo, quod ſit utroque illorum ſuperius. Quocumque autem pacto illud ſe habeat, adparet, illud ſecundum eos ante mundum fuiſſe. Nam, velut in terra, partitionem faciunt; & orientales, occidentales & ſeptemtrionales partes BONO tribuunt, meridionales vero MALO. Nam & quinque MALI conclavia, velut antra quædam, comminiſcuntur: ibique arbores fingunt, & animalia terreſtria & aquatica, perpetuo inter ſeſe pugnantia; quæ quamvis immortalia dicantur eſſe omnia, haud ſecus ac prima bona, tamen a quinqueformi, quod fingunt, monſtro devorentur.

Cum

διωκισμένων δ' οὖν ἐξ ἀρχῆς κατὰ φύσιν τῶν τόπων, πῶς δυνατὸν ἦν εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ
b. μοῖραν τὸ κακὸν εἰσελθεῖν; πῶς δὲ δυνατὸν ἦν τὸ ἐναντίον; οὕτω γὰρ καὶ τὸ λευκὸν, μένον λευκὸν, μέλαν ἔσται· καὶ τὸ φῶς, μένον φῶς, ἐνδέχεται σκότος. Εἰ οὖν ταῦτα ἀδύνατα, πῶς μετὰ τοῦ δειλοῦ καὶ ἀδίκου οὐχὶ καὶ ἀνήκεστόν ἐστι τὸ βλάψαι τῷ κακῷ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀπὸ τότε μέχρι καὶ νῦν πράγματα ἔχειν, ὥς φασι, μὴ δυνάμενον αὐτὴν τελέως ἀνακαλέσασθαι, μηδὲ δυνησόμενον, διὰ τὸ τινὰς, ὡς πρότερον ἐμνήσθην, ψυχὰς μένειν κατ' αὐτοὺς ἐν τῷ κακῷ τοῦ λοιποῦ τὸν ἄπειρον αἰῶνα; Καὶ οὐδὲ προ-
c. γνῶναι τοῦτό φασιν αὐτόν· καίτοι τὸ κακὸν προγινώσκειν λέγουσιν τὴν μέλλουσαν ἀποστολὴν κατ' αὐτοῦ πέμπεσθαι, καὶ μηχανὰς πρὸς αὐτὴν ἀναπλάττειν. Πόσῳ δὲ κάλλιον ἦν, ἐᾶσαι τὸ κακὸν περὶ ἑαυτὸ συντριβόμενον, ἢ περ ἐμμίξαι ἑαυτὸ τῷ κακῷ, μηδὲ δυνατὸν ὂν αὐτοῦ περιγενέσθαι;

Cum autem ab initio loca natura distincta fuerint, fieri qui potuit, ut in BONI partem MALVM penetraret? Quomodo vero fieri potuit, [manens] contrarium? Sic enim album, quamvis album maneat, nigrum erit: & lux, cum maneat lux, tenebras admittet. Quæ si fieri nequeunt, nonne cum ignaviæ & iniquitatis, tum vero amentiæ fuerit, animam objicere MALO, & ab eo tempore in hunc usque diem laboriose esse occupatum, ut ajunt, cum eam plane revocare non possit, neque umquam poterit, eo quod nonnullæ animæ, hos si audias, ut ante memini, ævo infinito maneant in MALO? Idque eum ante sciviſſe negant: quamvis MALVM dicant præscire, quid adversus se missum eatur, & machinas ejus rei causſa præparare. Quanto autem melius fuiſſet, ut BONVM sineret MALVM per se ipsum comminui, quam ut immiſceret se malo, quod vincere non poſſet?

γενέσθαι; ἀγένητον γὰρ καὶ ἄφθαρτον καὶ τὸ κακὸν ὁμοίως φασὶν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀγαθόν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄν τις ἐπισκήψειεν, ὅτι ὁμοίως ταῦτα τῷ ἀγαθῷ καὶ τῷ κακῷ ὑπάρχειν φασὶ, τὸ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον, τὸ ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον· ὧν τί ἂν εἴη σεμνότερον; p. 167 a.

Οἷα δὲ καὶ περὶ τῆς κοσμοποιΐας λέγουσι; κίονας τινὰς λέγοντες, οὐκ ἐκείνας,

— αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν·

οὐ γὰρ ἀξιοῦσι μυθικῶς τινὲς τῶν λεγομένων ἀκούειν· ἀλλ', οἵους τις τῶν παρ' αὐτοῖς σοφῶν ἐξέφηνεν, ἐκ κρυσταλλοῦ λίθου καὶ ἀναγλύφους αὐτὰς νομίζουσι· καὶ δώδεκα θυρίδας, b. μιᾶς καθ' ἑκάστην ὥραν ἀνοιγομένης. Αἱ δὲ περὶ τῶν ἐκλείψεων αἰτιολογίαι, θαυμαστὴν σοφίας ὑπερβολὴν ἐνδείκνυνται. λέγουσι γάρ, τῶν ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ συνδεδεμένων κακῶν, ταραχὴν καὶ θόρυβον ποιούντων ἐν ταῖς ἑαυτῶν συγκινήσεσι,

παρε-

posset? Ortus enim & interitus MALVM æque, atque BONVM, expers statuunt. Nam & hoc ipsum in eis reprehendas, quod æque hæc in MALO, atque in BONO, inesse statuunt, & ortu & interitu & principio & fine carere utrumque: quibus rebus quid esse queat excellentius?

Iam de Mundi structura quæ dicunt? Esse columnas quasdam, non illas

Quæ cœlos terræque ferunt immobile pondus:

(neque enim fabulose horum quidquam accipi volunt) sed ejusmodi, quales ex ipsorum sapientibus quidam prodidit, quæ solido e lapide sculptæ sint: adduntque duodenas fenestras, quarum singulis horis una aperiatur. Porro, quas causas adferunt defectus solis lunæque; eæ admirabilem quamdam & excellentem sapientiam præ se ferunt. Ajunt enim, siquando mala, quæ in mundi structura colligata sunt, suis commotionibus turbas atque tumultus cieant;

tum

παραπετάσματά τινα τοὺς φωστῆρας ἑαυτῶν προβάλλεσθαι, διὰ τὸ μὴ μετέχειν τῆς ταραχῆς ἐκείνων· καὶ τοῦτο εἶναι τὰς ἐκλείψεις, τὰς ὑπὸ τοῖς παραπετάσμασιν ἀποκρυφὰς αὐ-
c. τῶν. Πόση δὲ καὶ ἡ περὶ τοῦτο ἀλλοποτία, τὸ ἐκ πάντων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ μόνους τοὺς δύο φωστῆρας τιμᾶν, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μοίρας λέγοντας αὐτοὺς, τῶν δὲ ἄλλων καταφρονεῖν, ὡς τῆς τοῦ κακοῦ μοίρας ὄντων; καὶ τὸ φῶς τῆς σελήνης οὐκ ἀπὸ τοῦ ἡλίου νομίζειν, ἀλλὰ ψυχὰς εἶναι, ἃς ὑπὸ νουμηνίας ἕως πανσελήνου ἀπὸ τῆς γῆς ἀναστρῶσα, ἀπὸ πανσελήνου πάλιν
p. 168 ἕως νουμηνίας εἰς τὸν ἥλιον μεταγγίζει. Καὶ
a. τί ταῦτα μηκύνω; τέρατα γὰρ πλάττοντές τινα, ἅπερ μηδὲ μύθους καλεῖν ἄξιον, οὐχ ὡς μύθοις χρῶνται, οὐδὲ ἐνδείκνυσθαί τι ἄλλο νομίζουσιν, ἀλλ' ὡς ἀληθέσιν αὐτοῖς τοῖς λεγομένοις πιστεύουσι· πεντάμορφον τὸ κακὸν ἀναπλάττοντες, ἀπὸ λέοντος, καὶ ἰχθύος, καὶ ἀετοῦ, καὶ οὐ μέμνημαι τίνων ἄλλων συγκείμενον, καὶ

tem lumina ista sibi vela quædam obducere, ut ab illa perturbatione sint immunia; nec solis & lunæ defectus quidquam esse aliud, nisi occultationes sub illis velis. Quam vero & illud absurdum est, quod ex omnibus corporibus cœlestibus sola illa duo lumina colunt, & in BONI parte numerant; cætera vero, ut quæ ad MALVM pertineant, contemnunt? tum quod lunæ lumen non a Sole esse existimant: sed animas esse censent, quas illa ab interlunio usque ad plenilunium a terra adtrahens, a plenilunio rursus usque ad interlunium ad Solem transmittat? Quid multis moror? Nam cum monstra confingant, quæ ne fabularum quidem nomine digna sunt, pro fabulis ea haberi, aut aliud quid significare nolunt, sed ut vera credi volunt; quinqueforme fingunt esse Malum, ex leone, pisce, aquila, & nescio quibus aliis duobus compositum;

&

καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπιόν τι δεδοικότες. Τοσαύτη τίς ἐστιν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀσέβεια· καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι πάντα ταῦτα ἀνέπλασαν διὰ θεοσεβῆ δῆθεν εὐλάβειαν; μὴ βουλόμενοι γὰρ αἴτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν εἰπεῖν, ἀρχὴν ὑπεστήσαντο ἰδίαν τοῦ κακοῦ, ἰσότιμον αὐτὴν καὶ ἰσοσθενῆ τιθέντες τῷ ἀγαθῷ, μᾶλλον δὲ καὶ ἰσχυροτέραν. μέχρι γὰρ νῦν τέως ἐν πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ἐπιχειρήμασιν ὑπέστερον φαίνεται γεγονὸς τὸ κακόν. καὶ τοῦτο μὲν τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται παντοχοῦ κατ' αὐτοὺς ἀντεχόμενον, καὶ μηχανώμενον παντοίως μὴ ἀπολέσαι αὐτό. τὸ δὲ ἀγαθὸν, ὡς οὗτοι φασὶν, c. ἑκουσίως ἑαυτὸ τῷ κακῷ συνέμιξε· καὶ δειλῶς, καὶ ἀδίκως, καὶ ἀνοήτως, κατ' αὐτοὺς, μέχρι νῦν διεγένετο· ὥστε φεύγοντες, αἴτιον αὐτὸν τοῦ κακοῦ εἰπεῖν, πάγκακον ὑπογράφουσι· καὶ, κατὰ τὴν παροιμίαν, φεύγοντες τὸν καπνὸν εἰς πῦρ ἐμπεπτώκασιν.

Οὕτω

& hujus monstri impetum formidant. Tantus ineſt in ſermonibus hisce contemtus numinis, atque impietas: & quod mireris, hæc omnia confinxerunt, quaſi religioſa (ſi Diis placet) & Dei reverentiam præ ſe ferentia. Quem cum auctorem mali dicere nollent; peculiare MALI principium ſtatuerunt, pari & dignitate & potentia cum BONO, ac potius eo valentius: nam adhuc quidem in omnibus ſuis conatibus MALVM exſtitiſſe ſuperius adparet. Et malum quidem, ſecundum illos ubique amplectitur BONVM; & quidvis molitur, ne illud amittat. BONVM vero ultro ſeſe cum MALO, ut dicunt iidem, commiſcuit; ſeque ad hunc usque diem & timide & injuſte & amenter geſſit. Itaque dum mali cauſſam dicere Deum recuſant, ab omni parte malum eum deſcribunt: &, ut proverbio dicitur, fumum fugientes in ignem inciderunt.

Οὕτω μὲν οὖν ἀσεβὴς περὶ τὸ θεῖον οὗτος ὁ λόγος. Τὰς δὲ ἀρχὰς τῆς φυσικῆς εὐαγωγίας, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, διαφθείρει, τὸ ἐφ' ἡμῖν παντὸς
p.169 a. ἀληθείαν ἀναιρῶν. τὴν γὰρ τοῦ κακοῦ ἀρχὴν ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον καὶ ἰσχυρὰν ἐπάγει, βίᾳ τὰς ψυχὰς συνωθοῦσαν εἰς τὸ κακόν· ὥστε μηκέτι ἐφ' ἡμῖν εἶναι τὸ ἁμαρτάνειν, ἢ μή· οὕτως ὄντος ἰσχυροῦ τοῦ ἀναγκάζοντος, ὡς μηδὲ ὑπὸ Θεοῦ κατ' αὐτοὺς νικηθῆναι. Καίτοι ἐχρῆν ἐννοεῖν, ὅτι, ἐὰν ὑπὸ ἰσχυροτέρου τινὸς βιαζόμεναι αἱ ψυχαὶ φονεύωσιν, ἢ μοιχεύωσιν, ἢ τι
b. τοιοῦτον πράττωσι τῶν λεγομένων κακῶν, ἀθῶαι καὶ οὐχ ἑκουσίως, ἀναμάρτητοι ἂν εἶεν. τὰ γὰρ βίᾳ καὶ ἀκουσίως πραττόμενα, ὡς μὴ ὄντα ἁμαρτωλά, καὶ ὑπὸ Θεοῦ καὶ ὑπὸ τῶν νόμων συγγινώσκεται, καὶ οὐκ ἔτι οὐδέν ἐστιν ἁμαρτία ὅλως· οὐ γὰρ κακόν· ἂν ὑπόθηταί τις βιαζομένους ἡμᾶς ὑπὸ ἰσχυροτέρων αἰτίων τὰ τοιαῦτα πράττειν. Εἰ οὖν τούτων ὡς κακῶν ὄντων

Ita igitur impia adversus Deum est ista ratio. Sed & rectæ institutionis vitæ, a naturâ præscriptæ, principia, quantum in ipsâ est, corrumpit; dum voluntatis Libertatem revera tollit. Nam MALI principium & ortus & interitus expers, & potentiâ valens, introducit, per vim animos in MALVM impellens; ut jam non penes nos sit, peccare, aut non peccare: quippe cum tanta vis sit cogentis MALI, ut ne a Deo quidem vinci possit. Atqui cogitandum erat, si ab aliquo robustiore coactæ animæ cædem fecerint, aut adulterarint, aut id genus aliquid aliud perpetrarint, culpâ vacare, impulsione extrinsecus adlata, non sua voluntate delinquentes. Nam quæ vi & ab invitis fiunt, eis & a Deo & a legibus ignoscitur. Et omnino ne peccatum quidem amplius est; nam ne malum quidem; si statuas, a robustioribus cauſſis coactos nos talia facere. Quod si igitur talium facinorum,

των την αἰτίαν ζητοῦντες, ἀρχὴν ὑπέθεντο κακοῦ· ἐκείνης δὲ ὑποσθείσης καὶ βιαζομένης, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἔτι κακόν· χαριέντως αὐτοῖς ὁ λόγος περιτέτραπται. συναίγεται γὰρ, ὅτι, εἰ ἔστιν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, οὐκ ἔστι κακὸν ὅλως. εἰ δὲ μὴ ἔστι κακὸν, οὐδὲ ἀρχὴ ἂν εἴη τοῦ κακοῦ. ὥστε, εἰ ἔστιν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, ὡς φασιν, οὔτε κακὸν ἔστιν, οὔτε ἀρχὴ τοῦ κακοῦ. c.

Οὕτως οὖν ἐναργῶς ἐλεγχθείσης ταύτης τῆς ὑποθέσεως, ἐάν τις, ἐκκλίνων τοῦτον τὸν ἔλεγχον, τολμήσῃ τὸν Θεὸν αὐτὸν αἴτιον τοῦ κακοῦ λέγειν ὡς καλοῦ, †) συντομώτερον καὶ οὗτος ἀσεβῶν ἐλέγχεται περὶ τὸν Θεὸν, καὶ ψευδόμενος. πῶς γὰρ ἂν ἀληθὴς εἴη ὁ λόγος, ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἀσεβὴς, τὸν τῆς ἀληθείας χορηγόν; Καὶ πρῶτον μὲν, πῶς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς ὢν κατὰ τὴν ἄκραν καὶ ἀπαράτρεπτον ἀγαθότητα, τὸ κα- p. 170 a.

κὸν

†) ὡς καλοῦ. ὡς κακοῦ legendum puto, *ut mali*, id est, *quatenus malum est.*

cinorum, ut malorum, causam requirentes, MALI principium statuerunt; eo vero posito & vim inferente, malum nullum relinquitur; festive suo ipsi (quod ajunt) gladio jugulantur. Nam inde colligitur: si MALI principium sit, nullum omnino esse malum. Si vero malum non est, ne principium quidem fuerit MALI. Itaque si est principium MALI, ut ajunt, nec malum erit, nec mali principium.

Hoc igitur fundamento tam evidenter labefactato: si quis, ejusdem plagæ vitandæ causa, Deum ipsum mali auctorem esse adfirmare conetur, æque atque boni; majore compendio is quoque & impietatis erga Deum & mendacii reus peragetur. Nam quo modo vera erit ista ratio, majestatis Dei læsæ rea, omnis veri auctoris? Ac primo quidem, quo pacto Deus summa & immutabili præditus bonitate, malum

κὸν ἀφ' ἑαυτοῦ παράξει; εἰ γὰρ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν, ὡς οἱ ἀπορούντες νομίζουσι, πῶς τὸ ἐναντίον ὑπὸ τοῦ ἐναντίου παραχθήσεται; ἔτι δὲ ὁ παράγων τι ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ αἴ-
b. τιος ὢν αὐτῷ τοῦ εἶναι, τὴν αἰτίαν ἔχων αὐτοῦ, καὶ κατ' ἐκείνην ἱστάμενος, παράγει· κατ' αἰτίαν ὢν αὐτὸς ἐκείνου, ὅπερ τὸ παραγόμενον καθ' ὕπαρξιν. Ὥστε λανθάνει ἑαυτὸν ὁ λόγος οὗτος, ὅτι, πρὸς τῷ καὶ αὐτὸς ἐναργῶς εἰς τὸν Θεὸν ἀσεβεῖν, καὶ ἀρχὴν τοῦ κακοῦ, καὶ πρῶτον κακὸν, ὡς ὁ πρότερος, εἰσάγει.

Εἰ οὖν μήτε ἀρχὴν ἔχει τὸ κακὸν, μήτε ὁ Θεὸς τοῦ κακοῦ αἴτιός ἐστι, πόθεν τὸ κακόν;
c. ἀδύνατον γάρ τι ἄνευ αἰτίας γένεσιν ἔχειν. ἢ χρὴ πρῶτον τί ἐστι τὸ λεγόμενον κακὸν διορθωθῆναι, καὶ οὕτω, πόθεν ἐστὶν, ζητεῖν; ὁ γὰρ ἀγνοῶν τί ποτέ ἐστιν ἕκαστον, οὐδὲ τὴν αὐτοῦ δύναται εὑρεῖν αἰτίαν. Ῥητέον τοίνυν, ὅτι τοῦτο μὲν

malum a semetipso produceret? Si enim contrarium est bono malum, ut adversarii existimant; quo pacto contrarium a contrario producetur? Præterea, qui aliquid a se ipso producit, eique, ut sit, causa est; is rei productæ auctor esse, & ab illius partibus stare arguitur: & causaliter ipse illud est, quod res producta est ipso actu. Itaque ratio ista, præterquam quod adversus Deum manifeste impia est, rursus & ipsa, quemadmodum illa superior, principium mali & malum primitivum, imprudens quidem, inducit.

Quod si ergo neque principium habet malum, neque auctor mali Deus est; MALVM igitur unde extitit? Neque enim fieri potest, ut ortum habeat quidpiam absque causa. Nempe primum, quid sit quod MALVM dicitur, explicandum, ac tum demum quærendum fuerit, unde sit? Qui enim, quid sit quæque res, ignorat, ne causam quidem illius reperire potest. Dicendum igitur, quod hoc

MALVM,

μὲν τὸ κακὸν, οἱ τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τιθέντες, καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀποροῦντων περὶ αὐτοῦ, ἐνοοῦσίν τινα προηγουμένην ἔχον ὑπόστασιν, ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν, καὶ δύναμιν τῷ ἀγαθῷ παρισουμένην, καὶ ἐναντίαν ἐξίσου· καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ κακὸν οὐσίαν ἄμικτον τῇ ἑαυτοῦ Φύσει πρὸς τὸ ἐναντίον αὐτῷ τὸ ἀγαθὸν, ὡς ἔχει τὸ μέλαν πρὸς τὸ λευκὸν, καὶ τὸ θερμὸν πρὸς τὸ ψυχρόν· τὸ δὴ τοιοῦτον κακὸν, οὐδὲ ἔστιν ὅλως ἐν τῇ Φύσει τῶν ὄντων. εἰ γὰρ ἦν προηγουμένη τις οὐσία, ὥσπερ ἄνθρωπος, εἰ τύχοι, καὶ ἵππος, εἶχεν ἂν πάντως τινὰ κατὰ Φύσιν ἑαυτοῦ τελειότητα, καὶ εἶδος, καθ' ὃ ἔστι τοῦτο ὅπερ ἔστι. πᾶν δὲ εἶδος, ἔχον τὴν κατὰ Φύσιν αὐτοῦ τελειότητα, ἀγαθόν ἐστι, καὶ οὐ κακόν. τοιγαροῦν καὶ ὀρέγεσθαι τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν ἐκεῖνό Φασι, καὶ μετέχειν αὐτοῦ, καὶ ὠΦελεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾶν τὴν μέθεξιν, καὶ πάντα πράττειν πρὸς τὸ μὴ ἀπολέσαι αὐτὸν. 171 a. b.

MALUM, (quod ii, qui principium mali statuunt, & plerique dubitantium de eo, intelligunt principalem quandam & præcipuam habere substantiam & naturam, sicut bonum; & potentiam bono parem, & ex æquo oppositam; effeque idem illud malum rem quandam, quæ suapte naturâ cum bono ipsi oppositio non sit permixta; quemadmodum nigrum se habeat ad album, & calidum ad frigidum:) tale igitur MALUM, dicendum est, prorsus non esse in rerum natura. Nam si esset malum res quædam principalis, (sive substantia,) ut, exempli gratia, homo & equus; haberet utique suapte natura perfectionem aliquam & formam, qua id esset, quod esset. Omnis autem forma perfectione suæ naturæ convenienti prædita, est bonum aliquod, non malum. Itaque etiam hi dicunt, malum illud esse boni adpetens & particeps, & fructum ex eo capere, & amare participationem, & omnia facere ne eam perdat.

τήν. πῶς οὖν τὸ τοιοῦτον ὡς ἁπλῶς κακὸν ἐννοεῖν δυνατόν; Ὅπερ δὲ ἐστι κακὸν, καθὸ κακοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ λεγόμεθα, καὶ ἅπαν ὑπέχομεν ὡς κακοὶ, τοῦτο συμβεβηκός ἐστι, καὶ
c. οὐκ ἔστιν οὐσία· εἴπερ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς, καὶ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὑφίσταται. τί γὰρ ἂν εἴη κακὸν, ὃ μή τινός ἐστι κακόν; ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον τούτῳ ἀγαθὸν, συμβεβηκός ἐστι καὶ αὐτό. ἀλλὰ τὸ μὲν Ἀγαθὸν, τὸ κατὰ Φύσιν ἑκάστου ἐστὶν ἑκάστου, καθὸ τὴν αὐτοῦ ἔχει τελειότητα· τὸ δὲ Κακὸν, ἡ παρὰ Φύσιν διάθεσις τοῦ ἔχοντος αὐτὸ, καθ' ἣν ἐστέρηται τοῦ κατὰ Φύσιν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. εἰ γὰρ ἦν καὶ τὸ κακὸν κατὰ Φύσιν διάθεσις καὶ τελειότης τοῦ ἔχοντος αὐτὸ εἴδους, ἀγαθὸν ἂν ἦν καὶ αὐτὸ, καὶ οὐκ ἔτι κακὸν ἐλέγετο.
p. 172 a.

Ὥστε οὐκ ἔστι τις προηγουμένη Φύσις καὶ ὑπόστασις τοῦ κακοῦ, ὥσπερ ἡ τῶν ἀγαθοῦ·

dat. Tale igitur cum sit, quo pacto ut omnino & simpliciter malum cogitari potest? Quod vero malum est, quo homines mali dicimur, & peccatores, & ut mali plectimur; id vero accidens est, non substantia aut essentia: siquidem & accedit & recedit absque subjecti interitu, & per se non subsistit. Quid enim erit malum, nisi alicujus malum fuerit? Similiter vero bonum huic oppositum, & ipsum est accidens. Sed *bonum* hoc, est id quod cujusque naturæ convenit, & quo illa suam habet perfectionem. *Malum* vero, affectio contra naturam est ejus, cui inest; cum caret eo, quod ipsius naturæ convenit, ipsoque bono. Nam si malum pariter adfectio esset naturæ consentanea, & perfectio quædam ejus formæ in qua inesset; ipsum quoque bonum foret, nec jam malum diceretur.

Non est igitur principalis aliqua *natura* & substantia *mali*, cujusmodi est boni:

θεῖν· ἀλλὰ παραφίσταται τῷ ἀγαθῷ, ἔκπτωσις αὐτοῦ καὶ στέρησις ὑπάρχον. οὕτω γὰρ ἔχει καὶ νόσος πρὸς ὑγίειαν, καὶ κακία ψυχῆς πρὸς ἀρετήν. καὶ ὥσπερ τὸ μὲν περιπατεῖν ὀρθῶς, προηγουμένη τίς ἐστιν ἐνέργεια τοῦ ζώου, καὶ σπουδὴν αὐτὴν θέμενον ὁρμᾷ ἐπ' αὐτήν· τὸ δὲ σκάζειν καὶ χωλεύειν περιπατοῦντα, κατὰ ἀποτυχίαν τῆς προηγουμένης ἐνεργείας ἐπισυμβαίνει, καὶ παραφίσταται αὐτῇ, παρὰ φύσιν οὖσα κίνησις· οὕτως ἔχει πᾶν κακὸν πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ ἀγαθόν· καὶ οὐ δυνατὸν λέγειν οὔτε προηγούμενα ὁμοίως ταῦτα, οὔτε ἰσοστάσια ἀλλήλοις, ὥσπερ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. εἴπη γὰρ ὁμοίως ταῦτα ἄμφω, καὶ οὐδὲν μᾶλλον οὐδὲ ἧττον ἑκάτερον θατέρου, τὴν κατὰ φύσιν ἔχει τελειότητα, οὐδὲ στέρησίς ἐστιν ἑτέρου τὸ ἕτερον. ἡ γὰρ στέρησις παραφορά καὶ ἀποτυχία τοῦ εἴδους ἐστὶν, ὥσπερ ἡ χωλεία τῆς βαδίσεως. τούτων δὲ ἑκάτερον εἰλικρινὲς ἔχει τὸ καθ' ἑαυτὸ εἶδος, οὐδὲ τὸ ἕτερον ἑτέρου

b.

c.

S 4 ἔλαττον.

bonis sed secundario quodam loco, exiſtit illud juxta bonum, cujus eſt fruſtratio atque privatio. Sic enim ſeſe & morbus habet adverſus ſanitatem, & pravitas animi adverſus virtutem. Et quemadmodum recte incedere, principalis quædam actio eſt animantis, quam illud propoſitam habet, & ad quam contendit; titubare vero & claudicare ingrediendo, ex fruſtratione principalis actionis accidit, & ejus acceſſio eſt, cum ſit motio præter naturam: ita ſe habet omne malum adverſus bonum ipſi oppoſitum. Neque poſſunt hæc vel æque principalia dici, vel paris inter ſeſe momenti, ut album & nigrum. Nam utrumque hoc genus, nec alterum altero magis aut minus, naturalem habet perfectionem, nec privatio eſt alterius alterum: nam privatio, aberratio & fruſtratio formæ eſt, ut claudicatio inceſſus: horum vero generum utrumque ſinceram habet ſuam formam, nec alterum altero minus.

ἔλαττον. ἐκεῖ δὲ, τοῦ ἑτέρου κατὰ φύσιν ὄντος, τὸ ἕτερον παρὰ φύσιν· καὶ παρεφίστασθαι τῷ κατὰ φύσιν τὸ παρὰ φύσιν, τῷ ἀγαθῷ δηλονότι τὸ κακόν. οὐ γὰρ τῷ κακῷ, τὸ
p. 173 a. ἀγαθόν· ὥσπερ οὐκ ἂν λέγοι τις, τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ σκοποῦ παρεφίστασθαι τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ τῇ νόσῳ, τὴν ὑγίειαν· ἀλλὰ τῇ μὲν ἐπιτυχίᾳ, τὴν ἀποτυχίαν· τῇ δὲ ὑγιείᾳ, τὴν νόσον. προηγούμενον γὰρ τοῦ τοξότου τέλος ἐστὶ, τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ σκοποῦ· διὰ γὰρ τὸ ἐπιτυχεῖν, τοξεύει· καὶ τῆς φύσεως προηγούμενον τέλος, ἡ ὑγίεια· διὰ γὰρ τὴν σωτηρίαν καὶ ὑγίειαν τοῦ ζώου, †) καὶ ὅλως τὸ * δι' ὃ γίνεται ἡ ἐνέργεια. ἐπισυμβαίνει δὲ
b. τῷ μὲν σκοπῷ τῆς ἐπιτυχίας, ἡ ἀποτυχία· ὅταν μὴ τύχῃ τοῦ σκοποῦ ἡ ἐνέργεια, μήτε τὸ τέλος ἀπολάβῃ δι' ὃ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου ἀποτυχίαν ἀντ' ἐκείνου. τὸ δὲ ἐπισυμβαῖνον ἀκου-

†) καὶ ὑγίειαν τοῦ ζώου &c. Forſ. καὶ ἡ ὑγίεια τοῦ ζώου· καὶ ὅλως τὸ τέλος ἐστὶ, δι' ὃ γίνεται ἡ ἐνέργεια.

minus. Illic autem, cum alterum ſecundum naturam ſit, alterum contra naturam eſt: & accedit ad id quod ſecundum naturam eſt id quod eſt contra naturam; videlicet malum ad bonum. Neque enim bonum ad malum: ſicut nemo dixerit, ad *aberrationem a ſcopo* accedere adeptionem ſcopi, aut ad morbum accedere ſanitatem: ſed ad adeptionem accedit aberratio, & ad ſanitatem morbus. Nam principalis ſagittarii finis eſt, adtingere ſcopum; eaque de cauſſa ille jaculatur: & naturæ principalis finis eſt ſanitas, quæ ad conſervationem animantis pertinet. Denique finis eſt, ad quem actio refertur. Accedit autem ad propoſitum aberratio, cum actio ſcopum non attigerit, neu eum conſecuta eſt finem, ob quem ſuſcepta fuit, ſed illius loco fruſtrationem. Quod vero præter voluntatem ejus

ἀκουσίως τῷ προηγουμένῳ τέλει, πεφυκέναι σθαι ἂν λέγοιτο τῷ τέλει δικαίως, ἀλλ' οὐχὶ τὸ προηγούμενον τέλος τῷ ἀκουσίως ἐπισυμβαίνοντι.

Εἰ τοίνυν τοῦ ἀγαθοῦ πάντα ἐφίεται, καὶ πᾶν τὸ ἐνεργοῦν διὰ τὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιτυχεῖν ἐνεργεῖ, ἢ τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ, ἢ τοῦ αὐτῷ δοκοῦντος· δῆλον, ὅτι προηγούμενον μέν ἐστι τέλος πάσης ἐνεργείας, ἡ τοῦ ἀγαθοῦ τύχη· ἐπισυμβαίνει δέ ποτε τῇ ἐνεργείᾳ τὸ κακόν, ὅταν ἡ ἔφεσις μὴ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἀγαθοῦ γίνηται, ἀλλὰ τοῦ φαινομένου, ὡ συνέπεσε τὸ ἀγαθόν. ἡδονῆς γάρ τις ἐφιέμενος [μοιχεύει,] καὶ ἐπιθυμῶν εὐπορίας, κλέπτει καὶ καταποντίζει· προηγουμένως μὲν τοῦ φαινομένου αὐτῷ ἀγαθοῦ ἐφιέμενος, καὶ ἐκείνου ἕνεκα ἐνεργῶν, ἀναγκαζόμενος δὲ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὸ συνὲν αὐτῷ κακὸν λαβεῖν· ἐπειδὴ οὐδεὶς τοῦ μοιχεῦσαι δι' αὐτὸ τὸ μοιχεῦσαι ὀρέγεται, οὐδὲ τοῦ κλέψαι

ejus accedit, qui agit, id juxta finem secundario quodam loco existere, merito dici queat: non autem propositus finis secundario loco existat juxta id, quod præter voluntatem nostram accedit.

Si ergo bonum adpetunt omnia, & quidquid agit, adipiscendi boni caussa agit, sive id vere bonum sit, sive ipsi esse videatur, omnis actionis præcipuum esse finem boni adeptionem constat: malum vero interdum obiter incidere in actionem, cum non verum bonum desideratur, sed quod videtur esse bonum, & cui conjunctum est bonum. Nam voluptatem adpetens aliquis mœchatur, & divitiarum cupidus furatur aut in mari grassatur: principaliter quidem id quod ipsi bonum videtur adpetens, & ejus adipiscendi caussa agens; sed unà cum illo id malum etiam, quod cum eo conjunctum est, accipere coactus. Nemo enim adulterium ob ipsum adulterium adpetit, aut furtum

ob

κλέψαι, διὰ τὸ κλέψαι, οὐδὲ ἄλλου τινὸς κακοῦ ὄντος, τῷ κακῷ· οὕτω, μηδὲ ἐφίεσθαι τοῦ κακοῦ ὡς κακοῦ, εἰ γοῦν ἦν ἀρχὴ καὶ αἴτιον τῶν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τέλος ἦν αὐτῶν, καὶ ἐφετὰ αὐτοῖς, ὥσπερ τὸ ἀγαθόν. οὕτω δὲ πάλιν ἔχον, ἀγαθὸν ἂν ἦν, καὶ οὐ κακόν. τὸ γὰρ ἐφετόν, ἀγαθόν· καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐφετόν. Πάντα οὖν τῆς ἑαυτῶν ὠφελείας ἀρέγεται, ἢ b. τῆς ἀληθοῦς, ἢ τῆς φαινομένης, ὡς ἀληθοῦς μέντοι καὶ ταύτης. οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ἀπατᾶται, ὥστε τὸ ψεῦδος ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς λαβεῖν, καὶ τὸ εἴδωλον ἀντὶ τοῦ ἀρχετύπου· ἀλλὰ ὑπὸ τῆς πτοίας τῆς περὶ τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν, ποτὲ μὲν οὐδὲ ἐρῶμεν τὸ συνὸν αὐτῷ κακὸν, ποτὲ δὲ, κἂν θεασώμεθα αὐτὸ, παραλογιζόμεθα ἑαυτοὺς, ὡς μείζονος ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἐλάττονος δὲ τοῦ συνόντος αὐτῷ κακοῦ. αἱρούμεθα δὲ c. πολλάκις τὸ μεῖζον ἀγαθὸν μετὰ κακοῦ ἐλάττονος· ὥσπερ καὶ τομὰς καὶ καύσεις ὑπομένομεν,

τοῦ

ob ipſum furtum, aut ullum aliud malum eo quod malum ſit; quia malum, quatenus malum eſt, non adpetitur. Nam ſi principium & cauſſa eſſet eorum quæ ab ipſo oriuntur; finis etiam eorum eſſet, & eis adpetendum, ſicut bonum. Si vero ita ſe haberet, bonum eſſet, non malum. Quod enim expetendum eſt, bonum: & quod bonum, eſt etiam expetendum. Omnia igitur utilitatem ſuam adpetunt, ſive veram, ſive imaginariam, ſed eam quoque tamen ut veram. Nemo enim volens decipitur, ut mendacium pro veritate amplectatur, & ſimulacrum pro archetypo. Sed præ ſtupore & admiratione adparentis boni, aliàs non perſpicimus conjunctum cum eo malum; aliàs, quamvis perſpexerimus, ipſi nobis falſo perſuademus, bonum eſſe majus, malum vero cum eo conjunctum minus. Sæpe vero majus bonum eligimus cum minore malo: ſicut ſectiones & uſtiones toleramus, malo

quod

τοῦ ἐν αὐτοῖς κακοῦ μείζων ἀγαθὸν ὑπολαμβάνοντας τὸ τῆς ὑγιείας τῆς δι' αὐτὸν παραγομένης. Ὅτι δὲ πάντα τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ, αὐτὸ τὸ κακὸν, εἴπερ ἦν, καὶ ἔπραττέ τί, τῆς ἑαυτοῦ ὠφελείας ἕνεκα πράττειν· τοῦτο δὲ εἰπεῖν, τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἐκείνου ἕνεκα. παραμενοῦν καὶ ἐκεῖ λέγουσιν αὐτὸ πράττειν οἱ ὑπεναντίως, διὰ τὸ μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ παρ' ἑαυτῷ κατέχειν αὐτὸ, καὶ μὴ ἀπολ- p. 175
λύναι, λέγουσιν. Εἰ οὖν μηδὲν ἐφίεται τοῦ κακοῦ, οὐκ ἔστιν ὑπόστασις αὐτοῦ προηγουμένη. ἐπειδὴ δὲ ἔστιν ὅλως καὶ γίνεται κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, εἰκότως παρυφίστασθαι λέγεται, καὶ οὐχ ὑφίστασθαι.

Ἀλλ' ἔστω, φαίη ἄν τις, καὶ συμβεβηκὸς τὸ κακὸν, καὶ ἀποτυχία τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ παρυφιστάμενον αὐτῷ· καὶ τοιούτου ὄντος, τί ἂν εἴη τὸ αἴτιον ζητεῖ γὰρ ὁ λόγος· ἐπειδὴ πᾶν τὸ γινόμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς γίνεται. εἰ δὲ μὴ, πόθεν ἔσχε

quod eis ineſt majus bonum ſanitatem judicantes, quæ per eas adquiritur. Bonum vero adpeti ab omnibus, vel ex eo conſtat, quod ipſum malum, ſi eſſet, & aliquid ageret, id ſuæ utilitatis cauſſa ageret, hoc eſt, boni ſui cauſſa, quod idem valet. Quare etiam qui malum ſtatuunt agere aliquid, hi, quidquid illud agat, id dicunt agere adipiſcendi bona cauſſa, ejusdemque conſervandi, & jacturam ejus cavendi. Quodſi igitur nihil adpetit malum, non eſt ejus principalis ſubſtantia. Sed quia omnino eſt illud atque fit eo quo dictum eſt modo; merito, acceſſiſſe & ſecundario loco exſiſtere, non per ſe ſubſiſtere, dicitur.

Verum, Eſto (dicat aliquis) & accidens malum, & fruſtratio boni, & acceſſio ejus: quaſcumque fuerit, quærenda ſit Cauſſa ejus, quærit ratio; cum omne, quod fit, ab aliqua cauſſa fiat. Sin minus: unde aditus

ei

ἔσχε πάλαι τὸν λόγον εἰς τὰ ὄντα ἐπιλογοῦν κακόν; τοῦ Θεοῦ, τοῦτον δὲ εἰπεῖν, τῆς τῶν ὄντων πάντων ἀρχῆς, ἀγαθῆς οὔσης; Εἴρηται μέντοι περὶ τούτου καὶ πρότερον, ἔν τε τοῖς περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν λόγοις, καὶ ἐν τῇ τοῦ ξητοῦ ἐκείνου ἐξηγήσει, Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλεις· λεγέσθω δὲ καὶ νῦν, συντομώτερον· ὅτι ὁ Θεὸς, πηγὴ καὶ ἀρχὴ πάσης ὢν ἀγαθότητος, οὐ τὰ πρῶτα ἀγαθὰ μόνα παρήγαγεν, ὅσα αὐτοαγαθότητές εἰσιν, οὐδὲ τὰ μέσα μόνα μετὰ τούτων, ὅσα ἐν τῷ ἀγαθῷ μένει διαιωνίως, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα, ὅσα καὶ παρεστρέπεσθαι σέφυκεν ἤδη, ἀπό γε τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τοῦτο δὴ ὃ λέγομεν κακόν. καὶ γὰρ μετὰ τὰ τέλεια σώματα τὰ ἀεὶ κατὰ φύσιν ἔχοντα, καὶ τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ ἐνιδρυμένα, ὑπέστη τὰ γινόμενα καὶ φθειρόμενα· καὶ μετὰ τὰς ψυχὰς τὰς ἐν τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ ἱδρυμένας, ὑπέστησαν αἱ παρεστρεπόμεναι ψυχαί· ἵνα ἅμα μὲν ὁ πλοῦτος p. 176 b.

ei qualicumque malo paenitet infra quæ sunt? cum Deus (Deum autem cum dico, rerum omnium principium dico) sit bonus? Etsi autem hæc de re prius etiam dictum est, cum in disputatione de Libertate voluntatis, tum in explicatione verborum, quibus jubemur ea quæ fiunt ita velle fieri ut fiunt: tamen etiam nunc brevius eam perstringemus. Nempe Deus, fons & principium omnis bonitatis, non prima bona tantum produxit, quæ per sese bona sunt; nec, præter hæc, media sola, quæ in bono æternam permanent; sed extrema etiam, quorum natura fert, ut ab eo quod secundum naturam est averti queant, ad hoc ipsum scilicet, quod malum dicimus. Etenim post æterna corpora, quæ suam naturam perpetuo tuentur, & in bono infixa sunt, ea quoque exstiterunt, quæ oriuntur atque intereunt: & post animas bono semper infixas, eæ etiam animæ, quæ ab illo averti possunt, exstiterunt: ut simul & immensa bonitas

τος τῆς τοῦ παράγοντος ἀγαθότητος πάντα παράγῃ τὰ ἀγαθά, ὅσα δυνατὸν ἦν ὑποστῆναι· ἅμα δὲ τέλειος ὁ κόσμος ἀποτελεσθῇ, μὴ τὰ πρῶτα μόνα καὶ τὰ μέσα ἔχων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα, ὅπερ ἰδιόν ἐστι τῆς τελειότητος· ἅμα δὲ, ἵνα μὴ τὰ πρῶτα ἢ τὰ μέσα, παινέγαθα ὄντα, ἔσχατα καὶ ἄτιμα εὑρεθῇ, καὶ ἀδρανῆ, καὶ μηκέτι γινομένων καὶ φθειρομένων. τοιαῦτα γὰρ ἀνάγκη τὰ ἔσχατα εἶναι. b.
ἅμα δὲ καὶ ἀδύνατον ἦν, τοιούτων ὄντων τῶν πρώτων καὶ τῶν μέσων, τῶν μὲν καὶ ταῖς οὐσίαις καὶ ταῖς ἐνεργείαις ἀμεταβλήτων, τῶν δὲ τὴν μὲν οὐσίαν ἀμετάβλητον ἐχόντων, κατὰ τόπον δὲ μεταβαλλόντων τοῖς μίεσσι, [μὴ] καὶ ὑποστῆναι τὰ ἔσχατα ὑπὸ σελήνην ἀπὸ τῆς τῶν οὐρανίων περιτροπῆς, καὶ κατ' οὐσίαν ἤδη μεταβάλλοντα, καὶ παρὰ Φύσιν διατιθέμενα.

Διὰ δὴ τοὺς λογισμοὺς τούσδε, καὶ ἄλλους δηλονότι πολὺ τούτων σεμνοτέρους, ὑπέστη τὰ c.
ὑπὸ

nitas auctoris rerum omnia bona conderet, quæ existere possent; simulque ut mundo sua perfectio constaret, non prima tantum & media habenti, sed extrema quoque; id quod est proprium perfectionis: simul, ut ne prima & media, cum plane bona essent, extrema & honoris expertia relinquerentur, atque infirma, si extrema quæ oriuntur atque occiderent, non existitissent. Talia enim extrema esse necesse erat. Ad hæc fieri non poterat, cum talia essent prima & media; partim & natura & actionibus immutabilia; partim natura quidem immutabilia, sed loci mutationem suis; partibus admittentia; quin existerent etiam extrema sublunaria, a cœlestium corporum conversione remotissima, quæ per suam essentiam jam & mutabilia essent, & contra naturam sese habere possent.

Ob has igitur rationes & his dubio procul multo graviores, sublunaria

ὑπὸ σελήνην, καὶ ὁ θνητὸς τόπος ἐν ᾧ χώραν ἔσχεν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ παραιτροπή· διὰ τὸ δεῖν μὲν καὶ τὸ ἔσχατον ἀγαθὸν ὑποστῆναι, τὸ δὲ ἔσχατον ἐξ ἀνάγκης τοιοῦτον εἶναι οἷον καὶ παρατρέπεσθαι. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ὑπὲρ τὸν τόπον τοῦτον οὐδέν ἐστι κακόν· ὅτι ἡ τοῦ κακοῦ φύσις, παραιτροπή τις οὖσα τοῦ ἐσχάτου ἀγαθοῦ, τοῦ πεφυκότος παρατρέπεσθαι, ἐνταῦθά ἐστιν, ὅπου τὸ ἔσχατον ἀγαθόν. διὸ καὶ ἡ ψυχὴ, τὴν οὐσίαν εὐγενεστέραν καὶ ἀμετάβλητον ἔχουσα, ὅταν μὲν καθ' ἑαυτὴν ὑπάρ-
P. 177 a. χῃ, οὐδενὸς μετέχει κακοῦ· πεφυκυῖα δὲ ἐν τούτῳ γίνεσθαι τῷ τόπῳ κατὰ σχέσιν, καὶ τοῖς ἐνταῦθα συμπλέκεσθαι σώμασι, (προνοίας τοῦ πατρὸς καὶ δημιουργοῦ τῶν ὅλων, καὶ τὰς τοιαύτας ψυχὰς παραγαγόντος, ἵνα τὰ ἔσχατα συνδεθῇ τοῖς πρώτοις διὰ τῶν ἀλύτων δεσμῶν τῆς ζωτικῆς συνοχῆς,) τοῦ κακοῦ τοῦ ἐνταῦθα κατὰ τὴν παρὰ φύσιν αὐτῶν διάθεσιν

ἐν

naria exſtiterunt, & mortalis hæc ſedes, in quæ locum haberet a bono averſio. Nam & infimum bonum exſiſtere oportebat: & infimi neceſſario ea natura eſt, ut perverti poſſit. Propterea quæ ſupra locum hunc nullum eſt malum; quod mali natura, quæ eſt averſio infimi boni, quod per ſuam naturam poteſt perverti, ibi eſt, ubi & bonum infimum. Idcirco etiam anima, natura generoſiore & immutabili prædita, cum quidem ſola per ſe eſt, nullius eſt mali particeps. Sed quum deſtinata ſit, ut, ad exteriorem habitudinem quod attinet, in hoc eſſet loco, & cum hujus loci corporibus poſſet conjungi; (quod providentiâ patris & opificis univerſitatis factum eſt, qui tales etiam animas produxit, ut extrema cum primis, inſolubilibus vitalis complexionis vinculis, devincirentur) ejus mali quod hic eſt, ſecundum earum adfectionem naturæ contrariam,

ἐν νόσοις καὶ φθοραῖς, τοῦ ἐπιβάλλοντος αὐτοῖς κακοῦ, δοκεῖ μεταλαμβάνειν· οὐκ ὄντες αὐτοῦ τούτου, ἀλλὰ ἀγαθοῦ μᾶλλον μεχρι τινος τε ἀλλήλοις, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις τόποις τὰ λοιπὰ πονουμένων, ἀπαλλάττεσθαι τοῦ μόχθου τούτου διαλυόμενα, καὶ τὰ ἁπλᾶ ἔτι μᾶλλον παθεῖν μάχης ἐλευθερούμενα, καὶ τοῖς οἰκείοις τόποις καὶ ταῖς οἰκείαις ὁλότησι πρὸς ἐνεαυτὸν ἀποδιδόμενα. κἂν μεταβάλλῃ δὲ εἰς ἄλληλα, οὐδὲ ἔχει κακὸν οὐδὲ τοῦτο. γίνεται γὰρ ἕκαστον, ὅπερ πρότερον ἦν. τὸ γὰρ ὕδωρ, εἰς ἀέρα μεταβάλλον, ἐξ ἀέρος πάλιν ὕδωρ γίνεται. τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι καὶ ἡ τῶν συνθέτων διάλυσις, καὶ ἡ τῶν ἁπλῶν εἰς ἄλληλα μεταβολὴ, ἀγαθόν ἐστι τοῖς ὅλοις· εἴπερ ἡ ἄλλου φθορὰ, ἄλλου γένεσίς ἐστι· καὶ τοῦτο αἴτιον γίνεται τοῦ μένειν ἀνέκλειπτον τὸν τῆς γενέσεως κύκλον. Ὁρῶμεν δὲ, ὅτι καὶ ἡ Φύσις πολλάκις, καὶ ἡ τέχνη, ὡς πρότερον εἴρηται, τῶν μερῶν b. c.

trariam, in morbis & corruptionibus, convenientem sibi capere partem videtur: quod ipsum tamen, ut equidem arbitror, malum non est, sed potius bonum earum rerum, quæ invicem pugnant, & in alienis locis ærumnas tolerant; nempe ut dissolvantur, ærumnis his liberatæ, & simplices potius pugnæque expertes jaceant, suisque locis & suis totis restituantur, renovationis ergo. Atque etiamsi aliud in aliud mutetur, ne in eo quidem quidquam inest mali. Fit enim unumquodque id, quod ante fuerat. Nam aqua in aëra mutata, rursus ex aëre fit aqua. Illud vero maximum est, quod & compositorum dissolutio, & simplicium mutua commutatio, pebus universis conducit; quandoquidem alterius interitus, ortus est alterius: eaque causa est, cur earum rerum, quæ oriuntur, circulus numquam cesset. Ad hæc sæpe videmus, & naturam & artem (ut ante dixerus) partes

μερῶν διὰ τὸ ὅλον κατωφρονεῖ· ἡ μὲν, τὰ ῥεύ-
ματα καὶ τὰ ἀποσκήμματα εἰς τοὺς ἀκροτά-
p. 178 τους τόπους ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀπωθουμένη· ἡ
a. δὲ, τέμνουσα καὶ καίουσα καὶ ἐκκόπτουσα τὸ
μέρος πολλάκις διὰ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν. ὥστε
καὶ τοῖς σώμασι συμβαίνοντα, ἀγαθὰ μᾶλλον
ἢ κακὰ ῥητέον· καὶ τὸν αἴτιον αὐτῶν, ἀγα-
θῶν, ἀλλ' οὐ κακῶν αἴτιον. καὶ γὰρ τὰ μὲν
ἁπλᾶ τῶν ὑπὸ σελήνην σωμάτων οὐδὲν ἔχει κα-
κόν, ἀΐδια καὶ αὐτὰ ὄντα· τὸ δὲ ἐν τοῖς μέρε-
b. σι δοκοῦν εἶναι κακὸν, πλέον μὲν ἔχει τὸ ἀγα-
θὸν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μέρεσιν, ὡς εἴρηται,
τοῖς τε ἁπλοῖς καὶ τοῖς συνθέτοις· πρὸς δὲ τὸ
τῶν ὅλων ἀγαθὸν ἀναφερόμενον, ἀγαθύνεται τε-
λέως. καὶ διὰ ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴη κακὸν
ἡ τῶν σωμάτων παρὰ φύσιν διάθεσις, παντα-
χόθεν ἀγαθυνθεῖσα.

Εἰ δὲ φιλονεικεῖ τις, ὡς εἴρηται καὶ τοῦτο
πρότερον, μὴ καλεῖν αὐτὴν ἀγαθὸν, ὡς παρατρο-
πὴν

partes propter totum aſpernari: naturam, cum fluxiones & abſceſſus e principalibus locis ad extima depellat: artem, cum & ſecet & urat, & ſæpe reſecet partem, conſervandi totius cauſſa. Quæ igitur corporibus accidunt, in bonis potius quam in malis ſunt habenda: eorumque auctor bonorum auctor eſt, non malorum. Etenim ſimplicia corpora quæ ſub luna ſunt, nihil habent mali, cum & ipſa ſint æterna: quod vero in partibus videtur eſſe mali, id in ipſis etiam partibus, ut dictum eſt, tam ſimplicibus quam compoſitis, plus boni habet quam mali; ſin ad bonum univerſi referatur, plane etiam fiet bonum. Ac propterea corporum contra naturam affectio, malum non fuerit, ut quæ quovis modo in bonum vertitur.

Si quis vero contendit, ut ante a me dictum eſt, non vocandum id eſſe bonum, quod ſit averſio

τροπὴν οὖσαν τοῦ κατὰ φύσιν· μὴ κακὸν οὐθὲς καλείτω, διὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἔχομεν ἀδιάφθορ- c.
τον περὶ τοῦ κακοῦ, ὡς τῷ ἀγαθῷ παντελῶς ἐναντίου· ἀλλ' ἀναγκαῖον μᾶλλον, ὡς καθ' αὑτὸ μὲν μὴ ὂν αἱρετὸν, πολλὴν δὲ μοῖραν εἰσάγον εἰς τὸ καθ' αὐτὸ αἱρετόν. εἰ γὰρ ἦν ἁπλῶς κακὸν, οὐκ ἂν συνετέλει πρὸς τὸ ἀγαθόν. τὸ μέντοι ἀναγκαῖον, κἂν μὴ καθ' ἑαυτὸ ᾖ αἱρετὸν, ἀλλὰ τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀναφορᾷ καὶ αὐτὸ ἀγαθύνεται. καὶ ἔστιν ἀγαθὸν μέντοι καὶ αὐτὸ, εἴπερ ὀπωσοῦν αἱρετόν. καὶ γὰρ τομὰς καὶ καύσεις αἱρούμεθα, καὶ μισθὸν ὑπὲρ αὐτῶν τε-
λοῦμεν, καὶ χάριν ὁμολογοῦμεν τοῖς ἰατροῖς· οὐκ p. 179
ἂν δέον, εἰ κακὸν αὐτὰ ἐνομίζομεν. ἀγαθὸν δὲ a.
ὑφειμένον ἐστὶ, καὶ δευτέρας τοῦ ἀγαθοῦ τάξεως, ὡς μὴ προηγουμένας, ἀλλὰ κατὰ δευτερόν τινες λόγον ἀγαθὸν ὑπάρχον. ὥστε καὶ ὁ τούτου ποιητὴς, οὐδαμῶς ἂν εἴη κακοῦ αἴτιος,

ἀλλ'

averſio ab eo quod ſecundum naturam eſt; is ne ſtatim adpellet MALVM, propter notionem quam de malo habemus confuſam, quaſi id bono ſit prorſus contrarium: ſed Neceſſarium potius adpellet, ut per ſe quidem non expetendum, at multum tamen conferens ad id, quod per ſeſe eſt expetendum. Nam ſi ſimpliciter malum eſſet, nihil ad bonum conferret. At Neceſſaria, etſi per ſeſe non expetenda ſunt, tamen, quoniam ad bonum referuntur, bona & ipſa fiunt: ac ſunt quidem quoque bona & ipſa, quippe utcumque expetenda. Nam & ſectiones & uſtiones eligimus, ac mercedem pro iis ſolvimus, & gratias medicis agimus; haud utique facturi, ſi eas res malas judicaremus. At eſt bonum hoc remiſſius, & ex ſecundario ordine boni; ut non principaliter, ſed ſecundaria quadam ratione ſit bonum. Quamobrem & hujus auctor nequaquam mali auctor ullius fuerit,

ἀλλ' ἢ ἀγαθοῦ, ἢ ἀναγκαίου, δευτέρου τινὸς ὄντος καὶ αὐτοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εἰκότως καὶ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πηγῆς τῶν ἀγαθῶν καθ' ὕφεσιν ἀποῤ-
b. ῥέοντος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἐν τοῖς σώμασι κακοῦ, καὶ τῆς αἰτίας αὐτοῦ, ἀρκείτω τὰ εἰρημένα πρὸς τὸ παρόν.

Ἐπεὶ δὲ κακὰ μάλιστα καὶ ἁμαρτωλὰ δοκεῖ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πταίσματα, εἴρηται μὲν καὶ περὶ τούτων πρότερον· οὐδὲν δὲ κωλύει, καὶ νῦν τούτων τήν τε φύσιν καὶ τὴν αἰτίαν ἀνασχνεῦσαι. καὶ ῥητέον, ὅτι αἱ μὲν τῶν κρειττόνων ἡμῶν ψυχαὶ ἀεὶ ἄνω οὖσαι, καὶ ἐν τῷ ἀγα-
c. θῷ ἀϊδίως ἱδρυμέναι, οὐδέποτε οὐδὲν ἔχουσι κακόν. αἱ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων ψυχαὶ, μέσαι οὖσαι τῶν τε ἀνθρωπίνων καὶ τῶν ἐν τοῖς φυτοῖς κατεῤῥιζωμένων ψυχῶν, κατὰ μὲν τὸ σωματοειδὲς αὐτῶν, ὅμοιον ἔχουσι τοῖς σώμασι τὸ κακόν· καθ' ὅσον δὲ ὄρεξιν ἔχουσί τινα καὶ ὁρμὴν, τὸ ἐν αὐτοῖς

sed aut boni, aut neceſſarii, quod & ipſum eſt ſecundarium quoddam bonum, meritoque & ipſum ex eodem fonte bonitatis, ſed cum remiſſione quadam, promanat. Ac hæc quidem, quæ de Malo, quod Corporibus ineſſe putatur, ejusque cauſſa diximus, in præſentia ſufficiant.

Quia vero Mala & peccata potiſſimum habentur humani Animi errata, etſi de his quoque ſupra dictum eſt, nihil tamen vetat, quo minus etiam nunc naturam & cauſſam eorum indagemus. Dicendum igitur, eos animos, qui nobis præſtantiores ſunt, ſemper in ſublimi verſantes, & in bono æternum firmiter conſtitutos, nihil umquam habere mali: brutarum autem animantium animas (quæ mediæ ſunt humanarum animarum, & earum quæ in ſtirpibus inſunt radicibus adfixæ) quatenus ſint ejusdem fere generis cum corpore, idem habere malum quod corpora; quatenus vero adpetitum habeant quemdam & impetum, quod in eis

malum

φοῖς κακὸν τῶ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν κακῶ ἔοικε· καὶ ἀπὸ τῶν περὶ ἐκείνου ῥηθησομένων καὶ τοῦτο γνωσθήσεται. Ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, p. 180
μέση προελθοῦσα τῶν τε ἀεὶ ἄνω μενουσῶν ψυ- a.
χῶν, διά τε τὴν ἐν τῇ ψυχικῇ οὐσίᾳ ἀκρότητα, καὶ διὰ τὴν τοῦ νοῦ μέθεξιν· καὶ τῶν ἀεὶ κάτω, διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα συγγένειαν τῆς ἀλόγου ζωῆς· καὶ σύνδεσμος ζωτικὸς γινομένη τῶν τε ἄνω καὶ τῶν κάτω· διὰ τῆς αὐτεξουσίου σχέσεως, ποτὲ μὲν πρὸς ἐκεῖνα, ποτὲ δὲ πρὸς ταῦτα ὁμοιοῦται. ἀλλ' ὅταν μὲν ἄνω μένῃ, κα- b.
τὰ νοῦ παντελῶς ἀμέτοχός ἐστι, ἐν ἀγαθῷ ἱδρυμένη. ἀτονήσασα δέ ποτε πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην διαγωγὴν, καὶ τὰ ἀπόῤῥητα καὶ εἰλικρινῆ ἐκεῖνα θεάματα, διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ πρὸς τὰ κάτω ποτὲ ῥέπειν, ὅταν ἐθέλῃ· ταύτην ἀρχὴν ἔχει τῆς ὁποιασοῦν κακίας, τὴν αὐτοθελῆ κάθοδον εἰς τόνδε τὸν θνητὸν τόπον. κἂν φύσιν

malum ſit, humanorum animorum malo eſſe ſimile: quod quale ſit, ex eo quod de illo dicetur, ipſum quoque cognoſcetur. Humanus autem animus, in medio collocatus eorum animorum, qui ſemper in ſublimi manent, cum ob animalis eſſentiæ celſitudinem, tum propter mentis communionem, & earum animarum, quæ ſemper humi ſunt, ob brutæ animæ cum corpore cognationem: qui adeo vitale quoddam vinculum eſt ſuperiorum & inferiorum: is igitur, pro liberæ voluntatis habitu, aliàs his, aliàs illis fit ſimilis. Cum igitur in ſublimi manet, omnis mali prorſus eſt expers, infixus bono: ſin aliquando nervi ac vires illi defuerint ad beatam illam vitam amplectendam, & ad arcana illa ſinceraque ſpectacula intuenda, propterea quod ejus natura fert, ut aliquando etiam ad inferiora declinet, ſi voluerit; hoc illi initium eſt cujuscunque malitiæ, deſcenſus voluntarius in hunc mortalem locum. Quam-

vis

c. δὲ ἀμφίβολον ἔλαχεν, οὐκ ἀναγκαζομένη κάτεισιν ἢ ἄνεισιν· ἀλλ' οὕτως ὑπέστη, ὡς, ὅταν αὐτὴ θέλῃ, κατιέναι τε καὶ ἀνιέναι. Καὶ τί θαυμαστὸν τοῦτο ἐπὶ ψυχῆς αὐτοκινήτου κατ' οὐσίαν; ἐπότε καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὰ ἀμφίβια, ὅσα καὶ ἐν ὕδατι καὶ ἐν γῇ πέφυκε διάγειν, φύσιν μὲν ἔχει τοιαύτην, κατὰ δὲ τὴν
a οἰκείαν ὄρεξιν μεθίσταται ἑκατέρασε, οὐκ ἀναγκαζόμενα ὑπό τινος, ἀλλ' ὅταν αὐτὰ προθυμηθῇ.

Καταβαίνουσα δὲ ἡ ψυχὴ τῇ σχέσει ἐπὶ τὸν
p. 181 θνητὸν τοῦτον τόπον, καὶ μέλλουσα θνητῷ συμ-
a. πλέκεσθαι σώματι, καὶ ζῶον ἓν θνητὸν μετ' αὐτοῦ συμπληροῦν, ἀλόγους προσβάλλετο ζωάς· τὰς μὲν γνωστικὰς, αἰσθήσεις τε, καὶ φαντασίας· τὰς δὲ ὀρεκτικὰς, θυμὸν, καὶ ἐπιθυμίαν· δι' ὧν τὸ θνητὸν ζῶον ἔμελλε γνῶσίν τε ἕξειν τὴν ἑαυτῷ σύστοιχον, ἣν ἔχει καὶ τὰ ἄλογα

vis enim naturam ſortita eſt ancipitem, non tamen coacta vel deſcendit vel adſcendit: ſed ita condita eſt, ut, quum ipſa voluerit, & deſcendat & adſcendat. Et quis hoc in animo per ſuam naturam proprium motum habente miretur? cum & bruta animantia, quæ amphibia dicuntur, quæ & in aqua & in terra habitare poſſunt, naturam quidem talem habent, ſed ex proprio adpetitu aliâs huc, aliâs illuc, ſe conferunt, non ab aliquo coacta, ſed prout ipſis libitum eſt.

Animus vero ſua adfectione & habitudine deſcendens ad mortalem hunc locum, & cum mortali corpore conjungendus, & unum mortale animal cum eo confecturus, vires exſeruit ratione deſtitutas; partim ad cognitionem ſpectantes, nempe ſenſum & phantaſiam; partim ad adpetitionem, nempe iracundiam & cupiditatem: per quas mortale animal & cognitionem haberet ſuæ naturæ congruentem, qua & brutæ pecudes

ſunt

γα ζῶσα, καὶ τὸ ἀποφέρεον ἀεὶ διὰ τροφῆς ἀναφαίνειν, καὶ διὰ τῆς τοῦ ὁμοίου γεννήσεως τὴν b. ἀιδιότητα τοῦ γένους φυλάττειν, καὶ τὰ βλάπτοντα ἀμύνεσθαι· ἅπερ οὐκ ἂν ὑπῆρξε τῷ θνητῷ ζώῳ, μὴ συμπληρωθέντι ταῖς ἀλόγοις ταύταις δυνάμεσι. τίς γὰρ ἂν, καὶ μάλιστα τῶν καθαρειοτέρων, ἠνέσχετο τοσοῦτον χρόνον ἐσθίειν καὶ ἀποπατεῖν, ὡς ἄλογον ζῶον, μὴ ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῆς ἀλόγου ὀρέξεως; τίς δ' ἂν κύημα τηλικοῦτον, τοσοῦτον χρόνον ἐβάσταζε, μὴ τῆς παροίστρου ταύτης ἐπιθυμίας ἀναφλεγούσης, καὶ τῆς τοῦ γένους διαδοχῆς; Ἀλλὰ c. ταῦτα μὲν, ἤδη καὶ πρότερον εἰρημένα, ἀρκεῖ δηλῶσαι, ὅτι διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ πρὸς σύστασιν τοῦ ζώου αἱ ἄλογοι ὀρέξεις ἐδόθησαν· καὶ οὔπω οὐδὲν κακὸν ἀναφαίνεται.

Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ, κρείττων οὖσα κατ' οὐσίαν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ἀλόγου ζωῆς, καὶ

 ἀρχικὴν

sunt præditæ; &, quod decederet, cibo & potu semper suppleret; & procreatione similium sui consuleret sui generis æternitati; & velut armis muniretur, quibus ea, quæ nocitura essent, propulsaret; quæ omnia mortali animanti non contigissent, nisi ei facultates istæ ad complendam ejus naturam insitæ fuissent. Quis enim, præsertim elegantior, tanto tempore edere & excernere vellet, brutæ pecudis instar, nisi a brute adpetitu incitaretur? Quænam mulier graviditatem tam molestam tamque diuturnam toleraret, nisi insana ista cupiditas generisque propagatio stimularet? Verum hæc, quæ & nunc & ante diximus, satis sunt ad declarandum, boni caussa, & quo constare posset animans, brutas adpetitiones ei esse datas. Atque ita nullum adhuc MALVM adparet.

At vero rationis particeps animus, naturâ suâ, corpore brutaque vitâ præstantior, & domina-

ἀρχικὴν ἔχουσα πρὸς ταῦτα φύσιν, ὅταν μὲν
φυλάττῃ πρὸς αὐτὰ τὴν ἑαυτῆς τάξιν, ἐξηρη-
p. 112 μένη τε αὐτῶν, καὶ ὡς ὀργάνῳ κεχρημένη, καὶ
a. τὸ ἀγαθὸν τῆς ὑπουργίας αὐτῶν εἰς τὸ ἑαυτῆς
ἀγαθὸν ἀναφέρουσα· τότε πάντα ἀγαθά ἐστι,
καὶ οὐδαμοῦ κακὸν οὐδὲν παραφύεται. ἐὰν δὲ,
καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ὁμοιότητος ἐπι-
λαθομένη ἡ ψυχὴ, τὸ μὲν ἀρχικὸν ἀποβάλῃ
σκῆπτρον, τῆς ἀρχικῆς δυνάμεως ἀμελήσασα,
ῥέψῃ δὲ ὅλη πρὸς τὸ σῶμα, καὶ τὰς ἀλόγους
b. ζωάς· ὅπερ πάσχει μάλιστα, τὸ σφοδρὸν καὶ
πληκτικὸν τῆς ἡδονῆς τῶν ἀλόγων ὀρέξεων τοῦ
καθαροῦ καὶ προσηνοῦς τῶν λογικῶν προτιμήσα-
σα, καὶ ὅλη ἐνδοῦσα τῇ ἀλογίᾳ, ὡς ἐκείνην ἑαυ-
τὴν ἡγεῖσθαι· τότε παρὰ φύσιν ἀλόγως ἐνερ-
γούσης τῆς λογικῆς, καὶ παρὰ τὴν αὐτῆς ἀξίαν,
τὴν ἀρχικὴν καὶ δεσποτικὴν, αἱρουμένης δουλεύ-
ειν καὶ ἄρχεσθαι, τότε τὸ κακὸν ἀναφύεται·
c. οὔτε ἐν τῷ κρείττονι καθ' αὑτὸ ὄντι χώραν ἔχον,
οὔτε

minatum in hæc ſortitus; cum quidem ſuum adverſus ea ſtatum tuetur, eximens ſeſe eis, eisdemque tamquam inſtrumentis utens, & bonum miniſterii illorum ad ſuum bonum referens; tum vero omnia bona ſunt, neque usquam malum ullum juxta exoritur. Sin ſimilitudinis, quam cum Deo habet, oblitus animus, imperii ſceptrum abjecerit, neglectâ principatus auctoritate, totusque ad corpus & brutam ejus vitam inclinarit: (id quod ei potiſſimum accidit, cum vehementiam & impetum voluptatis brutarumque adpetitionum, puritati & manſuetudini rationalium adpetitionum anteponit, totamque ſe brutæ parti dedit, ut eam ſe ipſum eſſe opinetur) tum igitur, cum animus contra ſuam naturam absque ratione agit, &, contra ſuam dignitatem principatu & dominatu pollentem, ſervire ac parere mavult; tunc malum exſiſtit, quod nec in eo, quod melius eſt, locum habet, ſi id per ſe maneat,

οὔτε ἐν τῷ χείρονι ἐφ' ἑαυτοῦ μένοντι· ἀλλ' ὅταν τὸ κρεῖττον τῷ χείρονι συμπλακὲν, ἀμέτρως τὴν πρὸς τὸ χεῖρον αὐτὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ὁμοιότητος ἀναδέξηται. τοῦτο δὲ πάσχει οὐκ ἀναγκαζομένη ὑπό τινος, ἀλλ' αὐτὴ αἱρουμένη [διὰ] τὸ αὐτεξούσιον αὐτῆς καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν. ἡ γὰρ αἵρεσις, ἐφ' ἡμῖν· ἡμέτερον ἔνδοθεν οὖσα κίνημα.

Καὶ μοι πρόσεχε τὸν νοῦν ἐνταῦθα, μή τι παραλογισθεὶς αὐτὸς, καὶ σε συνεξαπατήτω τὸν ἐντυγχάνοντα. Ὅτι μὲν γὰρ ἡ αἵρεσις καὶ προαίρεσις, τῆς ψυχῆς οἰκεῖόν ἐστιν ἔνδοθεν κίνημα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἔξωθεν ἀναγκαζόμενον, καὶ προφανές ἐστιν, οἶμαι, καὶ εἴρηται καὶ δέδεικται πρότερον. καὶ, ὅτι κατὰ αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν ἡ ψυχὴ ποτὲ μὲν τὸ κρεῖττον ἐκλέγεται, ποτὲ δὲ τὸ χεῖρον αὐτὶ τοῦ κρείττονος, δέδεικται οἶμαι σαφῶς, ἐκ τοῦ, καὶ τὸν Θεὸν, καὶ τοὺς καλῶς κειμένους νόμους, καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἔμ- p. 183 a. b.

neat, neque in deteriore, si id suo loco maneat; sed tunc, cum animus, qui est præstantior, corpori deteriori implicatus, ultra modum similitudinem deterioris amplexus fuerit, eamque prætulerit similitudini præstantioris. Id vero facit, non coactus ab ullo, sed ipse arbitratu suo, per libertatem suæ voluntatis, & pro sua potestate. Optio enim in nostra potestate est, cum noster motus sit internus.

Atque hic tu mihi adtende animum, ne ipse deceptus, te quoque in errorem, Lector, inducam. Nam delectum & voluntatem, internam esse animi motionem, & a re nulla externa cogi, perspicuum esse arbitror: prius certe quidem & explicatum id est, & demonstratum. Illud item, animum delectu & voluntate sua nunc præstantius eligere, nunc deterius præferre præstantiori; aperte, opinor, ex eo est ostensum, quod & Deus & bonæ leges & homines cordati bonas

φρονας, τὰς ἀγαθὰς καὶ κακὰς ἀνθρώπων πράξεις μὴ τοῖς ἔργοις κρίνειν, ἀλλὰ ταῖς προαιρέσεσι· καὶ τιμᾶν, καὶ κολάζειν, καὶ ἐπαινεῖν, καὶ ψέγειν, εἰς μόνην τὴν προαίρεσιν ἀποβλέποντας, ὡς αὐτεξούσιον καὶ ἐφ' ἡμῖν οὖσαν. διὸ τὰ βίᾳ πραττόμενα, κἂν χαλεπώτατα ᾖ, συγγνώμης ἀξιοῦσι· καὶ τὴν ἁμαρτίαν οὐ τῷ πράττοντι, ἀλλὰ τῷ βιαζομένῳ λογίζονται· e. διότι οὗτος μὲν κατὰ προαίρεσιν ἐβιάσατο, ἐκεῖνος δὲ παρὰ προαίρεσιν ἔπραξεν. εἰ οὖν τοῦ κακοῦ ἡ προαίρεσις αἰτία, τῆς ψυχῆς αὐτοθελὴς οὖσα ἐνέργεια, καὶ οὐ βίᾳ ὠθουμένη· τί ἂν ἄλλο τοῦ κακοῦ λέγοιμεν αἴτιον, ἢ τὴν ψυχήν; καὶ αὐτὴν δὲ, οὐχ ὡς κακοῦ· (οὐδὲν γὰρ αἱρεῖται τὸ κακὸν ὡς κακόν·) ἀλλ' ὡς φαινομένου μὲν ἀγαθοῦ, κρύπτοντος δὲ ἐν αὐτῷ τὸ κακὸν, ὅπερ ἀνάγκη μετὰ τοῦ φαινομένου λαβεῖν ἀγαθοῦ. καὶ εἴρηται καὶ περὶ τούτου πρότερον.

Ἔχοντες

nas & malas hominum actiones non factis & eventu metiuntur, sed consilio & voluntate: quodque & remunerantur, & pœnas irrogant, & laudant, & vituperant, solum consilium & voluntatem intuentes, ut quæ nostri juris nostrique arbitrii sint: eis autem, quæ a coactis fiunt, quamvis gravissima sint, ignoscunt; & peccatum non agenti, sed cogenti tribuunt; quod hic sua voluntate nolentem coëgerit, ille autem contra suam voluntatem coactus egerit. Si ergo mali caussa est voluntas, quæ integra est animi actio, non autem violenta impulsio; quid aliud mali caussam dicamus, nisi Animum? At ne ipsum quidem, tamquam mali: (nihil est enim, quod malum, quatenus malum est, eligat:) sed tamquam boni, quod speciem quidem boni habet, sed malum in se occultat, quod simul cum adparente bono capere necesse est. Sed & de hoc jam ante dictum est.

Reperta

Ἔχοντες οὖν τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, λαμ- p. 184
πρᾷ τῇ φωνῇ βοῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς κακίας ἀναί- a.
τιος· διότι τὸ κακὸν ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ αὐτεξου-
σίως, καὶ οὐχ ὁ Θεός. εἰ μὲν γὰρ βίᾳ τὸ κα-
κὸν ἔπραττεν ἡ ψυχὴ, τάχα ἄν τις τὸν Θεὸν
ἠτιάσατο, τὸν ἀναιτίως αὐτὴν συγχωρήσαντα
βιασθῆναι· καίτοι οὐδὲ κακὸν ἦν τὸ βίᾳ πρατ-
τόμενον. κατὰ προαίρεσιν δὲ αὐτὸ αἱρουμένη, αὐ-
τὴ ἂν αἰτία λέγοιτο δικαίως. Εἰ γὰρ λέγοι τις, b.
μηδὲ αὐτῇ συγχωρεῖν τὸν Θεὸν ὀφείλειν αἱρεῖσθαι
τὸ κακὸν, ἓν τῶν δύο λέγει· ἢ, ὅτι πεφυκυῖαν
αὐτὴν ποτὲ μὲν τὸ ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι, ποτὲ δὲ
τὸ κακὸν, ἀναγκάζειν ἔδει μηδέποτε αἱρεῖσθαι τὸ
κακόν· ἢ, ὅτι τοιαύτην ἐχρῆν ὑποστῆσαι, ὡς
μηδὲ πεφυκέναι ποτὲ τὸ κακὸν αἱρεῖσθαι. ἀλ-
λὰ τὸ μὲν πρῶτον αὐτόθεν ἄλογον. μάτην
γὰρ ἡ αἵρεσις ἐφ' ἑκατέρου πεφυκυῖα ἐγίνετο,
εἰ μηδέποτε ἐξῆν αὐτῇ πρὸς ἑκάτερον ἐνεργεῖν. c.

Repertâ igitur mali cauſſa, elata voce clamemus, NVLLIVS MALI CAVSSAM ESSE DEVM; quoniam malum faciet animus libere atque ultro, non autem Deus. Nam ſi malum animus faceret coactus, fortaſſis aliquis accuſaret Deum, qui illum citra ſuam culpam cogi permiſiſſet: quamquam ne malum quidem foret quidquam, ab invito factum. Sed qui ultro & conſulto aliquid ſuſceperit, ipſe merito cauſſa ejus rei & auctor dicitur eſſe. Nam ſi quis dicat, ne permittere quidem animo hominis debuiſſe Deum, ut malum amplecteretur; duorum alterum dicit: aut, cum ejus natura ſit, ut aliâs bonum, aliâs malum amplecti poſſit, cogendum fuiſſe, ne umquam malum amplecteretur: aut, ita fuiſſe eum condendum, ne ejus natura umquam ferret ut malum eligeret. Verum prius illud aperte ſtatim abſurdum eſt. Fruſtra enim ſuâ naturâ utrumque eligere potuiſſet; ſi numquam ei licuiſſet in alteram utram agere partem.

Imo

ἀλλ' οὐδὲ αἵρεσις ἦν ἔτι, παρούσης ἀνάγκης· ἐναντίως γὰρ ἔχει πρὸς τὴν ἀνάγκην ἡ αἵρεσις.

Ὁ δὲ δεύτερος λόγος πρῶτον μὲν ἐννοείτω, ὅτι οὐδεμία τοῦ κακοῦ οὐδέποτέ ἐστιν αἵρεσις· ἔπειτα, ὅτι συμβουλεύειν ἔοικε, τὴν αὐτεξούσιον ταύτην τῆς ψυχῆς οὐσίαν, τὴν αὐτοθελῶς καὶ ἄνευ βίας ποτὲ μὲν τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν αἱρουμένην, ποτὲ δὲ τὸ φαινόμενον, ἀνελεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου,
p. 185 a. [ἢ ὡς οὐκ ἀγαθὸν,] ἢ ὡς μέγα τι κακὸν οὖσαν· καὶ οὐ λογίζεται, πόσων ἀγαθῶν νομιζομένων ἐν τῷ κόσμῳ μεῖζόν τε καὶ τιμιώτερόν ἐστιν ἀγαθὸν ἡ αὐτεξουσιότης. πάντων γὰρ τῶν ὑπὸ σελήνην ὑπερέχει τοῦτο. καὶ οὐδεὶς ἂν ἕλοιτο φυτὸν ἢ ζῷον ἄλογον ὁποιονοῦν γενέσθαι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος. Πῶς οὖν ἔμελλε, τῶν ἐλαττόνων ἀγαθῶν ὑπὸ Θεοῦ παραγενομένων, †) τὸ μεῖζον ἐκείνων μὴ παραγενέσθαι; ἔπειτα, ὅπερ εἴρηται καὶ πρότερον, ἀναιρουμένης ἀπὸ τῶν ὄντων τῆς

b.

†) παραγομένων lego, & mox παραγαγέσθαι.

Imo ne delectus quidem relinqueretur, adjuncta neceſſitate: pugnant enim inter ſeſe delectus & neceſſitas.

Quod autem ad alteram rationem adtinet, primum illud cogitandum eſt, nullum umquam eligi malum. Deinde ſuadere iſta ratio videtur, liberam hanc animi naturam, quæ ſuapte voluntate & absque coactione, aliâs verum bonum amplectitur, aliâs imaginarium, e natura rerum eſſe tollendam, aut ſublata e rerum natura ut non bonum, aut ut magnum malum: neque reputat, quot rebus, quæ in mundo bonæ habentur, & majus & æſtimabilius bonum ſit libertas voluntatis. Omnibus enim hæc, quæ ſub luna ſunt, antecellit: nec quisquam eſt, qui aut brutum pecus aut ſtirps eſſe mallet, quam homo. Cum igitur minora bona fuerint a Deo producta, annon & id, quod illis majus eſt, produci debuerat? Deinde, (quod & ſupra dictum eſt) ſublata e rerum natura propen-

τῆς ἐφ' ἑκάτερα ῥοπῆς τῶν ψυχῶν, ἀναγκη καὶ τὰς πολυτιμήτους ἀνθρωπίνας ἀρετὰς συναναιρεῖσθαι, καὶ τὸ εἶδος ὅλον τὸ ἀνθρώπειον. οὐ γάρ ἐστιν ἔτι σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη ἀνθρωπίνη, εἰ μὴ καὶ παρατρέπεσθαι πέφυκεν· ἀπερίτρεπτός τε οὖσα, ἀγγελική τις ἂν ἦν, ἢ θεία, καὶ οὐκ ἔτι ἀνθρωπίνη. Ἐκ δὴ τούτου τοῦ λόγου, ἀναγκαίως δείκνυται ἡ παρατροπὴ, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν λεγόμενον κακόν· εἴπερ ἄνευ ταύτης οὐκ ἂν παρῆλθον εἰς τὰ ὄντα αἱ ἀρεταὶ αἱ ἀνθρώπιναι, οὐδὲ τὸ εἶδος ἄλως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὥστε, κἂν ὑπὸ Θεοῦ λέγῃ τις παραχθῆναι τὴν παρατροπὴν ταύτην, καθόσον ἀναγκαίως ἐστὶ πρὸς τὴν τῶν τοσούτων ἀγαθῶν τῶν παρατρέπεσθαι πεφυκότων ὑπόστασιν, οὐκ ἂν κακοῦ λέγειν αἴτιον αὐτὸν νομίζοιτο δικαίως. καὶ γὰρ τὸν ἰατρὸν σήποντα τὰ ἀποστήματα, καὶ τέμνοντα τὸ σῶμα, καὶ καίοντα καὶ ἀποκόπτοντα

propenſione animorum in utramque partem, ornatiſſimas etiam hominum virtutes unà tolli neceſſe fuerat, & totam omnino hominis naturam. Neque enim juſtitia & temperantia humana relinquitur, niſi etiam perverti animus poſſit: qui ſi perverti prorſus non poſſet, angelicus foret, aut divinus, nec jam humanus. Hac itaque ratione oſtenditur, hanc animi humani facultatem, qua avertere ſeſe ille a bono poteſt, adeoque & malum, quod inde natum perhibetur, eſſe neceſſaria; quod abſque iis nec humanæ virtutes, nec ipſum etiam humanum genus in rerum natura exſtitiſſet.

Quapropter etiamſi aliquis a Deo productam iſtam averſionem diceret, quatenus illa ad exiſtentiam tot bonarum naturarum, quæ quidem a bono averti poſſent, neceſſaria fuiſſet; non idcirco MALI auctorem dicere Deum jure exiſtimaretur. Nam & medicum, abſceſſus putrefacientem, & corpus ſecantem, & partes urentem

&

p. 186 a. τοῦ τὰ μόρια, οὐδεὶς νόσου λέγει ποιητικόν, ἀλλ' ὑγιείας· ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦν χωρὶς τούτων ἐκείνους ὑγιασθῆναι τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ ἡ θεία δίκη τὸ τιμωρὸν εἶδος τῆς δικαιώσεως, τὸ ἐπιτρίβον καὶ αὔξον τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, μέχρι τινὸς τοιοῦτον †) ἐπάγει, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἄλλως ἰαθῆναι, εἰ μὴ ἐνεργήσει πρῶτον, ἢ πολλάκις ἐνίοτε, κατὰ τὴν μανιώδη ἑαυτῆς ὄρεξιν. διὸ καὶ οἱ παιδαγωγοῦντες καλῶς οὐ μέχρι b. παντὸς ἐναντιοῦνται ταῖς τῶν παίδων ὀρέξεσιν, ἀλλ' ἐνδιδόασι πολλάκις, καὶ συνεργοῦσιν ἐνίοτε· ὡς μὴ δυναμένης τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐξεμέσαι τελέως τὰ τοιαῦτα πάθη, εἰ μὴ ἐνεργήσει ποτὲ κατ' αὐτὰ, καὶ κορεσθῇ τῆς ἐνεργείας. καὶ οὔτε τὸν παιδαγωγὸν τοῦτον, οὔτε τὴν θείαν δίκην κακοῦ λέγομεν αἰτίαν, ἀλλ' ἀγαθοῦ· διότι τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα γίνεται. καὶ γὰρ τὰ πρὸς σωφροσύνην τείνοντα ἐπιτηδεύματα, σωφρονικὰ λέ- c. γομεν, καὶ τὰ πρὸς ὑγίειαν ὑγιεινά· πᾶσα δὲ πρᾶξις

†) τοιοῦτον. An τοιούτου?

& abſcindentem, nemo auctorem morbi, ſed ſanitatis potius quisque auctorem dicit; quod ſine his illi homines curari non potuiſſent. Atqui etiam divina juſtitia ultricem illam ſuæ adminiſtrationis partem, quæ incitat & auget animi adfectus, eatenus adhibet, quatenus aliter curari animus non poteſt, niſi prius (atque etiam ſæpius fortaſſe) furioſis prorſus adpetitionibus eſſet obſecutus. Quæ cauſſa eſt, cur etiam boni pædagogi non omnibus puerorum cupiditatibus adverſentur, ſed ſæpe connivearit, interdum etiam obſequantur; quod hujusmodi adfectus non plane poſſit evomere animus pueri, niſi aliquando iis obſecutus fuerit, & ipſa actione ſaturatus. Neque idcirco aut pædagogum illum aut divinam vindictam, malì dicimus eſſe cauſſam, ſed boni, quod boni cauſſa iſta fiant. Etenim quæ inſtituta ad honeſtatem pertinent, ea honeſta; & quæ ad ſanitatem, ſalubria dicimus: denique omnis

πρᾶξις εἰδοποιεῖται τῷ τέλει, οὗ ἕνεκα γίνεται. Ὥστε ὁ Θεὸς, τοῦ ἀναγκαίου τῆς παρατροπῆς εἰ γίνοιτό πως αἴτιος, οὐκ ἂν λέγοιτο δικαίως αἴτιος εἶναι κακοῦ.

Πῶς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀναγκαίου τῆς παρατροπῆς αἴτιος, ἄξιον ἰδεῖν· ὅτι, οὐχ ὡς αὐτὸς ἐνεργῶν τὴν παρατροπήν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὡς ἐνδιδοὺς τῷ αὐτεξουσίῳ τὸ τοιοῦτον τῆς ψυχῆς, ἵνα καὶ χώραν ἐν τῷ παντὶ τὸ τοιοῦτον εἶδος ἔχῃ, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοσαῦτα ὑποστῇ, μὴ δυνάμενα χωρὶς τῆς παρατροπῆς ὑποστῆναι. αἴτιος δὲ κυρίως ἐστὶ τῆς αὐτεξουσίου ταύτης οὐσίας, ἀγαθῆς οὔσης, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τιμιωτέρας· ἧς ἐνέργεια παθητική ἐστιν ἡ παρατροπὴ, θελούσης, καὶ οὐκ ἀναγκαζομένης. Ὅτι δὲ ἀγαθή ἐστιν ἡ αὐτεξούσιος αὕτη οὐσία, κἂν παρατρέπεσθαί ποτε πέφυκε, δῆλον οἶμαι καὶ ἐξ ὧν οἱ τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τιθέντες, διὰ τὸ μὴ αἴτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν p. 187 a.

nis actio ad id genus refertur, ad quod pertinet finis, cujus caussâ illa suscipitur. Itaque Deus, si necessariæ aversionis a bono aliquâ ex parte caussa esset, non idcirco auctor esse mali dici merito posset.

Quomodo autem ipsius necessariæ aversionis a bono sit auctor, id quoque considerandum est. Neque enim ipse aversionem illam efficit; (absit hoc:) sed liberæ voluntati eam facultatem concessit, quo & hoc genus in universitate rerum locum haberet, & tot bona efficerentur, quæ sine aversione ista effici non possent. Proprie autem auctor est liberæ istius naturæ, cum bona sit, & multis mundi bonis pretiosior: cujus actio est aversio, ex perturbatione quidem profecta; sed volentis animi actio, non coacti. Bonam autem esse liberam istam naturam, etsi aliquando etiam perverti potest, vel ex hoc constare opinor, quod, qui MALI principium statuunt, eo id statuunt, ut Deum

b. Θεὸν ἀποφαίνειν λέγουσι. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι, οὐ μόνον παράγεσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντες, ἀλλὰ καὶ μέρος αὐτὴν ἢ μέλος τοῦ Θεοῦ κομπάζοντες εἶναι, πεφυκυῖαν αὐτὴν κακύνεσθαι παραδιδόασιν. εἴτε οὖν κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν κακύνεσθαι λέγουσιν· (ὅπερ ἀκολουθεῖ τοῖς λέγουσιν, ἐφ' ἡμῖν εἶναι τὸ νικῆσαι τὸ κακὸν ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἡττηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δίκας ἀπαιτεῖσθαι τὸν ἡττώμενον, καὶ ἀμοιβῶν ἀξιοῦσθαι τὸν νικήσαντα. ταῦτα γὰρ λέγοντες,
c. οὐκ ἐφιστάνουσιν ὅμως, ὅτι τούτοις ἀδύνατον συνᾴδειν τὸ ἔξωθεν ὠθεῖσθαι πρὸς τὸ κακὸν τὴν ψυχήν.) ἁπλῶς δ' οὖν, εἴτε κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν κακύνεσθαι λέγουσιν, εἴτε ἔξωθεν ὠθουμένην, πεφυκυῖα πάντως κακύνεσθαι κακύνεται· εἰ γὰρ μὴ ἐπεφύκει, οὐκ ἂν ἐκακύνθη. τοιγαροῦν, οὔτε τὸ πρῶτον ἀγαθὸν κακύνεσθαι λέγουσιν, ἐπεὶ μηδὲ πέφυκεν ὅλως, οὔτε τἄλλα ἀγαθὰ τὰ προσεχῶς αὐτῷ συνόντα, τὴν Μητέρα

Deum mali culpâ immunem declarent. Hi enim, cum non modo conditum animum a Deo dicant, sed etiam partem eum aut membrum esse Dei jactitent; talem tamen eum esse perhibent, qui malus fieri possit. Atqui, sive eum suo arbitrio malum fieri dicant: (quod dicere eos necesse est, qui in nobis situm esse fatentur, aut vincere malum, aut ab eo vinci, propterea & victum pœnis & victorem præmiis adfici: quæ cum dicunt, non expendunt, cum his externam animi ad malum impulsionem cohærere non posse.) Omnino igitur, sive suo arbitrio perverti animum dicant, sive externa impulsione; eo utique malus fit, quia sic natura ejus ferebat, ut fieri posset. Quod ni ita fuisset, non malus evasisset. Quapropter & primum bonum non depravari dicunt, quod id ejus natura prorsus respuat; neque cætera bona cum illo proxime conjuncta, ut ea quam

Μητέρα τῆς ζωῆς, ὡς λέγουσι, καὶ τὸν δημιουργὸν, καὶ τοὺς ἐκεῖ αἰῶνας. Ὥστε καὶ οὗτοι πεφυκυῖαν κακύνεσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παράγοντες, διὰ τὸ μὴ κακὴν εἶναι τὴν τοιαύτην οὐσίαν, ἀλλ' ἀγαθὴν, οὐ λέγουσιν αἴτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν εἶναι. p. 128 a.

Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τῶν κακῶν ὑποστάσεως, ἀρκείτω τὰ εἰρημένα πρὸς τὸ παρόν. Λοιπὸν δὲ χρὴ τὴν τοῦ Ἐπικτήτου ῥῆσιν ἐπισκέψασθαι, καὶ ἰδεῖν, ὅπως τὰ διὰ τοσούτων εἰρημένα περὶ τοῦ κακοῦ, δι' ὀλίγων ἡμῖν αὐτὸς συλλαβὼν ἐπεδείξατο. Τῆς γὰρ τῶν ἠθῶν εὐαγωγίας περὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν φυγὴν τοῦ κακοῦ καταγινομένης, ἀναγκαῖον ἦν ἐπιδείξαι τὴν φύσιν τοῦ κακοῦ καινοπρεπῆ τινα οὖσαν. καὶ γάρ ἐστί πως, καὶ οὐκ ἔστι· παρυπόστασις οὖσα, καὶ οὐχ ὑπόστασις. διὸ καὶ φευκτὴ τελέως, ὅτι προηγουμένην ὑπόστασιν οὐκ ἔχει. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἔστι τινὶ αἱρετὴ, καὶ οὐδενί ἐστι σκοπὸς τῷ πράττοντι. καὶ γὰρ τῷ οἰκοδόμῳ τῷ οἰκίαν οἰκοδο- b.

quam Matrem vitæ vocant, & Demiurgum, & qui apud illos Aeones vocantur. Quamobrem etiam hi, qui animum a Deo talem esse conditum perhibent, ut perverti posset; quia talis natura non mala, sed bona sit; non dicunt mali auctorem Deum esse.

Sed hæc hactenus, de natura & ortu malorum. Reliquum est ut Epicteti verba consideremus, & videamus, quemadmodum is ea quæ nos fuse persecuti sumus, brevibus complexus nobis ostenderit. Cum enim disciplina morum in amplectendis bonis & declinandis malis versetur, necesse fuit ostendere mirabilem quamdam Mali naturam. Nam & est quodam modo, & non est; cum accessio quædam rei sit, non ipsa res: eaque de causa prorsus fugienda est, quod principalem essentiam non habet: propterea que a nemine expetitur, nec ullius actionis finis aut *scopus* est. Nam ejus qui domum con-

κοδομοῦντι, σκοπός ἐστι καὶ τέλος ἡ οἰκία, δι' ἣν οἰκοδομεῖ· καὶ τῷ τέκτονι ἡ θύρα, δι' ἣν τεκταίνει· οὐδὲν δὲ τοῦ κακοῦ ἕνεκα ποιεῖται. Καὶ ἔστιν ὁ τοῦ Ἐπικτήτου συλλογισμὸς, ἐν βραχεῖ τοιοῦτος· Τὸ κακὸν, ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι. τὸ προηγουμένως κατὰ φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενον, σκοπός ἐστι τῷ ποιοῦντι· καὶ τέλος, ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ· καὶ ὅταν γένηται, τυγχάνει τοῦ σκοποῦ ὁ ποιῶν. εἰ οὖν τὸ προηγουμένως κατὰ φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενον οὐκ ἔστιν ἀποτυχία σκοποῦ, (ἐπιτυχία γάρ ἐστι,) τὸ δὲ κακὸν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι· δῆλον, ὅτι καὶ τὸ κακὸν οὐ γίνεται προηγουμένως ἐν τῷ
p. 189 κόσμῳ. Καὶ ὅτι μὲν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι τὸ a. κακὸν, δῆλον ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ῥηθέντων. σκοπὸν γάρ τις θέμενος, ὡς ἀγαθὸν, τὴν ἡδονὴν, τοξεύει ἐπ' αὐτὴν, ὡς ἐπὶ ἀγαθόν· ἤτοι ἐπιτρέχει αὐτῇ βέλους ταχύτερον, τῇ γε φαντασίᾳ· καὶ μὴ ἐπιτυχὼν ἀγαθοῦ, ἀλλὰ παραλλάξας

conſtruit, ſcopus & finis eſt domus, ob quam ædificat: & fabro janua, propter quam fabricat. Mali autem cauſſâ, nihil geritur. Eſt igitur Epicteti ratiocinatio breviter hujusmodi: Malum, aberratio a ſcopo eſt. Quidquid ex propoſito ſecundum naturam in mundo fit; id ſcopus eſt ejus qui facit: & finis, illius adeptio. Quod cum fit, adtingit ſcopum is qui facit. Si igitur id, quod ex propoſita ratione ſecundum naturam in mundo fit, non eſt aberratio a ſcopo; (nàm adeptio potius eſt:) malum vero eſt aberratio a ſcopo: malum ex propoſita ratione in mundo non fieri conſtat. Malum autem eſſe aberrationem a ſcopo, ex iis, quæ de eo diximus, clarum eſt. Nam ſi quis ſibi voluptatem tamquam ſcopum & bonum propoſuit; ſagittas eo collineat, tamquam ad bonum; aut etiam ſagittâ ocius ad eam, animi certe quidem impulſione, fertur. Qui ſi bono potitus non fuerit, ſed ab eo fruſtra,

λάξας αὐτὸ, καὶ παραστραπεὶς ἐπ' αὐτοῦ, δῆλον ὅτι ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ, κακυνόμενος. Ὅτι δὲ τὰ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα σκοπὸς γίνεται τοῦ ποιοῦντος, καὶ τέλος ἡ ἐπι- b.
τυχία αὐτῶν, δῆλον ἐξ ὧν εἶπον περὶ τοῦ οἰκοδόμου καὶ τοῦ τέκτονος. πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον σκοπὸς τοῦ ποιοῦντός ἐστιν, εἰς ὃν ἀποβλέπων, ὥσπερ βέλη, τὰς ἑαυτοῦ ἐνεργείας ἐκτείνει ἐπ' αὐτόν· καὶ τέλος ἔχει τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ σκοποῦ. Εἰπὼν δὲ οὕτως· οὐδὲ καπου Φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται· διὰ τοῦ τῆς Φύσεως ὀνόματος τὸ κατὰ Φύσιν καὶ προηγουμένως ὑφιστάμενον ἐδήλωσε.

Καὶ εἴπερ οὕτω τις ἐδέξατο τὸν συλλογισμὸν, τὴν ἐλάττονα πρότασιν θεὶς διὰ τοῦ, ὥσπερ c.
σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται· (τοῦτο γὰρ σημαίνει, ὅτι τὸ κακὸν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι·) καὶ παραλιπὼν τὴν μείζονα, τὴν λέγουσαν, ὅτι τὰ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ

fruſtratus aberrarit, utique ſcopum non attingit, & in malum incidit. Ea porro quæ in mundo ex propoſito fiunt, ſcopum eſſe ejus qui facit; & finem, eorum eſſe adeptionem; ex iis conſtat, quæ de ædificatore dixi, & fabro. Id enim omne quod fit, ſcopus eſt ejus qui facit: quem intuens, tamquam ſagittas, ita ſuas actiones ad eum dirigit, eumque ſibi finem proponit, ut ſcopum adtingat. Cum autem dicit, *nec mali natura in mundo eſt*; *naturæ* nomine id intelligit, quod ſecundum naturam & primariâ quadam ratione & ex propoſito fiat.

Quod ſi quis ſic, ut dixi, accipiat ratiocinationem; minor propoſitio illis verbis continebitur, *Quemadmodum ſcopus aberrandi cauſſa non ponitur:* (hoc enim ſignificat, Malum eſſe aberrationem a ſcopo:) tum, prætermiſſâ majore quæ dicat, Quod ex propoſito in mundo fiat,

κόσμῳ γινόμενον οὐκ ἔστιν ἀποτυχία σκοποῦ (ἐπιτυχία γάρ ἐστι·) συμπέρασμα ἐπήγαγεν, ὅτι τὸ κακὸν οὐ γίνεται προηγουμένως καὶ κατὰ φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Δύναται δὲ καὶ ὡς συνημμένον ἀκούεσθαι τὸ ληφθὲν τοιοῦτον· εἰ σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται, κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ οὐ γίνεται· εἰ γὰρ ἐγίνετο, σκοπὸς ἂν ἦν τῷ ποιοῦντι, πρὸς ὃν ἀποβλέπων ἐποίει· σκοπὸς δὲ πρὸς τὸ φυγεῖν αὐτό· φευκτὸν γὰρ τὸ κακόν. ὥστε οὐ πρὸς τὸ τυχεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν αὐτοῦ ἐτίθετο. εἰ οὖν σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν αὐτοῦ οὐ τίθεται, οὐδὲ κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται.

p. 190 a.

id non esse aberrationem a scopo, (adeptio cum sit;) subducetur conclusio: Ergo *Malum* ex proposito & *secundum naturam non est in mundo.* Potest vero etiam ut connexum efferri hæc propositio, hoc modo: Si scopus aberrandi causa non ponitur, mali natura in mundo non exsistit. Nam si exsisteret, scopus esset facientis, quem intuens faceret. Sed scopus est, ut id fugiatur: fugiendum enim est malum. Quare non adtingendi, sed aberrandi causa poneretur. Si igitur scopus aberrandi ab eo causa non ponitur, nec mali natura in mundo exsistit.

---

b. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

Εἰ μὲν τὸ σῶμά σου τὶς ἐπέτρεπε τῷ ἀπαντήσαντι, ἠγανάκτεις ἄν. ὅτι δὲ σὺ τὴν γνώμην τὴν σεαυτοῦ ἐπιτρέπεις τῷ τυχόντι, ἵνα, ἐὰν λοιδορήσηταί σοι, ταραχθῇ ἐκείνη καὶ συγχωθῇ, οὐκ αἰσχύνῃ τρύτου ἕνεκα;

CONTINVATIO CAPITIS XXXIV.
(Nobis Cap. XXVIII.)

Si corpus tuum aliquis obvio cuique permitteret, indignareris. At, quod tu mentem tuam cuivis permittis, ut, si is conviciatur tibi, hæc turbetur & confundatur, hac de causa non te pudet?

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. λέ.

Ἑκάστου ἔργου σκόπει τὰ καθηγούμενα, καὶ τὰ ἀκόλουθα αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἔρχου ἐπ' αὐτό. εἰ δὲ μή, τὴν μὲν πρώτην προθύμως ἦξεις, ἅτε μηδὲν τῶν ἑξῆς ἐνθυμημένος· ὕστερον δὲ, ἀναφανέντων δυσχερῶν τινων, αἰσχρῶς ἀποστήσῃ. Θέλεις Ὀλύμπια νικῆσαι; Κἀγὼ, νὴ τοὺς θεούς· c. καμψὸν γάρ ἐστιν. ἀλλὰ σκόπει τὰ καθηγούμενα, καὶ τὰ ἀκόλουθα· καὶ οὕτως ἅπτου τοῦ ἔργου. δεῖ σ' εὐτακτεῖν, ἀναγκοτροφεῖν, ἀπέχεσθαι τεμμάτων, γυμνάζεσθαι πρὸς ἀνάγκην, ἐν ὥρᾳ τεταγμένῃ, ἐν καύματι, ἐν ψύχει· μὴ ψυχρὸν πίνειν, μὴ οἶνον, ὡς ἔτυχέν· ἁπλῶς, ὡς ἰατρῷ παραδεδωκέναι σεαυτὸν τῷ ἐπιστάτῃ. εἶτα, ἐν τῷ ἀγῶνι, παρορύσσεσθαι, ἔστι δὲ ὅτε χεῖρα ἐκβαλεῖν, σφυρὸν στρέψαι, πολλὴν ἀφὴν κατακεῖσθαι, ἔσθ' ὅτε μαστιγωθῆναι, καὶ μετὰ τούτων πάντων p. 191 νικηθῆναι. Ταῦτα ἐπισκεψάμενος, ἂν ἔτι a.

 θέλῃς,

CAPVT XXXV. (Nobis Cap. XXIX. sect. 1—4.)

Cujusque operis antecedentia spectа, & quæ illud consequuntur: & sic illud adgredere. Id ni feceris, primum quidem alacriter accedes, utpote qui de consequentibus nihil cogitaris: postea vero, ubi difficilia nonnulla adparuerint, turpiter desistes. Cupis Olympia vincere? Et ego, per Deos: pulcra enim res est. At considera antecedentia, & consequentia: & sic adgredere opus. Oportet severæ disciplinæ legibus adstrictum vivere, alimenta ex præscripto capere, cupediis abstinere, ex necessitate exerceri, definita hora, in æstu, in frigore; frigidam non bibere, non vinum, ut libuerit: verbo ut dicam, magistro, veluti medico, tradere te ipsum oportet. Deinde, in certamine, arenâ obrui, nonnumquam vero etiam luxari manum, malleolum distorqueri, multum pulveris deglutire, nonnumquam flagris cædi; & cum his omnibus vinci. Hæc ubi consideraveris, si etiam

θέλῃς, ἔρχου ἐπὶ τὸ ἀθλεῖν. εἰ δὲ μή, ὡς τὰ παιδία ἀναστραφήσῃ, ἃ νῦν μὲν παλαιστὰς παίζει, νῦν δὲ μονομάχους, νῦν δὲ σαλπίζει, εἶτα τραγῳδεῖ· οὕτω καὶ σὺ, νῦν μὲν ἀθλητὴς, νῦν δὲ μονομάχος, εἶτα ῥήτωρ, εἶτα φιλόσοφος, ὅλῃ δὲ τῇ ψυχῇ οὐδέν. ἀλλ', ὡς κίθηκος, πᾶσαν θέαν, ἣν ἂν ἴδῃς, μιμῇ, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλου σοι
b. ἀρέσκει. οὐ γὰρ μετὰ σπέψεως ἦλθες ἐπί τι, οὐδὲ περιοδεύσας· ἀλλ' αἰκῇ, καὶ κατὰ ψυχρὰν ἐπιθυμίαν. Οὕτω θεασάμενοί τινες φιλόσοφον, καὶ ἀκούσαντες οὕτω τινὸς λέγοντος ὡς Εὐφράτης λέγει, (καί τοι τις οὕτω δύναται εἰπεῖν ὡς ἐκεῖνος;) θέλουσι καὶ αὐτοὶ φιλοσοφεῖν.

etiam nunc velis, accede ad athleticam. Alioqui puerorum instar versaberis, qui nunc luctatores ludunt, nunc gladiatores; nunc tubâ canunt, mox tragœdum agunt. Sic tu quoque, nunc athleta, nunc gladiator, mox orator, dein philosophus, toto autem animo nihil; sed, veluti simius, quidquid conspexeris, imitaris, aliudque ex alio tibi placet. Nec enim cum consideratione adgressus es quidquam, nec ut qui totum perlustrarit; sed temere, & ex frigida cupiditate. Sic nonnulli, cum philosophum viderunt, aut aliquem audiverunt ita disserentem ut Euphrates disserit, (quamquam quis sic dicere, ut ille, potest?) volunt & ipsi philosophari.

ΚΕΦ. λϛ'.

Ἄνθρωπε, πρῶτον ἐπίσκεψαι, οἱοῖόν ἐστι τὸ πρᾶγμα· εἶτα καὶ τὴν σεαυτοῦ φύσιν κατάμαθε, εἰ δύνασαι βαστάσαι. πένταθλος εἶναι βούλει, ἢ παλαι-

CAPVT XXXVI. (Nobis Cap. XXIX. sect. 5—7.)

Homo, primum considera, cujusmodi res sit: deinde & tuam naturam inspice, an ferre possis. Quinquertio vis esse, aut

παλαιστής; ἴδε σεαυτοῦ τοὺς βραχίονας, τοὺς μη- c.
ροὺς, τὴν ὀσφὺν κατάμαθε. ἄλλος γὰρ πρὸς ἄλ-
λο πέφυκε. Δοκεῖς, ὅτι ταῦτα ποιῶν, ὡσαύτως
δύνασαι ἐσθίειν, ὡσαύτως πίνειν, ὁμοίως ἐρέγε-
σθαι, ὁμοίως δυσαρεστεῖν; ἀγρυπνῆσαι δεῖ, πονῆ-
σαι, ἀπὸ τῶν οἰκείων ἀπελθεῖν, ὑπὸ παιδαρίου
καταφρονηθῆναι, ὑπὸ τῶν ἀπαντώντων καταγελα-
σθῆναι, ἐν παντὶ ἥττον ἔχειν, ἐν τιμῇ, ἐν ἀρ-
χῇ, ἐν δίκῃ, ἐν πραγματίῳ παντί. Ταῦτα ἐπί-
σκεψαι· εἰ θέλεις ἀντικαταλλάξασθαι τούτων
ἀπάθειαν, ἔλευθερίαν, ἀταραξίαν. εἰ δὲ μή, P. 192
μὴ προσάγαγε· μὴ, ὡς τὰ παιδία, νῦν φιλόσο- a.
φος, ὕστερον δὲ τελώνης, εἶτα ῥήτωρ, εἶτα ἐπί-
τροπος Καίσαρος. ταῦτα οὐ συμφωνεῖ. ἕνα σε δεῖ
ἄνθρωπον, ἢ ἀγαθὸν, ἢ κακὸν, εἶναι· ἢ τὸ
ἡγεμονικόν σε δεῖ ἐξεργάζεσθαι τὸ σαυτοῦ, ἢ τὰ
ἐκτός· ἢ περὶ τὰ ἔσω φιλοτεχνεῖν, ἢ περὶ τὰ
ἔξω· τοῦτ' ἔστιν, ἢ φιλοσόφου τάξιν ἐπέχειν, ἢ
ἰδιώτου.

aut luctator? adspice brachia tua & femora; lumbos considera. Alius enim ad alind natură comparatus est. Putasne, te, hæc agentem, eodem modo posse comedere, eodem modo bibere, eodem modo adpetere, eodem modo moleste ferre? Vigilare oportet, laborare, a familiaribus discedere, a servulo contemni, ab obviis irrideri; ubique inferiorem esse, in honore, in magistratu, in judicio, in omni negotiolo. Hæc considera: si pro his rebus comparare tibi vis perturbationum vacuitatem, libertatem, tranquillitatem, adgredere rem: sin minus, noli accedere; ne, sicut pueruli, nunc philosophus sis, dein publicanus, postea rhetor, post procurator Cæsaris. Hæc inter se non consonant. Unum te hominem, sive bonum eum, sive malum, esse oportet: aut mentis tuæ principatum oportet te excolere, aut ea quæ sunt extrinsecus; aut in rebus internis studium tuum operamque ponere, aut in externis; hoc est, aut philosophi locum tueri, aut hominis plebeii.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Πολλὴν ἐνέργειαν ἐποίησεν ἡ σύγκρισις τοῦ ἐπιτρέποντος ἄλλου, πρὸς ἐμὲ ἐπιτρέποντά· καὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὴν ψυχήν μου. χεῖρον γάρ ἐστιν ὑφ' ἑαυτοῦ βλάπτεσθαι, ἤπερ ὑπ' ἄλλου. εἰ γὰρ μᾶλλον δυσχεραίνομεν ὑπὸ φίλων βλαπτόμενοι, ἢ ὑπὸ τῶν τυχόντων, διὰ τὴν φαντασίαν τῆς οἰκειότητος, καὶ τὸ παρ' ἐλπίδα συμβαίνειν· πολὺ ἂν ἀτοπώτερον εἴη, τὸ αὐτὸν ἑαυτὸν βλάπτειν. καὶ, εἰ τοῦ σώματος βλαπτομένου δυσχεραίνομεν, πο-
c. λὺ μᾶλλον ἔδει δυσχεραίνειν, τῆς ψυχῆς ἡμῶν. εἰ δὲ τὸ μὲν ἄλλον τινὰ ἐπιτρέψαι τὸ σῶμα ἡμῶν τῷ ὑπαντῶντι, ἢ μὴ ἐπιτρέψαι, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν· τὸ δὲ ἡμᾶς ἐπιτρέψαι τὴν γνώμην ἡμῶν τῷ τυχόντι, ἵνα, ἐὰν ἐκεῖνος λοιδορήσῃ ἢ ὑβρίσῃ, αὐτὴ ταραχθῇ καὶ συγχυθῇ, ἢ μὴ ἐπιτρέψαι τοῦτο παθεῖν, ἐφ' ἡμῖν ἐστιν.

COMMENTARIVS.

Magnam efficaciam habet ista comparatio ejus qui *permittit alterum*, cum eo qui *se ipsum permittit*; itemque *corporis*, cum *animo*. Deterius est enim, a semet ipso lædi, quam ab alio. Nam si gravius indignamur, cum lædimur ab amicis, quam cum ab aliis; partim ob cogitationem familiaritatis, partim quod præter exspectationem id nobis accidit; multo absurdius erit, a semet ipso lædi. Si corporis læsionem ægre ferimus; multo molestius ferendæ erant animi læsiones. Iam, si nostri arbitrii non est, an alius aliquis corpus nostrum cuivis obvio permittat nec ne; hoc vero in nobis situm est, an *permittamus* nec ne *primo cuique animum nostrum, ut, si ille convicium aut contumeliam fecerit, hic perturbetur & confundatur*:

ἐστιν· ἀμφότερον αἰσχύνης ἄξιον, τὸ δυσχεραίνειν μὲν τὸ μήτε ἐφ' ἡμῖν ὂν, μήτε εἰς ἡμᾶς γινόμενον κακὸν, ἐνδιδόναι δὲ ἑκόντας τὸ ἡμέτερον κακὸν, ἐφ' ἡμῖν ὂν μὴ ἐνδοῦναι. Καὶ καλῶς οὐκ εἶπεν· οὐ δυσχεραίνεις τούτου ἕνεκα· διότι δυσχεραίνομεν μὲν καὶ ἀγανακτοῦμεν ἐφ' οἷς ἄλλοι ποιοῦσιν εἰς ἡμᾶς κακοῖς, αἰσχυνόμεθα δὲ ἐφ' οἷς αὐτοὶ ποιοῦμεν εἰς ἄλλους. ἔτι δὲ μᾶλλον αἰσχύνεσθαι χρὴ, ἐὰν εἰς ἑαυτούς· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἐὰν ἐφ' ἡμῖν ᾖ τὸ μὴ ποιῆσαι. αἰσχύνεται δὲ ὁ συναισθόμενος τοῦ αἴσχους τῶν κατὰ προαίρεσιν οἰκείων ἁμαρτημάτων. τί δ' ἂν εἴη αἴσχιον τοῦ μὴ δύνασθαι τῆς παραπεθείσης ἐνεργοὺς συγκρίσεως ταύτης τὰς διαφορὰς ἰδεῖν;

P. 193 a.

tur: utrumque *pudendum* eſt, & id ægre ferre quod neque in noſtra poteſtate, neque noſtrum malum eſt; & malum noſtrum admittere, cum vitare ac propulſare licuiſſet. Recte vero non dixit, *non ſuccenſes eâ cauſſâ*. Succenſemus enim & indignamur ob ea mala, quæ nobis alii faciunt: eorum vero nos *pudet*, quæ in alios ipſi admittimus. Magis vero erubeſcendum, ſi nos ipſos violamus: eoque magis, ſi id cavere nobis licuiſſet. Erubeſcit autem is, qui turpitudine ſuorum peccatorum, quæ ultro commiſit, agnoſcit. Quid vero turpius foret, quam non poſſe propoſitæ efficacis comparationis hujus diſcrimina perſpicere?

b. ΚΕΦ. λζ'.

Τὰ καθήκοντα ὡς ἐπίπαν ταῖς σχέσεσι παραμετρεῖται. Πατήρ ἐστιν· ὑπαγορεύεται, ἐπιμελεῖσθαι, παραχωρεῖν ἁπάντων, ἀνέχεσθαι λοιδοροῦντος, παίοντος. ἀλλὰ, πατὴρ πονηρός ἐστι. μή τι οὖν πρὸς ἀγαθὸν πατέρα φύσει οἰκειοῖ; ἀλλὰ πρὸς πατέρα. c. Ὁ ἀδελφὸς ἀδικεῖ. τήρει τοιγαροῦν τὴν τάξιν τὴν σεαυτοῦ πρὸς αὐτόν· μηδὲ σκόπει, τί ἐκεῖνος ποιεῖ, ἀλλὰ, τί σοὶ ποιήσαντι κατὰ φύσιν ἡ σὴ ἕξει προαίρεσις. σὲ γὰρ ἄλλος οὐ βλάψει, ἂν μὴ σὺ θέλῃς. τότε δὲ ἔσῃ βεβλαμμένος, ὅταν ὑπολάβῃς βλάπτεσθαι. Οὕτως οὖν ἀπὸ τοῦ γείτονος, ἀπὸ τοῦ πολίτου, ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, τὸ καθῆκον εὑρήσεις, ἐὰν τὰς σχέσεις ἐθίζῃ θεωρεῖν.

CAPVT XXXVII. (Nobis Cap. XXX.)

Officia maxime relationibus definiuntur. Pater est. Dicitur, curam ipsius esse agendam, cedendum ei rebus omnibus, ferendum esse si conuicietur, si verberet. At malus est pater. Numquid igitur bono patri natura te conciliauit? non, sed patri. Frater injuste tecum agit. Serua igitur tu relationem, quæ tibi cum eo intercedit; nec specta, quid ille faciat, sed quid tibi, si voluntatem tuam naturæ consentaneam seruare volueris, sit faciendum. Te enim alius non lædet, nisi tu velis. Tunc autem læsus eris, cum te lædi putaris. Sic igitur a vicino, a cive, ab imperatore, officii rationem inuenies, si adsueueris relationes considerare.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 194 a.

Καθήκοντά ἐστι τὰ γινόμενα κατὰ τὰ ἥκοντα καὶ ἐπιβάλλοντα καὶ κατ' ἀξίαν προσήκοντα ἑκάστοις· καὶ ταῦτά ἐστι τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα τῆς τὴν ὅλην ἀρετὴν περιεχούσης. ἔστι γὰρ δικαιοσύνη, ἡ μὲν, ἀντιδιῃρημένη πρὸς τὰς ἄλλας ἀρετάς· ἡ δὲ, πάσας ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα. δικαιοσύνη γάρ ἐστι, τὸ τὰ κατ' ἀξίαν ἑκάστοις ἀποδιδόναι. διὸ καὶ ἡ ἠθικὴ εὐαγωγία, καὶ ἡ πολιτικὴ, περὶ τὰ καθήκοντα ἀνάστρέφονται· ἡ μὲν, δικαιοσύνη ψυχῆς οὖσα, καὶ τὸ καθῆκον ἑκάστῳ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς b. ἀφορίζουσα· ἡ δὲ, δικαιοσύνη πόλεως, καὶ αὐτὴ τῶν τῆς πόλεως μερῶν ἑκάστῳ τὸ πρὸς ἀξίαν ἀποδιδοῦσα. Παιδεύσας τοίνυν τὸν ἀκροατὴν διὰ τῶν προτέρων παραγγελμάτων, καὶ αὐτῶν περὶ τὰ καθήκοντα γινομένων, ἐντεῦθεν λοιπὸν αὐτῷ τὴν τέχνην τὴν περὶ τὰ Καθήκοντα παραδίδωσι, πῶς ἐστιν εὑρίσκειν τε αὐτὰ, καὶ ἐργάζεσθαι.

V 5 καὶ

COMMENTARIVS.

Officia sunt, quæ fiunt secundum id quod convenit, & congruit, & pro dignitate sive merito debetur cuique: & sunt hæ ejus justitiæ partes, quæ omnem virtutem continet. Duobus enim modis Justitia dicitur: uno modo, quatenus ab aliis distinguitur virtutibus; altero modo, quatenus omnes in se virtutes complectitur. Nam Justitia est, suum cuique tribuere. Quare & recta morum institutio, & disciplina civilis, in Officiis versantur: estque illa, animi justitia, cuique parti animæ officium suum præscribens: hæc, civitatis justitia, cuique parti civitatis suum pro cujusque dignitate tribuens. Cum igitur superioribus præceptis, quæ & ipsa ad officia pertinent, auditorem erudierit; hîc ei nunc ipsam artem tractandorum officiorum, eorumque cum repetiendorum, tum præstandorum, tradit.

Et,

καὶ ἅπερ ἄλλοι διὰ πολυστίχων πραγματειῶν
c. συνέταξαν, οἱ μὲν Περὶ Καθηκόντων τὰς πραγ-
ματείας ἐπιγράψαντες, οἱ δὲ Περὶ τῶν ἐν τοῖς
πρακτικοῖς Καλῶν, ὥσπερ Νικόλαος ὁ Δαμα-
σκηνός· ταῦτα οὗτος ἐν ὀλίγοις στίχοις, μετὰ
δραστικῆς ἐμφάσεως, καὶ ἐνεργείας κινούσης τὰς
ψυχὰς, παραδέδωκε.

Ταῦτα δὲ τὰ καθήκοντά ἐστιν, ὡς καθόλου
εἰς μέρη διελεῖν αὐτά, τὰ μὲν, πρὸς ἀνθρώ-
πους, καὶ ὅλως πρὸς τὰ ὅμοια· τὰ δὲ, πρὸς
τὰ κρείττονα· τὰ δὲ πρὸς τὰ χείρονα· τὰ δὲ,
ἴσως καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. καὶ τούτων δὲ ἕκα-
p. 195 στον πολλὰς ἔχει διαφοράς· ὧν ταῖς κυριωτέ-
a. ραις καὶ αὐτὸς ἐπεξέρχεται, ἀπὸ τῶν πρὸς ἀν-
θρώπους καθηκόντων ἀρχόμενος. Καὶ καλῶς εὐ-
θὺς ἀπ' ἀρχῆς διδάσκει, πῶς δυνατὸν εὑρίσ-
κειν τὰ καθήκοντα· καὶ †) οὐ τὰ αὐτὰ
καθήκει πατρὶ καὶ υἱῷ ἀποδιδόναι, οὐδὲ πολίτῃ
καὶ ξένῳ, οὐδὲ εὐεργέτῃ καὶ τῷ βλάψαντι, ἀλ-
λὰ

†) καὶ γὰρ οὐ legendum videtur.

Et, quæ alii prolixis voluminibus expoſuerunt, quorum alii DE OFFICIIS titulum fecere libris ſuis, alii (ut Nicolaus Damaſcenus) DE EO QVOD IN AGENDO PVLCRVM ET HONESTVM EST; ea Epictetus paucis verſibus luculente nerveſque, & ad commovendos animos perquam adcommodate, tradidit.

Sunt autem *Officia*, ut in ſummas quasdam partes distribuas, alia, adverſus homines, omninoque adverſus noſtri ſimiles; alia, adverſus præſtantiores; alia, adverſus deteriores; alia etiam fortaſſe, adverſus nos ipſos. Et horum quodlibet multa habet discrimina: quorum præcipua & ipſe perſequitur, ab officiis erga homines exorſus. Ac præclare ſtatim initio docet, quomodo *reperienda* ſint *officia*: nec eadem tribuenda eſſe patri & filio, civi & hoſpiti, bene merito & ei qui læſerit, alia

λὰ ἄλλοις ἄλλας κατὰ τὴν τῶν σχέσεων διαφοράν, ἣν πρὸς αὐτοὺς ἔχομεν. ἄλλη γὰρ σχέ- b.
σις πρὸς πατέρα, ὡς πρὸς αἴτιον, μετὰ θεὸν, καὶ ὁλότητα ἡμῶν, καὶ εὐεργέτην· καὶ ἄλλη πρὸς υἱὸν, ὡς πρὸς αἰτιατὸν, καὶ μέρος πως ἡμέτερον.

Ἀλλὰ, τί ποτ' ἔστιν ἡ σχέσις, δεῖ πρότερον ἐννοῆσαι, καὶ οὕτω ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν ἐπιστῆσαι. Ἡ τοίνυν σχέσις, ὡς κοινῶς εἰπεῖν, σύνταξίς ἐστι τινῶν πρὸς ἄλληλα, Φυσικὴ, ἢ προαιρετικὴ, ὁμοίων, ἢ ἀνομοίων· ἡ μὲν, συνα- c.
γωγός· ἡ δὲ, διαστατικὴ, μενούσης τῆς περιγραφῆς τῶν ἐν σχέσει ὄντων. μέση γὰρ ἡ σχέσις ἐστὶ τῶν ἐχόντων τὴν σχέσιν· καὶ ἔχεται ἀλλήλων κατὰ τὴν σχέσιν, ἢ μᾶλλον κατεσχέθη ὑπ' ἀλλήλων· ὥστε καὶ διακριθέντα, καὶ ἄλλα γινόμενα, μὴ τελέως ἀποσπασθῆναι, ἀλλὰ μεῖναι

alia denique aliis; pro ratione relationis, quæ cum quolibet intercedit. Alia ratio est adversus patrem, qui post Deum ortus nostri auctor est, & totum cujus pars sumus, & benefactor noster. Alia erga filium, cujus ipsi causa sumus, & qui nostri quædam pars est.

Sed, quidnam sit *Relatio*, (sive *adfectio* ea dicenda est, sive *habitudo* quædam) considerare prius oportet, quam diversa officiorum genera persequamur. Est igitur *Relatio*, ut generatim dicamus, mutuus quorundam ordo & respectus inter se invicem: isque vel naturâ constitutus, vel sponte susceptus; similium, vel dissimilium: alius, conjungens; alius, sejungens, eâdem manente eorum definitione quæ sunt in relatione. Est enim relatio, veluti media inter ea quæ sunt correlata, quæ per ipsam illam relationem mutuo sese adtingunt, aut, rectius ut dicam, alterum altero continetur; ita quidem, ut quamvis alia sint atque diversa, tamen alterum

μεῖναι ἀλλήλων ὄντα. διὸ καὶ ἔστι καὶ λέγεται πρὸς ἄλληλα, τὰ τὴν σχέσιν ἔχοντα. Ἔστι δὲ σύνταξις φυσικὴ, ὁμοίων συναγωγὸς, ἡ τῶν
p. 196 ἀδελφῶν. διὸ καὶ ὁμοίως πρὸς ἄλληλα ἀποδί-
a. δονται. ὁ γὰρ ἀδελφὸς, ἀδελφοῦ ἀδελφός· καὶ ὁ ἴσος, ἴσου ἴσος· καὶ ὁ συγγενὴς, συγγενοῦς συγγενὴς· καὶ ὁ πολίτης, πολίτου πολίτης. Σύνταξις δὲ φυσικὴ, ὁμοίων διαστατικὴ, ἡ τῶν ἀλλοτρίων κατὰ γένος. καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ σύνταξίς ἐστι φυσικὴ, καὶ καθ' ὁμοιότητα. διὸ καὶ λέγεται πρὸς ἄλληλα καθ' ὁμοιότητα· ὁ γὰρ ἀλλότριος, ἀλλοτρίου ἀλλότριος. διαστατικὴ μέν-
b. τοι ἡ σύνταξις· τὸ γὰρ ἀλλότριον χωριστικὸν τῶν γενῶν ἐστιν, ὥσπερ τὸ συγγενὲς, ἑνωτικόν. διὰ δὲ τὴν ὁμοιότητα, κἂν τε συναγωγὸς, κἂν τε διαστατικὴ, τὰ καθήκοντα τὰ αὐτά ἐστιν ἐφ' ἑκατέρου πρὸς τὸ ἕτερον. Σύνταξις δὲ φυσικὴ, ἀνομοίων συναγωγὲς, πατρὸς καὶ υἱοῦ πρὸς

alterum maneat alterius: ex quo etiam *mutua*, & græce πρὸς ἄλληλα, (quasi diceres, *duo quorum alterum alterius est*) nominantur. Est autem ordo naturalis, similes conjungens, relatio fratrum. Quare alterum eorum, quæ in hujusmodi relatione sunt, altero definitur: nam frater, fratris est frater; & par, pari par; & cognatus, cognato cognatus; & civis, civis sui est civis. Ordo sive relatio naturalis, similia sejungens, obtinet inter eos qui sibi invicem quoad genus alieni sunt. Nam & hæc relatio naturalis est, & secundum similitudinem: quare etiam hæc correlata dicuntur quoad similitudinem; alienus enim, alieno est alienus. Est autem relatio sejungens: nam alienum separat familias, cum cognatio conjungat. Sed propter similitudinem, sive sejungens sit relatio, sive conjungens, eadem sunt officia ab utraque parte adversus alteram. Relatio naturalis dissimilia conjungens, est quæ inter patrem & filium

interce-

πρὸς ἀλλήλους. καὶ γὰρ Φυσικὴ ἐστι συναγωγὸς, ἀνομοίων δὲ, διότι οὐκέτι πρὸς τὸ αὐτὸ ἡ ἀπόδοσις, ὡς ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν. ἐκεῖ γὰρ ἐλέγομεν, ὁ ἀδελφὸς, ἀδελφοῦ ἀδελφός· ἐνταῦθα δὲ, ὁ πατὴρ, υἱοῦ πατήρ· καὶ, ὁ υἱὸς, πατρὸς υἱός. ἔστιν οὖν αὕτη σύνταξις, Φυσικὴ, ἀνομοίων συναγωγός· ἀλλὰ τὸ ἀνόμοιον ἔχει, ὡς αἴτιον καὶ αἰτιατόν. Ἄλλη δέ ἐστι σύνταξις Φυσικὴ συναγωγὸς ἀνομοίων, τῶν ὡς ἐναντίων· ὡς ἔχει τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν. καὶ γὰρ ἀνόμοιά ἐστα ταῦτα, συνῆπται μὲν πρὸς ἄλληλα, κατὰ δὲ τὴν τοπικὴν ἐναντίωσιν. Σύνταξις δὲ Φυσικὴ, ἀνομοίων διαστατικὴ, ὡς τὸ πέρυσι καὶ τὸ τῆτες. σχέσις γὰρ καὶ αὕτη διαστατικὴ κατὰ χρόνον. p. 197 a.

Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ, ὁμοίων συναγωγὸς, ἡ τῶν φίλων· διαστατικὴ δὲ, ἡ τῶν ἐχθρῶν. καὶ γὰρ οἱ ἐχθροὶ συντεταγμένοι μέν εἰσι κατὰ σχέσιν προαιρετικῶς, ὅμοιοι ὄντες. διὸ καὶ πρὸς τὸ

intercedit. Est enim conjunctio naturalis, sed dissimilium: quia non alter per alterum definitur, ut fit in fratribus. Ibi enim dicebamus, frater, fratris est frater: hic vero, pater, filii est pater; & filius, patris filius. Est igitur hæc relatio naturalis, dissimilia conjungens. Sed dissimilitudo ea est, quæ est inter causſam, & id quod a causſa proficiscitur. Est vero & alia relatio naturalis dissimilia conjungens; ut oppositorum, cujusmodi est dextrum & sinistrum. Nam hæc cum dissimilia sint, necessitudinem quidem inter se quandam habent, sed ratione loci contrarii. Denique est alia relatio naturalis dissimilia disjungens; veluti, anno superiore, & hoc anno. Est enim & hæc relatio tempora discernens.

Relatio voluntate susceptа, & similium conjungens, est amicorum: dissimilium vero disjungens, inimicorum. Nam inimici comparantur inter se respectu voluntatis, quâ similes sunt. Quare alter

per

τὸ αὐτὸ ἡ ἀπόδοσις. ὁ ἐχθρὸς, ἐχθροῦ ἐχθρὸς, ὥσπερ ὁ φίλος, φίλου φίλος· διαστατικὴ δὲ ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν ἡ σύνταξις, ὥσπερ ἐπὶ
b. τῶν φίλων ἑνωτική. Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ ἀνομοίων συναγωγὸς, ἡ τοῦ διδάσκοντος καὶ μανθάνοντος, ὡς αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ· ὡς δὲ ὑπεναντίων, ἡ τοῦ πιπρασκοντος καὶ ἀγοράζοντος. Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ, κατὰ ἀνομοιότητα διαστατικὴ, ἡ τοῦ διώκοντος καὶ τοῦ φεύγοντος· (ὁ γὰρ διώκων, φεύγοντα διώκει·) συντεταγμένη μὲν κατὰ προαιρετικὴν σχέσιν ἀνομοίων, διαστατικῶς
c. δὲ συντεταγμένη. ἡ μέντοι ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς σχέσις, μέση τις ἔοικεν εἶναι τῶν τε φυσικῶν, καὶ προαιρετικῶν, ὡς ἀμφοτέρων μετέχουσα· καὶ κατὰ ἀνομοιότητα ἀποδιδομένη· ὁ γὰρ ἀνὴρ, γυναικὸς ἀνὴρ, καὶ ἡ γυνὴ, ἀνδρὸς γυνὴ. μέσην δὲ καὶ οἱ γείτονες ἔχουσι σχέσιν, πρὸς ὁμοιότητα ἀποδιδόμενοι. τὸ δὲ ἄρχον, καὶ τὸ ἀρχόμενον, τὸ μὲν φυσικόν ἐστιν· (ἄρχει γὰρ ἀεὶ τὸ

per alterum definitur: nam inimicus est inimici inimicus, sicut amicus amici. Disjungens autem est inimicorum relatio, sicut amicorum conjungens. Relatio voluntaria dissimilium conjungens, est docentis & discentis; ut causſæ, & ejus quod oritur a causſa: item relatio vendentis & ementis; sed hæc quidem, ut contrariorum. Relatio voluntaria sejungens dissimilia, est persequentis & fugientis: persequens enim fugientem persequitur; & conferuntur hi quoad voluntatis habitum, in quo sunt dispares; conferuntur autem ita, ut sejungantur collata. Mariti autem & uxoris relatio media quodammodo esse videtur inter naturales & voluntarias, ut & utrarumque particeps, & dissimilitudine definienda. Nam maritus, uxoris est maritus; & uxor, mariti uxor. Mediam & vicini habent relationem, sed quæ similitudine definiatur. Imperans vero & obediens partim naturale est; (imperat enim semper

τὸ κρεῖττον τοῦ χείρονος ἐν τῷ παντί·) τὸ δὲ προαιρετικὸν, ὅταν κατὰ σύνταξιν οἱ μὲν πλούσιοι ἄρχωσιν, οἱ δὲ πένητες ἄρχωνται· τὸ δὲ μικτὸν, ὅταν κοινῇ δόξῃ τοὺς φρονιμωτέρους ἄρχειν. p. 198 a.

Τοιούτων οὖν, ὡς τύπῳ φάναι, τῶν σχέσεων οὐσῶν, ἐν ὁποίᾳ ἂν τούτων πρός τινα τύχωμεν ὄντες, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τῆς σχέσεως εἴδους τὸ πρὸς αὐτὸ καθῆκον ἡμῶν λῃπτέον, καὶ φυλακτέον· εἴ τε καὶ ἐκεῖνος φυλάττει τὸ πρὸς ἡμᾶς καθῆκον, εἴ τε καὶ οὔ· καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν φυσικῶν καθηκόντων. τὴν μὲν γὰρ προαιρετικὴν σχέσιν καὶ ὁ ἕτερος, κακῇ προαιρέσει ἢ ἀγαθῇ χρώμενος, διαλῦσαι δύναται· τὴν μὲν φιλίαν κακῇ, τὴν δὲ ἔχθραν ἀγαθῇ. καὶ γὰρ ἡ προαίρεσις τὴν σχέσιν ταύτην εἰργάσατο· τὴν δὲ φυσικὴν, οὐχ ἡ προαίρεσις, ἀλλ' ἡ φύσις. Διὸ, εἰ μὲν ὁ φίλος ἡμῶν διὰ μοχθηρὰν προαίρεσιν ἐχθρὸς γένηται, ἔλυσε τὴν σχέσιν ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔτι ὀφείλομεν αὐτῷ τὰ πρὸς φιλίαν b.

per præstantius deteriori in universo: partim voluntarium, cum pactione quadam divites imperant, pauperes vero obtemperant: partim mixtum, cum publice decretum fuerit, ut imperent prudentiores.

Cum igitur (ut paucis complectar) tot sint *relationes*: quacunque harum cum aliquo conjuncti simus, ab ipsa relationis forma *Officium* adversus eum ducendum est & conservandum; sive id ille etiam conservet, sive non; in naturalibus officiis præsertim. Nam voluntariam relationem etiam alter, mala bonave voluntate dirimere potest; amicitiam mala, inimicitias bona. Etenim voluntas eam relationem constituit: naturalem vero non voluntas, sed natura. Quamobrem si amicus noster ob pravam voluntatem fit inimicus: solvit relationem nostram, nec jam ei debemus

p. 200 λεσαν· ἐνδεικνύμενοι τὴν τάξιν, ἣν τοὺς γονέας
a. ἔχειν πρὸς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὑπελάμβανον. Χρὴ δὲ ἐν τοῖς εἰς τοὺς γονέας καθήκουσι μάλιστα μὲν δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν πράττειν αὐτά, καὶ διὰ τὸ κατὰ φύσιν ἔχουσαν τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν διατηρεῖν· ἤδη δὲ καὶ κατὰ τὴν θείαν ἐννοεῖν δίκην, ὅτι τοιούτους εἰκὸς περὶ ἡμᾶς τοὺς ἡμετέρους παῖδας γενέσθαι, ὁποῖοί τινες ἡμεῖς πρὸς τοὺς γονέας γεγόναμεν.

b. Κἂν ἀδελφὸς οὖν ἀδικῇ, σὺ τὴν πρὸς ἀδελφὸν φυσικὴν τῆς σχέσεως συνταξιν διατήρει, καὶ τὴν ὁμολογίαν, ἣν ὡμολόγησας τῷ παντὶ, πρὸς τούτους, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἄλλους γονέας, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ συγγενεῖς ἐλθεῖν * αἱρησόμενος. ἐννόει δὲ καὶ, ὅτι τὸ μὲν ἐκείνου δικαίως ἢ ἀδίκως, σοὶ περισενεχθήσεται οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοί· τὸ δὲ σὸν, ἐπὶ σοί ἐστι. δυο οὖν χρὴ σκοπεῖν, πῶς προσφέρεται, ἀλλὰ τί σὺ ποιῶν κατὰ φύσιν ἕξεις.

runt, quo demonstrarent, quam rationem parentum adversus liberos esse existimarent. Sunt autem officia adversus parentes, maxime quidem ob hoc ipsum, quod ita rectum est, præstanda; ut ea ratione voluntatem nostram naturæ consentaneam conservemus: tum vero etiam divinæ vindictæ ratio habenda est, quod consentaneum est, fore ut tales liberorum erga nos animos experiamur, quales nos ipsos adversus parentes nostros præbuerimus.

Quod si *frater* te læserit, tu adversus fratrem naturalem relationis ordinem conserva, & pactionem universitate rerum tecte & arbitra initam; quæ tibi hos, non alios parentes, fratres, atque cognatos destinavit. Illud etiam considera, ut ille te vel æque vel iniquè tractet, non esse penes te: tuum vero munus penes te esse. Quare non esse respiciendum, quomodo is te utatur; sed quid tu facias, ut naturæ congruenter vivas.

ἕξεις. οὐ γὰρ κύριος εἶ, τοῦτο σπούδαζε κατὰ τὸ σοὶ πρόσηκον διατιθέναι. ἐν τούτῳ γάρ σου καὶ ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ βλάβη. ἐκεῖνος γάρ, ὅπως ἂν διαγένηται, σὲ οὐ βλάψει, ἐὰν τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν βλάβην ἐπὶ σοὶ ζητῇς. εἰ δὲ ἐν τοῖς ἔξωθεν γινομένοις αὐτὴν ἀφορίσῃς, τότε ὑπὸ σεαυτοῦ ἔσῃ βεβλαμμένος, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ. ἐννόει δὲ καὶ, ὅτι, ἐὰν διὰ τῆς σεαυτοῦ πραότητος καὶ στοργῆς καὶ φίλον σεαυτοῦ τὸν ἀδελφὸν κατασκευάσῃς, αἱ δύο σχέσεις μιγνύμεναι θαυμαστὴν ἕνωσιν ἀπεργάζονται. c. p. 201 a.

Τὰ δὲ περὶ τοὺς τῶν ἀγαθῶν διδασκάλους καθήκοντα, τὰ αὐτά πως τοῖς πρὸς τοὺς γονέας ἐστὶ, μετά τινος τάχα ἐπιτάσεως· ὅτι οἱ τροφεῖς οὗτοι καὶ ἐπιμεληταὶ, οὐ τοῦ σώματος ἡμῶν, ἀλλ' ἡμῶν αὐτῶν εἰσι, καὶ οὐδὲ κατ' ἀνάγκην τὴν φυσικὴν, ὥσπερ οἱ γονεῖς, ἔν τε τοῖς ἀλόγοις ζώοις, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν ἀγαθὴν, μιμουμένην τὴν

θείαν

vas. Cujus enim rei tu dominus es, eam cura ut pro tui officii ratione exſequare. In eo enim & detrimentum tuum, & emolumentum ſitum eſt. Nam *ille* quidem utcunque ſe geſſerit, *te non laedet*, ſi utilitatem & damnum in te ipſo quaeſieris. Sin iſta in externis rebus collocaris, id *damnum* non frater, ſed *tu ipſe tibi dederis*. Denique etiam conſidera, ſi lenitate & caritate tua fratrem amicum etiam tibi feceris, binas relationes permixtas mirabilem effecturas eſſe conjunctionem.

Officia porro erga bonarum artium Doctores eadem ſunt, quae erga parentes, ac fortaſſe cum aliquo cumulo: quod hi educatores & curatores non corporis noſtri, ſed noſtri ipſorum ſunt: idque nec naturali neceſſitate, ut parentes tum apud brutas animantes, tum apud homines, ſed bona voluntate, divinam bonitatem imitan-

b. θείαν ἀγαθότητα, τὴν τὰς ψυχὰς τὰς εἰς γένεσιν πεσούσας ἐκεῖ πάλιν ἐπαναγούσαν ὅθεν προῆλθον. πλεοναζει δὲ τὰ πρὸς τοὺς διδασκάλους καθήκοντα, τῷ δεῖν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τούτων ἐπιταττομένοις, ὡς Θεοῦ προστάττοντος, ἀπροφασίστως ὑπηρετεῖν. ὁ γὰρ τῶν κατὰ φύσιν ἡμῖν προσηκόντων διδάσκαλος, οὐδὲν ἐπιτάξει τῶν μὴ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀποτεινομένων. Ἐὰν δὲ οἱ γονεῖς ἡμῖν καὶ διδάσκαλοι τῶν ἀγα-
c. θῶν τύχωσιν ὄντες, τότε τῶν δύο σχέσεων συναφθεισῶν, καὶ τὰ καθήκοντα κατ' ἀμφοτέρους ἀποδοτέον, ὡς θεῖόν τινα τύπον προσκυνοῦντας αὐτούς· ὅτι καὶ τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ καλῶς εἶναι, καὶ οὗτοι, ὥσπερ ὁ Θεὸς, γεγόνασιν αἴτιοι.

Τὰ δὲ περὶ τοὺς φίλους καθήκοντα, καὶ τίμια καὶ χρειώδη τυγχάνοντα, συντόμως, ὡς δυνατὸν, ῥητέον. ἐν οἷς πρώτη μέν ἐστιν, ἡ ἐκλογὴ τῶν φίλων· δευτέρα δὲ, ἡ χρῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ διὰ τῆς ἀρίστης χρήσεως φυλακή. ἐξ ὧν ἀπο-

φαίνε-

imitante; quæ animas in hunc ſublunarem mundum delapſas, eo unde venerunt, reducere conatur. Illud etiam præterea præcipuum habent officia adverſus magiſtros, quod omnibus eorum præceptis, tamquam divinis edictis, abſque tergiverſatione eſt obtemperandum. Eorum enim rerum doctor, quæ ſecundum naturam nobis conveniunt, nihil præcipiet, niſi quod ad hunc finem referatur. Si vero ipſi parentes noſtri ſimul bonarum etiam artium doctores nobis fuerint: tum binis his relationibus conjunctis, etiam officia utriquè debita præſtanda erunt, ipſique ut divina quædam imago adorandi, quod & ut eſſemus, & ut bene eſſemus, hi non ſecus ac Deus auctores fuerint.

Jam Amicitiæ officia, quæ & honorabilia, & utilia ſunt, quam breviſſime percurramus. In his primum eſt, amicorum delectus: alterum, tractatio, & optima tractatione conſervatio amicorum, unde

φαίνεται τὸ τῆς φιλίας παντοδαπὸν ἀγαθόν. Τὴν μὲν οὖν ἐκλογὴν ποιεῖσθαι χρὴ, πρῶτον μὲν, εἰς ὁμοιότητα τῶν ἠθῶν ἀποβλέποντα· τὰ γὰρ p. 202
ἀνόμοια, ἀνάρμοστα πρὸς φιλίαν εἰσὶ, καὶν a.
ἄμφω δόξῃ χρηστά· τὰ γὰρ δὴ ἀραιότερα καὶ σταθηρότερα τῶν ἠθῶν, πρὸς τὰ εὐκίνητα καὶ παραθερμα οὐ συναρμόττει. δεύτερον δὲ ἀφορᾶν χρὴ, πῶς ἐχρήσατο τοῖς προτέροις ἑαυτοῦ φίλοις οὗτος, ὃν πρὸς φιλίαν ἐκλεγόμεθα. καὶ τὸ τρίτον, ὃ καὶ πρῶτόν ἐστι, καὶ μέσον, καὶ ἔσχατον, πότερον ὑπὸ τῶν ἀλόγων ἄρχεται παθῶν, ἢ ὁπωσοῦν ὁ λόγος ἐν αὐτῷ κρατεῖ, τούτῳ δὲ ἀκολούθως τὰς ὀρέξεις ἐπισκεπτέον, b.
πότερον πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν ἐπαινούμενα κινοῦνται, ἢ πρὸς τὰ ἡδέα καὶ ἀσχήμονα, καὶ τοῖς συρφετοῖς ἀνθρώποις ἀρεστά. καὶ ἔτι μέντοι, πότερον εὐήνιοί τινες εἰσιν αἱ ὀρέξεις καὶ ἐκκλίσεις, καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ ῥᾳδίως πειθόμεναι· ἢ σφοδραί τε καὶ ἀχαλίνωτοι, καὶ τὸ φαινόμενον αὐταῖς ἀρε-

 στὸν

unde universum amicitiae bonum exsistit. Ac delectus quidem agendus est, morum similitudine considerata. Dissimilia enim non facile in amicitiam coalescunt, quamvis utraque bona esse videantur. Mores enim tardiores & stabiliores, non conveniunt cum agilioribus & fervidioribus. Deinde videndum, quo pacto prioribus suis amicis usus sit is, cujus amicitiam expetimus. Tertium est, ac potius & primum & medium & ultimum, utrum brutis cupiditatibus pareat, an utcumque in eo ratio dominetur. Huic consequens est, ut adpetitiones spectentur, utrum hae ad res honestas & probatas bonis viris ferantur, an vero ad jucundas & fœdas, & vili hominum vulgo placitas: praeterea, num moderatae tractabilesque sint adpetitiones eorum & declinationes, rectæque rationi facile pareant; an vehementes & effrenes, & ad id quod ipsis solis placet arripiendum

c. στὸν ἀεὶ προτιμῶσαι. αἱ μὲν γὰρ τοιαῦται, πάντα πρὸς τὸ δοκοῦν αὐταῖς βιαζόμεναι, οὐκ εἰσὶ πρὸς φιλικὴν ἕνωσιν ἐπιτήδειοι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν τοῖς ἐκτὸς τιθέμεναι, χρήμασιν, ἢ σώμασιν, ἢ δόξαις πολιτικαῖς, καὶ αὗται πρὸς φιλίαν ἀνάρμοστοι. μεριστῶν γὰρ ὄντων τούτων, ὁ σφοδρότερον ὀρεγόμενος, καὶ τὸ πλέον λαμβάνων, τὸ ἔλαττον ἀπολείπει πάντως, ὡς μηκέτι τὸν φίλον τοῦ ἴσου τυχεῖν. Ἀλλ' ἐπὶ μὲν χρημάτων, καὶ σωμάτων, τοῦτο πρόδηλον. καὶ ὁ δοξοκομπῶν δὲ πάντως καὶ μονοδοξεῖν βούλεται.

p. 203 a. τὰ δὲ ψυχικὰ ἀγαθὰ, ἐπιστῆμαι καὶ ἀρεταὶ, ἀμέριστα τοῖς μετέχουσι παρόντα, τοῦ ἑτέρου μετέχοντος, οὐ μειοῦται ἐν τῷ ἑτέρῳ, ἀλλὰ καὶ αὔξεται. συνεγείρεται γὰρ καὶ συνεκπυροῦται ταῦτα ἐν ταῖς τῶν μετεχόντων ψυχαῖς, καὶ μεταδιδόμενα πολλαπλασιάζεται, καὶ, ὥσπερ ἀπὸ πυρείων παραίρεμένων, ἓν ἐκλάμπει τὸ τῆς ἀληθείας καὶ εὐζωΐας φῶς. Ἔτι δὲ οἱ μὲν πρὸς τὸ

dum semper incitatæ? Tales enim, omnia suo arbitratu cogere nitentes, non sunt idoneæ ad amicitiæ conjunctionem. Atque ea etiam ingenia, quæ summum bonum in rebus externis collocant, ut in opibus, aut corporibus aut civili auctoritate & gloria, ne ipsa quidem apta sunt ad amicitiam. Nam cum hæc res dividi possint, qui ea vehementius adpetit, plus capit, & minus relinquit utique, ut amicus paria non obtineat. Ac in pecunia & corporibus id quidem clarum est. Sed & gloriolæ captator, unus scilicet vult florere gloriâ. Animi vero bona, quæ indivisa si habent penes quos sunt, ut virtutes, ut scientiæ, si alter eorum fit particeps, in altero idcirco non minuuntur, sed augentur etiam. Simul enim excitantur & inflammantur hæc in animis eruditorum & bonorum virorum, & aliis communicata multiplicantur, & velut silicis & chalybis adtritu lux una veritatis & honestæ vitæ inde emicat. Præterea amici in verum bonum

τὰ ἀληθῶς ἀγαθὸν ἀποτεινόμενοι φίλοι, καὶ πρὸς b.
τὸν ὀρθὸν λόγον ἑαυτοὺς ἀποτείνοντες, ἑνὶ κανόνι χρῶνται διακριτικῷ τοῦ συμφέροντος· κοινὸν γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν τὸ ἀγαθὸν, καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος. εἰς κοινὰ δὲ ἄντας ἐν ταῖς τῶν φίλων ψυχαῖς καὶ τὸν τῶν διακρίνοντος τά τε ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερὰ, καὶ τὰ ἡδέα καὶ τὰ λυπηρὰ, ἑνοῦσθαι πρὸς ἀλλήλους αὐτοὺς ἀνάγκη, καὶ πᾶσαν διάστασιν καὶ ταραχὴν ἐκποδὼν γίνεσθαι. ἐὰν δὲ μὴ χρῶνται κανόνι ἀμφω κοινῷ τῷ ὀρθῷ λόγῳ, διασπᾶσθαι ἀνάγκη. c.

Καὶ ἡ μὲν ἐκλογὴ τῶν φίλων τοιαύτη. ἡ δὲ χρῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ φυλακὴ, ἑνὶ λόγῳ, τὸ ὀρθὸν ἕξει διὰ τοῦ τοῖς φίλοις ἡμῶν οὕτω κεχρῆσθαι, ὡς ἡμῖν ἐκείνους χρῆσθαι βουλόμεθα· καὶ τὰ μὲν ἀφ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς γινόμενα ἀγαθὰ κατασμικρύνειν ἀεὶ ταῖς ἐννοίαις, τὰ δὲ ἀπ' ἐκείνων εἰς ἡμᾶς μείζονα ἡγεῖσθαι. τὸ δὲ ἐναντίον ἐπὶ τῶν παροραμάτων· τὰ μὲν ἐκείνων κατασμικρύνειν· ἐπὶ δὲ τοῖς ἡμετέροις, ὡς ἐπὶ

bonum intenti, & ad rectæ rationis normam res suas dirigentes, unâ regulâ utuntur dijudicandæ utilitatis: nam utriusque & bonum commune est, & una recta ratio. Cum igitur in amicorum animis regula sit communis, quæ utilia & noxia dijudicet, itemque jucunda & molesta; conjungi eos inter se est necesse, omnemque dissensionem & tumultum tolli e medio. Sin unâ communi regulâ rectæ rationis non usi ambo fuerint, divelli eos est necesse.

Ac delectus quidem Amicorum est talis. Tractatio autem & conservatio, uno verbo ut dicam, id quod rectum est, tenebit, si sic utamur amicis, ut eos uti nobis nolumus. Ac beneficia quidem, quæ a nobis in illos proficiscuntur, extenuanda semper sunt cogitatione nostra: contraque amplificanda, quæ in nos illi contulerint. In delictis autem contrarium faciendum; illorumque extenuanda sunt; nostra ut majora

χαῖς καὶ σώμασι καὶ τοῖς ἐκτός. ἔν τε οὖν τῇ τῶν ὄντων ζητήσει, μέγα φῶς ἀληθείας ταῖς οὕτως ἡνωμέναις ψυχαῖς ἀναφαίνεται· καὶ ἐν τῇ τῆς ἀρετῆς ἀσκήσει, ἀπὸ τῶν ἐπάστου πλεονεκτημάτων, εἰς τὸ κοινὸν ἀγομένων, καὶ συγγυμναζομένων, μία τις ὁλοτελὴς ἀρετὴ κοινῶς τε ἅπασι καὶ ἰδίως ἑκάστῳ παραγίνεται ῥᾳδίως, καὶ ὑπὸ τῶν κρειττόνων ἐλλαμπομένη διὰ τὴν τελειότητα. Βουλαί τε ἀσφαλεῖς ἐν τοῖς πλείοσι τοῖς τοιούτοις, καὶ πράξεις ἄπταιστοι, φρονήσει τε ἅμα καὶ δυνάμει πλουσιώτερον πραττόμεναι. Ἀποδημῶν δὲ τῶν οἰκείων ὁ φίλος, πάρεστιν αὐτοῖς διὰ τοῦ φίλου παρόντος· καὶ οὐ ζῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκων θαῤῥεῖ, ὡς συνδιάγων αὐτοῖς. ἡδὺ δὲ, ὅπως ἐστὶ τὸ χρῆμα· τί γὰρ ἂν εἴη ἡδύτερον φίλου καὶ ὄψεως καὶ ἀκοῆς, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων; πίστις δὲ καὶ θάῤῥος, οὔτε ἐπὶ συγγενείᾳ βεβαίως
p. 206 οὕτω γένοιτο, οὔτε ἐπὶ δυναστείᾳ, ἢ πλήθει
a. χρημά-

animis & corporibus & fortunis. Igitur & in rerum naturæ inquisitione magna lux veritatis ita conjunctis animis illucescit: & in virtutis usu, si, quæ in singulis excellunt, ea in commune conferantur & conjunctim exerceantur, una quædam integra & perfecta virtus, cum publice omnibus, tum separatim singulis, facile contingit; quæ & a superis illustretur, ob perfectionem. Eruntque consilia, a pluribus talibus inita, tutiora, & incepta certiorem succeſſum habebunt, prudentiæ simul & virium cumulo accedente. Iam peregre profectus amicus suis per amicum præsentem adest: nec vivens tantum, sed & moriens bono animo erit, quasi apud illos manens. Quanta vero in hac re suavitas inest? Quid enim jucundius amici conspectu, sermone, actionibus? Fides vero, atque fiducia, nec ob cognationem tanta esse potest, nec ob principatum, nec ob pecuniæ magni-

χρημάτων, ὡς ἐπὶ φίλοις γνησίοις. λέγεται γοῦν, ὅτι Ἀλέξανδρος ἐρωτηθεὶς, ποῦ τοὺς θησαυροὺς ἔχει, τοὺς φίλους ὑπέδειξε. Καὶ παιδαγωγὸς δὲ ἄριστος ὁ φίλος. ὑπ' οὐδενὸς γὰρ οὕτως ἀβαρῶς ἐλέγχεταί τις πλημμελήσας, ὡς ὑπὸ φίλου· οὔτε αἰδούμεθά τινα ἄλλον οὕτως ἐφ' οἷς παραβαίνομέν τι τῶν καλῶς ἐχόντων, ὡς τὸν φίλον. Καὶ τὰς εὐημερίας δὲ καὶ εὐφροσύνας αὔξει πάντων ὁ φίλος· καὶ τὰς λύπας b. καὶ φροντίδας οὐδεὶς οὕτως ἐπικουφίζει καὶ παραμυθεῖται, ὡς ὁ φίλος. καὶ γυμνάσιον δὲ πρὸς τὴν ἀρίστην χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσφαλές. καὶ γὰρ πρωτεῖόν τις ἡδέως παραχωρεῖ τῷ φίλῳ, καὶ πλημμελοῦντός τις ἀβαρῶς ἀνέχεται, καὶ τὰ δοκοῦντα ἁπλάστως τις καὶ ἀληθῶς λέγει πρὸς φίλον. ἀμείβεσθαί τε τὰς εὐεργεσίας καὶ εὐνοίας σπουδάζει προθύμως· καὶ τὸ φιλάνθρωπον δὲ καὶ ἀγαθοειδὲς τῆς ψυχῆς πρὸς οὐδένα οὕτως, ὡς πρὸς φίλον, μετ' εὐφροσύνης ἐκτείνεται. σύμμαχός τε ἀπροφά- c. σιστος,

magnitudinem, quanta propter ſinceros amicos. Alexander certè, interrogatus ubi theſauros ſuos haberet, amicos ſuos fertur monſtraſſe. Eſt vero & pædagogus optimus, amicus. Nam a nemine quisquam ob delictum minore cum offenſa, quam ab amico, arguitur: neque veremur quenquam ſic, neglecto officio aliquo, ut amicum. Res lætas & ſecundas auget amici præſentia; curas & ſolicitudines nemo æque, ac amicus, levat & conſolatur. Eſt vero etiam ad optimum hominum uſum certiſſima exercitatio, amicitia. Nam & princeps locum amico libenter concedit, & ejus delictis facile ignoſcitur; &, quæ ſentias, citra fucum & vere amico dixeris. Tum pro acceptis beneficiis & benevolentiâ gratiam alacriter animo referre ſtudeas: nec humanitas & bonitas erga quemquam pari hilaritate, atque adverſus amicum exercetur. Nec periculi ſocius

æque

ἑστως, καὶ ἄχρι θανάτου, οὐδενὶ ἂν γένοιτο τοιοῦτός τις, οἷος τῷ Φίλῳ. καὶ εἰ δυνατὸν ἦν στρατόπεδον ἀπὸ Φίλων συνεστάναι, πολλῷ ἂν ἐλάττονες ὄντες οὗτοι, πλείονας ἀντιπάλους ῥᾳδίως κατηγωνίζοντο. Πρὸς τοὺς Φίλους οὖν εὖ δέρως ἐν τούτοις ἀσκούμενός τις καὶ συνεθιζόμενος ἀπόνως διὰ τὴν Φιλικὴν συμπάθειαν, εὐκόλως ἂν αὐτοῖς χρήσαιτο, καιροῦ καλοῦντος, καὶ
p. 207 a. πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, κατὰ τὸ αὐτῷ πρόσηκον. Ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον, ὅτι καὶ ταῖς φυσικαῖς σχέσεσι τὸ ἀσπαστὸν καὶ συμπαθὲς, καὶ μετὰ προθυμίας τῶν καθηκόντων ἀποδοτικὸν, ἡ Φιλία παρέχεται. καὶ γὰρ καὶ ἀδελφὸς, [καὶ γυνὴ,] καὶ τέκνα, καὶ ἀνὴρ, καὶ γαμετὴ, ἐὰν μὴ Φίλοι ὦσιν ἀλλήλων, κἂν πείθωνται τῷ Ἐπικτήτῳ, καὶ τῇ φυσικῇ σχέσει τὸ καθῆκον ἀποδιδῶσιν, ἀλλ' οὐ προθύμως, οὐδὲ μετ' εὐφροσύνης, οὐδὲ τὸ ὅλον ἑκουσίως, ἀλλ' ἀμηγέ-
b. πη, καὶ ὡς ἀναγκαζόμενοι, ποιοῦσι· λειτουργίαν τινὰ ἐπικειμένην νομίζοντες ἐκτελεῖν, ἀλλ' οὐκ

eque promtus, vel cum periculo capitis, atque amicus, reperietur. Quod si exercitum ex amicis conscribere liceret; multo pauciores hi facile plures hostes profligarent. Si quis ergo se erga amicos hisce rebus solerter exercuerit, & ob amicitiæ caritatem citra molestiam, consuefecerit; facile, cum tempus postularit, iisdem rebus adversus alios etiam homines utetur, pro officii sui ratione. Est vero & illud animadversio-

ne dignum, amicitiam naturalibus etiam relationibus addere hilaritatem, caritatem, & præstandi officii alacritatem. Nam & fratres, & liberi, & maritus, & uxor, nisi amici inter sese fuerint, quamvis, Epicteto obtemperantes, naturali relationi tribuerint quod convenit, tamen id nec alacriter, nec hilariter, nec ultro denique, sed veluti coacti facient, tamquam necessarium aliquod & urgens munus obituri; non autem

οὐκ ἐπιγήθοντες τοῖς γινομένοις, οὐδ' ὡς πρωτεύουσα αὐτὰ ἀγαθὰ ἀγαπῶντες, ἀλλ' ὡς ἀναγκαίως χρώμενοι, πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος ἀποπλήρωσιν. Αἴτιον δὲ τοῦ τοσαύτην δύναμιν ἔχειν τὴν σχέσιν τὴν φιλικὴν, τὸ κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν ἐπιτελεῖσθαι. τὰ μὲν γὰρ προαιρέσεως ἐστερημένα, διὰ τῆς φυσικῆς συνδέδεται σχέσεως· τὰ δὲ προαιρετικὰ, μείζονα τῆς φυσικῆς συνδέσεως τὴν προαιρετικὴν ἔχει. ἔτι καὶ τῆς ψυχικῆς οὐσίας ἡ λογικὴ καὶ προαιρετικὴ ὑπερτέρα ἐστὶ, καὶ μᾶλλον τῷ ἑνὶ τῷ πάντα ἑνίζοντι πλησιάζουσα.

Καὶ ἔστι μὲν μεγάλα καὶ θαυμαστὰ φιλίας ἀγαθὰ καὶ τὰ εἰρημένα, πλὴν ἀνθρώπινα τά γε πλεῖστα αὐτῶν· τὸ δὲ μέγιστον καὶ μάλιστα θεῖον αὐτῆς χρῆμα ἀγνοεῖται· ἔτι ἡ καθαρὰ φιλία, τὰς φίλας ψυχὰς εἰς ἕνωσιν συνάγουσα, μελέτη καλλίστη γίνεται τῆς πρὸς θεὸν ἑνώσεως. καὶ γὰρ ἀδύνατον, [πρὸ] τῆς πρὸς τὰς ὁμοφυ- p. 208 a.

autem lætantes suis factis, nec eas res ut præcipua bona amplexi, sed ideo adgressi, ne officio suo defuisse videantur. Ut autem amicitiæ relatio tantam vim habeat, illud in causa est, quod consilio & voluntate suscepta est. Nam quæ a voluntate non pendent, ea naturali relatione sunt devincta: quæ vero consilio & voluntate suscepta, ea ob id ipsum arctiore vinculo adstricta sunt, quod rationis & voluntatis facultas animali naturâ superior est, & ad Unum illud, quod omnia unit, propius accedit.

Etsi autem magna sunt & admirabilia bona hæc amicitiæ, quæ exposuimus; pleraque tamen humana sunt. Quod vero in ea maximum est, maximeque divinum, ignoratur; quod sincera amicitia, mentes amicorum in unum contrahens, optima meditatio est conjunctionis cum Deo. Neque enim fieri potest, ut ad geniorum & Dei conjunctionem

ρίας· τρὶς τε ὀρφανοῖς παισὶ καὶ τοῖς χηρευούσαις γυναιξὶ πατέρα φαίνεσθαι. δύναται γὰρ ὁ μὲν διὰ χρημάτων, ὁ δὲ διὰ πολιτικῆς δυνάμεως
c. αὐτοῦ ἢ φίλων, οἱ δὲ διὰ συμβουλῆς ἀγαθῆς, οἱ δὲ διὰ σωματικῆς ὑπουργίας, ὁ δὲ, κἂν μηδὲν γοῦν ἄλλο, διὰ συμπαθείας γοῦν τὸν πολίτην παραμυθεῖσθαι.

Ὁ δὲ γείτων, ἐὰν καὶ πολίτης ᾖ, ἔχει τι πλέον πρὸς οἰκειότητα· ὥσπερ γὰρ πόλιν τὴν αὐτὴν καὶ γένος, οὐ μάτην, οὐδὲ ἐκ ταὐτομάτου τυγχάνομεν ἔχοντες, οὕτω καὶ τόπον τὸν αὐτὸν τῆς πόλεως κατά τινα κοινὴν ἀξίαν κληρούμεθα. πλείονα γοῦν οἰκειότητα χρὴ πρὸς τοὺς
p. 310 a. γείτονας τῶν πολιτῶν ἐπιδείκνυσθαι, τά τε ἐπὶ τῶν πολιτῶν εἰρημένα μετά τινος ἐπιτάσεως καὶ ἐπὶ τῶν γειτόνων φυλάττοντα, καὶ μεταδιδόντα ὧν δυνατόν ἐστι, καὶ μεταλαμβάνοντα, καὶ τοῖς τε ἀγαθοῖς αὐτῶν συνηδόμενον, καὶ ἐν τοῖς λυπηροῖς συστυγνάζοντα· νοσοῦντων τε, ὡς οἰκείων,

eis succurras: denique pupillis atque viduis parentis loco esse debes. Potest enim alius pecuniâ, alius pro auctoritate magistratus, alius per amicos, alius bono consilio, alius operâ corporis, alius denique (ut cætera deficiant omnia) animi saltem propensione & commiseratione, civi suo subvenire.

Civis autem, si simul *vicinus* fuerit, aliquanto arctiore devincitur necessitudinis vinculo. Ut enim urbem eamdem, & familiam eamdem, non temere neque fortuito consequimur: sic etiam eumdem urbis locum communi quadam ratione sortimur. Major igitur benevolentia & familiaritas vicino debetur quam civi: quæque de cive dicta sunt, uberius & cumulatius in vicino servanda, eique & communicanda & accepta referuntur quæ possunt omnia: rebus eorum secundis gratulandum; adversis ingemiscendum; ægrotantes, tanquam familiares:

πείαν, ἐπιμελεῖσθαι· καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἄλλους αὐτῶν ὁ μιλίαις δῆλον εἶναι πᾶσι, τῷ γείτονι τὰ δίκαια προϊσχομένῳ κατὰ τὸ δυνατὸν βοηθήσαντας· καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, αἰσχύνης νομίζειν ἄξιον, τὸ ἐν οἷς ὁ γείτων δεῖται, δυνατοῖς ἡμῖν, b. ἐν τούτοις παρ' ἄλλων αὐτὸν ὠφελεῖσθαι.

Ἔστι δέ τις σχέσις καὶ πρὸς τοὺς ξένους τοὺς ἐπιδημοῦντας ἡμῖν ὑπὸ τοῦ τοὺς ξένους ἐφορῶντος Θεοῦ συνδεομένη. χρὴ οὖν καὶ τούτοις τὸ καθῆκον ἀποδιδόναι, διά τε τὸν ἐφορῶντα αὐτοὺς Θεὸν, καὶ διὰ τὴν αὔξησιν τῆς ἐν ἡμῖν φιλανθρωπίας, ὀφειλούσης μὴ μόνῃ συνάπτεσθαι τῇ οἰκειότητι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ γένος ὅλον τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκτείνεσθαι· ἔτι μέντοι, ἵνα καὶ ἡμεῖς μετὰ παῤῥησίας ἱκετεύωμεν, ἡμῖν συλλαμ- c. βάνεσθαι τὸν τοὺς ξένους ἐφορῶντα Θεὸν, καὶ κατὰ τὴν θείαν δίκην καὶ ἡμεῖς τυγχάνωμεν τούτων, ὧν ἡμεῖς τοῖς ξένοις μεταδεδώκαμεν. χρὴ γὰρ ἐννοεῖν, ὅτι καὶ τῷ Θεῷ δανείζει τις τὰς

res, curandi: in negotiis eorum cum aliis palam oſtendendum, nos vicini cauſſam, juſta ſi fuerit, pro virili defenſuros: denique turpe habendum & erubeſcendum eſt, vicinum ea in re ab aliis adjutum fuiſſe, qua adjuvari a nobis potuiſſet.

Eſt vero etiam relatio quædam adverſus peregrinos, qui ad nos veniunt, ab hoſpitum curatore Deo conciliata. Eſt igitur & his officium tribuendum, cum ob curatorem eorum Deum, tum propter incrementum humanitatis noſtræ, quæ non ſolius neceſſitudinis & cognationis rationem habere, ſed ad univerſum hominum genus porrigi debet: tum vero, ut & nos cum fiducia ſupplicare poſſimus Hoſpitali Deo, divinâque providentiâ & ipſi ea conſequamur, quæ hoſpitibus tribuimus. Tenendum enim eſt, quemque ſuam rectam voluntatem & bonas actiones mutuare Deo; eas-

τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις καὶ πράξεις, καὶ μετὰ τόκων μεγάλων, εὐγνωμονέστερον ἀνθρώπων, αὐτὸς ἀποδίδωσι. Καθήκει δὲ μηδαμῶς τὸν ξένον ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἄλλων ἀδικουμένῳ κατὰ τὸ δυνατὸν βοηθεῖν. ἔρημον γὰρ ὄντα ἐπι-
p. 211 ρουρίας ἀνθρωπίνης ὁ τοὺς ξένους ἐφορῶν Θεὸς
a. ἐλεεῖ μᾶλλον, καὶ μᾶλλον ἐκδικεῖ. Χρὴ δὲ καὶ πρὸς τὴν χρείαν, ἧς ἕνεκεν ἀφῖκται, συλλαμβάνειν αὐτῷ τὸν δυνάμενον, καὶ ἐπιτηδείων δεομένῳ κατὰ δύναμιν παρασχεῖν· κἂν νοσήσῃ ξένος, ἐφ' ὅσον οἷόν τε, βοηθεῖν, καὶ πρὸς τὴν οἴκαδε ἐπάνοδον συμπράττειν κατὰ τὸ δυνατόν.

Χρὴ δὲ, φησὶν, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν στρατηγὸν σχέσεως τὸ περὶ τὸν στρατηγὸν καθῆκον εὑρίσκειν τὸν στρατιώτην. καθήκει δὲ καὶ
b. ἐπιτάττοντι ταχέως ὑπακούειν, διὰ τὴν ὀξύτητα τῶν ἐν τοῖς πολέμοις καιρῶν, καὶ ἀνδρικῶς ἀγωνίζεσθαι τῷ στρατηγῷ πειθόμενον, ὡς ἐπ' αὐτῷ οὔσης τῆς τοῦ πολέμου τύχης. καὶ προκινδυνεύειν δὲ καθήκει τοῦ στρατηγοῦ τὸν στρατιώτην·

demque magna cum uſura, & majore cum gratiâ quam homines ſolent, ab eo rependi. Nullo autem modo violandus eſt hoſpes: ſed &, ſi ab aliis violetur, ſumma vi defendendus. Eum enim ope humana deſtitutum, curator hoſpitum Deus magis & miſeratur & ulciſcitur. Eſt & in eo negotio, cujus conficiendi cauſſa venit, adjuvandus ab eo qui poteſt; & victus egenti præbendus pro facultatibus: & in morbo juvandus eſt hoſpes, quantum licet; & quo tutus ad ſuos redeat, quoad poſſis.

Atque etiam militis officium, inquit, *ex relatione erga Imperatorem* eſt reperiendum. Convenit autem & jubenti ſtatim parere, ob ſubitas bellicæ rei converſiones: & fortiter pugnare cum juſſerit Imperator, quaſi in ipſo poſita ſit victoria exercitus: & pro ejus ſalute diſcrimen capitis adire;

τιώτην· διότι ἑνὸς μὲν στρατιώτου πεσόντος, οὐδὲν μέγα τὸ μέρος ἐκεῖνο κατὰ τὸν πόλεμον βλάπτεται· στρατηγοῦ δὲ πεσόντος, κἂν νικῶντες τύχωσιν οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται, καὶ τοῖς φρονήμασιν εὐθὺς καταπίπτουσιν, καὶ ὡς πρόβατα ποιμένος στερηθέντα λύκων ἐπερχομένων ἄλλος ἀλλαχοῦ πρὸς φυγὴν διασπείρονται· ὥστε οὐ μόνον τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ ἡ πατρὶς κινδυνεύει στρατηγοῦ κατὰ τὸν πόλεμον πίπτοντος. δηλοῖ δὲ τὰ ἐπὶ τῷ θανάτῳ Κύρου συμβάντα, ἅπερ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει ἱστόρησεν. c.

Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἄρχοντάς ἐστί τις τῶν ἀρχομένων σχέσις, καὶ καθήκοντα τὰ πρέποντα τῇ σχέσει. πρέπει δὲ, τοῖς ὄντως ἄρχουσι πάντα πείθεσθαι τοὺς ἀρχομένους, καὶ ὑπακούειν προθύμως, καὶ τιμᾶν ὡς μετὰ θεὸν εὐεργέτας. οἱ γὰρ ἀληθῶς p. 212 a. ἄρχοντες, ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἄρχονται, καὶ διὰ πάντων τῶν τοῦ ἀνθρώπου χωροῦσιν ἐπιμελούμενοι. καὶ, ὅπερ ὁ Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν ἰατρῶν

re; quod uno milite cæso parum in bello ei parti nocetur; duce autem interfecto, vel victores ejus milites statim & animis concidunt, & non secus atque oves pastore carentes, lupis invadentibus alii alio diffugiunt, ut non castra tantum, sed ipsa etiam patria, duce in bello cæso periclitetur. Idque declarant ea quæ Cyri mortem, ut a Xenophonte scribitur, consecuta sunt.

Denique etiam populi cum Principibus civitatis quamdam esse relationem, perspicuum est, & officia illi relationi congruentia. Legitimis autem & germanis principibus parere in omnibus populus debet, & alacriter obtemperare; & venerari eos, ut qui proxime & secundum Deum maxima in rempublicam beneficia conferant. Veri enim principes curationis suæ munus ab animo auspicantur, & omnes hominis partes sua cura complectuntur. Et, quod de medicis dixit Hippocrates, id

uberius

εἶπεν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ἰδεῖν ἐστι διαφιλέστερον· ἐπ' ἀλλοτρίαις γὰρ ξυμφοραῖς ἰδίας καρποῦνται λύπας μὲν οὐ πάντως, εἴπερ πείθοιντο Ἐπικτήτῳ, φροντίδας δὲ, καὶ πόνους, καὶ τῶν οἰκείων καταφρονήσεις, καὶ ἀσχολίας, ἀφελκούσας αὐτοὺς τῆς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τοῦ
b. κρείττονος ἐπιμελείας. Χρὴ δὲ μὴ μόνον ὑπουργεῖν, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖν τοῖς ἄρχουσι τοὺς δυναμένους, καὶ συγκινδυνεύεσθαι νομίζειν αὐτοῖς τὴν ἀρχήν. εἰ δὲ ὀνόματι μόνον τύχοιεν ἄρχοντες, τὰ τοῖς ἄρχουσι προσήκοντα μὴ πράττοντες· καὶ οὕτως, ὡς μὲν μαχθηρῶν χρὴ καταγινώσκειν, τὰ δὲ τῇ ἀρχῇ προσῆκον ἀποδιδόναι, πρωτείων παρεσχημένους, καὶ πειθομένους ἐφ' οἷς κατὰ τὴν ψυχὴν οὐ βλαπτόμεθα. Ἀλλ'
c. ἐπὶ τὰ λοιπὰ κεφάλαια τοῦ Ἐπικτήτου τρεπτέον, μὴ ἐμαυτὸν λάθῳ προθέμενος μὲν τὰ τοῦ Ἐπικτήτου σαφηνίσαι, περὶ καθηκόντων δὲ βαττολογῶν νῦν.

uberius etiam in eis, qui civitatibus præsunt, videre licet: nam, ob alienos casus, privatis non quidem doloribus adficiuntur, si Epicteto pareant; sed tamen curas & labores subeunt, rem familiarem negligunt, occupationibus detinentur, quibus & a sui & rerum meliorum cura abstrahuntur. Neque vero magistratibus obsequi tantum, sed & operam qui possunt navare debent; atque existimare, in iis niti salutem civitatis. Sin autem verbo tantum principes fuerint, & magistratus officia negligant; improbandi illi quidem erunt, ut sunt improbi; sed quod magistratui convenit, eis præstandum, ut & primas eis deferamus, & bis in rebus pareamus, quibus animus non laeditur. Sed ad reliqua Epicteti capita convertatur oratio, ne cum præceptorum ejus declarationem mihi proposuerim, imprudens de officiorum ratione verbosius garriam.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. λϑ'.

Τῆς περὶ τοὺς Θεοὺς εὐσεβείας ἴσθι ὅτι τὸ κυριώτατον ἐκεῖνό ἐστιν, ὀρθὰς ὑπολήψεις περὶ αὐτῶν ἔχειν, ὡς ὄντων, καὶ διοικούντων τὰ ὅλα καλῶς καὶ δικαίως· καὶ σαυτὸν εἰς τοῦτο κατατεταχέναι, τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, καὶ εἶναι πᾶσι τοῖς γινομένοις, καὶ ἀκολουθεῖν ἑκόντα, ὡς ὑπὸ τῆς ἀρίστης γνώμης ἐπιτελουμένοις. οὔτε γὰρ οὐ μέμψῃ ποτὲ τοὺς Θεούς, οὔτε ἐγκαλέσεις, ὡς ἀμελούμενος. Ἄλλως δὲ οὐχ οἷόντε τοῦτο γίνεσθαι, ἂν μὴ ἄρῃς ἀπὸ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν μόνοις θῇς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. ὡς, ἄν γε τι ἐκείνων ὑπολάβῃς ἀγαθὸν ἢ κακὸν, πᾶσα ἀνάγκη, ὅταν ἀποτυγχάνῃς ὧν θέλεις, καὶ περιπίπτῃς οἷς μὴ θέλεις, μέμψασθαί σε καὶ μισεῖν τοὺς αἰτίους. Πέφυκε γὰρ πρὸς τοῦτο πᾶν ζῷον, τὰ μὲν βλαβερὰ φαινόμενα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, φεύγειν καὶ ἐκτρέπεσθαι· τὰ p. 213 a. b.

CAPVT XXXVIII. (Nobis Cap. XXXI.)

Pietatis erga Deos præcipuum illud esse scito, rectas de illis opiniones habere, ut qui & sint, & omnia bene ac juste administrent; & ad hoc te ab iis constitutum esse, ut illis pareas, & cedas omnibus quæ fiunt, eaque libenti animo sequaris, ut quæ optimo consilio perficiuntur. Sic enim nec culpabis unquam deos, nec accusabis, quasi ab iis neglectus. Aliter vero fieri hoc non potest, nisi si ab his, quæ non sunt nostra in potestate, abstuleris boni & mali notionem, in eisque rebus posueris quæ sunt in potestate nostra: quod si enim istorum quidquam bonum aut malum reputaveris, omnino necesse est, ut, quum iis excideris quæ cupis, & in ea quæ non vis incideris, culpes atque odio habeas horum auctores. Naturâ enim ita comparatum est omne animal, ut, quæ nocentia videantur, & horum causas, fugiat & aversetur;

quæ

τὰ δὲ ὠφέλιμα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, μετιέναι τε καὶ τεθηπέναι. ἀμήχανον οὖν, βλάπτεσθαί τινα οἰόμενον χαίρειν τῷ δοκοῦντι βλάπτειν· ὥσπερ καὶ τὸ αὐτῇ τῇ βλάβῃ χαίρειν ἀδύνατον. Ἔνθεν καὶ πατὴρ ὑπὸ υἱοῦ λοιδορεῖται, ὅταν τῶν δοκούντων ἀγαθῶν εἶναι τῷ παιδὶ μὴ μεταδιδῷ· καὶ Πολυνείκην καὶ Ἐτεοκλέα τοῦτ' ἐποίησε πολεμίους ἀλλήλοις, τὸ, ἀγαθὸν οἴεσθαι τὴν τυ-
c. ραννίδα. διὰ τοῦτο καὶ ὁ γεωργὸς λοιδορεῖ τοὺς θεούς, διὰ τοῦτο ὁ ναύτης, διὰ τοῦτο ὁ ἔμπορος, διὰ τοῦτο οἱ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἀπολλύντες. Ὅπου γὰρ τὸ συμφέρον, ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβές. ὥστε, ὅστις ἐπιμελεῖται τοῦ ὀρέγεσθαι ὡς δεῖ, καὶ ἐκκλίνειν, ἐν τῷ αὐτῷ καὶ εὐσεβείας ἐπιμελεῖται. Σπένδειν δὲ, καὶ θύειν, καὶ ἀπάρχεσθαι κατὰ τὰ πάτρια, ἑκάστοτε προσήκει καθαρῶς, καὶ μὴ ἐπισεσυρμένως, μηδὲ ἀμελῶς· μηδέ γε ἡλίσχρως, μηδὲ ὑπὲρ δύναμιν.

quæ prosunt autem, horumque causas, persequatur & admiretur. Quare fieri nequit, ut, qui se lædi putet, eo, quod lædere videtur, gaudeat; sicut nec ipso detrimento gaudere ullo modo possumus. Hinc quoque patri conviciatur filius, cum is ea, quæ bona videntur esse, filio non impertit: & Polynicem & Eteoclem inimicos sibi invicem hoc fecit, quod tyrannidem bonum esse putarent. Propter hoc agricola Deos conviciis incessit, propter hoc nauta, propter hoc mercator, propter hoc ii qui uxores aut liberos amiserunt. Ubi enim utilitas, ibi & pietas. Quamobrem, qui dat operam ut sic adpetat declinetque, uti oportet, is eo ipso & pietati dat operam. Libare autem, & sacrificare & patrio more primitias offerre semper convenit caste, nec supine aut negligenter; nec vero parce, nec supra facultates.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 214. a.

Παραδοὺς τὰ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους, τοῦτ' ἐστι, τὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθήκοντα, μεταβαίνει λοιπὸν ἐπὶ τὰ πρὸς τοὺς κρείττονας ἡμῶν. δεῖ γὰρ ἀπὸ τῶν προσεχῶν ἀρχόμενον, οὕτως ἐπὶ τὰ ὑπέρτερα ἀναβαίνειν καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι. Καὶ ταῦτα δὲ ἀπὸ τῆς σχέσεως εὑρίσκει. σχέσις μὲν γάρ ἐστιν, ὡς πρὸς αἴτια πρῶτα καὶ ὑπερέχοντα. δῆλον δέ, ὅτι τοιαῦτα ὄντα, οὐδὲν αὐτοὶ δεῖται παρ' ἡμῶν. διότι τὰ b. πρὸς αὐτοὺς καθήκοντα ἡμῖν ἐστι τὰ οἰκειοῦνται καὶ ὑποτάττοντα ἡμᾶς αὐτοῖς. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τὴν σχέσιν καὶ τὴν κατὰ φύσιν σύνταξιν φυλάττειν τὰ αἰτιατὰ πρὸς τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἐζηρημένα αἴτια. τιμᾶν οὖν αὐτοὺς δεῖ, καὶ σέβεσθαι, καὶ πείθεσθαι τοῖς ὑπ' αὐτῶν γινομένοις, καὶ εἴκειν αὐτοῖς ἐκόντας, καὶ ἀρεσκομένους, ὡς ὑπ' ἀρίστης γνώμης καὶ ἀγαθῆς προνοίας γινομένοις. Ταῦτα c.

COMMENTARIVS.

Expositis officiis adversus nostri similes, hoc est, homines; nunc ad præstantiores nobis transit. Est enim a proximis inchoandum, & sic ad superiora, in officiis etiam, adscendendum. Enimvero hæc quoque ex relatione repetit, quæ nobis est cum illis, tamquam primis caussis & excellentibus. Cum autem tales sint, obscurum non est, nihil eos nostris rebus indigere. Quare officia nostra adversus illos eo spectant, ut nos illis conciliemus atque subiiciamus. In hoc enim inest conservatio relationis & naturalis ordinis, qui rebus creatis intercedit cum primis & eximiis caussis. Honorandi sunt igitur, & pie colendi, & his quæ ab eis administrantur *obsequendum*, libenterque illis *cedendum*, & in iis adquiescendum, *ut quæ* & *optimo consilio*, & summa providentia *administrentur*.

Ista

δὲ ἡμῖν ὑπάρξει, τῆς τε γνώσεως ἡμῖν ἀληθιζομένης, καὶ τῆς ζωῆς κατὰ φύσιν διατιθεμένης. καὶ τῆς μὲν γνώσεως ὑπολήψεις καὶ δόξας ὀρθὰς περὶ αὐτῶν ἰσχούσης, ὅτι τέ ἐστι πρῶτα τῶν ἄλλων αἴτια, καὶ ὅτι διοικεῖ τὰ παραγόμενα, καὶ προνοεῖ τῶν ὅλων, καὶ ὅτι καλῶς αὐτὰ καὶ δικαίως κατευθύνει· (εἴ τε γὰρ μὴ εἶναί τις αὐτὰ νομίζει· εἴ τε εἶναι μὲν, μὴ προνοεῖν δέ· εἴ τε εἶναι μὲν, καὶ προ-
p. 215 νοεῖν, μὴ δικαίως δὲ καὶ κατὰ λόγον ὀρθὸν προ-
a. νοεῖν· οὔτε τιμήσειεν ἄν καὶ σεφθείη, οὔτε τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτῶν ὑπείκει καὶ πείθεται, ὡς ὑπ' ἀρίστης γνώμης γινομένοις·) τῆς δὲ ζωῆς εὐαρέστως πρὸς τὰ γινόμενα διατιθεμένης, ὡς ὑπὸ ἀρίστης γνώμης διοικουμένων τῶν ὅλων, καὶ μήτε μεμφομένης τι, μήτε ἐγκαλούσης τοῖς αἰτίοις. τοῦτο δὲ οὐκ ἂν σχοίημεν, εἰ μὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἡμῶν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν
b. ζητοῦμεν· ἵνα ἐν τούτοις τὰς ὀρέξεις ἔχωμεν καὶ τὰς

Iſta vero tum nobis contingent, cum & cognitio noſtra vera fuerit, & vita naturæ convenienter inſtituta. *Recte* autem de iis *ſentiemus*, ſi judicaverimus, & eſſe eos primas rerum cauſſas, & res conditas *gubernare*, & conſulere univerſis, eaque *recte & juſte* adminiſtrare. (Sive quis enim Deos eſſe non cenſet; ſive cum ſint, non conſulere rebus humanis; ſive cum & ſint, & rebus humanis conſulant, id tamen & injuſte & imprudenter facere opinatur: is neque colet & venerabitur eos, neque illorum adminiſtrationi obſequetur ac parebit, ut ab optimo conſilio profectæ.) Vita autem naturæ convenienter inſtituetur, ſi adquieſcamus in eis quæ fiunt, utpote optimo conſilio adminiſtratis, *nec reprehendamus quidquam, neque auctores accuſemus*. Hoc autem non conſequemur, niſi bonum & malum noſtrum in rebus noſtri juris quæramus, ut in his & adpetitiones noſtræ

τὰς ἐκκλίσεις, καὶ μήτε ὀρεγόμενοι ποτε ἀποτυγχάνωμεν, μήτε ἐκκλίνοντες περιπίπτωμεν. ἐὰν γὰρ τῶν ἐκτὸς ὡς ἀγαθῶν ὀρεγώμεθα, καὶ ὡς κακὰ τινὰ τῶν ἐκτὸς ἐκκλίνωμεν, ἀνάγκη καὶ τῶν ὀρεκτῶν πολλάκις ἀποτυγχάνειν, καὶ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτειν. ἀποτυγχάνοντες δὲ ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτοντες οἷς ἐκκλίνομεν, ἀνάγκη μέμφεσθαι καὶ μισεῖν τοὺς αἰτίους τούτων, ἢ τοὺς δυναμένους μὲν παῦσαι, περιορῶντας δέ. πᾶν γὰρ ζῶον, τάχα δὲ c. καὶ πάντα τὰ ὄντα, τοῦ μὲν ἀγαθοῦ ἐφίεται, τὰ δὲ κακὰ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκκλίνει κατὰ φύσιν· καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν βλαβερὰ ἢ ὄντα ἢ δοκοῦντα, ὡς κακὰ, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, ἐκτρέπεται· τὰ δὲ ὠφέλιμα ὁμοίως, ἢ ὄντα, ἢ δοκοῦντα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, ἀσπάζεται καὶ μεταδιώκει, καὶ ὡς μεγάλα τεθαύμακεν. Ἀδύνατον οὖν ἐστι, βλάπτεσθαί τινα οἰόμε-

ſtræ & declinationes verſentur, utque numquam adpetendo fruſtremur, numquam incidamus in id quod declinamus. Si enim res externas ut bonas adpetimus, & quasdam earum ut malas averſamur: ſæpe & fruſtrari deſideriis, & in ea quæ fugias incidere neceſſe erit. Cum autem iis fruſtramur quæ deſideramus, & in ea quæ fugimus incidimus; fieri non poteſt quin culpemus & oderimus auctores harum rerum; aut eos, qui, cum poſſent, eas non avertant, ſed accidere patiantur. *Omnes* enim *animantes*, fortaſſe vero naturæ omnes, bonum adpetunt, eademque ratione *mala* ſecundum naturam *declinant:* eoque *nocentia* quæ aut ſunt aut eſſe videntur, *eorumque cauſſas, averſantur; utilia vero* ſimiliter, ſive vera, ſive falſa, *eorumque cauſſas* amplectuntur & *perſequuntur*, & ut magna *admirantur*. *Nullo igitur modo fieri poteſt, ut, qui noceri ſibi putat,*

p. 216 a. ον χαίρειν τῷ δοκοῦντι βλάπτειν· ὥσπερ καὶ τὸ αὐτῇ τῇ βλάβῃ χαίρειν ἀδύνατόν ἐστιν. ὥσπερ γὰρ πρὸς τὴν βλάβην, οὕτω καὶ πρὸς τὸν ποιοῦντα τὴν βλάβην διατίθεται. ἡ δὲ βλάβη, κακόν· τὸ δὲ κακὸν, φευκτὸν καὶ μισητόν· ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν, αἱρετὸν καὶ ἀσπαστόν.

Καὶ ὅτι ἀνάγκη τὸν αἴτιον νομιζόμενον τοῦ δοκοῦντος κακοῦ μισεῖν καὶ λοιδορεῖν, πιστοῦται τέως ἐκ τοῦ, μηδὲ τὴν φυσικὴν οἰκειότητα ἀρ-
b. κεῖν πρὸς τὸ μὴ μισεῖν τοὺς τῶν φαινομένων ἀγαθῶν ἀποστερεῖντας, ἢ τοῖς δοκοῦσι κακοῖς περιβάλλοντας. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ πατὴρ ὑπὸ υἱέος μισούμενος λοιδορεῖται, ὅταν τῶν δοκούντων ἀγαθῶν μὴ μεταδιδῷ τῷ παιδὶ, ἢ τῶν δοκούντων τι κακῶν ἐπάγει, τύπτων, ἢ συνεθίζων πρὸς ἐγκράτειαν. καὶ Πολυνείκην δὲ καὶ Ἐτεοκλέα, τοὺς Οἰδίποδος παῖδας, καίτοι ἀδελφοὺς ὄντας, τοῦτο ὅμως

putat, eo delectetur quod nocere videatur: ſicut fieri nequit, ut ipſo damno gaudeamus. Sic enim quisque adverſus dantem damnum adfectus eſt, ut adverſus ipſum damnum. Damnum autem malum eſt: malum vero fugiendum, & odio dignum; ſicut bonum optabile, & amplectendum.

Eum autem, qui rei alicujus quæ mala habetur, cauſſa putatur, odium & convicia vitare non poſſe; ex eo ſtatim con-

ſtat, quod nec naturalis neceſſitudo & conjunctio ſatis virium habet ad odium eorum profligandum, qui nos aut bonis quæ habentur privant, aut in ea quæ mala videntur coniiciunt. Nam *propterea* & *pater inviſus a filio conviciis adficitur, ſi bona quæ videntur filio neget,* aut quod malum habetur infligat, ſive id verberando fiat, ſive ad continentiam adſuefaciendo. Nam & *Polynicem & Eteoclem,* Oedipodis filios, & hoc, quamvis fratres, ad duellum

ὅμως καὶ μέχρι τοῦ μονομαχῆσαι καὶ ἀνελεῖν ἀλλήλους προήγαγε, τὸ, ἀγαθὸν δοκοῦσαν τὴν τυραννίδα ὑπ' ἀλλήλων ἁφαιρεῖσθαι, νομίζειν. καὶ ὁ γεωργὸς δὲ, ὅταν σπείραντος μὴ ἐπιβρέξῃ, ἢ πλέον ὕσῃ ποτὲ, ἢ ἄλλο τι τῶν βλαπτόντων ἢ ὠφελεῖν δοκούντων γένηται, ἢ μὴ γένηται, λοιδορεῖ τοὺς αἰτίους· ποτὲ μὲν καὶ λόγοις βλασφημῶν· εἰ δὲ μὴ, τῇ γε ἐννοίᾳ. καὶ οἱ ναῦται δὲ δυσχεραίνουσιν, ὅταν μὴ οἰκεῖος ἄνεμος αὐτοῖς ἐπιπνέῃ, καί τοι πολλάκις ὁ μὲν νότου χρῄζει κατὰ ταὐτὸν, ὁ δὲ βορέου· καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν, ὅτι ἅμα πνεῖν τοὺς p. 217 a.
ἀντικειμένους ἀδύνατον· ἀλλὰ μόνον δυσφοροῦσι πρὸς τὸν τῶν ἀνέμων αἴτιον, ὅτι μὴ τοῦ οἰκείου τυγχάνουσιν, ἢ τοῦ ἐναντίου πειρῶνται. καὶ οἱ ἔμποροι δὲ, ὠνούμενοι μὲν, ἀφθονίαν εἶναι βούλονται τῶν ἐμπορευομένων, πιπράσκοντες δὲ, σπάνιν· καὶ ἀγανακτοῦσιν, ὁπότερον ἂν τούτων μὴ γένηται, καὶ τοὺς τὰ ὅλα διοικοῦντας αἰτιῶνται. καὶ οἱ τὰς γυναῖκας δὲ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ ὅλως τὰ φίλτατα ἀπολ-

λύντες,

lum & eodem mutuam adegit, quod imperium bonum judicabant, & alter eo se ab altero spoliari putabat. Item *agricola*, si post sationem non pluit, aut aliquando plus pluit, aut aliquid aliud quod bonum aut malum habetur fit, aut non fit; auctores aut impiis verbis lacessit, aut certe cogitatione. *Nautæ* quoque molestè ferunt, cum ventus eis secundus non spirat, quamvis sæpe eodem tempore alius austro, alius aquilone egeat: neque cogitant, fieri non posse ut simul contrarii spirent; sed tantum auctori ventorum succensent, quod secundum non habeant, aut contrarium experiantur. *Mercatores*, cum emunt, mercium copiam esse volunt; cum vendunt, penuriam: &, utrum horum factum non fuerit, indignantur, & gubernatores universitatis hujus accusant. *Qui uxores, qui liberos*, qui denique carissima quæque

amittunt,

b. λύντες, ὡς ἀποτυχόντες ὧν ὀρέγονται, καὶ περιπεσόντες οἷς ἐξέκλιναν, μέμφονται τοὺς διοικοῦντας. τοὺς γὰρ τὸ δοκοῦν συμφέρον παρέχοντας, ἐκείνους καὶ τιμῶν καὶ σέβειν πεφύκαμεν. τῇ γὰρ τοῦ συμφέροντος τύχῃ, σέβας εὐθὺς ἀνακινεῖται πρὸς τοὺς τὸ συμφέρον παρέχοντας· ὥσπερ τῇ τοῦ ἀσυμφόρου, μῖσος καὶ ἀποστροφὴ πρὸς τοὺς αἰτίους. ὥστε, ὅστις ἐπιμελεῖται τοῦ ὀρέγεσθαι ὡς δεῖ, καὶ
c. ἐκκλίνειν, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὰ ἐκτὸς τείνει τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν, οὗτος ἐν ταὐτῷ καὶ εὐσεβείας ἐπιμελεῖται. τυγχάνων γὰρ ἀεὶ ὧν ὀρέγεται, καὶ μὴ περιπίπτων οἷς ἐκκλίνει, διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι ταῦτα, εὐαρεστεῖ πρὸς τὰ γινόμενα, καὶ τὸ προσῆκον σέβας τοῖς αἰτίοις αὐτῶν ἀποδίδωσιν. ὁ δὲ τῶν ἐκτὸς ὀρεγόμενος, καὶ ταῦτα ἐκκλίνων· εἰ μὴ τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας ἔχει τῇ ἑαυτοῦ δοκήσει συντρεπομένας, καὶ πλοῦτον καὶ πενίαν, καὶ ὑγίειαν

amittunt, ut fruſtrati iis quæ adpetunt, & in ea prolapſi quæ declinant, gubernatores accuſant. Qui enim id, quod bonum habetur, præbent, eos & colere & venerari, ipſâ naturâ jubente, ſolemus. Nam utilitatis acceptæ reſpectus continuo venerationem excitat adverſus eos qui utilitatem præbent; ſicut damni accepti cogitatio excitat odium & averſationem auctorum. *Quare, qui operam dat, ut, quemadmodum decet, adpetat & declinet*, nec ad externa porrigit adpetitum & declinationem; *is eadem opera & pietati dat operam.* Semper enim ea, quæ deſiderat, adipiſcitur; nec in ea incidit quæ declinat; quia hæc penes nos ſunt. Adquieſcit igitur in iis quæ fiunt, & convenientem cultum auctoribus eorum tribuit. Qui autem res externas deſiderat, easque declinat; niſi voluntati ſuæ obſequentes habuerit & hominum voluntates, & divitias, & paupertatem, & proſperam valetudinem

ὑγίειαν καὶ νόσον, καὶ ζωὴν καὶ θάνατον, καὶ p. 218
νίκας καὶ ἥττας, καὶ μέντοι ἀνέμους καὶ ὄμ- a.
βρους καὶ χάλαζαν, καὶ πάντα τὰ μετέωρα, καὶ τὴν εἱμαρμένην πᾶσαν περιφοράν· ἐπειδὴ εἰς ταῦτα τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἐκκλίσεις ἐξέτεινεν, ἀναγκαίως πολλῶν μὲν ὀρεγόμενος ἀποτυγχάνει, πολλοῖς δὲ ἐκκλίνων περιπίπτει· ὥστε καὶ δυσχεραίνει πάντως, καὶ μέμφεται τοὺς αἰτίους, καὶ ζῇ βίον πρὸς τῷ λυπηρῷ καὶ ἐπιπόνῳ καὶ ἀσεβῇ πρὸς τὸ θεῖον· ὥστε παντοίως εἶναι κακοδαίμονα.

Παραδοὺς δὲ τῆς περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείας b.
τὰ κυριώτατα αἴτια, τήν τε ἄπταιστον περὶ αὐτῶν ἐπιστήμην, καὶ τὸ πείθεσθαι καὶ εἴκειν τοῖς ὑπ' αὐτῶν γινομένοις ἑκόντας καὶ συναρεστοῦντας ὡς ὑπὸ τῆς ἀρίστης γνώμης γινομένοις· καὶ δείξας, ὅτι τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι τοῖς μὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθεμένοις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐκτός· ἐφεξῆς προστίθησι

tudinem & morbum, & vitam & mortem, & victorias & clades, atque etiam ventos, & pluvias, & grandinem, & omnia quæ in sublimi fiunt, & fatum universum; quoniam in ista adpetitiones & declinationes suas convertit, necessario multis adpetitionibus frustratur, & in multa adversa incidit. Proinde etiam indignatur utique, & culpat auctores, & vitam agit cum molestam & ærumnosam, tum irreligiosam & impiam adversus Deum, ut omnibus modis sit infelix.

Postquam Pietatis adversus Deum præcipuas causas tradidit; nempe, si certam de eo scientiam habeamus, atque ultro pareamus cedamusque administrationi ejus, & his quæ ab ipso geruntur adquiescamus, ut quæ ab optimo consilio proficiscantur: & postquam demonstravit, non posse hoc eos facere, qui bonum & malum in voluntate nostra non collocent, sed in rebus externis; ordine subjun-

θησι καὶ τὰς διὰ τῶν ἐκτὸς τῷ θείῳ προσαγομένας τιμάς. ὧν τὰς νομίμους καὶ ἐνθέσμους
c. ὁ Θεὸς πάντως τοῖς ἀνθρώποις ἐξέφηνεν, ὡς αἱ ἱστορίαι δηλοῦσιν· ἵνα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτῶν τυγχάνωμεν τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος· καὶ τὸ ἐκτὸς, διὰ τῶν προσφερομένων ἀπολαύοντες τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἄφθονά τε ἡμῖν καὶ εὔχρηστα γίνηται. ὡς γὰρ τὴν ψυχὴν, ἧς αἴτιός ἐστιν, ἀνατίθεμεν αὐτῷ, καὶ ἀφιεροῦμεν, ἀποκαθαίροντες αὐτὴν διά τε τῆς ἐπιστημονικῆς περὶ αὐτοῦ ἐννοίας, καὶ διὰ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς·
p. 219 οὕτως ἐπὶ ταύτῃ χρὴ καὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπ' αὐ-
a. τοῦ δοθὲν ἀνατιθέναι καθαίροντας, ἔξωθεν δὲ διὰ τὰς φανερὰς καὶ ἀφανεῖς κηλίδας ἀποῤῥύπτοντας. Ἡ δὲ κεκαθαρμένη διὰ τῶν εἰρημένων τρόπων ψυχὴ, διὰ τοῦ κεκαθαρμένου ὀργάνου, καὶ ἀμφιέσμασι καθαροῖς ὡς δυνατὸν κεχρημένου, καὶ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντων προσφερέτω τὰς ἀπαρχάς. καὶ γὰρ ὅσιον καὶ δικαίον

subjungit honores, qui per res externas Deo tribuuntur: quorum legitimos & usu receptos Deus utique hominibus ostendit, ut historiæ declarant, quo & nos per eos necessitudine cum ipso conjungamur, & externæ res, per oblationes fruendo illustratione divina, & uberes nascantur, & nostris usibus adcommodatæ. Ut enim animum, cujus is auctor est, ei dedicamus & consecramus, repurgando illum, cum verâ de illo cogitatione, tum vita naturæ consentanea: sic post animum corpus etiam ab ipso datum decet ei consecrari, a maculis tam conspicuis quam latentibus repurgatum. Animus autem his quas dixi rationibus repurgatus, repurgato instrumento, & vestimentis etiam quam purissimis induto, externarum quoque rerum, quas Deus dederit, primitias offerto. Nam jus fasque postulat,

δικαιόν ἐστι, τοῖς δεδωκόσιν ἀπάρχεσθαι· οὐχ ὅτι δεῖται τούτων ὁ Θεός· (οὐδὲ γὰρ τῆς εὐζωΐας δεῖται τῆς ἡμετέρας, οὐδὲ τῶν ὀρθῶν περὶ αὐτοῦ ἐννοιῶν·) ἀλλ' ἡμεῖς διὰ τούτων, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς μέτρον, ἐπιτηδείων γινομένων πρὸς τὴν θείαν ἔλλαμψιν, ὑποδεχόμεθα τὸν Θεὸν, ὅστις ἄξιος. οὕτω καὶ τῶν ἐκτὸς τὰ προσαγόμενα καὶ ἀνατιθέμενα ἀπὸ ζωῆς καθαρᾶς κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον, μεταλαμβάνει καὶ αὐτὰ τῆς θείας ἀγαθότητος, ὡς καὶ θείας ἐνεργείας ἐπιδεικνυσθαι. καὶ γὰρ ἐπιλήψίας τις ὡμολόγησεν ἀπηλλάχθαι καὶ διὰ τῆς τῶν τοιούτων μεταλήψεως· καὶ χαλάζας καὶ θαλάσσης κλύδωνας ἔπαυσε [διὰ] τῶν τοιούτων πολλάκις ὁσίων. καὶ οἱ προσφέροντες ὁσίως αὐτὰ, τῇ πρὸς αὐτὰ σχέσει συμμετέχουσι καὶ αὐτοὶ τῆς θείας ἐλλάμψεως, μετὰ τοῦ καὶ δίκαιον καὶ εὐχαριστον ἔργον ποιεῖν, τὸ τοῖς δεδωκόσιν ἀπάρχεσθαι καὶ ἀνατιθέναι. Ὅπερ δὲ εἶπον,

stulat, iis offerri primitias, qui dederunt: non quod his egeat Deus; (neque enim probitate nostra eget, neque rectis de se opinionibus;) sed nos per hæc, cum pro conveniente ipsis mensurâ ad recipiendam illustrationem divinam idonea facta sunt, Deum suscipimus, quisquis dignus est. Sic externæ res etiam, purâ mente modoque conveniente oblatæ ac dedicatæ, fiunt & ipsæ illustrationis divinæ participes, ita ut divinas quoque vires exserant. Nam & epilepsiâ se quispiam horum communicatione liberatum professus est: & per talia sacra etiam grandines sæpe & maris fluctus sedati sunt. Et qui ea sancte offerunt, ipsi quoque per communicationem, quam cum illis habent, divinæ fiunt illustrationis participes; præterquam quod justi & grati animi officio funguntur, cum divinorum donorum primitias his, qui ea dederunt, offerunt atque consecrant. Per exiguas vero

εἶπον, δι' ὀλίγου τοῦ προσφερομένου καὶ τὸ ὅλον εἶδος ἐκεῖνο ἀναπίδεται καὶ ἀφιεροῦται τῷ θεῷ, καὶ τυγχάνει τῆς ἐπιβαλλούσης αὐτῷ θείθεν ἐπικουρίας.

Ταῦτα δὲ, φησὶ, προσήκει ποιεῖν τὰ πάτρια ἑκάστοις. ὁ μὲν γὰρ θεὸς
p. 220 a. ἅμα πανταχοῦ πάρεστιν ἀεὶ μετὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν θείων δυνάμεων. ἡμεῖς δὲ καθ' ἓν εἶδος ἀφωρισμένοι, τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, πολλῶν ὄντων τῶν ὑπὸ θεοῦ παραχθέντων, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου εἴδους ἐν εἴδος ζωῆς νῦν καὶ βίου αἱρεσιν ἑνὸς ἀποτεμόμενοι, καὶ ἐν μέρει βραχεῖ τοῦ παντὸς καὶ αὐτῆς τῆς γῆς ἀπομερισθέντες, ἄλλος ἄλλης θείας ἀγαθότητος μετέχει, καὶ ἐν ἄλλοις τόποις καὶ χρόνοις ἄλλως. ὁρᾷς γοῦν, ὅτι, ὅταν παρ' ἡμῖν ἡμέρα ᾖ, παρ' ἄλλοις νὺξ ἐστί· καὶ, ὅταν ἀλλαχοῦ χειμών,
b. ἀλλαχοῦ θέρος· καὶ ἐνταῦθα μὲν, τάδε φύεται φυτὰ καὶ ζῶα· ἐν ἄλλοις δὲ τόποις, ἕτερα· τῆς τε γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, μεμερισμένως δεχομένων τὰς θείας ἀγαθότητας. Ἑκάστοι οὖν,

vero istas primitias, totum genus, ut dixi, Deo consecratur dedicaturque, & convenientis opis divinæ sit particeps.

Hæc vero, inquit, *patrio ritu fieri debent a singulis.* Nam Deus simul ubique præsto est semper, cum omnibus suis divinis viribus. Cum autem multa sint a Deo producta, nos, qui una distincta specie constemus humana, & ex humano genere unum genus vitæ nunc, & unam ætatis degendæ rationem definitam habemus, & in exigua parte universi & terræ adeo ipsius collocati simus; alius alio Dei beneficio fruimur, aliisque locis & temporibus aliter. Vides enim, cum aliis dies est, aliis esse noctem; cum alibi hiems, alibi æstatem; hic alias nasci & stirpes & animantes, in aliis locis alias: cum & terra, & quæ in ea sunt, divina beneficia diversis percipiant modis. Singuli igitur,

οὖν, δι' ὧν ὁ Θεός τε ἐξέφηνε, καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς πείρας συνήσθοντο, διαφόροις ὥσπερ τόποις καὶ βίοις, οὕτω καὶ καιροῖς καὶ τρόποις, καὶ τῇ τῶν ἐσθιομένων †) καὶ προσφερομένων ἐναλλαγῇ, τὸ θεῖον ἐξευμενίζονται. καὶ ὅτε κατὰ Θεὸν τὰ περὶ Θεοῦ ὀργιάζεται, δήλη γίνεταί τις ἐν ταῖς ἀφωρισμέναις ἡμέραις ἐνέργεια τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἥτις ἐν ἄλλαις οὐ πάντως γίνεται. καὶ γὰρ νοσοῦντες θεραπεύονται, καὶ προλέγεταί τινα τότε τῶν συμφερόντων. οὕτω μεγάλην ἔχει τὴν δύναμιν ἡ τῶν χρόνων διαφορὰ πρὸς τὴν θείαν οἰκειότητα. οὕτω δὲ καὶ ἡ τῶν τόπων, καὶ τῶν λεγομένων, καὶ πραττομένων, καὶ προσφερομένων συνάρμογή. c.

Πάντα δὲ, φησὶ, τὰ πρὸς τὴν θείαν ἀνήκοντα τιμὴν, καὶ καθαρῶς χρὴ ποιεῖν, καὶ μὴ ἐπισεσυρμένως. μὴ καθαρῷ γὰρ καθαρῶν ἐφάπτεσθαι οὐ θεμιτόν ἐστι· τῷ δὲ καθαρῷ καὶ εἰλικρινεῖ εἴ τι νόθον παραμιχθείη, μολύνει p. 221 a.

†) τῶν θυομένων legendum ſuſpicatus ſum cum Wolf.

igitur, partim divina pateſactione, partim experientiâ edocti, diverſis ut locis & vitæ generibus, ſic etiam temporibus & modis, victimarum & oblationum varietate, numen placant. Et cum divina feſta ex Dei voluntate celebrantur, ſtatis diebus evidens efficacia divinæ illuſtrationis conſpicitur: quod aliis diebus nullo modo fit. Nam & ægroti curantur, & utilia quædam prædicuntur. Tantam vim habet ad conjunctionem cum Deo nobis conciliandam cum temporum diſcrimen, tum locorum & dictorum, factorumque & oblationum apta adcommodatio.

Iubet autem omnia, quæ ad divinum cultum pertineant, & *pure* facere, & *non ſordide*. Nam ab impuro pura adtingi nefas eſt: purumque & ſincerum, ſi quid ei adulterinum admiſceatur, eo pollui

μολύνει αὐτό. οὐ χρὴ οὖν ἐπισεσυρμένως ποιεῖν τι· τὸ γὰρ ἐπισεσυρμένον μεταλαμβάνει τινὸς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀκαθαρσίας. οὐδὲ ἀμελῶς χρή, φησὶν, οὐδὲν τῶν τοιούτων ποιεῖν, ὥστε διὰ ῥᾳθυμίαν παραλιμπάνειν τι τῶν δεόντων, ἢ συγχεῖν, ἢ ἐναλλάττειν. ὥσπερ γὰρ, ἐὰν στοιχεῖα τοῦ λόγου ἀφέλῃς, ἢ ὑπαλλάξῃς, οὐκ ἔτι γίνεται τὸ τοῦ λόγου εἶδος· οὕτω καὶ τῶν
h. θείων ἔργων ἢ λόγων ἐὰν ἐλλείπῃ τι, ἢ ὑπήλλακται, ἢ συγκέχυται, οὐκ ἔτι γίνεται ἡ τοῦ Θεοῦ ἔλλαμψις, ἀλλὰ καὶ ἐξυδαρεῖ τὴν τῶν γινομένων δύναμιν ἡ τοῦ ποιοῦντος ῥᾳθυμία· ὥσπερ κυριώτατον εἰς συμπλήρωσιν καὶ τελείωσιν τῶν ἄλλων ἡ σύντονος μετὰ ἐπιστήμης προθυμία τοῦ ποιοῦντος. ὁ δὲ περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν ἀμελὴς καὶ ῥάθυμος φαινόμενος, περὶ τί ἂν τῶν δεόντων σπουδάσειεν; Ἀλλ' οὐδ' ἀσεβῶς, φησὶ, δεῖ προσιέναι· τοῦτ' ἔστιν, ἄνευ σεβασμοῦ. ὅσῳ γὰρ ἂν τιμιώτερα

pollui ſolet. Neque igitur *ſordide* quidquam faciendum; (nam, quod ἐπισύρεται, id de *ſordibus*, quæ humi ſunt, trahit aliquid;) neque *negligenter* in his verſandum, ut per ignaviam aliquid factu neceſſarium aut prætermittamus, aut confundamus, aut permutemus. Sicut enim, ſi elementa ſermoni ſubtrahas aut immutes, non manet eadem forma ſermonis: ſic etiam, divinorum operum & ſermonum ſi quid aut deeſt, aut immutatum eſt, aut perturbatum, illuſtratio divina tollitur: & eorum quæ geruntur vim evanidam reddit ejus, qui illa gerit, ſocordia; ſicut ad complementum & perfectionem aliarum rerum plurimum valet intenta alacritas, cum ſcientiâ conjuncta. Qui vero ſe in Dei cultu negligentem & ſocordem præbet, qua in re ſit ad officium fungendum excitatus? At *neque irreligioſe*, inquit, eſt accedendum: hoc eſt abſque veneratione. Quanto enim religioſiores

μιώτερα καὶ σεβασμιώτερα νομίζοιτο τὰ θεῖα, τ. τοσούτῳ μᾶλλον αὐτῶν ὡς τοιούτων μετέχομεν. κἀεὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῷ σεβασμῷ τοῦ θείου κατὰ τὸ δυνατὸν ὑποταττόμεθα, †) καὶ ἁδρυνόμεθα. Εἰπὼν δὲ, ὅτι οὐ δεῖ ἀμελῶς ποιεῖν, ηὐλαβήθη, ὡς ἔοικε, μή τις ὑπολάβῃ λέγειν αὐτὸν, ὅτι καὶ ὑπὲρ δύναμιν χρὴ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν. πρῶτον μὲν γὰρ, ποῦ ἂν εἴη τὸ μέτρον ἄριστον, εἰ μὴ ἐπὶ τῶν θείων, τῶν μετρούντων πάντα, καὶ ὁριζόντων τοῖς ἀρίστοις ὅροις; ἔπειτα, οὐδὲν οὕτω τὰ θεῖα ἔργα συνέχει, ὡς τὸ p. 282 τὴν ταυτότητα συνεχῶς καὶ ἀνέκλειπτον φυλάττειν ἐν αὐτοῖς καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ, μηδὲν κατὰ τὸ δυνατὸν παραλλάττοντα. ἀδύνατον δὲ ὑπὲρ δύναμιν πολλάκις αὐτὰ ποιεῖν. Ἔοικασι δὲ οἱ τὸ θεῖον περισσῶς φιλοτιμούμενοι, ἅμα μὲν δωροδοκίαν αὐτοῦ καταψηφίζεσθαι, ἅμα δὲ ἀγνοεῖν, τίνα χρείαν ταῦτα εἰς τὴν θείαν εἰσάγει

Z 2 ligiosiores & sanctiores res divinæ habentur; tanto magis ut talia adtingimus. Nam & ipsi nos cultui numinis, quoad fieri potest, submittentes, hoc ipso veluti grandescimus. Cum autem dixisset, non esse negligenter faciendum; veritus videtur, ne quis dicere se putaret, etiam *supra vires* ista esse facienda. [Recte igitur adjecit, *Neque supra vires.*] Ubi enim modus esset optimus, si divinis in rebus non esset; quæ omnia moderantur, optimisque terminis definiunt? Deinde nihil æque divina continet opera, atque si in iis perennis æqualitas conservetur; &, quoad ejus fieri potest, neque dicto, neque facto quidquam immutetur. Neque vero fieri potest, ut supra vires sæpe facias. Videntur autem ii qui in sacris faciendis nimis profusi sunt, simul & Deum corruptelæ condemnare, & ignorare quem usum ista ad honorem Deo habendum conferant, cum nonnisi

†) Mendosum utique videtur ὑποταττόμεθα. An ἐπιτεινόμεθα?

γει τιμὴν, ὅτι ἀπαρχαὶ βούλονται εἶναι τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν.

b. Τούτῳ μὲν οὖν τῷ θαυμαστῷ συνοδεύσας, ὡς ἐμοὶ δυνατὸν, καὶ τὸ παρὰν εἶδος τοῦ λόγου διήρθρωσα. Ἐπειδὴ δὲ ἀρχόμενος τοῦ κεφαλαίου, συντόμως τὰ περὶ Θεῶν τρία προβλήματα ἐνεδείξατο, ὧν προωμολογημένων δεῖται πᾶσα νομοθεσία, καὶ πᾶσα τῶν ἠθῶν εὐαγωγία, ὅτι καὶ εἰσὶ, καὶ προνοοῦσι, καὶ καλῶς καὶ δικαίως τὰ πάντα κατευθύνουσιν· οὐδὲν κωλύει, διὰ τοὺς περασβόλους τῶν ἀνθρώπων, τὰς ἀποδείξεις προσθεῖναι τοῖς προβλήμασι. Φύσει μὲν γὰρ οὐκ ἄνθρωποι μόνοι, ἀλ-
c. λὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ τὰ φυτὰ, καὶ λίθοι, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ὄντα, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον ἐπέστραπται πρὸς τὸν Θεόν. ἄνθρωποι δὲ πρὸς τούτῳ καὶ παρὰ γονέων εὐθὺς ἐκ παίδων συνεθίζονται θεοσεβεῖν, καὶ ταῖς κοιναῖς τῶν ἀνθρώπων ἐννοίαις ἀκολουθοῦσι. πάντες γὰρ ἄνθρωποι, καὶ βάρβαροι καὶ

nisi primitiæ esse debeant eorum quæ divinitus acceperimus.

Ego igitur mirabilem hunc virum secutus, pro virili hanc quoque partem præceptorum ejus declaravi. Sed quia capitis hujus initio, tres *de Diis quæstiones* compendio perstrinxit, quæ ante omnem legum lationem morumque disciplinam certæ compertæque habendæ sunt, *Deos & esse, & providere, & bene justeque administrare omnia;* nihil vetat ob importunos quosdam homines, demonstrationes subjicere quæstionibus. Naturâ enim quidem, non homines modo, sed & brutæ animantes, & stirpes, & lapides, ea denique omnia quæ sunt, pro suis quodque viribus, ad Deum respiciunt. Homines verò præterea a parentibus etiam statim a pueris ad pietatem adsuescunt, & communes hominum sequuntur notiones. Omnes enim homines, tam barbari

καὶ Ἕλληνες, καὶ κατὰ τὸν πρότερον ἄπειρον χρόνον, καὶ νῦν, κἂν ἄλλοι κατ' ἄλλας ἐννοίας, νομίζουσιν εἶναι Θεόν· πλὴν Ἀκροθοίτων, οὓς ἱστορεῖ Θεόφραστος, ἀθέους γενομένους, ὑπὸ τῆς γῆς ἀθρόως καταποθῆναι· καὶ εἰ δή τις ἄλλος, εἷς, ἢ δύο, κατὰ πάντα τὸν πρότερον αἰῶνα ἱστόρηται. Συμβαίνει δέ τινας, καὶ διὰ τὸ ἀναποδείκτως πιστεύειν, καὶ διὰ τὸ ὁρᾶν, ποτὲ μὲν ἀγαθοὺς δυσπραγοῦντας, †) ποτὲ δὲ κακοὺς ἐν αὐτοῖς ††) εὐροῦντας, ὀλιγωρεῖν ὧν ἔχουσι προλήψεων, καὶ χώραν διδόναι τῇ τραγῳδίᾳ λέγειν· p. 223 a.

Τολμῶ κατειπεῖν, μήποτ' οὐκ εἰσὶν θεοί·
Καιροὶ γὰρ αὐτυχοῦντες ἐπιλήττουσί με. b.

Καλῶς οὖν ἔχει, τούτοις καὶ τῷ Ἐπικτήτῳ πειθομένους, μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τίθεσθαι τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν, καὶ τὰ κακά. οὕτω γὰρ οὔτε ἀγαθὸς δυσπραγήσει ποτὲ, οὔτε

†) Forsan ἀγαθοὺς δοκοῦντας, δυστυχοῦντας.
††) ἐκ αὐτοῖς. Ant ἐναντίως?

bari quam Græci, cum infinito superiori tempore, tum nunc, quamvis alii aliis rationibus, Deum esse censent; Acrothoitis exceptis, quos narrat Theophrastus, cum nullum colerent numen, subito universos a terra absorptos esse; & si quis forte alius unus atque alter, ab omni ævo, talis fuisse perhibetur. Fit autem, ut nonnulli, quoniam absque demonstratione crediderunt, & quia bonos viros interdum adversâ fortunâ utentes, improbos vero felices vident, parum curent insitas a naturâ ipsâ notiones, & locum faciant tragœdiæ, dicenti,

Deos non esse, dicere ausus non audeam,
Res improborum tam secundas intuens?

Rectum igitur fuerit, hos etiam, Epicteto obtemperantes, non in rebus externis, sed in nostra potestate sitis, bona & mala nostra collocare. Sic enim neque cum bono viro umquam male agetur, neque ullus improbus

κακὸς εὑρήσει. Καὶ μέντοι, καὶ δι' ἀποδείξεως ὡς δυνατὸν βεβαιῶσαι τὰς ἀναποδείκτους περὶ Θεοῦ προλήψεις, σκεψώμεθα.

Ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεώς ἐστιν, ἰδεῖν πρῶτον, c. τί σημαίνει τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα. Καὶ ἰστέον, ὅτι οἱ πρῶτον θέντες αὐτὸ, τοὺς ἐν οὐρανῷ περιπολοῦντας, παρὰ τὸ θεῖν, τοῦτ' ἔστι τρέχειν καὶ ἐξέως κινεῖσθαι, οὕτως ὠνόμασαν. Χρόνῳ δὲ ὕστερον, καὶ ἐπὶ τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς τῶν ὄντων αἰτίας ἀνήγαγον τὸ ὄνομα, καὶ μέχρι τῆς μιᾶς τῶν πάντων ἀρχῆς καὶ αἰτίας. ὥστε δηλοῦν τὸ ὄνομα, ἀρχὴν τῶν ὄντων, καὶ p. 322 a. αἰτίαν νοητὴν πρωτίστην, καὶ κυριωτάτην. ἢ γὰρ ἐκ ταὐτομάτου καὶ ἀπὸ τύχης πάντα γίνεται τὰ γινόμενα, ἢ ἔχει προηγουμένας αἰτίας, ὑφ' ὧν γίνεται. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ ταὐτομάτου, καὶ ὡς ἔτυχε, γινόμενον, οὔτε αἴτιον ὡρισμένον ἔχει τὸ ποιοῦν, οὔτε σκοπὸς ὡρισμένος

bus erit beatus. Verum tamen etiam videamus, quo pacto per demonstrationem firmari possint illæ de Deo notiones, absque demonstratione anticipatæ.

Est autem considerationis hujus initium inde faciendum, ut, quid DEI nomen significet, videamus. Sciendum igitur, initio θεοὺς, (quos Latini *Deos* vocant) a cursu & motus celeritate, (θεῖν enim currere significat) stellas nominatas fuisse, quæ in cœlo feruntur. Post autem ad incorporeas quoque naturas, & rerum causas mente intelligendas, denique ad unicum omnium rerum principium & causam, id nomen translatum; ut significaret Principium rerum, & Causam, mente comprehendendam, primam omnium atque principem. Quæ enim fiunt, aut casu atque fortuito fiunt omnia, aut ex antegressis causis oriuntur. Enimvero quod casu & fortuito fit, neque causam effectricem definitam habet, neque finis propositus

σμένος ἐστὶ τινί· οὐ γὰρ ἂν ἐκ ταὐτομάτου καὶ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ κατὰ προηγούμενον ὑφίστατο τὸ αἴτιον, καὶ σκοπὸν ἐποίει. ἀλλ' οὐ τάξιν οὕτω ἀκολουθίαν τὴν αὐτὴν ἡ τῶν τοιούτων ἀεὶ γένεσις φυλάττει. πάντα δὲ τὰ κατὰ φύσιν καὶ προαίρεσιν γινόμενα, καὶ σκοπὸς ὡρισμένος ἐστὶ τῷ ποιοῦντι. καὶ γὰρ ὁ γεωργὸς σπείρει καὶ φυτεύει, σκοπὸν τιθέμενος τὸ γινόμενον· καὶ ἡ τῶν ζώων σύνοδος εἰς τεκνογονίαν ἐρᾷ· καὶ ἀκολουθία καὶ τάξις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους φυλάττεται τῆς γενέσεως, τῶν μὲν ἐν ἀρχῇ, τῶν δὲ ἐν μέσῳ, τῶν δὲ τῷ πέρατι, κατὰ τὸν αὐτὸν εἱρμὸν παρακολουθούντων. τὸ γὰρ σπέρμα καταβαλλόμενον, ἐπὶ μὲν φυτῶν, τεγγόμενον ὕδατι, ῥίζας ἀφίησι καὶ βλαστοὺς, εἶτα καλάμην ἢ κλάδους τρέφει, καὶ τὰ ἑξῆς, μέχρι τῆς ἀποδόσεως τοῦ καρποῦ καὶ πεπάνσεως. ἐπὶ δὲ ζώων, ἀρδόμενον τῷ καταμηνίῳ τὸ σπέρμα ἐκτείνεταί τε, καὶ σχηματίζεται εἰς

ſitus eſt alicui: etenim cauſſa efficiens non caſu atque fortuito, ſed ex propoſito, illud protuliſſet, & ſcopum illud ſibi feciſſet. Neque vero earum rerum ortus, quæ temere ac fortuito fiunt, certum ordinem & conſecutionem perpetuam ſervat. Quæ autem ſecundum naturam & conſilio geruntur, ea etiam ad certum finem referuntur. Agricola certe quidem & ſerit & plantat eo fine, ut aliquid naſcatur: & animantium congreſſus procreationem ſobolis ſpectat: & certa ſeries, certus ordo ab initio ad finem usque procreationis ſervatur, aliis in initio, aliis medio, aliis in fine pari ordine conſequentibus. Nam, in plantis quidem, ſemen in terram conjectum, & irrigatum aqua, radices agit & germina primum, mox culmum profert, aut ramos alit, cæteraque ordine usque ad fructum & maturitatem. In animalibus autem, ſemen menſtruo ſanguine perfuſum extenditur, & informatur ut

τὸ ἔμβρυον· ὃ τρεφόμενον καὶ τελειούμενον ἀποτίκτεται κατὰ τὸν προσήκοντα χρόνον. καὶ ἡ αὐτὴ τάξις ἀεὶ καὶ ἀκολουθία φυλάττεται τῆς
p. 225 γενέσεως. Εἰ οὖν τὰ μὲν κατὰ φύσιν καὶ προαίρεσιν γινόμενα, καὶ αἴτιον ὡρισμένον ἔχει, καὶ σκοπὸς ὡρισμένος ἐστὶ τῷ ποιοῦντι, καὶ κατὰ
a. τὴν ἀκολουθίαν καὶ τάξιν ἀεὶ τὴν αὐτὴν ἀποτελεῖται· δῆλον, ὅτι συνάγεται, τὸ κατὰ φύσιν καὶ προαίρεσιν, καὶ ὅλως πάντα τὰ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα, μὴ ἐκ ταὐτομάτου, μηδὲ ὡς ἔτυχε, γίνεσθαι, ἀλλὰ κατὰ προηγουμένας αἰτίας. Δεῖ ἄρα προηγουμένας αἰ-
b. τίας εἶναι τῶν γινομένων. καὶ εἰ γενηταὶ εἶεν αὗται, ἀνάγκη καὶ τούτων ἄλλας αἰτίας εἶναι προηγουμένας, ἕως ἂν ἐπὶ τὰ ἀγένητα ἔλθῃ μεν· ἅπερ οὐκέτι τῶν γινομένων ἐστὶν, ἀλλὰ ὄντα ταῦτα κυριώτερον λέγεται, ἀγένητα παντελῶς ὄντα, ἅτε ἐν αὐτοῖς ἔχοντα τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι, καὶ οὐκ ἔξωθεν. ὥστε ἡ αὐθυπόστατα

fœtus fiat; qui eo usque alitur & perficitur, donec suo tempore in lucem edatur. Atque hic ortus ordo atque progressio perpetuo conservatur. Quod si ea quæ naturâ consilioque fiunt, & causam definitam habent, & eorum auctor certum sibi finem proponit, & progressione atque ordine eodem perpetuo res absolvuntur: utique colligitur, ea quæ naturâ consilioque fiunt, & omnino omnia quæ primario quodam loco sunt in mundo, non casu ac temere fieri, sed per causas antecedentes. Oportet igitur, eorum, quæ oriuntur, causas esse antecedentes. Quæ si ipsæ ortæ sunt, necesse est harum rursus alias esse causas priores; donec ad eas perventum fuerit, quæ nullum habeant ortum: quæ non jam sint ex eorum numero quæ oriuntur, sed quæ res subsistentes dicuntur rectius, cum omni prorsus ortu careant, quippe quæ causam, cur sint, non extra se, sed in semet ipsis habeant. Itaque primæ causæ,

στατά ἐστι τὰ πρῶτα καὶ ἀγένητα αἴτια, ἢ κρείττονα τῶν αὐθυποστάτων, ὡς δείξει πρόϊὸν ὁ λόγος.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἀπὸ τῆς κινήσεως ἀναβαί- c.
νοντες, τὰ πρῶτα κινοῦντα αἴτια, ἢ αὐτοκίνητα εὑρήσομεν, ἢ ἀκίνητα. τὸ γὰρ ἑτεροκίνητον, ὑφ' ἑτέρου πως κινεῖται· τὸ δὲ ἕτερον τοῦτο, ἢ καὶ αὐτὸ ὑφ' ἑτέρου, καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον· ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον· (οὐδὲν γὰρ οὕτως οὔτε κινοῦν ἔσται, οὔτε κινούμενον, μὴ οὔσης ἀρχῆς τῆς κινούσης·): ἢ ἀνάγκη, πρῶτον ἑτεροκίνητον ὑπὸ αὐτοκινήτου κινεῖσθαι, ἢ ὑπὸ ἀκινήτου. ἀλλὰ p. 226
τὸ κατὰ πᾶσαν κίνησιν ἀκίνητον ἵστησι μᾶλλον καὶ πήγνυσι, καὶ τὸ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχειν ἑκάστοις καὶ μὴ μεταβάλλειν παρέχεται. Ἀνάγκη οὖν, τὸ αὐτοκίνητον εἶναι τὸ πρῶτως κινοῦν τὰ ἑτεροκίνητα. ταῦτα δέ ἐστι τὰ γινόμενα, καὶ

Z 5 φθει-

causſæ, ortusque expertes, aut per ſe ſubſiſtunt, aut his etiam ſunt præſtantiores: ut in progreſſu orationis oſtendetur.

Similiter vero, a motione adſcendendo, primas moventes cauſſas inveniemus aut per ſe mobiles eſſe, aut immobiles. Quod enim ſuo motu non cietur, ab alio quopiam cietur, atque id ipſum rurſus ab alio: ſitque ſic progreſſio infinita, quam rerum natura reſpuit. Nihil enim iſta ratione futurum eſt, quod vel movet vel movetur, ni ſit principium movens. Aut neceſſe eſt, id quod primum alieno cietur motu, ab eo cieri, quod vel per ſeſe moveatur, vel quod ſit immobile. At vero, quod ab omni motu prorſus alienum eſt, id ſiſtit magis, & compingit, & ſingulis rebus id confert, ut in eodem ſtatu permaneant, nec immutentur. Neceſſe igitur eſt, per ſe mobile id eſſe, quod primum movet ea quæ aliunde cientur. Ea vero ſunt, quæ oriuntur

&

φθειρόμενα, καὶ αὐξόμενα, καὶ μειούμενα, καὶ κατὰ ποιότητα μεταβάλλοντα, καὶ ἐκ τόπων εἰς τόπους μεταβαίνοντα. οὔτε γὰρ τὸ γινόμε-
b. νον ὑφ' ἑαυτοῦ γίνεσθαι δυνατόν· ἔμελλε γὰρ εἶναι πρὸ τοῦ γενέσθαι. οὔτε τὸ αὐξόμενον ὑφ' ἑαυτοῦ αὔξεται· προσθήκη γὰρ αὔξεται τὸ αὐξόμενον. οὔτε τὸ ἀλλοιούμενον ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλλοιοῦται· ὑπὸ ἐναντίας γὰρ ποιότητος ἀλλοιοῦται τὸ ἀλλοιούμενον. ἀλλ' οὔτε κατὰ τόπον ὑφ' ἑαυτοῦ μεταβάλλει· σώματα γὰρ ὄντα πάντα τὰ κατὰ ταύτας κινούμενα τοὺς κινήσεις δειχθήσεται, μὴ δυνάμενα εἶναι αὐτοκίνητα. Χρὴ οὖν τὰς προσεχῆ τῶν γινομένων καὶ ἐτεροκινήτων
c. αἰτίας, αὐτοκίνητα εἶναι. καὶ γὰρ, εἰ κατ' ἐπίνοιαν στοιχῇ τὰ πάντα, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἄρξαιτο ἂν τὸ κινητὸν, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ αὐτοκινήτου. τό τε γὰρ ἀκίνητον ἀεὶ ὡσαύτως ἔχει, καὶ τὰ ἑτεροκίνητον τὴν τοῦ κινοῦντος περιμένει δύναμιν.

Δεῖ

& occidunt, quæ augentur & minuuntur, quæ mutantur qualitatibus, quæ ex aliis locis in alia loca transeunt. Neque enim id quod oritur, oriri a se ipso potest: (sic enim esset, antequam esset) neque id quod augescit, a se ipso augetur, sed accessione aliqua facta: neque quod fit aliud, a se ipso fit aliud, sed per qualitatem contrariam, quæ ei inducitur. Neque, quod ad locum adtinet, a se ipso quidquam movetur; omnia enim, quæ hoc genere motus moventur, corpora esse demonstrabitur; quæ non possunt esse per se mobilia. Oportet igitur, proximas iis, quæ oriuntur & aliunde moventur, causas per se esse mobiles. Nam si universa stare fingas, non aliunde incipere poterit mobile, nisi a per seſe mobili. Nam quod immobile est, eodem semper modo se habet: & quod aliunde movetur, moventis exspectat facultatem.

Præter-

Δεῖ δὲ καὶ ἁπλᾶς τὰς ἀρχὰς εἶναι. τὰ γὰρ σύνθετα, ἐκ τῶν ἁπλῶν συνέστηκε· καὶ πρόγειται τῇ φύσει τὰ ἁπλᾶ τῶν συνθέτων. Ἰδωμεν οὖν, κάτωθεν ἀνιόντες, καὶ ἀπὸ τῶν πρόσεχῶν ἀρχόμενοι, ζητῶμεν, εἰ δυνατὸν τὰ σώματα ἐν ἀρχῆς λέγω παραλαμβάνεσθαι, καὶ εἶναι τοιαῦτα, οἵας τὰς ἀρχὰς τὰς πρώτας ὁ λόγος ὑπέθετο· ἢ οὔτε αὐθυπόστατα, οὔτε αὐτοκίνητα εἶναι δύνασθαι τοῦτο τὸ κινούμενον σῶμα. τὸ γὰρ αὐτοκίνητον, ἢ μέρει μὲν κινοῦν, μέρει δὲ κινούμενον, λέγεται αὐτοκίνητον· ἢ ὅλον ἑαυτὸ κινοῦν, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ κινούμενον. ἀλλ' εἰ μέρει κινεῖ, καὶ μέρει κινεῖται, περὶ τοῦ κινοῦντος μέρους πάλιν τὰ αὐτὰ ἐρωτητέον, πότερον αὐτοκίνητόν ἐστιν, ἢ ἑτέρωθεν κινούμενον κινεῖ· καὶ εἰ τοῦτο, ἢ ἐπ' ἄπειρον προελευσόμεθα, ἢ αὐτοκίνητον ὑποθησόμεθα τὸ πρῶτον, ὡς ὅλον κινοῦν, καὶ ὅλον κινούμενον. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ

P. 827 a.

b.

Præterea principia ſimplicia eſſe oportet. Compoſita enim e ſimplicibus conſtant: itaque ab ipſa natura comparatum eſt, ut ſimplicia compoſitis antecedant. Videamus igitur inferne adſcendendo; & a proximis auſpicando quæramus, utrum corpora ut principia ſumi poſſint, & ut talia, qualia prima principia eſſe oportere ſtatuimus: an vero per ſeſe neque ſubſiſtere, neque moveri poſſint mobilia iſta corpora. Quod enim per ſe mobile ſtatuitur, id aut eo dicitur per ſe mobile, quod partim movens ſit, partim motum; aut quod totum ſe ipſum moveat, & a ſe ipſo moveatur. Verum ſi parte ſui movet, parte movetur; de movente parte rurſus idem eſt quærendum, utrum per ſe mobilis ea ſit, an ita moveat, ut ipſa aliunde moveatur? Quod ſi hoc; aut in infinitum progrediemur, aut per ſe mobile ſtatuemus primum illud, ut quod totum & moveat & moveatur. Eadem & de iis dicenda

ſunt,

ϛοῦ ἀνθυποστάτου ῥητέον. ἀναίγκη γαὲρ τὸ πρῶτον καὶ κυρίως ϛυνθυπόστατον ὅλον ὑφιστάνον εἶναι, καὶ ὅλον ὑφιστάμενον. Τὸ δὲ τοιοῦτον, c. ἀμερὲς ἀνθὺς ἀναίγκη εἶναι, καὶ ἀδιαίρετον. μεριστὸν γαὲρ καὶ διαστατὸν ὑπάρχον, οὐ δύνατου ὅλαι ὅλῳ ἑαυτῷ ἐφαρμόττειν, ὡς τὸ ὅλον εἶναι κινοῦν, καὶ ὅλον τὸ αὐτὸ κινούμενον, ἢ ὅλον ὑφιστὰν εἶναι, καὶ ὅλον ὑφιστάμενον. Ἀλλ' οὐδὲ ἁπλᾶ εἶναι τὰ σώματα δύναται, ἐξ ὑποκειμένου τινὸς ὄντα, καὶ εἴδους, καὶ πολλῶν τῶν ϛυμπληρούντων αὐτὸ, μεγέθους, σχήματος, χρώματος, καὶ τῶν τοιούτων· ἅπερ οὐκ ἔστι p. 278 a. πρωτουργὰ εἴδη; ἀλλὰ μεθέξεις τῶν πρωτουργῶν εἰδῶν ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ ἀνειδέῳ τῷ μετέχοντι γινόμεναι. ὅπου μὲν γαὲρ ἐστι πρωτότυπα τὰ εἴδη, ἔστιν αὐτὸ τοῦτο ἕκαστον ὅπερ ἐστὶ, καὶ οὐ δεῖται τινὸς τοῦ μετέχοντος ἀνειδέου. ὅπου δὲ μέθεξίς ἐστιν ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων, δεῖ πάντως

sunt, quæ per seſe ſubſiſtunt. Neceſſe eſt enim, primum illud & proprie per ſeſe ſubſiſtens, ejusmodi eſſe, quod totum & ſubſiſtere faciat, & ſubſiſtat. Quod vero eiusmodi eſt, in id ſtatim etiam neceſſe eſt neque partitionem neque disjunctionem cadere. Nam ſi dividi & disjungi queat, non poteſt totum ſibi toti ita eſſe aptum, ut totum ſit movens, idemque totum id quod moveatur; aut ut totum ſit id quod conſtituat, & totum id quod conſtituatur. Sed ne ſimplicia quidem eſſe poſſunt corpora, quippe quæ ſubjecto aliquo conſtant, & forma, & multis quibus illa forma compleatur rebus, magnitudine, figura, colore & ſimilibus; quæ non ſunt primæ & efficientes ſpecies, ſed participationes primitivarum ſpecierum, in ſubjecto aliquo nullam formam habente, quod illas participat, exſiſtentes. Ubi enim primogeniæ formæ ſunt; unumquodque id ipſum eſt quod eſt, nec eget ſubjecto informi, quod illud participet. Ubi vero participatio eſt ſpecierum primogenitarum, ibi omnino

των ἄλλο εἶναι τὸ μετέχον, ἀνείδεον καθ' αὑτὸ ὑπάρχον.

Εἰ οὖν αἱ μὲν ἀρχαὶ, ἀσώματοι καὶ ἀδιάστατοί εἰσι, καὶ ἁπλαῖ, καὶ πρωτουργοὶ, αὐτοκίνητοί τε, καὶ αὐθυπόστατοι, ἢ κρεῖττον τι τούτων· τὰ δὲ σώματα οὐ δύναται εἶναι τοιαῦτα· δῆλον, ὅτι τὰ σώματα οὐκ ἂν εἶεν ἀρχαί. Τί οὖν ἐστι τὸ αὐτοκίνητον, ὃ φαμεν κινητικὸν ὑπάρχον τῶν σωμάτων ἑτεροκινήτων ὄντων, ἀρχῆς ἔχειν πρὸς αὐτὰ λόγον· ἢ τοῦτό ἐστι τὸ ἔνδοθεν κινοῦν; ἀλλὰ καὶ αὐτὸ, εἰ ὑφ' ἑτέρου ἐκινεῖτο, οὐκ ἂν ἐλέγομεν ἔνδοθεν κινεῖσθαι, ἀλλ' ἔξωθεν, ὡς τὰ σώματα. τὸ γὰρ κυρίως κινοῦν, τὸ πρώτως κινοῦν ἐστιν· ὥσπερ, εἰ διὰ τῆς χειρὸς καὶ ῥάβδου κινῶ τὸν λίθον, ἐγώ εἰμι ὁ κυρίως κινῶν. Τί οὖν ἐστι τὸ ἔνδοθεν τὰ σώματα κινοῦν; σὶ ἄλλο, ἢ τοῦτο ὃ λέγομεν ψυχήν; καὶ γὰρ τὸ ἔμψυχον, ἔνδοθεν κινεῖται· καὶ

omnino aliud esse oportet quod participat, cum per se informe sit.

Igitur si principia, incorporea & individua sunt, & simplicia, & per se efficacia, & per se mobilia & subsistentia, aut aliquid hisce præstantius; corpora vero talia esse non possunt; corpora principia non esse constat. Quodnam ergo est illud per se mobile, quod dicimus vim habere movendi corpora, quæ alieno motu cientur, & respectu illorum habere principii rationem? Quod vero aliud id est, nisi id quod intrinsecus movetur? At, si id ipsum rursus ab alio moveretur, non per se moveri diceremus, sed extrinsecus, sicuti corpora. Nam proprie movens, est primum movens: veluti, si manu & baculo moveam lapidem, ego sum proprie is qui movet. Quid est igitur quod corpora intrinsecus moveat? Quid aliud, nisi id quod Animam dicimus? Nam quod est animatum, intrinsecus movetur: &

καὶ τὸ ἔνδοθεν κινούμενον, ἔμψυχον λέγομεν. εἰ τοίνυν ἡ ψυχὴ ἔνδοθεν κινεῖ τὰ σώματα, τὸ δὲ ἔνδοθεν κινοῦν τὰ σώματα τὸ αὐτοκίνητόν ἐστιν, ἡ ψυχὴ ἂν εἴη τὸ αὐτοκίνητον, ἀρχὴ καὶ αἰ-
p. 229 a. τία τῶν γινομένων καὶ κινουμένων ὑπάρχουσα, καὶ λόγους ἔχουσα ἐν αὐτῇ τούτων, καθ' οὓς γίνονται τὰ γινόμενα, καὶ κινοῦνται τὰ κινούμενα. εἰ μὴ γὰρ ἔστι πρωτουργὰ τὰ ἐν τοῖς σώμασιν εἴδη, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοκινήτου προσεχῶς ὑφίστανται, δῆλον ὅτι ἑκάστου εἴδους τῶν ἐν τοῖς σώμασι, καὶ ὅλως γενητῶν, ἡ πρωτουργὸς ἀρχὴ ψυχική ἐστι. καὶ ἐκεῖναί εἰσι τὰ εἰλικρινέστερα, καὶ καθαρώτερα. ἵνα γὰρ ἐφ'
b. ἑνὸς ποιήσωμεν τὸν λόγον· τὸ ἐν σώμασι κάλλος, ἐν συνεχίν ἐστι, καὶ νεύροις, καὶ τοῖς τὸ σῶμα συμπληροῦσιν, εἰ τύχοι, τῶν ζώων· καλλύνον μὲν, ὡς δυνατὸν, ἐκεῖνα· μεταλαμβάνον δὲ καὶ αὐτὸ τῆς ἐκείνων αἰσχημοσύνης, καὶ βε-

βαπτι-

& quod intrinsecus movetur, animatum dicimus. Quod si anima est quae intrinsecus moveat corpora; quod vero corpora intrinsecus movet, per se mobile est; Anima erit illud per se mobile, quod quaerimus; principium & causa eorum quae oriuntur & moventur, horumque rationes in sese continens, secundum quas ea fiunt quae fiunt, & moventur quae moventur. Quod si enim primariae non sunt in corporibus formae, sed ex eo quod per se mobile est, proxime constituuntur; perspicuum est, cujusque formae, quae in corporibus ineſt, & omnino quae in rebus genitis, primarium principium animam esse. Et illae sunt formae (sive species) sinceriores purioresque. Ut enim uno rem exemplo declaremus: pulcritudo corporum in carnibus fita est, & nervis, & omnino in iis quibus expletur corpus atque absolvitur, si ita cadat, animalium: quae & illa quidem, quantum fieri potest, exornat; sed & deformitatem eorum participat,

βαπτισμένου εἰς αὐτήν. τὸ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ καλὸν, ἀπολελυμένου τούτων ἁπάντων, καὶ αὐτὸ ἔτι εἰκὼν καλοῦ, ἀλλ' αὐτόκαλον ὑπάρχον, λόγος καθαρὸς ἐστιν· εὐ πῇ μὲν καλὸν, πῇ δὲ οὐ καλὸν, ἀλλ' ὅλον δὲ ὅλου καλόν. διὸ καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ ἐν αὐτῇ καλὸν ἴδῃ, ἢ τὸ ἐν ἄλλῃ ψυχῇ, ἀτιμάζει τὸ σωματικὸν καλὸν, καὶ περιπτύει αὐτὸ, πρὸς ἐκεῖνό γε παραβάλλουσα. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν ἕκαστον πρωτουργὸν καὶ εἰλικρινές ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ.

Δῆλον δὲ, ὅτι τοῖς σώμασιν ὁμοίως καὶ αἱ ψυχαὶ διήρηνται, ἴδια τὰ σώματα κινοῦσαι. καὶ αἱ μὲν τῶν οὐρανίων εἰσὶν, αἱ δὲ τῶν ὑπὸ σελήνην. ἄτοπον γὰρ, τὰ μὲν χείρονα τῶν σωμάτων ἔμψυχα εἶναι καὶ ζῆν, τὰ δὲ κρείττονα ἄψυχα καὶ νεκρά. καὶ λόγον οὖν ἔχουσιν αἱ ψυ- p. 230
χαὶ πρὸς ἀλλήλας, ὄνπερ τὰ σώματα, αἰτίαι οὖσαι αἱ ἐν οὐρανῷ τῶν ὑπὸ σελήνην. καὶ σε-

μνὸν

ticipat, & in ea demergitur. Animi vero pulcritudo, his ſoluta omnibus, cum non jam imago pulcritudinis, ſed ipſa per ſe pulcra ſit, pura (pulcritudinis) ratio eſt: non partim quidem pulcra, partim vero non pulcra, ſed tota & penitus pulcra. Quare etiam, cum anima vel ſuam vel alterius animæ pulcritudinem perſpexit, pulcritudinem corporis aſpernatur & deſpicit, cum illa altera collatam. Sic vero etiam aliarum formarum quælibet primaria & ſincera eſt in anima.

Perſpicuum eſt autem, ut corpora, ſic etiam animas dividi, quæ ſua corpora movent: aliasque eſſe cœleſtium corporum, alias ſublunarium. Abſurdum eſt enim, cum deteriora corpora ſint animata & vivant, præſtantiora carere animâ atque vitâ. Habent igitur etiam animæ inter ſeſe eamdem rationem atque corpora: cœleſtes enim animæ, earum cauſſæ ſunt quæ infra lunam ſunt. Ac re-

vera

μενὸν μὲν ὄντως καὶ τίμιον τὸ χρῆμα τῆς ψυχῆς, καὶ μάλιστα τῆς οὐρανίας, καὶ εἰς ἀρχῆς λόγον ἐπιτήδειον, ἀλλ' οὗτοι γε τῆς πρώτης. τὸ γὰρ αὐτοκίνητον καὶ αὐθυπόστατον, τῶν μὲν ἑτεροκινήτων καὶ ἑτέρωθεν ὑφισταμένων πρεσβύτερον
b. ἐστι· διπλόην δὲ ὅμως ἔχει τινά, κινοῦντος καὶ κινουμένου, καὶ ὑφιστάντος καὶ ὑφισταμένου. δεῖ δὲ πρὸ τοῦ συνθέτου τὸ ἁπλοῦν εἶναι, καὶ πρὸ τῶν δύο τὸ ἕν. Ἔτι δὲ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖται τὸ αὐτοκίνητον· ἀλλὰ κινεῖται ὅμως, καὶ μεταβάλλει· κἂν μὴ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐνεργείας· οὐ τὰς σωματικὰς κινουμένου κινήσεις, (κατὰ γὰρ ἐκείνας, ἀκίνητόν ἐστιν,) ἀλλὰ τὰς ψυχικάς· αἷς ὀνόματά ἐστι,
c. σκοπεῖσθαι, βουλεύεσθαι, διανοεῖσθαι, δοξάζειν· καθ' ἃς αὐτὴ κινουμένη, κινεῖ τὰ σώματα κατὰ τὰς σωματικὰς κινήσεις.

Δεῖ

vera magnificum quiddam & pretiosum est Anima, præsertim cœlestis, & ad principii rationem adcommodata, neque tamen primi. Quod enim per se & movetur & subsistit, quamvis iis, quæ alieno motu cientur & aliunde exsistunt, sit prius, duplicem tamen rationem habet, moventis & mobilis, efficientis & effecti. Oportet autem simplex antecedere compositio, & unum prius esse duobus. Præterea quod per se mobile est, a se ipso quidem cietur; sed movetur tamen, & mutatur, licet non essentiæ ratione, sed secundum actiones: & quidem non corporeis movetur motionibus, (nam quod ad illas adtinet, immobile est) sed quæ animarum sunt propriæ; quarum nomina sunt, considerare, deliberare, cogitare, opinari: quibus ipsa cum moveatur, corpora movet corporeis motionibus.

Omnino

Δεῖ δὲ πρὸ τοῦ ὁπωσοῦν μεταβάλλοντος εἶναι τὸ τελέως ἀμετάβλητον, ἵνα καὶ τὸ μεταβάλλον μένῃ μεταβάλλον. ἡ μὲν γὰρ κίνησις καὶ μεταβολὴ καὶ τοῖς οὐρανίοις καὶ τοῖς ὑπὸ σελήνην ἀψύχοις ὑπάρχει, τῆς πρώτης κινούσης. τὸ δὲ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως, καὶ περὶ τὰ αὐτὰ, καὶ καθ' ἕνα λόγον, καὶ μίαν τάξιν, πόθεν ὑπάρχει τοῖς οὐρανίοις; πόθεν δὲ καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ σελήνην ἡ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἀεὶ ἀνακύκλησις, τῶν τε στοιχείων, καὶ τῶν ὡρῶν, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν φυτῶν; κἂν γὰρ τῷ ἀριθμῷ μὴ μένῃ ταὐτὰ τὰ ἀνακυκλούμενα, ὥσπερ ἐπὶ τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ἀποκαθίσταται. ἐκ γὰρ πυρὸς, ἀὴρ· καὶ ἐξ ἀέρος, ὕδωρ· καὶ ἐξ ὕδατος, γῆ, καὶ πάλιν πῦρ· καὶ μετὰ ἔαρ, θέρος, καὶ μετόπωρον, καὶ χειμών, καὶ πάλιν ἔαρ· καὶ ἀπὸ πυροῦ, καλάμη, καὶ βοτάνη, καὶ ἄσταχυς, καὶ πάλιν πυρός· καὶ ἀπὸ ἀνθρώπου, σπέρ-

P. 231 a.

b.

Omnino autem ante id quod utcumque mutatur, esse oportet id quod nullo modo mutetur, ut & id, quod mutatur, mutabile maneat. Motio enim atque mutatio & cœlestibus & sublunaribus inanimatis præsto est, movente anima prima. Quod vero semper eadem ratione, eodemque modo, & circa eadem, & una ratione unoque ordine sunt, id cœlestibus unde contigit? Unde vero etiam sublunaribus contingit perpetuus ex eisdem ad eadem veluti in orbem reditus, tam elementis, quam anni vicissitudinibus, denique animantibus, atque stirpibus? Etiamsi enim numero eadem non permanent hæc in orbem redeuntia, quod fit in cœlestibus; specie tamen ac formâ in eadem restituuntur. Nam ex igne fit aër, & ex aëre aqua, & ex aquâ terra, rursusque ignis: post ver instat æstas, & autumnus, & hyems, rursusque ver: & e frumento culmus, & herba, & spica, & rursus frumentum: & ab homine semen,

σπέρμα, καὶ καταμήνιον, καὶ πάλιν ἄνθρωπος. πόθεν οὖν αὕτη ἡ ταυτότης; ἡ γὰρ κίνησις, ἐκστατικὴ ἐστι, καὶ ἑτεροποιός· δῆλον οὖν, ὅτι ἀπὸ ἀκινήτου τινὸς καὶ παντάπασιν ἀμεταβλήτου αἰτίας, τῆς ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύ-
c. τως ἐχούσης. καὶ γὰρ τοῦ ποτὲ μὲν τάδε ποιοῦντος ἢ ποιοῦντος, ποτὲ δὲ χρονικὰς τὰς ἐνεργείας ἔχοντος, προηγεῖσθαι ἀνάγκη τὸ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως, καὶ ἐν ἀμεφεῖ καὶ ἀκινήτῳ αἰῶνι πάντα ἐνεργοῦν. ἕσω γὰρ τοῦτο τοῦ αὐτοκινήτου κρεῖττον, τὸ μὴ μόνον κατ' οὐσίαν ἀμεταβλητον, ἀλλὰ καὶ κατὰ δύναμιν, καὶ κατ' ἐνέργειαν, πρόδηλόν ἐστι. τὸ δὲ κρεῖττον, ἀνάγκη προϋπάρχειν κατ' οὐσίαν τῶν καταδεεστέρων. καὶ χρὴ τὸν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀναβαίνοντα ζητεῖν, εἰ δυνατὸν εἶναί τι κρεῖττον τῆς
p. 232 ὑποτεθείσης ἀρχῆς· κἂν εὑρεθῇ, πάλιν ἐπ'
a. ἐκείνου ζητεῖν· ἕως ἂν εἰς τὰς ἀκροτάτας ἐννοίας ἔλθωμεν,

semen, & menstruum, & rursus homo. Unde igitur ista ad idem reversio? Nam ipse motus, discrimen diversitatemque efficit. Perspicuum est igitur, esse hoc ab immobili aliqua & prorsus immutabili causa, cujus una eademque ratio perpetuo fit. Nam ei quod aliâs [hoc, aliâs illud,] aliâs celeriter cogitat aut agit, aliâs diuturnas habet actiones, antecedere necesse est id, quod uno eodemque modo perpetuo se habeat, & ævo divisionis & motionis experte agat omnia. Quanto enim eo quod per sese movetur sit præstantius illud, cujus non essentia modo est immutabilis, sed & potentia & actio, clarum est. Quod vero præstantius, idem etiam essentiæ ratione prius esse necesse est deterioribus. Et qui ad principia adscendere vult, is quærere debebit, possit-ne aliquid etiam eo esse principio præstantius quod statuimus. Quod si repertum fuerit; rursus in illo quærendum, donec ad supremas cogitationes perve-

ἔλθωμεν, ὧν οὐκέτι σεμνοτέρας ἔχομεν· καὶ μὴ στῆσαι τὴν ἀνάβασιν. οὐδὲ γὰρ εὐλαβητέον μὴ κενεμβατῶμεν, μείζονά τινα καὶ ὑπερβαίνοντα τὰς πρώτας ἀρχὰς περὶ αὐτῶν ἐννοοῦντες. οὐ γὰρ δυνατὸν τηλικοῦτον πήδημα πηδῆσαι τὰς ἡμετέρας ἐννοίας, ὡς παρισωθῆναι τῇ ἀξίᾳ τῶν πρώτων ἀρχῶν, οὐ λέγω καὶ ὑπερπτῆναι. μία b.
γὰρ αὕτη πρὸς Θεὸν ἀνάτασις ἀρίστη, καὶ ὡς δυνατὸν ἄπταιστος· τὸ, ὧν ἐννοοῦμεν ἀγαθῶν, τὰ σεμνότατα καὶ ἁγιώτατα καὶ πρωτουργὰ καὶ ὀνόματα καὶ πράγματα αὐτῷ ἀνατιθέντας, εἰδέναι βεβαίως, ὅτι μηδὲν ἀνατεθείκαμεν ἄξιον. ἀρκεῖ δὲ ἡμῖν εἰς συγγνώμην, τὸ μηδὲν ἔχειν ἐκείνων ὑπέρτερον.

Ἀνελθόντος τοίνυν τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ αὐτα- c.
κινήτου ἐπὶ τὸ ἀκίνητον καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀμετάβλητον αἴτιον, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον, τῇ τε οὐσίᾳ, καὶ ταῖς

pervenerimus, quibus nihil reſtet excellentius; nec prius ab adſcenſu deſiſtendum. Neque enim verendum, ne inanis ſit noſtra progreſſio, majora quædam, quæque prima principia excedant, de iis cogitando. Neque enim fieri poteſt, ut tantum ſaltum faciamus cogitatione noſtra, ut æquemus primorum principiorum dignitatem, ne dicam ſuperemus. Una enim hæc quæ ad Deum fit contentio, eſt optima; & omnis, quantum fieri poteſt, erroris expers: ut, cum eorum bonorum quæ cogitatione perſequimur, graviſſima & ſanctiſſima & primaria tam nomina, quam res, ei tribuerimus, illud perſuaſiſſimum habeamus, nihil nos ipſo dignum ei tribuiſſe. Sed ad veniam impetrandam illud nobis ſatis eſt, quod nihil habeamus, quod iſtis ſit excellentius.

Ratione igitur a per ſe mobili ad immobile progreſſa, & ad cauſſam omnibus modis immutabilem, quæ uno eodemque modo ſemper ſe habet, tam eſſentiâ,

δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις, καὶ ἐν αἰῶνι ἱδρυμένον τῷ τὸν χρόνον τοῖς κινουμένοις συνυποστήσαντι· καὶ τῶν πολλῶν ἀρχῶν, τὰς ἐν τῷ αὐτοκινήτῳ, τὰς ἀρχικωτέρας αἰτίας ἐν τῷ ἀκινήτῳ θεασόμεθα, ἀκινήτους, καὶ αἰωνίας, καὶ ὁλο-
p. 233 τελεῖς, καὶ πρὸς ἀλλήλας ἡνωμένας, ὡς ἑκάστην τὰς πάσας εἶναι διὰ τὴν ἕνωσιν, μενούσης ἀσυγχύτου τῆς νοερᾶς διακρίσεως. πόθεν γὰρ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ εἴδεσιν ἡ διάκρισις, εἰ μὴ ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς θεὸς κατὰ τὰς ἐν αὐτῷ διακεκριμένας αἰτίας αὐτὰ παρήγαγεν; οὐ μέντοι τοιαύτην ὑπονοητέον ἐκεῖ τῶν ἀρχετύπων εἰδῶν τὴν διάκρισιν, οἵα ἐστὶν ἡ τῶν εἰκόνων ἐν-
b. ταῦθα· οὐδὲ ἡ τῶν ψυχικῶν λόγων διάκρισις τοιαύτη ἐστὶν, οἵα ἡ τῶν σωματικῶν. ὥσπερ δὲ ἕκαστος τῶν ὄντως οὐρανῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀστέρων, καὶ μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου οὐρανοῦ, καὶ αὐτοτελὲς μέρος, οὐσίαν τε ἔχων ὁλόκληρον, καὶ δυνάμεις

tiâ, quam viribus & actionibus, & in æternitate collocatam, quæ tempus cum iis quæ moventur produxit; etiam complurium illorum principiorum, quæ sunt in per se mobili, causas superioris ordinis inesse in immobili videbimus, immobiles, æternas, perfectas, & inter se copulatas, ut unaquæque contineat universas ob conjunctionem; ea discretione, quæ cogitatione & mente fit, impermista manente. Unde enim est formarum, quæ in mundo sunt, discrimen, nisi mundi opifex Deus pro causis in ipso distinctis eas produxit? Neque tamen illic tale principalium formarum fingendum est discrimen, quale est hic imaginum: neque rationum animalium discretio talis est, qualis rerum corporearum. Sed quemadmodum octo cœlorum, & quæ in eis sunt siderum, unumquodque pars est totius cœli, & quidem pars absoluta atque per se integra, integram suam essentiam habens, & vi-

res

δυνάμεις καὶ ἐνεργείας οἰκείας· καὶ οὐ μόνον τὰ ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὸ σελήνην εἰδῶν τῶν ἀεὶ ὄντων ἕκαστον, οἷον τὸ ἀνθρώπου, τὸ ἵππου, τὸ συκῆς, ἢ ἀμπέλου· (ὁλόκληρα γὰρ τούτων ἕκαστα, κἂν μὴ κατὰ τὰ ἄτομα, ὥσπερ τὰ οὐράνια, ἀλλὰ κατὰ τὰ εἴδη, τὰ ταῖς οἰκείαις διαφοραῖς πληροῦντα τὸν κόσμον·) ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἁπλουστέρων γενῶν ἕκαστον τῶν συνιστώντων τὰ εἴδη, οἷον οὐσία, κίνησις, στάσις, ταυτότης, ἑτερότης, κάλλος, ἀλήθεια, συμμετρία, καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ ἐν τῷ σωματικῷ κόσμῳ, ἕκαστον ὅλον καὶ τέλειόν ἐστι κατὰ τὸ ἑαυτοῦ εἶδος, καὶ πολλὰς †) ἔχον διαφορὰς ἐν ἑαυτῷ. πολλῷ δὲ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ τοῦ παντὸς ψυχῇ ὁλοτελὲς ἕκαστον προϋπάρχει, ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ ἐνταῦθα σωματικοῦ αὐτοκινήτου, συνεχομένως αὐτοῦ τὰς διαφορὰς περιέχουσα. καὶ πρὸς ἐκεῖνο τὰ ἐντεῦθα ἀπεικονι- p. 234 a.

σθη,

†) An καίπου πολλὰς? quamvis multas habeat &c.

res actionesque sibi proprias: neque vero cœlestia tantum, sed etiam unaquæque ex rerum sublunarium formis sempiternis, ut hominis, equi, ficûs, vitis: (integra sunt enim horum singula; etsi non quoad individua, ut corpora cœlestia; at ratione formarum, quæ suis quæque differentiis complent mundum:) pari igitur modo simpliciorum etiam generum quodlibet formas constituentium, veluti essentia, motio, statio, identitas, diversitas, pulcritudo, veritas, concinnitas, cæteraque omnia quæ sunt in mundo corporeo, in sua quodque forma (sive specie) totum & perfectum ineft, multasque habet differentias in se ipso. Multo vero magis in anima universi integrum unumquodque præexistit, principium & cauſſa corporearum rerum, quæ hic sunt, per se mobilis, differentias earum copulate in se complectens: Et ad illius exemplar, ut perfectius,

σθη, τελειότερον καὶ εἰλικρινέστερον καὶ παραδειγματικώτερον ὑπάρχον· πολλῷ δὲ ἔτι μᾶλλον
b. καὶ τὰ τούτων ἀρχέτυπα εἴδη, τὰ νοερὰ καὶ θεῖα. διὰ γὰρ τὴν ἕνωσιν, ὡς εἶπον, ἐν ἐκείνοις οὐ κατὰ ἐπαφὴν οὖσαν, ἢ συνέχειαν, ἢ κρᾶσιν σωματικὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ἀδιαστάτων καὶ ἀμερίστων εἰδῶν εἰς ἓν συναλοιφὴν, μετὰ τοῦ μένειν ἀσύγχυτον τὴν διάκρισιν, τὸ ὁλοτελὲς ἕκαστον ἔχει· καὶ ἔστιν ἀρχὴ καὶ πρωτουργὸς ἕκαστον τοῦ καθ' ἑαυτὸ εἴδους, ἄχρι τῶν ἐσχάτων. αἱ δὲ πολλαὶ ἀρχαὶ πάντων, ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἔχουσι τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα.
c. ἀνάγκη γὰρ πρὸ τῶν πολλῶν ἓν εἶναι, τὸ αἴτιον. διὸ καὶ τῶν πολλῶν ἕκαστον ἕν ἐστιν· οὐ μέντοι τοιοῦτον, οἷον τὸ πρὸ τῶν πολλῶν. τὸ μὲν γὰρ ἓν ἀπὸ τῶν πολλῶν, μέρος ἐστὶ τῶν πολλῶν, καὶ ἐν μέρει τὴν ἁπλότητα τοῦ ἑνὸς ὑπεδέξατο.

Τὸ δὲ πρὸ τῶν πολλῶν ἓν, αἴτιον τῶν πολλῶν ὑπάρχον, προείληφεν ἐν ἑαυτῷ τὰ πολλὰ κατὰ

fectius, & ſincerius, & luculentius, res terrenæ ſunt effictæ; multoque etiam magis harum rerum primogeniæ formæ intelligibiles & divinæ. Ob unionem enim quæ in illis, ut dixi, eſt, non contactu aut continuitate aut mixtione corporea, ſed inſeparabilium & indiviſibilium formarum copulatione & unione, ita ſuam quodque perfectionem habet, ut impermiſta maneat discretio: & unumquodque principium eſt & primaria cauſſa ſuæ formæ usque ad extremas. Multa vero illa omnium principia, ab uno principio ſortita ſunt principii dignitatem. Nam ante multa illa, unum eſſe oportet, nempe cauſſam. Quare & multorum illorum quódlíbet unum eſt; non tamen tale, quale id eſt quod multis antecedit. Nam unum de multis, pars eſt multorum, viciſſimque ſimplicitatem unius ſuſcipit.

Id vero unum, quod multis antecedit, multorumque cauſſa eſt, multa illa in ſe ipſo unâ communione

κατὰ μίαν ἕνωσιν, πάντα ὂν πρὸ πάντων, αἰτία αἰτιῶν ὑπάρχον, καὶ ἀρχὴ ἀρχῶν, καὶ Θεὸς θεῶν, ὥσπερ ὑπὸ πάντων αὐτοφυῶς ἀν- p. 235 a.
ευφημεῖται. Ἔστι δὲ καὶ ἀγαθότης ἀγαθοτήτων. τοῦ γὰρ πρώτου καθ' ἑκάστην ἰδιότητα αἰτίου πάντα ἔφίεται τὰ μετ' αὐτό. οὗ δὲ πάντα ἐφίεται, τοῦτο ἀγαθόν ἐστιν· ἡ δὲ †) τῶν ἀρχῶν ἀρχὴ, ἀγαθότης ἐστὶν ἀγαθοτήτων. Ὁμοίως δὲ, καὶ δύναμις δυνάμεων. ἑκάστη γὰρ ἀρχὴ τὴν ἀκροτάτην ἔχει δύναμιν ἐν τῷ ἑαυτῆς εἴδει· ἡ δὲ τῶν ἀρχῶν ἀρχὴ, τὴν ἀκροτάτην ὑπὲρ πάσας τὰς δυνάμεις. Ἀλλὰ b.
καὶ γνῶσιν ἔχειν ἀνάγκη τὴν ἀκροτάτην. οὐ γὰρ ἄν τι τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων ἀγνοήσειε· πάντα δ' ὑπ' αὐτοῦ παρήχθη ῥᾳδίως. Διὸ ἀνάγκη, καθάπερ ὁ λόγος ἀποδεικτικῶς ἀπὸ τῶν μερῶν ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ ὅλον, (οὐ γὰρ ἂν ἔγνωμεν τὸ ὅλον, ὁπόσον καὶ ὁποῖόν ἐστι, μὴ

†) ἡ οὖν ſuſpicatus ſum, aut ἡ ἄρα τῶν ἀρχ. Et ſic fortaſſe mox iterum.

munione ante continet: eſtque Omnia ante omnia, Cauſſa cauſſarum, & Principium principiorum, & Deus deorum; quemadmodum ab omnibus, naturæ ipſius inſtinctu, celebratur. Eſt vero & Bonitas bonitatum. Nam primam in quaque proprietate cauſſam adpetunt omnia, quæ poſt eam ſunt: quod vero adpetunt omnia, bonum eſt: ergo principium principiorum, bonitas eſt bonitatum. Itemque Poteſtas poteſtatum. Quodlibet enim principium ſummam habet in ſuo genere poteſtatem: principium vero principiorum ſupremam ſuper omnes poteſtates poteſtatem. Sed & Cognitionem ſummam poſſideat neceſſe eſt. Neque enim quidquam a ſe creatum ignoraverit: ſunt autem ab illo facile procreata omnia. Quare neceſſario, quemadmodum ratio per demonſtrationem a partibus ad totum adſcendit; (nec enim cognoviſſemus, quantum eſſet totum, & quale eſſet, niſi partes fuiſſemus

ante

τὰ μέρη προθεασάμενοι· ἀλλ' ἐνὶ πολλάκις μερικῷ περιτυγχάνοντες, ἐκεῖνο τὸ ὅλον ἡγούμεθα,) οὕτω καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὸ σέβας διὰ τῶν μερῶν ἐπὶ τὸ ὅλον ἀναπέμπεσθαι χρή, εἴπερ καὶ ἑκάστη τῶν ἀρχῶν ἀρχή ἐστι. καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοφυὴς πρὸς τὸ ὅλον, ὥσπερ καὶ ὁμώνυμος. οὐ γὰρ ὄνομα μόνον ἐστὶ τὸ κοινὸν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀρχικὸν ἀξίωμα, καὶ ἡ τῶν ἀρχῶν ὑπεροχὴ πρὸς τὰ ἀπ' αὐτῶν, ἀπὸ τῆς μιᾶς καὶ ὅλης ταῖς πολλαῖς καὶ μερικωτέραις
p. 236 ἐνδέδοται. Εἰ δέ τις δυσχεραίνει τῷ αὐτῷ καλεῖν ἀνόμοιά τε μερικὰς καὶ τὴν ὅλην· πρῶτον μὲν οὐκ εὐλόγως δυσχεραίνει, καὶ πράγματι δοκοῦντος εἶναι κοινοῦ τοῦ ἀρχικοῦ· ἔπειτα τὰς μὲν, ἀρχὰς καλείτω· τὴν δὲ, ἀρχὴν ἀρχῶν. καὶ γὰρ καὶ τῶν μερικῶν ἑκάστη ἀρχὴ ἀρχῶν ἐστιν, ὡς μερικωτέρας ὑφ' ἑαυτὴν ἔχουσα· (ἔστι γὰρ καὶ τοῦ ψυχικοῦ κάλλους ἀρχὴ,

ante contemplati: fit enim interdum, ut, cum in partem aliquam incidimus, ipsum totum illud esse existimemus) sic etiam honos & cultus per partes ad totum est referendus; quandoquidem & quodlibet principium est principium, eaque ratione agnatum toti, ut & nominis ejusdem particeps. Neque enim nomen tantum est commune: sed & ipsa principalis dignitas & excellentia principiorum præ his quæ ab iis orta sunt, ab uno illo & toto multis illis & singularibus est concessa. Si quis vero non committendum putat, ut eodem adpellentur nomine singularia principia, quo totum: is primum immerito ita existimat, quoniam etiam reipsa dignitas principii communis illis esse videtur: deinde cætera quidem nude principia vocet, illud autem Principium principiorum. Etsi enim & singularium quodlibet, principium principiorum est; cum alia magis particularia principia sub se complectatur; (aliud est enim animi pulcritudinis princi-

χὴ, καὶ τοῦ σωματικοῦ ἄλλη· καὶ κοινή πως ἀμφοῖν, ἡ τοῦ καλλους ὡς καλλους ἀρχή·) ἀλλ' b. ὅμως ἡ κυρίως ἀρχὴ τῶν ἀρχῶν, ἐκείνη ἐστὶν, ἧς ὑπερτέρα ἄλλη οὐκ ἔστιν ἀρχή· οὕτω δὲ καὶ αἴτιον αἰτίων, καὶ Θεὸς θεῶν, καὶ ἀγαθότης ἀγαθοτήτων.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστῆσαι χρὴ, ὅτι τοῦ παντων αἰτίου, ὑπὲρ πάντα ὄντος τὰ ὄντα, οὐδέν ἐστιν οἰκεῖον ὄνομα· πᾶν δὲ ὄνομα ἐπὶ διακεκριμένην τινὰ ἔννοιαν φέρεται· ἀλλ' ἀπὸ τῶν μετ' αὐτὸν τὰ τιμιώτατα ἐπ' αὐτὸν ἀναπέμπομεν. Καὶ αὐτὸ γοῦν, ὡς εἴρηται, τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα c. ἀπὸ τῶν οὐρανίων μετῆκται, ὡς ἐξέως κινουμένων, καὶ θεόντων. καὶ εὐσεβῆ καλοῦμεν αὐτὸν, καὶ φιλάνθρωπον, καὶ ἀγαθὸν, καὶ δεσπότην, καὶ ἰσχυρὸν, καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα· ἅπερ καὶ τῶν ἀνθρώπων πολλοῖς ἐφαρμόττειν νομίζομεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ πρώτου τῶν τριῶν προβλη-

 μάτων,

principium, & aliud pulcritudinis corporeæ; & commune quodammodo utrisque pulcritudinis, ut pulcritudinis principium:) tamen id quod eſt proprie Principium principiorum, illud eſt, quo nullum eſt ſuperius principium; adeoque Cauſſa cauſſarum, & Deus deorum, & Bonitas bonitatum.

Præterea vero intelligendum potius eſt, cauſſæ omnium, quæ ſuper ea omnia eſt quæ ſunt, nullum eſſe peculiare nomen: (omne enim nomen ad diſtinctam aliquam notionem refertur:) ſed ex iis nominibus, quæ rebus ipſo poſterioribus indita ſunt, honoratiſſima quæque nos illi tribuere. Atque adeo ipſum DEI nomen, ut dictum eſt, a cœleſtibus corporibus eſt translatum, quæ celeriter moveantur & currant. Et pium etiam eum vocamus, & humanum, & bonum, & dominum, & fortem; nec nos pudet, quamquam multis etiam hominibus eadem nomina tribuere ſolemus. Sed, de prima trium quæſtionum,

p. 237 μάτων, τοῦ προθεμένου δεῖξαι, ὅτι εἰσὶ πρῶται
a. τῶν ὄντων ἀρχαὶ, καὶ Θεὸς, πάντων αἴτιος, ἀρκείτω καὶ ταῦτα· κἂν ὑπολείπωνταί τινες ἔτι τῇ ἀνόδῳ βαθμοὶ πρὸς τὴν τελειοτάτην συμπλήρωσιν. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ τούτων τινὰ περιττὰ δόξει τισὶν, ὡς πρὸς τὸν προηγούμενον τῆς γραφῆς σκοπὸν, τὸ τοῦ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον σαφηνίσαι προθυμηθέντα.

Τὸ δὲ δεύτερον ἦν, ὅτι προνοεῖ καὶ διοικεῖ τὰ
b. ὅλα ὁ Θεός· ὅπερ ἤδη μὲν, οἶμαι, καὶ αὐτὸ διὰ πλείονων ἐν τοῖς προειρημένοις ἀποδέδεικται, οὐ χεῖρον δ' ἂν εἴη καὶ προηγουμένης τυχεῖν ἐπισκέψεως. Εἰσὶ γάρ τινες, οἱ νομίζουσιν εἶναι τὰ θεῖα, καὶ τοιαῦτα, οἷά περ ὁ λόγος αὐτὰ ἐξέφηνεν, ἀγαθὰ, καὶ δύναμιν ἔχοντα τὴν ἀκροτάτην, καὶ γνῶσιν τὴν τελειοτάτην· τῶν μέντοι ἀνθρωπίνων καταφρονεῖν, ὡς μικρῶν καὶ εὐτελῶν ὄντων, καὶ ἀναξίων τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας. τοῦτο δὲ πάσχουσι τὸ πάθος ὑπὸ τῆς δοκού-

num, qua propositum fuit demonstrare, esse prima rerum principia, & auctorem omnium rerum esse Deum, hæc hactenus dicta sufficiant; licet gradus adhuc nonnulli a nobis prætermissi sint, quibus ad summum fastigium & ad absolutissimam perfectionem adscendatur. Scio enim & horum nonnulla visum iri superflua quibusdam, quod quidem ad principalem scripti scopum pertineat, qui is est, ut Epicteti Enchiridion declaretur.

Alterum erat, Deum curare & administrare universa: quod etsi & ipsum, nisi fallor, copiose in superioribus est demonstratum, tamen ex professo etiam tractari profuerit. Sunt enim qui existiment, esse Numina, & quidem talia, qualia sunt exposita, bona, & summa potentia prædita, perfectissimaque cognitione: sed ea res humanas contemnere, tamquam parvas & viles, & sua curatione indignas. In hanc vero sententiam devenerunt ex

δοκούσης αὐτοῖς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ε. ἀνωμαλίας· ὅταν κακοὺς δοκοῦντας ἴδωσιν ἄρχοντας καὶ πλουτοῦντας καὶ ὑγιαίνοντας, καὶ μέχρι θανάτου γηραιοῦ εὐρεσσοῦντας, καὶ παισὶ τὴν εὔροιαν ἐνίοτε παραδιδόντας· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἀπὸ τούτων ἀνήκεστα πάσχοντας, μηδεμιᾶς ἑπομένης, ὡς νομίζουσιν, ἐκδικήσεως. ἀπὸ γὰρ τούτων οἱ μὲν, ὡς εἴρηται πρότερον, καὶ τὸ εἶναι τὸν Θεὸν τολμῶσιν ἀναιρεῖν· οἱ δὲ, τὸ μὲν εἶναι, καὶ τοιοῦτον εἶναι, διὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ὁμολογοῦσι, τῇ δὲ περὶ τὰ ἀνθρώπινα προνοίᾳ p. 238 ἀπιστοῦσι, καὶ μάλιστα ἐν συμφοραῖς ἰδίαις γενάμενοι· μὴ γὰρ ἂν τοσαύτην ἀνωμαλίαν συμβῆναι, καὶ τοὺς μὲν κακοὺς ἀτιμωρήτους, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἀνεκδικήτους ἀπολείπεσθαι, θείας προνοίας ἐπιμελομένης. Ῥητέον οὖν καὶ περὶ τούτου κοινότερον καὶ καθολικώτερον, ἐκ διαιρέσεως ἐρωτῶντι τὸν λόγον. Εἰ γὰρ ὄντα, μὴ προνοοῦσι,

ex humanarum rerum, quæ videtur, perturbatione; cum vident homines, qui improbi videntur esse, imperiis, opibus, valetudine florere, & usque ad obitum secundis rebus uti, easque interdum liberis suis quasi per manus tradere: bonos autem viros ab his immaniter excarnificari, nulla sequente (ut putant) ultione. His enim de caussis, alii (ut prius dictum est) esse etiam Deum negare non dubitant: alii, quamvis & esse Deum, & talem esse, propter communes notiones fateantur, tamen res humanas ab eo curari non credunt, præsertim si cum privatis calamitatibus ipsi conflictantur. Neque enim tantam fore perturbationem rerum, neque improbos ita impunitos, bonos autem viros inultos permansuros, si divina providentia mundum procuraret. Est igitur de his etiam in universum dicendum, & bipartita utendum argumentatione. Nam si dii cum sint, non consulunt

σι, τὰ θεῖα· ἢ ἀγνοοῦντα, ὅτι χρὴ προνοεῖν, οὐ προνοοῦσι, [ἢ γινώσκοντα.] καὶ εἰ τοῦτο, ἢ
b. μὴ δυνάμενα οὐ προνοεῖ, ἢ μὴ βουλόμενα· καὶ εἰ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἢ διὰ τὸ μέγεθος ὑπερβαινόντων τῶν τῇδε τὴν δύναμιν τοῦ θείου, ἢ διὰ σμικρότητα καὶ εὐτέλειαν ἀποφευγόντων τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ. εἰ δὲ δύναται μὲν, οὐ βούλεται δὲ, ἢ διὰ τρυφὴν καὶ ῥαθυμίαν ἀμελεῖ, ἢ πάλιν διὰ σμικρότητα καὶ εὐτέλειαν, κἂν δύηται, καταφρονεῖ.

Τοιαύτης τῆς διαιρέσεως οὔσης, κοινῶς τέως
c. πρὸς πάντα τὰ τμήματα αὐτῆς ῥητέον· ὅτι τοιοῦτον ὂν τὸ θεῖον, οἷον ὑπόκειται, γνῶσίν τε ἔχον τὴν ἀκριβεστάτην, καὶ δύναμιν τὴν ἰσχυροτάτην, καὶ βούλησιν τὴν ἀγαθωτάτην, καὶ πάντα δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ὄντα παράγον, οὔτε ἀγνοεῖ, ὅτι χρὴ τῶν παρ' αὐτοῦ παραχθέντων ἐπιμελεῖσθαι· (ὅπερ οὐδὲ τῷ νωθεστάτῳ τῶν ἀλόγων ζώων ὑπάρχει· καὶ γὰρ τῶν οἰκείων ἐπιμε-

sulunt rebus humanis; aut, quod ignorant iis esse consulendum, non consulunt; aut scientes. Quod si est; aut quia non possunt, non providet; aut quia nolunt. Iam, si quia non possunt; id fit, aut propter magnitudinem rerum humanarum, Dei potentiam excedentium; aut ob parvitatem & vilitatem, providentiam effugientium. Sin, cum possit, non vult: aut ob delicias & ignaviam eas negligit; aut rursus quod ob parvitatem & utilitatem, quamvis possit, eas aspernatur.

Cum hæ sint argumentationis partes, primum communiter ad omnes ejus sectiones sic dicendum: Cum tale sit Numen, quale descriptum est, cognitione præditum exquisitissima, & potentia firmissima, & voluntate optima, & omnes res a seipso producat: nec ignorat res a se conditas esse curandas, (qui stupor ne in stupidissimas quidem pecudes cadit; nam illæ quo-

que

ἐπιμελεῖται γεννημάτων·) οὔτε ἀδυνατεῖν εἰκὸς, οὔτε ὡς μειζόνων ὄντων, (πῶς γὰρ ἂν εἴη μεῖζον τὸ παραχθὲν τοῦ παράγοντος;) οὔτε ὡς εὐτε- p. 239
λεστέρων, ἢ κατὰ τὸ τυχεῖν ἐπιμελείας· εἰ a.
γὰρ τοιαῦτα ἦν, διὰ τί ὅλως παρῆγετο; ἀλλ' οὔτε τὴν βούλησιν αἰτιατέον, οὔτε ὡς διὰ τρυφὴν καὶ ῥαθυμίαν ἀμελοῦσαν· ἀνθρώπων γὰρ αὐτῶν ταῦτα πάθη, καὶ μοχθηρῶν ἀνθρώπων· ἐπεὶ οὐδὲ τοῖς ἀλόγοις ὑπάρχει ζώοις τὸ διὰ τρυφὴν καὶ ἀργίαν τῶν οἰκείων γεννημάτων ἀμελεῖν. ἀλλ' οὐδ' ὡς εὐτελῶν καταφρονεῖ τούτων, b.
ἅπερ ἠξίωσε παραγαγεῖν. ὥστε κατὰ πάντα τρόπον ἀδύνατον, μὴ προνοεῖσθαι ὑπὸ Θεοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντα.

Ἰδίᾳ δὲ λοιπὸν ῥητέον, πρὸς μὲν τοὺς τῆς θείας ὑπεροχῆς αἰσθανομένους, ἢ δοκοῦντας αἰσθάνεσθαι, τὰ δὲ ἀνθρώπινα καταμικρύνοντας, καὶ ἀναξίαν τῆς θείας προνοίας ἡγουμένους· ὅτι οὐδὲ τῶν εὐτελεστάτων ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ παντὶ,

que suos curant fœtus:) nec per impotentiam relinquit eas, sive quod sint majores; (quî enim major possit esse res condita suo conditore?) sive quod sint viliores quam quæ curari possint; nam si tales erant, cur omnino condebantur? At nec voluntas ejus est accusanda, quasi vel ob delicias & socordiam eas negligat: non enim nisi hominum isti adfectus sunt; nec omnium, sed improborum; cum ne pecudes quidem ita vel delicatæ vel ignavæ sint, ut fœtus suos negligant. Neque vero tanquam viles eas contemnit, quas condere non est dedignatus. Sic nullo modo fieri potest, quin Deus consulat rebus a se conditis.

Sequitur, ut seorsim iis respondeamus, qui divinam quidem magnitudinem intelligunt, ac potius intelligere sibi videntur, at res humanas extenuant, & divinâ providentiâ indignas ducunt. Dicimus ergo primum, non esse hominem aut res

c. παντὶ, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. καὶ γὰρ ζῶόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ψυχὴν ἔχει τιμιωτάτην καὶ λογικὴν, καὶ θεοσεβέστατόν ἐστι πάντων τῶν γενητῶν ζώων. ὥστε οὐκ ἄτιμον οὐδ' εὐτελές ἐστι τοῦ Θεοῦ κτῆμα ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὑπὸ ψυχῆς πραττόμενα λογικῆς. Εἰ δὲ καὶ σμικρόν τις ὑπόθοιτο τὸν ἄνθρωπον, εὐκολωτέραν αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν ὁμολογήσει. ὥσπερ γὰρ αἱ αἰσθήσεις τῶν μειζόνων ῥᾷον ἀντιλαμβάνονται, τῶν δὲ
p. μ. σμικροτέρων χαλεπώτερον· (καὶ γὰρ πρὸς ὄρασιν, καὶ πρὸς ἀκοὴν, τὰ σμικρότερα δυσληπτότερα τῶν μειζόνων·) οὕτως αἱ δύναμεις φέρουσί τε εὐκολώτερον τὰ σμικρότερα, καὶ κρατοῦσιν ἐκείνων μᾶλλον ἢ τῶν μειζόνων. ῥᾷον γάρ ἐστι φέρειν μνᾶν, ἢ τάλαντον· καὶ ἀροῦν ἢ σκάπτειν ἡμίπλεθρον, ἢ πλέθρον. ὥστε, ὅσῳ τις σμικρότερον ὑπόθοιτο, τοσούτῳ μᾶλλον εὐκολώτερον πρὸς ἐπιμέλειαν ὁμολογήσει. Ἔτι δὲ, εἰ τοῦ ὅλου κόσμου

res humanas ex viliſſimis in univerſo. Nam & animans eſt homo, & anima præditus maximi pretii, & rationis capaci: & omnium animalium, quæ quidem generata ſunt, maxime ad Dei cultum eſt idoneus. Quare homo nec inhonorata, neque vilis eſt Dei poſſeſſio: neque viles res humanæ, quas animus rationis particeps adminiſtrat. Quod ſi quis vero etiam exiguam rem ſtatuat eſſe hominem, eo faciliorem ejus eſſe curationem fa-

teatur. Sicut enim ſenſus majora facilius percipiunt, minora difficilius; (nam quo quæque minora ſunt, eo difficilius & vidéntur & audiuntur) ita vires minora facilius & geſtant & peragunt, quam majora. Facilius enim geſtatur libra, quam talentum: dimidium jugerum facilius aratur & foditur, quam integrum. Quo quis igitur minorem hominem ſtatuerit, eo faciliorem ejus eſſe curationem adſentietur. Porro, ſi totum

mundum

κόσμου ὁ Θεὸς ἐπιμελεῖται, ἀνάγκη καὶ τῶν b.
μερῶν αὐτοῦ προνοεῖν· ὥσπερ καὶ αἱ τέχναι
ποιοῦσι. καὶ γὰρ ἰατρὸς, τοῦ ὅλου σώματος
ἐπιμεληθῆναι προθέμενος, οὐκ ἂν ἀμελήσειε τῶν
μερῶν· οὐδὲ στρατηγὸς, οὐδὲ οἰκονόμος, ἢ πο-
λιτικὸς ἀνήρ. τῶν γὰρ μερῶν ἀμελουμένων,
ἀνάγκη χειρόνως τὸ ὅλον διατίθεσθαι. οὐκ ἂν
οὖν ὁ Θεὸς χείρων Φαίνοιτο τῶν ἀνθρώπων ἐπι-
μελητὴς, πρὸς τὴν τῶν ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν, οἵ-
τινες μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ τέχνῃ τῶν τε μερῶν καὶ c.
τοῦ ὅλου ἐπιμελοῦνται, καὶ αὐτῶν μὲν ἕνεκα τῶν
μερῶν, μάλιστα δὲ τοῦ ὅλου ἕνεκεν. Ἡμεῖς δὲ
πρός τινα τῶν γινομένων, ὡς εἴρηται, δυσχεραί-
νομεν, ἀγνοοῦντες ὅπη καὶ ταῦτα τῷ ὅλῳ συν-
τελεῖ.

Εἰ δὲ νομίζοι τις, τὴν περὶ τὰ ἀνθρώπινα
τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, πολὺ τὸ ἀνώμαλον ἔχοντα
καὶ ἐμπαθὲς καὶ τεταραγμένον, ὄχλον ἐμποιεῖν
τῷ Θεῷ, καὶ περισπᾶν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ
μακαριότητος· δῆλός ἐστι τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐπι-
μεληταῖς

mundum curat Deus, mundi etiam partes eum curare est necesse: quemadmodum & artifices faciunt. Nam medicus, curâ totius corporis susceptâ, ne partes quidem negliget: neque imperator, neque paterfamilias, neque reipublicæ gubernator. Partibus enim neglectis, totum ipsum pejus adfici est necesse. Absit igitur, ut Deus in sua curatione vincatur hominum diligentiâ, qui unâ eâdemque arte & partes & totum curant, cum ipsarum partium causa, maxime vero propter totum. At nos eventus quosdam (ut dictum est) ægre ferimus, ignorantes quatenus ista quoque conducant universo.

Si quis vero existimat, Dei curam rerum humanarum, quæ multum habeant confusionis, multum perturbationum atque tumultuum, negotium facessere Deo, eumque a sua beatitate abstrahere: eum adparet humanis curatoribus

p. 241 μελητεῖς ὁμοίους νομίζων τοὺς Κρείττονας, καὶ
a. τὸν τρόπον τῆς ἐπιμελείας ἀγνοεῖ, νομίζων ἀνάγκην εἶναι, ὥσπερ ἡμᾶς, οὕτω καὶ τὸν Θεὸν, εἴ τινος ἐπιμέλοιτο, ἀφωρισμένως ἐκείνῳ παρεῖναι, καὶ παρακολουθεῖν ἑκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων, ἐνδενὶ σχολάζειν ἄλλῳ δυνάμενον. καὶ οὐκ ἐννοεῖ ὁ τοιοῦτος, ὅτι καὶ νομοθέτης ἐν πόλει τάξας νόμους, τὸν τί ποιοῦντα ἢ πάσχοντα τίνος χρὴ τυγχάνειν, καὶ ἐπιμελητὰς τούτοις
b. καὶ τῶν σμικροτάτων ἄχρις ἐπιστήσας, καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει μένει, καὶ, ἕως ἂν οἱ νόμοι σώζωνται, δι' αὐτῶν τῆς πόλεως προνοεῖ. οὐκ ἐννοεῖ δὲ, ὅτι πολὺ πρότερον καὶ μᾶλλον ὁ Θεὸς, ὁ τὸ πᾶν ὑποστήσας, ἐμψύχους ἡμῶν οὔσας κατιδὼν τὰς πράξεις, καὶ πολλὴν μὲν ἀρετὴν ἐχούσας, πολλὴν δὲ κακίαν, ἐμηχανήσατο, ποῖόν τινα γινόμενον ἀεὶ, ποίας χρὴ δίκης τυγχάνειν, καὶ τίνας τόπους μεταλλάττειν,

ratoribus similes putare Deos, & rationem curationis ignorare; qui necesse esse existimet, sicuti nos, ita Deum etiam, si quid curet, seorsim illi adesse & singulas suas actiones ita persequi, ut nulli alii rei vacare interim possit. Neque cogitat is qui ita sentit, vel legislatorem constitutis in republica legibus definisse, quæ cuique facto pœna, quæ pro injuria satisfactio debeatur, easdemque leges curatrices ad minutissima quæque statuisse; cum ipse interim a more & habitu suo non recedat, &, quamdiu leges durarint, tamdiu per eas urbi consulat. Neque porro considerat, multo prius & magis Deum, universi conditorem, cum ab animi arbitrio proficisci actiones nostras, multumque habere & virtutis & vitii, perspexisset, rationem excogitasse, qua jus cuique suum tribueretur; constituisseque, quæ in loca, sive deteriora, sive meliora, quisquis sit transferendus, & quarum animarum in societate sit collocandus; quæ animæ deteriores

λάττειν, χείρονας ἢ βελτίονας, καὶ ποίους συν- c.
τάττεσθαι ψυχαῖς· ὅτι τὰς μὲν κακίους γινο-
μένας ταῖς κακαῖς, τὰς δὲ ἀμείνους ταῖς ἀγα-
θαῖς· καὶ τί χρὴ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, κατ'
ἀξίαν, εἰς ἀλλήλας τε καὶ ὑπ' ἀλλήλων. Τοῦ
μέντοι τοίους ἢ τοίους γίνεσθαι, καὶ τήνδε τὴν
ἀξίαν ἢ τήνδε μεταλαμβάνειν, ταῖς βουλήσεσιν
ἡμῶν ἑκάστων τὰς αἰτίας ὁ Θεὸς ἀπολέλοιπεν.
ὁποῖοι γὰρ ἂν ἐθέλωμεν γίνεσθαι, τοιοῦτοι γι-
νόμεθα, διὰ τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς, καὶ
τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι τήν τε ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν.
πᾶσι τε ἐπέστησεν ὁ Θεὸς δυνάμεις τοῦ κατ'
ἀξίαν ἀποκληρωτικὰς μέχρι τῆς μικροτάτης p. 242
ποιήσεως. a.

Καὶ οὐχ, ἅπαξ ποτὲ ταῦτα μηχανησάμε-
νος ἐν ἀρχῇ τινι χρόνου, ἀπέστη τοῦ προνοεῖν,
ὥσπερ ἂν τις ἄνθρωπος ἀρκεσθῇ τῇ νομοθεσίᾳ.
οὔτε γὰρ ἀρχὴν ἔχει χρόνου ἡ θείαι ἀγαθότης,
ὑφ' ἧς πάντα ἀγαθύνεται, τῷ ἀεὶ εἶναι ἐκείνην·
οὔτε ὁ Θεὸς ποτὲ μὲν πάρεστι, ποτὲ δὲ ἄπε-
στι.

teriores fuerint factæ, eas cum pravis; quæ meliores, cum bonis animabus esse collocandas: denique quid cuique pro merito faciendum aut perferendum sit, inter sese, & a sese invicem. Cæterum causas, quibus vel boni vel mali fiamus, & talem aut talem mercedem mereamur, eas voluntati cujusque nostrûm reliquit. Quales enim fieri volumus, tales evadimus, ob animi libertatem, & quia penes nos est tam virtus quam vitia: omnibusque eas vires tribuit Deus, quibus fit ut cujusvis vel minimæ actionis meritam mercedem laturi simus.

Neque verò hæc inditio semel constituit, & deinde destitit providere; quemadmodum homo fortasse contentus fuerit leges tulisse. Neque enim initium temporis habet divina bonitas, per quam omnia bona fiunt, quia sempiterna est: neque Deus alias adest, alias abest;

στι. σωματικὰ γὰρ ταῦτά. ἀλλ' αὐτός τε
ἀεὶ πᾶσι πάρεστι, πάντων ἐξῃρημένος· καὶ ἡ
πρόνοια αὐτοῦ, τῷ ἀεὶ αὐτὸν καὶ παντα-
b. χοῦ εἶναι, καὶ ἀγαθὸν εἶναι, πᾶσιν ἐφήπλωται τοῖς
οὖσι, κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν ἑκάστῳ τῆς
ἀξίας διανομήν. καὶ ὥσπερ ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ
φωτὸς πάντα φωτίζεται, καὶ τὰ μὲν ὁρᾷ, τὰ
δὲ ὁρᾶται, τὰ δὲ θάλλει, τὰ δὲ ζωογονεῖται,
καὶ τὰ μὲν λευκαίνεται, τὰ δὲ μελαίνεται, καὶ
τὰ μὲν πήγνυται, τὰ δὲ τήκεται, ἕκαστον κα-
τὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιτηδειότητα μετέχον τῆς μιᾶς
αὐτοῦ καὶ πολλῆς ἀγαθότητος ἀπραγματεύτως,
οὐδὲν εἴς τι τούτων τοῦ ἡλίου πονοῦντος, οὐδὲ
περισπωμένου ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ μακαριότητος·
c. οὕτω πολλῷ μᾶλλον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος,
τῆς καὶ τὸν ἥλιον τῷ κόσμῳ δωρησαμένης,
πάντα μετέχει ἀπραγματεύτως, καὶ ἀγαθύνεται,
κατὰ τὰ μέτρα τῆς ἑαυτῶν ἐπιτηδειότητος, οὐ-
δὲν εἰς τοῦτο τοῦ Θεοῦ πονοῦντος, οὐδὲ περισπω-
μένου. οὔτε γὰρ ἀντιπάσχει ποιῶν, ὥσπερ τὰ
φυσικὰ

abeſt; corporum enim iſta ſunt. Sed & ipſe ſemper omnibus adeſt, exemtus ab omnibus: & ejus providentia, quia ipſe ſemper & ubique eſt, & bonus eſt, ad omnes res porrigitur, pro convenienti cuique dignitatis diſtributione. Et ut a lumine ſolis illuſtrantur omnia, & alia vident, alia videntur, alia virent, alia generantur, tum alia candeſcunt, alia nigreſcunt, alia denſantur, alia liquefiunt; & prout cujusque captus eſt, ita unius & magnæ bonitatis ejus absque negotio fit particeps, nihil moleſtiæ in horum ullo habente ſole, neque a ſua beatitate abstracto; Sic multo magis divina bonitate, quæ & ſolem mundo donavit, omnia fruuntur absque illius moleſtia, & bona fiunt, pro ratione ſui captus, nihil idcirco operoſe laborante Deo, neque distracto. Neque enim cum agit, viciſſim patitur,

φυσικὰ πράγματα· οὔτε ἐπείσακτον ἔχει τὴν ἀγαθότητα, ἵνα κάμῃ ποτὲ δαπανωμένη· οὔτε ἄλλοτε ἄλλα πεφυκὼς ἐνεργεῖν, ὥσπερ ἡ ἡμετέρα ψυχή, ἀδυνατεῖ ποτε πρὸς τὴν πρόνοιαν p. 243
τοῦ κόσμου, ἢ πρὸς τὴν ἀνάτασιν ἐκείνην, τὴν a.
ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν, τὸ τοῦ κόσμου τέλος ἐξηρημένον. εἰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τελειωθεῖσα, καὶ εἰς Θεὸν ἀναχθεῖσα, μετεωροπολεῖν λέγεται, καὶ πάντα τὸν κόσμον διοικεῖν· πόσῳ μᾶλλον ὁ τῆς ψυχῆς ὑπαστάτης Θεὸς ἀπερισπάστως προνοήσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων;

Ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα τὰ συμβαίνοντα περὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δοκοῦντας τῶν ἀνθρώπων, b.
ἄξια κινεῖν ἐστι τὴν τῆς προνοίας ἐπιστασίαν. οὐ γὰρ ἀληθές ἐστιν ὃ νομίζομεν, ὅτι ἀγαθοὶ μὲν δυστυχοῦσί ποτε καὶ κακῶς πάσχουσιν, κακοὶ δὲ εὐτυχοῦσί τε καὶ εὐδαιμονοῦσιν· εἴπερ ἀληθῆ ἐστιν ἐκεῖνα, καὶ μὴ μάτην ἐξεφωνήσαμεν πρότερον, ἀποδεικνύντες, ὅτι Ἀγαθός

patitur, ut res naturales: neque adventitiam habet bonitatem, quæ aliquando exhausta deficiat: neque eâ naturâ est, ut aliâs alia agat, sicut noster animus, ac interdum procurando mundo desit, aut contentioni illi ad bonum, qui præcipuus mundi finis est. Nam si humanus animus perfectus, & ad Deum reductus, in sublimi versari, & totum administrare mundum dicitur: quanto magis Deus, auctor animi, citra solicitudinem & occupationem, consulet rebus a se conditis?

At ne illa quidem, quæ iis accidunt, qui boni aut improbi habentur, eam vim habent, ut loco moveant providentiæ curationem. Neque enim verum id est, quod putamus, bonos aliquando calamitosos esse atque miseros, malos vero fortunatos & beatos: si modo illa vera sunt, quæ supra diximus, neque nos canoris nugis occupati fuimus, cum demonstraremus, eum esse

Bonum

ἐστιν ἄνθρωπος, ὁ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν τὸ ἀνθρώπινον ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθείς· καὶ ὅτι ὁ
c. τοιοῦτος οὐδὲ ἀποτυγχάνει ποτὲ ὀρεγόμενος, οὐδὲ περιπίπτει ἐκκλίνων. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδέποτε προσλήψεταί τι κακόν. καὶ γὰρ οἱ ἀπορροῦντες Κακαὶ ταῦτα λέγουσι, τὸ ἀποτυγχάνειν ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτειν οἷς ἐκκλίνομεν· ὥστε οὐ δυστυχεῖ ποτε ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ὡς ἄνθρωπος, οὔτε πρόσττει κακῶς. Πάλιν δὲ κακοὺς ἀνθρώπους πάντες ἂν ὁμολογήσειεν τοὺς παρὰ φύσιν, ὡς ἀνθρώπους, διαζῶντας. οὗτοι δὲ,
p. 244 τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τοῦ ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπιλαθόμε-
a. νοι, τοῦ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν χαρακτηρίζοντος, ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἀνθρώπινον ἀποτίθενται, ἐν ὑγείαις σώματος, καὶ πλούτῳ, καὶ δυναστείαις, καὶ γένει, καὶ τρυφαῖς, καὶ τοῖς τοιούτοις· τὰ δὲ κακὰ, ἐν τοῖς ἐναντίοις. διὸ τῶν μὲν ἐν τούτοις ἀγαθῶν δοκούντων ὀρέγονται· τὰ δὲ, ὡς κακὰ, ἐκκλίνουσιν.

Bonum hominem, qui malum & bonum humanum in rebus noſtræ poteſtati ſubjectis collocaret: ac talis qui ſit, eum numquam fruſtrari adpetendo, neque umquam in id incidere quod declinaret. Quod ſi ita eſt, numquam ei quidquam acciderit mali. Nam & ii qui controverſiam movent, Malum eſſe dicunt, fruſtrari deſideriis, & in ea quæ declines incidere. Quare numquam infortunatus eſt homo bonus, quatenus homo eſt; neque male cum eo agitur. Viciſſim, Malos homines eſſe eos, qui vitam naturæ humanæ contrariam agant, omnes fatentur. Hi vero ſuæ libertatis & poteſtatis obliti, qua natura humana a cæteris diſtinguitur, in rebus externis bonum humanum & malum collocant, in valetudine corporis proſpera, in divitiis, potentiâ, nobilitate, deliciis, & ſimilibus: mala vero in contrariis. Itaque ea quæ in his bona videntur, adpetunt; alia, ut mala, declinant.

σιν. ἀναγκη δὲ, ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἐπειδὴ μή ἐστιν b.
ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖνα, καὶ ὀρεγόμενον ἀποτυγχάνειν,
καὶ ἐκκλίνοντα περιπίπτειν. ταῦτα δὲ ἄμφω,
οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ, οὐδὲ κατὰ τοὺς ἀποροῦντας,
ἀλλὰ κακά. ὥστε οἱ κακοὶ, κακοῖς ὡς ἐπὶ τὸ
πολὺ περιπίπτοντες, ἐὰν ὀλίγον νήψωσιν, αἰ-
σθήσονται, ὅτι οὔτε εὐτυχεῖς, οὔτε εὐδαίμονές
εἰσιν, ἀλλὰ τἀναντία. Καὶν ὑπόθηται δέ τις,
αὐτοὺς ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἢ
καὶ ἀεὶ, εὑρεῖν, ἔτι μᾶλλόν εἰσι κακοδαίμονες.
ὅταν γὰρ τυγχάνωσι τούτων, ἐπιτείνουσι μᾶλ- c.
λον τὴν παρὰ Φύσιν ἑαυτῶν, ὡς ἀνθρώπων, διά-
θεσιν. παντὶ δὲ, τὸ παρὰ Φύσιν αὐτοῦ, κα-
κία καὶ κακοδαιμονία ἐστίν.

Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον βιάζεσθαι χρὴ ταῖς ἀπο-
δεικτικαῖς ἀνάγκαις τοὺς ἀκούοντας, ἀλλὰ καὶ
συμπείθειν, εἰ μέλλουσιν αἱρεῖσθαι τὰ λεγόμενα
περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν δοκούντων ἐν τοῖς

declinant. Neceſſe eſt autem, in externis rebus, cum in noſtra poteſtate ſitæ non ſint, & iis quæ adpetuntur fruſtrari, & in ea quæ declinantur incidere. Quæ utraque ne adverſariorum quidem judicio bona ſunt, ſed mala. Quare mali, cum plerumque in mala incidant, ſi paulisper reſipuerint, intelligent, ſe neque fortunatos, neque beatos eſſe, ſed contra miſeros & infelices. Quod ſi quis vero fingat, eos in rebus externis aut plerumque, aut etiam ſemper, ſecunda fortuna uti; magis etiam infelices erunt. Quum enim iis rebus potiuntur, magis confirmantur in eis adfectus & cupiditates naturæ humanæ repugnantes. Cuilibet autem id quod eſt ipſius naturæ contrarium & malum eſt, & calamitoſum.

Sed quoniam non tantum neceſſitate demonſtrationum cogendi ſunt auditores, verum etiam perſuadendo ad noſtram ſententiam addacendi, ſi eos amplecti velis ea quæ de rebus externis, bonis, ut habentur, & malis, dicuntur;

ἐκτὸς, ὑπομιμνήσκω τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων·
p. 245 ὅτι οὐδὲ τὰ κακὰ λεγόμενα κακά ἐστι, κἂν πό-
a. νους ἔχωσι, κἂν δυσχερείας· οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ, κυρίως ἀγαθά. ἀλλὰ τὰ μὲν λεγόμενα κακὰ, τῶν τε νοσούντων ἰατρεῖαι, καὶ τῶν ὑγιαινόντων γυμνάσια. τὰ δὲ ἀγαθὰ, καὶ αὐτὰ, πρὸς τὴν χρείαν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν λαμβανόντων καὶ τῶν ἀποστερουμένων δίδοται. καὶ γὰρ πλοῦτος, τῷ μὲν χρήσασθαι δυναμένῳ καλῶς, δίδοται διά τε τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ κατὰ τοῦτο ἑαστώνην,
b. καὶ τὴν εἰς ἄλλους εὐποιΐαν, καὶ αὔξησιν τῆς ἀγαθουργοῦ προαιρέσεως· τοῖς δὲ μοχθηροῖς, εἰς τιμωρίαν καὶ κόλασιν. καὶ γὰρ οἱ μὲν φιλάργυροι, πονοῦντες ἅπαντα τὸν βίον περὶ χρημάτισμὸν, μετὰ ἀθυμίας, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ δέους ἀεὶ ἐπηρτημένου, οὐδὲν ἀπολαύουσι τῶν χρημάτων. καὶ τίς ἂν εἴη ταύτης δίκη δικαιοτέρα τε καὶ χαριεστέρα; οἱ δὲ ἄσωτοι πάλιν ὄντες, πενέστεροι τῶν προσαιτούντων εἰσί· καὶ
c. ὑπὸ τρυφῆς δέ τινες διαφθείρονται διὰ τὸν πλοῦτον,

dicuntur; eorum illos commonefacio, quæ ante dicta sunt: nec ea quæ mala dicantur, esse mala, tametsi cum laboribus & difficultatibus conjuncta; neque bona, proprie bona: sed mala quæ putantur, cum ægrotantium medicinas esse, tum valentium exercitationes: bona vero & ipsa pro usu & dignitate tam accipientium quam eorum quibus adimuntur, dari. Nam divitiæ quidem ei, qui recte iis uti potest, contingunt, ut & ipse pro se facilius agitet, & aliis habeat benefaciendi facultatem, & ad beneficæ voluntatis incrementum: improbis vero, in pœnam & castigationem. Etenim avari, per omnem ætatem in congerendis opibus dies noctesque solicite occupati, semper impendente metu, nullum ex pecunia fructum capiunt. Qua pœna quæ justior esse possit, & festivior? Alii rursus, luxurioſi, mendicis sunt egentiores: & præ deliciis pereunt per ipsas divitias,

τον, καὶ κλιμακτῆρσι πολλοῖς περιπίπτουσι, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας κατ' ἀξίαν ἀπατυγχάνουσι, διὰ τὸν πλοῦτον μήτε μανθάνοντες τι ἀγαθὸν, μήτε τὸν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα βίον ἐπιζητοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι. οὕτω δὲ καὶ ὑγείαι, καὶ δυναστείαι, βλάπτουσι καὶ μᾶλλον τοὺς κακούς. καὶ αἱ μὲν, κολαστικῶς· αἱ δὲ, κατὰ τιμωρίαν δίδονται· ἵνα διὰ τῆς ἐπιτριβῆς τῶν παθῶν κορεσθέντες, ἐξεμέσωσί ποτε τὴν ἐμπάθειαν, καὶ πρὸς κόλασιν λοιπὸν καὶ κάθαρσιν ἐπιτήδειοι γένωνται. μέλει γὰρ τῷ προνοοῦντι τῶν ψυχῶν, οὐ τοῦ τὰς ἐνεργείας κατὰ πάθος ἐπέχειν τὰς ψυχὰς ἢ διὰ φόβου ἢ δι' ἕτερα πάθη, ἀλλὰ τοῦ τὴν ἕξιν αὐτὴν τὴν μοχθηρὰν ἀποτρίψασθαι. Καὶ εἴρηται ταῦτα διὰ πλειόνων πρότερον, καὶ ἐκεῖθεν αὐτῶν ὑπομνησθῆναι δεῖ τὸν δεόμενον. καὶ ἀρκεῖ ταῦτα πρὸς τοὺς ἀναιρεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐπιχειροῦντας τοῖς λόγοις. p. 246 a.

vitias, & in maxima pericula incidunt, neque sui ipsorum pro dignitate curam gerunt; ob divitias neque boni quidquam discentes, neque vitam naturæ humanæ convenientem exquirentes & amplectentes. Sic vero & valetudo, sic potentia, nocent maxime improbis: ac partim castigandi, partim ulciscendi caussa tribuuntur, ut incitatione adfectuum saturati, evomant tandem furorem, ac dehinc ad castigationem & purgationem idonei reddantur. Nam curatori animorum id curæ est, non ut animi propter metum aut propter alios adfectus cohibeant actiones ex adfectibus oriundas; sed ut ipse malus habitus & prava consuetudo destruatur. Atque hæc supra dicta sunt copiosius: unde, si cui sit opus, ea repeti poterunt. Ac adversus eos, qui suis disputationibus Dei providentiam tollere conantur, satis multa diximus.

At

b. Ἀλλὰ δὴ τὸ τρίτον τῷ σωτῆρι, κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον· καὶ πρὸς τὸν τρίτον, μετὰ τοῦ σωτῆρος, τῆς ἀθείας λόγον ἴωμεν. ὃς εἶναι μὲν τὰ θεῖα καὶ προνοεῖν τῶν ἀνθρωπίνων ὁμολογεῖ, παρατρέπεσθαι δὲ δώροις, καὶ ἀναθήμασι, καὶ περματίου διαδόσεσιν, ὡς οἱ νῦν οἴονται· ὥστε τοὺς ἀδικοῦντας, καὶ τοὺς πλεονεκτοῦντας καὶ ἁρπάζοντας, ὀλίγην εἰς ταῦτα μοῖραν δαπανῶν-
c. τας, καὶ τοῖς ὑπὲρ τοιούτων εὔχεσθαι προσποιουμένοις καὶ πείθειν διδόντας, καὶ συγχωρεῖσθαι τὰ αὐτὰ ποιεῖν, καὶ δίκην μὴ διδόναι τῆς ἁμαρτίας. τινὲς δὲ τῶν νῦν, καὶ ἄξιον τοῦτο τῆς θείας νομίζουσιν ἀγαθότητος, τὸ συγχωρεῖν καὶ συγγινώσκειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν· ἀδιορίστως, οἶμαι, καὶ λέγοντες, καὶ γινώσκοντες. Τί οὖν πρὸς τοῦτον ἐροῦμεν τὸν λόγον; Διπλοῦν δὴ ὄντα, διαιρετέον αὐτὸν, εἴς τε τὸν ἀδικοῦντα, καὶ τὸν ἀδικούμενον· καὶ σκοπητέον τὴν λεγομέ-

νην

At tertium Servatori, veteri consuetudine. Ad tertiam igitur impietatis rationem, Servatore propitio, accedamus: quæ & esse quidem Numina, & consulere fatetur rebus humanis; sed eadem muneribus & donariis & stipis distributione corrumpi statuit, ut nostræ ætatis homines sentiunt; ita quidem, ut injusti, avari, rapaces, si partem exiguam in hæc impenderint, & in eos erogarint, qui horum caussâ vota se facere & exorare Deum perhibent, non modo pœnas non dent peccati, sed etiam eadem posthac perpetrandi veniam impetrent. E quibus sunt, qui id bonitate Dei etiam dignum esse dicant, connivere & dare veniam delictis: in quo non satis explicate, mihi quidem, & sentire videntur, & dicere. Quid ergo isti rationi respondebimus? Nempe cum duplex ea sit, dividenda est in eam, quæ pertinet ad hos qui injuriam faciunt, & quæ ad illos qui injuriam patiuntur: considerandumque, ista quæ jactatur indulgentia

γην ταύτην συγχώρησιν καὶ συγγνώμην, τί μὲν p. 247
εἰς τοὺς ἀδίκους δρᾷ, πῶς δὲ τοῖς ἀδικουμένοις a.
προσφέρεται.

Εἰ μὲν γὰρ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμόν ἐστι τοῖς ἀδίκοις, τὸ συγχωρεῖσθαι ἀδικεῖν, καὶ μὴ διδόναι δίκην, τάχα ἂν εἴη παρὰ Θεοῦ ἡ συγχώρησις. πᾶν γὰρ ἀγαθὸν ἐκεῖθεν ἐφήκει τοῖς οὖσιν. εἰ δὲ κακὸν τὸ μέγιστόν ἐστιν αὐτοῖς, καὶ συνεργεῖσθαι πρὸς τὸ ἀδικεῖν, καὶ μὴ διδόναι δίκην τῶν ἁμαρτημάτων, πῶς οὖν ἂν εἴη τούτων ὁ Θεὸς αἴτιος; ὃς διὰ πολλῶν ἀποδέδεικται λόγων, τῶν μὲν ἀγαθῶν πάντων αἴτιος ὑπάρχειν, κα- b.
κῶν δὲ ἀναίτιος. ἀδικία τοίνυν, καὶ πλεονεξία, καὶ ἀκολασία, καὶ ὕβρις, παρὰ φύσιν οὖσαι διαθέσεις τῆς ψυχῆς, (εἴπερ τὰ ἐναντία τούτοις κατὰ φύσιν,) δῆλον ὅτι νόσοι καὶ αἶσχη καὶ κακίαι τῆς ψυχῆς εἰσιν. ὁ γοῦν αὔξων ταῦτα τῇ συγχωρήσει, καὶ ἀνίστα καταλιμπάνων, ἐπιτείνει δῆλον ὅτι τὴν κακίαν. εἰ δὲ καὶ δωροδοκῶν αὐτὸ ποιεῖ, πῶς οὐκ ἂν χείρων φαίνοιτο

dulgentia & venia, quid & injustis faciat, & quo modo adfectos injuriis tractet?

Nam si bonum atque utile est injustis, permitti eis injurias, neque pœnas eos dare; fortassis a Deo proficiscatur ista indulgentia. Bona enim omnia inde ad omnia perveniunt. Sin id maximo eis malo est, & adjuvari ad injuriam, & non dare pœnas delictorum; quo pacto istorum auctor erit Deus? quem bonorum omnium auctorem esse, & mali omnis culpâ vacare, multis verbis demonstratum est. Injuria verò, avaritia, luxuria, contumelia, cum adfectiones animi sint naturæ contrariæ, (siquidem horum contraria naturæ sunt consentanea) morbi nimirum & probra & vitia sunt animorum. Quæ qui suâ indulgentiâ fovet atque alit, nec medicinam adhibet, is malitiam utique auget. Id vero si muneribus etiam delinitus facit; an non mediocribus

c. καὶ τῶν μέσων ἀνθρώπων; τίς γὰρ ἐπιμελεῖσθαι τινὸς ἑλόμενος, διὰ δωροδοκίαν αὐτὸ περιορᾷ κακυνόμενον; ἆρα ἰατρὸς τῶν νομίμων ἕλοιτό τις ἂν τῷ βλαπτομένῳ ὑπὸ σιτίων ἢ ποτῶν τινων, δῶρα λαμβάνων, ἢ ἱκετευόμενος, ἐπιτρέπειν αὐτῷ χρῆσθαι τοῖς βλάπτουσιν ἀδεῶς, καὶ συνεργεῖν πρὸς τὴν χρῆσιν; ἀλλὰ τὸν τομῆς ἢ καύσεως δεόμενον ἀτημέλητον ἂν καταλίποι, δώροις πειθόμενος; Εἰ οὖν ἰατρικὴ τῆς πονηρίας ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ δίκη, πῶς δυνατὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἰατρικῆς χείρονα φαίνεσθαι.

p. 248 Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδικουμένων προνοεῖν λεγόμενος, καὶ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, ἴδωμεν ὅπως καὶ τούτοις χρῆται, παραιτητὸς ὢν τοῖς ἀδικοῦσι συνεργεῖν διὰ τὰ δῶρα. Καί τοι, τίς ἂν μέτριος ὢν [στρατηγὸς, δωροδοκούμενος ὑπὸ τῶν] πολεμίων, προδοίη ἂν αὐτοῖς τὸ στρατόπεδον; ἢ ποιμὴν, τοῖς λύκοις τὰ πρόβατα; καὶ τί λέγω

bus etiam hominibus deterior habeatur? Quis enim est, qui suscepta rei alicujus curatione, largitionibus corruptus depravari eam sinat? Numquis ergo germanus medicus, eum qui cibis & potionibus aliquibus laeditur, pretio aut precibus adductus, rebus noxiis audacter frui patietur, & ad earum usum adjutabit? Num ea quæ sectionem ustionemve desiderant, acceptis muneribus, incurata relinquet? Quod si igitur medicina quædam improbitatis est vindicta divina; fieri quî potest, ut sit humanâ medicinâ deterior?

Iam cum eorum etiam qui injuriis adficiuntur, rationem habere dicatur, curamque suscipere; videamus & hos quomodo tractet, siquidem largitionibus eorum, qui injuriam faciunt, flecti se patitur, ut adjuvet eos in facienda injuria. Age vero, quis vel mediocris imperator hostibus ob largitiones prodat exercitum? Quis oves lupis opilio? Et

λέγω ποιμήν; ἆρα οἱ ποιμενικοὶ κύνες ἔλοιντο ἄν, μοῖραν τινὰ τῶν ἁρπασθέντων προβάτων παρὰ τῶν λύκων λαμβάνοντες, ἐπιτρέπειν αὐτοῖς τὰ λοιπὰ διαρπάζειν; πῶς οὖν οὐκ ἀσεβὴς ὁ λόγος, περὶ Θεοῦ τι λέγων, ὅπερ οὐδὲ κυσὶ προσήκει ποιεῖν; Ὅλως δὲ, δώροις παράγεσθαι τὸν Θεὸν ὑπὸ τῶν ἀδικούντων, πῶς ἔχει λόγον; ὑπὸ μὲν γὰρ τῶν εὐσεβούντων δῶρα πολλάκις ὁ Θεὸς ὑποδέχεται, οὐκ αὐτῶν δῆλον ὅτι τῶν δώρων δεόμενος· ἀλλὰ τῶν προσαγόντων, ὥσπερ ψυχικῶς, οὕτω καὶ διὰ τῶν ἐκτὸς, πρὸς αὐτὸν ἀνατεινομένων. καὶ εἰ μὲν προσῆγον οἱ κακοὶ τὰ δῶρα, δίκης τυχεῖν καὶ ἰατρευθῆναι δεόμενοι, τάχα ἂν ἀπεδέχετο τὰ δῶρα ὁ Θεὸς καὶ παρὰ τούτων. εἰ δὲ, ἵνα χείρονες γένωνται· πῶς ἔχει λόγον; κἂν γὰρ μηδὲν ἄλλο ἐπλημμελήσαμεν, ἤρκει τὸ δώροις ἐλπίζειν παραπείθειν τὸν Θεὸν, ἔτι μᾶλλον ἀποστῆσαι αὐτοὺς τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος. b. c.

Tis

Et quid opilionem dico? Num canes paſtorales, acceptâ laceratarum ovium parte, diripiendum reliquum gregem lupis concedunt? Et quî non erit impia ratio, quæ Deo id tribuat, quod & canibus ſit indignum? Denique omnino, ab injuſtis Deum, largitionum ope, ſeduci, quid habet rationis? Nam a religioſis quidem hominibus ſæpe munera Deus acceptat, non quod his egeat ſcilicet, ſed quia ii a quibus offeruntur, ut animis, ita etiam externis rebus ad eum ſe convertunt. Quod ſi munera improbi offerrent, orantes pœnam ſibi irrogari, & adhiberi medicinam; fortaſſis ne ipſorum quidem munera Deus repudiaret. Sin, ut deteriores fiant; quæ ratio eſſe poſſit? Nam, ſi nihil aliud peccaremus, illud ipſum, quod ſperaremus Deum nos muneribus corrupturos, ſatis eſſet quo magis etiam ab ejus familiaritate removeremur.

Quæ

Τίς οὖν ἐστιν οὗτος ὁ λόγος, πολὺς περιφερόμενος; καὶ πόθεν ἔχει τὴν ἀρχήν; ὁ λέγων, δώροις, καὶ ἀναθήμασιν, εὐχαῖς τε καὶ
p.249 εὐποιΐαις, καὶ ἱκετείαις, μεταπείθεσθαι τὸ
a. θεῖον; καὶ συγγινώσκειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν; ἴσως γὰρ οὐ μάτην πιστεύεται. Μή ποτε οὖν, ἁπλῶς μὲν οὕτω λεγόμενος, [οὔτε εὐσεβὴς] οὔτε ὅσιος ἀποδέχεσθαι· μεταμελομένων δὲ γνησίως τῶν ἁμαρτανόντων, ταῦτα συντελεῖ πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ θεῖον ἐπιστροφὴν, τεκμήρια τῆς μεταμελείας γινόμενα, καὶ τῆς οὐ μόνον κατὰ ψυχὴν ὑποκατακλίσεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σῶμα, γονυκλινούντων τε, καὶ προσκυλιομένων, καὶ τὰ
b. ἐκτὸς ἀνατιθέντων τε, καὶ δαπανώντων εἰς τὰ τῷ θεῷ ἀρεστά, οὔτε γὰρ, ἁμαρτανόντων ἡμῶν, ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται, ἢ ὀργίζεται, ἢ χωρίζεται ἐξ ἡμῶν· οὔτε μεταμελομένων ἡμῶν, αὐτὸς ἐπιστρέφεται, ἢ πρόσεισιν ἡμῖν ἀγαθυνθείς. ἀνθρωπικὰ γὰρ ταῦτα, καὶ πόῤῥω τῆς κατὰ

Quæ eſt igitur iſta ratio, pervulgata illa quidem, & unde ortum ſuum habet, quæ muneribus, & donariis, & precibus, & beneficiis, & ſupplicationibus ait a ſententia deduci Deum, flectique ut veniam det peccantibus? Fortaſſis enim non temere fides ei adhibetur. Videndum igitur, ne, ſiquidem hoc ita ſimpliciter dicatur, nefas ſit utique dictu, & ſine ſcelere probari non poſſit; ſed, ſi eos, qui peccarunt, ex animo delictorum pœnitet, conducant iſta ad reverſionem ad Deum, cum ſint argumenta pœnitentiæ, & ſubmiſſionis non animi modo, ſed etiam corporis, cum genibus flexis & proſtrati res externas offerunt, & ſumtus faciunt in ea quæ Deo grata eſſe queant. Neque enim, cum nos delinquimus, Deus aut avertitur, aut irafcitur, aut recedit a nobis: neque, pœnitentibus nobis, ipſe revertitur, aut accedit ad nos placatus. Humana iſta ſunt, & a divina beatitate,

κατὰ πάντα ἀμεταβλήτου θείας μακαριότητος. ἀλλ' ἡμεῖς, κακυνθέντες διὰ τῆς εἰς τὸ πονηρὸν φύσιν ἐκπτώσεως, καὶ ἀνομοιωθέντες πρὸς τὴν θείαν ἀγαθότητα, διὰ τοῦ ἄδικοι καὶ ἀνόσιοι καὶ ἄφρονες γίνεσθαι, ἀποσπῶμεν ἑαυτοὺς ἐκεῖθεν· οὐ δυνάμενοι μὲν οὐδέποτε φυγεῖν τὴν ἐπὶ πάντα διήκουσαν αὐτοῦ πρόνοιαν· ἀλλ' ὡς νοσοῦντες τότε δὲ ἑαυτοὺς τῇ τῆς πονηρίας ἰατρικῇ, τῇ δίκῃ, ἐπίβασιν ἐν ἑαυτοῖς παρέχομεν, πρὸς τὴν τοιαύτην πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Θεοῦ ἐπιτηδείους ἑαυτοὺς παρέχοντες. ἀνακτώμενοι δὲ τὸ κατὰ φύσιν ἑαυτῶν, καὶ πρὸς αὐτὸν ὁμοιούμενοι, (ὁμοίωσις δὲ πρὸς Θεὸν, δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι) πρόσιμέν τε αὐτῷ, καὶ οἰκειούμεθα. καὶ ταύτην τὴν ἡμῶν ἐπιστροφὴν πρὸς αὐτὸν, ὡς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς λέγομεν· τοιοῦτόν τι πάσχοντες, οἷον οἱ πέτρας τινὸς παραλίας κάλων ἐξάψαντες, καὶ τῷ ἐκεῖνον ἐπισπᾶσθαι ἑαυτούς τε καὶ τὸ ἀκάτιον τῇ πέτρᾳ προσαι-

c.

p. 250 a.

titate, ab omni parte immutabili, remotissima. Sed nos depravati, & contra naturam prolapsi, divinæque bonitatis dissimiles facti per injustitiam, impietatem atque amentiam, ipsi nos a Deo avellimus. Et providentiam quidem ejus ad omnia pertinentem numquam effugere possumus: sed tunc, veluti ægrotantes nostrâ culpâ, vindictæ, quæ medicina est improbitatis, aditum in nobis ipsis præbemus, ad hoc genus providentiæ & curæ divinæ idoneos nos præbentes. Tum vero, recuperato statu naturæ consentaneo, recuperatique similitudine cum Deo, (ea vero Dei similitudo est, sapientiâ duce fieri justum & sanctum) Deum accedimus, & cum Deo conjungimur. De hac autem nostra ad eum conversione perinde loquimur, ac si Deus ad nos converteretur: non secus atque il qui fune marinæ petræ injecto, quia per illum & se ipsos & naviculam ad rupem adtrahunt,

προσεύγοντες; καὶ δι' ἀπειρίαν τοῦ γινομένου δοκοῦντες οὐκ αὐτοὶ προσιέναι τῇ πέτρᾳ, ἀλ-
b. λὰ τὴν πέτραν κατ' ὀλίγον ἐπ' αὐτοὺς ἰέναι. μεταμέλειαι δὲ, καὶ ἱκετεῖαι, καὶ εὐχαὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀναλογοῦσι τῷ κάλῳ. διὰ γὰρ ἐκείνων τοῖς ἀποσπασθεῖσιν ἡ ἐπιστροφὴ οὐχὶ λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ γινομένη· τῷ τοὺς μὲν ἀδικηθέντας παρ' ἡμῶν, ἢ ὑβρισθέντας, ἢ ὁπωσοῦν ἐπηρεασθέντας, θεραπεῦσαι, αὐτοὺς, ἢ ἀπογόνους αὐτῶν· μισῆσαι δὲ τὴν ἀδικίαν· καὶ τῷ, τοὺς ἀδίκους ἀποστραφέντας, τοῖς τὸ δίκαιον ἀσπαζομένοις συζῆν, ἑαυτοὺς κολάζοντας.
c. καὶ [ἕως] ἂν τελέως καθαρθῶμεν, δεῖ ταύτῃ κεχρῆσθαι συνεχῶς, μὴ ἐκλυομένους τοῖς διαλείμμασι, καὶ ἑαυτῷ γινόμενον δίκην.

Τεκμήριον δὲ καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ὄντως μεταμελείας, τὸ μηκέτι τὰ αὐτὰ ἁμαρτεῖν, μηδὲ τὰ ἐκείνων ἐλάττονα. δεῖ γὰρ ἀνισοτοιχοῦντα, ὥσπερ οἱ πλέοντες, ἐπὶ τὸ ἐναντίον μεθίστασθαι.

hunt, ob imperitiam ejus rei non se putent ad rupem accedere, sed rupem paulatim ad ipsos adpropinquare. Nam pœnitentia, supplicationes, vota, & similia, funis illius rationem habent. Per eas enim res datur avulsis reditus: qui fit non dictis, sed factis; cum læsos a nobis, aut contumelia vel damno quocumque adfectos, officiis prosequimur, vel ipsos, vel eorum posteros; cum odimus injuriam; cum injustos aversati, eorum consuetudinem qui justitiam venerantur, experimus, nosque ipsos castigamus. Et, donec plane repurgati fuerimus, hac conversione continenter est utendum, nec languescendum intermissionibus: & quemque in se ipsum vindicare oportet.

Evidens autem argumentum atque effectus est veræ pœnitentiæ, rursus nec eadem committere, ac ne minora quidem illis. Debemus enim tamquam navigantes, navi in alteram partem inclinante, in contrariam transire partem.

στασθαι. Ὅτι δὲ ἡ ἀληθὴς μεταμέλεια ἀρκεῖ πρὸς τελείαν κάθαρσιν, δῆλον ἐκ τοῦ, καὶ τὸν Θεὸν εἰς τοῦτο τὸ τέλος ὁρᾶν τῆς καθάρσεως. πάντα γὰρ τὰ εἰς ἡμᾶς γινόμενα, κολαστικά τε, καὶ τιμωρὰ, καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν ᾅδου, τέλος ἔχει τὸ μεταμεληθῆναι τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς ἑαυτῆς ἀτυχήμασι, καὶ μισῆσαι μὲν τὴν κακίαν καὶ τὴν παρὰ φύσιν ζωὴν, ἑλέσθαι δὲ ἑκοῦσαν καὶ ἀσπάσασθαι τὴν ἀρετήν. καὶ ἐπιστημονικαί τινές εἰσι τῆς λογικῆς ψυχῆς τελειότητες, ἐάν τις ἑαυτῷ γένηται δίκη. τάχα [δὲ] καὶ θᾶττον οὗτος κατορθοῖ, διὰ τὸ αὐτοπροαιρέτως κολάζεσθαι, καὶ γὰρ ὀδύνης χρεία, καὶ λύπης, τοῖς διὰ τρυφὴν καὶ ἡδονὴν ἁμαρτοῦσιν. οἱ γὰρ γνησίως μεταμελόμενοι, ταῖς πικροτάταις τοῦ συνειδότος αἰκίαις ἑαυτοὺς κολάζουσιν· αἵτινες ὀδυνηρότεραι τῶν σωματικῶν εἰσι κολάσεων, καὶ τηκτικώτεραι, καὶ μᾶλλον ἐκείνων δυσπαραμύθητοι. p. 251 a. b.

Ταῦτα

partem. Veram autem pœnitentiam satis ad perfectam purgationem esse, constat ex eo, quod & Deus hunc purgationis finem spectat. Omnis enim castigatio & ultio, quæ nobis infligitur tam hic, quam apud inferos, eum finem habet, ut animam suarum calamitatum peccatorumque pigeat, utque improbitatem & vitam naturæ repugnantem oderit, utque ultro amplectatur & diligat virtutem. Suntque etiam perfectiones quædam animæ rationalis ad scientiam pertinentes, cum quis ipse sibi fit vindicta. Atque hic fortassis citius rem bene gerit, quod ultro & sua sponte castigatur. Cruciatum enim & dolorem animi postulant, qui deliciis & voluptatum illecebris inescati peccaverunt. Quos enim vere delictorum & peccatorum pœnitet, hi acerbissimis conscientiæ cruciatibus se ipsos mulctant: qui magis dolorifici sunt, & ad macerandum animum majorem vim habent, quam corporis cruciatus, & consolationem minus admittunt.

Hæc

Ταῦτα πρὸς τὴν τρίτην ἀθεΐαν εἰρήσθω, χεί-
c. ριστην οὖσαν ἐν ταῖς τριυλῖς. ἀκρεττότερον γὰρ,
μὴ εἶναι μᾶλλον, μηδὲ προνοεῖν, ἢ ὄντα τινα,
καὶ προνοεῖν δοκοῦντα, ἐπιβουλεύειν τοῖς προνοου-
μένοις. τοῦτο γὰρ κακῶς εἶναι ἐστίν. αἱρούμε-
θα δὲ μὴ εἶναι μᾶλλον, ἢ κακῶς εἶναι. τούτου
δὲ αἴτιον, τὸ ὑπέρτερον εἶναι τὸ ἀγαθὸν τοῦ
ὄντος, καὶ εἶναι καὶ τοῦ ὄντος ἀρχὴν τὸ ἀγα-
θόν· ὥστε καὶ τέλος πάντων ἐκεῖνο, καὶ ἐκεί-
νου ἕνεκα πάντα. καὶ γὰρ καὶ τὸ εἶναι, ὡς
p. 352 ἀγαθὸν, ἀσπαζόμεθα. διὸ, ὅταν κακῶς ὦμεν,
a. ἀγαπῶμεν μᾶλλον μὴ εἶναι.

Πλείονας δὲ ἴσως, ὡς πρὸς τὸν προκείμενον
σκοπὸν, προῆχθην εἰπεῖν περὶ τῶνδε τῶν προ-
βλημάτων· διότι πάσης εὐζωΐας, καὶ τελειω-
σεως ψυχικῆς, ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶν ἡ πρὸς
τὸν Θεὸν ἀνάτασις, διά τε τῶν ὀρθῶν περὶ
αὐτοῦ προλήψεων, ὅτι τέ ἐστι, καὶ
προνοεῖ

Hæc contra tertium impietatis genus dicta sunto, quod trium illorum pessimum est. Optabilius est enim, potius non esse, neque providere; quam, si sis, & providere videaris, iis insidiari quibus provideas. Hoc enim est male esse. Malumus autem non esse, quam male esse. Cujus rei causa est, quod BONVM ESSE sublimius atque melius sit quam ESSE, & quod Bonum sit etiam ejus, quod est, principium. Quare finis etiam omnium hoc est; & hujus causâ fiunt omnia. Nam & ipsum Esse, tanquam Bonum, amplectimur. Quare, cum male nobis est, non esse malumus.

Longius vero fortasse, quam hoc institutum postulabat, explicandis hisce quæstionibus sum provectus; eo quod omnis honestæ vitæ & perfectionis animi principium & finis est ad Deum conversio, cum & vere de eo sentimus, *esse Deum, & consulere rebus humanis*, &

προνοεῖ καλῶς, καὶ δικαίως τὰ πάντα κατευθύνει· καὶ διὰ τοῦ πείθεσθαι καὶ εἴκειν ἑκόντα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γινομένοις, b.
ὡς ὑπὸ ἀρίστης γνώμης ἐπιτελουμένοις. κἂν γὰρ αὐτοκίνητος ᾖ ἡ ψυχὴ καὶ αὐτεξούσιος, καὶ ἐν ἑαυτῇ τὰς ἀρχὰς ἔχῃ τῶν τε ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν· ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ παρήχθη τοιαύτη, ἑαυτὴν κινοῦσα. διὸ ἕως μὲν ἐρρίζωται τῷ ἑαυτῆς αἰτίῳ, καὶ σώζεται, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἔχει τελειότητα, μεθ' ἧς αὐτὴν ὑπέστησεν ὁ Θεός· ἀποσπάσασα δὲ ἑαυτὴν, καὶ ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ ἀποῤῥιζώσασα ἐκεῖθεν, μαραίνεται καὶ φθίνει, αἰσχρὰ καὶ ἀσθενὴς γινομένη, ἕως ἂν c.
πάλιν ἐπιστραφῇ καὶ ἑνωθῇ πρὸς τὴν αἰτίαν, καὶ οὕτως ἀπολάβῃ τὴν ἑαυτῆς τελειότητα. ἀδύνατον δὲ ἐπιστραφῆναι γνησίως, μὴ τούτων ἐν αὐτῇ τῶν τριῶν προβλημάτων γνωστικῶς τε καὶ ζωτικῶς διηρθρωμένων. τίς γὰρ ἂν θέλοι πρὸς τὸ μὴ ὂν ἀναπτεινεσθαι; ἢ τὸ ὂν μέν, μηδὲν

& *bene juſteque* omnia gubernare; & cum *paremus atque ultro cedimus iis, quæ ab ipſo geruntur, tamquam ab optimo conſilio profectis.* Etſi enim per ſeſe mobilis eſt anima, & ſui juris, & in ſeſe principia habet bonorum & malorum; tamen a Deo ita condita eſt, ut ſe ipſa moveret. Quapropter dum ſuo auctori tamquam radici inhæret, conſervatur, & ſuam habet perfectionem, cum qua Deus eam condidit: ſin ab eo ſeſe avellerit, & ſuam quaſi radicem (quantum in ipſa eſt) deſeruerit; marceſcit & contabeſcit, turpis & infirma facta, donec denuo ad ſuum auctorem converſa, cum eoque conjuncta, perfectionem ſuam recuperet. Neque vero fieri poteſt, ut vere convertatur, niſi tribus his quæſtionibus & mente perceptis, & ipſa vivendi ratione comprobatis. Quis enim aut ad id quod non ſit, convertatur? aut quod, cum ſit,

δὲν δὲ φροντίζον ἡμῶν; ἢ τὸ ἂν μὲν, καὶ φροντίζον, ἐπὶ κακῷ δὲ καὶ ἐπὶ βλάβῃ τὴν φροντίδα ποιούμενον;

fit, nil nos curet? aut quod, cum & fit, & curet, illam curam malo fine ac nocendi studio susceperit?

---

p. 253 a.

ΚΕΦ. λϑ'.

Ὅταν μαντικῇ προσίῃς, μέμνησο, ὅτι, τί μὲν ἀποβήσεται, οὐκ οἶδας, ἀλλὰ ἥκεις ὡς παρὰ τοῦ μάντεως αὐτὸ πευσόμενος· ὁποῖόν δέ τι ἐστὶν, ἐλήλυθας εἰδώς, εἴπερ εἶ φιλόσοφος. εἰ γὰρ ἔστι τι τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, πᾶσα ἀνάγκη, μήτε ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι, μήτε κακόν. Μὴ φέρε οὖν πρὸς τὸν μάντιν ὄρεξιν ἢ ἔκκλισιν· μηδὲ τρέμων b. αὐτῷ πρόσει, ἀλλὰ διαγνωκὼς, ὅτι πᾶν τὸ ἀποβησόμενον, ἀδιάφορον, καὶ οὐδὲν πρὸς σέ· ὁποῖον δ' ἂν ᾖ, ἔσται αὐτῷ χρήσασθαι καλῶς, καὶ τοῦτο οὐθεὶς κωλύσει. Θαῤῥῶν οὖν, ὡς ἐπὶ συμβού-

CAPVT XXXIX. (Nobis Cap. XXXII.)

Cum ad consulendum vatem accedis, memento, quid sit quidem quod eventurum sit, ignorare te, venire autem, ut ex vate id cognoscas; sed quale illud sit, priusquam accesseris, tibi cognitum esse, si modo sis philosophus. Quod si enim ex eorum est numero quæ in nostra non sunt potestate, necesse est utique, nec bonum illud esse, nec malum. Quare ad vatem adpetitionem ne adferas, aut declinationem: neque tremens eum accede, sed ut qui compertum habeas, quidquid eventurum sit, id indifferens esse, & nihil ad te pertinere; qualecunque vero id fuerit, fore ut tibi eo recte liceat uti, neminemque fore qui prohibere hoc possit. Itaque fidenti animo ad

Deos,

συμβούλους ἔρχου τοὺς θεούς. καὶ λοιπὸν, ὅταν τί σοι συμβουλευθῇ, μέμνησο τίνας συμβούλους παρέλαβες, καὶ τίνων παρακούσεις ἀπειθήσας. Ἔρχου δὲ ἐπὶ τὸ μαντεύεσθαι, καθάπερ ἠξίου Σωκράτης, ἐφ' ὧν ἡ πᾶσα σκέψις τὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν ἔκβασιν ἔχει, καὶ οὔτε ἐκ λόγου, οὔτε ἐκ τέχνης τινὸς ἄλλης ἀφορμαὶ δίδονται πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ προκείμενον. ὥστε, ὅταν βαίσῃ συγκινδυνεῦσαι φίλῳ ἢ πατρίδι, μὴ μαντεύεσθαι, εἰ συγκίνδυνευτέον. καὶ γὰρ, ἂν προείπῃ σοι ὁ μάντις φαῦλα γεγονέναι τὰ ἱερὰ, δῆλον, ὅτι θάνατος σημαίνεται, ἢ πήρωσις μέρους τινὸς τοῦ σώματος, ἢ φυγή· ἀλλ' αἱρεῖ ὁ λόγος, καὶ σὺν τούτοις παρίστασθαι τῷ φίλῳ, καὶ τῇ πατρίδι συγκινδυνεύειν. Τοιγαροῦν τῷ μέλλοντι μάντει προσέχε, τῷ Πυθίῳ, ὃς ἐξέβαλε τοῦ ναοῦ τὸν οὐ βοηθήσαντα ἀναιρουμένῳ τῷ φίλῳ. c. p. 254 a.

Deos, tamquam ad consiliarios, accede. Deinde vero etiam, quum tibi aliquid consultum fuerit, memento, quosnam adhibueris consiliarios; & quibus inobediens futurus sis, si non parueris. Accede autem ad vatem consulendum, quemadmodum Socrates voluit, iis de rebus, in quibus tota consideratio ad eventum refertur, & ubi nec ex ratione, nec ex alia quadam arte subsidia suppetunt ad id, de quo agitur, perspiciendum. Sic, ubi tempus postulaverit, ut pro amico aut pro patria periculum suscipias, non consulere vatem debebis, sitne illud suscipiendum. Nam si vel maxime praedixerit tibi vates, infausta fuisse auspicia, adparet quidem, aut mortem tibi significari, aut membri alicujus truncationem, aut exilium: at ratio suadet, etiamsi haec eventura sint, tamen amicum non deserere, & discrimen pro patria non recusare. Itaque majori illi vati attendito, Pythio, qui e templo eum ejecit, qui amico, cum interficeretur, opem non tulerat.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὰ πρὸς ἀνθρώπους καθήκοντα, καὶ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, μέλλων περὶ τῶν πρὸς ἑαυτὸν καθηκόντων λέγειν, εἰδέ τι μέσον εἶδος, ἅμα καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν καθῆκον ἀπαιτοῦν, τὸ τῆς μαντείας. Τριχῇ δὲ
b. διαιρεῖ τὸν λόγον· λέγων, περὶ τίνων χρὴ μαντεύεσθαι, καὶ πῶς διακείμενον μαντεύεσθαι, καὶ πῶς τοῖς μαντεύμασι κεχρῆσθαι. ἤρξατο δὲ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ μέσου, τάχα καὶ πρῶτον αὐτὸ δοκιμάζων εἶναι· πῶς χρὴ διαθέντα ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ μαντεύεσθαι ὅλως εἶναι· ὅτι οὔτε ὄρεξιν προβαλλόμενον, οὔτε ἔκκλισιν. ἐπεὶ ἀνάγκη, τρέμοντα προσιέναι τῇ μαντείᾳ· εἰ μὲν ὀρεγόμεθα, δεδοικότες μὴ ἀδύνατον αὐτὸ εἶπῃ ὁ μάντις· εἰ δὲ
c. ἐκκλίνομεν, δεδοικότες μὴ προαγορεύῃ ἔσεσθαι αὐτό. Πῶς οὖν ὑπάρξει τὸ μήτε ὄρεξιν μήτε ἔκκλισιν προσαγαγεῖν; ἐὰν ἐννοήσῃς, φησὶν, ὅτι τῶν

COMMENTARIVS.

Post officia adversus homines & Deum, de cujusque officiis erga se ipsum dicturus; medium quoddam genus esse vidit, quod officium & erga Deum & erga nos ipsos postularet, divinationem. Tripertita est autem oratio. Nam & quibus de rebus sint consulendi vates dicit, & quo animo adeundi, & quo pacto responsis eorum sit utendum? Auspicatus autem est a medio, quod ipse primum fortasse statuit: *quo animo sit adeundus vates; scilicet & adpetitione & declinatione sepositâ.* Nam *trementes accedamus* necesse est; sive adpetimus, timentes ne id fieri posse neget vates; sin declinamus, timentes ne id fore prædicat. Quo pacto autem & adpetitionem & declinationem vitabimus? Si cogites, inquit, externa

τῶν ἐκτός ἐστι ταῦτα, περὶ ὧν μαντευόμεθα. περὶ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν οὐ χρεία μαντείας. τίς γὰρ μαντεύσεται, εἰ χρὴ τῶν κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐκκλίνειν; εἰ οὖν τοῦτα περὶ ὧν μαντευόμεθα, τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, εἰ πλευστέον, εἰ γαμητέον, εἰ τὸν ἀγρὸν ὠνητέον· τῶν δὲ μὴ ἐφ' ἡμῖν οὔτε ὀρέγεσθαι χρὴ, οὔτε ἐκκλίνειν αὐτά· δῆλον, ὅτι οὐ χρὴ τῷ μάντει προσφέρειν ἢ ὄρεξιν, ἢ ἔκκλισιν, καὶ γὰρ, τί τὸ ἀποβαῖνόν ἐστιν, οὐκ ἴσμεν· αὐτὸ γοῦν τοῦτο παρὰ τοῦ μάντεως ἥκομεν πευσόμενοι. ἀλλ' οποῖόν ἐστι, φησὶν, οἶδας, ἐὰν ἦς φιλόσοφος· ὅτι τῶν μὴ ἐφ' ἡμῖν οὔτε ἀγαθόν ἐστιν οὐδὲν, οὔτε κακόν· ὥστε οὐδὲ ὀρεκτὸν, οὐδὲ ἐκκλιτόν. καὶ γὰρ οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, καὶ τὰ σημεῖα συγχεῖσθαί φασιν ὑπὸ τῆς τῶν μαντευομένων ὀρέξεως· καὶ τοῦτο δέ σοι πρὸς ἀταραξίαν συντελέσει μαντευομένῳ, τὸ εἰδέναι, ὅτι, p. 255 a. b.

externa esse ea, de quibus vatem consulimus. Nam in iis quae nostrae potestati parent, vate non est opus. Quis enim ex illo quaerat, an res naturae consentaneae sint expetendae, eidemque contrariae declinandae? Si igitur ea, de quibus percontamur, *non penes nos sunt*; ut, an sit navigandum? an contrahendum matrimonium? an ager emendus? tum, si quae penes nos non sunt, nec adpetenda, nec declinanda sunt; ad vatem nec adpetitionem, nec declinationem adferendam esse constat. *Quid* enim *eventurum* sit, *ignoramus*: igitur *id unum quaesituri accedimus ad vatem. Sed cujusmodi id sit, nosti*, inquit, *siquidem es philosophus*; nempe, eorum quae nostri arbitrii non sunt, neque bonum esse quidquam, neque malum; eoque nec adpetendum, nec declinandum. Nam harum rerum periti, signa etiam dicunt aviditate consultorum confundi. Atque hoc tibi vatem consulenti ad animi constantiam conferet, quod

ὅτι; ἀποῖα ἂν ᾖ τὰ ἀποβαίνοντα, ἐπὶ σοί ἐστιν ὠφεληθῆναι ἀπ' αὐτῶν· καὶ ὅσῳ μᾶλλον δυσχερέστερα, τοσούτῳ μᾶλλον ὠφεληθῆναι, καλῶς αὐτοῖς χρώμενον. θαῤῥῶν οὖν, φησὶ, ταῦτα, καὶ μηδὲν δεδοικώς, ἔρχου ἐπὶ τὴν θείαν συμβουλήν.

Εἶτα λοιπὸν τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καθῆκον· ὅτι, ὅταν συμβουλευθῇς, ἀκολούθει πάν-
c. των τοῖς συμβουλευθεῖσι. ὁ γὰρ Θεῷ συμβουλεύσαντι μὴ πειθόμενος, τίνι ἂν πεισθείη; καὶ μέντοι τὸ ἀπειθεῖν ποτε τοῖς μαντεύμασιν, οὐκ ἄλλαχόθεν γίνεται, ἢ ἐκ τοῦ ὀρέξεις οἰκείας καὶ ἐκκλίσεις προβάλλεσθαι. ὥστε τὸ μήτε ὀρεγόμενον μήτε ἐκκλίνοντα προσιέναι, μὴ μόνον εἰς τὸ θαῤῥοῦντα καὶ μὴ τρέμοντα προσιέναι συντελεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πείθεσθαι τῇ θείᾳ βουλῇ.

Εἶτα ἐφεξῆς ἐπάγει περὶ τῶν ὧν χρὴ
p. 256 a. μαντεύεσθαι· ὅτι περὶ ἐκείνων μὲν τῶν πραγμάτων,

quod ſcis, *quidquid eveniat, penes te eſſe fructum ex eo capere;* eoque majorem, quo res aſperiores fuerint, ſi tu modo recte illis uſus fueris. *Fidenti igitur* (inquit) *animo*, & nihil iſtorum metuens, ad expetendum divinum conſilium accede.

Sequitur deinde officium adverſus Deum; ut *datum conſilium* omnino *ſequaris*. Qui enim Deo ſuadenti non obtemperarit, cuinam obtemperabit? Quod vero aruſpicum reſponſis aliquando non obtemperatur, illud ipſum in cauſſa eſt, quod noſtras adpetitiones & declinationes non coërcemus. Quare nec adpetentem nec declinantem accedere, non illud modo confert, ut fidenter & absque trepidatione accedas; ſed & hoc, ut divino conſilio pareas.

His expoſitis, ſubjicit, *quibus de rebus ſint conſulendi vates?* iis nimirum, quarum exitus ſit nobis

μάτων, ἂν τὸ τέλος ἄδηλόν ἐστιν ἡμῖν, ἕως ἂν ἐκβῇ τὸ πρᾶγμα· οὐ δυναμένων ἡμῶν ἀπὸ φρονήσεως, ἢ τῆς περὶ ἐκεῖνα τὰ πράγματα τέχνης καὶ ἐμπειρίας, τὸ τέλος ἐννοῆσαι. οὐδεὶς γὰρ ἂν μαντεύσαιτο, εἰ χρὴ τραφῆναι ἢ καθευδῆσαι τὸν ἄνθρωπον· δεῖται γὰρ τούτων πάντως τὸ ζῷον. ἀλλ' οὐδὲ, εἰ χρὴ φιλοσοφῆσαι, ἢ κατὰ φύσιν ζῆν· δῆλα γάρ ἐστι b.
ταῦτα τῷ ἔμφρονι, ἐπωφελῆ ὄντα. οὐδὲ, ὁπόσιος ἔσται ὁ κτιζόμενος οἶκος· ἡ γὰρ τέχνη προείληφε τὸ εἶδος. οὐδὲ ὁ γεωργὸς, εἰ χρὴ σπεῖραι, ἢ φυτεῦσαι· τῷ γὰρ γεωργῷ ταῦτα ἀναγκαῖα. τὸ δὲ πότε, ἢ πῇ, ἢ ποῖα σπέρματα ἢ φυτὰ, εἰ μὴ προείδισται ταῦτα, ἢ ἄλλως ἐν ἀρχῇ ἐστι, μαντεύσαιτο ἄν. καὶ εἰ πλευστέον, μάλιστα τοῦ καιροῦ μὴ πάντῃ ἀδείους ὄντες, οὐ μέντοι μαντευτέον, εἰ χρὴ προελθεῖν εἰς ἀγορὰν, ἢ ἐπὶ τὸν ἀγρὸν ἐξελ- c.

nobis incertus ante rem peractam; cum ex ingenio, & arte ad illas pertinente, atque experientia, exitum animo prospicere non possumus. Nemo enim vatem consulit, an homini cibo & somno sit utendum? omnino enim his eget animal. Nec, an philosophandum sit, aut naturæ congruenter vivendum? cordato enim homini perspicuum est, hæc esse utilia. Neque, domus quæ ædificatur, qualis sit futura? ars enim formam ejus antea delineavit. Nec agricola quærit, sit-ne plantandum aut serendum? hæc enim agricolæ sunt necessaria. At, quonam tempore, aut ubi loci, aut qualia semina, qualesque plantæ, si hæc ante usitata non fuerint, aut non ita pridem innotuerunt, talia fortasse quæret ex vate. Item, an navigandum sit; alieno præsertim & periculoso tempore. Non tamen rogandus vates, an prodeundum sit in forum, aut exeundum in agrum,

Quam-

θεῖν· καίτοι τούτοις ἔπεταί τι τέλος ποτὲ δ' σχεδὸν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ νοῦν ἐκβαίνει· ἀρκεῖ δὲ, ὡς ἔοικε, τὸ ἐπὶ πλεῖστον, πρὸς τὸ μὴ δεῖσθαι μαντεύεσθαι. ἐπεὶ, κἂν ἐκ λίγου τινὸς ἡ τέχνης ἀφορμαὶ διδῶνται πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ προκείμενον, οὐ πάντως ἀναγκαῖα ἔσται ἡ ἔκβασις. οὔτε γὰρ ἡ φύσις, οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε ἡ προαίρεσις ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἀναγ-
μ.257 καίαν ἔχουσι τὴν ἔκβασιν. ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ ὡς
a. ἐπὶ τὸ πολὺ, πρὸς τὸ μὴ δεῖσθαι μαντείας. τὸ γὰρ ἐπὶ πάντων ἐθέλειν μαντεύεσθαι, δειλοὺς ποιεῖ, καὶ ἀπράκτους, καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα νομίζειν παρασκευάζει.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ἄξιον ἐπισκέψεως, εἰ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν ὅλως οὐ μαντευτέον· πῶς χρὴ ὑπολαβεῖν περὶ τῆς ψυχῆς; πότερον θνητή ἐστιν, ἢ ἀθάνατος; καὶ, εἰ χρὴ τῷδέ τινι διδασκά-
b. λῳ χρήσασθαι; πολλοὶ γὰρ τῶν παλαιῶν φαίνονται περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων ἐρωτήσαντες καίτοι

Quamvis enim & hæc aliquando eventus incommodus sequatur; plerumque tamen ex sententia succedant: id autem, quod frequentius accidit, haruspicina egere non videtur. Licet enim ex ratione aliqua aut arte præsidia suppetant ad perspiciendum id quod propositum est; non tamen eventus erit omnino necessarius. Neque enim natura, neque ars, neque consilium & voluntas in rebus externis necessarium habent eventum: attamen id quod plerumque fit, satis cansæ est, cur vate non egeamus. Nam divinatio de rebus omnibus, timidos reddit & ignavos, &, ut parva magni fiant, facit.

Illud vero considerationе dignum est, an de rebus nostræ potestati subjectis vates omnino consulendi non sunt; verbi caussa, quo modo sentiendum sit de anima, sitne ea mortalis an immortalis? aut, an hoc præceptore sit utendum? Constat enim, multos veterum de rerum natura consuluisse oracula: quamvis,

καίτοι τὸ ὑπολαμβάνειν τοίως ἢ τοίως, ἡμέτερον φαμὲν, καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἶναι. μήποτε οὖν τὰ ἀποδείξει λογικῇ ληπτὰ, δι' ἀποδείξεως δεῖ μανθάνειν; οὕτω γὰρ ἡ ἐπιστημονικὴ γενήσεται γνῶσις, ἐὰν ἀπὸ τῆς αἰτίας ἡ ἀπόδειξις γένηται. τὸ δὲ ἀκοῦσαι παρὰ Θεοῦ, ὅτι ἀθάνατός ἐστιν ἡ ψυχὴ, πίστιν μὲν ποιεῖ βεβαίαν, ὡς εἰκὸς, οὐ μέντοι ἐπιστήμην τοῦ πράγματος. εἰ δέ τις ἀξιοῦται παρὰ Θεοῦ καὶ τὰς αἰτίας μανθάνειν, καὶ ἐπιστήμων γίνεσθαι, ἄλλο τοῦτο εἶδός ἐστι τῆς ἀγαθότητος, καὶ οὐ τὸ μαντικόν. τοῦτο γὰρ ἔοικεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τὰς ἀδήλους ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἐκβάσεις προαγορεύειν. διὸ καὶ εἰ ἠρώτησάν τινες περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων, ἀλλὰ σπάνιοί γε οὗτοι, καὶ οὐχ οἱ πρωτεύσαντες ἐν φιλοσοφίᾳ, ἀλλ' οἱ συνειθισμένοι πιστευτικὴν ἔχειν καὶ οὐκ ἐπιστημονικὴν πίστωσιν τοῦ Θεοῦ βουλομένου, ὡς ἔοικεν, αὐτοκίνητον οὖσαν τὴν ψυχὴν, δι' ἑαυτῆς τὸ ἀληθὲς ἰδεῖν.

p. 558

quamvis, hoc aut illo modo sentire de rebus, nostrum opus esse dicamus, & in nostra potestate situm. Videntur autem ea quæ ratione percipi ac demonstrari possunt, ex demonstratione cognoscenda esse. Sic enim scientifica parabitur cognitio, si per causam demonstratio facta fuerit. Audisse autem ex Deo, immortalem esse animam, fidem quidem firmam parit, uti par est, non tamen rei scientiam. Si quem vero causas etiam edocere dignatur Deus, & scientem reddere, aliud hoc divinæ bonitatis genus est, non illud quod in divinatione inest; cujus munus est, exitus actionum humanis ingeniis obscuros prædicere. Quamobrem etsi quidam de rerum natura oracula consuluerunt; tamen hi & rari fuere, nec principes philosophorum, sed ii qui credere aliquid, quam scientia rem comprehendere, maluerunt: cum quidem probabile sit, velle Deum, ut anima per se mobilis, per sese etiam verum cernat.

Atque

Ἀμέλει καὶ ὁ Ἐπίκτητος, καὶ ὁ Σωκράτης, ἐοίκασιν ἀπαγορεύειν ἐκεῖνα ἐρωτᾶν, ἃ δύναται καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ γινώσκειν. τοιγαροῦν οὐδὲ ἀποδέχεται τὸν ἐρωτῶντα, εἰ χρὴ συγκινδυνεύσαι τῷ φίλῳ ἢ τῇ πατρίδι. ὁ γὰρ
b. ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει συγκινδυνεύειν. κἂν δύσκολα οὖν μαντευθῇ τινα, οὐδὲν ἧττον χρὴ συγκινδυνεύειν. τίς οὖν χρεία τοῦ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐρωτᾶν, ἐφ' οἷς δῆλόν ἐστι τὸ πρακτέον; Φαίνεται δὲ ὁ Θεὸς καὶ τοῖς ἐρωτήσασί ποτε, εἰ χρὴ τὸν ἱκέτην ἐκδοῦναι, πάνυ μεμφόμενος. ὃ γὰρ ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει δεῖν πράττεσθαι, ταῦτα δεῖ ποιεῖν, καὶ μὴ ἐρωτᾶν, κἂν ἔπηταί τι δύσκολον ἡμῖν περὶ τὸ σῶμα, ἢ τὰ
c. ἐκτός. χρὴ γὰρ τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν προτιμᾶν τῶν τοῦ σώματος, ἢ τῶν ἐκτὸς, καὶ τούτων εἰς ἡμᾶς ἐχόντων τὴν ἀναφοράν.

Ἀποδείξας δὲ, ὅτι οὐ χρὴ περὶ τῶν τοιούτων μαντεύεσθαι, ἐκ τοῦ, ὁποῖα ἂν γένη-

Atque adeo Epictetus quoque, & Socrates, illa ſciſcitari vetare videntur, quæ anima per ſe cognoſcere poteſt. Eum certe non probat Epictetus, qui roget, *an periculi ſocietas pro patria aut amico ſit ineunda*. Recta enim ratio præſcribit, diſcrimen illud non eſſe recuſandum. Quamvis igitur difficilia quædam prædicta fuerint; nihilominus ſubeundum periculum. Quorſum igitur adtinet de iis interrogare, de quibus conſtat quid ſit agendum? Illud etiam patet, Apollinem iis qui rogarunt, an ſupplex dedendus eſſet, graviter ſuccenſuiſſe. Quæ enim recta ratio fieri jubet, ea facienda ſunt, nec de his interrogandum, licet cum moleſtiis atque periculis corporum & fortunarum conjuncta fuerint. Oportet enim noſtrum bonum anteferre bonis corporis & rebus externis, licet & hæ ad nos quodammodo referantur.

Poſtquam vero demonſtravit, de hujuſmodi rebus non conſulendos eſſe vates,

eo

γένηται τὰ ἱερὰ, δεῖν πάντως συγκινδυνεύειν, πιστοῦται τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν Θεὸν ἐκβαλεῖν τὸν μὴ βοηθήσαντα ἀναιρουμένῳ τῷ φίλῳ. δύο γάρ τινες εἰς Δελφοὺς ἀπιόντες, λῃσταῖς περιπεπτώκασι· καὶ τοῦ ἑτέρου ὑπ' αὐτῶν ἀναιρουμένου, ὁ ἕτερος, ἢ φυγὼν, ἢ ἀδεῶς μὴ ἐπαμύνας, ἦλθεν εἰς τὸ μαντεῖον· καὶ ὁ Θεὸς ἐξέβαλεν αὐτὸν, εἰπών· p. 359 a.

Ἀνδρὶ φίλῳ θνήσκοντι παρὼν πέλας οὐκ ἐπαμύνας,
ἦλυθες οὐ καθαρός· περιμαλλέος ἔξιθι σηκοῦ.

Καὶ δῆλον μὲν, ὅτι, καὶ βουλόμενος, οὐ πάντως ἂν ἐρρύσατο τοῦ θανάτου τὸν φίλον· ἀλλ' ὅμως ἔδει συγκινδυνεῦσαι, καὶ συναποθανεῖν, εἰ καὶ τοῦτο ἦν ἀνάγκη βοηθοῦντα παθεῖν. διὰ τὴν προαίρεσιν οὖν ταύτην, ἀκάθαρτον αὐτὸν ἔκρινεν ὁ Θεὸς, ὡς προδόντα τὸν φίλον διὰ τὴν περιττὴν περὶ τὸ σῶμα συμπάθειαν· ὥσπερ ἐπ' ἄλλου, καὶ ἀποτυχίας γενομένης, τὴν προαίρεσιν ὅμως b.

eo quod, cujuscumque modi victimæ fuerint, omnino tamen auxilium patriæ & amico sit ferendum; idem etiam *Apollinis* auctoritate confirmat, *qui eum, qui amico, cum interficeretur, opem non tulisset, fano ejecerit.* Nam duo Delphos petituri, in latrones inciderunt, a quibus cum alter interficeretur, alter aut fuga elapsus, aut alioqui non opitularus, ad oraculum venit; e quo eum ejecit Apollo, his verbis:

Cede meis adytis, cadit reus; intereuntem
Qui socium non juveris, etsi proximus esses.

Quanquam autem constat, eum, quamvis voluisset, utique amicum periculo mortis non erepturum fuisse; tamen periculi societas non fuit deserenda, sed ferendum auxilium, licet una pereundum fuisset. Ob eam igitur voluntatem Deus eum pollutum judicavit, ut qui ex nimio corporis amore amicum deseruisset: quemadmodum in alio voluntatem

probavit

ὅμως ὁ Θεὸς ἀπεδέξατο. πάλιν γὰρ ἄλλων δύο τι-
νῶν λῃσταῖς περιπεσόντων, καὶ τοῦ ἑτέρου κρατη-
θέντος ὑπὸ τῶν λῃστῶν, ὁ ἕτερος ῥίψας ὡς κατὰ
λῃστοῦ τὸ ἀκόντιον, ἐκείνου μὲν διήμαρτεν, ἔβαλε δὲ
c. τὸν φίλον καὶ ἀνεῖλε· καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ μαντεῖον, οὐκ
ἐτόλμησεν εἰσελθεῖν, ὡς ἀκάθαρτος τῷ φόνῳ τοῦ φί-
λου. καὶ ὁ Θεὸς ἐξεφώνησε πρὸς αὐτὸν τάδε τὰ ἔπη·

Ἔκτεινας σὸν ἑταῖρον, ἀμύνων· οὐ σε μιαίνει
αἷμα φόνου· σὺ πέλαις καθαρώτερος ἢ πάρος
ἦσθα.

Εἰ γοῦν ἀπὸ τοῦ φόνου τοῦ φίλου οὐ μόνον οὐκ
ἐμολύνθη, ἀλλὰ καὶ καθαρώτερος γέγονεν ἢπερ
ἦν πρότερον, διὰ τὴν ἐρρθὴν προαίρεσιν· δῆ-
λον, ὅτι οὐκ ἐν τῇ πράξει, ἀλλ' ἐν τῇ προ-
p. 260 αἱρέσει τῶν ἀνθρώπων, τὸ κατορθοῦν ἐστι, καὶ
a ἁμαρτάνειν. Ἐπιστῆται δὲ χρὴ, ὅτι καὶ ταῦ-
τα τὰ προσεχῶς εἰρημένα, ἀφ' οὗ ἐπεσημηνά-
μην, καὶ τὰ ἑξῆς ῥηθησόμενα πάντα, πρὸς
μέσην ἕξιν ἁρμόττει, τὴν ἡδὴ πως προσεκο-
φυΐαν, καὶ ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὖσαν. καὶ γὰρ
ἐνταῦ-

probavit Deus, quamvis adverso eventu. Cum enim rursus alii duo in latrones incidissent, & alter a latronibus esset comprehensus; alter, conjecto in unum e latronibus jaculo, eo frustratus, amicum percussit & interemit. Profectus igitur ad oraculum, ædem, ut cæde amici pollutus, ingredi non est ausus. Deus autem hos versus edidit:

Te cruor haud maculat: nunc purior, atque fuisti. Est occisus enim tibi, dum defendis, amicus.

Si igitur cæde amici non modo non pollutus est, sed purior etiam factus, quam fuerat, ob bonam voluntatem; constat, recte facta non in casu atque eventu, sed in consilio & voluntate posita esse. Considerandum autem est, & hæc, quæ modo dicta sunt, (ex quo significavi,) & quæ deinde dicentur omnia, referri ad medium habitum ejus qui nonnullos progressus habet, & in philosophia versatur. Etenim & hoc

ἐνταῦθα, εἴπερ εἶ, φησί, φιλόσοφος· καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς πολλαχοῦ τὸ τοιοῦτον ἐπισημαίνεται.

& hoc loco ait, *Siquis* sæpius etiam tale quid *dem es philosophus:* & significatur. in iis, quæ sequuntur,

---

ΚΕΦ. μ'.

Τάξον τινὰ ἤδη χαρακτῆρα σαυτῷ καὶ τύπον, ὃν φυλάξεις ἐπί τε σεαυτοῦ ὢν, καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνων.

CAPVT XL. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 1.)

Præscribe jam tibi formam aliquam atque typum, quem serves, sive solus tecum sis, sive in hominum congressu versaris.

ΚΕΦ. μά. b.

Καὶ σιωπὴ τὸ πολὺ ἔστω· ἢ λαλείσθω τὰ ἀναγκαῖα, καὶ ὀλίγων. σπανίως δέ ποτε, καιροῦ παραπαλοῦντος ἐπὶ τὸ λέγειν, λέξον μὲν, ἀλλὰ περὶ οὐδενὸς τῶν τυχόντων· μὴ περὶ μονομαχιῶν, μὴ περὶ ἱπποδρομιῶν, μὴ περὶ ἀθλητῶν, μὴ περὶ βρωμάτων ἢ πομάτων, τῶν ἁπλουστάτων· μάλιστα δὲ μὴ περὶ ἀνθρώπων, ψέγων, ἢ ἐπαινῶν, ἢ συγκρίνων.

CAPVT XLI. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 2.)

Et quidem silentium tene ut plurimum: aut necessaria loquere, & pauca. Raro vero aliquando, tempore invitante te ad verba facienda, dices tu quidem, sed non de rebus trivialibus; non de gladiatorum spectaculis, non de circensibus, non de athletis, non de cibis aut potionibus, quæ ubivis in sermonem veniunt: maxime vero, non de hominibus, neque vituperans, neque laudans, neque alium cum alio conferens.

ΚΕΦ.

c. ΚΕΦ. μβ'.

Ἂν μὲν οὖν οἷός τε ᾖς, μετάγαγε τοῖς σοῖς λόγοις καὶ τοὺς τῶν συνόντων ἐπὶ τὸ πρόσῳκον. εἰ δὲ ἐν ἀλλοφύλοις ἀπολῃφθεὶς τύχοις, σιώπα.

CAPVT XLII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 3.)

Quod si igitur potes, tuis sermonibus sermones etiam eorum, quibuscum versaris, eo quo decet transduc. Sin ab extraneis fueris circumventus, tacito.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐντεῦθεν τὰ πρὸς ἑαυτὸν καθήκοντα τῷ πεσῶς προκεκοφότι καὶ ἤδη φιλοσοφοῦντι παραδοὺς, Τάξαι, φησὶν, ἤδη χρὴ, καὶ ὁρίσαι χαρακτῆρα διαγωγῆς τὸν καθήκοντα τῷ τοιούτῳ βίῳ, πρὸς ὃν χρὴ καὶ τὰ κατὰ μέρος συναρμόττειν. οἷς ἐπεξιὼν αὐτὸς, δι' αὐτῶν καὶ τὸν ὅλον χαρακτῆρα τοῦ βίου παρίστησι, παραγγέλλων φυλάττειν αὐτὸν, ἐφ' ἑαυτοῦ τε ὄντα καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνοντα. τοῦτο δὲ οἶμαι σημαίνει, τὸ δεῖν ἀεὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν ταυτότητι διαμένειν, μίαν τὴν αὐτοῦ ζωὴν ἀεὶ διαζῶντα· καὶ μὴ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσι, p. 261 A.

COMMENTARIVS.

Hinc incipiens, ejus qui aliquantum profecit, & jam philosophatur, officia erga se ipsum tradere: *Constituenda jam* (inquit) *atque definienda est certa quædam ætatis degendæ ratio*, ipsi vitæ generi consentanea, ad quam singulæ actiones sunt dirigendæ. Quas ipse auctor recensens, per eas formam & normam totius vitæ præscribit, *sive solus sis, sive inter alios versaris*, tenendam: illud scilicet indicans, in eodem statu & habitu, quoad fieri possit, perseverandum esse; & suam cuique vitæ rationem servandam; **nec externorum casuum**

πίπτουσι, ποικίλοις οὖσιν, Εὐρίπου δίκην συμμεταβρέοντα. ἐλέγετο οὖν καὶ ὁ Σωκράτης ἐν b. τῷ αὐτῷ καταστήματι ἀεὶ ὁρᾶσθαι, καὶ μήθ' ὑπὸ τῶν ἡδέων, μήτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν δοκούντων, μετακινεῖσθαι, διὰ τὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ζωὴν ἀεὶ τὴν ἑαυτοῦ διαζῆν. Καὶ τάχα αὐτός ἐστιν ὁ εἷς χαρακτὴρ, ὃν δεῖ τάξαι καὶ ὁρίσαι, ὃν ἐνεδείξατο συντόμως διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι δεῖ τὸν αὐτὸν φυλάττειν, ἐφ' ἑαυτοῦ τε ὄντα, καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνοντα.

Τῶν δὲ οἰκείων τῷ τοιούτῳ χαρακτῆρι πρῶτον καὶ κυριώτατον· Σιωπὴ, φησὶ, τὸ πολὺ ἔστω. ἡ γὰρ ὅλη σπουδὴ τῶν παιδευτικῶν λόγων ἐστὶν ἐπιστρέψαι τὴν ψυχὴν εἰς ἑαυτὴν, ἀπό τε τῶν ἐκτὸς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀλόγων ἐν αὐτῇ παθῶν, καὶ τοῦ σώματος· ὥστε τὴν ἑαυτῆς ζωὴν τὴν αὐτὴν ἀεὶ ζῆν. Πρὸς δὲ τοῦτο ἡ σιωπὴ τὰ μέγιστα συντελεῖ. διὸ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τῆς καθ' ἑαυτοὺς διαγωγῆς ἀρχὴν ἀνυσιμωτάτην συνέταττον τὴν πενταετῆ σιωπήν. ὥσπερ

suum varietate, Euripi instar, mutandam. Socrates certe fertur, eodem semper habitu fuisse, a quo nec lætis nec tristibus rebus dimoveretur, quod unam eamdemque vitæ rationem, suam utique, perpetuo sequeretur. Ac fortasse est hic unus ille *vitæ typus*, quem constituere ac definire debemus; quem breviter indicavit, cum ait, *Eumdem esse servandum, sive tecum agas, sive cum aliis versaris.*

Ejus autem typi, sive formæ, primum & maxime proprium est *frequens silentium.* Omnis enim institutionis ratio eo refertur, ut & a rebus externis, & a brutis suis adfectibus, & a corpore, ad se ipsum revocetur animus, ut suam vitam, quæ semper eadem esse debet, vivat. Quam ad rem *silentium* plurimum confert. Quæ causa Pythagoreis fuit, efficacissimum disciplinæ suæ jaciendi fundamentum, quinquennii silentium.

ὥσπερ γὰρ αἱ αἰσθήσεις ἔξω τείνουσι τὴν ψυχὴν, συνεργοῦσαν αὐταῖς, ὡς δηλοῦσιν οἱ μύοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅταν ἑαυτοὺς βούλωνται συναγαγεῖν,
p. 262 καὶ συστρέψαι, καὶ διεγεῖραι τὸ προσεκτικὸν τῆς
a. ψυχῆς· οὕτω καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, οὐ συνεργούσης τότε ταῖς αἰσθήσεσιν, ἀλλ' αὐτῆς ἐνεργούσης, ἐκχέει μᾶλλον τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ ἔξω. καὶ ταύτης τῆς ἐκχύσεως ἴαμα, ἡ σιωπή. οὐ παντελῆ δὲ σιωπὴν ἐπιτάττει. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἐκεῖνο τὸ εἶδος παρακαλεῖ τὸ Πυθαγόρου, τὸ παντελέως ἀνειμένον καὶ θεοειδὲς, ἀλλ' ἐπὶ τὸ
b. πολιτικὸν, καὶ συμμετρότερον ἀνθρώποις. ἢ οὖν σιωπᾶν, φησὶ, χρὴ· ἢ λαλεῖν τὰ ἀναγκαῖα, καὶ διὰ βραχέων, ἐρωτῶντά τε καὶ ἀπεκρινόμενον. καὶ συντόμως ὥρισε τὸ εἶδος ἐκείνων περὶ ὧν χρὴ λαλεῖν, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα χρὴ εἶναι ταῦτα, πρός τε τὴν κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς διαγωγὴν, καὶ τὴν τοῦ ζώου χρείαν. τὰ γὰρ τοιαῦτα, καὶ ὀλίγα ὄντα, καὶ πραγμα-

tium. Ut enim ſenſus animum, ipſis operam navantem, ad externa trahunt; (quod ii declarant, qui, cum ſeſe colligere volunt, & in ſeſe deſcendere, & animi attentionem excitare, claudunt oculos:) ſic animum etiam oratio, tum non tam operam navantem ſenſibus, quam per ſeſe ipſum agentem, magis ad externa effundit: cujus effuſionis remedium eſt ſilentium. Nec tamen perpetuum indicit ſilentium, neque ad Pythagoricum illud genus prorſus ſacrum & divinum adhortatur; ſed ad civile, & hominibus adcommodatius. *Aut igitur tacendum eſt*, inquit; *aut neceſſaria dicenda, & pauca*, ſive interroges, ſive reſpondeas. Ac formam eorum, de quibus ſit dicendum, compendio deſcripſit: ea eſſe *neceſſaria* oportere, cum ad vitam degendam naturæ animi conſentaneam, tum ad uſum animantis. Nam talia cum & pauca ſint, &

ad

πραγματικώτερα, καὶ μὴ διάκενα, μηδὲ ἀόριστα, οὐ ταράττει ὁμοίως, οὐδὲ διασπᾷ τὴν φαντασίαν πρὸς τὸ ἀόριστον. ὥρισε δὲ καὶ τὸ τοῦ λόγου εἶδος, ὅτι σύντομον, καὶ δι' ὀλίγων βραχέων. εἰ γὰρ τὸ περιφαντάζεσθαι τὰ πράγματα περὶ ὧν ὁ λόγος, καὶ μὴ καταπρατεῖν αὐτῶν τῆς οὐσίας, πολυλογίαν ποιεῖ· τὸ διαβαίνειν εὐθυβόλως εἰς αὐτὰ τὴν νόησιν, καὶ τὸ συνηρημένον τῆς οὐσίας αὐτῶν καὶ κυριώτατον ὁρᾶν, καθ' ὃ ὑφέστηκεν ἕκαστον, καὶ τὸν λόγον τὸν περὶ αὐτῶν εἰς τὰ κυριώτατα συνηρημένον περιφαίνει. c.

Εἰ δέ ποτε, φησὶ, χρεία καὶ μακροτέρου γένηται λόγου, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, λέγειν, οὐκ ἐρωτῶντα μόνον ἢ ἀποκρινόμενον, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτοῦ τὸν λόγον ἀποτείνοντα,) κἂν τὸ τοῦ λόγου οὖν εἶδος ἀμείφθῃ ποτὲ δι' ἀνάγκην, ἀντὶ βραχέος μακρότερον γενόμενον· ἀλλὰ τῶν γε πραγμάτων, περὶ ὧν οἱ λόγοι, τὸ εἶδος τὸ p. 263 a.

ad res agendas pertineant, nec inania sint & indefinita; non æque turbant & abstrahunt cogitationem ad res infinitas. Descripsit & formam orationis, eam oportere succinctam esse, & *brevem*. Nam, si vagari, & in superficie hærere earum rerum de quibus sermo habetur, nec earum naturam habere perceptam, loquacitatem gignit; e contrario, si mens eas directe intueatur, & naturam earum velut in fascem collectam & vim ac præcipua capita perspexerit; sermo etiam qui de eis habebitur, ad præcipua capita revocatus, erit brevis.

Si quando autem, inquit, pluribus etiam verbis erit opus: (hoc enim sibi vult verbum *dicere*; cum non respondemus tantum, aut interrogamus; sed cum quis solus loquitur & perpetua utitur oratione:) si igitur, inquit, orationis aliquando necessario mutata forma fuerit, ut pro breviori longior sit adhibenda; at rerum tamen, de quibus verba

τὰ αὐτὸ μενέτω τῷ προτέρῳ· περὶ ἀναγκαίων γινομένου τοῦ λόγου, ἢ προτρέποντος ἐπ' ἀρετὴν, ἢ διδάσκοντος, ἢ συμβουλεύοντες, ἢ παραμυθουμένου, ἢ συζητοῦντος τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀλήθειαν, ἢ τοῦ Θεοῦ τήν τε ὑπεροχὴν καὶ τὴν πρόνοιαν ἀνευφημοῦντος, καὶ σύλληψιν πρὸς τὸν κατὰ φύσιν βίον αἰτοῦντος δι' εὐχῆς· ἀλλὰ μὴ περὶ τῶν τυχόντων, περὶ ὧν οἱ τυχόντες διαλέγονται. μήτε οὖν περὶ μονομαχιῶν, ἢ ἱπποδρομιῶν, ἢ τῶν τοιούτων· μήτε βρωμάτων, ἢ πομάτων, οἷς ἡδέσθαι καὶ ὁ δεῖνα χρῶνται. οἱ γὰρ περὶ τῶν τοιούτων λόγοι, καὶ τὴν φαντασίαν αὐτοῖς προσηλοῦσιν· ἔστι δὲ ὅτε καὶ τὴν ὄρεξιν συνεφέλκονταί τε, καὶ συντυποῦσιν ἑαυτοῖς τὴν ζωήν.

Μάλιστα δὲ, φησὶ, μὴ περὶ ἀνθρώπων ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ψέγοντα, ἢ ἐπαινοῦντα, ἢ συγκρίνοντα, ὅτι ὁ δεῖνα τοῦδε καλλίων ἢ χείρων, κατὰ τάδε ἢ τάδε. καὶ ὅτι

fiunt, genus idem cum priore maneat: ut de rebus necessariis sermo habeatur, sive ad virtutem adhortando, sive docendo, sive consulendo, sive consolando, sive de veritate naturaque rerum inquirendo & disputando, sive Dei excellentiam & providentiam celebrando, & auxilium ad degendam vitam naturæ congruentem votis ab illo exposcendo; *non* autem *de rebus vulgaribus*, de quibus verba fieri vulgo solent. Neque igitur *de compositionibus gladiatorum*, *neque de ludis Circensibus*, aut id genus aliis: neque *de cibis ac potu*, quibus hic vel ille utatur. Nam qui sermones hujusmodi de rebus habentur, cogitationem etiam illis adfigunt: atque interdum etiam adpetitum adtrahunt, & vitam sibi conformem faciunt.

In primis vero vetat, *ne de hominibus verba faciamus*, *sive vituperando*, *sive laudando*, *sive comparando*, illum hoc esse honestiorem aut deteriorem, in his aliisve rebus.

Nam,

ὅτι μὲν καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῶν λόγων ἐπὶ τὸ ἐντὸς τείνεσθαι ποιεῖ τὴν ψυχὴν, ἐαυτῆς ἀφιστα-
μένην, καὶ ἀλλοτριοπραγμονοῦσαν, καὶ μα- p. 264
ταιοπονοῦσαν, δῆλόν ἐστι. Διὰ τί δὲ; μάλι- a.
στα μὴ περὶ ἀνθρώπων, ψέγοντας, ἢ ἐπαινοῦντας, ἢ συγκρίνοντας; Τί γὰρ ἔχει τοῦτο χεῖρον ἐκείνων; ἢ πρῶτον μὲν οὗτος; πρὸς ἓν ὁ λόγος, εἴπερ ἀρχὴν [ἐποιήσατο] τοῦ Φιλοσοφεῖν, ἐκείνων ὡς ἐπίπαν ἀπέστη τῶν σπουδασμάτων περὶ μονομάχους, καὶ ἀθλητὰς, καὶ τὰ τοιαῦτα, περὶ δὲ ἀνθρώπων μᾶλλον ἂν ποιοῖτο τοὺς λόγους. πρὸς ἃ οὖν ἐπιρρεπῶς ἔχει, τούτων μάλιστα αὐτὸν ἀναχαιτίζει· ὡς εἰ b.
ἔλεγε, σὺ μάλιστα τοῦτο φυλάττου. ἔπειτα, τῶν αὐτῶν παθῶν ὁμοίως κινουμένων ἐφ' ἑκατέρου τῶν λόγων, (καὶ γὰρ συμπάθειαι, καὶ ἀντιπάθειαι, καὶ ἐπὶ τούτων καὶ ἐπ' ἐκείνων συγκινοῦνται τοῖς περὶ αὐτῶν λόγοις,) ἰδιόν τι πάθος ἀκολουθεῖ τοῖς κριτικοῖς τῶν ἀνθρώπων λόγοις, τὸ ὑπεροπτικὸν καὶ τετυφωμένον. ὁ γὰρ κρί-

Nam, hoc quoque ſermonum genus facere, ut animus ad externa feratur, a ſemet ipſo averſus, alienaque curet, & fruſtra laboret, perſpicuum eſt. Cur vero *maxime* vetat, *ne de hominibus loquamur, vituperando, laudando aut comparando?* Quid enim hoc habet pejus cæteris? Nempe primum illud, quod is cum quo agitur, initio ſuſceptæ philoſophiæ, illis ſtudiis gladiatorum & pugilum & ſimilibus relictis, de hominibus potius loqui amat. Ad quæ igitur præ cæteris propenſus eſt, ab iis eum maxime retrahit; quaſi dicat, hoc tu maxime caveto. Deinde, cum iidem adfectus æque utrisque ſermonibus moveantur; (nam & ſtudia & odia tam in his quam in illis concitantur, cum verba de iis fiunt:) peculiaris etiam quidam adfectus eos comitatur, qui ſibi cenſuram de hominibus ſumunt, nempe deſpicientia & ſuperbia. Nam

qui

ων ἀνθρώπων βίους, ὡς ὑπερέχων αὐτῶν ποιεῖται τὴν κρίσιν. καὶ γὰρ νεμεσητὴ μᾶλλον ἡ ἁμαρτία ἡ περὶ τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρωπίνων βίων, ἥπερ ἡ ἐν τοῖς παίζουσι διαμαρτάνουσα.

c. Οὐ μόνον δὲ, φησὶ, τοῦ λέγειν τὰ τοιαῦτα ἀφεκτέον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀκούειν. καὶ γὰρ δι' ἀκοῆς φαντασίαι κινοῦνται καὶ ὀρέξεις ἄλογοι τῶν ἀκουόντων. καὶ μέντοι καὶ οἱ λέγοντες τὰ τοιαῦτα, ὅταν τινὸς τῶν σεμνοτέρων δοκούντων παρόντος μὴ ὑποσταλῶσιν, ἀναιδέστεροι γίνονται, καὶ παῤῥησίαν ἀναίσχυντον καὶ ἀκατάπληκτον ἐν ἑαυτοῖς τρέφουσι. διό φησιν, εἰ μὲν οἷός τε εἶ, μέταγε τοὺς τοιούτους τῶν συνόντων λόγους ἐπὶ τοὺς σπουδαιο-
p. 265 τέρους. εἰ δὲ ἀπολῃφθῇς ἐν ἀνθρώποις
a. κατ' ἄλλο εἶδος ζωῆς τὸ διεφθαρμένον τρεφεῖσί τε καὶ συνεθισθεῖσιν, οὓς ἀλλοφύλους ἐκάλεσε· σιώπα, φησὶ, καθαίρων ἑαυτὸν μετὰ τῆς σιωπῆς τῷ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστροφῇ.

qui vitas hominum judicat, sic judicium fert, quasi illis esset superior. Atque etiam odiosius peccatum est, in dijudicanda hominum vita errare, quam in rebus ludicris.

Neque vero dicendis solum istis, sed audiendis etiam est abstinendum. Nam & per auditum vanæ cogitationes excitantur & appetitiones brutæ audientium. Ad hæc, qui talia dicunt, nisi auctoritate gravis alicujus viri deterreantur, fiunt impudentiores, & audaciam inverecundam nihilque reformidantem alunt. Quamobrem ait: *siquidem potes, traduc tales sermones eorum, quibuscum versaris, ad res graviores. Si vero circumventus fueris ab hominibus, qui aliud vitæ institutum sequuntur*, prava institutione & consuetudine corrupti, *tacето*, (inquit) ipse te silentio repurgans, & conversione ad temet ipsum.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. μγ'.

Γέλως μὴ πολὺς ἔστω· μηδὲ ἐπὶ πολλοῖς, μηδὲ ἀνειμένος.

CAPVT XLIII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 4.)

Risus ne multus sit, nec ob multa, nec effusus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὸ κοινὸν παράγγελμα τῷ φιλοσοφοῦντι τῆς ἐν ταὐτῷ τοῦ ἤθους μονῆς, πρὸς ἣν μεγάλην ἡ σιωπὴ μοῖραν συμβάλλεται, τὴν μεγίστην ἐκτροπὴν τῆς περιχαρείας ἀναστέλλει, τὴν διὰ τοῦ γέλωτος· διὰ ταύτης ἴσως καὶ τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ τῆς λύπης ἐνδεικνύμενος. τῆς γὰρ ψυχικῆς περιχαρείας ὑπερέκχυσίς ἐστιν ὁ γέλως. διὸ γίνεται τοῦ πνεύματος ἀνοιδισμοῦ, καὶ ψόφον καχλασμῷ παραπλήσιον ἀποτελοῦντος. ἐκτρέπει οὖν τὴν καταστηματικὴν καὶ ἴλεω διάθεσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ὥσπερ καὶ τὸ κλαίειν καὶ τὸ ἀνακωκύειν, ἐκ τῶν ἐναντίων, λυμαίνεται τὴν ἐν συμ- b. c.

 μετρίας

COMMENTARIVS.

Poſt commune præceptum philoſophanti datum, ut in iisdem moribus permaneat, quam ad rem plurimùm conferat ſilentium: maximum vitium exſultantis Lætitiæ reſtringit, quæ *Riſu* declaratur: eademque fortaſſe ratione etiam contrarium huic vitium, nimiam Mœſtitiam, improbat. Nam lætantis animi ebullitio quædam *riſus* eſt; fitque ſpiritu intumeſcente, & ſonitum edit ebullitioni non diſſimilem. Evertit igitur conſtantem & placidam animi corporisque habitudinem; quemadmodum &, ab altera parte, ploratus & ejulatus moderationis

μετρίας ταυτότητας. διὰ ταῦτα οὖν χρὴ φυλάττεσθαι τὸν γέλωτα, μάλιστα τὸν ἐπὶ πολλοῖς. κἂν χρεία ποτὲ γέλωτος, ἵνα μὴ ἀμειδεῖς τελείως μένοντες, τό τε ἦθος τὸ ἑαυτῶν δυσκολώτερον ἐργασώμεθα, καὶ τοῖς συνοῦσι σκαιοὶ καὶ χαρίτων ἐπιδεεῖς δόξωμεν· ἀλλ' ὀλίγα ἐστὶ τὰ γέλωτος ἄξια. ὁ οὖν ἐπὶ πολλοῖς γελῶν, δῆλός ἐστι ῥᾳδίως ὑπὸ περιχαρείας χαυνούμενος. διὸ οὐδὲ πολλάκις χρὴ τοῦτο
p. 266 a. πάσχειν, οὐδὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμένειν γελῶντα· ῥυτὸς γὰρ ὁ πολύς· οὔτε ἐκκεχυμένον εἶναι καὶ συγκεχωρημένον τελέως τὸν γέλωτα· ταῦτα γὰρ οἶμαι νῦν τὸ ἀνειμένον σημαίνειν· ἀλλὰ μειδιάματι μᾶλλον ἐοικέναι, ἐν τοῖς χείλεσιν ὀλίγην τὴν παραλλαξιν ἐργαζόμενον.

rationis ſtabilitati obſtat. Ob hæc itaque riſus eſt vitandus, *frequens* præſertim. Quod ſi quando riſum res poſtulet, ne ſine ullo riſu moribus aſperioribus evadamus, & familiaribus ſtupidi & gratiæ omnis expertes videamur, pauca certe riſu digna ſunt. Unde qui crebro ridet, eum adparet facile efferri lætitia. Quamobrem id non ſæpe admittendum eſt; nec diu durare debet riſus; (hic enim eſt *multus*, quem dicit;) nec effuſus eſſe, neque immodicus; (hic enim eſt, puto, quem ἀνειμένον nunc dicit:) ſed labiis leviter diductis fieri, ut non magna vultus adpareat mutatio.

ΚΕΦ. μδ'.

Ὅρκον παραίτησαι, εἰ μὲν οἷόν τε, πάντα· εἰ δὲ μή, ἐκ τῶν ἐνόντων.

CAPVT XLIV. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 5.)

Iuſjurandum recuſa, ſi fieri poteſt, omnino; ſin minus, quoad fieri poterit.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Καὶ ἐν τούτῳ τῷ καταλόγῳ τῶν εἰς ἑαυτὸν καθηκόντων, μετὰ τὸ ἀναστεῖλαι τὰς μεγάλας καὶ ἀθρόας ἐκτροπὰς τῆς ἐν ταὐτῷ τοῦ ἤθους μονῆς, ἀπὸ τοῦ πρὸς Θεὸν ἄρχεται σεβασμοῦ. ὁ γὰρ ὅρκος μάρτυρα τὸν Θεὸν καλεῖ, καὶ μεσίτην αὐτὸν καὶ ἐγγυητὴν ἐφ' οἷς λέγει προίσχεται. τὸ γοῦν ἐπὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασι (ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, μικροῖς καὶ εὐτελέσι) τὸν c. Θεὸν παράγειν, καταφρόνησίν τινα πρὸς αὐτὸν ὑπογράφει. διὸ χρὴ παραιτεῖσθαι τὸν ὅρκον, εἰ μὲν δυνατόν, τελέως· καὶ πόνον καὶ ζημίαν τὴν δυνατὴν μᾶλλον αἱρούμενον, ἢ ὀμνύναι· εἰ δὲ ἀνάγκη ποτὲ ἢ φίλον ἀπὸ κινδύνου διὰ τούτου ῥύασθαι, ἢ ὑπὲρ γονέων ἢ πατρίδος πίστιν παράσχεῖν, πᾶν μᾶλλον ὑπομεῖναι κάλλιον, ἢ παραβῆναι τὴν διὰ Θεοῦ μέσου γενομένην ὁμολογίαν.

COMMENTARIVS.

In hac enumeratione officiorum erga semet ipsum, post repressas magnas & vehementes constantis animi & morum sibi similium everſiones, a veneratione Dei orditur. Iusjurandum enim Deum citat testem, & sequestrum ac sponsorem facit eorum quæ dicuntur. Ob res humanas autem (quod perinde est ac si parvas & viles dicas) Deum producere, contemtum ejus quendam innuit. *Recusandum* igitur est *jusjurandum, siquidem fieri potest, omnino:* & labor ac mulcta quævis, quam possis luere, tolerandi potius, quam jurandum. Sin id aliquando necesse fuerit, ut vel amicum e periculo eripias, vel pro parentibus aut patria spondeas; quidvis perpeti præstabilius fuerit, quam pactionem religione numinis sancitam violare.

p. 267 a.

ΚΕΦ. μέ.

Ἐστιάσεις τὰς ἔξω καὶ ἰδιωτικὰς διακρούου. ἐὰν δέ ποτε γίνηται καιρὸς, ἐντεταάσθω σοι ἡ προσοχὴ, μήποτε ἄρα ὑποῤῥυῇς εἰς ἰδιωτισμόν. γάθι γὰρ, ὅτι, ἐὰν ὁ ἑταῖρος ᾖ μεμολυσμένος, καὶ τὸν συναναστρεφόμενον αὐτῷ συμμολύνεσθαι ἀνάγκη, κἂν αὐτὸς ᾖν τύχῃ καθαρός.

CAPVT XLV. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 6.)

Convivia cum hominibus extraneis & disciplina non imbutis recusa. Quod si quando vero inciderit tempus, intendatur tua adtentio, ne in idiotæ statum imprudens recidas. Scito enim, si quis socio utatur polluto, necesse esse, ut ipse etiam, qui cum eo conversetur, simul polluatur, quamvis per se purus fuerit.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς περὶ Θεὸν ἀδιαφορίας, τὴν πολυκέφαλον ἀναστέλλει ἐπιθυμίαν, μετρῶν αὐτήν· ἀπὸ τῆς ἀναγκαιοτάτης, τῆς περὶ τὰς τροφὰς, ἀρξάμενος, καὶ διὰ τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τὴν μίξιν ἐλθών. καὶ γὰρ αἱ μὲν τῶν λογίων ἀνδρῶν ἑστιάσεις τροφὰς καὶ πόσεις καὶ τὰ ἐν συμποσίοις τερπνὰ

COMMENTARIVS.

Repressa levitate adversus Deum, multicipitem quoque reprimit cupiditatem, eique modum adhibet; a maxime necessaria auspicatus, cibi & potus cupiditate: deinde per alias corpori servientes, ad conjunctionis adpetitum procreandi caussa progreditur. Nam eruditorum virorum convivia, fercula quidem & pocula cæterasque suavitates compotatio-

πνὰ παέρεργα ποιοῦνται, λόγων δὲ εἰσι κατὰ τὸ ἀληθὲς κοινωνίαι τε καὶ διατριβαί· ὡς δηλοῖ τὰ ὑπὸ Πλάτωνος, καὶ Ξενοφῶντος, καὶ Πλουτάρχου, καὶ ἄλλων, ἱστορηθέντα συμπόσια. αἱ δὲ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, εἰς τρυφὴν τεταμέναι καὶ τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις, τῶν σιτισμῶν τῶν ἀλόγων ζώων ἐοίκασι. διὸ καλῶς εἴρηται, ὅτι ἡ χωρὶς λόγων τράπεζα, φάτνης οὐδὲν διαφέρει. χρὴ οὖν τὸν ἐπιεικῆ τὰς ἔξω τῆς ἑαυτοῦ ἐνστάσεως ἰδιωτικὰς ἑστιάσεις παραιτεῖσθαι. εἰ δέ ποτε γένηται καιρὸς αὐτῶν, ἢ ἑορτῆς τινος ἀπαιτούσης, ἢ πατρὸς p. 2.68 ἀναγκάζοντος, ἢ συμπεριφορᾶς ἕνεκεν, ἢ ἄλλης χρείας κατεπειγούσης, ἐντεταάσθω σοι, φησὶν, ἡ προσοχή· τοῦτ' ἔστιν, ἐγρηγορείτω τὸ προσεκτικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ φυλαττέτω αὐτὴν ἐν ἑαυτῇ μένουσαν, μήποτε ἑαυτῆς ἀποστᾶσα, καὶ ἰδιωτικαὶς ὀρέξεις προβαλλομένη, εἰς τὴν τῶν ἰδιωτῶν ἀπορρυῇ τάξιν, καὶ συμμολυνθῇ τοῖς ἰδιώταις διὰ τῶν ἀλόγων ὀρέ-

potationum non præcipue ſpectant: ſed revera ſunt ſermonum communicationes & disputationes; ut indicant Platonis, Xenophontis, Plutarchi & aliorum convivia. Vulgaria vero, quæ ad voluptatem unice referuntur, & ad corporum oblectationes, paſtioni brutarum mutarumque pecudum non fere ſunt diſſimilia. Unde recte dictum eſt, inter menſam abſque ſermonibus, & præſepe, nihil intereſſe. Decet igitur virum bonum *vulgaria convivia, ſua inſtituto non congruentia, recuſare. Si vero*, ut iis interſit, *tempus aliquando tulerit;* ſeu feſto aliquo poſtulante, ſeu patre cogente, aut etiam obſequii gratia, aliave quapiam graviore de cauſſa: *intendatur* (inquit) *animadverſio*, & vigilet animus, ſeque intra ſemet ipſum contineat; ne ſe ipſo relicto, & popularibus cupiditatibus æſtuans, *ad vulgi conditionem recidat*, & una cum vulgo brutis adpetitionibus inquinetur.

ξειν. ὁ γὰρ τοῖς μεμολυσμένοις ἑαυτὸν ἐκδοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ὀρέξεις προβαλλόμενος, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ συναναπίβεσθαι) κἂν πρότερον ἦν καθαρὸς, καθαρὰς ἔχων τὰς ὀρέξεις, μολύνεται διὰ τούτων. μολυσμὸς γάρ ἐστι τῷ καθαρῷ ἡ τοῦ ἀκαθάρτου μίξις.

netur. Nam qui se inquinatis dedit, eorumque cupiditates sequitur; is, quamvis antea purus, purus habebat cupiditates,

per illos *contaminatur*. Polluitur enim id quod purum est, impuro commistum.

ΚΕΦ. μς'.

Τὰ περὶ τὸ σῶμα μέχρι τῆς χρείας ψιλῆς παραλάμβανε· οἷον, τροφὰς, πόμα, ἀμπεχόνην, οἰκίαν, οἰκετίαν, τὰ δὲ πρὸς δόξαν, ἢ τρυφὴν, ἅπαν περίγραφε.

CAPVT XLVI. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 7.)

Quæ ad corpus pertinent, ea non ultra, quam nudus usus postulat, adsume: sic alimenta, potum, vestitum, domum, famulitium. Quidquid vero ad ostentationem spectat, aut ad luxum, totum illud circumcide.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c. Τὰ παραλαμβανόμενα, τοῦ σώματος ἕνεκεν, πρῶτον κτήσασθαι ἀνάγκη, καὶ οὕτω χρήσασθαι αὐτοῖς. αὐτὸς δὲ, περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν νῦν λέγων, ὕστερον ἐρεῖ περὶ τῆς κτήσεως. καὶ

COMMENTARIVS.

Quæ tuendi corporis causa adhibentur, in primis parare necesse est: actum demum iis utendum. Auctor vero nunc de usu eorum loquitur, post etiam de iis comparandis dicturus. Ac fortasse

τάχα μὲν καλὸν ἦν, μηδενὸς δεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον, ψυχὴν ὄντα λογικήν. ἐπεὶ δὲ καὶ ὀργάνῳ χρῆται σώματι φθαρτῷ, ἀρκεῖ τὰ ἀναγκαῖα προσφέρειν αὐτῷ, καὶ μὴ ὀλισθαίνειν εἰς περιττότητας. ἀλλ' ὥσπερ ὁ τέκτων τοῦ σκεπάρνου προνοῶν, ἀρκεῖται μέγεθος αὐτῷ καὶ σχῆμα περιποιεῖν τὸ προσῆκον, καὶ ἀκμὴν ἐστομωμένην, οὐ μέντοι ἐπίχρυσον αὐτὸ ποιεῖν ἀφέτεον ἢ διαλιθον, διότι καὶ εἰς τὴν δεσπάνην ἐπιβλαβῶς ἔμελλε περιέλκεσθαι, καὶ παρὰ τὸν λόγον τῆς τέχνης ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ὀργάνου, καὶ ἄχρηστον αὐτὸ τῇ τέχνῃ ποιεῖν· οὕτω χρὴ καὶ περὶ τὸ ὄργανον ἡμῶν ἡμᾶς διατίθεσθαι, τὰ πρὸς χρείαν αὐτῷ μόνα προσφέροντας· ἐν μὲν τροφαῖς καὶ πόμασι, τῶν κατὰ φύσιν τρεφόντων τὸ ἀνθρώπειον σῶμα τὰ εὐπόριστα καὶ φυσικώτερα ἐκλεγομένους. ταῦτα γὰρ εὐθὺς καὶ καθαρώτερα εὑρίσκεται, καὶ λιτότερα, καὶ ὑγιεινότερα. τραφῆναι γὰρ δεῖται τὸ ζῶον, οὐ μέντοι τοιαῖσδε καὶ τοιαῖσδε ποικιλίαις τροφῶν, οὐδὲ

a. 269

b.

taſſe bene ageretur cum homine, ſi nulla re egeret, cum ſit animus rationis particeps. Sed quia etiam mortalis *corporis* inſtrumento utitur; ſatis eſt, tribuere huic neceſſaria, nec ad luxuriem delabi. Sicut enim fabro ſatis eſt in curanda bipenni, efficere ut iſta ſit magnitudine & figura convenienti, & acie prædita: nec eam auro bracteare cupit, aut gemmis exornare, quod & ſumtibus exhauriretur, & contra rationem artis curaret inſtrumentum, atque arti inutile redderet: ita & nos adverſus noſtrum inſtrumentum adfecti eſſe debemus, nec illi niſi ea quæ uſus & neceſſitas poſtulat offerre: e *cibis & potionibus*, ea quæ ſecundum naturam corpus humanum alunt, parabilia & naturæ convenientiora deligendo. Hæc enim ſtatim & puriora deprehenduntur, & ſimpliciora, & ſalubriora. Victu enim opus eſt animanti: ſed non tali aut tali ciborum varietate.

Neque

οὐδὲ γὰρ πρὸς Θεωρίωνας καὶ Παξαμόνιους ἡμᾶς ἡ φύσις ᾠκείωσε, καὶ τὴν μαγειρικὴν παντοτεχνίαν, ἀλλὰ πρὸς τροφήν, τὸ ἀπορρέον ἀνυφαί-
ε. νουσαν. καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, δηλοῦσιν οἱ δι' ἀπορίαν ἀναγκαζόμενοι φυσικώτερον τρέφεσθαι, πολλῷ τῶν τρυφώντων ὄντες ὑγιεινότεροι· ὥσπερ ἀγροικοι μὲν τῶν πολιτικῶν, δοῦλοι δὲ τῶν δεσποτῶν, καὶ τῶν πλουτούντων οἱ πένητες. τὰ γὰρ περιττὰ καὶ ἐσκευασμένα βαρεῖ τὴν φύσιν, ὡς δολερὰ καὶ ἀλλόφυλα, καὶ τοῦ γένους τῶν δηλητηρίων ὄντα, κατά τινα τρόπον. διὸ καὶ πνεύματα καὶ ῥεύματα ἐξ αὐτῶν γεννᾶται φθοροποιά. χρὴ οὖν καὶ τῷ ποσῷ, καὶ τῷ ποιῷ, πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ ὀργάνου χρῆσιν τὰ προσφερόμενα μετρεῖν· ἵνα
p.270 μὴ καὶ τῷ πορισμῷ τῆς περιττῆς δαπάνης κα-
a. τατριβώμεθα, καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον τοῦ ὀργάνου ἐπιμελώμεθα, καὶ ἀχρηστότερον αὐτὸ ποιῶμεν. μακάριον δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς οὕτω τετράφθαι, καὶ συνειθίσθαι. οὕτω γὰρ καὶ τῷ σώματι

Neque enim Theorionibus & Paxamonibus natura nos conciliavit, & malis culinariorum artibus, ſed victui; quo id, quod deceſſerit, inſtauretur. Atque hoc ita ſe habere, ii declarant, qui ob inopiam uti naturali victu coguntur, multo delicatis & luxurioſis ſaniores; ut agricolæ oppidanis robuſtiores, ſervi dominis, pauperes divitibus. Nam ſupervacanea, & arte conquiſita, naturam onerant, ut doloſa & aliena, & ex genere venenorum quodammodo: quare & flatus & fluxiones inde generantur pernicioſæ. Eſt igitur & multitudo & qualitas ciborum ac potionum naturali uſu inſtrumenti metienda, ne & parandi ſumtu ſupervacaneo vexemur, & ſecus, ac recta ratio præſcribit, inſtrumentum curemus, idque ad uſum ineptius reddamus. Magnæ autem felicitatis eſt, ab ineunte ætate ita enutritum eſſe, & aſſuefactum. Sic enim & corpori

σώματι ἀνεκτὴ, καὶ ἐπωφελὴς, καὶ ἁδεῖα ἔστω ἡ φυσικὴ καὶ λιτὴ καὶ ἀπέριττος δίαιτα.

Οὕτω δὲ καὶ περὶ ἔσθῆτα καλὸν ἔχειν. Σωκράτης μὲν γὰρ ἐλέγετο καὶ θέρους καὶ χειμῶνος τοῖς αὐτοῖς ἀμφιέσμασι κεχρῆσθαι. τοῖς b. δὲ ὡς πρὸς Σωκράτην τρυφῶσιν, ἀρκέσει πρὸς τὰς ὑπερβολὰς τῶν ὡρῶν μεταμφιέννυσθαι, λίνῳ τε τῷ ἀπὸ γῆς, καὶ τῶν συνήθων ἡμῖν ζώων τοῖς ἐρίοις χρωμένοις. τὸ δὲ τοὺς ἐν τῇ δύσει ποταμοὺς ἀνερευνᾶν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀποδέρειν ζῶα, καὶ Σηρῶν τῶν ἀνατολικῶν δεῖσθαι, καὶ τῶν μονιμωτάτων παρ' ἡμῖν ὑλῶν, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ παρ' ἐκείνοις τῶν σκωλήκων νήματα ἀνταλλάττεσθαι, πολλῆς ἂν εἴη c. τρυφῆς τε καὶ ἀλογιστίας. Ἀλλὰ καὶ περὶ οἴκους οὕτως ἔχειν χρή. Κράτητι μὲν γὰρ ὁ πίθος ἤρκεσεν εἰς οἴκησιν, καὶ γαμετὴν ἔχοντι τὴν καλὴν Ἱππαρχίαν. ἡμῖν δὲ ἔστω μὲν οἶκος, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀρκῶν, καὶ τῷ μεγέθει καὶ

corpori tolerabilis & accommodata & suavis erit, naturalis illa & tenuis & simplex dieta.

Eadem & in *vestitu* ratione uti convenit. Socrates certe vestibus iisdem & hieme & æstate usus perhibetur. Iis vero qui Socrati collati delicate vivunt, satis erit adversus caloris & frigoris intemperiem, lino e terra nato, & usitatorum nobis animalium lana & velleribus uti. At vero flumina Occidentis perscrutari, & quæ in iis sunt animalia excoriare; & Serum orientalium egere opera, & fila vermium pretiosissimis & firmissimis apud nos rebus auro atque argento redimere, magni fuerit & *luxus*, & inconsiderantiæ. Eadem porro & *domiciliorum* ratio esse debebit. Nam Crateti quidem dolium idoneam præbuit domum, quamvis pulcram Hipparchiam uxorem habenti. Nobis autem sit sane domus, sed ad usum accommodata, tam magnitudine,

καὶ τῷ καλλωπισμῷ· ἀνδρῶνας μὲν ἔχων εἰς
χρείαν, καὶ γυναικωνῖτιν· (τάχα δὲ καὶ τοῦτο
περιττόν·) οὐ μέντοι τριακοντάκλινον οἴκημα
p. 271 πάντως, καὶ τοίχοις καὶ ἐδάφεσι λιθόστρωτον,
a. ἀπὸ ποικίλων κατηνθισμένον, οὐδὲ καθ' ἕκαστον
μῆνα διαφόρους ἔχον καταγωγάς. οὔτε γὰρ ἡ
χρεία τὰ τοιαῦτα ἀπαιτεῖ, καὶ δυστυχὲς ἐστι
τὸ τοιούτοις συνηθισθέντα τοῖς ἄλλοις πᾶσιν
ἀπαρέσκεσθαι. ἐῶ λέγειν, ὅτι τὸν τοῦτοις προσ-
τετηκότα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τούτοις ἀνάγκη
τίθεσθαι, καὶ ἑαυτοῦ τελέως ἐπιλανθάνεσθαι·
κἂν ἐκπέσῃ τούτων, (πολλὰ δὲ τὰ τῆς ἐκπτω-
b. σεως πύρια·) κλαίειν ἀνάγκη καὶ ὀδύρεσθαι, καὶ
τότε κακοδαιμονᾶν ἡγεῖσθαι· καίτοι κακοδαιμο-
νέστερον εἴχομεν μᾶλλον ὅτε τούτοις ἐνετρυφῶμεν.

Τῷ δὲ αὐτῷ λόγῳ καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰ-
κετῶν χρηστέον, πρός τε τὴν χρείαν βλέπον-
τι, καὶ τὴν ἄλλην περιουσίαν· ἵνα καὶ τρέ-
φωνται

dine, quam ornatu; quæ & virorum quidem & mulierum distincta habeat conclavia; quamvis & hæc fortassis supervacanea fuerint: nec vero opus est, ut habeat exedram quæ triginta lectulos capiat, aut ut parietibus & pavimento marmoreo ac tessellato & picturato sit, aut singulis mensibus distincta habeat diversoria. Neque enim usus ista postulat; & miserum est, hujusmodi habitationi adsuetum, alias omnes improbare. Neque jam dico, qui his impense delectetur, eum felicitatem etiam in hisce collocare, suimet ipsius prorsus oblitum. Qui si his exciderit, (quod quidem multis de caussis accidere potest) plorare necesse erit, & lamentari, seque infelicem tum judicare: quamquam infeliciores tunc eramus, cum hisce deliciis circumflueremus.

Consimili ratione *servorum* etiam eo numero est utendum, qui sit ad usum & rei familiaris copias adcommodatus; ut & necessaria

φῶντες αὐτάρκως, καὶ ἐργάζονται ὅπως μὲν ἐπιμελῶς, ὅπως δὲ ἀθλίπτως· οἱ γὰρ ἐν ταῖς πρόοδοις περιαγόμενοι καὶ περιδρομοῦντες πολλοί, καὶ τοῦτο ἔργον ἔχοντες, λανθάνουσι τὸν δεσπό- c.
την φύλακες ὄντες αὐτοῦ πικροί· ὡς μήτε ἀπελθεῖν ποι καθ' αὑτὸν δύνασθαι, μήτε ἰδίᾳ τινὶ ὁμολογήσασθαί τινι λελαθότως, μήτε πρᾶξαί τι τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ, τοῖς οἰκέταις ἀνεξέλεγκτον. εἰσὶ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὀχληροί, τά τε ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὰ μὲν κλέπτοντες, τὰ δὲ ἁρπάζοντες, καὶ τύπτοντες, καὶ ὑβρίζοντες ἀδεῶς, τῇ τῶν συνδούλων ἐπικουρίᾳ. ὑπό τε οὖν τούτων καὶ ὑπὸ τῆς ἀργίας παντοδαπῶς p. 272
διαφθειρόμενοι, ἐχθροὶ πάντως εἰσὶν οἱ πλεῖστοι τῶν δεσποτῶν καὶ πολέμιοι, ἀνάγκην ἔχόντων, διὰ τοῦτους τρέφειν τρυφῶντας καὶ καλλωπιζομένους καὶ ἀκολαστημονοῦντας, πόσα μὲν πονεῖν, πόσα δὲ ἀγρυπνεῖν, πόσους δὲ κολακεύειν, καὶ πόσοις δουλεύειν, καὶ, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τοῦ κατὰ φύσιν πεφυκότος ἀνθρώ-

necessaria eis præbeantur, & operæ exigantur cum diligentes, tum tolerabiles. Qui enim, cum in publicum prodeunt, multos circumducunt anteambulones & pedissequos, quorum id unum munus est; hi non animadvertunt, se molestos sui custodes & observatores circumducere, ut neque suo arbitratu quoquam abire, neque privatim & clanculum cum ullo colloqui, nec, quæ visa fuerint, agere clam famulis possint. Sunt iidem & aliis hominibus molesti, res in foro venales partim furando, partim rapiendo, atque impune verberando & insultando, conservorum subsidio freti. Et ab his ipsis igitur, & ignavo otio, prorsus corrupti, plerique profecto sunt inimici & hostes dominorum: qui quo istorum delicias & elegantias & luxuriam alant, quos labores, quas vigilias tolerare? quam multis item adulari & servire necesse habent? &, quod malorum caput est, a vita naturæ humanæ

ἀνθρώπεια βίου διαμαρτάνειν. Ἀλλ' οὗτος μὲν
b. ὁ βίος, πόρρω τῆς Ἐπικτήτου παιδαγωγίας ἀπεῤῥιμμένος, τῆς ἀξίας ἑαυτῷ δίκης ἀπολαύετω. ὁ δὲ ἤδη φιλοσόφων αἵρεσις, καὶ τῇ οἰκετίᾳ πρὸς τὴν ἀπείριττον χρείαν συμμεμετρημένῃ προσχρήσεται. ὀλίγη δέ ἐστιν αὕτη, καὶ διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, καὶ διὰ τὸ τὰ πολλὰ αὐτουργεῖν. ὥστε οἰκέτου δεῖσθαι, ἢ νοσοῦντα, ἢ τῆς χρείας δεομένης συλλήπτορος, ἢ καὶ δι' ἀσχολίαν ἐνίστε τὴν πρὸς καλλίονα.
c. ὥσπερ καὶ ὁ θαυμασιώτατος οὗτος Ἐπίκτητος, μόνος τὸν πολὺν χρόνον διατελέσας, ὀψέ ποτε γυναῖκα περιελάβετο παιδίου τροφὸν, ὅπερ ἐκτίθεσθαι μέλλον ὑπό τινας τῶν αὐτοῦ φίλων διὰ πενίαν, αὐτὸς λαβὼν ἀνεθρέψατο.

Ὀνομάσας δὲ ἕκαστον τῶν ἐν χρείᾳ, κοινῶς ἐπήγαγεν, ὅτι ἐν πᾶσι χρὴ τὸ περιττὸν ἀφαιρεῖν· ἅπαν τὸ περιττὸν εἰς δύο συνελὼν εἶδη, τὴν τρυφὴν, καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἐκτὸς δόξαν. ταῦτα

humanæ conveniente deſciſcere? Sed talis vita, plurimum ab Epicteti inſtitutione abhorrens, meritas luat pœnas! Homo autem philoſophus, etiam *ſervitiis* ad neceſſarium uſum adcommodatis utetur. Hic vero exiguus eſt, cum ob tenuem vitæ rationem, tum quod ſuis ipſe manibus pleraque adminiſtrat; ut ei famulo ſit opus aut ægrotanti, aut cum res adjutorem deſiderat, aut interdum ob rerum meliorum occupationem: quemadmodum & admirandus hic Epictetus, cum majorem ætatis partem ſolus exegiſſet, ſero tandem mulierculam nutricem adſcivit puero, quem ab amico quodam ſuo, propter inopiam exponendum, ipſe ſuſceptum educavit.

Nunc ſingulis rebus neceſſariis nominatis, in genere ſubjungit, ſupervacanea ubique eſſe repudianda. Duo autem ſupervacaneorum genera conſtituit, *delicias* & *popularem opinionem*. Hæc

ταῦτα μὲν γὰρ τὰ δύο ἐστὶν ἐν πᾶσι τοῖς εἰρημένοις, ὧν ἕνεκα τὴν χρείαν ὑπερβαίνομεν, καὶ οὐδὲν ἄλλο. τοσαύτη δὲ ἦν ἡ σπουδὴ τοῖς θείοις ἀνδράσι πρὸς τὸ περιττὸν ἅπαν ἀποσκευάσασθαι, p. 273
ὥστε τὸν Διογένην φασὶ σκύφος ξύλινον ἀεὶ περι- a.
φέροντα ἐν τῇ πήρᾳ, ᾧ τὸ ὕδωρ ἀρυόμενος ἔπινεν. ἐπειδὴ ποταμὸν διαβαίνων ἐθεάσατό τινα ταῖς χερσὶν ἀρυόμενον καὶ πίνοντα, ἐρρίψε τὸ σκύφος εἰς τὸν ποταμὸν, εἰπών, μηκέτι δεῖσθαι αὐτοῦ, τῶν χειρῶν τὴν χρείαν ποιουσῶν.

Hæc enim duo sunt in omnibus iis quæ dixit, ob quæ necessarium usum transiliamus, nec aliud quidquam. Tanto autem studio supervacanea omnia repudiarunt viri divini, ut Diogenem dicant, ligneum scyphum semper circumferentem in pera, e quo haustam aquam potaret, quum per flumen transiens, quemdam manibus haurientem bibentemque vidisset, scyphum in flumen projecisse; quod eo sibi nihil esset opus, volâ eumdem usum præbente.

ΚΕΦ. μζ'. b.

Περὶ ἀφροδίσια εἰς δύναμιν πρὸ γάμου καθαρευτέον· ἁπτομένῳ δὲ, ὧν νόμιμόν ἐστι, μεταληπτέον. μὴ μέντοι ἐπαχθὴς γίνου τοῖς χρωμένοις, μηδὲ ἐλεγκτικὸς· μηδὲ πολλαχοῦ τὸ, ὅτι κἀγὼ οὐ χρῶ, παράφερε.

CAPVT XLVII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 8.)

A venere, quantum fieri potest, ante nuptias puras esto: sin attigeris, ea utere quæ nihil flagitiosi habeant. Neque vero, si tu pura uteris, molestus sis eis qui utuntur, neque eos quovis occasione reprehende; nec passim jactes, te ea non uti.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πάσης μὲν σωματικῆς ἡδονῆς ἡ ἐγκράτεια τὴν μὲν λογικὴν ψυχὴν ἀναῤῥώννυσι, καὶ θαῤῥεῖν τῇ πείρᾳ ποιεῖ, ὅτι δύναται κρατεῖν τῆς ἀλογίας· c. τὰς δὲ ἀλόγους ὀρέξεις συστέλλει κατὰ δύο τρόπους, μαραινομένας τῇ τε ἀργίᾳ, καὶ συνεθιζομένας ἡττᾶσθαι τοῦ λόγου. ἡ δὲ ἐγκράτεια τῆς ἡδονῆς τῆς περὶ τὰς μίξεις, ὅσῳ πληκτικωτέρα τῶν ἄλλων ἐστὶ, τοσούτῳ χρησιμωτέρα τέ ἐστι τῇ ψυχῇ καὶ τιμιωτέρα ἐκείνη. Ὅτι δὲ οὐ μόνον ὁ λόγος ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ὡρίστων νόμων παιδαγωγεῖται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων αἱ σφοδρότητες ὅτι μὴ βίᾳ μόνον χαλιναῦνται, ἀλλὰ καὶ εὐηνίως ὑποστέλλονται, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ p. 274. τὴν περὶ τροφὴν ὄρεξιν, καὶ τὴν περὶ μίξιν, καίa. τοι φυσικὰς οὔσας καὶ βιαίους, καλῶς συνεθιζομένας, ἀβιάστως ἠρεμεῖν. οἵ τε γὰρ ταῖς νηστείαις συνεθισθέντες, οὐκ ἐνοχλοῦνται ὑπὸ τῶν

COMMENTARIVS.

Omnis corporeæ voluptatis continentia, animum rationis participem corroborat, & facit, ut experimento fretus, coërceri posse brutam partem confidat: belluinas autem adpetitiones contrahit duobus modis, marcescentes otio, & adsuetudine rationi succumbentes. Continentia vero libidinum, quanto hæ acrius stimulant, quam aliæ voluptates, tanto est utilior animo, ac pretiosior. Non autem rationem solum bona doctrina & legibus optimis erudiri, sed brutarum etiam adpetitionum vehementiam, non solum vi refrenari, sed etiam placidè admittere frena posse, ex eo constat, quod & cibi adpetitus & coitus, quamquam naturalis & violentus, si rectè adsuefiat, sine vi adquiescit. Nam & jejuniis adsuefacti, non vexantur ab adpetitu,

τῶν ὀρέξεων, ἀλλὰ καὶ βαρεῦνται παρὰ τὸ τῆς νηστείας ἔθος ἐσθίοντες· ἡ τε περὶ τὴν μίξιν ἔρεξις ἐν τοῖς ἀθλητικοῖς, καίτοι σαρκῶν ἐμπιπλαμένοις καὶ σφριγῶσιν, ὅμως ἠρεμεῖ, συνεθισθέντων διὰ τὸν ἐν Ὀλυμπίοις στέφανον ἀπὸ θαλλοῦ ἐλαίας. τοῦ δὲ ἔθους καὶ τοῦ νόμου τὴν πρὸς ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὸν μίξιν ἀποκωλύσαντος, ἴσμεν, ὅπως, ὡς ἀπ' αὐτῆς στερχθεῖσαι τῆς φύσεως, οὕτως ἀκίνητοι παντελῶς εἰσιν αἱ ὀρέξεις, ἐν οἷς μὴ ποινήλατός τις μανία ἐνέσκηψε. Τὸ δὲ πρὸ γάμου καθαρεύειν, χρήσιμον καὶ ἄλλως ἐστὶ, καὶ δίκαιον, ἵνα τὴν τῆς παρθενίας πίστιν, ἣν ὁ ἀνὴρ παρὰ τῆς γυναικὸς ἀπαιτεῖ, καὶ ἡ γυνὴ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀντιλαμβάνῃ. εἰ δὲ ἀνάγκη, φησὶ, πρὸ γάμου, ὧν νόμιμόν ἐστι, μεταλητπτέον. τὸ γὰρ παρὰ νόμον, πάντως μὲν καὶ ἀσεβές ἐστιν· οὐ γὰρ ἂν μάτην ὁ νόμος αὐτὸ περιέγραφεν· ἔστι δὲ καὶ πολλῆς ἀκρατείας τεκμήριον. πρὸς δὲ τούτοις

adpetitu, ſed moleſtiis etiam adficiuntur, cum præter jejunii conſuetudinem comedunt: & adpetentia coitus in pugilibus, quamvis & carnibus impleantur, & vegeto corpore ſint, tamen quieſcit; quod continere adſueverunt, ob oleagineam germinis in Olympiis corollam. Iam cum lex & conſuetudo ſororis & fratris conſuetudine interdicat, adpetitiones non ſecus ac ab ipſa natura cohibitas prorſus immobiles eſſe novimus; niſi forte aliquos furoris intemperiæ, & diræ ſcelerum ultrices agitarint. *Ante nuptias* autem *caſte vivere*, præter alias utilitates, etiam juſtum eſt; ut caſtitatis fides, quam maritus ab uxore ſtipulatur, etiam uxori viciſſim a marito ſervetur. Sin ante nuptias neceſſe fuerit; ea utendum venere eſt, qua per leges licet. Quod enim legi repugnat, idem eſt & impium: neque enim lex fruſtra illud circumſcripſiſſet: eſt vero idem & magnæ incontinentiæ ſignum: deinde

τούτοις συνεθίζει καὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς μιμουμένους αὐτὸν, καὶ τῶν ἄλλων καταφρονεῖν νόμων.

Ἀπεχόμενος δὲ, φησὶ, τῶν τοιούτων, μὴ γίνου ἐπαχθὴς τοῖς χρωμένοις, μηδὲ ἐλεγκτικός· μηδὲ πολλαχοῦ, ὅτι αὐτὸς οὐ χρῇ, παραφέρε. καὶ γὰρ τοῖς ἀκούουσι πικροί εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἔλεγχοι καὶ
p.275 ὀνειδισμοί, ὅτι οὐδὲ τοὺς διδασκαλικοὺς ἐλέγχους
a. ὁμαλῶς φέρομεν. αἴτιον δὲ τῆς δυσφορίας οἶμαι, τὸ, ἕως ἂν ἐλεγχθῶμεν, οἴεσθαι λανθάνειν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ ἡμαρτηκέναι δοκεῖν. καὶ τούτου δὲ αἴτιον, τὸ τῇ δόξῃ τῶν ἐκτὸς κεχρῆσθαι πρὸς τὴν ἑαυτῶν κρίσιν, ἀλλὰ μὴ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ τοῖς Κρείττοσι· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῇ ἀληθείᾳ. ἐὰν δὲ ὁ ἐλέγχων μὴ μόνον ἀνακαλύπτῃ τὸ
b. ἡμῶν ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἀναμάρτητον λέγων, ὥσπερ ἐν ἀγῶνι νικηφόρον ἑαυτὸν καθ' ἡμῶν ἀνακηρύττῃ, τότε καὶ κατὰ σύγκρισιν ἡττᾶσθαι δοκοῦντες, ἔτι [μᾶλλον] βαρούμεθα,

adſuefacit & ipſum, & imitatores ejus, ad alias quoque leges contemnendas.

Cæterum, ſi talibus abſtines, *ne ſis iis*, inquit, *qui utuntur, moleſtus; neve eos arguas, nec te abſtinere paſſim jactato.* Audientibus enim acerbæ ſunt iſtæ criminationes atque opprobria. Neque enim vel præceptorum objurgationes æquis animis ferimus. Cujus moleſtiæ, puto, cauſſa eſt, quod errata & peccata noſtra latere putamus, donec arguamur: eoque ne peccaſſe quidem nos putamus. Iam hujus ipſius rei cauſſa eſt, quod opinionem aliorum ad nos ipſos dijudicandos adhibemus, non nosmet ipſos, & Deum; hoc eſt, veritatem. Quod ſi is, qui arguit, non peccatum modo noſtrum retegit, ſed & ſe peccati expertem facit, & velut in certamine ſuam de nobis victoriam proclamat; tum & per collationem vinci nos magis etiam ægre ferimus,

μεθα, προστιθέντος τι τῷ βάρει τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν τὸν λέγοντα. βαρύτερον γὰρ τοῦτο, διὰ τοῦ τὸν ἀνταγωνιστὴν κριτὴν γίνεσθαι. καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἐλέγχοντα, καὶ τὴν αὐτοῦ σύγκρισιν παραφέροντα, βλάπτει ὁ τοιοῦτος ἔλεγχος· ἔξω τείνων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ μήτε ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων, μήτε ἐλέγχειν διὰ τὸ ἀγαθὸν ποιῶν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἄλλους ἐλέγχων αὐτὸς εὐδοξῇ. οὕτως δὲ ἐλεγχομένῳ προσφερόμενος, †) βαρύτερον ποιεῖ τὸν ἐλέγχον, μετὰ τοῦ ῥᾴδιον αὐτῷ τὴν τοῦ ἁμαρτήματος ἀπολογίαν παρασκευάζειν τὴν σύγκρισιν. εὔκολον γὰρ εἰπεῖν, Ἀλλ' ἐγὼ οὐκ εἰμι φιλόσοφος· καὶ εὐθὺς συγγνώμην ἑαυτῷ νέμειν.

†) In mss. est οὕτος δὲ ἐλεγχομένῳ προσφαινόμενος vel προσφαινόμενος.

mus, eo qui se ipse laudat, ægritudinem augente. Est enim id tanto gravius, quod adversarius se judicem facit. Atque is etiam qui alium arguit, & suum exemplum profert, sibi ipse ea re nocet: etenim animum ad res externas extendens, facile eo delabitur, ut non virtutis studio abstineat talibus, aut alios arguat; sed quo aliis arguendis gloriam ipse consequatur. Qui autem sic agit cum eo, quem arguit, præterquam quod objurgationem graviorem facit, defensionem etiam alteri faciliorem reddit per ipsius comparationem. In promtu enim est, ut ille dicat, Atqui ego non sum philosophus: statimque sibi ignoscat.

p. 276 a. 1

ΚΕΦ. μή.

Ἐάν τίς σοι ἀπαγγείλῃ, ὅτι ὁ δεῖνά σε κακῶς λέγει, μὴ ἀπολογοῦ πρὸς τὰ λεχθέντα· ἀλλ' ἀποκρίναι, διότι, Ἠγνόει γὰρ τὰ ἄλλα τὰ προσόντα μοι κακά, ἐπεὶ οὐκ ἂν ταῦτα μόνα ἔλεγεν.

CAPVT XLVIII. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 9.)

Si quis tibi renunciet, alterum male de te loqui; noli te adverſus ea, quæ contra te dicuntur, defendere; ſed reſponde: Nempe ignorabat ille cætera, quæ mihi inſunt, vitia; aliàqui non hæc ſola erat dicturus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο πρὸς τὸν θυμὸν ἔοικε τείνειν· καὶ γὰρ ὁ θυμὸς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἀπαγγελίαις κινεῖται· καὶ τὸ φιλότιμον καὶ κενόδοξον αἰτιᾶται, b. ἅπερ καὶ αὐτὰ τοῦ θυμοῦ κτήματά ἐστι. Διὰ τί δὲ παραινεῖ, μὴ ἀπολογεῖσθαι; διὰ τί δὲ, καὶ ἄλλοις κακοῖς ὑπεύθυνον αὐτὸν λέγειν; μή ποτε γὰρ καὶ ἄμετρος ἡ μετριότης αὕτη δόξῃ; Ἢ σύμφωνα καὶ ταῦτα τῷ προκειμένῳ σκοπῷ ἔστι, βουλομένῳ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ἀνακαλεῖσθαι, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἐπιστρέφειν, ὥστε ἑαυτῇ

COMMENTARIVS.

Hoc ad iracundiam reprimendam pertinere videtur. Nam hujusmodi nunciis commovetur ira; & ambitio vanaque gloriâ coarguitur, quæ & ipſæ ſunt iracundiæ commotiones. Cur vero *defenſionem* vetat? Cur *aliorum etiam peccatorum ſe reum fateri* jubet? An non immoderata videri debet iſta moderatio? Nempe & hæc præcepta inſtituto auctoris conſentanea ſunt; quo a rebus externis abſtrahatur animus, & ad ſemet ipſum revocetur, ut

ἑαυτῷ ζῇν, καὶ μὴ τοῖς ἐκτός. ὁ δὲ ἀπολογούμενος, καὶ μὴ τῷ ἑαυτοῦ συνειδότι ἀρκούμενος, καὶ τῇ κρίσει τοῦ πάντα εἰδότος Θεοῦ, κ.τ.λ. δῆλός ἐστιν ἀρέσκειν ἀνθρώποις βουλόμενος. διὸ, ἐὰν ἐκείνους καὶ ψευδῆ λέγων πείσῃ ὅτι οὐχ ἁμαρτάνει, ἀναπέπαυται, ὡς μηδὲν ἁμαρτάνων ἀρκούμενος τῷ πεῖσαι τοὺς κριτάς, οὓς ἑαυτῷ προυβάλλετο. ἐὰν δὲ τῶν ἔξω καταφρονῶν, ἑαυτοῦ κριτὴς ἐδέκαστος γένηται, ἐξελέγχεται τὸ ἀμάρτημα διὰ τῆς αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος μαρτυρίας. τὸ δὲ καὶ κατηγορεῖν ἑαυτοῦ, ὡς καὶ ἄλλα ἔχοντος κακὰ, τὰς ῥίζας αὐτὰς ἐκκόπτει τῆς φιλοδοξίας. δεινὸν γὰρ τὸ πάθος, καὶ προσισχημένον τῇ ψυχῇ, καὶ ἐρριζωμένον, καὶ εἰς ἑαυτὸ περιτρεπόμενον. καὶ γὰρ δοκοῦμεν μὴ φιλοδοξεῖν, διὰ τοῦ * * φιλοδοξοῦντες. καὶ λανθάνει πάθος ὂν αἰσχρὸν τῇ ψυχῇ, τὸ δοκεῖν ἐπ' ἀγαθοῖς ἐθέλειν φιλοδοξεῖν οὐκ ἐννοούντων ἡμῶν, ὅτι μᾶλλον τὸ ἀγαθὸν,

ut sibi, non aliis, vivat. Qui vero se defendit, sua conscientiâ non contentus, & judicio scientis omnia Dei; hunc satis adparet hominibus placere velle. Quamobrem, si illis falso etiam persuaserit, se non peccare, adquiescit, quasi nihil peccans; contentus, iis hoc, quos sibi judices delegit, persuasisse. Sin cæteros aspernatus, incorruptus ipse sui judex exstiterit, peccatum ejus testimonio ipsius auctoris convincitur. Jam vero se accusare, ut alia ejusmodi peccata, obstrictum; id vero est ipsas gloriæ cupiditatis radices excidere. Mirus enim is adfectus est, & tenaciter adhærens animo, & radicitus ei infixus, atque etiam in se ipsum retro conversus. Putamus enim, nos non adpetere gloriam, cum eo, quod boni simus, eam adpetimus: nec animadvertimus, turpem esse morbum animi, ob res bonas velle florere gloriâ. Nec enim cogitabamus, eo adfectu inquinari bonum,

277 a.

καὶ οὐ συγχωρεῖ ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι, οὐδὲ προαγο-
b. μένως ἱφετὸν, εἴπερ μὴ δι' ἑαυτὸ αἱρούμεθα
αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ δόξαν. γίνεται
γὰρ σκοπὸς μὲν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἡ δόξα·
πρὸς ταύτην δὲ ἀναγκαίως παραλαμβανομένη
τυχὸν ἡ δικαιοσύνη, ἵνα δι' αὐτὴν εὐδοξῶμεν.

Δοκεῖ δὲ τοῖς μὲν ἔχουσιν ἄλλα παθη, χρή-
σιμον. πολλῶν γὰρ καὶ σφοδρῶν παθῶν κρα-
τοῦμεν διὰ φιλοδοξίαν· καὶ τὰς ἐπιπονωτάτας δι'
αὐτὴν αἱρούμεθα πολλάκις, ὅπερ καὶ τῶν σφο-
c. δρῶν κολάσεων οὐδέν ἐστι μετριωτέρα. διὸ καὶ
ἔσχατος λέγεται τῶν παθῶν χιτὼν, ἡ φιλο-
δοξία· διότι, τῶν ἄλλων πολλάκις δι' αὐτὴν
ἀποδυομένων, αὕτη προσέχεται μᾶλλον τῇ ψυ-
χῇ. κατ' ἀλήθειαν δὲ, οὔτε ἐκείνων ἀπαλλάτ-
τει τῶν παθῶν ἡ φιλοδοξία, ἀλλὰ τὰς εἰς τὸ
ἐμφανὲς αὐτῶν ἐνεργείας ἐπέχει μόνον· οἱ γὰρ
δι' αὐτὴν μὴ πορευόντες τῷ ἔργῳ, ταῖς φαν-
τασίαις ἀσχημονοῦντες οὐ παύονται· οὕτε ὑμ-
Βαίνει

num, ut bonum non maneat, nec primario loco expetendum; si non per seſe id, ſed ob conſequentem gloriolam, amplectamur. Fit enim ſic ſcopus & bonum noſtrum, gloriola: ad quam quidem conſequendam neceſſario fortaſſis adhibebitur, ſi ita cecideriſ, juſtitia, ut propter eam gloriolâ fruamur.

Eſt autem hic adfectus quidem ad alios adfectus reprimendos utilis. Multos enim & vehementes adfectus gloriæ cupiditate ſuperamus: & ejus cauſa ſæ graviſſimos labores interdum ſuſcipimus, acerbis ſuppliciis nihilo leviores. Quare etiam extrema tunica reliquorum adfectuum dicitur gloriæ cupiditas; propterea quod, aliis ſæpe propter hanc depoſitis, ipſa magis animo adhæreſcat. Revera autem, nec illis adfectibus liberat gloriæ cupiditas; ſed eorum actiones, quo minus in aperta erumpant, tantum coërcet. Qui enim propter eam ne ipſa non fortantur, hi fœdis cogitationibus tamen manentem ſunt otioſi. Ita fit,

βαίνει μήτε τὰ ἄλλα πάθη παύειν αὐτὴν, καὶ αὐτὴν ἐπιτείνεσθαι χαλεπώτερον, διὰ τὴν τῆς p. 278
ἐνεργείας τῶν ἄλλων παθῶν ἐποχήν. Ἔοικεν a.
οὖν, νέῳ μὲν ὄντι χρήσιμος γίνεσθαι κατ' ἀρχὰς πρὸς χαλιναγωγίαν τῶν τῆς νεότητος παθῶν. εἰ δὲ καὶ προκόπτοντι τὴν ἡλικίαν ἐμμένοι, μέγας ὄλεθρος· οὔτε γὰρ ἐᾷ τὴν ψυχὴν εἰς ἑαυτὴν ἐπιστρέφεσθαι, κεχηνυῖαν πρὸς τὰς ἐκτὸς δόξας· οὔτε ἀγαθὸν οὐδὲν πραγματευόμενος αἱρεῖσθαί ποτε, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπομένην εὐδοξίαν, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, μηδέποτε ἀγαθὸν b.
ὡς ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι. Οἷον δὲ καὶ ἄλλο τοῖς τοιούτοις ἤθεσι συμβαίνει, γέλωτος ἄξιον; ἀτιμάζοντες γάρ, ὡς ἔπιπαν, καὶ περιπτύοντες τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ μηδενὸς ἀξίους λόγου ἡγούμενοι, ὅμως, ὡς μεγάλων ὄντων τινῶν, ἀπὸ τῆς δόξης αὐτῶν ἠρτήμεθα, ὡς ἀπὸ τριχός. Τοιαύτην οὖν οὖσαν τὴν φιλοδοξίαν, οὐδὲν ἄλλο δύναται οὕτως ἐκκόπτειν, ὡς ἡ μετριότης τοῦ ἤθους, καὶ τὸ ἐξαγορεύειν τὰ ἑαυτῶν κακά.

fit, ut neque cæteros adfectus reprimat, & ipsa magis augeatur ob repressam aliorum adfectuum actionem. Videtur igitur adolescenti quidem esse utilis initio, ad ejus ætatis adfectus coërcendos. Sin progressu ætatis remanserit, magna est ejus pernicies. Neque enim ad sese converti patitur animum, externæ gloriolæ inhiantem; neque bonum quidquam suo nomine expeti umquam, sed ob consequentem gloriam, hoc est, numquam bonum ut bonum amplecti. Iam quid etiam aliud risu dignum hisce moribus accidit? Nam cum omnino contemnamus & despuamus vulgus hominum, nec ullius esse pretii judicemus; tamen quasi magni viri sint, ab eorum opinione tamquam a filo pendemus. Cum igitur hujusmodi sit gloriæ cupiditas, nihil eam æque exstirpare potest, ac animi moderatio, suorumque peccatorum confessio.

Caven-

c. Προσέχειν δὲ χρὴ, μὴ καὶ τοῦτο κενοδόξως ποιήσωμεν· ἐπεὶ, ἐὰν γνήσιος γένηται, οὔτε τὸ ἐλπίζειν ἔτι εὐδοξίαν περιλιμπάνεται· καὶ, ὅπερ ἦν ἀνάγκη ἐπιτεθῆναι τοῦ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων γνώριμα γίνεσθαι τὰ ἡμέτερα πλεονεκτήματα, τὰ δὲ ἐλαττώματα πᾶσιν, ἐξεκέκοπτο ἂν ἡ Φιλοδοξία, καὶ τὰ δι' εὐδοξίαν ποιεῖν ἃ ποιοῦμεν, μηκέτι ἐλπιζόντων αὐτήν.

Cavendum tamen, ne id quoque vanitate quadem faciamus. Nam siquidem ex animo fiat, ne spes quidem ulla gloriæ relinquitur. Quod si necessitas nobis imponi possit, ne virtutes nostræ uli mortalium innotescerent, vitia vero universis; exciſa jam eſſet gloriæ cupiditas, quam ſperare deſiſſemus, nec quidquam per oſtentationem faceremus.

---

p. 279 a. ΚΕΦ. μϑ'.

Εἰς τὰ θέατρα τὸ πολὺ παρίεναι οὐκ ἀναγκαῖον. εἰ δέ ποτε καιρὸς εἴη, μηδεμιᾷ προσδοκίᾳ Φαίνου ἢ σεαυτῷ· τοῦτ' ἔστι, θέλε γίνεσθαι μόνα τὰ γινόμενα, καὶ νικᾶν μόνον τὸν νικῶντα. οὕτω γὰρ οὐκ ἐμποδισθήσῃ. βοῆς δὲ, καὶ τοῦ ἐπιγελᾶν τινι, ἢ ἐπιπολὺ συγκινεῖσθαι, πάντελῶς ἀπέχου. καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι μὴ πολλὰ b. περὶ τῶν γεγενημένων διαλέγου, ὅσα μὴ Φέρει πρὸς τὴν σὴν ἐπανόρθωσιν. ἐμΦαίνεται γὰρ ἐκ τοῦ τοιούτου, ὅτι ἐθαύμασας τὴν θέαν.

CAPVT XLIX. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 10.)

Theatra frequentare nulla neceſſitas urget. Sin tempus aliquando, ut adeas, ſuaſerit; ita te gere, ut adpareat, nulli te ſtudere, niſi tibi ipſi; hoc eſt, fac velis fieri ea duntaxat quæ fiunt, & vincere eum ſolum qui vicerit. Sic enim non impedieris. Adclamare vero, & adridere alicui, aut corporis agitatione quovis illius motus eſſingere; his rebus prorſus abſtine. Et poſtquam diſceſſum eſt, multa de iis quæ facta ſunt ne diſſeras, niſi quæ ad tuam ſpectant emendationem. Alioquin adparebis, admiratum te eſſe ſpectaculum.

ΚΕΦ.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐ μόναν τροφῶν καὶ μίξεων ἄλογοί εἰσιν ἐπιθυμίαι, ἀλλὰ καὶ θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων. πῶς οὖν ἔχειν χρὴ πρὸς ταῦτα, διδάσκει, λέγων· Εἰς τὰ θέατρα συνεχῶς παριέναι οὐκ ἀναγκαῖον· μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον, τὸ μὴ συνεχῶς παριέναι. Θεατρικὸς γὰρ ὁ βίος ἐστὶ τῶν τοῖς θεάτροις ἐσχολακότων. εἰ δέ ποτε καιρὸς ἄῃ, ἢ κατὰ νόμον ἑορτῆς καὶ τοιούτοις ἀγῶσι τιμωμένης, ἢ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πολλοὺς συμπεριφοράν· (βαρεῖς γὰρ φαίνονται αὐτοῖς οἱ τὴν συνήθη διαγωγὴν ὑπερτρέχειν δοκοῦντες·) ἢ διὰ πεῖραν τινα καὶ δοκιμασίαν, πῶς μὲν πέρυσιν εἴχομεν πρὸς τὰ τοιαῦτα, πῶς δὲ ἐν τῷ παρόντι; ἢ δι' ἄλλην τινὰ χρείαν λόγον ἔχουσαν, [ἐὰν] καιρὸς γένηται παρελθεῖν εἰς τὸ θέατρον, ἐντετάσθαι δεῖ καὶ τότε τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ὥστε ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, καὶ μὴ τοῖς ibi

p. 282 a.

COMMENTARIVS.

Non epularum tantum atque libidinum sunt brutæ cupiditates, sed & spectaculorum & recitationum. Quo pacto igitur erga hæc adfecti esse debeamus, docet. *Crebro*, inquit, *in theatra venire non est opus*: sed illud potius est opus, ne crebro in ea venias. Theatrica enim eorum vita est, qui theatris vacant. Si quando autem tempus tulerit, aut ob ritum festivitatis, cui & ludorum habetur honos, aut popularis obsequii caussa; (invisi enim populo esse solent, qui consuetam vitæ rationem negligere videntur) aut experimenti periculique faciendi caussa, quomodo superiori anno erga talia adfecti fuerimus, quomodo in præsentia; aut ob aliam probabilem rationem si tempestivum fuerit prodire in theatrum; intento tunc etiam animo esse oportebit, & excitare animadversionem, ut apud nos simus, nec iis quæ

τοῖς ἐκεῖ γενομένοις ἐκφέρεσθαι· ἀλλὰ τὸν νικῶντα θέλειν νικᾶν, καὶ τὰ γινόμενα ὡς γίνεται· τοῦτ' ἔστι, μήτε ὄρεξιν μήτε ἔκκλισιν ἐπ' αὐτὰ φέροντας, ὡς τῶν ἐκτὸς τὰ ἐξωτάτω ὄντα. ὥστε καὶ τὸ καταστῆναι μὴ σεμνὸν μὲν οὕτω, ὡς βαρὺ τοῖς παροῦσι φαίνεσθαι, σταθερὸν δὲ μετά τινος εὐχαρεῖας· ὡς μήτε ἐπιβοᾶν ἢ συγκινεῖσθαι ἐπὶ τοῖς νικῶσι, μήτε γελᾶν ἐκκεχυμένους ἐπὶ τοῖς γε-
b. λοίοις λεγομένοις· ἀλλὰ τοὺς μὲν κριτικῶς ἐπαινεῖν, τοὺς δὲ τῷ μειδιάματι ἀποδέχεσθαι.

Καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι, φησὶ, τῆς θέας, μὴ πολλὰ περὶ τῶν γεγενημένων διαλέγου, τῶν μηδὲν φερόντων πρὸς τὴν σὴν ἐπανόρθωσιν. οὐ γὰρ παιδευτικά ἐστι τὰ γενόμενα, ἵνα καὶ λόγου τις αὐτὰ πλείονος ἀξιώσῃ. ἢ οὖν οὕτως ἀναστέον τοῦ Ὅσα μὴ φέρει πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν, ὡς ἐπὶ πάντων εἰρημένου τῶν λόγων, οὓς περὶ τῶν ἐν τῇ θέᾳ γεγενημένων ποιούμεθα· ἢ, εἰ

ibi fiunt nos addicamus, sed *eum vincere velimus qui vincit, & ea, quæ fiunt, ita fieri ut fiunt:* hoc est, ut nec adpetitionem nec declinationem ad illa adferamus, ut quæ ex rerum externarum numero maxime sint externa. Itaque vultus ea constantia esse debet, quæ nec odiosa sit præsentibus, & gravitatem habeat suavitate temperatam: ut neque *adclames*, neque adsurgas victoribus; nec *effuse* rideas ob ridicula dicta; sed alios cum judicio laudes, alios leniter arridendo probes.

Cum autem *a spectaculo discesseris, ne multa*, inquit, *de iis quæ acciderunt, verba facito, cum ad emendationem tui nihil faciant.* Neque enim ita erudiunt ea quæ ibi fiunt, ut aliquo numero esse debeant. Sive igitur sic accipienda illa verba sunt, *quæ non faciunt ad tui correctionem*, quasi ad omnia ea pertineant, quæ de his loquimur quæ in spectaculo gesta sunt; sive

ἢ, εἰ τῷ Ὅσα προκείμενόν τι μέρος τῶν λε- c.
γομένων ἀποτέμνεται, τάχα ἂν εἴη συμβου-
λεύων, ἐκεῖνα μόνα λέγειν, ὅσα φέρει τι πρὸς
τὴν ἡμετέραν ἐπανόρθωσιν. εἴη δ' ἂν τοιαῦτα,
τὰ διελέγχοντα ἡμῶν τὰ μὴ καλῶς ἀναστρα-
φέντα πρὸς τὴν θέαν κινήματα. τὸ δὲ περιττὰ
περὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ θέᾳ γεγενημένων διαλέγε-
σθαι, τεκμήριόν ἐστιν ἐναργὲς, τοῦ μέγα τι
νομίσαι καὶ ἀξιάγαστον τὴν θέαν· ὅπερ ἄνευ p. 281
δημώδους συμπαθείας οὐκ ἂν γένοιτο. a.

sive certam aliquam eorum, quæ dicuntur, partem intelligens, suadet fortasse, ea solum dicenda, quæ ad nostram emendationem faciant: cujusmodi fuerint ea, quæ nostros motus parum decoros in spectaculo coarguant. Multa vero verba facere de his, quæ in ipso spectaculo gesta sunt, argumentum evidens fuerit, te spectaculum illud, magnificum & admirabile quiddam judicare: id quod sine plebejo adfectu fieri non potest.

ΚΕΦ. ν'.

*Εἰς ἀκροάσεις τινῶν μὴ αἰεὶ μηδὲ ῥᾳδίως πάρι-
θι. παριὼν δὲ, τὸ σεμνὸν καὶ τὸ αὐστηρὸν καὶ
ἅμα ἀνεπαχθὲς φύλασσε.*

CAPVT L. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 11.)

Ad recitationes nonnullorum, ne temere neque facile accedas. Sin accesseris, gravitatem serva, & cura, ut simul constantiam tueare. simul vero nemini sis molestus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὰς θέας, περὶ τῶν ἀκροάσεων λέγει,
ἃς οἱ περὶ λόγους ἔχοντες ῥητορικούς τε καὶ
ποιητικοὺς,

COMMENTARIVS.

Post spectacula, de *Recitationibus* disserit, quas homines eloquentiæ & poeticæ studiosi, ostentandæ

ποιητικὰς, εἰς ἐπίδειξιν τῆς ἑαυτῶν εὐγλωττίας
b. ποιοῦνται· ποτὲ μὲν ἐγκωμιάζοντες τινὰς τῶν
ἐν δυνάμει, ποτὲ δὲ πάτρια πόλεων λέγοντες,
ἢ τόπους ἐκφράζοντες, ἢ δικανικὰ μελετῶντες
προβλήματα, ἤ τι τοιοῦτον. χρὴ οὖν, φησὶ,
μή τε εἰς ταύτας, ἐπιδεικτικὰς οὔσας, καὶ
πρὸς τὸ ἐκτὸς βλεπούσας, ῥᾳδίως παριέ-
ναι, καὶ ἄνευ τινὸς λόγου τὴν παῖδα ἐπιτρέ-
ποντος, ἢ διὰ φιλίαν τοῦ λέγοντος, ἢ διὰ δυνα-
c. στείαν τοῦ ἐγκωμιαζομένου, ἢ διὰ συμπεριφο-
ράν τινα. πολλὴ γὰρ ἡ ταύτης χρεία πολλα-
χοῦ, διὰ τὸ πραΰνειν τοὺς φθονοῦντας τοῖς τῆς
δημώδους συνηθείας ἀναχωροῦσι. Περιὼν δὲ,
φησὶν, εἰς τὴν ὑπόκρισιν, τὸ σεμνὸν καὶ εὐ-
σταθὲς, καὶ ἅμα τὸ ἀνεπαχθὲς φύ-
λασσε. τὸ σεμνὸν, ἐν τῷ κατὰ καιρὸν
ἐπαινεῖν, καὶ συμμέτρως. τὸ εὐσταθὲς, ἐν
τῷ μήτε κινεῖσθαι ἀτάκτως, μήτε ἐπιβοᾶν, μή-
τε παραφθέγγεσθαί τι παρὰ τὸν καιρόν· ἀλλ'
ἐν κόσμῳ καὶ ταυτότητι τό τε ἦθος καὶ τὸ
σῶμα

tandæ facundiæ ergo ſuſcipiunt, aliàs potentes aliquos laudando, aliàs inſtituta civitatum enarrando, aut loca deſcribendo, aut forenſes quæſtiones tractando, aut ſimile quidpiam. *Negat* igitur *ad has*, ut oſtentationi comparatas, & res externas ſpectantes, *facile accedendum*, & ſine ratione acceſſum permittente; ſive id fiat ob amicitiam declamantis, ſive ob potentiam ejus qui laudatur, ſive obſequii alicujus cauſſa, quo interdum uti oportet ad eos mitigandos, qui his invident qui a populari conſuetudine recedere volunt. *Sin autem*, inquit, *ad recitationem acceſſeris; gravitatem, conſtantiam, ſimulque facilitatem conſerva.* Gravitatem: ut tempeſtive & modice laudes: Conſtantiam: ne perturbate moveaſis, neque adclames, aut quidquam importune interloquaris; ſed cum in moribus, tum in corporis habitu, modeſtiam conſtantiam-

σῶμα διαφυλάττειν. τὸ δὲ ἀνεπαχθὲς, ἐν τῷ μήτε σύνηθες περιττῶς φαίνεσθαι, ὡς ἄλλο τι πεφροντικότα· μήτε σιωπᾶν ὑπὲρ τὸ δέον, ἀλλ' ἐπαινεῖν καὶ μετρίως λεγόμενα· μήτε κρίνειν πικρῶς αὐτὰ, μήτε διελέγχειν, ὡς οὐκ ἀληθῶς ἢ οὐκ ἐμμέτρως ἢ οὐκ εὐφραδῶς εἴρηται. πάντως δὲ ἀνεπαχθὲς καὶ εὐάρεστον, μετὰ τοῦ δικαίου, τὸ συνηδόμενον φαίνεσθαι τῷ λέγοντι, ἐφ' οἷς καλῶς λέγει· τῷ δὲ ἐγκωμιαζομένῳ, ἐφ' οἷς ἀληθῶς καὶ δικαίως τιμᾶται. p. 282 a.

stantiamque conserves. Facilitatem: ne tetrico sis vultu, quasi aliis curis intentus; neque ultra quam satis est taceas, sed laudes commode dicta, nec acerbe judices, aut redarguas, ut aut parum vere, aut inconcinne, aut invenuste dicta. Illud autem non modo facilitatis & benignitatis, sed & justitiæ est, si oratori recte dicenti, & ei qui verè meritoque laudatur, congratulari videaris.

ΚΕΦ. νά.

Ὅταν τινὶ μέλλῃς συμβαλεῖν, μάλιστα τῶν ἐν ὑπεροχῇ δοκούντων, πρόβαλε σαυτῷ, τί ἂν ἐποίησεν ἐν τούτῳ Σωκράτης ἢ Ζήνων. καὶ οὐκ ἀπορήσεις τοῦ χρήσασθαι πρεπόντως τῷ ἐμπεσόντι. b.

CAPVT LI. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 12.)

Conventurus aliquem, eorum maxime qui præ cæteris eminere videntur, ipse tibi propone, quid in hoc facturus fuerit Socrates aut Zeno. Sic non incertus hærebis, quo pacto, quidquid incidet, eo convenienter usurus sis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οἱ πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρεφόμενοι, καὶ ἑαυτοῖς βουλόμενοι ζῆν, ἀπήθεις ὡς ἐπίπαν εἰσὶ τῆς πρὸς
c. τοὺς δυνάστας ἐντεύξεως. διὸ παραδείγματα προὐθηκεν αὐτοῖς Σωκράτην, καὶ Ζήνωνα, πρὸς οὓς ἀποβλέποντες εὑρήσουσι τὸν τρόπον τὸν ἑαυτῶν καθήκοντα τῆς ἐντεύξεως. ἐνοητέον οὖν, πῶς ἦρα Σωκράτης καὶ Ζήνων τοῖς τοιούτοις ἐνετύγχανον· ὅτι οὐ πλαστῶν, οὐδὲ προσποιητῶν, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἔμφρονα μεγαλοφροσύνην παρέχοντες, πάσης ὑπεροψίας καὶ ἀλαζονείας καθαρεύουσαν· μήτε καταπεπτωκότες
p. 283 τῷ ὄγκῳ τῆς δυνατείας, μήτε ὑπερηφάνως αὐτῶν καταφρονοῦντες. Τοῦ δὲ αὐτοῦ ἤθους ἐστὶ, τὸ μήτε κολακεύειν, μήτε διελέγχειν ὑβριστικῶς· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῖς καλῶς γινομένοις συμμέτρως ἐπαινεῖν, καὶ ἀπὸ τούτων ἄρχεσθαι τοῦ λόγου· ὡς οἱ ἰατροὶ τὰ πικρὰ τῶν φαρμάκων πολλάκις μέλιτι ἐπαλείφουσι· καὶ τότε τῶν μὴ καλῶς γινομένων μὴ πικρὸν ἐξεταστὴν φαίνεσθαι,

COMMENTARIVS.

Qui ad semet ipsos conversuntur, & sibi vivere volunt, haud fere *magnates accedere* consueverunt. Quare *Socratis exemplum* nobis proponit, & *Zenonis:* in quos intuentes, rationem visuri simus, qua illi nobis sint adeundi. Cogitandum igitur, quo pacto Socrates & Zeno cum talibus congressi essent: nihil fictum aut simulatum præ se ferentes, sed veram atque prudentem animi magnitudinem adhibentes ab omni despicientia & arrogantia puram: non humiles & abjecti ob fastigium dignitatis, nec vero superbe illos contemnentes. Ejusdem vero moris est, nec adulari iis, nec contumelioſe illos arguere: sed ob recte facta modice collaudare, & inde auspicari sermonem, sicut medici acerba medicamina melle sæpe prælinunt: ac tum demum eorum quæ perperam fiunt, non acerbum insectatorem se præbere,

νεσθαι, ἀλλὰ συνδιορθωτὴν κηδεμονικόν τε ἅμα, καὶ συμπαθῆ, καὶ συναχθόμενον, εἰ αἱ καλαὶ πράξεις ὀλίγοις ἐνίοτε παροράμασιν ἐπιθολοῦνται. Πάντως δὲ οἶμαι τὸ τοιοῦτον ἐπεδείκνυσαν b. εἰ περὶ τὸν Σωκράτην καὶ Ζήνωνα, πόσα μὲν ἀναίρετα ἔχουσιν αἱ δυναστεῖαι καὶ ὑπεροχαὶ δοκοῦσαι τῶν ἀνθρώπων· τί δὲ τὸ ἐν αὐταῖς αἱρετόν· ὅτι τὸ ἀγαθουργὸν μόνον· ὥστε τοὺς τούτου καταφρονοῦντας, τὰ μὲν κακὰ ἔχειν τοῦ πράγματος, τῶν δὲ ἀγαθῶν ἀποστερεῖσθαι. Δῆλον δὲ, ὅτι προτύπωμα μὲν ἑαυτῷ χρὴ προτιθέναι Σωκράτην καὶ Ζήνωνα· τὸ δὲ μέτρον τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς φυλάττειν, καὶ τὰ ἐκείνῃ σύμ- c. μετρα προσφέρειν αὐτοφυῶς. οἷον γάρ ἐστι, ζωὴν ἔχοντα προκόπτουσαν ἔτι, καὶ τῆς Ἐπικτήτου παιδαγωγίας δεομένην, τοῖς Σωκράτους ἢ Ζήνωνος λόγοις κεχρῆσθαι; πῶς γὰρ οὐκ ἂν φανείη καταγέλαστος ὁ τοιοῦτος; Καὶ Ἀντίγονος, ὁ μετὰ Ἀλέξανδρον μέγας βασιλεὺς τῆς Συρίας γενόμενος, εἰπεῖν λέγεται, μηδέποτε ἑαυτῷ

bere, sed correctorem solicitum, qui dolere se significet, quod præclaræ actiones paucis interdum delictis contaminentur. Ac meâ quidem sententiâ Socrates, Zeno, & similes, omnino demonstrarunt, quam multa habeant nequaquam expetenda principatus & fastigia rerum humanarum: & unum in iis expetendum esse, beneficiendi facultatem; quam qui negligant, eos & mala illius rei experiri, & bono fraudari. Perspicuum est autem, Socratis quidem & Zenonis exemplum esse nobis proponendum; sed suæ cuique vitæ modum conservandum, &, quæ ei consentanea sint, ultro adhibenda. Cujusmodi enim foret, si is, qui adhuc in eo est ut proficiat in vitâ, quique Epicteti puerili institutione etiamnunc indiget, Socratis aut Zenonis uti vellet sermonibus? Quo pacto is derisum vitaret? Nam Antigonus, qui post Alexandrum in Syria magnus rex fuit, dixisse fertur: num-

τῷ συνειδέναι ἀγωνιάσαντι, εἰ μὴ ὅτε Ζήνωνι συντυγχάνοι, καίτοι πολλοῖς ἄλλοις φιλοσοφοῦσιν ἐντυχεν. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ Ἐπίκτητος τὰ περὶ τὰς ἐντεύξεις τῶν τοιούτων καθήκοντα παραδίδωσιν, ἀπὸ τῶν πρὸς τοὺς δυναστὰς καὶ ἐν ὑπεροχῇ ἀρχόμενος.

p. 284 a.

quam se angi & æstuare solitum, quod sciret, nisi quando cum Zenone congrederetur, quamquam multos alios philosophos adiisset. Ab hoc igitur loco Epictetus officia in congressibus servanda tradit, ab iis auspicatus, quæ ad principes & potentes pertinent.

ΚΕΦ. νβ'.

Ὅταν φοιτᾷς πρός τινα τῶν μέγα δυναμένων, πρόβαλε· ὅτι οὐχ εὑρήσεις αὐτὸν ἔνδον, ὅτι ἀποκλεισθήσῃ, ὅτι ἀντιναχθήσονταί σοι αἱ θύραι, ὅτι οὐ φροντιεῖ σου. κἂν σὺν τούτοις ἐλθεῖν καθήκῃ, ἐλθὼν φέρε τὰ γινόμενα, καὶ μηδέποτε εἴπῃς· αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν, ὅτι, Οὐκ ἦν τοσούτου. ἰδιωτικὸν γὰρ, καὶ διαβεβλημένον πρὸς τὰ ἐκτός.

CAPVT LII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 13.)

Aditurus aliquem ex magnatibus, cogita, fieri posse, ut eum intus non invenias, ut excludaris, ut fores in os tibi incutiantur, ut nullam tui rationem habeat. Quod si cum his omnibus officii tui fuerit adire eum, adi, & fer ea quæ fiunt, nec deinde dic ipse tecum, Non erat tanti. Est enim plebejum hoc, & offendi rebus externis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b.

Τὸ αὐτό πως ἐλέγετο καὶ πρότερον, ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ, τῷ, Ὅταν ἅπτεσθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπομίμνησκε σεαυτὸν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν, ἐπὶ τοῦ λούσασθαι προάγει τὸν λόγον· ἐνταῦθα δὲ, ἐπὶ μείζονος παραδείγματος, τῆς πρὸς δυνάστην ἀφίξεως. καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰς τοῦτο συνεπλήρωσε τὸν λόγον, εἰς τὸ καταφρονῆσαι τῶν συμβαινόντων, καὶ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν διατηρῆσαι· ἐνταῦθα δὲ, ἀσφαλῶς προβουλεύσασθαι, c. καὶ μὴ χαύνως, ἀλλ' ἐγγυτάτω τῆς ἀληθείας ὑποτίθεσθαι [λέγων] τὰ συμβησόμενα δυσχερῆ. ἑλόμενοι γὰρ τὴν πρὸς τὸν δυνάστην ἄφιξιν, κἂν ἀκολουθήσῃ τὰ εἰρημένα, συμβαινόντων αὐτῶν μετεμελόμεθα πολλὰ, καὶ λέγομεν, μὴ εἶναι ἄξιον τὸ τυχεῖν τῶν συμβεβηκότων· ἢ διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ καλῶς ἐλέσθαι, ἢ διὰ τὸ πλέον τοῦ δέοντος ὑπὸ τῶν γι-

νομένων

COMMENTARIVS.

Idem fere dicit quod supra: Rem aliquam adgressurus, commonefac te ipsum, & reliqua. Sed illic quidem ad lavationem oratio deducitur: hic vero majus exemplum proponitur, *congressus magnatum*. Illic orationis exitus fuit, contemnenda ea esse quæ fiant, & suum institutum naturæ consentaneum tuendum: hic vero, maturo consilio providendum, nec oscitanter, sed proxime veritatem animo proponendas esse impendentes molestias. Susceptâ enim accessione ad principem, quamvis sequi possent ea quæ dicta sunt; si incidunt illa, valde nos eorum pœnitet, dicimusque indignum esse talia pati, sive quod principio non recte consuluimus, sive quod supra quam decet eventis illis

sumus

νομένων ταραχθῆναι. ἰδιωτικὸν δὲ ἑκάτερον, καὶ
p. 285 a. οὐ καλῶς χωρώμενον τοῖς ἐκτὸς, οὐδὲ ὡς ἔχει φύσεως, ἀλλὰ μεγάλα αὐτὰ νομίζον. Περὶ πὼν δὲ περὶ τῆς ἐντεύξεως τῶν ἐν ὑπεροχῇ μὲν, ἀκωλυτώτερον δὲ ἐντυγχανόντων, ὅπως αὐτοῖς προσφέρεσθαι χρὴ, ὅτι κατὰ τὸν Σωκρατικὸν καὶ Ζηνώνειον τύπον· νῦν περὶ τῶν ταραχυτέρων ὑπαντώντων εἰπεῖν προτίθεται, †) ὅπως χρὴ καὶ πρὸς τὴν τούτων ἔντευξιν παρασκευάζεσθαι· ὅτι, εἰ μὲν μὴ ἀνάγκη τις καλεῖ, παραιτητέον·
b. εἰ δὲ ἀνάγκη, καὶ δέξει μετὰ τῶν ἀναιρέτων αὐτὴν ἐλέσθαι, φέρειν τὰ προσπίπτοντα, μὴ μεταμελόμενον.

†) προτίθεται. An προστίθεται? pergit.

fumus perturbati. Utrumque autem plebejum eſt, & eorum qui rebus externis non recte utuntur, neque ita ut eorum natura fert, ſed eas magnificientium. Locutus autem prius de acceſſu eorum, qui eminent quidem dignitate, ſed tamen facilius ſe conveniendos præbent, quo pacto cum his agendum ſit, more Socratico & Zenonio ſcilicet: nunc de iis qui aſperiorem difficilioremque acceſſum habent, dicere inſtituit, quo pacto & ad eorum congreſſum paratus eſſe debeas: primum, niſi neceſſitas aliqua coëgerit, eſſe prætermittendum: ſin & neceſſarium & conſultum eſſe videatur, etiam moleſtiis illis propoſitis accedere; ferenda eſſe quæ acciderint, ſine pœnitentia.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νγ'.

Ἐν τοῖς ὁμιλίαις ἀπέστω τὸ ἑαυτοῦ τινων ἔργων ἢ κινδύνων ἐπὶ πολὺ καὶ ἀμέτρως μεμνῆσθαι. οὐ γὰρ, ὡς σοὶ ἡδύ ἐστι τὸ τῶν σῶν κινδύνων μεμνῆσθαι, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἡδύ ἐστι τὸ τῶν σοὶ συμβεβηκότων ἀκούειν.

CAPVT LIII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 14.)

In congressibus absit istud, ut tua facta quædam aut pericula frequenter & immodice commemores. Non enim, quemadmodum tibi periculorum tuorum meminisse jucundum est, sic & aliis jucundum, quæ tibi acciderint audire.

ΚΕΦ. νδ'.

Ἀπέστω δὲ καὶ τὸ γέλωτα κινεῖν. ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τρόπος εἰς ἰδιωτισμὸν, καὶ ἅμα ἱκανὸς τὴν αἰδῶ τὴν πρός σε τῶν πλησίον ἀνιέναι. c.

CAPVT LIV. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 15.)

Absit vero etiam, ut risum velis movere. Lubricum enim hoc genus est, quo in plebejorum hominum morem facile prolabaris; simulque eam vim habet, ut aliorum in te minuat observantiam.

ΚΕΦ. νε.

Ἐπισφαλὲς δὲ καὶ τὸ εἰς αἰσχρολογίαν προελθεῖν. ὅταν οὖν τι συμβῇ τοιοῦτον, ἂν μὲν εὔκαιρον

CAPVT LV. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 16.)

Periculosum vero est etiam, ad sermonis obscœnitatem progredi. Cum igitur hujusmodi aliquid inciderit, si quidem per

p. 286 a. ρον ᾖ, καὶ ἐπίτληξον τῷ προελθόντι· εἰ δὲ μὴ, τῷ γε ἀτοσιωτῆσαι, καὶ θρυθριᾶσαι, καὶ σκυθρωπάσαι δῆλος γίνου δυσχεραίνων τῷ λόγῳ.

temporis rationem licuerit, increpa illum qui eo progressus fuerit: quod si id non potes, at conticendo & erubescendo, & demisso vultu, ostende, sermoni illo te indignari.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὴν ἔντευξιν τῶν ἐν ὑπεροχῇ, καὶ περὶ τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς λέγει· πῶς χρὴ καὶ ταύτην ποιεῖσθαι, ἀνεπαχθῆ τε ἑαυτὸν τοῖς ἐντυγχάνουσι, καὶ ἀκαταφρόνητον παρεχόμενον, b. καὶ μέντοι καὶ ὠφέλιμον εἰς δύναμιν αὐτοῖς. τὸ μὲν γὰρ μὴ μεμνῆσθαι τῶν ἑαυτοῦ ἔργων ἢ κινδύνων ἐπὶ πολὺ καὶ ἀμέτρως, ἅμα μὲν τὸ ἐκ τούτου ἐπαχθὲς ἀφαιρεῖται· βαροῦνται γὰρ οἱ ἄνθρωποι τοῖς ἑαυτοὺς ἐπαινοῦσιν, ὡς αὐτοὶ διὰ τούτων ὑπ' αὐτῶν κατηγορούμενοι καὶ ὀνειδιζόμενοι κατὰ σύγκρισιν· ἅμα δὲ τὸ ἔξω βλέπτον καὶ φιλόδοξον τῆς ψυχῆς συστέλλει, καὶ μεγαλοφροσύνην ἐνδείκνυται.

Πρότε-

COMMENTARIVS.

Post congressum cum magnatibus, de congressu plebejorum dicit, quo pacto & in eo gerere te debeas, ut iis quibuscum vivas, neque molestus, neque contemtui sis, sed potius pro virili commodes. Nam *sua facta aut pericula non prolixe atque immodice commemorare*, simul fastidium tollit, quod creare ea res solet: (molestè enim ferunt homines hos qui sese laudant; quasi ipsi verbis iisdem accusentur, & per collationem probris adficiantur:) simul vero etiam animum foras prominentem & gloriæ cupidum retinet, & generosum quiddam præ se fert.

Cum

Πρότερον δὲ εἰπὼν, μὴ δεῖν αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς γελᾶν, μηδὲ πολὺν γέλωτα, μηδὲ ἀνειμένον εἶναι· νῦν λέγει, μηδὲ τοῖς ἄλλοις δεῖν γέλωτα κινεῖν. καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν, εἰπών· ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τρόπος εἰς ἰδιωτισμόν. τὸ γὰρ τοιαῦτα λέγειν ὡς γέλωτα κινεῖν τοῖς ἰδιώταις, σημαίνει πάντως ἀρεστὰ εἶναι ἐκείνοις, καὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἕξεως οἰκεῖα. ὁμοίως οὖν, ἢ καὶ μᾶλλον αὐτῶν, ἰδιώτην νομίζουσι τὸν γέλωτα κινοῦντα· ὥστε κἂν τύχωσιν αἰδούμενοι πρότερον αὐτὸν, ἱκανόν ἐστι τοῦτο χαλάσαι τὴν πρὸς αὐτὸν τῶν πλησιαζόντων αἰδώ. Τινὲς δὲ καὶ τῶν δοκούντων ἐμφρόνων γελωτοποιοῦσι, βουλόμενοι χαρίεντες φαίνεσθαι. c. p. 287 a.

Αἰσχρολογεῖν δὲ ὅτι μὲν αὐτὸς οὐκ ἀνέξεται ὁ καὶ ποσῶς προκεκοφέναι δοκῶν, πρόδηλον. ἀλλ', οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀνέχεσθαι κατὰ τὸ δυνατὸν, συμβουλεύει. ἀλλ', εἰ μὲν εὔκαιρον εἴη, τοῦτ' ἔστιν, εἰ μὲν νέος εἴη ὁ

Cum autem prius dixerit, non esse ob multa ridendum, neque risum multum esse oportere, neque effusum: nunc aliis *risum movere* vetat, caussa adjecta, *esse lubricum id genus, quo facile ad plebejos mores delabaris.* Nam si ea dicas, quæ plebeculæ risum moveant, indicio est, ea grata illi esse, & apta plebejis moribus. Aeque igitur, aut magis etiam se ipsis, eum qui risum movet, idiotam judicant: ut, si prius eum reveriti fuerint, satis hoc *ad observantiam ejus extenuandam* virium habeat. Sunt tamen & ex iis qui prudentes habentur, qui risum moveant, ut faceti ac lepidi habeantur.

Iam eum, qui uteumque profecerit, *ab obscœnis verbis* sibi temperaturum, in promtu est. At ne alios quidem ferendos, si vitare possis, monet. Sed, *si tempus ferat*, hoc est, si adolescens eo prove-

προαχθεὶς εἰς τοῦτο· καὶ μὴ αἰναιδὴς, μηδὲ
b. ὑπὸ πλούτου ἢ ἀξιώματος κεχαυνωμένος, καὶ
ἐπιπλήξεις, φησίν. οὔτε γὰρ αὐτῷ τῷ
αἰσχρολογοῦντι, οὐτ' αὐτοῖς τοῖς παροῦσι Φα-
νήσῃ Φορτικός. εἰ δὲ τύχῃ πρεσβυτικώτερος,
καὶ σοβαρὸς τὸ ἦθος, καὶ πλούτῳ ἐπηρμένος
ἢ ἀξιώματι· τὸ μὲν ἐπιπλῆξαι, βαρύ· πρὸς
δὲ τῷ ἀπράκτῳ, καὶ ἀπεχθεῖ, καὶ ἐχθρο-
ποιῷ, καὶ καταγέλαστος ἡ παῤῥησία δόξει. τί
c. οὖν χρὴ τότε ποιεῖν; τῷ σιωπῆσαι δῆλος
γίνου δυσχεραίνων. Καὶ ὅρα, ὅπως τὸ
προσῆκον ἐφύλαξε τῇ διαφορᾷ μέτρον. ἐπὶ μὲν
τῶν περὶ μονομαχιῶν, ἢ ἱπποδρομιῶν, ἢ βρω-
μάτων, καὶ πομάτων ποιουμένων τοὺς λόγους,
ἢ περὶ ἀνθρώπων, ἐπαινούντων, ἢ ψεγόντων,
ἐὰν οἷόν τε ᾖ, φησὶ, μέταγε αὐτούς· ἐνταῦθα
δὲ, ἐὰν εὔκαιρον ᾖ, καὶ ἐπιπλῆξαι κελεύει.
καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰ μὴ δυνατὸν μεταγαγεῖν, σιώ-
πα, φησί· ** καὶ δῆλος γίνου δυσχεραίνων.

provectus fuerit, non inverecundus, neque divitiis & dignitate inflatus, *hunc*, inquit, *increpabis* etiam. Neque enim vel ipsi turpiloquo, vel iis qui aderunt, videberis arrogans. Sin natu grandior & insolens fuerit, & ob divitias elatus, aut dignitatem; increpare quidem grave fuerit, &, præter inanem operam & odium ac simultatem, ridicula etiam libertas illa videbitur. Quid tum ergo faciendum? *Silentio*, inquit, *molestiam præ te ferto.* Ac dispice, quo pacto convenientem illi discrimini modum observarit. Nam de gladiatoriis aut Circensibus ludis, itemque de epulis & potionibus cum verba fiunt, aut cum homines laudantur, aut vituperantur; si fieri potest, inquit, alio traduc sermones eorum. Hic vero, si tempestivum fuerit, etiam objurgare jubet. Atque illic, si traduci non possint sermones, taceto, inquit; hic vero adjicit, *& molestiam præ te ferto.*

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νϛ'.

Ὅταν ἡδονῆς τινος φαντασίαν λάβῃς, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, φύλασσε σαυτὸν, μὴ συναρπασθῇς ὑπ' αὐτῆς· ἀλλ' ἐκδεξάσθω σε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀναβολήν τινα παρὰ σεαυτοῦ λάβε. ἔπειτα μνήσθητι ἀμφοτέρων τῶν χρόνων· καθ' ὃν τε ἀπολαύσεις τῆς ἡδονῆς, καὶ καθ' ὃν, ἀπολαύσας, ὕστερον μετανοήσεις, καὶ αὐτὸς σεαυτῷ λοιδορήσῃ· καὶ τούτοις ἀντίθες, ὅπως ἀποσχόμενος χαιρήσεις, καὶ ἐπαινέσεις αὐτὸς σεαυτόν. ἐὰν δέ σοι καιρὸς φανῇ ἅψασθαι τοῦ ἔργου, πρόσεχε, μὴ ἡττήσῃ σε τὸ προσηνὲς αὐτοῦ καὶ ἡδὺ καὶ ἐπαγωγόν· ἀλλ' ἀντιτίθεσι, πόσῳ ἄμεινον τὸ συνειδέναι σεαυτῷ ταύτην τὴν νίκην νενικηκότι. p. 288 a. b.

CAPVT LVI. (Nobis Cap. XXXIV.)

Quod si voluptatis alicujus imaginem animo conceperis, sicut in aliis rebus, observa te ipsum, ne ab ea abripiaris: sed exspectet te res ista; & moram aliquam fac ut impetres a te ipso. Deinde utriusque temporis memento; tum illius, quo fruiturus es voluptate; tum illius, quo, postquam fruitus eris, pœnitentia deinde duceris, & ipse te increpabis: atque his oppone, quo modo, si abstinueris, gavisurus sis, & ipse te laudaturus. Quodsi vero nihil impedire intellexeris, quin adtingas rem, cave, ne te vincant ejus blanditiæ & suavitates & illecebræ: sed oppone, quantum præstet conscire tibi, victoriam istam reportasse.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἡ σωματικὴ ἡδονὴ βλαβερωτάτη ἐστὶ τῇ ψυχῇ. ἑκάστη γὰρ ὥσπερ ἧλος προσηλοῖ τὴν

COMMENTARIVS.

Voluptas corporis nocentissima est animo. Quæ- libet enim, quasi cla- vis aliquibus adfigit ani- mum:

ψυχὴν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ὀλιγοχρόνιον
c. αὐτὴν ἐποίησεν. καὶ γὰρ ἐπὶ τροφῶν καὶ πο-
μάτων, ἕως τότε ἐστὶν ἡ ἡδονὴ, ἕως ἂν ἐν τῷ
στόματι αὐτῶν αἰσθανώμεθα· καταποθέντων
δὲ, οἴχεται τελέως. καὶ ἐπὶ τῆς μίξεως κατ'
αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μόνον τῆς ἐνεργείας,
ἡ τῆς ἡδονῆς αἴσθησις γίνεται· παρελθούσης
δὲ αὐτῆς, ἡ συναίσθησις ὡς μηδὲ γεγονυίας ἐστί.
καὶ δῆλον δὲ, ὅτι ἐν τῷ αἰσθητὴ εἶναι, ἡ ἡδονή
ἐστι. τὸ γὰρ μὴ αἰσθανόμενον, οὐδὲ ἥδεται
ὅλως. Ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τὰ ἐντὸς ἡδοναὶ, οἷον
περὶ ἐσθῆτα, ἢ κόσμον, ἢ χρήματα, ἢ κτή-
ματα, καὶ αὗται ὀλιγοχρόνιοί εἰσιν. ἡσθέντες
p. 289 γὰρ ἐπὶ τῇ κτήσει τούτων, μετὰ τὸ συνεθι-
σθῆναι αὐτοῖς οὐκέτι ἡδονῆς ἐπ' αὐτοῖς αἰσθανό-
μεθα. ἀφαιρουμένων δὲ αὐτῶν, λύπη σφοδρὰ
διαδέχεται, πολὺ μονιμωτέρα τῆς ἡδονῆς. οὕ-
τω μὲν οὖν ἡ ἡδονὴ, ἐλάχιστον ἐπιμείνασα χρό-
νον, καὶ μάλιστα ἡ σωματικὴ, ἄπεισι, τὴν
βλάβην τὴν ἑαυτῆς τῇ μὲν ψυχῇ πάντη καὶ
πάντως καταλιποῦσα, πολλάκις δὲ καὶ τῷ σώ-
ματι,

mum: eaque de cauſſa Deus eam fecit brevem. Nam & in cibis & potionibus tamdiu voluptas durat, quamdiu in ore eas ſentimus: cum vero deglutivimus, prorſus interit. Et in coitu, ipſo tantum actionis tempore ſentitur voluptas: quod cum præteriit, perinde eſt ac ſi nulla fuiſſet. Ac in hoc ipſo ineſſe voluptatem perſpicuum eſt, quod ſenſu percipiatur. Quod enim non ſentit, etiam voluptate caret omnino. Sed & externarum rerum oblectationes, uti veſtium, ornamentorum, pecuniæ, poſſeſſionum, parum & ipſæ durant. Harum enim adeptione exhilarati, ubi eis adſuevimus, voluptatem porro nullam ſentimus. Sin eæ nobis eripiantur, dolor vehemens ſuccedit, voluptate multo durabilior. Ita voluptas ubi per exiguum tempus duravit, maximeque voluptas corporis, abit, noxâ ſuâ modis omnibus animo relictâ,

ματι, ὅταν ἀσύμμετρος ἡ ἀπόλαυσις γένηται. ἡ δὲ τῆς ἡδονῆς ἐγκράτεια, μόνιμον ὠφέλειαν ποιεῖ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ, καὶ ἡδονῆς ἄλλο εἶδος, τὸ κατὰ φύσιν συνυπάρχον, ἀβλαβές τε, καὶ ἄληκτον.

Τούτων οὖν οὕτω προειλημμένων, ἴδωμεν, τί φησιν ὁ Ἐπίκτητος. Ὅταν, φησὶν, ἡδονῆς τινος φαντασίαν λάβῃς, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, οἷον πλούτου, ἢ δυναστείας, ἢ τῶν ἄλλων τινὸς τῶν ἐκτὸς, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς· φύλαττε σεαυτὸν εὐθὺς, μή συναρπάσῃ σε ἐπὶ τὸ ἔργον ἡ φαντασία· ἀλλὰ τοῦτο μὲν περιμεινάτω ὀλίγον· σὺ δὲ ἀναβολήν τινα σεαυτῷ ποιήσας διὰ τῆς τοιαύτης συστροφῆς, ἐννόησον τοὺς χρόνους, τόν τε τῆς ἀπολαύσεως, ἐλάχιστον ὄντα, καὶ τὸν ἐφεξῆς πολὺν, βλάβης ὄντα καὶ μεταμελείας μεστὸν, ἐν ᾧ σεαυτὸν ἐγκαλεῖς ἡττηθέντα. καὶ τούτοις ἀντίθες τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐγκρατευσάμενος,

lictâ, interdum vero etiam corpori, ſi fruitio exceſſerit modum. At continentia voluptatum, durabilem adfert & corpori & animo utilitatem, & aliud voluptatis genus parit, quod per ipſam naturam cum illa conjunctum eſt, illudque innoxium & perpetuum.

Nunc his ita expoſitis, videamus quid dicat Epictetus: *Cum voluptatis*, inquit, *alicujus imaginem animo conceperis, ut in aliis*, veluti divitiis, principatu, aut ſimilibus rebus externis, ita & in hac, ac magis etiam: ſtatim *ipſe te cuſtodi, ne viſum illud atque imago* ad rem ipſam *te abripiat:* ſed ea quidem paulisper exſpectet; tu vero impetratâ a te ipſo, per iſtam in te ipſum converſionem, morâ quadam, conſidera duo tempora, cum ſuavitatis illud breviſſimum, tum ſecuturum noxæ diuturnum, & pœnitentiæ plenum, in quo ipſe te victum accuſabis. Et his oppone illud tempus, quo, ſi te continueris,

σάμενος, ὠφελείᾳ καὶ ἡδονῇ καθαρᾷ ἐπὶ πολὺν χρόνον σύνει, σαυτὸν ἐπαινῶν καὶ ἀποδεχόμενος. ἐὰν γὰρ ταύτῃ ἀποκαθάρῃς τὴν σύγκρι-
p. 290 σιν, ῥᾳδίως ἠρεμήσει ἡ ὄρεξις, αἰσχυνομένη τὴν
a. ἐνέργειαν τῆς ἥττης. κἂν αὖθις τοῦτο καὶ αὖθις ποιῇς, οὐκ ἔτι ἐνοχλήσει ταπεινουμένη. εἰ δὲ παύεται ἡ ἡδονὴ εὐθέως μετὰ τὸ ἔργον, καὶ οὐδὲν διαφέρει τότε ὁ ἀπολαύσας τοῦ μὴ ἀπολαύσαντος, πλὴν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ἀπολελαυκέναι, οὐκ ἔχει τινὰ λόγου ἀξίαν ἡδονήν. δηλοῖ [δὲ] ἡ μνήμη τῶν ἐν ὀνείροις ἀπολαύσεων, ἀμυδρὸν ἴχνος ἡδονῆς ἔχουσα. ἐπεὶ δ' ἔστιν ὅτε τι-
b. νῶν ἡδονῶν καὶ κατὰ λόγον ὀρθὸν μεταλαμβάνομεν, οἷον διὰ παιδοποιΐαν, ἢ λουτροῦ μετὰ πυρετόν· ὅταν, φησὶ, καιρὸς φανῇ ἅψασθαι τοῦ τοιούτου ἔργου, πρόσεχε, μή σε ἥττήσῃ τὸ προσηνὲς αὐτοῦ, καὶ ἀγωγόν· ὥστε σεαυτοῦ ἐκστάντα, ὅλον ἐκδοθῆναι τῇ

nueris, & diuturnam utilitatem & sinceram voluptatem percipies, te ipsum & laudaturus & adprobaturus. Nam si istam comparationem in planum deduxeris, facile conquiescet adpetitus, certæ cladis verecundiâ. Quod si iterum atque iterum feceris; ita deprimetur, ut molestus esse desinat. Quod si vero voluptas statim post opus desinit, ac tum nihil inter eum intereſt qui eam percepit, & eum qui non percepit, excepta cogitatione præteritæ suavitatis, nihil habet voluptas, magni æstimandum: idque declarat eorum memoria, quibus in somnis fruimur; quæ obscurum habet voluptatis vestigium. Sed quia interdum voluptatibus nonnullis recte frui possumus, cujusmodi est conjunctionis adpetitus procreandorum liberorum causa, aut balnei post febrem; *cum*, inquit, *tempus adfuerit* hujuscemodi alicujus *operis adtingendi*, vide *ne te suavitas illius atque illecebræ decipiant*, ut tui oblitus totum te voluptati

τῇ ἡδονῇ· ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ σύγκρινε, πόσῳ κάλλιόν ἐστι τὸ κρατῆσαι τῆς ἡδονῆς, τοῦ ἡττηθῆναι αὐτῆς· δῆλον γάρ, ὅτι τοσούτῳ, ὅσῳ κάλλιον τὸ δεσπόζειν τῶν ἀλόγων παθῶν, τοῦ δουλεύειν αὐτοῖς, καὶ ἄνθρωπον εἶναι μᾶλλον, ἢ θηρίον.

luptati tradas; *sed* eorum, quanto pulcrius est tempore *contentionem facito*, *quanto pulcrius sit vincere voluptatem*, *quam ab ea vinci*: tanto nimirum, quanto pulcrius est imperare brutis adfectibus, quam servire; & hominem esse, quam bestiam.

ΚΕΦ. νζ'. c.

Ὅταν τι, διαγνοὺς ὅτι ποιητέον ἐστὶ, ποιῇς, μηδέποτε φύγῃς ὀφθῆναι πράσσων αὐτὸ, κἂν ἀλλοῖόν τι μέλλωσιν οἱ πολλοὶ περὶ αὐτοῦ ὑπολαμβάνειν. εἰ μὲν γὰρ οὐκ ὀρθῶς ποιεῖς, αὐτὸ τὸ ἔργον φεῦγε. εἰ δὲ ὀρθῶς, τί φοβῇ τοὺς ἐπιπλήξοντας οὐκ ὀρθῶς.

CAPVT LVII. (Nobis Cap. XXXV.)

Cum facis aliquid, quod faciendum te deliberata judicaveris; numquam fuge ne id faciens conspiciaris, tametsi iniquius de eo judicium facturum sit vulgus. Est enim; si non recte facis, ipsum factum fuge: sin recte, quid eos metuis, qui non recte reprehensuri sunt?

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 291 a.

Πολλὴν σπουδὴν ποιεῖται τοῦ τὸ ἀγαθὸν δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι, ἵνα καὶ ὄντως ἀγαθὸν ᾖ, καὶ μὴ

COMMENTARIVS.

Vehementer in eo elaborat, ut bonum, ob id ipsum quod bonum sit, amplectamur, non autem

μὴ διὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν. ὁ γὰρ διὰ ταύτην αἱρεύμενός τι, ταύτην εἶναι τίθεται τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο. διὸ, εἰ μὲν ὀρθῶς διέγνωκεν, ὅτι δέον ἐστὶ τόδε τι μὴ ποιῆσαι, φυγεῖν δεῖ τὴν πρᾶξιν, οὐκ ἀγαθὴν
b. οὖσαν· εἰ δὲ ὀρθῶς διαγνοὺς ποιεῖ, οὐ χρὴ φεύγειν τὸ ὀφθῆναι ποιοῦντα, διὰ τοὺς οὐκ ὀρθῶς μεμφομένους τὸ γινόμενον. ἐπεὶ συμβαίνει, τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὀρθῶς γινωσκόμενον ὅτι ἀγαθόν·) προτιμᾶν τὸ μὴ ἀγαθὸν, ἀλλὰ κακὸν, ὡς ψεῦδος. τοιαύτη γάρ ἐστιν ἡ τῶν πολλῶν μὴ ὀρθὴ περὶ τοῦ πραττομένου ὑπόληψις. πρὸς δὲ τούτῳ συμβαίνει, τὸ τῷ ὀρθῷ λόγῳ κριθὲν ἀγαθὸν, κακὸν ἡγεῖσθαι,
c. φεύγοντα αὐτό. τὸ γὰρ φευκτὸν, κακόν. καὶ ἔτι μέντοι συμβαίνει τῷ τοιούτῳ, ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀφισταμένῳ, εἰς τὰς τῶν πολλῶν δόξας ἀποφέρεσθαι, καὶ ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ζητεῖν, καὶ τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ ψευδές.

autem propter popularem opinionem. Nam qui propter hanc aliquid expetit: in ea ipsa bonum collocat, non in illo. Quamobrem, si quis recte perspexit, aliquid non esse faciendum, ipsa res eo fugienda est, quia non bona. Sin aliquid recte deliberatum suscepit, non debet propter eos, qui factum id perperam reprehendant, recusare quo minus palam id agat. Fit enim ea ratione, ut vero bono (id enim est, quod *recte bonum judicatum est*) non bonum, sed malum, ut est mendacium, præferatur. Talis enim est vulgi non recta de eo quod fit opinio. Præterea fit, ut, quod recta ratio bonum judicavit, id malum putetur & fugiatur. Quod enim fugiendum, id malum. Denique fit & illud, ut qui a se ipso & a rebus discedit, ad vulgi opiniones deferatur, atque ibi bonum & malum quærat, itemque verum & mendacium.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νή.

Ὡς τὸ, Ἡμέρα ἐστὶ, καὶ, Νύξ ἐστι, πρὸς μὲν τὸ διεζευγμένον μεγάλην ἔχει ἀξίαν, πρὸς δὲ τὸ συμπεπλεγμένον ἀπαξίαν· οὕτω καὶ τὸ τὴν μείζω μερίδα ἐκλέξασθαι, πρὸς μὲν τὸ σῶμα ἐχέτω ἀξίαν, πρὸς δὲ τὸ, τὸ κοινωνικὸν ἐν ἑστιάσει, οἷον δεῖ, Φυλάξει, ἀπαξίαν ἔχει. Ὅταν οὖν συνεσθίῃς ἑτέρῳ, μέμνησο, μὴ μόνον τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἀξίαν τῶν παρακειμένων ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸν ἑστιάτορα αἰδῶ Φυλάξει. [Alii vulgo, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸν ἑστιάτορα οἷον δεῖ Φυλαχθῆναι.] p. 298 a.

CAPVT LVIII. (Nobis Cap. XXXVI.)

Quemadmodum illud, Dies est, &, Nox est, ad sejunctionem quidem magnam habet æstimationem, ad conjunctionem autem rejectaneum est: sic etiam, majorem portionem sibi eligere, ad corpus quidem quod adtinet, æstimationem utique habeat; sed, communitatis officium si spectes, pudoremque in convivio servandum, rejectaneum est. Quod si igitur alicujus conviva es, memento, non modo adpositorum erga corpus æstimationem spectare, verum etiam pudorem servare adversus convivatorem.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τῶν ὑποθετικῶν συλλογισμῶν, ὧν οἱ Στωϊκοὶ τὴν τεχνολογίαν ἐλεπτούργησαν, οἱ μέν εἰσι διεζευγμένοι, οἱ δὲ συνημμένοι, ἤτοι συμπεπλεγμένοι. Διεζευγμένοι μέν· ἐν οἷς, τοῦ ἑτέρου ὄντος, b.

COMMENTARIVS.

Syllogismi hypothetici, in quibus enucleandis Stoici laborarunt, partim sunt disjuncti, partim conjuncti, sive complexi. *Disjuncti*, in quibus cum est alterum,

ἔντος, τὸ ἕτερον πάντως οὐκ ἔστι· καὶ, τοῦ ἑτέρου μὴ ὄντος, πάντως τὸ ἕτερον ἐστίν. ὡς, ὅταν εἴπω· Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νὺξ ἐστίν· ἀλλὰ μὴν νὺξ ἐστίν· ἡμέρα ἄρα οὐκ ἔστιν. Οὕτω μὲν, τοῦ ἑτέρου τιθεμένου, ἀναιρεῖται πάντως τὸ ἕτερον. τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑτέρου τίθεται τὸ ἕτερον, ὅταν εἴπω· Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα οὐκ ἔστι· νὺξ ἄρα ἐστίν· ἢ· Ἀλλὰ μὴν νὺξ οὐκ ἔστιν· ἡμέρα ἄρα ἐστί. Τοιοῦτον μὲν
c. οὖν τὸ διεζευγμένον· ἐν ᾧ τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστιν, ὡς ἀξίωμα, τοῦτ' ἔστιν, ὡς ἐναργῶς καὶ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἀληθὲς, παραλαμβάνεται. ταῦτα γὰρ, Ἀξιώματα ἐκάλουν οἱ Στωϊκοί. Τὸ δὲ Συμπεπλεγμένον ἐστὶν, ὅταν δύο τινῶν συμπεριπεπλεγμένων ἀλλήλοις οὕτως, ὥστε τὸ μὲν ἡγούμενον εἶναι, τὸ δὲ ἑπόμενον, τῇ μὲν θέσει τοῦ ἡγουμένου ἀκολουθεῖ τὸ ἑπόμενον, τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑπομένου ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον. οἷον συμπέπλεκται ἀληθῶς· Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ

alterum, nullo modo alterum esse potest: & cum alterum non est, utique est alterum; ut cum dico: Aut dies est, aut nox est. Atqui nox est. Dies ergo non est. Sic cum alterum statuitur, alterum utique tollitur: alterius vero negatione, alterum adfirmatur; ut cum dico: Atqui dies non est; Nox igitur est. Aut, Atqui nox non est; Dies ergo est. Ac tale quidem est disjunctum, in quo illud, *Aut dies est, aut nox est*, axiomatis loco, hoc est, tamquam evidens, & secundum communes notiones verum, adhibetur. Ea enim Axiomata vocabant Stoici. *Copulatum* vero est, cum duobus inter sese ita complexis, ut alterum antecedat, alterum consequatur, adfirmationem antecedentis sequitur consequens, negatione vero consequentis unà tollitur antecedens. Veluti vere hæc copulantur: Si dies est, nox

οὐκ ἔστιν. ἀληθῶς γὰρ τῷ, Ἡμέρα ἐστὶν, ἡγουμένῳ, ἕπεται τὸ, Νὺξ οὐκ ἔστιν. ἐπὶ γοῦν τούτου συμπεπλεγμένου, τῇ μὲν θέσει τοῦ ἡγουμένου τίθεται τὸ ἑπόμενον· Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ ἄρα οὐκ ἔστι. τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑπομένου, ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον· Ἀλλὰ μὴν οὐχὶ νὺξ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἔστι δηλονότι· (αἱ γὰρ δύο ἀναιρέσεις μίαν ποιοῦσι συγκατάθεσιν·) ἡμέρα ἄρα οὐκ ἔστι. τοιοῦτον μὲν οὖν καὶ τὸ συμπεπλεγμένον, ἢ συνημμένον. p.293 a.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐπικτήτου λεγόμενον. Τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστι, ἐπὶ μὲν τοῦ διεζευγμένου συλλογισμοῦ, ὡς ἀξίωμα ἀναμφίλεκτον παραλαμβάνεται· ἐπὶ δὲ τοῦ συνημμένου οὐκ ἔτι. τὸ γὰρ ἐκεῖ παραλαμβανόμενον ἀξίωμα τὸ συμπεπλεγμένον ἐστὶ τὸ, Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ ἔστιν. ὥσπερ οὖν, φησὶ, τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστι, πρὸς μὲν τὸ διεζευγμένον μεγάλην ἔχει ἀξίαν· ἀπ' αὐτοῦ γὰρ ἤρτηται πᾶς ὁ διε- b.

nox non eſt. Nam ſi vere hoc antecedit, Dies eſt; ſequitur illud, Noctem non eſſe. In copulato igitur adfirmatione antecedentis adfirmatur conſequens: Atqui dies eſt; Nox igitur non eſt. Negatione vero conſequentis, una tollitur etiam antecedens: Atqui non nox non eſt, ſed eſt ſcilicet; (nam duæ negationes, unam efficiunt adfirmationem) Dies igitur non eſt. Ac tale quidem eſt complexum, ſive copulatum.

Iam autem Epicteti verba videamus. Scilicet illud, Aut dies eſt, aut nox eſt, in ſyllogismo disjuncto, ut pronunciatum certum adhibetur: ſed in copulato non item. Nam quod ibi adhibetur pronunciatum, complexum eſt, Si dies eſt, nox non eſt. *Sicut igitur*, inquit, *illud*, AVT DIES, AVT NOX EST, *ad ſejunctionem quidem magnam vim habet;* (ab eo enim pendet omnis

ὁ διεζευγμένος συλλογισμός· πρὸς δὲ τὸ συμ-
c. πεπλεγμένον ἀπαξίαν· διασπᾷ γὰρ τὴν
συμπλοκὴν τὴν λέγουσαν, Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ
οὐκ ἔστιν· οὕτω καὶ ἐν συμποσίῳ, τὴν
μείζονα μερίδα ἐκλέγεσθαι, πρὸς μὲν
τὸ σῶμα χρειώδες ἐστι καὶ ὠφέλιμον, καὶ
ἐξαίρετον· πρὸς δὲ τὸ φυλάξαι τὸ κοι-
νωνικὸν ἐν ἑστιάσει, ἀπαξίαν ἔχει·
διασπᾷ γὰρ καὶ τοῦτο τὴν κοινωνίαν, ὡς τὸ
συμπεπλεγμένον ἐκεῖνο. Ὅταν οὖν συνε-
σθίῃς ἑτέροις, μὴ μέμνησο μόνον τὴν
πρὸς τὸ σῶμα τὸ σὸν ὠφελῶν ἀξίαν ἐν τοῖς
παρακειμένοις, καὶ ἐκλέγεσθαι ἀπ' αὐτῶν, ἀλ-
λὰ καὶ τὴν πρὸς τὸ κοινωνικὸν τῆς ψυχῆς, ὃ
χρὴ φυλάττειν ἀνεπίληπτον.

P. 294 a. Δῆλον δὲ, ὅτι, κἂν ἐπὶ ἑστιάσεως ἐποιή-
σατο τὸν λόγον, κοινῶς ἐπὶ πάσης κοινωνίας
τείνειν αὐτὸν χρὴ καὶ συναναστροφῆς. τὸ γὰρ
πλεονεκτικὸν πᾶσαν διασπᾷ κοινωνίαν· ὥσπερ
τὸ,

omnis syllogismus disjunctivus;) *ad conjunctionem vero plane nullam;* (divellit enim complexionem, quæ ait, Si dies sit, noctem non esse:) *sic etiam in convivio majorem eligere partem, corpori quidem utile est*, & conducibile, *& optabile; ad servandam autem communitatem in convivio, nihil valet.* Nam & hoc dirimit communitatem, ut complexum illud. Quare, ſicubi cum aliis comedis, memento, ut non modo eam æſtimationem reſpicias, quam habent cibi adpoſiti pro tuo corpore; ſed & eam, quæ pertinet ad communitatis officium animi, quod citra reprehenſionem ſervandum eſt.

Quamvis autem de *convivio* verba faciat; tamen, ad omnem ſocietatem vitæque conſuetudinem in genere hæc eſſe transferenda, perſpicuum eſt. Cupiditas enim plus habendi, quam alii, omnes dirimit neceſſitudines: ſicuti

æquabi-

τὸ, ἕκαστον τοῦ ἐπιβάλλοντος τυγχάνειν, συνέχει, καὶ αὔξεσθαι καὶ διαμένειν ποιεῖ. καὶ γὰρ ἡ τῶν λῃστῶν κοινωνία, καίτοι ἐκ τοιούτων ἀνδρῶν συνεστῶσα, ἕως τότε σώζεται, ἕως φυλάττει τοῦτο τὸ παρεγγελμα, τὸ μὴ πλεονεκτεῖν ἀλλήλους. διὰ γὰρ τοῦτο τῆς δικαιοσύνης τὸ ἴχνος, καὶ ἡ ἀδικία ἐκείνη συνίσταται. Προτρέψας δὲ πρότερον πολλαχοῦ τὸν ἀκροατὴν πρὸς ἐλευθερίαν, καὶ ἐν ἄλλοις πρὸς ἀνδρείαν, καὶ μεγαλοψυχίαν, καὶ πρὸς φρόνησιν, καὶ πρὸς σωφροσύνην· ἐν τούτῳ πρὸς δικαιοσύνην αὐτὸν παρακαλεῖ, τὸ πρὸς αὐτὴν ἐμπόδιον τὴν πλεονεξίαν εἰσηγούμενος. b.

æquabilitas, cum ſuum cuique tribuitur, easdem continet, auget, conſervat. Nam & latronum communitas, quamvis ex talibus conflata viris, tantisper durat, dum præceptum hoc ſervatur, non fraudandos ſocios. Ob hoc enim juſtitiæ veſtigium, etiam injuſtitia illa permanet. Cum autem prius multis locis audi, torem hortatus fuerit ad libertatem, & in aliis ad fortitudinem, ad magnitudinem animi, ad prudentiam & temperantiam; in hoc eum ad juſtitiam vocat, cujus impedimentum avaritiam eſſe docet.

ΚΕΦ. νϑ'. c.

Ἐὰν ὑπὲρ δύναμιν ἀναλάβῃς τι πρόσωπον, καὶ ἐν τούτῳ ἠσχημόνησας, καὶ, ὃ ἠδύνασο ἐκπληρῶσαι, παρέλιπες.

CAPVT LIX. (Nobis Cap. XXXVII.)

Si quam perſonam, quæ ſupra tuas vires eſt, induxeris; cum in hac ipſa indecore te geres, tum eam, quam ſuſtinere potuerat, omiſeris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐ τὸ ἁπλῶς ἄριστον ἐπιτηδεύειν χρὴ, ἀλλὰ τὸ τῶν ἡμῖν συμμέτρων ἄριστον. οὐδὲν γὰρ ἐν ἀσυμμέτροις ὑποδοχαῖς ἐπιγίνεται. διὸ χρὴ μὴ
p.295 προπετῶς τὰ μείζονα προσωπεῖα περιβάλλε-
a. σθαι, διδασκάλου, ἢ φιλοσόφου, ἢ ἐν νηὶ κυβερνήτου, ἢ ἐν πόλει ἄρχοντος. κάλλιον γὰρ, ἐν ὑφειμένῳ προσώπῳ εὐδοκιμεῖν, περικρατοῦντα τοῦ προσώπου, καὶ ὑπερβάλλοντα αὐτὸ, ἢ ἐν ὑπερέχοντι αἰσχημονεῖν, ἀπολειπόμενον τῆς ἀξίας αὐτοῦ. καὶ κάλλιον, παιδαγωγὸν ἄρι-
στον εἶναι, ἢ διδάσκαλον εὐτελῆ· καὶ οἰκονόμον χρηστὸν, ἢ ἄρχοντα μοχθηρόν. πρὸς γὰρ τῷ
b. αἰσχημονεῖν ἐν τῷ μείζονι προσώπῳ, (οὐ κατὰ δόξαν αἰσχημονεῖν λέγω, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος·) καὶ, ὅπερ ἠδυνάμεθα συμμέτρως ἐπιτηδεύοντες κατορθοῦν, ἀπόλλυ-
μεν.

COMMENTARIVS.

Non ei ſtudendum, quod per ſeſe optimum eſt; ſed ei, quod eſt ex iis, quæ nobis adcommodata ſunt, optimum. Nullus enim ea, quæ ſupra modum ſuscipiuntur, fructus conſequitur. Quare non temere *perſonæ majores* induendæ ſunt, ut doctoris, aut philoſophi, aut in nave gubernatoris, aut in urbe magiſtratus. Præſtat enim *perſonam inferiorem* cum laude ſuſtinere, ut non par modo ſis, ſed etiam ea ſuperior; quam indecore gerere ſuperiorem, nec illius dignitati reſpondere. Honeſtiusque eſt, optimum eſſe pædagogum, quam ineptum doctorem; & bonum adminiſtratorem rei familiaris, quam improbum magiſtratum. Nam majorem perſonam indecore gerere (hoc autem indecorum non ad opinionem, ſed ad ipſius rei naturam referatur) illud etiam habet mali, quod eam perdimus, quam noſtris rebus aptam bene ſuſtinere poſſemus.

μεν. ἀμείνων γὰρ ὑποκριτὴς ἐν τραγῳδίᾳ καὶ κωμῳδίᾳ ὁ δοῦλον καλῶς ὑποκρινόμενος, τοῦ ἐν προσωπείῳ δεσπότου ἢ βασιλέως μὴ κατορθώσαντος. Καὶ τοῦτο δέ μοι πρὸς δικαιοσύνην ὁρᾷ τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ ἄξιον ἐν τῷ βίῳ πρόσωπον ἐκλέγεσθαι παραινοῦν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν. c.

possemus. Melior enim histrio & in comœdia est, & in tragœdia, qui servum bene repræsentat, quam is qui domini aut regis personam male agit. Et hoc ego caput rursus ad justitiam refero, quod quemque jubet personam se dignam eligere, nec ad altiora adspirare.

ΚΕΦ. ξ'.

Ἐν τῷ περιπατεῖν καθάπερ προσέχεις, μὴ ἐπιβῇς ἥλῳ, ἢ στρέψῃς τὸν πόδα σου· οὕτω πρόσεχε, μὴ καὶ τὸ ἡγεμονικὸν βλάψῃς τὸ σεαυτοῦ. καὶ τοῦτο ἐὰν ἐφ' ἑκάστου ἔργου παραφυλάσσωμεν, ἀσφαλέστερον ἀψόμεθα τοῦ ἔργου.

CAPVT LX. (Nobis Cap. XXXVIII.)

Quemadmodum in ambulando caves, ne clavum calces, pedemve distorqueas: sic etiam cave, ne principalem tui partem lædas. Id si in quovis negotio observaverimus, tutius adgrediemur opus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 296 a.

Διχῶς ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ βλάπτεται· καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἑαυτὴν ἐμπείρουσα, καὶ δι' αὐτῶν προσκολλωμένη τῷ σώματι, ὅτε ὑποφθέγγεται

COMMENTARIVS.

Bifariam humanus animus lædituꝛ. Aut cum brutis adfectibus adfixus, per eosdem corpori adglutinatur; reclamans ille quidem nonnihil, atque ægre

φθέγγεται μὲν δυσχεραίνουσά πως, ἡττᾶται δὲ τοῖς πάθεσι, τυραννουμένη ὑπ' αὐτῶν νενευρωμένων· ἢ κατὰ τὴν ἑαυτῆς κρίσιν διαστρα-
φεῖσα, ὅτι οὐδὲ διακρίνει αὐτὴν ὡς ἄλλην ἀπὸ τῶν ἀλόγων παθῶν. Παραγγέλλει οὖν ὁ παι-
δαγωγὸς, ἀμφότερα ταῦτα φυλάττεσθαι κατὰ
b. τὴν ἐν βίῳ διαγωγὴν, ἣν ἀπείκασε τῷ περι-
πατεῖν· ὥστε μήτε τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἐμπαρῆναι, ἅπερ, σωματικὰ ὄντα, δίκην ἥλων προσηλοῖ τὴν συγκολληθεῖσαν αὐτοῖς ψυχὴν τῷ σώματι. ποίῳς δὲ ἦλος οὕτω προσηλοῖ, ὡς τὰ ἄλογα ταῦτα πάθη, ποιοῦντα τὴν ψυχὴν ἓν νομίζειν ἑαυτὴν καὶ αὐτὰ καὶ τὸ σῶμα; Τὴν δὲ διαστροφὴν τοῦ δοξαστικοῦ καὶ περιπεζίου τῆς ψυχῆς μέρους, καθ' ὃ κοινωνεῖ τῷ σώματι καὶ ταῖς σωματικαῖς ζωαῖς ἡ ψυχὴ, τῷ τὸν
c. πόδα στρέψαι οἰκείως ἀπείκασε· καὶ πα-
ρακελεύεται, ὥσπερ ἐν τῷ περιπατεῖν φυλάτ-
τομεν τὸ σῶμα, οὕτως ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν κατὰ τὸν βίον ἔργων τὴν λογικὴν ψυχὴν, τὴν κατὰ φύσιν

ægre ferens, ſed ſuperatus ab adfectibus, qui corroborati tyrannidem in eum exercent: aut cum ſuopte judicio corrupto, ſe ipſum non discernit ut diverſum a brutis adfectibus. Monet igitur pædagogus, horum utrumque in degenda vita cavendum eſſe, quam ſimilem *ambulationi* facit; ne quis brutis adfectibus ſuccumbat: qui, cum ſint corporales, clavorum inſtar adglutinatum ſibi animum corpori adfigunt. Quis vero clavus ſic adfigit, ut bruti iſti adfectus? qui efficiunt, ut putet animus, & ſe ipſum & illos & corpus eſſe unum? Perverſitatem autem opinationis, & ejus partis animi, quæ quaſi terræ adfinis cum corpore aliquid & cum bruta vita commune habet, *diſtortioni pedis* apte comparat: & hortatur, ut, quemadmodum in ambulando corpori cavemus, ſic in vitæ negotiorum tractatione cavendum eſſe animo ratione prædito, qui naturæ

Φύσιν ἡγεμονοῦσαν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ζάῳ, καθ' ἣν καὶ χαρακτερίζεται τοῦτο τὸ ζῶον, φυλάσσειν· ἵνα μὴ λάθῃ ἑαυτὴν ἢ τοῖς πάθεσιν ἐμπυριζομένη διὰ λαιμαργίαν, ἢ τὴν κρίσιν καὶ τὴν δόξαν αὐτῆς διαστρεφομένη διὰ ῥαθυμίαν. ἐὰν γὰρ ἐφ' ἑκάστου παραφλάττωμεν ἑαυτούς, ὥσπερ οἱ βαδίζοντες, ἀσφαλέστερον ἑκάστου P. 297 a. τῶν ἔργων ἀψόμεθα. κἂν γὰρ συμβῇ τις ὀλίγος ὄλισθος, παρεκφυλαττόντων ἡμῶν, ῥαδίως αὐτὸν ἐπανορθούμεν. κἂν γάρ, μικρὸν ὑφέντες, τῷ ἤλῳ ἐπιβῶμεν, ἢ ἀῤῥύθμως τὸν πόδα ἀποθῶμεν, διὰ τὸ παρατηρεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ ἤλου εὐκόλως ἀποσπᾶμεν τὸν πόδα μὴ ἐμπειρόμενον, καὶ τοῦ ποδὸς τὴν βάσιν εὐκόλως μεταῤῥυθμίζομεν.

turæ institutio principatum in animali humano obtinet, quo animal hoc a cæteris distinguitur; ne vel adfectibus inflammetur ob aviditatem, vel judicium atque opinatio ejus pervertatur ex socordia. Nam si qualibet in re nos ipsos observaverimus, ut ii qui ambulant; tutius quamque rem suscipiemus. Quodsi enim modicus etiam aliquis lapsus contigerit, eum tamen per istam animadversionem facile corrigemus. Etsi enim paulum connivентes clavum calcaverimus, aut inconcinne pedem promoverimus; propter observationem & a clavo pedem facile retrahimus non infixum, & gressum pedis levi opera aliter dirigimus.

ΚΕΦ. ξά'. b.

Μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ πούς ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, φυλάξεις τὸ μέτρον. ἐὰν δὲ ὑπερβῇς, ὡς κατὰ

CAPVT LXI. (Nobis Cap. XXXIX.)

Modus possessionis unicuique corpus est, sicut pes calcei. Si igitur in hoc consistis, modum servabis. Sin transieris, velut

κρημνοῦ λοιπὸν ἀνάγκη φέρεσθαι. καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποδήματος· ἐὰν ὑπὲρ τὸν πόδα ὑπερβῇς, γίνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοῦ γὰρ ἅπαξ ὑπὲρ τὸ μέτρον, ὅρος οὐθεὶς ἐστιν.

veluti per præceps deinc te ferri neceſſe eſt. Quemadmodum & circa calceum uſu venit: ſi pedis modum tranſieris, fit deauratus calceus, dein purpureus, dein acu pictus. Illius enim, quod ſemel modum tranſierit, nullus prorſus eſt terminus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c. Ἐν τοῖς περὶ τὸ σῶμα, οἷον ἐσθῆσι, τροφαῖς, κτήμασι, χρήμασι, δύο ταῦτά ἐστιν, ἥτε κτῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ χρῆσις. εἰπὼν οὖν πρότερον περὶ τῆς τούτων χρήσεως, ὅτι κατὰ τὴν ψιλὴν τοῦ σώματος χρείαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν δεῖ παραλαμβάνειν, πᾶν τὸ περιττὸν ἀφαιροῦντας, τὸ πρὸς δόξαν ἢ τρυφὴν ἐκτεινόμενον· νῦν περὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν διδάσκει, μέτρον καὶ ταύτης λέγων εἶναι τὸ σῶμα. εἰ γὰρ τῆς μὲν κτήσεως μέτρον ἡ χρῆσις· (διὰ γὰρ τὸ χρήσασθαι κτώμεθα·) τῆς δὲ χρήσεως μέτρον τὸ σῶμα, καὶ ἡ τούτου χρεία· δῆλον,

p. 298 a.

COMMENTARIVS.

In rebus ad corpus ſpectantibus, ut in veſtibus, in victu, in poſſeſſionibus, in pecuniis, duo hæc ſunt: eorum adquiſitio, & uſus. Prius igitur de uſu locutus, eatenus iis utendum eſſe, quatenus ad nudam corporis curationem faciant, omne ſupervacuum quod ad gloriam aut delicias pertineat, removendo; nunc de *adquiſitione* eorum docet, & *hujus* quoque *modum* dicit eſſe *corpus*. Nam ſi adquiſitionis modus eſt uſus; (eo enim adquirimus, ut utamur,) & ipſius uſus modus eſt corpus, ejusque neceſſitas;

δῆλον, ὅτι καὶ τῆς κτήσεως μέτρον ἂν εἴη τὸ σῶμα, καὶ ἡ τούτου χρεία. διὸ, εἰ μὲν εἰς ταύτην τίς ἐπίδοι τὴν χρείαν, δέρμασιν ἀρκεσθήσεται λιτοῖς· τῷ μὲν ἐπικειμένῳ, πρὸς θάλψιν καὶ φρουρὰν τοῦ ποδός· τῷ δὲ ὑποκειμένῳ, πρὸς τὸ μὴ ἀμέσως ἐπιβαίνειν τοῖς βλάπτουσιν. ἐὰν δὲ ὑπερβῇ τις τὴν χρείαν τοῦ ποδὸς ἐπὶ καλλωπισμὸν καὶ τρυφήν, γί- b.
νεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα, φησὶ, πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοιαύτη δὲ ἦν, ὡς ἔοικε, παρὰ Ῥωμαίοις καὶ περὶ τὰ πορφυρᾶ καὶ κεντητὰ περιεργία, ὥστε καὶ τῶν καταχρύσων αὐτὰ προτιμᾶσθαι.

Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως, καὶ τῶν τῷ σώματι, χρειωδῶν· ἐάν τις τὸ μέτρον ὑπερβῇ τῆς χρείας, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν ὅρον, εἰς τὸ ἀόριστον λοιπὸν φέρεται, ἄλλα ἄλλοις προστιθείς, ἕως ἂν εἰς τὸ βαρύτατον ἐνεχθῇ τῆς τε τρυ- c.
φῆς καὶ τῆς κενοδοξίας, (διὰ γὰρ ταῦτα ἡ ἐκτροπὴ,) καὶ τῆς ἀκολουθούσης τῇ ἐκτροπῇ

neceſſitas; perſpicuum eſt, etiam adquiſitionis modum eſſe corpus, ejusque neceſſitatem. Quare ſi quis ad eam neceſſitatem reſpexerit, pellibus ſimplicibus erit contentus, quarum ſuperiores foveant pedem & muniant, ſoleæ vero id præſtent, ne pede nudo calcentur noxia: *ſin id quod pes exigit exceſſerit*, & ad ornatum & delicias deflexerit; *auratus ſit calceus*, inquit: *deinde purpureus, poſt interpunctus*. Tanta autem fuiſſe videtur apud Roma-nos in conficiendis calceis purpureis & interpunctis curioſitas, ut auratis etiam præferrentur.

Eadem vero eſt & rei familiaris ratio, ac rerum corpori neceſſariarum. Si quis enim menſuram neceſſitatis transierit, ejusque terminum; jam ſine termino vagabitur, alia aliis adjiciendo, donec ad extremas delicias & vanitatem præceps feratur; (propter has enim fit ille exceſſus) & ad multiplicem, quæ exceſſum ſequitur,

πολυδεοῦς ἐνδείας, †) καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ θλίψεως. ἂν γὰρ δέκα κτησώμεθα, εἴκοσι βουλόμεθα· κἂν εἴκοσι, τεσσαρακόντα· καὶ ἑφεξῆς· καὶ πέρας οὐδὲν τῆς εἰς τὸ ἀχανὲς τῆς ἀπληστίας ὠθήσεως. δῆλον δὲ, ὅτι καθ' ἕκαστον τῶν πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος παραλαμβανομένων, ἢ τὸν ὅρον ἐκβᾶσα φύσεως κτῆ-
P. 299 a. σις εἰς ἀοριστίαν ἔκπτωσιν· ὥστε καὶ τοῦ σκοποῦ λοιπὸν ἐπιλανθάνεσθαι, καὶ τῆς χρείας, εἰς ἣν συντελεῖ, ὅτι ἡ τοῦ σώματός ἐστιν αὕτη. τοιγαροῦν καὶ προϊέμεθα τὸ σῶμα πολλάκις δι' ἀπλήστου τῆς τούτων κτήσεως. Μήποτε δὲ τὸ τοῦ ὑποδήματος παράδειγμα, ἐὰν κατὰ τὸ μέγεθος ληφθῇ, καὶ μὴ κατὰ τὸν καλλωπισμὸν ὑπερβαῖνον τὸ μέτρον, * * * προσκόπτοντας ἡμᾶς ἐπ' αὐτῷ πολλάκις, καὶ πίπτον-
b. τας, κατακρημνίσῃ ποτέ; Χρὴ δὲ ἀπὸ τῶν περὶ τῆς χρήσεως εἰρημένων, καὶ τὰ περὶ τῆς κτήσεως διαιρεῖν. Εἴη δ' ἂν καὶ ταῦτα τὰ κε-

φάλαια,

†) Forſ. πολυιδοῦς ἐνδ.

tur, indigentiam, & hujus comitem adflictationem. Nam ſi decem paravimus, volumus habere viginti; ſi hæc, quadraginta: & ſic deinceps: nec ullus finis eſt prolabendi in vaſtum illud atque immenſum pelagus inſatiabilis cupiditatis. Conſtat enim, in ſingulis iis, quæ ad uſum corporis adhibentur, adquiſitionem, quæ limites excedit, recidere in infinitum; ut jam & ſcopi & uſus obliviſcatur ad quem pertinet, qui corporis eſt curatio. Quare nonnumquam, etiam ipſius corporis curam abjicimus, dum iſta ſine modo cumulamus. Fortaſſe vero calcei exemplum, ſi is magnitudini pedis reſponderit, nec ornatu modum exceſſerit, * * * ſæpe nos idcirco offendentes & prolapſos, denique in præcipitium aget. Ex iis porro quæ de uſu dicta ſunt, ea quoque dijudicari debent, quæ ad adquiſitionem pertinent. Pertinent autem & hæc

capita,

Φάλαια, τὸ πρεσῆκον μέτρον ἐν τῇ κτήσει καὶ χρήσει τῶν ἐκτὸς διδάσκοντα φυλάττειν, πρὸς δικαιοσύνην ὑμᾶς ἀπευθύνοντα.

capita, convenientem modum in adquirendis & utendis rebus externis docentia, ad justitiae rationem.

ΚΕΦ. ξβ'.

Αἱ γυναῖκες αὐθὶς ἀπὸ τεσσαρεσκαιδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. τοιγαροῦν, ὁρῶσαι, ὅτι ἄλλο μὲν οὐδὲν αὐταῖς πρόσεστι, μόνον δὲ συγκοιμῶνται τοῖς ἀνδράσι, ἄρχονται καλλωπίζεσθαι, καὶ ἐν τούτῳ πάσας ἔχειν τὰς ἐλπίδας. προσέχειν οὖν ἄξιον, ἵνα αἴσθωνται, διότι ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ τιμῶνται, ἢ τῷ κόσμιαι φαίνεσθαι καὶ αἰδήμονες. c.

CAPVT LXII. (Nobis Cap. XL.)

Mulieres statim a decimo quarto anno Dominae a viris adpellantur. Itaque, cum videant nihil sibi adesse, nisi quod cum viris concumbant, ornare se incipiunt, & in hoc spes habent omnes. Operae ergo pretium est studere, ut sentiant, non ob aliud quidquam honorem sibi haberi, nisi quod modestas se praebeant ac verecundas.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐνδοὺς καὶ γαμεῖν τοῖς τὸν κατὰ φύσιν αἱρουμένοις βίον, καὶ τὴν καθήκουσαν αὐτοῖς περὶ γυναικὸς ἐπιμέλειαν διὰ βραχέων ἐνδείκνυται· παρα- p. 300 a.

COMMENTARIVS.

Etiam matrimonio iis qui vitam naturae consentaneam sequuntur concesso; qua ratione his curandae sint uxores, paucis ostendit:

παραβαίλλων αὐτῇ τὴν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων χρῆσιν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείνῃ ἑπομένων κακῶν ταύτην ῥυθμίζων. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ, φησὶν,
b. ἄνθρωποι τὰς γυναῖκας εὐθὺς ἐκ νέας ἡλικίας κολακεύουσι, καὶ τιμῶσι, κυρίας καλοῦντες, οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκεν ἢ τοῦ συγκοιμᾶσθαι. διὸ εἰκότως ἐκεῖναι περὶ τοῦτο παρασκευαζόμεναι, καλλωπίζονται, καὶ ἐν τούτῳ πάσας ἔχουσι τὰς ἐλπίδας. καὶ οὐκ ἔστιν αὐτὰς αἰτιᾶσθαι τοσοῦτον, ὅσον τοὺς ἄνδρας, τοὺς διὰ τοῦτο τιμῶντας. διὸ χρὴ συναισθησιν αὐ-
c. ταῖς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρασχεῖν, ὅτι οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκα παρ' ἡμῶν τιμηθεῖεν ἄν, εἰ μὴ τοῦ τά τε ἤθη κεκοσμῆσθαι, καὶ δι' αἰδοῦς ὑποκατακεκλίσθαι τῷ ἀνδρί. ταῦτα γὰρ ἔχουσα, καὶ πρὸς οἰκονομίαν λοιπὸν, καὶ παιδοτροφίαν, καὶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιμέλειαν, καὶ τὸν λιτὸν βίον ῥᾳδίως συνεθισθήσεται· ἅπερ ταῖς καλαῖς ἐσομέναις γυναιξὶ προσήκει.

dit: cum eaque id confert, quod vulgus hominum facere ſolet, eorumque delicta corrigit, & ad normam hanc revocat. Plerique mortales, inquit, *mulieribus* a prima ætate *adulantur*, & honorem habent, easque *dominas* vocant, ſolius concubitus cauſſa. Quare non immerito illæ ad hoc ſeſe parantes, comuntur, & in ornatu ſpem ſuam omnem collocant. Nec tam illæ reprehendendæ ſunt quam mariti, qui eas propterea colunt. Quare ab initio ſtatim ſic informandæ conſuefaciendæque ſunt, ut intelligant, ſe non alia ulla de cauſſa a nobis honoratum iri, niſi quod ſint ornatis modeſtisque moribus, & marito verecunde pareant & obſecundent. Quibus dotibus ſi prædita fuerit mulier, jam & ad tuendam rem familiarem, & ad educationem liberorum, & ad mariti curationem, & ad vitæ frugalitatem facile adſuefiet: quæ officia honeſtas matronas decent.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ξή.

p. 301 a.

Ἀφυΐας σημεῖον, τὸ ἐνδιατρίβειν τοῖς περὶ τὸ σῶμα· οἷον, ἐπὶ πολὺ γυμνάζεσθαι, ἐπὶ πολὺ ἐσθίειν, ἐπὶ πολὺ πίνειν, ἐπὶ πολὺ ἀποπατεῖν, ὀχεύειν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν παρέργῳ ποιητέον· περὶ δὲ τὴν γνώμην ἡ πᾶσα ἔστω ἐπιστροφή.

CAPVT LXIII. (Nobis Cap. XLI.)

Abjectioris ingenii indicium est, Corporis studio immorari; ut, nimium temporis consumere in exercendo, in comedendo, in potando, in alvo dejiciendo, in coëundo. Sed hæc obiter facienda: circa Mentem autem omnis tua cura versator.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ὥσπερ οἱ εὐφυεῖς περὶ τὰ τῆς φύσεως τῆς οἰ- b. κείας ἄκρα καὶ τέλεια καὶ ἀκριβῆ σπουδάζουσι, καὶ τούτοις ἐν διατρίβουσιν· οὕτως οἱ ἀφυεῖς περὶ τὰ εὐτελῆ καὶ ἔσχατα, καὶ ὀλοσχερῆ, καὶ τοῖς πολλοῖς βάσιμα, ἐν διατρίβουσιν. Ἀνθρώπῳ οὖν κατὰ ψυχὴν λογικὴν συσταμένῳ, χρωμένην τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ, τὸ ἀποστῆναι μὲν τῶν κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν, ἐν-

COMMENTARIVS.

Quemadmodum ingeniosi homines in summis, perfectis & exquisitis naturæ suæ rebus elaborant & immorantur: ita stupidi & hebetes in imperfectis, extremis, generalibus, & vulgo tritis versantur. Itaque, si homo, cujus ab animo rationis compote natura pendet, qui corpore ut instrumento utitur, omissis naturalibus animi actio-

ἐν διατρίβειν δὲ τῷ σώματι, σημεῖον ἀφυΐας
c. ἐστὶν· ὥσπερ αἴτιον τούτου, ἡ ἀφυΐα. τίς γὰρ τεχνίτης λόγου ἄξιος περὶ τὴν τῶν ὀργάνων θεραπείαν δαπανᾶ τὸν καιρὸν, τῆς τέχνης τῆς χρωμένης αὐτοῖς ἀμελῶν; Οὐ μόνον δὲ ἀφυΐας ἐστὶ σημεῖον, τὸ ἐνδιατρίβειν τοῖς περὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ συμπαθείας περιττῆς. οἷς γὰρ χαίρομεν, καὶ οἷς συμπάσχομεν, τούτοις ἐνδιατρίβομεν. Χρὴ οὖν, φησὶ, τὴν μὲν περὶ τὸ σῶμα ἀσχολίαν, πάρεργον ἡγεῖσθαι· τὴν δὲ προηγουμένην σπουδὴν περὶ τὸ χρώμενον τῷ σώματι ποιεῖσθαι· αὕτη γὰρ δικαία τῶν περὶ αὐτὸ καθηκόντων ἡμῖν διανομή.

actionibus corpori immoretur; *abjectioris* id *ingenii signum* est, quemadmodum & causſa hujus rei est abjectius ingenium. Quis enim artifex alicujus pretii, in curandis instrumentis terit tempus, arte, quæ his usura est, neglecta? Neque vero obtusi tantum & abjectioris ingenii signum est, *occupari circa corpus;* sed immodici, etiam ejus amoris. Quibus enim rebus gaudemus atque adficimur, iis immoramur. Est igitur, inquit, occupatio corporis, *acceſſio* quædam judicanda: præcipua vero cura ei impendenda, quod corpore utitur. Hæc enim justa est nostri adversus illud officii distributio.

ΚΕΦ. ξδ'.

p. 308 e. Ὅταν σέ τις κακῶς ποιῇ, ἢ κακῶς λέγῃ, μέμνησο, ὅτι καθήκειν αὐτῷ οἰόμενος ποιεῖ ἢ λέγει. οὐχ οἷόντε οὖν, ἀκολουθεῖν αὐτὸν τῷ σοὶ φαινο-

CAPVT LXIV. (Nobis Cap. XLII.)

Cum tibi quispiam male fecerit, aut male dixerit, memento, illum, convenire id sibi putantem, facere id aut dicere. Fieri igitur non potest, ut id sequatur ille, quod tibi

Φαινομένῳ, ἀλλὰ τῷ ἑαυτῷ. ὥστε, εἰ καλῶς αὐτῷ Φαίνεται, ἐκεῖνος βλάπτεται, ὅστις καὶ ἐξηπάτηται. καὶ γὰρ τὸ ἀληθὲς συμπεπλεγμένον ἄν τις ὑπολάβῃ ψεύδος, οὐ τὸ συμπεπλεγμένον βέβλαπται, ἀλλ' ὁ ἐξαπατηθείς. Ἀπὸ τούτων b.
οὖν ὁρμώμενος, πρᾴως ἕξεις πρὸς τὸν λοιδοροῦντα. ἐπιφθέγγου γὰρ ἐφ' ἑκάστῳ, ὅτι, Ἐδόξεν αὐτῷ.

tibi videatur, ſed quod ipſi. Quare, ſi male hoc ei videtur, ipſe læditur, idem qui deceptus eſt. Etenim enunciatum connexum quod verum ſit, ſi quis falſum eſſe opinatus fuerit, non eo connexum læſum erit, ſed is qui deceptus eſt. Ab his initiis profectus, æquo animo conviciatorem feres. Ad ſingula quippe dices: Ita viſum eſt illi.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο τὸ παράγγελμα εἰς ἀνεξικακίαν προκαλεῖται καὶ πραότητα, διχόθεν ἐπιχειροῦν· καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ὅτι ἕκαστος τῇ ἑαυτοῦ Φαντασίᾳ καὶ τῷ Φαινομένῳ αὐτῷ καλῶς ἔχειν ἀκολουθεῖ, εἰ μὴ καὶ ἄλλῳ ὁμοίως Φαίνοιτο. Οὐ χρὴ οὖν ἀγανακτεῖν, εἰ τῷ Φαινομένῳ αὐτῷ καλῶς ἔχειν ἀκολουθεῖ. καὶ γὰρ καὶ σὺ τούτῳ ἀκολουθεῖς, καὶ πάντες ἄνθρωποι. τίς οὖν ἂν πρὸς τὴν κοινὴν Φύσιν ἀγανακτοίη, c.
νοῦν ἔχων; Εἰ δ', ὅτι τὸ μὴ καλῶς μηδὲ δι-
καίως

COMMENTARIVS.

Et hoc præceptum ad patientiam & manſuetudinem adhortatur, duplici argumento utens: primo, quod quilibet ſuam opinionem & *judicium, quod rectum ipſi videtur, ſequitur*, licet alteri ſecus videatur. Non igitur ægre ferendum, id eum ſequi, quod ipſi rectum videatur. Nam & tu & omnes homines idem faciunt. Quis ergo ſanus naturæ communi ſuccenſeat? Si vero, quia id, quod neque

καλῶς ἔχον, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν αὐτῷ, διὰ τοῦτο ἀγανακτεῖς, καὶ αὕτη ἄτοπος ἡ ἀγανάκτησις. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ βεβλαμμένος, καὶ οὐχὶ σύ. ὁ γὰρ τὸ μὴ καλῶς ἔχον, καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνων, ἠπάτηται. ὁ δὲ ἠπατημένος, βλάπτεται. ὁ γοῦν κακῶς σέ τι ποιῶν· ἢ κακῶς λέγων, αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος· κἂν οὐδὲ σὺ, οὐδὲ τῶν μέγα
p. 303 δυναμένων τις αὐτὸν ἰσχύσειε βλάψαι· εἴπερ
a. τὰ μὲν ἔξωθεν ἐπιβλαβῆ δοκοῦντα, εἰς σῶμα γίνεται, καὶ τὰ ἐκτός· ὥστε μηδὲ αὐτοῦ κυρίως εἶναι βλάβην. ἡ δὲ ἀπάτη, τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν αὐτὸς ὑφέστηκεν. Ὅτι δὲ αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος ὁ ἀπατηθείς, καὶ οὐκ ἐκεῖνος περὶ οὗ ἠπατήθη, ἔδειξεν ἐναργῶς ἐκ τοῦ κατὰ τὸ συμπεπλεγμένον. οἷον, εἰ τὸ, Εἰ ἡμέρα ἐστιν, ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἐστιν, ψευδός τις
b. ὑπολάβοι; οὐ τὸ συμπεπλεγμένον βέβλαπται· αὐτὸ· γὰρ ἔχει τὴν ἑαυτοῦ ἀλήθειαν· ἀλλ' ὁ ἀπατηθεὶς περὶ αὐτοῦ. οὕτω καὶ ὁ παρὰ τὸ καλῶς

que honestum neque rectum est, recte se habere ille putavit, eo illi succenses; ea quoque indignatio absurda est: nam ille, non tu, damnum facit. Qui enim honestum putat quod est inhonestum, deceptus est. Deceptus vero damnum facit. *Qui ergo tibi male dicit aut facit*, ipse est cui nocetur; quamvis neque tu, neque potentissimus quisquam, ei nocere posset. Externa enim incommoda quæ habentur, corpori aut rebus externis incommodant: quare nec ipsi proprie damnum adferunt. Opinionis autem error, animi damnum est, in quo animo inest natura ejus. Esse autem damnum ei datum, qui deceptus sit, non ei super quo sit deceptus; evidenter exemplo *connexi* demonstrat. Veluti: hoc, Si dies est, sol supra terram versatur: hoc igitur si quis falsum putet; non ipsum connexum damnum facit, cui sua constat veritas; sed is, qui falsum de eo sentit. Sic etiam qui secus ac decet,

καλῶς ἔχον λοιδορῶν σε ἢ κακοποιῶν, αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος· σὺ δὲ οὐδὲ βέβλαψαί, οὐδὲ πέπονθάς τι κακόν· μάλιστα, ἐὰν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν, ᾖ ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐννοῶν οὖν, καὶ ὅτι ἀνάγκη ἕκαστον τῷ φαινομένῳ αὐτῷ ἀκολουθεῖν, καὶ ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος, καὶ οὐχὶ σὺ, πρᾴως ἕξεις c. πρὸς τὸν λοιδορούντα, καὶ μεγαλοφρόνως· ἐὰν καὶ συνεθίσῃς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τοιούτων ἐπιφθέγγεσθαι, ὅτι, Ἔδοξεν αὐτῷ· ἀνάγκη δὲ, τῷ δοκοῦντι ἀκολουθεῖν.

decet, tibi conviciatur aut malefacit, ipſe eſt cui noceatur: tibi vero ne nocitum quidem eſt, neque mali quidquam datum: præſertim, ſi in rebus, quarum poteſtas in nobis ſita eſt, vis & natura boni atque mali collocata eſt. Quare cogitans, neceſſe eſſe, quemque id ſequi quod ipſi videatur, & ipſum eſſe qui faciat damnum, non te, *lenem te* & magnanimum *præbebis adverſus conviciatorem;* ſi te adſuefeceris, ut in quolibet horum ſtatim tibi ipſe dicas: *Ita viſum eſt ei;* neceſſe vero eſt, ut quisque id, quod ipſi viſum fuerit, ſequatur.

ΚΕΦ. ξέ.

Πᾶν πρᾶγμα δύο ἔχει λαβάς, τὴν μὲν φορητὴν, τὴν δὲ ἀφόρητον. ὁ ἀδελφὸς ἐὰν ἀδικῇ, ἐντεῦθεν αὐτὸ μὴ λάμβανε, ὅτι ἀδικεῖ· αὕτη γὰρ ἡ λαβὴ ἐστιν αὐτοῦ οὐ φορητή. ἀλλὰ ἐκεῖθεν μᾶλλον, ὅτι ἀδελφὸς, ὅτι σύντροφος· καὶ λήψῃ αὐτὸ καθ' ὃ φορτόν. p. 304 a.

CAPVT LXV. (Nobis Cap. XLIII.)

Vnaquæque res duas habet anſas: unam, qua ferri poteſt; alteram, qua ferri non poteſt. Frater ſi injuriam fecerit; non ab ea parte hanc rem cape, quod injuriam ille facit: hæc eſt enim anſa rei, qua ferri non poteſt: ſed ab ea parte potius, quod frater eſt, quod una tecum enutritus. Sic capies eam, qua parte ferri poſſit.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πάντα τὰ ἐν γενέσει πράγματα, ἐξ ἐναντίων συγκείμενα, κατὰ τὶ μὲν συμφωνεῖ καὶ συναρμόττει πρὸς ἄλληλα, καὶ φορητά ἐστιν ἀλλήλοις· κατὰ τὶ δὲ ἀσυμφωνεῖ καὶ ἀφόρητά ἐστιν. οἷον, τὸ πῦρ, θερμὸν καὶ ξηρὸν
h. ὑπάρχον, κατὰ μὲν τὸ θερμὸν συμφωνεῖ τῷ ἀέρι, καὶ φορητόν ἐστιν αὐτῷ· κατὰ δὲ τὸ ξηρόν, ἀντίκειται καὶ μάχεται. Οὕτω καὶ ἀδελφὸς ἐὰν ἀδικῇ, καὶ οὗτος δύο ἔχει λαβάς· τὴν μὲν, φορητὴν, τὴν τοῦ ἀδελφοῦ· τὴν δὲ, ἀφόρητον, τὴν τοῦ ἀδικεῖν. Δῆλον δὲ, ὅτι πρὸς μὲν τὰ φορητὰ εὐκόλως διακείμεθα, καὶ πράως, καὶ εὐαρέστως· πρὸς δὲ τὰ ἀφό-
c. ρητα δυσχεραίνομεν, καὶ ταραχυνόμεθα, καὶ δυσαρεστοῦμεν. Εἰ τοίνυν εὐθυμεῖν δεῖ, καὶ εὐαρεστεῖν, καὶ πράως ἔχειν πρὸς ἅπαντα· ἐπειδὴ πάντα τὰς δύο λαβὰς ἔχει, τήν τε φορητὴν, καὶ τὴν ἀφόρητον, ἀπὸ τῆς φορητῆς αὐτῶν δράττεσθαι χρή. πάντα γὰρ

ὄντως

COMMENTARIVS.

Omnes res in hoc mundo, quia conſtant e contrariis, *aliqua ex parte* inter ſeſe conſentiunt & conveniunt, ac *tolerabiles ſunt; aliqua ex parte* diſſentiunt, & ſunt *intolerabiles*. Velut, ignis, qui eſt ſiccus & calidus, ratione caloris cum aëre conſentit, eſtque ei tolerabilis: quatenus vero ſiccus, eidem opponitur & repugnat. Sic etiam *frater, ſi læſerit injuriâ*, & hic *duas habet anſas;* alteram tolerabilem, qua eſt frater; alteram intolerabilem, qua eſt injurius. Notum autem eſt, nos ea quæ tolerabilia ſunt, leniter, facile, placideque ferre: intolerabilia vero averſari, graviterque & iniquis animis pati. Quamobrem ſi ſemper bono & manſueto eſſe animo, ſi acquieſcere volumus; *quoniam res omnes duas* illas *habent anſas*, tolerabilem unam, alteram intolerabilem, *eâ prehendemus eas, quæ ſunt tolerabiles*. Nam omnia

plane

ὄντως ἐστὶ τοιαῦτα· πλοῦτος, πενία, ὑγεία, νόσος, γάμος, ἀγαμία, τέκνα, ἀτεκνία, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἐν τῷ βίῳ. καὶ γὰρ πλούτου, φορητὸν μὲν, ἡ εὐπορία· ἀφόρητον δὲ, ἡ ἀσχολία καὶ περιολκή. καὶ πενίας, φορη- p. 305
τὸν μὲν, ἡ ἡσυχία καὶ ἀπραγμοσύνη· ἀφό- a.
ρητον δὲ, ἡ ἀπορία. καὶ ὑγείας μὲν φορητὸν, ἡ ῥαστώνη καὶ ἡ εὐχρηστία· ἀφόρητον δὲ, ἡ εὐθάδεια καὶ ἐμπάθεια. τῆς δὲ νόσου, φορητὸν μὲν, ἡ μετριότης τῶν ψυχικῶν παθῶν· ἀφόρητον δὲ, ἡ ταλαιπωρία. καὶ γάμου, φορητὸν μὲν, ἡ παιδοποιία, καὶ θεραπεία· ἀφόρητα δὲ, τό τε πολυδεὲς, καὶ ἡ ἄλογος συμπάθεια. καὶ ἡ ἀτεκνία δὲ, τὸ εὔλυτον ἔχει, b.
καὶ τοῖς καλλίοσι σχολαστικὸν, καὶ τὸ μὴ φροντίζειν καὶ τῆς μετὰ θάνατον εὐπορίας, καὶ τὸ μέγιστον, ὡς οἶμαι, τὸ μὴ ἀναγκάζεσθαι καὶ κακοῖς οὖσιν ἐνίοτε τοῖς τέκνοις συμπάσχειν· συμβαίνει γὰρ τῇ κακίᾳ συμπάσχειν.

plane sunt talia, divitiæ, paupertas, sanitas, morbus, conjugium, vita cælebs, liberi, orbitas: cætera denique universa, quæ in vita versantur. Nam divitiarum tolerabilis est abundantia; intolerabilis vero occupatio & solicitudines. Paupertatis tolerabilis est tranquillitas & otium, sed intolerabilis egestas. Sanitatis tolerabilis est vacuitas doloris & expeditus membrorum usus: intolerabilis contumacia & adfectuum agitatio. Morbi tolerabilis est moderatio animorum, sed intolerabilis ærumna. In conjugio tolerabilis est procreatio liberorum; & observantia: intolerabilis vero multarum rerum indigentia, & rationis expers dilectio. Orbitas hoc habet, ut expedita sit, & vacare nos sinat rebus pulcrioribus, nec de copiis post obitum relinquendis curare cogat; &, quod meo judicio maximum est, ut non necesse habeat liberos interdum malos amare: tunc enim fit, ut improbitas ametur.

Iam

φρονεῖν τὸν φιλοσοφοῦντα, ὡς μὴ τοῦτο ἔχοντα τέλος, μηδὲ κατὰ τοῦτο οὐσιωμένον. λέξις μὲν γὰρ ὅταν ᾖ καλὴ, ἔχει τὸ οἰκεῖον ἀγαθόν· καὶ ὁ τὴν καλλιλεξίαν τέλος πεποιημένος, ποιητής ἐστιν, ἢ συγγραφεύς. ὁ δὲ κατὰ ζωὴν λογικὴν οὐσιωμένος, καὶ τέλος ἔχων τὸ κατὰ φύσιν αὐτῆς, οὐκ ἂν, εὐφραδέστερος ὢν τινες, κρείττονα ἑαυτὸν λέγοι δικαίως ἐκείνου. οὐ γάρ ἐστιν αὐτὸς ἡ λέξις, οὐδὲ τέλος τίθεται τὴν λέξιν, ὥστε κατ' ἐκείνην εἰδοποιεῖσθαι, ὡς πᾶς τεχνίτης κατὰ τὴν τέχνην. ἀλλὰ τὸ δίκαιον εἰπεῖν· Ἡ ἐμὴ λέξις, τῆς σῆς καλλίων. καὶ ἔστι τὸ μὲν προηγούμενον πρὸς τὸν φιλοσοφοῦντα, τὸ τὴν περὶ λέξιν αὐτοῦ πτοίαν ἀναστεῖλαι· παραδείγματι δὲ, τῷ πλουσιωτέρῳ, χρῆται, καὶ μετριάζων ἅμα τὴν ἐπίπληξιν.

P. 307 a.

sumet homo philosophus; ut qui hunc finem sibi propositum non habeat, nec inde pendeat. Nam *dictio* quidem elegans si fuerit, suum habet bonum: & is cui proposita est dictionis elegantia, poëta est, aut historicus. Is vero cujus virtus sita est in vita rationi consentanea, quique finem illi convenientem propositum habet; quamvis alio disertior, eo se tamen esse meliorem, nullo jure dicet. Neque enim ipse dictio est, neque finis ejus est dictio, ut ex ea formam suam consequatur, sicut ex arte sua quivis artifex. Sed dicendum id, quod verum est: *Mea dictio est elegantior tua.* Spectat igitur præcipue quidem hominem philosophiæ studiosum, quem ab admiratione dictionis & styli vult revocare: exemplo autem utitur hominis *opulentioris* altero, quo simul temperet increpationem.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ξζ'.

Λούεταί τις ταχέως; μὴ εἴπῃς, ὅτι, Κακῶς· ἀλλ' ὅτι, Ταχέως. πίνει τις πολὺν οἶνον; μὴ εἴπῃς, ὅτι, Κακῶς· ἀλλ' ὅτι, Πολύν. πρὶν γὰρ διαγνῶναι τὸ δόγμα, πόθεν οἶσθα, εἰ καλῶς; Οὕτως οὐ συμβήσεταί σοι, ἄλλων μὲν φαντασίας καταληπτικὰς λαμβάνειν, ἄλλοις δὲ συγκατατίθεσθαι.

CAPVT LXVII. (Nobis Cap. XLV.)

Lavat aliquis maturius? Ne dicas, Male; ſed, Maturius. Bibit aliquis multum vini? Ne dicas, Male; ſed, Multum. Priusquam enim conſilium ejus perſpexeris, unde noſti, an male fecerit? Sic tibi non accidet, ut aliarum quidem rerum viſa comprehenſibilia accipias, aliis vero adſentiaris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τὴν περὶ τῶν πραγμάτων κρίσιν, ἀκριβεστέραν ἡμᾶς ἔχειν βούλεται, ὥστε μήτε ψέγειν ἡμᾶς τινα, μήτε ἐπαινεῖν ἐφ' οἷς ποιεῖ, εἰ μὴ τὸν σκοπὸν μάθωμεν, εἰς ὃν ἀποβλέπων ποιεῖ. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ εἰδοποιῶν τὸ γινόμενον. διὸ καὶ τύπτων τις, ὠφελεῖ· καὶ τρέφων, βλάπτει· καὶ κλέπτων, ἐνίοτε δικαιοπραγεῖ· καὶ

Hh 4 παρέχων,

COMMENTARIVS.

Iudicio nos de rebus ſolidiore eſſe vult, ut neque vituperemus, neque laudemus facta cujusquam niſi ſcopo ejus cognito, ad quem illa referuntur. Ex eo enim vel bonum vel malum fit factum. Itaque & qui verberat, prodeſt; & qui alit, nocet: &, qui furatur, interdum recte facit; &, qui

παρέχων, ἀδικεῖ. χρὴ οὖν, φησὶ, τὰ μὲν γινόμενα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ κρίνειν, καὶ, εἰ λούεταί τις ταχέως, ὅτι ταχέως λούεται, λε-
p. 308 γειν· μὴ μέντοι ποιότητα προστιθέναι, ἢ ὅτι
a. καλῶς, ἢ ὅτι κακῶς, ἕως ἂν τὸν σκοπὸν μάθωμεν. τί γὰρ, εἰ καμὼν, καὶ ἀγρυπνήσας νύκτωρ, καὶ δεόμενος τῆς τοῦ λουτροῦ θεραπείας; ἀλλ' ὁ σκοπὸς ἐπιφέρει τὴν ποιότητα τοῦ καλῶς, ἢ μὴ καλῶς. καὶ τοῦτον δεῖ περιμένειν πρὸ τοῦ τῷ ταχέως λούεσθαι τὸ κακῶς ἢ καλῶς προσφέρειν. καὶ γὰρ πολὺν οἶνον πίνειν ἐστὶ, καὶ διὰ κρᾶσιν σώματος, καὶ
b. διὰ κατάστασιν ἀέρος, ὥσπερ πρὸ κυνὸς, καὶ ὑπὸ κύνα, καὶ διὰ λοιμώδες χωρίον. Εἰ δὲ μὴ οὕτως ποιοῦμεν, ὥστε τὰς μὲν πράξεις αὐτὰς, ὡς ἔχουσι, κρίνειν, καὶ λέγειν, ὅτι ταχὺ, ὅτι παλὺ, τὴν δὲ ποιότητα μὴ προσφέρομεν, ἕως ἂν τὸν σκοπὸν μάθωμεν· συμβαίνει, ἄλλων μὲν αἰσθάνεσθαι, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, Φαντασίας καταληπτικὰς λαμβάνειν, τοῦτ' ἔστιν,

qui præbet, injuste. Sunt igitur, inquit, facta ipsa per se judicanda: &, si quis mature lavat, dicendum, *mature eum lavare:* nec vero adjicienda qualitas, quasi recte aut *male* faciat, donec ejus consilium cognoverimus. Quid enim, si ob morbum, aut ob lucubrationem, aut aliam ob causam, curatione lavationis eguit? Consilium autem & finis in causa est, ut recte secusve sit factum. Et hic exspectandus est, priusquam maturior lavatio, bona malave dicatur. Nam & *multum vini bibere* licet, sive ob corporis temperiem, sive ob qualitatem aëris, ut ante caniculam, & sub caniculam; sive ob locum pestilentem. Nisi autem ita fecerimus, ut ipsa facta, uti sunt, judicemus; & dicamus *mature*, aut *multum;* qualitatem vero non adjiciamus, ante consilium cognitum: fit, ut alia sentiamus, (hoc enim significat *Φαντασίας καταληπτικὰς λαμβάνειν*) id est,

ἔστιν, ἐπ' ἄλλων μὲν καταλαμβάνειν τὸ φαινόμενον,) ὡς τὸ ταχύ, καὶ πολύ· ἐπ' ἄλλοις δὲ συγκατατίθεσθαι, τοῦτ' ἔστι, τὴν κρίσιν ἐπάγειν, τὸ φανὲν ἢ κακῶς ἢ καλῶς λέγοντας. ἄτοπον δὲ τοῦτο, τὸ, ἄλλο τι θεασάμενον, ἄλλο τι περὶ αὐτοῦ λέγειν. καὶ βούλεται μέν, οἶμαι, μήτε ἐπαινεῖν, ὡς ἔτυχε, μήτε ψέχειν· μᾶλλον δὲ παραιτεῖσθαι τὸ ψέγειν ἀδίκως· δι' ὃ ἐπὶ τούτου ποιεῖται τὸν λόγον. καὶ τοῦτο ἂν εἴη πρὸς δικαιοσύνην συντεῖνον. c.

est, alia sensibus nostris percipiamus, nempe illa, mature, & multum; aliis vero adsentiamur, hoc est, judicium iis nostrum interponamus, id quod visum est laudando aut vituperando. Absurdum autem est, cum aliud videris, de alio ferre judicium. Ac vult quidem, ni fallor, ne temere laudemus aut vituperemus; maxime vero, ut injuste vituperare recusemus: eâque caussâ de hoc loquitur. Pertinet autem & hoc ad justitiam.

ΚΕΦ. ξϛ'. p. 309 a.

Μηδαμοῦ σεαυτὸν εἴπῃς φιλόσοφον, μηδὲ λάλει τὸ πολὺ ἐν ἰδιώταις περὶ τῶν θεωρημάτων· ἀλλὰ ποίει τὸ ἀπὸ τῶν θεωρημάτων. οἷον, ἐν συμποσίῳ μὴ λέγε, πῶς δεῖ ἐσθίειν· ἀλλ' ἔσθιε, ὡς δεῖ. μέμνησο γὰρ, ὅτι οὕτως ἀφῃρήκει παν-

CAPVT LXVIII. (Nobis Cap. XLVI. 1.)

Nusquam te ipse dic Philosophum; nec loquere multum inter rudes de præceptis, sed fac id quod præcepta docent. Verbi caussa, in convivio non dic, quemadmodum oporteat comedere; sed ede, quemadmodum oportet. Memento enim, sic usquequaque ostentationem abjecisse

καχόθεν Σωκράτης τὸ ἐπιδεικτικὸν, ὥστε ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν βουλόμενοι φιλοσόφοις ὑπ' αὐτοῦ συσταθῆναι, κἀκεῖνος ἀπῆγεν αὐτούς· οὕτως ἠνείχετο παρορώμενος.

jeciſſe Socratem, ut, cum veniſſent ad eum qui vellent ab illo commendari philoſophis, ipſe eos adduceret: ita æque animo ſe neglectum ferebat.

---

b. ΚΕΦ. ξϑ'.

Κἂν περὶ θεωρήματός τινος ἐν ἰδιώταις ἐμπίπτῃ λόγος, σιώπα τὸ πολύ. μέγας γὰρ ὁ κίνδυνος, εὐθὺς ἐξεμέσαι ὃ οὐκ ἔπεψας. Καὶ ὅταν εἴπῃ σοί τις, ὅτι οὐδὲν οἶσθα, καὶ σὺ μὴ ὀχληθῇς, τότε ἴσθι, ὅτι ἀρχὴ τοῦ ἔργου. ἐπεὶ καὶ τὰ πρόβατα οὐ χόρτον φέροντα πεπεμένοις ἐπιδεικνύει πόσον ἔφαγεν· ἀλλὰ, τὴν νομὴν ἔσω πέψαντα, ἔρια ἔξω φέρει καὶ γάλα. καὶ σὺ τοίνυν μὴ τὰ θεωρήματα τοῖς ἰδιώταις ἐπιδείκνυε, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν πεφθέντων τὰ ἔργα.

CAPVT LXIX. (Nobis Cap. XLVI. 2.)

Atque etiam, ſicubi de præcepto quodam inter rudes inciderit ſermo, tace utplurimum. Magnum enim periculum habet, ſtatim evomere id quod non concoxeris. Denique, ſi tu, cum aliquis tibi dixerit, nihil te noſſe, non mordearis, tunc ſcito, te rem inchoare. Nam & oves non adferentes gramen monſtrant paſtoribus quantum comedevint; ſed, pabulo intus concocto, lanas & lac proferunt. Sic & tu non præcepta rudibus oſtende, ſed facta, quæ concocta præcepta ſequuntur.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c. Πρὸς τὸν ἔτι προκόπτοντα τοὺς λόγους ποιούμενος· (οὐ γὰρ πρὸς τέλειον φιλόσοφον· ἐκεῖνος γὰρ οὐκ ἐδεῖτο τούτων τῶν παραινέσεων· οὐδ' ἂν εἴποι πρὸς αὐτὸν, ὅτι κίνδυνος εὐθὺς ἐξεμέσαι ἃ οὐκ ἔπεψας·) ἐπειδὴ τοῖς ἔτι προκόπτουσι τὸ φιλόδοξον καὶ ἐπιδεικτικὸν ἐνοχλεῖ πάθος, διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων αὐτὸ καθαίρειν προέθετο· ὥσπερ διὰ τούτου. * * †) καὶ ψεῦδος ἦν τὸν χωνευόμενον χαλκὸν ἀνδριάντα λέγειν, καὶ τὸ ἔμβρυον, ἄνθρωπον· οὕτω δὲ καὶ τὸν ἔτι προκόπτοντα, φιλόσοφον λέγειν, ψεῦδος. εἰ δέ τις καὶ πρὸς τὸ μέγεθος ἀπίδοι τῆς ζωῆς τοῦ ὄντως φιλοσόφου, καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἣν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οὐ μόνον ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἀσεβὲς λέγειν δόξει. ὁ δὲ μὴ λέγων ἑαυτὸν φιλόσοφον, οὐκ ἄν, οὐδ' ἐν τῇ τάξει τοῦ φιλοσόφου τάττων ἑαυτὸν τῇ διδασκαλικῇ, διδάσκειν p. 310 a. b.

†) Suppleo ὡς γὰρ.

COMMENTARIVS.

Cum eo qui adhuc proficit loquens, (neque enim cum perfecto philosopho, qui his admonitionibus non eget: cui non diceret, *periculum esse ne statim evomeret, quod non concoxisset*) quod iis qui adhuc proficiunt, gloriæ cupiditas & ostentatio adhæret, eos affectus multis argumentis repurgare studet; ut & hoc ipso: Quemadmodum falsum est, æs quod conflatur adhuc, statuam dicere; & fœtum in utero conceptum, hominem: sic eum etiam qui adhuc proficit, dicere philosophum, est falsum. Quod si quis vero etiam consideret, quanta res sit vita veri philosophi, & quantum is cæteris mortalibus antecellat; non modo falso id, sed & impie dici videatur. Qui se vero philosophum esse negat, is nec docendi munus, quod est philosophorum, sibi sumet, docere-

que

σκειν ἐπιχειροίη. Πῶς οὖν ἂν γυμνάσαιτο, φαίη τις, προκόπτων; Εἰ τὸ πρὸς ἰδιώτας λαλεῖν ἀπηγόρευσεν, ἐν οἷς οὐ γυμνασίας ἕνεκεν, ἀλλ' ἐπιδεικτικῶς οἱ λόγοι λέγονται. Πῶς οὖν πρὸς τούτους ἁρμόσεται; Εἰ τὰ ἔργα ἐπιτελοίη τὰ ὑπὸ τῶν λόγων διδασκόμενα, καὶ μὴ τοὺς λόγους ἐκφυσᾷ κενούς. καὶ γὰρ οὐ τὸ λέγειν ἐστὶ τὸ τέλος, ἀλλὰ τὸ πράττειν τὰ λεγόμενα.

c. Ἐν συμποσίῳ οὖν εὑρεθεὶς, μὴ λέγε, πῶς δεῖ ἐσθίειν· ἀλλ' ἔσθιε ὡς δεῖ· οὕτω γὰρ καὶ, ὅταν τοῦ διδάσκειν γένηται καιρὸς, οἱ λόγοι προϊόντες, δραστήριοι φανήσονται. οἷον γάρ ἐστι, διδάσκειν μὲν, ὅπως δεῖ ἐσθίειν, ἢ ὅπως δεῖ φέρειν τὰς περιστάσεις, αὐτὸν δὲ τοῖς ὑφ' ἑαυτοῦ ταττομένοις νόμοις μὴ ἐμμένειν; Μὴ μόνον δὲ, φησὶν, ἀπέχου τοῦ καταίρχειν τῶν τοιούτων λόγων· ἀλλὰ κἂν ἄλλοι τινὲς ἰδιῶται περὶ τούτων διαλέγωνται, μὴ θελήσῃς ὡς ἐν ἰδιώταις φανῆναι διδάσκαλος.

p. 311 c.

que alios instituet. At quo pacto, inquies, se is exercebit, qui proficit? Si inter idiotas loqui non sustinet, apud quos non exercitationis, sed ostentationis ergo verba fiunt. Quomodo ergo se illis accommodabit? Si re ipsa ea præstiterit, quæ verbis docentur, nec inania verba efflarit. Finis enim est, non oratio, sed actio eorum quæ dicuntur.

Cum igitur *in convivio fueris, noli dicere quomodo sit edendum, sed ede uti decet.* Sic enim etiam, si docendi se dederit occasio, vires & nervos tua habebit oratio. Cujusmodi enim est, docere quomodo sit edendum, aut quomodo ferendæ sint res adversæ, si legibus a te latis ipse non parueris? Non solum autem, inquit, ipse caveto ne tales sermones ordiaris: sed &, si qui alii indocti de his disseruerint, ne velis inter ineruditos haberi doctor.

δὲ καλὸς· ἐπεὶ κινδυνεύσεις ἐξεμέσαι, ἃ οὐκ ἔπεψας. ὥσπερ γὰρ τὰ πεφθέντα σιτία τὴν ἕξιν τρέφει τοῦ σώματος, οὕτω καὶ οἱ πεφθέντες λόγοι τὴν ἕξιν τρέφουσι τῆς ψυχῆς· ἀφ' ἧς λοιπὸν, ὡς ἀπὸ μονίμου ῥίζης, οἱ καρποφόροι λόγοι προέρχονται. εἰ δέ τις πρὸ τοῦ τὴν ἕξιν τελειωθῆναι, οὓς ἤκουσε λόγους, προάγει, κινδυνεύει τῷ ὄντι ἐξεμεῖν ἃ οὔπω ἔπεψεν. ἐμέτῳ γὰρ σιτίων ἔοικε τὸ αὐτοὺς b. ἐκείνους, οὓς ἤκουσέ τις, προάγειν, ἀλλὰ μὴ ἐκ τῆς ἐν ἑαυτῷ ἕξεως. Ἐπειδὴ δὲ ἔζω νεύσασα ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν παραδειγμάτων ὠφελεῖται, τὸν Σωκράτην παράγει, καί τοι τελέως ὄντα φιλόσοφον, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάντων ἀνδρῶν σοφώτατος ἀποφανθῆναι, τοσοῦτον ἀφελόντα τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τὸ ἐπιδεικτικὸν, ὥστε, τινῶν ἀνοήτων αὐτοῦ μὲν καταφρονούντων, δι' αὐτοῦ δὲ βουλομένων ἄλλοις συστῆναι πρὸς παίδευσιν, ἀπάγειν αὐτοὺς, καὶ συνιστάνειν σοφισταῖς· ὥσπερ Ἱπποκράτη c. τὸν

doctor. *Periculum* enim *erit, ne ea evomas, quæ non concoxeris.* Ut enim cibi concocti habitudinem corporis alunt; sic & concocti sermones, animi habitum nutriunt: e quo postea, ut e stabili radice, frugiferi sermones efflorescunt. Si quis vero, habitu nondum confirmato, sermones quos audivit, protulerit; revera periculum est, ne evomat ea quæ nondum concoxerit. Est enim vomitui ciborum simile, ea ipsa verba proferre, quæ audieris; sed ea non ex proprio animi habitu proferre. Quia vero foras prominens animus bonis exemplis juvatur; *Socratem* producit, quamvis perfectum philosophum; adeo ut ab Apolline omnium sapientissimus pronuntiaretur, *qui ostentationem a vita sua* usque adeo *removit*, ut, cum a vecordibus quibusdam contemneretur, qui ab eo se aliis præceptoribus commendari volebant, eos abduceret, ac sophistis commendaret: sicut Hippocratem

τὸν Ἀπολλοδώρου, δεηθέντα αὐτοῦ, τῷ Πρωταγόρᾳ συνέστησε. καὶ ἐν Θεαιτήτῳ δὲ αὐτὸς λέγει, ὅτι, πολλοὺς μὲν ἤδη ἐξέδωκα Προδίκῳ, πολλοὺς δὲ ἄλλοις σοφοῖς τε καὶ θείοις ἀνδράσι.

Μὴ μόνον δὲ, φησὶ, κατὰ τοῦτο ἀφέλῃς τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ δοξοκόμπον, κατὰ τὸ μὴ λέγειν τὰ θεωρήματα ἐν ἰδιώταις, ἢ ἐκείνων λεγόντων σιωπᾶν· ἀλλὰ καὶ, ἐὰν εἴπῃ σοί τις, ὅτι οὐδὲν οἶσθα, μὴ δηχθῇς. τοῦ-
p. 312 a. το γὰρ ἀγαθὸν τεκμήριον τοῦ καταφρονεῖν τῆς ἔξω δόξης, πλέον τοῦ μὴ λαλεῖν τὰ θεωρήματα. οὕπω γὰρ ἐξ ἐκείνου δῆλον ἦν, ὅτι νομίζεται παρὰ τοῖς ἐκτὸς μηδὲν εἰδέναι. ἂν δὲ καὶ ἀκούσας τοῦτο μὴ δηχθῇς, καί τοι πρότερον ἐνίοτε δακνόμενος ἐπ' αὐτῷ, τότε ἴσθι, ὅτι ἤρξω τοῦ ἔργου, δι' ὃ καὶ [ὑπ' αὐτοῦ] οἱ πολλοὶ λόγοι παρελήφθησαν, καὶ ἡ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ σπουδὴ, ἵνα ἐργάσῃ τὰ κατὰ φύσιν,
b. οὐχ ἵνα λέγῃς καὶ ἀκούῃς αὐτά. τὸ γὰρ, ἀκού-

tem Apollodori filium rogatus Protagoræ commendavit. Et in Theæteto ipse ait, se multos jam Prodico tradidisse, multos aliis sapientibus & divinis viris.

Neque verò in eo solum, inquit, ostentationem removebis, ne apud imperitos præcepta recites, illisve loquentibus taceas: sed etiam, *si quis te nihil scire dixerit, ne mordearis.* Hoc enim certius argumentum est externæ gloriæ contemtionis, quam si præcepta non recitaris. Nam ex hoc nondum constat, te aliis videri nihil scire. Sin, quamvis id audieris, non molestè tuleris, ante molestè ferre solitus; tum vero te auspicatum esse opus scito, propter quod & multi illi sermones habiti fuerunt, & ipsum philosophiæ studium susceptum; scilicet, ut præstares ea, quæ natura postulat, non ut diceres & audires. Nam si tu,

cum

ἀκούσαντά σε ὡς οὐδὲν εἶσθα, μὴ δηχθῇναι, ἔργον ἤδη ἐστί· καταφρόνησις γάρ ἐστι τῆς ἔξωθεν εὐδοξίας καὶ ἀδοξίας. καὶ, καὶ δεικνύναι χρή ποτε τὴν ἑαυτοῦ προκοπὴν διδασκάλῳ ἐπιζητοῦντι, τὰ ἔργα δεικνύναι, τὰ ἀπὸ τῶν πεφθέντων λόγων καὶ τὴν ἕξιν θρεψάντων ἐκδιδόμενα, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς λόγους. καὶ γὰρ τὰ πρόβατα, οὐ τὸν χόρτον ἐξεμέσαντα, δείκνυσι τοῖς ποιμέσι πόσον ἔφαγεν· ἀλλὰ, τὴν νομὴν πέψαντα, ἔρια καὶ γάλα φέρει.

cum audis *nihil te scire*, non morderis; non jam verba hæc sunt, sed est *res*, quam tu præstas: nempe contemtus popularis famæ & infamiæ. Quod si quando magistro, quantum profeceris requirenti, ostendendum fuerit; *facta* illi ostendenda sunt, *a concoctis præceptis* & habitu confirmato *profecta*, non autem verba. *Neque enim oves gramen revomentes* pastori *ostendunt*, quantum comederint: *sed* pascuis concoctis *lanam ferunt & lac.*

ΚΕΦ. ὁ.

Ὅταν εὐτελῶς ἠρμοσμένος ᾖς κατὰ τὸ σῶμα, μὴ καλλωπίζου ἐπὶ τούτῳ· μήδ', ἂν ὕδωρ πίνῃς, ἐκ πάσης ἀφορμῆς λέγε, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαί ποτε πρὸς πόνον θέλῃς, σεαυτῷ, καὶ μὴ τοῖς ἔξω. μὴ τοὺς ἀνδριάντας περιλάμβανε· ἀλλὰ, διψῶν ποτε σφοδρῶς, ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἔκπτυσον, καὶ μηδενὶ εἴπῃς.

CAPVT LXX. (Nobis Cap. XLVII.)

Quod si tenui uteris corporis cultu, ne ob id tibi placeas. Neque, si aquam bibis, quavis occasione dic, aquam te bibere. Quod si quando ad laborem exercere te velis, tibi ipsi id fac, non extraneis: non statuas amplectere: sed, si quando vehementer sitieris, frigidam hausta exspuito, & nemini dicito.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 363 a. Πολλαὶ προφάσεις εἰσὶν, ἐφ' αἷς εὐδοξεῖν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις βουλόμεθα. οἱ μὲν γὰρ, τὰς πράξεις τὰς ἑαυτῶν διηγούμενοι, τὰς εὐδοξίας θηρῶνται· οἱ δὲ, ἐπὶ εὐφραδίᾳ· οἱ δὲ, ὡς διδάσκαλοι τῶν δεόντων· ἄλλος δ' ἐπὶ λιτότητι καὶ καρτερίᾳ. Τοὺς οὖν προτέρους ἤδη ἰατρεύσας, πρὸς τοῦτον νῦν ποιεῖται τὸν λέγον· παραινῶν, μήτε αὐτὸν καλλωπίζεσθαι ἐπὶ b. λιτότητι καὶ ἀσκήσει, (κοινὸς γὰρ ὁ λόγος·) τοῦτ' ἔστι, μὴ χαυνοῦσθαι, μηδὲ μέγα τι νομίζειν ἔχειν· ἀλλ' ἐννοεῖν πρῶτον, πόσῳ λιτότεροι ἡμῶν εἰσιν οἱ πτωχοὶ, καὶ πόσῳ καρτερικώτεροι· ἔπειτα, κἂν τοῦτο λόγου ἄξιον ἔχωμεν, πόσα ἄλλα ἀγαθὰ οὐκ ἔχομεν, ἅπερ ἄλλοι ἔχουσι. βλάπτει δὲ τὸ ἐπί τινι πλεονεκτήματι χαυνοῦσθαι καὶ πρὸς τὸ μήτε αὐτὸ ἐκεῖνο ἀπεκαθαίρειν, ἤδη μέγα αὐτὸ νομίζοντα

COMMENTARIVS.

Multæ ſunt cauſſæ, cur ab hominibus laudari nos cupiamus. Nam alii factis ſuis commemorandis gloriam venantur; alii ob eloquentiam; alii, ut doctores officiorum; alius propter frugalitatem & tolerantiam celebrari cupit. Prioribus igitur illis medicina jam adhibita, cum hoc nunc ſermonem habet; monens, ne *ipſe ſibi placeat* ob frugalitatem ſuam, & exercitationem: (nam in utrumque valet hoc præceptum:) id eſt, ne quis infletur, neve magnum quiddam ſe conſecutum arbitretur: ſed cogitet primum, quanto ſint mendici nobis frugaliores, quantoque tolerantiores? deinde, etiamſi habeamus hoc aliqua laude dignum, cogitemus, quot alia bona non habeamus, quibus alii ſint præditi? Superbire autem ob prærogativam aliquam, cum ob hoc ipſum nocet, quod id, quod iam magnum putes,

ζοντα εἶναι, μήτε ἄλλων ἐφίεσθαι, ἀρκούμενον ἐκείνῳ. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπιδεικτικῶς, φησὶν, αὐτὰ ποίει· ὥστε, ἐὰν ὑδροποτῇς, ἐκ παντὸς τρόπου πρὸς τοὺς διαλεγομένους περιάγειν εἰς τοῦτο τοὺς λόγους, εἰς τὸ εὐκαίρως δόξαι λέγειν, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαι θέλῃς, καὶ πρὸς πόνον καὶ πρὸς ἐγκράτειαν καὶ πρὸς καρτερίαν γυμνάσαι, κατὰ σαυτὸν ποίει τοῦτο, καὶ μὴ φαίνου τοῖς ἔξω, μηδὲ θέλε ἐρᾶσθαι ὑπὸ πολλῶν· ὥσπερ οἱ ὑπὸ πολλῶν βιαζόμενοι δυνατοτέρων, καὶ βουλόμενοι τὸ πλῆθος εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, εἰς τοὺς ἀνδριάντας ἀναβαίνοντες ἀπεκρά- p. 314
ζουσι τὴν βίαν, καὶ συνάγουσι περὶ ἑαυτοὺς a.
τὸ πλῆθος. Μὴ ἐπιδεικτικῶς οὖν, ἀλλ' ἐπὶ σαυτοῦ γυμνάζου· ὥστε, σφοδρῶς διψήσας, ἐπισπᾶσαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἀποπτύσαι, καὶ μηδὲ μετὰ τοῦτο εἰπεῖν τινι ὅ τι ἐποίησας. ὁ γὰρ ἐπιδεικτικῶς ταῦτα ποιῶν, πρῶτον μὲν ἔξω κέχηνεν ὅλος, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐξεχύθη· ἔπειτα τὰ ἀγαθὰ

τῆς

tes, non repurges; tum quod alia non desideres, illo contentus. At vero etiam cave, inquit, per ostentationem illa facias; ut, si aquam bibas, quovis modo in colloquiis sermonem eo deducas, ut per occasionem *te* dicas *aquam bibere*. Et *cum te ad laborem*, ad continentiam, ad tolerantiam *vis exercere*; solus id facito, *nec spectari velis* ab aliis, aut conspici a multis, ut ii quibus multi potentiores vim faciunt, qui, ut opem populi implorent, statuis conscensis quiritantur, & multitudinem circa se congregant. Non igitur per ostentationem, sed solus exercere; ut vehementer sitiens, frigidam hausta exspuas, ac ne post quidem cuiquam dicas quid feceris. Nam qui ostentationis ergo ista facit, is primum totus foras prominet, & a se ipso ad externa est effusus: deinde

τῆς λιτότητος καὶ καρτερίας ἀπώλεσε, τέλος
b. αὐτῶν τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ποιούμενος. αἱ δὲ ἀσκήσεις αὗται καὶ καρτερίαι ὠφελοῦσι, συνεθίζουσαι τὸ σῶμα, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἄλογα πάθη, μὴ κατεξανίστασθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπακούειν. καὶ σκληρότερον ἐπιτάττοντι. καὶ μέντοι καιροῦ καλοῦντος, ὁ τλημαθὴς οὐκ ἀναγκάζεται διὰ φερεπονίαν τὴν ἐλευθερίαν προΐεσθαι.

bona frugalitatis & tolerantiæ perdit, ad opinionem popularem illas referendo. Exercitationes vero istæ & tolerantiæ prosunt, quod consuefaciunt corpus & brutas ejus adfectiones, ne contra rationem insurgant, sed & durlora imperanti pareant. Itaque, tempore postulante vir tolerans, ob laborum adsuetudinem, non cogitur amittere libertatem.

ΚΕΦ. οά.

c. Ἰδιώτου στάσις καὶ χαρακτήρ· οὐδέποτε ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ ὠφέλειαν ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. Φιλοσόφου στάσις καὶ χαρακτήρ· πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ.

CAPVT LXXI. (Nobis Cap. XLVIII. 1.)

Plebeii hominis ſtatus & nota: nunquam a ſe ipſo utilitatem aut damnum exſpectat, ſed ab externis. Philoſophi ſtatus & nota: omnem utilitatem, & damnum omne, a ſe ipſo exſpectat.

ΚΕΦ. οβ'.

Σημεῖα προκόπτοντος· οὐδένα ψέγει, οὐδένα ἐπαινεῖ, οὐδένα μέμφεται, οὐδενὶ ἐγκαλεῖ, οὐδὲν

CAPVT LXXII. (Nobis Cap. XLVIII. 2. 3.)

Signa proficientis ſunt: neminem vituperat; neminem laudat; de nemine queritur; neminem incuſat; nihil

δὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγει, ὡς ὄντος τινὸς, ἢ εἰδότος τι. ὅταν ἐμποδισθῇ τι, ἢ κωλυθῇ, ἑαυτῷ ἐγκαλεῖ. κἂν τις αὐτὸν ἐπαινῇ, καταγελᾷ τοῦ ἐπαινοῦντος αὐτὸς παρ' ἑαυτῷ· κἂν ψέγῃ, οὐκ ἀπολογεῖται. περίεισι δὲ, καθάπερ οἱ ἄῤῥωστοι, εὐλαβούμενός τι κινῆσαι τῶν καθισταμένων, πρὶν πῆξιν λαβεῖν. ὄρεξιν ἅπασαν ἦρκεν ἐξ ἑαυτοῦ· τὴν δ' ἔκκλισιν εἰς μόνα τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν μετατέθεικεν. ὁρμῇ πρὸς ἅπαντα ἀνειμένῃ χρῆται. ἂν ἠλίθιος ἢ ἀμαθὴς δοκῇ, οὐ παφρόντικεν. ἑνί τε λόγῳ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάσσει καὶ ἐπίβουλον. p. 315 a.

hil de ſe ipſo dicit, ut qui ſit aliquis, aut ſciat aliquid. Cum in re quapiam impeditur aut prohibetur, ſe ipſum incuſat. Quod ſi quis eum laudat, ridet laudantem ipſe apud ſe: ſi vituperat, non ſe purgat. Circumit autem, aegrotantium inſtar, metuens, ne quid eorum, quae componi coeperant, moveatur, priusquam nactum ſit firmitatem. Adpetitionem omnem ex ſe ſuſtulit; declinationem vero in ea ſola transtulit, quae contra naturam quidem, ſed quae in noſtra poteſtate ſunt. Impetu ad omnia utitur remiſſo. Si ſtolidus aut rudis videatur, non curat. Denique, ut uno verbo dicam, tamquam hoſtem, ſe ipſum obſervat, & tamquam inſidiaterem.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πρὸς πέρας ἤδη τῶν παραινέσεων ἐλθὼν, καὶ μέλλων ἐπάγειν τὸ συμπέρασμα, ὅτι χρὴ μὴ ἐπὶ τῶν εἰρημένων λόγων μένειν, ἀλλ' ἔργα αὐτῶν b.

COMMENTARIVS.

Poſteaquam tandem ad finem admonitionum pervenit, concluſionem additurus, non eſſe in iis, quae dicta ſunt, reſiſtendum, ſed vita & moribus

τῶν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ τέλος τίθεσθαι τὸ λέγειν καὶ ἀκούειν, ἀλλὰ τὸ ἐργάζεσθαι, πρῶτον ἡμῖν τὰς τρεῖς ἕξεις παραδίδωσιν, τὰς πάντας ἀνθρώπους περιλαμβανούσας. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, οἱ μὲν ἰδιῶται· οἱ δὲ ἐκ διαμέτρου τούτων, φιλόσοφοι· οἱ δὲ, ἀφιστάμενοι μὲν τῶν ἰδιωτῶν, προσχωροῦντες δὲ τοῖς φιλοσόφοις· οὓς προκόπτοντας καλεῖ, πρὸς οὓς καὶ τὰ πρότερον εἴρηται. καὶ τούτους δὲ διεῖλεν ἐν τοῖς λόγοις, εἴς τε τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι, καὶ εἰς τοὺς πόσῳ ἤδη προπεκοφότας.

Ἑκάστην οὖν τῶν εἰρημένων τριῶν ἕξεων ὑπογράφει· ἰδιώτου λέγων στάσιν καὶ χαρακτῆρα, τὸ μηδέποτε ἐξ αὐτοῦ προσδοκᾶν ὠφέλειαν, ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. ὄντων γὰρ ἐφ' ἡμῖν τοῦ τε λόγου, καθ' ὃν οὐσιώμεθα, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καθ' ἃ τοῖς ἀλόγοις ζώοις κοινωνοῦμεν· ὁ μὲν λόγος, κοινὸς

p. 316 a.

bus doctrinam exprimendam; neque dicere solum atque audire, finem statuendum, sed actionem & opus: primum nobis tres habitus tradit, quibus omnes homines comprehenduntur. Nam hominum alii sunt *indocti*; alii; his oppositi, *philosophi*; alii, qui & ab indoctis recedunt, & ad philosophos accedunt, quos *Proficientes* vocat, & quibus superiora etiam dicta fuerunt. Et hos quidem in his sermonibus rursus divisit in eos, *qui incipiunt erudiri*, & in eos *qui jam nonnihil profecerunt*.

Unumquemque igitur horum trium habituum describit, cum dicit; *Indocti statum & notam esse*, numquam bonum aut malum a semet ipso exspectare, sed a rebus externis. Nam cum in nostra potestate sit ratio, in quo essentia hominis inest, & brutæ adfectiones, quas cum brutis animantibus communes habemus; ratio quidem, ut

νὸς Ἑρμῆς ἐστιν πᾶσι, κατὰ τὴν παροιμίαν. κἂν γὰρ ἀριθμῷ διαφέρωσιν οἱ ἐν ἡμῖν λόγοι, ἀλλὰ τὸ εἶδος ἕν· οὕτως, ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ἀνατείνεσθαι, καὶ τὰ αὐτὰ κακὰ ἐκκλίνειν, καὶ ἀληθῆ τὰ αὐτὰ ἡγεῖσθαι πάντας κατὰ τὸν λόγον, καὶ πάλιν ψευδῆ τὰ αὐτά. ὥστε τὸν ἐν ἑκάστῳ λόγον κανόνα εἶναι διακριτικὸν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους. εἰδῶν δὲ ἀτομάτων, καὶ ἀμερίστων, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων, ἐφίενται οἱ λόγοι· οἷον σωφροσύνης, καὶ δικαιοσύνης, καὶ φρονήσεως· ὧν ὅλου ἕκαστος ἑκάστου μετέχει, οὐ μειουμένου τῇ μεταλήψει. [ἆ] διὰ τὸ κατὰ λόγον ὀρθὸν κρίνεσθαι οὐ μάχεται, ἀλλὰ συμφωνεῖ, ἐν πᾶσι τὰ αὐτὰ ὄντα. τὰ δὲ ἄλογα πάθη, οἷον θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, καὶ τὰ τούτων εἴδη, κἂν τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ᾖ ἐν ἐμοὶ καὶ σοὶ, ἀλλ'

ut proverbio dicitur, communis omnibus est Mercurius. Etenim licet numero differant rationes, quæ in diversis hominibus sunt; at specie sunt unum quiddam; ita quidem, ut & ad eadem bona contendant, eademque mala declinent, eademque vera ducant omnes homines ratione duce, ac vicissim falsa eadem. Itaque ratio, quæ in quolibet homine ineſt, instrumentum est & regula dijudicandi boni & mali, veri & falsi. Adpetens autem est ratio, quæ in unoquoque est, formarum incorporearum & indivisibilium, & semper eodem modo consimiliterque sese habentium; veluti modestiæ, justitiæ, sapientiæ: quarum totarum ratio cujusque hominis est particeps, ita ut illæ non imminuantur ista participatione. Eædemque, quatenus recta ratione judicantur, non pugnant, sed in omnibus consentiunt, & in omnibus hominibus sunt eædem. Bruti autem adfectus, velut ira, cupiditas, eorumque species, quamquam specie iidem & in me sint, & in te;

at

τῶν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ τέλος τίθεσθαι τὸ λέγειν καὶ ἀκούειν, ἀλλὰ τὸ ἐργάζεσθαι, πρῶτον ἡμῖν τὰς τρεῖς ἕξεις παραδίδωσιν, τὰς πάντας ἀνθρώπους περιλαμβανούσας. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, οἱ μὲν ἰδιῶται· οἱ δὲ ἐκ διαμέτρου τούτων, φιλόσοφοι· οἱ δὲ, ἀφιστάμενοι μὲν τῶν ἰδιωτῶν, προσχωροῦντες δὲ τοῖς φιλοσόφοις· οὓς προκόπτοντας καλεῖ, πρὸς οὓς καὶ τὰ πρότερον εἴρηται. καὶ τούτους δὲ διεῖλεν ἐν τοῖς λόγοις, εἴς τε τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι, καὶ εἰς τοὺς πόσῳ ἤδη προπεκοφότας.

Ἑκάστην οὖν τῶν εἰρημένων τριῶν ἕξεων ὑπογράφει· ἰδιώτου λέγων στάσιν καὶ χαρακτῆρα, τὸ μηδέποτε ἐξ αὐτοῦ προσδοκᾶν ὠφέλειαν, ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. ὄντων γὰρ ἐφ' ἡμῖν τοῦ τε λόγου, καθ' ὃν οὐσιώμεθα, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καθ' ἃ τοῖς ἀλόγοις ζῴοις κοινωνοῦμεν· ὁ μὲν λόγος, κοινὸς

P. 316 a.

bus doctrinam exprimendam; neque dicere ſolum atque audire, finem ſtatuendum, ſed actionem & opus: primum nobis tres habitus tradit, quibus omnes homines comprehenduntur. Nam hominum alii ſunt *indocti*; alii; his oppoſiti, *philoſophi*; alii, qui & ab indoctis recedunt, & ad philoſophos accedunt, quos *Proficientes* vocat, & quibus ſuperiora etiam dicta fuerunt. Et hos quidem in his ſermonibus rurſus diviſit in eos, *qui incipiunt erudiri*, & in eos *qui jam nonnihil profecerunt*.

Unumquemque igitur horum trium habituum deſcribit, cum dicit; *Indocti ſtatum & notam eſſe*, numquam bonum aut malum a ſemet ipſo exſpectare, ſed a rebus externis. Nam cum in noſtra poteſtate ſit ratio, in quo eſſentia hominis ineſt, & brutæ adfectiones, quas cum brutis animantibus communes habemus; ratio quidem, ut

νὸς Ἑρμῆς ἐστιν πᾶσι, κατὰ τὴν παροιμίαν. καὶν γὰρ ἀριθμῷ διαφέρωσιν οἱ ἐν ἡμῖν λόγοι, ἀλλὰ τὸ εἶδος ἕν· οὕτως, ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ἀνατείνεσθαι, καὶ τὰ αὐτὰ κακὰ ἐκκλίνειν, καὶ ἀληθῆ τὰ αὐτὰ ἡγεῖσθαι πάντας κατὰ τὸν λόγον, καὶ πόλιν ψευδῆ τὰ αὐτά. ὥστε τὸν ἐν ἑκάστῳ λόγον κανόνα εἶναι διακριτικὸν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους. εἰδῶν δὲ ἀτομάτων, καὶ ἀμερίστων, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων, ἐφίενται οἱ λόγοι· οἷον σωφροσύνης, καὶ δικαιοσύνης, καὶ φρονήσεως· ὧν ὅλου ἕκαστος ἑκάστου μετέχει, οὐ μειουμένου τῇ μεταλήψει. [α] διὰ τὸ κατὰ λόγον ὀρθὸν κρίνεσθαι οὐ μάχεται, ἀλλὰ συμφωνεῖ, ἐν πᾶσι τὰ αὐτὰ ὄντα. τὰ δὲ ἄλογα πάθη, οἷον θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, καὶ τὰ τούτων εἴδη, κἂν τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ᾖ ἐν ἐμοὶ καὶ σοὶ, ἀλλ'

a. b. c.

ut proverbio dicitur, communis omnibus est Mercurius. Etenim licet numero differant rationes, quæ in diversis hominibus sunt; at specie sunt unum quiddam; ita quidem, ut & ad eadem bona contendant, eademque mala declinent, eademque vera ducant omnes homines ratione duce, ac vicissim falsa eadem. Itaque ratio, quæ in quolibet homine ineſt, instrumentum est & regula dijudicandi boni & mali, veri & falsi. Adpetens autem est ratio, quæ in unoquoque est, formarum incorporearum & indivisibilium, & semper eodem modo consimiliterque sese habentium; veluti modestiæ, justitiæ, sapientiæ: quarum totarum ratio cujusque hominis est particeps, ita ut illæ non imminuantur ista participatione. Eædemque, quatenus recta ratione judicantur, non pugnant, sed in omnibus consentiunt, & in omnibus hominibus sunt eædem. Bruti autem adfectus, velut ira, cupiditas, eorumque species, quamquam specie iidem & in me sint, & in te; at

ἄλλων μὲν ὁ ἐν ἐμοὶ θυμὸς ὀρέγεται, ἄλλων δὲ ὁ ἐν σοί· καὶ αἱ ἐπιθυμίαι διάφοροι, καὶ τὰ τούτων ὀρεκτά· καὶ αἱ ἐκκλίσεις διάφοροι, καὶ ἴδιαι ἑκάστων. κἂν τῶν αὐτῶν δὲ τῷ ἀριθμῷ ὀρέγονται, ἀλλὰ σωματικὰ ταῦτα, καὶ
p. 317 a. ἄτομα, καὶ μεριστὰ, καὶ τῇ τοῦ ἑνὸς μεταλήψει μειούμενα· οἷον χρήματα, ἢ σώματα, ἢ χωρίον. κἂν τιμὴν εἴπῃς, ἢ ἀρχὴν, ἢ δυναστείαν, διὰ τὸ ἄτομα εἶναι καὶ ταῦτα, οὐ δύναται ὅλων ἕκαστος μετέχειν· μειοῦται γὰρ τῇ μεταλήψει. διὸ περὶ ταῦτα αἱ διάφοροι κρίσεις ἴδιαι ἑκάστων, καὶ αἱ μάχαι, καὶ αἱ στάσεις, καὶ οἱ πόλεμοι.

Ἰδιώτης οὖν ἐστιν, ὁ καταλιπὼν μὲν τὸν
b. κοινὸν κανόνα, καὶ τὸ κοινὸν ἐφετὸν, εἰς κρίσιν δὲ ἰδίαν καὶ ὀρεκτὸν ἴδιόν τι ἄτομον, καὶ σωματικὸν, ἑαυτὸν περιγράψας. ἐν τοῖς ἐκτὸς δὲ τὰ τοιαῦτα. ὅπου δὲ ὄρεξις τέτακται καὶ ἔκκλισις, εἴ τε κατὰ φύσιν, εἴ τε παρὰ φύσιν, ἐκεῖ

at meus adfectus alia desiderat, alia tuus: & sunt cupiditates diversæ, earumque objecta: diversæ quoque declinationes, & propriæ cujusque. Quodsi etiam eadem numero adpetant; sunt tamen illa corporea, & singularia, & divisibilia, denique talia, quæ alterius participatione minuantur; veluti pecuniæ, corpora, aut prædia. Et ut honorem dicas, aut magistratum, aut dominatum; eo quod & hæc singularia sunt, non potest quilibet ea tota possidere: minuuntur enim participatione. Quare diversa de his judicia sunt, & propria cujusque: pugnæ item, seditiones & bella.

Indoctus igitur est, qui relicta communi regula, & optabili communi, ipse sibi peculiare judicium, & optabile proprium & individuum & corporeum circumscripsit: quod genus in rebus externis est. Ubi autem adpetitio & declinatio versatur, sive secundum naturam;

ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν δοκεῖ καὶ τὸ κακόν. ἀγαθὸν γὰρ τὸ ὀρεκτόν, κακὸν δὲ τὸ φευκτὸν νομίζεται. Ὁ δὲ φιλόσοφος, ἀποστὰς τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ ἀπὸ * * σεως, καὶ ἀλλότρια ἐκείνα τελέως ἡγούμενος, ὅτε κεκαθαρμέ- c.
νος ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἤδη καὶ τῆς σκιᾶς τῶν ὄντων, εἰς ἑαυτὸν, καὶ τὸ ὄντως ὂν, καὶ τὰ κοινὰ εἴδη τοῦ λόγου τὰ ἐν αὐτῷ, ἐπιστρέφεται, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκει. κακὸν γὰρ ἐν ἑαυτῷ χώραν οὐκ ἔχει. Οὕτως οὖν τὰ κατὰ διάμετρον ἀλλήλων χαρακτηρίσας, ἐφεξῆς ἐπάγει τὰ τοῦ προκόπτοντος σημεῖα· πρὸς ὃν καὶ ὁ προῤῥηθεὶς πᾶς ἀπετείνετο λόγος, οὔτε γὰρ πρὸς τὸν φιλόσοφον· οὐ γὰρ παιδα- P. 318
γωγεῖσθαι καὶ διδάσκεσθαι, ἀλλὰ παιδαγωγεῖν ἤδη καὶ διδάσκειν ἐκεῖνος ἠξίωται. ἀλλ' οὐδὲ φιλοσόφου ἴδιον, τὸ μηδένα ψέγειν, μηδένα ἐπαινεῖν· [καὶ γὰρ ψέγειν καὶ ἐπαινεῖν] κατὰ καιρὸν τῷ διδασκάλῳ καὶ διορθωτῇ πρέ-

 πει.

ram; ibi bonum quisque ponit, & malum. Bonum enim habetur quod adpetitur, malum vero quod fugitur. *Philosophus* autem, relictis externarum rerum * * cupiditatibus, easque prorsus alienas judicans; ut jam a simulacris repurgatus, & ab umbra rerum ad semet ipsum, & ad id quod vere est, conversus, communes rationis formas, quæ in ipso insunt, amplectitur, & bonum in sese deprehendit. Malum enim in ipso locum non habet. Sic igitur iis, quæ e diametro pugnant, definitis; deinceps ea subjungit, quæ sunt ejus *qui proficit*, ad quem omnis disputatio superior pertinebat. Neque enim ad philosophum. Ejus enim ea dignitas est, ut jam non instituatur & erudiatur; sed ipse instituat atque erudiat. Ac ne philosophi quidem proprium est *vituperare neminem*, *laudare neminem*: sed id, pro tempore, magistrum & correctorem decet.

πει. οὐ μέν τοι οὐδὲ πρὸς ἰδιώτην ἁρμόζουσιν οἱ ῥηθέντες λόγοι, εἰ μὴ ἀποταξάμενος τῷ ἰδιωτισμῷ ἑαυτὸν ἐγχειρίσει τῷ παιδαγωγοῦντι πρὸς φιλοσοφίαν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς προκοπῆς καταδέξεται.

b. Τῶν γοῦν συντόμως τὸ πρότερον ῥηθέντων τὰ νῦν λεγόμενα, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων τὰ πλεῖστα, ὑπομιμνήσκοντά τε ἡμᾶς ἐκείνων, καὶ μνημονεύειν αὐτῶν διὰ τῆς συντομίας παρέχοντα. Τὸ δὲ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάττειν, εἴρηται διὰ τὸ ὑποπτεύειν ἑαυτοῦ τὴν μήπω πεπηγυῖαν ἕξιν, καὶ διὰ τὸ σπουδάζειν πικρότερον τὰ ἑαυτοῦ κινήματα κρίνειν· ὥσπερ τὰ τῶν ἐχθρῶν κρίνομεν, οὐδὲν διὰ συμπάθειαν ἐνδιδόντες,
c. ὅπερ εἰώθαμεν οἱ πολλοὶ ἐφ' ἑαυτῶν τε πάσχειν, καὶ ἐπὶ τῶν φίλων. μάσθλης δὲ, ὁ ἔκλυτός ἐστιν, τοῖς μεμαλαγμένοις δέρμασιν ὅμοιος ὤν.

decet. Neque vero etiam imerudito conveniunt ii sermones; nisi, relicta insciti, se instituendum philosophiae tradiderit, & principium profectus faciendi admiserit.

Compendio nos igitur supra dictorum commonefaciunt ea quae nunc dicuntur, iisdemque plerasque verbis; ut illa nobis in memoriam revocata, ob ipsam brevitatem numquam excidant. Esse autem cuique *se ipsum ut hostem observandum*, propterea dictum est, ut suspectum habeat suum *nondum confirmatum habitum*, & ut in motus suos acerbius inquirere studeat; sicut in inimicorum delicta inquirimus, nihil illis ex amore concedentes: id quod plerique erga nos ipsos facere solemus, & erga amicos. μάσθλης vero, est homo *enervatus*, maceratis & humiditate emollitis loris similis.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. οθ'.

Ὅταν τις ἐπὶ τῷ νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι τὰ Χρυσίππου βιβλία σεμνύνηται, λέγε αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν· ὅτι, Εἰ μὴ Χρύσιππος ἀσαφῶς ἐγεγράφει, οὐδὲν ἂν εἶχεν οὗτος, ἐφ' ᾧ σεμνύνετο. Ἐγὼ δὲ τί βούλομαι; καταμαθεῖν τὴν Φύσιν, καὶ ταύτῃ ἕπεσθαι. ζητῶ οὖν, τίς ἐστιν ὁ ἐξηγούμενος· καὶ ἀκούσας, ὅτι Χρύσιππος, ἔρχομαι πρὸς αὐτόν. ἀλλ' οὐ νοῶ τὰ γεγραμμένα· ζητῶ οὖν τὸν ἐξηγούμενον. καὶ μέχρι τούτων οὔπω σεμνὸν οὐδέν. ὅταν δὲ εὕρω τὸν ἐξηγούμενον, ἀπελείπεται χρῆσθαι τοῖς προηγγελμένοις· τοῦτο αὐτὸ μόνον σεμνόν ἐστιν. εἰ δὲ αὐτὸ τοῦτο, τὸ ἐξηγεῖσθαι, θαυμάσω· τί ἄλλο ἢ γραμματικὸς ἀπεστελλόμην ἀντὶ φιλοσόφου; πλήν γε δή, ὅτι ἀντὶ Ὁμήρου Χρύσιππον ἐξηγούμενος. Μᾶλλον οὖν, ὅταν τις εἴπῃ μοι, Ἐπανάγνωθί μοι Χρύσιππον, ἁρυθριῶ, ὅταν μὴ δύνωμαι ὅμοια τὰ ἔργα καὶ σύμφωνα ἐπιδεικνύειν τοῖς λόγοις. p. 319

CAPVT LXXIII. (Nobis Cap. XLIX.)

Si quis eo gloriatur, quod Chryſippi ſcripta intelligat interpretarique poſſit; dic ipſe tibi: Niſi obſcure ſcripſiſſet Chryſippus, nihil haberet hic homo, quo gloriaretur. Ego vero quid volo? Naturam cognoſcere, eamque ſequi. Quæro itaque, quis ſit ejus interpres: & poſtquam audivi, Chryſippum eſſe, eum adeo. At non intelligo ſcripta ejus: quæro ergo enarratorem. Atque hactenus quidem præclari nihil. Quum autem enarratorem invenero, reliquum eſt, ut utar præceptis: hoc unum præclarum eſt. Sin ipſam per ſe enarrationem fuero admiratus; quid aliud, niſi Grammaticus evaſero, loco philoſophi? eo duntaxat excepto, quod pro Homero Chryſippum interpretor. Potius igitur, cum quis mihi dixerit, Prælege mihi Chryſippum! erubeſco, cum facta nequeo ſimilia atque conſona verbis oſtendere.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διαστήσας τὰς τρεῖς ἕξεις, τὰς ἐν τοῖς ἀνθρώποις φυομένας, ἰδιώτου, καὶ φιλοσόφου, καὶ προκόπτοντος, καὶ τῶν πρὸς τὸν προκόπτοντα ῥηθέντων συντόμως ὑπομνήσας, τὸ συμπέρασμα λοιπὸν ἐπάγει, διά τε τούτου καὶ τῶν ἑφε-
c. ξῆς· ὅτι χρὴ τὰ ἔργα τὰ ὑπὸ τῶν λόγων παραδοθέντα ἐργάσασθαι. τέλος γὰρ τῶν λόγων, τὰ ἔργα, ὧν ἕνεκα καὶ οἱ λόγοι ἐρρήθησαν. μάλιστα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀληθὲς εἰπεῖν τὸ τοῦ ῥήτορος· ὡς ὅπως λόγος, ἂν ἀπῇ τὰ ἔργα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν. Χρὴ οὖν, φησὶν, ἐξ ἀρχῆς ἐννοεῖν, τί ἂν βούλοιτο ἄνθρωπος ὁ τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν ζητῶν· ὅτι βούλεται εὑρεῖν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τίς ἐστιν, καὶ τί ταύτῃ ποιεῖν ἢ πάσχειν πρόσηκεν·
p. 300 οἷον, ὅτι ζωὴ λογικὴ, χρωμένη τῷ σώματι ὡς
a. ὀργάνῳ· καὶ, χρὴ τῇ ταύτης τελειότητι τὴν ἑαυτοῦ ὄρεξιν καὶ ἔκκλισιν συναρμόσαι. Ζητῶν οὖν

COMMENTARIVS.

Tribus habitibus, qui exſiſtere in homine ſolent, diſtinctis, indocti, philoſophi, & proficientis: & iis quæ proficienti dicta fuere, compendio repetitis; jam concluſionem addit, & hoc & iis quæ ſequuntur capitibus; nempe, actiones eas, quæ verbis expoſitæ ſint, eſſe ſuscipiendas. Finis enim orationis eſt actio, cujus etiam cauſſa uſurpata fuit oratio. In his enim veriſſima eſt ſummi oratoris ſententia: Omnem orationem, ſi facta deſint, vanum atque inane aliquid videri. Eſt igitur, inquit, initio conſiderandum, quidnam velit homo, ſuum bonum quærens? Vult autem *reperire, quæ ſua natura ſit*, & quid ſibi ſit faciendum aut patiendum: ſcilicet, hominem eſſe animam ratione præditam, corpore utentem ut inſtrumento; ac, debere illius animæ perfectioni ſuam adpetitionem & declinationem adcommodare. Cum

οὖν τοῦτο, ἀκούω ὅτι Χρύσιππος ἔγραψε περὶ τούτων. λαβὼν τὸ βιβλίον, οὐκ ἴσχυσα ἐπ' ἐμαυτῷ νοῆσαι τὰ γεγραμμένα· καὶ ζητῶν τὸν ἐξηγούμενον, ἐνόησα τί λέγει ὁ Χρύσιππος. καὶ οὕτω σεμνὸν οὐδέν, οὐδὲ τῷ ἐξηγουμένῳ, οὐδὲ τῷ νοήσαντι. οὐδὲ γὰρ b Χρύσιππος περὶ τούτου ἔγραψεν ἐπὶ τῷ ἐξηγήσασθαι καὶ νοῆσαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ χρήσασθαι τοῖς γεγραμμένοις. ἐὰν οὖν χρήσωμαι τοῖς γεγραμμένοις τούτοις, τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῶν μετέσχον. ἐὰν δὲ θαυμάσω τὸν ἐξηγούμενον, ὅτι καλῶς ἐξηγεῖται, καὶ νοῆσαι δύναμαι, καὶ αὐτὸς ἐξηγεῖσθαι, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ἄλλα μοι παραγίνεται, πλὴν τοῦ χρήσασθαι τοῖς γεγραμμένοις· τί ἄλλο, ἢ γραμματικὸς, c ἐξετελέσθην, ἀντὶ φιλοσόφου; μέρος γὰρ ἐν τῇ γραμματικῇ τὸ ἐξηγητικόν ἐστι. διαφέρω δὲ τοῦ γραμματικοῦ, ὅτι Χρύσιππον ἀντὶ Ὁμήρου ἐξηγοῦμαι. ἀλλὰ καὶ τὸ ψιλῶς ἀναγινώ-

Cum igitur hoc quæro, audio *Chryſippum de his ſcripſiſſe.* Librum in manus ſumtum per me intelligere non poſſum. *Quæſito interprete*, intellexi quid dicat Chryſippus. Nec dum quidquam præclarum eſt vel interpretis factum vel auditoris. Neque enim Chryſippus ea de re ſcripſit, ut eſſet qui interpretaretur, quique intelligeret; ſed ut in vita ſcripta illa ſequeremur. Si ergo ſcriptis illis uſus fuero; tunc boni eorum particeps factus ſum. Sin admiror interpretem ob egregiam interpretationem: ſi intelligere, atque ipſe etiam interpretari poſſum: denique ſi cætera omnia fuero conſecutus, eo excepto quod ſcriptis non utor: quid aliud niſi *grammaticus ſum factus, pro philoſopho?* Eſt enim Grammaticæ pars, ſcriptorum enarratio. Illud unum inter me & grammaticum intereſt, quod ego pro Homero Chryſippum enarro. Atqui ſimpliciter legen-

ἀναγινώσκοντα τὰ Χρυσίππου, ἢ ἄλλῳ αἰτήσαντι παραναγινώσκοντα, μὴ χρῆσθαι αὐτοῖς, οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. αἰσχύνοιτο γὰρ ἄν τις δικαίως, εἰ νοσῶν, καὶ βοηθήματα τῆς νόσου εὑρίσκων γεγραμμένα, ἀναγινώσκοι μὲν ἂν αὐτὰ σαφῶς τε καὶ διηρθρωμένως, καὶ ἄλλοις ἐξηγοῖτο, εἰ δέοι, μὴ χρῷτο δὲ τῆς ἑαυτοῦ νόσου τοῖς βοηθήμασιν.

p. 321 a.

legentem Chryſippum, aut alteri petenti enarrantem, non parere præceptis illius, reprehendendum ſane eſt. Aegrotans enim, & remedia morbi ſcripta inveniens, merito profecto erubeſcat, ſi ea perſpicue diſtincteque legat, atque aliis etiam, ſi ita res fert, declaret, ipſe autem morbi ſui remediis non utatur.

ΚΕΦ. οδ'.

Ὅσα προτίθεταί, τούτοις, ὡς νόμοις, ὡς ἀσεβήσων, ἂν παραβῇς, ἔμενε. ὅ τι δ' ἂν ἐρῇ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔτ' ἔστι σόν.

CAPVT LXXIV. (Nobis Cap. L.)

Quæcumque propoſita habes, ea veluti leges, veluti impius futurus, ſi tranſgrediaris, ſerva. Quid vero alius quiſpiam de te dicturus ſit, noli curare; hoc enim non amplius tuum eſt.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Μία χελιδὼν, ὡς φησιν ἡ παροιμία, ἔαρ οὐ ποιεῖ. οὕτω, καὶ μία χρῆσις, ἢ δύο τῶν ὑπὸ Χρυσίππου ῥηθέντων, ἕξιν οὐκ ἐμποιεῖ· ἀλλὰ δεῖ,

COMMENTARIVS.

Vna hirundo, ut proverbio dicitur, non facit ver. Ita, ſi ſemel atque iterum Chryſippi præceptis parueris, habitum non confirmabis. Sed eſt,

δεῖ, φησὶ, τῷ προτεθέντι ὡς ἀγαθῷ καὶ ὠφελίμῳ ἐμμένειν βεβαίως· ὡς ἀσεβὲς νομίζειν τὸ παραβῆναι. εἰ γὰρ τὰς ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ὁμολογίας παραβαίνειν, ἄτοπον καὶ ἀσεβὲς δοκεῖ, ὡς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως, δι' ὧν τὰ πάντα ὑφίσταται καὶ μένει, ὅσον ἐφ' ἡμῖν, ἀκυρουμένων· πῶς οὐκ ἀσεβὲς, τὸ τὴν πρὸς φιλοσοφίαν καὶ εὐζωΐαν ὁμολογίαν παραβαίνειν; παραβαίνει δὲ ὁ συντιθέμενος μὲν τοῖς λεγομένοις καὶ γεγραμμένοις, ὡς καλῶς καὶ ἀληθῶς ἔχουσιν, εἶτα καὶ ἀρξάμενος τῆς χρήσεως αὐτῶν, μὴ ἐμμένων δὲ αὐτοῖς. ἔμμενε οὖν, φησὶ· τί δὲ ἐρεῖ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τὰ πρότερον ῥηθέντα ἐνδεικνύμενος, ὅτι πολλοὶ ἔσονται οἱ λέγοντες, ὅτι, ἄφνω σοφὸς ἡμῖν ἐπανελήλυθε· καὶ, πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρύς; καὶ τὰ τοιαῦτα. οὐ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ εἰπεῖν τι ἢ μὴ εἰπεῖν ἐκείνους. ἔοικε δὲ ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ p. 322 a.

est, inquit, *in eo quod propositum fuerit* tamquam bono & utili, *constanter permanendum: & religioni habendum, id violare.* Nam si vilium rerum pactionibus non stare, indecorum & nefas habetur; quippe quo veritas & fides, quibus omnia transiguntur rataque permanent, (quantum quidem in nobis est) abrogatur: annon multo magis erit impium, pacta & conventa, quæ cum philosophiâ & honestâ vitâ inita sunt, violare? *Violat* autem ea, qui, cum dictis & scriptis adsentiatur, ut honestis & veris, iisque uti cœperit, non tamen in iis perseveret. *Persevera* igitur, inquit: *quid vero alii de te loquantur, curare noli,* Quibus verbis innuit id, quod supra dictum est, fore multos qui dicant, subito te sapientem redditisse: quique rogent, unde istud supercilium? & id genus alia. Non enim, quid illi dicant, aut non dicant, nostri est arbitrii. Videtur autem adludere

ad

ἀνὴρ τὸ παρὰ τῶν Πυθαγορείων συμβολικῶς εἰρημένον ἐνδείκνυσθαι. ἔλεγον δὲ ἐκεῖνοι· Εἰς τὸ ἱερὸν ἀπερχόμενος, μὴ ἐπιστρέφου· ἐνδεικνύμενοι, ὅτι τὸν εἰς Θεὸν ὁρμηθέντα, οὐ χρὴ δίγνωμόν τι ἔχειν, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀντεχόμενον.

ad id, quod Pythagorei per ambages dicunt; Si ædem sis ingressus, non debere te converti. Quo significant, qui ad Deum se contulerit, non esse debere ancipiti animo, neque res humanas curare.

ΚΕΦ. οἱ.

b. Εἰς ποῖον ἔτι χρόνον ἀναβάλλῃ τὸ τῶν βελτίστων ἀξιοῦν σεαυτὸν, καὶ ἐν μηδενὶ παραβαίνειν τὸν διαιροῦντα λόγον; Παρείληφας τὰ θεωρήματα, εἷς ἔδει σε συμβάλλειν, καὶ συμβέβληκας. ποῖον οὖν ἔτι διδάσκαλον προσδοκῶς, ἵνα εἰς ἐκεῖνον ὑπερθῇ τὴν ἐπανόρθωσιν ποιῆσαι τὴν σεαυτοῦ; Οὐκ ἔτι εἶ μειράκιον, ἀλλὰ ἀνὴρ ἤδη τέλειος. ἂν νῦν ἀμελήσῃς καὶ βαθυμήσῃς, καὶ εἰ προθέσεις ἐκ προθέσεως

CAPVT LXXV. (Nobis Cap. LI.)

In quodnam tandem tempus differs te optimis quibusque rebus dignum judicare, & nulla parte violare Rationem quæ rerum distinctionem docet. Accepisti præcepta, quibus adsentiri debebas, & adsensus es. Quem igitur etiamnum præceptorem exspectas, ut in illum rejicias correctionem tui? Non amplius es adolescentulus, sed vir jam perfecta ætate. Quod si nunc negligens fueris cessaverisque, & prorogationem ex proroga-

σεως ποιῇ, καὶ ἡμέρας ἄλλας ἐκ ἄλλων ὁρίζῃς, μεθ' ἃς προσέξεις σεαυτῷ, λήσεις σεαυτὸν οὐ προκόψας, ἀλλ' ἰδιώτης διατελέσεις καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων. Ἤδη οὖν ἄξιόν σεαυτὸν βιοῦν ὡς τέλειον καὶ προκόπτοντα· καὶ πᾶν τὸ βέλτιστον φαινόμενον ἔστω σοι νόμος ἀπαράβατος. κἂν ἐπίπονόν τι, ἢ ἡδύ, ἢ ἔνδοξον, ἢ ἄδοξον προσάγηταί σοι, μέμνησο, ὅτι νῦν ὁ ἀγών, καὶ ἤδη πάρεστι τὰ Ὀλύμπια, καὶ οὐκ ἔστιν ἀναβάλλεσθαι ἐπὶ ὁτοῦοῦν· καὶ ὅτι παρὰ μίαν ἡμέραν καὶ ἐν πράγματι καὶ ἀπόλλυται προκοπὴ, καὶ σώζεται. Σωκράτης οὕτως ἀπετελέσθη, ἐπὶ πάντων τῶν προσαγομένων αὐτῷ μηδενὶ ἄλλῳ προσέχων ἢ τῷ λόγῳ. σὺ δὲ, εἰ καὶ μήπω εἶ Σωκράτης, ὡς Σωκράτης γε εἶναι βουλόμενος ἐφείλεις βιοῦν. p. 323

rogatione nectis, aliosque semper atque alios tibi dies constituis, post quos curam tui gerere incipias, imprudenti tibi accidet, ut nunquam proficias, sed rudis totam vitam ad mortem usque transigas. Iam nunc igitur dignum te censeto, qui vivas ut homo perfecta aetate, & ut proficiens: & quidquid optimum cognoveris, id lex sit tibi, quam transgredi non liceat. Denique sive maestum aliquid tibi oblatum fuerit, sive jucundum, sive gloriosum, sive inglorium; memento, nunc certamen obvenisse, nunc adesse Olympia, nec differre licere amplius; ac per unum diem, per unamque rem bene maleve gestam, vel perire profectum vel servari. Socrates hoc modo is, qui fuit, evasit; cum in omnibus, quae ipsi offerrentur, nullius rei respectum haberet nisi Rationis. Tu vero, etsi nondum es Socrates, tamen ita vivere debes, ut qui Socrates esse velis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο προσῆκεν ἦν ἀκοῦσαι τὸν τυχόντα τελέως †) τῶν παραινέσεων, τὸ μὴ μέλλειν λοιπὸν, μηδὲ ἀναβάλλεσθαι. Ἀεὶ γάρ

— — ἀμβολιερὸς ἀνὴρ ἄεργοι παλαίει.

b. Ἀργίας πρόφασις, ἡ ἀναβολή. Εἰς πόσον οὖν ἔτι χρόνον, φησὶν, ἀναβάλλῃ τὸ ἀξιοῦν σεαυτὸν τῆς καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων χρήσεως; ταῦτα γάρ ἐστι τὰ βέλτιστα, ὡς τελειότατα, καὶ σκοπὸς ὄντως καὶ τέλος τῶν λόγων· καὶ τοῦ ἐν μηδενὶ παραβαίνειν τὸν ὀρθὸν λόγον, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν πάντα ἐνεργεῖν, καὶ ὀρεγόμενον, καὶ ἐκκλίνοντα; Καὶ ἄλλος μὲν ἂν εἶπεν· * μένω ἀκοῦσαι τῶν τε λογικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν θεωρημάτων. σὺ δὲ ἤδη πως προκεκοφὼς ἐπὶ φι-
c. λοσοφίαν, προειληφὼς τὰ θεωρήματα, οἷς πρότερον χρὴ συνθέσθαι ὡς καλῶς εἰρημένοις, καὶ τότε

†) Pro τελέως, legendum τέως suſpicatus ſum.

COMMENTARIVS.

Illud quoque decebat audire eum, qui hactenus præcepta accepit, non eſſe cunctandum & differendum diutius. Recte enim Heſiodus:

Differ opus, nunquam non conflictabere damnis.

Ignaviæ prætextus mora eſt. *In quod igitur*, inquit, *tempus prorogas, quo minus dignum ipſe te judices*, qui ſingulis iis quæ dicta ſunt, utaris: (hoc eſt enim *optimum* & perfectiſſimum, & finis ac meta præceptorum) *& nusquam a recta ratione recedas*, ſed, ut ea jubet, adminiſtrea omnia, tam adpetendo, quam declinando? Ac alius quidem dixerit: Exſpecto, dum artis diſſerendi & doctrinæ moralis præcepta audiero. Tu vero, qui jam nonnullos in doctrina morum progreſſus habeas, præceptaque perceperis, quibus primum adſentiendum eſt, ut veris & bonis, ac tum

τότε ἐργάσασθαι αὐτὰ, συνέθου αὐτοῖς. ποῖον οὖν ἔτι διδάσκαλον προσδοκᾷς, ἵνα εἰς ἐκεῖνον ὑπερθήσῃ τὴν ἐπανόρθωσιν τὴν ἑαυτοῦ; ἄλλοις ἡ ἡλικία ἐστὶ νεάζουσα· σὺ δὲ οὐκ ἔτι μειράκιον εἶ, ἀλλὰ ἀνὴρ ἤδη τῇ γνώμῃ τέλειος, ὥστε οὐδὲ ἔξωρας γέρων. ἐὰν τοίνυν ῥᾳθυμῇς, ἢ διὰ τῆς ἀμελείας προθεσμίας ἐκ προθεσμιῶν πυῇ, καὶ ἡμέρας ἄλλας P. 324 a. ἐπ' ἄλλαις ἀρίζῃς, μεθ' ἃς προσδέξεις ἑαυτῷ, ἐλπίδα μὲν κενὴν ἐν σεαυτῷ τρέφεις, τὸ σήμερον καὶ αὔριον ἐννοῶν· λήσεις δὲ σεαυτὸν, οὐ προκόψας, ἀλλ' ὑποκόψας τῷ κατ' ὀλίγον συνεθισμῷ τῆς ῥᾳθυμίας, καὶ ἰδιώτης διατελῶν, καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνα τούτων ἄρχει, καὶ μέγα ὄφελος ἡ τῆς Φύσεως προπαρασκευὴ, ἣν ἐκεῖθεν ἔχομεν· οὕτω καὶ τὰ b. ἐνταῦθα τῶν ἐκεῖ ἀρχὴ καὶ προευτρεπισμός.

μία

tum parendum eſt; tu, inquam, eis adſenſus es: quem igitur adhuc magiſtrum exſpectas, in cujus adventum correctionem tui ipſius differas? Alii ſunt adoleſcentuli. *Tu* vero *non amplius es adoleſcentulus, ſed vir* perfecta prudentia, atque adeo nec decrepitus ſenex. Quod ſi *ceſſas*, aut per incuriam aliud atque aliud tempus, *aliam atque aliam diem tibi præfinis, qua te ipſum ſis curaturus;* ſpe inani lactaris, diem hodiernum & craſtinum cogitando: ſed *imprudens* paulatim *regrediere magis, quam progredieris,* adſuetudine ſocordiæ, *& rudis atque indoctus permanebis & vivens & moriens.* Sicut enim ea, quæ in ſuperiori animorum noſtrorum ſede gerebantur, ſunt initium eorum quæ hic geruntur, & magnum adjumentum eſt præparatio naturæ, quam inde huc adtulimus: ſic &, quæ hic geruntur, ſunt initium & præparatio eorum, quæ in futura vita ſequentur.

μία γὰρ ἡ ὅλη ζωὴ, καὶ εἷς βίος, τῇδε κἀκεῖσε μεταβαλλόμενος.

Ἤδη οὖν ἀξίωσον, φησὶν, ἑαυτὸν βιοῦν ὡς τέλειον· οὐχ ὡς τέλος ἀπειληφότα· ἐκεῖνος γὰρ οὐ δεῖται τούτων τῶν λόγων· ἀλλ' ὡς κατὰ τὸ προκόπτειν τέλειον, τῷ ἀεὶ προκόπτειν, καὶ μηδαμοῦ διακόπτειν τὴν προκοπήν. ἀλλὰ πᾶν τὸ φαινόμενόν σοι καλῶς ἔχειν, νόμον ἡγοῦ, τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ προστάττοντα. πᾶσι δὲ τοῖς προσπίπτουσιν ἔξεστι χρῆσθαι καλῶς, καὶ τοῖς ἐναντίοις, ἐάν [γε] κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. κἂν ἐπίπονον [μὲν] οὖν τι κἂν ἡδὺ προσαχθῇ, κἂν ἔνδοξον, κἂν ἄδοξον, δράττου τοῦ προσαγομένου, κἂν μικρὸν ᾖ, μὴ καταφρονῶν αὐτοῦ, κἂν μέγα, μὴ ἀποδειλιῶν· μηδὲ συγχωρεῖ παρατρέχειν αὐτὰ, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστου νόμιζε τὸν περὶ τῆς ἀρετῆς
p. 325 a. ἀγῶνα ἤδη προκεῖσθαι, ὥστε ἀνάγκην εἶναι, ἢ στεφανοῦσθαι ἢ ἀπεκηρύττεσθαι· οὐ γάρ ἐστι

Una enim & continua est vita, quæ & inde huc, & hinc istuc transfertur.

Iam igitur, inquit, *vivendum tibi esse statue iamquam perfecto:* non quod perfectionem sis consecutus, (talis enim præcepta hujusmodi non desiderat:) sed quasi ratione progressuum perfectus, qui numquam progredi desistas, numquam cesses aut remolescas. Sed quidquid tibi rectum videbitur, id legem putato, quæ idem exsequi jubeat. Omnibus autem iis quæ inciderint, recte uti licebit, atque etiam rebus inter se contrariis, si eas recta ratione moderere. *Sive* igitur *res laboriosæ, sive suaves objiciantur, sive gloria, sive ignominia;* cape id quod offertur: sive parvum illud fuerit, non contemne; sive magnum, non reformida: neque illud præterfluere sine, sed in unoquolibet tibi *certamen* esse propositum statuito, in quo aut coronari sit necesse, aut repudiari. Nec enim

ἔστι λοιπὸν, ἐνεστηκότος τοῦ ἀγῶνος. Οὐ χρὴ δὲ παροράν οὐδεμίαν ἡμέραν, οὐδὲ ἓν πρᾶγμα, νομίζοντα, μηδὲν ἐκ τῆς τούτων καταφρονήσεως βλάπτεσθαι.

Παρὰ μίαν γὰρ ἡμέραν, καὶ ἓν πρᾶγμα, ἡ σὴ προκοπὴ καὶ σώζεται, φησὶ, καὶ ἀπόλλυται. πῶς τοῦτο; ἢ ὅτι μίαν ἡμέραν καὶ ἐφ' ἑνὶ πράγματι ῥαθυμήσας τις, ἀργότερος καὶ ῥαθυμότερος γίνεται, ὥστε ἄλλου προσπίπτοντος, ἀτονώτερον μᾶλλον ὄντα ἢ πρότερον, ἡττᾶσθαι αὐτῷ μᾶλλον ἢπερ τῷ πρότερον· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἄλλου· καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον αὐξανομένην τὴν ἀτονίαν, ἀπολλύναι τὴν προκοπὴν τελέως τοῦ ὀρθοῦ λόγου; σώζεται δὲ καὶ αὔξεται ἡ προκοπὴ κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον. ἀπὸ γὰρ τῆς μιᾶς ἡμέρας καὶ τοῦ ἑνὸς πράγματος ἐγγίνεταί τι σημεῖον, ὁπόση οὖν προκοπή· ὥστε τῷ ἑξῆς προσπίπτοντι ἀπροσκοπώτερον ὑπαντᾶν, καὶ ἔτι μᾶλλον τῷ ἑξῆς. οὕτω δὲ, φησὶ,

enim aliud est reliquum, instante certamine. Nec vero ullus dies est negligendus, nec ulla res; ex ejus contemtu nihil ad te damni rediturum existimando.

Per unum enim diem, & unam rem, tua, inquit, *progressio & conservatur, & perit.* Quomodo istud? nisi quod is, qui uno die & in una re cessarit, segnior fit atque remissior, ut alia re incidente minus habeat virium quam prius, & magis in ea succumbat quam in priori; rursusque magis, incidente aliâ; donec, auctâ paulatim socordiâ, funditus perierit rectæ rationis progressio: quæ ratione contraria conservatur atque augetur. Nam ab uno die & una re existit unum punctum, (unus gradus;) & qualiscumque fit accessio, ut, quidquid postridie inciderit, eo minus offendaris; & minus etiam die tertio. *Sic* vero &

φησὶ, καὶ ὁ Σωκράτης ἀπετελέσθη ἀν-
c. δρῶν ἁπάντων σοφώτερος, ἐθίσας αὐτὸν ἐν μηδενὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν αὑτοῦ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ παντὸς τοῦ προσπίπτοντος πείθεσθαι μηδενὶ ἄλλῳ ἢ τῷ λόγῳ, ὃς αὐτῷ λογιζομένῳ βέλτιστος καταφαίνοιτο. σὺ δὲ, εἰ μήπω εἶ Σωκράτης, ἀλλ' οὖν, ὡς Σωκράτης γε εἶναι βουλόμενος, ὀφείλεις βιοῦν. ὁ δὲ πρὸς παράδειγμά τι βλέπων, καὶ ἐξομοιωθῆναι βουλόμενος ἐκείνῳ, οὐκ ἐνδίδωσιν, ἀεὶ πρὸς τὴν μίμησιν αὑτοῦ παραβαλλόμενος.

ro & *Socrates*, inquit, *omnium virorum sapientissimus evasit*; cum se consuefeciſſet, ne ulla in re ſui correctionem procraſtinaret, ſed in caſu quolibet alii nemini pareret, niſi ei rationi quæ ipſi cogitanti optima videretur. *Tu vero ſi nondum es Socrates, at ſic, ut qui Socrates eſſe velis, vivere debes.* Qui vero exemplum aliquod intuetur, & ad ejus ſimilitudinem contendit, non remittit, quin ſemper in eo imitando elaboret.

---

p.326 a.

ΚΕΦ. ος'.

Ὁ πρῶτος καὶ ἀναγκαιότατος τόπος ἐστὶν ἐν φιλοσοφίᾳ, ὁ τῆς χρήσεως τῶν θεωρημάτων· οἷον, τὸ μὴ ψεύδεσθαι. ὁ δεύτερος, ὁ τῶν ἀποδείξεων· οἷον, πόθεν ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι. τρίτος, ὁ αὐτῶν τούτων βεβαιωτικὸς καὶ διορθωτικός· οἷον,

CAPVT LXXVI. (Nobis Cap. LII.)

Princeps & maxime neceſſarius in Philoſophia locus eſt, qui ad uſum ſpectat præceptorum; verbi cauſſa, Non mentiri. *Alter, demonſtrationum; verbi cauſſa,* Quibus ex rationibus efficiatur, *non eſſe mentiendum. Tertius, is qui ad horum ipſorum confirmationem enodationemque pertinet;*

οἷον, πόθεν ὅτι τοῦτο ἀπόδειξις; τί γάρ ἐστιν ἀπόδειξις; τί ἀκολουθία; τί μάχη; τί ἀληθές; τί ψεῦδος; Οὐκοῦν ὁ μὲν τρίτος τόπος ἀναγκαῖος διὰ τὸν δεύτερον. ὁ δὲ δεύτερος διὰ τὸν πρῶτον. ὁ δὲ ἀναγκαιότατος, καὶ ὅπου ἀναπαύεσθαι δεῖ, ὁ πρῶτος. Ἡμεῖς δὲ ἔμπαλιν ποιοῦμεν. ἐν γὰρ τῷ τρίτῳ τόπῳ διατρίβομεν, καὶ περὶ ἐκεῖνον ἔστιν ἡμῖν ἡ πᾶσα σπουδή· τοῦ δὲ πρώτου παντελῶς ἀμελοῦμεν. τοιγαροῦν ψευδόμεθα μέν· πῶς δὲ ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι, πρόχειρον ἔχομεν. b.

tinet; verbi cauſſa, Vnde fiat, ut hæc ſit demonſtratio? quidnam ſit demonſtratio? quid conſecutio? quid repugnantia? quid verum? quid falſum? Igitur tertius locus neceſſarius eſt propter ſecundum; ſecundus autem, propter primum: maxime vero neceſſarius, & in quo adquieſcere oporteat, primus eſt. At nos contra facimus. In tertio enim loco moramur, & circa hunc omne noſtrum ſtudium occupatur; primum autem prorſus negligimus. Itaque mentimur quidem: qua ratione vero demonſtretur, non eſſe mentiendum, in promtu habemus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐπειδὴ τῷ φιλοσοφοῦντι καὶ βουλομένῳ τὴν ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν τελειότητα ἀπολαβεῖν, τήν τε ζωτικὴν, καὶ τὴν γνωστικὴν, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιστημονικῶς γινώσκειν, [τί μὲν τὸ ἀγαθὸν,] τί δὲ τὸ ἀληθές· ἵνα μὴ, δοξαστικῶς αὐτοῖς προσβάλλων, καὶ ἀλόγως τοῖς λέγουσι πιστεύων ἄνευ c.

Kk 3

COMMENTARIVS.

Philoſophanti, ut qui perfectionem naturæ ſuæ convenientem, cum in vivendo, tum in cognoſcendo, conſequi cupiat, neceſſe eſt, quidnam ſit verum, certâ ſcientiâ comprehendere; ne, ſi opinione tantum fretus, magiſtris abſque ratione ac rebus

ἄνευ μαθήσεως, ἅμα μὲν διαμαρτάνῃ, ἅμα δὲ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο μεταβαίνειν ἀναγκάζηται· ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ γνῶσις, δι' ἀποδείξεως γίνεται· τίς δέ ἐστιν ἡ ἀπόδειξις, (ὅτι ὁ
p. 327 συλλογισμὸς, δι' ἐναργῶν προτάσεων τεχνικῶς
a. συντιθεμένων συναγόμενος·) καὶ τίνες αἱ ἐναργεῖς προτάσεις, καὶ πόσοι τῆς συνθέσεως αὐτῶν τρόποι, τῆς λογικῆς ἐστι πραγματείας διδάξαι· ἐπειδὴ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, τρεῖς εἰσιν ἐν φιλοσοφίᾳ τόποι ἀναγκαιότατοι· πρῶτος μὲν, ὁ πῆς χρήσεως τῶν θεωρημάτων, τὸ σωφρονεῖν ἐν ἔργῳ, τὸ μὴ ψεύδεσθαι· δεύτερος δὲ, ὁ τῆς ἀποδεί-
b. ξεως, ὁ μετὰ αἰτίας ἀποδεικνὺς, ὅτι δεῖ ταῦτα πράττειν· τρίτος δὲ, ὁ διὰ τῶν λογικῶν μεθόδων βεβαιωτικὸς, καὶ διαῤῥωτικὸς, τοῦ, ταύτην ἀπόδειξιν εἶναι, καὶ μὴ ἠπατῆσθαι ἡμᾶς· καὶ διδάσκων, τί ἀπόδειξις, τί ἀκολουθία, τί μάχη· ὅτι ἀκολουθεῖ

rebus inexploratis crediderit, simul & a scopo aberret, simul etiam aliâs ad aliud transire cogatur. Scientifica autem cognitio demonstratione comparatur. Quidnam vero sit *demonstratio*, (nempe ratiocinatio, quæ ex evidentibus propositionibus rite collocatis concludatur,) & quænam propositiones firmamenta rationum non desiderent, quotque modis inter sese componantur: id docere, artis disserendi munus est. Quæ cum ita sint, *tres sunt in philosophia loci* maxime necessarii. *Primus, in usu* positus *præceptorum:* verbi caussa, tenendam modestiam in factis, veritatem in dictis esse colendam. *Alter, demonstrationis:* qui rationibus convincit, hæc esse facienda. *Tertius, qui* logicæ artis præceptis *confirmat, dilucideque declarat, esse eam demonstrationem*, & non deceptos esse nos: ac docet, *quid sit demonstratio, quid consecutio, quid pugna:* consequentia

ἀκολουθεῖ μὲν τὰ ὁλικώτερα τοῖς μερικωτέροις· εἰ γὰρ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ζῷόν ἐστι· μάχεται δὲ τὰ ἀντικείμενα, τὸ τὶς καὶ τὸ οὐδείς, καὶ τὸ πᾶς καὶ οὐ πᾶς· καὶ ἀδύνατον ἀλλήλοις συναληθεύειν ταῦτα, ἢ ψεύδεσθαι. δείκνυσι δὲ καὶ, ὁποῖος μέν ἐστιν ἀληθὴς συλλογισμὸς, ὁ ἐκ ποίων προτάσεων, καὶ κατὰ ποίαν σύνθεσιν· ποῖος δὲ ψευδής. c.

Καὶ δῆλον, ὅτι οὗτος μὲν ὁ τρίτος τόπος, ὁ τὴν λογικὴν διδάσκων μέθοδον, ἀναγκαῖός ἐστι διὰ τὸν δεύτερον, ἵνα ἐπιστημονικῶς γινώσκωμεν, τίνα τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν ἐστι, καὶ ὅπως αὐτὰ χρὴ περιποιεῖσθαι· ὅτι δι' αὐτῶν αὐτὰ τῶν ἔργων περιποιούμεθα. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ ἀναγκαιότατος, καὶ τὸ τέλος ὅπου παύεσθαι δεῖ. διὰ γὰρ τοῦτον, καὶ τούτου ἕνεκα, οἱ ἄλλοι παραλαμβάνονται. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἀνάπαλιν ποιοῦμεν. ἐν γὰρ τῷ τρίτῳ τόπῳ διατρίβομεν καὶ p. 328 a.

μάλα-

sequentia esse angustioribus ea, quæ latius pateant: ut, si homo sit, esse animal: contraria inter sese pugnare; verbi gratia, aliquis, nemo; omnis, non omnis: neque posse fieri ut hæc simul vera sint aut falsa. Ostendit etiam, quænam vera sit ratiocinatio; e quibus constans propositionibus; quâ compositione; quænam rursus falsa.

Perspicuum est autem, hunc quidem *tertium locum*, qui logica præcepta docet, necessarium esse propter secundum, ut certâ scientiâ comprehendamus, quæ nostra bona sint, & quomodo paranda; nempe, nonnisi factis nostris parari ea posse. Et hic quidem *maxime* est *necessarius*, & omnis institutionis finis, *in quo quiescere oportet*. Ob hunc enim, & hujus gratia, cæteri adhibentur. *Nos vero contra facimus. Nam in tertio loco immoramur* potissimum; alterum

μάλιστα· καὶ ἐπ' ὀλίγον ἐν τῷ δευτέρῳ· τοῦ δὲ πρώτου ἀμελοῦμεν, δι' ἓν οἱ ἄλλοι. τοιγαροῦν ψευδόμεθα μέν· ὅπως δὲ ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι, καὶ διὰ τίνων λογικῶν μεθόδων, πρόχειρον ἔχομεν. καίτοι ἔδει, μαθόντας πῶς χρὴ ἀποδεῖξαι ὅτι οὐ χρὴ ψεύδεσθαι, ἐφεξῆς ἀποδείκτι-
b. κῶς καὶ ἐπιστημονικῶς γνῶναι, ὅτι οὐ χρὴ ψεύδεσθαι· ἐγνωκότας δὲ αὐτὸ, διατελεῖν τὸ λοιπὸν ἐργαζομένους, ὡς τούτου ἕνεκα καὶ τὰ πρότερον παραδοθέντα. Πάνυ οὖν καὶ εὐμεθόδως καὶ ἐντρεπτικῶς ἡμᾶς καὶ διὰ τούτου τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὴν ἐργασίαν τῶν προτρεπτικῶν λόγων ἐχειραγώγησεν.

rum leviter adtingimus: *primum vero*, cui ferviunt cæteri, *negligimus. Proinde mentimur quidem; quomodo autem demonſtretur, non eſſe mentiendum*, & quibus dialecticis viis; *id in promtu habemus.* Enimvero decebat, cum didiciſſemus, quomodo eſſet demonſtrandum, Mentiri non oportere, deinde demonſtratione certâque ſcientiâ cognoſcere, non eſſe mentiendum: idque ubi cognoſſemus, in agendo perpetuo occupari, ut cujus rei gratia ſuperiora quoque tradita eſſent. Optimo igitur ordine, & acerrime, in hoc etiam capite nos ad præſtanda ea, quæ præcipiuntur, veluti manu duxit.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. οζ'.

Ἐπὶ παντὸς πρόχειρα ἐκτέον ταῦτα·

Ἄγου δέ με, ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ' ἡ Πεπρωμένη,
ὅποι ποθ' ὑμῖν εἰμι διατεταγμένος.
ὡς ἕψομαί γε ἄοκνος· ἢν δέ γε μὴ θέλω,
κακὸς γενόμενος, οὐδὲν ἧττον ἕψομαι.

CAPVT LXXVII. (Nobis Cap. LIII. 1.)

Quavis occasione in promtu habenda sunt haec:

Duc me, ô Iupiter, & tu, Fatum,
quocumque a vobis destinatus fuero.
Sequar quippe impiger. Sin noluero,
ignavusque fuero, nihilo sane minus sequar.

ΚΕΦ. οη'.

Ὅστις δ' ἀνάγκῃ συγκεχώρηκεν καλῶς,
σοφὸς παρ' ἡμῖν, καὶ τὰ θεῖ' ἐπίσταται.

CAPVT LXXVIII. (Nobis Cap. LIII. 2.)

Quisquis necessitati recte se adcommodarit,
sapiens apud nos habetur, & divina cognoscit.

ΚΕΦ. οθ'.

Ὦ Κρίτων, εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γενέσθω. Ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ.

CAPVT LXXIX. (Nobis Cap. LIII. 3. 4.)

O Crito! si Diis ita visum fuerit, ita fiat. Me vero Anytus & Melitus occidere quidem possunt; nocere mihi non possunt.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 329 a. Ἐπειδὴ τοὺς κατὰ διέξοδον ἡμῖν παραδοθέντας παιδευτικοὺς λόγους συνηρημένως τινὲς τῶν παλαιοτέρων παραδεδώκασι, συμβουλεύει πρόχειρα ἔχειν ἐκεῖνα παντα χοῦ· ὡς ἅμα μὲν εὐμνημόνευτα, ἅμα δὲ τῇ μαρτυρίᾳ τῶν κλεινῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν εὐστόχως ἀποφανθέντων, βεβαιοῦντα ἡμῶν τὴν ἐπὶ τοῖς παρῃνημένοις πε- b. ποίθησιν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον, Κλεάνθους ἐστὶ τοῦ Στωϊκοῦ, τοῦ ἀπὸ τῆς Ἀσσοῦ· ὃς μαθητὴς μὲν ἐγένετο Ζήνωνος, διδάσκαλος δὲ Χρυσίππου. τούτου καὶ ἀνδριάντα θαυμαστὸν ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσσῷ ἐθεασάμην, δόγματι τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀνατεθέντα. Εὔχεται δὲ οὗτος ἐν τοῖς ἰαμβείοις τούτοις, ἄγεσθαι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ διὰ πάντων ἐν τάξει φοιτώσης αἰτίας ποιητικῆς τε καὶ κινητικῆς· ἣν Πεπρωμένην καὶ Εἱμαρμένην ἐκάλει· ἐπαγγελλόμενος, ἕο-

κνος

COMMENTARIVS.

Quia præceptiones ad instituendum hominem pertinentes, quas fuse adhuc expoſuit, veterum nonnulli compendioſe tradiderunt; illorum dicta in promtu ſemper habenda eſſe monet, ut & memoratu facilia, & quæ ob teſtimonium præſtantium virorum, ipſorumque dictorum concinnitatem, fiduciam noſtram de hisce admonitionibus confirment. Primum eſt Cleanthis dictum, Stoici philoſophi, Aſſo nati, qui fuit Zenonis diſcipulus, Chryſippi magiſter: cujus etiam ſtatuam admirabilem in ipſa urbe Aſſo vidi, in viri ejus honorem ex Romani ſenatus decreto dedicatam. Precatur autem in iis jambis, ut *a Deo ducatur*, &, quæ ab eo per omnia ordine transit, cauſſa effectrice & motrice, quam *Fatum* adpellabat: pollicens *ſe ſtrenue*

νος καὶ ἑκὼν ἕψεσθαι. ἂν γὰρ ἀντι- c.
τείνω, φησί, μόνον ὅτι κακὸς ἔσομαι, καὶ
οἰμώζων καὶ στένων ἀκολουθήσω. ἀνάγκη γὰρ
ἀκολουθεῖν τὸ ἀσθενέστερον τῷ ἰσχυροτέρῳ, καὶ
τὸ αἰτιατὸν τῷ αἰτίῳ. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ
Ἐπίκτητος ἐνεδείξατο διὰ τοῦ κεφαλαίου, ἐν
ᾧ ἔλεγε, Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέ-
λεις, ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα ὡς γίνεται, καὶ
εὐροήσεις. Συνεκτικὸν δέ ἐστι τοῦτο πάσης εὐα-
γωγίας, τὸ συντάττειν ἑαυτὸν τοῖς ὅλοις, καὶ
θέλειν ὅλον εἶναι μετ' ἐκείνων, ἀλλὰ μὴ ἑαυτὸν
ἀπὸ τοῦ ὅλου ἀποσπῶντα, καὶ εἰς μικρὸν καὶ p. 330
οὐδὲν περιγεάφοντα, ἀντιτείνειν τοῖς ὅλοις, καὶ a.
βούλεσθαι καὶ τὰ ὅλα τῷ οὕτως εὐτελεῖ μέρει
ἀκολουθεῖν.

Καὶ τὸ δεύτερον δὲ, ἔστι μὲν Εὐριπίδου τοῦ
τραγικοῦ· τὴν δὲ αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ τοῦτο.
Ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἡ ἐπὶ τὸ ἄνω καὶ τὴν θείαν
αἰτίαν· πάντα ἄγουσα, ἑκόντα τε καὶ ἄκοντα.
καὶ

nue atque ultro *secuturum*. *Nam si repugnaro*, inquit, *nil aliud consequens erit, nisi ut ego pravus*, plorans & gemens *sim secuturus*. Neceſſe enim eſt, imbecilliora ſequi ea quæ fortiora ſunt, &, quæ orta ſunt, ſequi cauſſas, e quibus pendent. Quod ipſe etiam Epictetus innuit in eo capite, quo ait: Noli velle, ut ea quæ fiunt, ita fiant ut tu vis; ſed ita velis ea fieri quæ fiunt, ut fiunt: ſic facillime agitabis. Hoc enim diſciplinam morum omnem continet, conjungere ſe cum univerſo, & totum cum eo eſſe velle: non autem ab univerſo ſeſe avellentem, & in anguſtias, ac potius ad nihilum redactum, univerſo repugnare, & velle ut univerſum partem tam vilem ſequatur.

Alterum dictum Euripidis eſt Tragici, eamdemque ſententiam continet. *Neceſſitas* enim eſt, quæ ad ſuperna divinamque cauſſam reducat omnia, tam invita quam voluntaria.

καὶ ὁ ταύτῃ συμφωνῶν, καὶ ἀκολουθῶν, καὶ μὴ ἀντιτείνων, ἀλλ' ἀόκνως ἑπόμενος, σοφὸς ὄντως ἐστί· τήν τε τῶν ὄντων φύσιν, καὶ τὴν
b. τῶν ὅλων καὶ τῶν μερῶν διαφορὰν καλῶς ἐπιστάμενος, καὶ ᾧ τῆς θείας δυνάμεως κατὰ τὸ προσῆκον τιμῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτον, τὸ, Ὦ Κρίτων, εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γε-
c. νέσθω· ἔστι μὲν οὖν ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ Κρίτωνος, Σωκράτης δὲ ὁ λέγων· καὶ αὐτὸ δὲ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται συντομώτερον. ὁ γὰρ τοῦτο μὴ λέγων μόνον, ἀλλὰ καὶ ζῶν οὕτως, τὸν ἀπὸ τῶν ὅλων ἑαυτοῦ μερισμὸν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ φυγὴν ἰᾶται, καὶ τῶν χειρόνων πάντων ἀφίσταται, τοῖς ὅλοις ἑαυτὸν ἐνδιδοὺς, καὶ τῷ Θεῷ. Καί μοι δοκεῖ διὰ τούτων ὁ ἀνὴρ οὗτος τῶν μαρτύρων ἐπὶ τέλει προστεθέντων ἐνδείκνυ-
p. 331 a. σθαι, ὅτι πᾶσα ἡ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τελειότης, εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἐπιστροφὴν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν σύνταξιν ὑπκορυφοῦται.

Τὸ

luntaria. Cúi qui adſentitur, & comitatur, nec renititur, ſed ſtrenue ſequitur, vere *ſapiens* eſt: rerumque naturam, & partium ac totius diſcrimen ſatis intelligit, & honorem habet eum qui decet divinæ potentiæ.

Sed & tertium illud, *Si Diis ita viſum fuerit, ita fiat;* eſt quidem ex Platonis Critone, Socrates autem illud effatus eſt: cæterum eamdem ſententiam majore compendio complectitur. Qui enim non tantum ita loquitur, ſed ita etiam vivit; is ſeparationi ſui ab univerſo, & fugæ a Deo medetur, & a deterioribus omnibus recedit, univerſo & Deo mancipatus. Ac videtur mihi hic vir per hosce teſtes in fine citatos innuere, omnem humani animi perfectionem converſione ad Deum, ejusque conjunctione abſolvi & conſummari.

Quod

Τὸ δὲ ἐπὶ τέλει προστεθὲν, τὰ, Ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ· ἔστι μὲν ἀπὸ τῆς Πλατωνικῆς τοῦ Σωκράτους ἀπολογίας, περὶ Ἀνύτου καὶ Μελίτου, τῶν Σωκράτους κατηγόρων, εἰρημένον· τέλος δὲ ἀρχῇ συνάπτει, ὑπομιμνῆσκον ἡμᾶς τῶν ἐν ἀρχῇ ῥηθέντων, ὅτι ὁ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθέμενος, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς, οὔτε ἀναγκασθήσεται ὑπό τινος, οὔτε βλαβήσεταί ποτε.

Quod autem extremum adjectum eſt, *Me vero Anytus & Melitus occidere ſane poſſunt, lædere autem non poſſunt:* ſumtum illud eſt ex Apologia Platonica Socratis, & in accuſatores Socratis Anytum & Melitum dictum: finem autem principio connectit, dum initio dicta in memoriam revocat, eum qui bonum & malum in rebus in noſtra poteſtate ſitis collocet, non autem in rebus externis, neque coactum iri umquam, neque læſum iri ab ullo.

Ταῦτα εἶχον τοῖς τὰ Ἐπικτήτου μεταχειριζομένοις πρὸς σαφήνειαν τῶν εἰρημένων συμβαλέσθαι κατὰ δύναμιν· εὐχαριστῶν καὶ αὐτὸς τῇ προφάσει τῆς περὶ τοὺς τοιούτους λόγους διατριβῆς, ἐν προσήκοντι καιρῷ μοι γινομένῃ τυραννικῆς περιστάσεως. Εὐχὴν δὲ ἐπὶ τέλει τοῖς παροῦσιν οἰκείαν προσθεὶς, ἐπ' αὐτῇ κατεπαύσω τὸν λόγον.

Ἱκετεύω

Hæc habui, quæ Epicteti ſtudioſis, ad dicta illius declaranda, pro mea virili conferrem: gaudens & ipſe, datam mihi occaſionem de hujusmodi præceptis commentandi, quæ quidem occaſio peropportune in hoc tempus, quo tyrannide premimur, incidit. Conſentaneo autem voto his adjecto, concludam hunc Commentarium.

Supplico

Ἱκετεύω σε, Δέσποτα, ὁ πατὴρ καὶ ἡγεμὼν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, ὑπομνησθῆναι μὲν ἡμᾶς τῆς ἑαυτῶν εὐγενείας, ἧς ἠξιώθημεν παρά σου· συμπρᾴξαι δὲ ὡς αὐτοκινήτοις ἡμῖν, πρός τε καθαρσιν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ πρὸς τὸ ὑπερέχειν καὶ ἄρχειν αὐτῶν, καὶ ὡς ὀργάνοις κεχρῆσθαι κατὰ τὸν
P. 332 a. προσήκοντα τρόπον· συμπράττειν τε καὶ πρὸς διόρθωσιν ἀκριβῆ τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, καὶ ἕνωσιν αὐτοῦ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα, διὰ τοῦ τῆς ἀληθείας φωτός. καὶ τὸ τρίτον καὶ σωτήριον· ἱκετεύω, ἀφελῶν τελέως τὴν ἀχλὺν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ὀμμάτων, Ὄφρ' εὖ γινώσκωμεν (κατὰ τὸν Ὅμηρον) ἥ μὲν Θεὸν, ἠδὲ καὶ ἄνδρα.

Supplico tibi, Domine, pater & dux rationis noſtræ, ut noſtræ nobilitatis recordemur, quâ tu nos ornaſti: & ut nobis præſto ſis, ut iis qui per ſeſe moventur, quo & a corporis contagio, brutorumque adfectuum, repurgemur, eosque ſuperemus & regamus, &, ſicut decet, pro inſtrumentis iis utamur. Deinde ut nobis adjumento ſis ad adcuratam rationis noſtræ correctionem, & conjunctionem ejus cum iis, quæ verè ſunt, per lucem veritatis. Et tertium, quo ſalus maxime continetur, ſupplex oro, ab oculis animorum noſtrorum caliginem prorſus abstergas, ut (quod apud Homerum eſt) & Deum & hominem bene noſcamus.

INDEX RERVM.

[*Numeri referuntur ad editionem Heinſianam Lugd. Bat. MDCXL. cujus Paginæ ad oras hujus Editionis notatæ ſunt.*]

Accuſare ſe ipſum. 276. 277
Acrothoïtæ, natio ἄθεος. 222. 223
Actionum omnium finis. 173
Admirationis uti fiamus participes. 139
Adverſæ res tolerantem fortiorem reddunt. 91. *(Mala.)*
Aegritudo uti profliganda? 157
Aegroti cultu divino ſanati. 220
Aemulatio. 131. 132
Aequabilitas. 294
Aeternitas, temporis expers. 242
Affectus bruti. 3. 4. 296. 316
Αἱρεσις, προαίρεσις. 14
Alexander Magnus cum Diogene. 123
Aliena: quæ non *In poteſtate noſtra*; triplicia. 53. cur ſic appellanda? 107. 118. relinquenda 137. *(Externa.)*
Alii quid dicant, nil ad nos 322
Ambitio, perturbationum extrema tunica. 106. 277
Amicus, alter ipſe. 204. dimidium animæ, & altera corporis pars. 208. tot animos habet, totidemque corpora, quot amicos. 205
Amicorum omnia communia, proprium nihil. 204. 205
Amici, ſunt theſaurus. 206
Amicitia. 149. 150. 198. vinculum omnium virtutum, ſed è vita profligata. 208. plus quam fraternitas & cognatio. 207
Amicitiæ delectus. 201. 202. tractatio. 203. ſummus apex, & bona. 205. 207. vires. 206. vinculum, bona voluntas. 207
Amittere, & reddere; quorum illud

illud ineruditorum; hoc eruditi. 107
Anaxagoras. 125
Anima humana; liberæ, ſed ancipitis naturæ, & velut ἀμφιβίου. 180 ſqq. immortalis. 257. principium per ſe mobile. 228. quomodo mobilis & immobilis. 230. *Animarum diverſi ordines.* 179 ſq. 229 ſq.
Anſæ rerum quarumque dum. 304
Antigonus rex, cum Zenone congreſſurus, angitur. 283
Anytus. 331.
Apollinis reſponſum memorabile. § 258 ſq.
Appetitio. 16 ſq. 22 ſq. 36. 48 ſqq. 99. 148
Arrianus, Epicteti enchiridii concinator. 1
Ars, & natura. 177
Aruſpices. *vide Vates.*
Aſſuetudo laborum. 314. lenire poteſt. 161
Aſtrologorum conjecturæ, ex inſtrumentis. 25 ſqq.
Athei. 222
Atheiſmi cauſſæ. 223. 237
Avaritiæ. 158 fugienda. 294
Avarorum infelicitas. 245
Auguria, nil ad bonum virum. 129
Axiomata. 292.

B.

Beatitudo vera. 3
Beatus. *vide Fortunatus.*
Bene faciendi facultas, expetenda principibus res. 283
Bonitas bonitatum. 235. 236. 248
Bonitatis divinæ excellentia. 96. abuſus. 246
Boni mali-ve ſimus, in nobis ſitum eſſe. 97. 98
Boni, nunquam calamitoſi. 243 ſeq.
Boni adeptio, omnium actionum finis. 173
Boni veri, & boni jucundi ſtudium. 14
Bonum & malum. 317
Bonum, rerum omnium fons & principium. 9
Bonum maius, minus. 174
Bonum ſecundarium. 178 ſq.
Bonum imaginarium. 184
Bonum, expetendum. 174. ob ſe ipſum. 291
Bonum animi corporis, externarum rerum. 305
Bonum in omnibus rebus. 304
Bonum animi, ubi ſitum? 48. 95 99. 101
Bonum & malum, in noſtra poteſtate. 16. 17. 31. 137. 215. 223. 243. 303
Bonorum triplex ordo. 96. 175 ſeq.

C.

Calamitoſus, & infortunatus. 46
Calcei purpurei & interpuncti à Romanis prælati auratis. 298
Canis noſter internus. 135
Caſus & fortuna. 165. 224
Caſtigationis finis. 251
Caſtitas ante nuptias. 274
Cato Major. 57
Cauſarum ordo. 225
Cauſſa cauſſarum. 236
Choragus ſcenæ, deus. 127. 128
Chryſippus. 320. 321. 329
Ciborum varietas. 269

Circu-

Circulum orientium & mutuum nunquam cessare. 177.
Civitas, mater paterque civium. 208
Cives, fratres. 208 sq.
Clavi animi, voluptates. 288. & affectus bruti. 296
Cleanthes. 329
Coactum omne, à culpa immune. 169. 183
Cochleam obiter tollere. 77
Cogitationes, actiones philosophi. 74
Cogitationes fœdæ. 277
Cognatio, & alienum. 196
Communitas conviviorum, necessitudinis, latronum. 294
Confessio propriorum malorum. 278
Congemiscere potest bonus vir; non etiam dolore affici. 125
Congressuum officia. 282 sqq.
Conscientia contentum esse 276
Conscientiæ cruciatus. 251
Consilium cognoscendum, priusquam de actione alterius iudices. 397 sq.
Continentiæ & temperantiæ differitas. 103 sq.
Continentia voluptatis. 273. 289
Contraria; quæ? 163
Contrariis constant omnia. 304
Contumelia, non ab alienis rebus, sed nobis ipsis. 134
Conversio ad deum. 249 sqq. 322. 331
Conviciorum patientia. 105. 303
Convivator, deus. 122
Convivium hujus vitæ, uti administrandum? 122 sq.
Convivia. 266
Conviviorum communitas. 293
Corpus, principium esse non posse. 228. animi instrumentum. 320. non pars. 6. 85. 86. Corporis functionibus bimis immorari. 301 Corporis rerum usus. 268 sq. acquisitio, & possessio. 297 sq. Corporis resolutio in sua elementa nil habet mali. 177 sq.
Cothurnus. Post cothurnum clavum sumere; proverb. 139
Crates. 50. 64. 102. 112. 123. 270
Cruciatus, & mors. 64
Cruciatus conscientiæ. 251
Culpam in alios conferre, inauditorum est. 69
Cultus divinus. 219 sqq.

D.

Damnum, & damnum qui dat, pari odio habentur. 216
Damnum quisque facit sibi; non aliis; nec alius. 303
Declinatio & adpetitio. 16 sq. 36. 48. 99. 148
Delectus voluntatis. 183. nostrum opus. 184
Depravatio. 96. 249
Deus deorum. 236. convivator. 122. 126. mali causa non est. 184. 185. 187. maneribus non corrumpitur. 246. omnipræsens. 242. omniscius. 276. rerum omnium principium. 175. simul & ubique præsto est semper, cum omnibus suis divinis copiis & virtutibus. 219. 220. temporis, vel initii, expers. 242. veritas. 275
Deus, unum, bonum, fons, principium, finis. 9
Dei nomen, & etymologia. 223. 236
Deum esse, & providere hominibus, demonstratur. 222 sqq.
Deo quæcunque attribuimus, seu nomina, seu res, nihil eorum dei dignitatem exæquat. 232. 235 sq.

Diogenes. 50. 102. 112. 123. 124. 273
Discentium officia erga doctores. 201
Disputationes, quales esse debeant? 263
Dissentienti à te cur non debeas irasci? 302
Dissimilitudo. 196
Dissolvi, non malum. 177
Divinatio. 254. 257. nil ad eruditum. 129
Divini, id est, parentum fratres. 199
Divinus, & Divinum, quid? 124
Divitiæ improbis in pœnam datæ. 245
Divitias aspernari, penes nos. 127
Divitibus corporalis sanitas infirmior quam pauperibus. 269
Docere, cujus munus. 310
Dolore vir bonus non afficitur. 125
Dolorum tolerantia. 64. 90
Domiciliorum luxus. 270
Dominæ, à quibus appellentur mulierculæ, & cur? 300
Dominus, quis? 120. & quarum rerum? 150. 157

E.

Elatio, ἔκπληξις. 72
Eloquentia, recitationes. 281. 320
Eloquentia non plus quam pecunia meliores reddit possessores. 306. 307
Enchiridion, quid? & quis usus ejus? 2
Enchiridii præsentis dictio & oratio qualis? 3. id quibusnam scriptum? 4
Epicteti claudicatio, paupertas, domuncula. 102. vita 272.
Epilepsia; officiis erga deum curata. 219
Epulæ. 269
Erubescere. 293
Eruditus, quis? 67. 69. (*Philosophus, Bonus. Sapiens.*)
Eruditi in perversa rep. quæ conditio? 153
Evomere sermones nondum concoctos. 311
Euripides. 330
Exercitationis animi duo capita. 66
Exercitatio confirmat. 89. 91
Exercitatio laborum, continentiæ, tolerantiæ. 313 sq.
Exilii remedium. 135 sq.
Exprobrationes. 275. 286
Externa, (quæ non *In potestate nostra. Aliena*) 71. Externorum rectus usus. 75. 78 sq. criminatio. 120

F.

Facundiæ offensario. 281
Familiari rei studere; & bullbum tollere obiter. 77
Famulitium immodicum. 271
Fatalis cœli conversio. 18. 26
Fatum. 127. 329 sq.
Felicitas vera. 3. in qua re posita. 47
Festa divina. 220
Finis, quid? 173. actio. 328. 329. scopi adeptio. 188
Formarum, quæ in mundo sunt, discrimen. 233 sq.
Fortitudo, & tolerantia, uti differant? 104
Fortuna, & casus. 165. 224.
Fortunatus, & calamitosus. 45 sq.
Fratres parentum, divini appellati. 199
Fratrum officia. 200
Fuga. *vide Appetitio.*

G.

Gemere uti vir bonus possit? 125
Gloria externa, contemnenda. 311 sq.

Gloriæ cupiditas, extrema cæterorum vitiorum tunica. 106. 277 sq.
Gradatim proficiendum. 50. 54 sq. 60. 111
Grammaticus. 320
Gravibus in rebus nil, præter opinionem, grave. 134

H.

Habitus, affectio, ἕξις, relatio. 195
Hebetis ingenii signa. 301
Heraclitus. 123
Hippocrates, Apollodori fil. 311
Homo, est animus rationis particeps. 5. 101. in universo præcipuum quid. 239
Hominum tria genera. 315
Honestum, & turpe. 147
Honos. 145 sq.
Hospitalis deus. 210
Hospitibus officia debita. 210

I.

Iactantia propriæ virtutis. 274 sq. 286
Idiota. 315
Ignavia, à viro sapiente aliena. 39. 42. labefacit. 89
Ignominia. 145 sq.
Illustratio divina. 219. 221
Immobile, rerum præstantissimum. 231
Improbitatis medicina, pœna. 249
Indignari. 193
Ineruditus, quis? 67 sq. 315 sqq.
Infinitum. Progressio in infinitum absurda. 225
Infortunati uti fiamus? 45 sq.
Ingenii hebetis signa. 301
Ingrati, amentes. 149 sq.
Inimicus nullus bono viro. 37
Iniurias non puniri, malis maximo malo foret; & deo indignum. 247
In potestate nostra quæ? 7 sq. 15 sqq. 30 sq. 125. 130. 146. vel secus. 3. 71. (*Aliena. Externa.*) Cujusmodi utraque? 34. ut administranda? 35. 39 sq. 53. 117.
Iniquitas. 149. 158
Interitus unius, ortus alterius. 94
Interitus corporis, non est malum. 100
Invictos esse, penes nos est. 130
Invidia. 131 sq.
Invitus nil facit sapiens. 37
Iracundia reprimenda. 276
Irrisionis causse, ratio, tractatio. 137 sqq.
Iudicare caute debemus actiones alienas. 307 sq.
Iustitia. 194.
Iustitiæ divinæ pars ultrix. 186
Iusjurandum. 266

L.

Lacedæmoniorum flagellatio. 64. 90
Lædi à se ipso, lædi animum, deterius, quam, ab alio, quam corpus. 192. Lædi a nemine potest vir bonus. 331.
Lætitia vera. 157
Lavatum ire. 56. Lavari maturius. 307
Laudare se ipsum. 274 sq. 286. Laudari velle. 313
Liberorum erga parentes officia, qualia sint? 198 sqq.
Liber, quis? 120
Libera homini voluntas. 137
Libera natura, mali caussa & principium. 183. 187
Libertas, cœnâ præstantior. 158
Libertas, delectum secum infert. 183
Libertas voluntatis, & naturæ, quantum bonum? 16. 23. 28. 34. 185. 187
Libertatis studium, quale, & quantum?

quantum? 39. 49. una ad libertatem via. 133
Libidinum continentia. 273. 289
Loquendum paucis & quænam? 263
Ludi, & theatra, nil eruditunt. 280
Lunæ & solis defectus. 167
Luxuries. 269. sq.
Luxuriosi, mendicis egentiores. 245
M.
Magistratum esse nolle, penes nos. 127
Magistratum adipisci. 149
Magnanimitas, & supercilium. 138
Magnates adire. 282. 284
Mali nunquam fortunati, vel beati. 243 sq.
Malitiæ animi caussa & origo. 94 sqq.
Malum. *cf. Bonum.*
Malum, & bonum, à nonnullis conficta principia. 159. 164
Malum accedit; natura non exstat. 175
Malum, accidens esse, non essentiam. 171. 172. 175. In malo quis? 130
Malum, ut malum, nullus animus amplectitur. 97. 174 sq. 97. 175. 184
Mali natura & ortus. 162 sqq. Mali principium, an sit? 170 sq.
Mali caussa, animus, & natura libera. 183. 187. non deus, 184 sq.
Mali natura mirabilis; quæ est, & non est. 188
Mali quinque conficta conclavia. 166
Mala quæ dicuntur, sunt medicinæ dei multiformes. 92 sq. 245
Malæ, boni caussa fieri. 186
Mansuetudo. 302
Mare, generationis symbolum. 76
Matronarum officia. 300
Medicina corporum & animorum duplex. 89 sqq. Medicina improbitatis, pœna. 249.
Melitus. 331
Menœceus diis manibus se devovit pro patria. 60
Mensa absque sermonibus, præsepe. 267
Mercatores. 217
Mercurius communis. 316
Messalinus. 1
Militia officium. 211
Minima. A minimis incipienda est exercitatio. 55.
Miracula, cum divino cultu conjuncta. 219 sq.
Mobile primum. 226 sqq.
Moderatio animi. 276 sqq.
Modestia boni viri. 38
Mœstitia. 265
Molestarum, & jucundarum rerum, perturbationes. 113
Molestia. *(Dolor. Mala.)* Molestia, & suavitas, conjuncta. 14
Mora & dilatio in exsequendis præceptis. 323. 325
Morbos, & de iis pravas opiniones evitare. 48. Morbum virtute, non penes nos; sed ejus rectus usus. 127. Morbi corporis, non malum. 92. 94. 100
Morbi animi caussa & origo. 94 sqq.
Mors, & opinio de illa 62 sqq. Mortis remedium. 135. 136
Mortis tui filii, & alieni, exemplum & usus. 160
Motus. *vide Mobile.*
Multitudo unitatem præsupponit. 163
Mundi columnæ, & fenestræ duodecim, figmenta nonnullorum. 167
Munera, sacrificia, piorum. 248. *(Primitiæ.)*

Mutari in aliud, nullum malum eſt. 177

N.

Natura, & ars. 177
Natura; quod ſecundum naturam. 189
Navigium, fati, ſortis, providentiæ ſymbolum. 76 ſq. Navis gubernator, deus. *ibid.*
Nautæ, quum adverſus ventus. 216
Neceſſaria, bona, utcunque expetenda. 178 ſq.
Neceſſariis acquieſcendum. 268
Neceſſitas. *(cf. Fatum.)* Neceſſitas duplex. 23. Neceſſitas cum delectu pugnat. 184. Neceſſitas peccandi, quæ ne à deo quidem vinci poſſit, quibus dicatur? 169
Negligentia. *Mora. Socordia.*
Nicolaus Damaſcenus. 194
Nihil ſcire. 116. 311. Nihil ſcire velle videri. 141 ſq.
Nocere. Nemo alii nocet, ſed ſibi. 308 ſq.
Notiones communes. 159

O.

Oblivio, malorum omnium cauſſa. 42
Obſcœna verba cavenda. 287
Oculos claudi, in attentione animi. 262
Officia. 194. Variorum officiorum ratio ex variis relationum generibus deducitur. 198 ſqq.
Officia ergo ſe ipſum. 254. 286
Omina, nil ad eruditum. 129
Opera noſtra, quæ *In poteſtate noſtra.*
Opes parare. 149
Opinari, noſtrum opus, ſeu in poteſtate noſtra. 31
Opinio popularis. 272. 291
Opinio; quæ noſtra eſt, & noſtrum bonum. 72. 125. in qua ſola bonum & malum noſtrum. 146
Opinionis malum. 22 ſq. 48. 62. 65 ſq. 293. 303
Optimo per ſe, non ideo ſtatim ſtudendum. 294
Oratio abſque factis, vana. 319
Oſtentatio. 313. *(cf. Gloria.)*
Otium. 272

P.

Pædagogus in nobis, quis? 70
Pædagogi boni. 186
Parentes, dii appellati. 199
Parentum fratres, divini appellati. 199
Parentum, apud Romanos in liberos poteſtas. 199
Patientia. 105. 302
Pauperibus ſanitas corporis firmior quam divitibus. 269
Paupertas, an malum? 64. opinio de ea. 65
Paupertatem vitare, non penes nos; ſed ejus rectus uſus. 127
Paxamon. 269
Peccare. Vti peccemus? 40. 68
Peccatorum ortus. 14. Peccata, quæ? 57. *Conf. Pœnitentia.*
Pedis diſtortio, & opinatio perverſa, comparata. 296
Penes nos, quæ - nam? *(In poteſtate noſtra.)*
Perdere. *(Amittere.)*
Peregrinorum cura, & officia in eos. 210
Perfectio, quid? 324. 331. Perfectionis proprium. 176. Perfectionis gradus omnes habere non poſſunt creaturæ. 237
Periculum, ignavum virum non admittit. 42
Periculorum præmeditatio. 59
Periodus boni & mali in animis. 252

Permiſſio mali. 184. *(Malum.)*
Perſeverantia in præceptorum executione. 321
Perſonæ ſuscipiendæ, vel ſupra, vel intra vires noſtras. 294 ſq. Perſonam ſcenæ hanc, aliam-ve, accipere & habere, non penes nos; ſed eam belle repræſentare. 127
Phantaſia quomodo utendum? 43. 73
Philoſophiâ nil majus eſt datum 139
Philoſophiæ principium & finis. 138. loci communes tres. 326
Philoſophus, quis? 309. 310. 315. 317. 318. *(Eruditus. Sapiens, Bonus.)* quem locum teneat in repub. 351 ſq. cui-nam deus velle videri? 141
Pietas, & utilitas, conjuncta. 80
Pietatis ſtudium. 217. Pietate noſtra Deus non eget. 219.
Plato. 63. *(Conf. Socrates.)*
Plebejus. 286. *(Idiota. Inerudītus.)*
Poculi confracti exemplum, & applicatio. 160
Pœnarum infernalium finis. 251. *(conf. Improbitas.)*
Pœnitentia. 249 ſq. *(Converſio.)*
Prædictiones, cum cultu divino conjunctæ. 220
Præmeditatio. 113
Præſepe. *vid. Menſa.*
Primitiæ cur deo dandæ? 219
Principatus & faſtigia rerum multa habent nequaquam expetenda. 283. *(Magnates.)*
Principium, fons, finis, deus, unum, bonum. 9. Principium omnium rerum deus, 175. Principium primum demonſtratur. 225. ejus dignitas. 232. 234. Principium principiorum. 236
Principia incorporea. 228
Principia rerum duo nonnulli ſtatuunt, unum bonum, alterum malum. 162 ſqq.
Principum officia. 212
Προαιρεσις. 13 ſq.
Prodicus. 311
Proficiens, nondum philoſophus. 309 ſq.
Progredi ſemper, vera perfectio. 324
Propria. (quæ *In poteſtate noſtra. conf. Aliena.*)
Proprietates multas ex unitate aliqua ortas oportet eſſe. 163
Proſpera omnia ſignificantur erudito & bono viro. 129
Protagoras. 311
Providentia dei. 237 ſq. non humanorum curatorum ſimilis, ut moleſtiis fatigetur. 240 ſq.
Pudere. 193
Puer in nobis, quis? 70
Pulcritudo corporum & animi. 229
Purgatio perfecta, quæ? 250
Purum impuro miſtum polluitur. 268
Pythagoreorum ὑποθηκαι. 3. ſilentium. 261

Q.

Quid res ſit, ignorans, rei cauſſam noſſe nequit. 170
Quinqueforme malum. 166. 168

R.

Ratio, communis Mercurius. 316
Recitationes, eloquentia, poëtica, & ſcriptorum enarratio. 281. 320
Reddere, eruditi eſt; perdere, ineruditi. 107
Relatio, affectio, σχεσις. 193 ſqq.
Religio. 221
Reſipiſcentia. *(Pœnitentia.)*
Reſolutio in ſimplicia, non eſt mala. 92

Respectus, affectio, σχέσις. (Relatio.)
Respondendum paucis. 262
Respublicæ, bonæ, malæ. 153
Risus. 265. (Irrisio.) Risum movere. 287
Rudis, & sciens. 18. (Idiota. Inerudituſ.)

S.

Sanitas, naturæ principalis finis. 173
Sapiens. 330. (Philoſophus. Eruditus. Bonus.)
Scena eſt hæc vita. 127
σχέσις, affectio, reſpectus, relatio. 195 ſqq.
Sciens, & rudis. 18
Scopus in hoc mundo. 188
Sequi quod rectum videtur, nemo ægre ferre debet in alio. 302
Sermo noſter, qualis eſſe debeat? 262. Sermones concocti & frugiferi. 321 ſq.
Servire, vel non, penes nos non eſt; ſed in eo rectus uſus. 227
Servorum numerus nimius. 271
Servus, quis? 120
Silentium. 261. 265. 287. 311 ſq.
Similitudo cum deo. 156. 250
Simulatio bonum virum non decet. 125
Socordia. *vide Mora.*
Socrates. 5. 62. 63. 85. 91. 135. 153. 258. 261. 270. 282. 283. 285. 311. 325. 330. 331
Solis & lunæ defectus. 167
Spectacula, nil eruditunt. 279
Spei conditio. 59
Studium, & contemptus, quarum rerum? 117 ſq.
Studium libertatis quantum eſſe oporteat? 39. 49
Stultus. 119
Suaviras, & moleſtia, conjuncta. 14
Subditorum in magiſtratus officia. 212
Succenſere. 193
Superbire. 313
Supercilii elatio. 138
Supervacaneorum genera. 272
Syllogiſmi. 292

T.

Tacendi conſuetudo. 135
Ταυτότης quid? 233
Temperantiæ & continentiæ differitas. 103 ſq.
Tempeſtas, officiis erga deum ſedata. 219.
Temporum discrimen. 210
Tempus cum his, quæ moventur, productum. 232
Tempus, initium habet. 242
Temporis conſideratio, quam proficua? 289.
Theatra nil eruditum. 279
Theorion. 269
Θεὸς, unde nomen? 223. 236
Timidus. 61
Tirones; qui eruditi incipiunt 67 ſq. 89. 325 ſqq.
Tolerantia, & fortitudo, uti differant? 104
Totum, cognoſcendum ex partibus. 235
Turpe, quid? 146 ſq.
Tyrannis non tollit libertatem. 29
Tyrannidis graſſante commentarium hunc ſcripſit Simplicius. 331

V.

Vacuitas à perturbationibus, quando emetur? 113 ſq.
Vates uti conſulendi? 254. viro bono mali nil vaticinari poſſunt. 255
Valetudo corporis, improbis noxia. 245. firmior pauperibus, quam divitibus. 269
Veritas, deus. 275

Verum & mendacium, non in populari opinione. 291
Veſtimentorum luxus. 270
Vicinorum officia. 209 ſq.
Victoria continentiæ, qualis? 289 ſq.
Victus tenuitas, naturæ conſentanea, & virtutis magnitudini. 91
Videri ſibi, ſufficit; non alii. 141
Videri. Quod nobis videtur, id ſequimur. Id conſiderare, quantum ſit bonum? 302 ſq.
Vincere oportet, aut vinci: & utrumque in nobis ſitum. 187
Vindicta divina. 186. (*Improbitas. Pœna.*)
Vindictam ſibi ipſi fieri. 251
Virtus, unde ἀρετὴ dicta. 14
Viſis quomodo utendum? 43. 73
Vita hæc, convivium. 122 ſq. ſcena. 127
Vita ſancte inſtituti quî poſſit. 215. Vita moleſta, ærumnoſa, irreligioſa, impia. 218
Vnitas, ante multitudinem. 163
Vniverſi ordo, jus, diſtributio. 81 ſq. 84. 98. 198
Vnum, deus, bonum, fons, principium, finis. 9
Voluntarii, & ejus quod in noſtra poteſtate, differitas. 30
Voluntas, mali, boniquæ cauſſa. 98. In ea ſola bonum & malum noſtrum 146. 157
Voluntas libera. (*Libertas.*)
Voluntas vera & perfecta. 156
Voluptas cum moleſtia conjuncta. 14
Voluptas, ejusque illecebræ, animi ægri clavus. 86. 288. non magni æſtimanda. 290. Voluptates earumque umbræ. 47.
Voluptatis continentia, & victoria. 289 ſq. Voluptatum abſtinentia, timore doloris, non eſt vera liberatio. 87
Vomitui ſimile, erudita verba proferre ex animo nondum confirmato. 311 ſq.
Vtile, & inutile. 147
Vtilitas, cum pietate conjuncta. 80. (*Bonum.*)
Vultus conſtantia. 280
Vxorum officium erga maritos. 300

X.

Xenophon. 153

Y.

Ὑποθῆκαι Pythagoreorum. 3

Z.

Zeno. 50. 102. 122. 282. 283. 285. 309.

FINIS.

EMEN-

EMENDANDA.

In Græco contextu.

Pag. 18. lin. 3. *pro* αὐτεξοῦσιοι *scribe* αὐτεξούσιοι
— 19. l. 2. *pro* εἰς ὃ *scr.* εἰς ὃ
— 22. l. 9. *pro* ἰδρυμένα *scr.* ἱδρυμένα
— 24. l. ult. *pro* τῶντε *scr.* τῶν τε
— 27. l. 13. *pro* νομίζη *scr.* νομίζῃ
— 41. l. 5. *pro* Φύσιν *scr.* Φύσιν,
— 46. l. 4. *pro* συντυπούμεναι, *scr.* συντυπούμεναι
— — l. 5. *pro* περὶ φορᾶς *scr.* περιφορᾶς,
— — l. 6. *pro* ὀρέξεις *scr.* ὀρίξεις,
— 61. l. 16. *pro* ἐφ' ἡμῖν *scr.* ἐφ' ἡμῖν,
— 67. l. 5. *pro* παιδευομένους *scr.* παιδευομένους
— 69. l. 16. *pro* ποιεῖ- *scr.* ποιεῖ.
— 70. l. 6. *pro* τεύξεως, αὐτῶν *scr.* τεύξεως αὐτῶν
— 73. l. ult. *pro* γαλινιασθῆναι *scr.* γαληνιασθῆναι
— 84. l. 8. *pro* ἐκκλίσεως *scr.* ἐκκλίσεως,
— 90. l. 6. *pro* γελοίοις, *scr.* γελοίοις.
— 92. l. 2. *pro* ἀτυχεῖ *scr.* ἀτυχεῖ
— — l. 3. *pro* ἀπογινώσκει *scr.* ἀπογινώσκει.
— 99. l. 10. *pro* μεταβολαὶ *scr.* μεταβολαὶ,
— 108. l. 17. *pro* ἐπ' ἐμοὶ, *scr.* ἐπ' ἐμοί
— 128. l 4. *pro* τουτ' *scr.* τοῦτ'
— 136. l. 1. *pro* τὶ *scr.* τι
— — l. 15. *pro* κακὸν, *scr.* κακὸν
— 140. l. ult. *pro* ἰατρεύεσθαι *scr.* ἰατρεύεσθαι,
— 141. l. 17. *pro* ἦλος *scr.* ἥλος
— 144. l. 1. *pro* πρότερον, καὶ *scr.* πρότερον καὶ
— 150. l. 13. *pro* ἰατρίκη. *scr.* ἰατρική.
— 160. l. 9. *pro* ὃ μετ' *scr.* ὃν μετ'
— 178. l. 7. *pro* λόγω, *scr.* λόγῳ,
— 179. l. 5. *pro* προσδεήσεται; *scr.* προσδήσεται
— 184. l. 12. *pro* πρίαιτο *scr.* πρίαιτο
— 187. penult. *pro* ἀπιστει *scr.* ἀπίστει
— 203. l. 7. *pro* τινος *scr.* τινὸς
— 211. l. 3. & 5. *pro* τουτ' *scr.* τοῦτ',
— 224. l. 13. *pro* αὐτοὶ *scr.* αὐτοί,
— — l. — *pro* μίγεθος, ἐν *scr.* μέγεθος ἐν
— — l. 15. *pro* φησὶ, *scr.* φησὶ,

Pag. 228.

Pag. 288. lin. 13. *pro* ιερεῖς *scr.* ἱερεὺς
— — l. 16. *pro* ἀγαθός, *scr.* ἀγαθὸς,
— 232. l. 2. *pro* Nai' *scr.* Nai.
— 239. l. 1. *pro* δύναμα *scr.* δύναμαι
— 249. l. 10. *pro* ὁριμὸν *scr.* ὁριμὺν
— 254. l. 9. *pro* ἐξέφην. *scr.* ἐξέφηνεν.
— 256. l. ult. *pro* ποιεῖται, τὴν *scr.* ποιεῖται τὴν
— 261. l. 17. *pro* αὐτοῦ τινὸς *scr.* αὐτοῦ τινος
— 262. l. 5. *pro* ὁ πέπονθε *scr.* ὃ πέπονθε
— 263. penult. *pro* ἐν διατρίβει. *scr.* ἐνδιατρίβει.
— 271. l. 7 sq. *pro* πίονας τινὰς *scr.* πίονάς τινας
— 273. l. 4. *pro* εὐλάβειαν; *scr.* εὐλάβειαν
— 275. l. 12. *pro* οὗτος *scr.* οὗτος
— 287. l. 3. *pro* μᾶλλον *scr.* μᾶλλον,
— 302. l. 1. *pro* ἀποφαίνειν *scr.* ἀποφαίνειν,
— 317. l. 2. *pro* ὁ μιλίαις *scr.* ὁμιλίαις
— — l. 8. *pro* ἡμῶν *scr.* ἡμῖν,
— 338. l. 6. *pro* ἐπιφουρίας *scr.* ἐπικουρίας
— 343. l. 14. *pro* σύνταξιν *scr.* σύνταξιν
— 369. l. 11. *pro* Φυτῶν: *scr.* Φυτῶν;
— 375. l. 3. *pro* ἀν *scr.* ἂν-
— 393. l. 1. *pro* ταῦτην *scr.* ταύτην
— 416. l. 9. *pro* οὐ *scr.* Οὐ
— 430. l. 9. *pro* τοῦτοις *scr.* τούτοις
— 432. l. 13. *pro* πρὸ προσελάβετο *scr.* προσελάβετο,
— 440. l. 5. *pro* ταῦτην *scr.* ταύτην
— 454. l. 10. *pro* λέγει· *scr.* λέγει,
— — l. 11. *pro* ποιεῖσθαι, *scr.* ποιεῖσθαι·
— 458. l. 14. *pro* μετὰ τὰ *scr.* μετὰ τὸ
— 460. l. 3. *pro* ταύτη *scr.* ταύτην
— 471. l. 2. *pro* χαρακτερίζεται *scr.* χαρακτηρίζεται
— 476. l. 4. *pro* ἡλικίας *scr.* ἡλικίας
— 477. l. 17. & 19. *pro* ἐν διατρίβουσιν *scr.* ἐνδιατρίβουσιν
— — l. 18. *pro* εὐτελῆ *scr.* εὐτελῆ,
— 478. l. 1. *pro* ἐν διατρίβειν *scr.* ἐνδιατρίβειν
— 489. l. 8. *pro* τὸ ψέχειν· *scr.* ψέγειν·
— 497. l. 8. *pro* ἐγκράτειαν *scr.* ἐγκράτειαν
— 504. l. 2. *pro* εἰ μὴ *scr.* εἰ μή,
— — l. 3. *pro* ἰδιωτισμῶ *scr.* ἰδιωτισμῷ,
— 511. l. 1. *pro* ὁρίζης *scr.* ὁρίζῃς

Emendanda in Verſione Latina.

Pag. 13. col. a. lin. 6. *pro* agentem *ſcribe* utentem
— — col. b. ult. *pro* imperabit *ſcribe* eſſe id quod imperet
— 36. a. ult. *pro* triplicem, quoque *ſcribe* triplicem quoque
— 39. a. l. 16. *pro* aliquid *ſcr.* aliquid quidem
— 46. b. l. 8. *pro* animi fortiuntur *ſcr.* animi pro ſuo priſtino habitu fortiuntur
— 47. a. penult. *pro* ejus *ſcr.* eorum
— 52. a. l. 2. *pro* Fit etiam *ſcr.* Fit vero etiam

Pag. 54. b. lin. 6. *pro* voluiſſet: *ſcribe* voluiſſet;)
— 58. b. l. 12. *pro* Quare ea *ſcr.* Quare et
— 60. a. l. 8. & nec *dele* &
— 62. a. l. 16. *pro* ita eſt: *ſcr.* ita eſt,
— — b. l. 6. *pro* deſideramus: *ſcr.* deſideramus,
— 83. a. l. 6. *pro* oporteret *ſcr.* oporret
— 84. b. l. 6. *pro* ordine ſubj. *ſcr.* continuo ſubj.
— 85. b. l. 8. pro *molire* ſcr. *moliri*
— 93. a. l. 4. pro *cave* ſcr. *cara*
— — b. l. 15. *pro* habendo *ſcr.* habendo,
— 107. a. l. 5. *pro* urendos, præbent. *ſcr.* urendos præbent.
— 118. a. l. 8. *pro* præbere *ſcr.* præbere nos
— 131. a. l. 3. *pro* eos usque *ſcr.* , etiam eo usque
— 138. b. l. 8. *pro* hærent; *ſcr.* hærent,
— 150. a. l. 11. *pro* adquieſcimus? *ſcr.* adquieſcamus?
— 152. b. l. 12. *pro* iterando *ſcr.* iteranda
— 157. a. l. 9. *pro* involuntaria *ſcr.* involuntariis
— 158. a. ult. & b. l. 1. *pro* bonum ſua natura & optabile *ſcr.* quod ſecundum naturam ſit, id & optabile
— 160. a. l. 5. *pro* ut prorſus averti *ſcr.* ut averti
— 161. a. l. 9. *pro* & ſitum *ſcr.* eſt ſitum
— 163. b. l. 13. *pro* ægritudine. *ſcr.* ægritudine. Atque ita id, quod propoſitum erat, demonſtratum eſſe arbitror
— — l. 16 — 18. *Dele verba* id quod — — — arbitror,
— 164. a. l. 7. *Poſt* cogitur *dele interrogandi ſignum.*
— 168. a. ult. *pro* laborioſus *ſcr.* laborioſas
— 186. b. antepen. *pro* ad ſe *ſcr.* in ſe
— 188. a. l. 9. *pro* compos, *ſcr.* eſt compos,
— 198. b. l. 10. *pro* maxime *ſcr.* maximi
— 206. a. l. 15. *pro* docet *ſcr.* docet,
— 209. a. l. 4. pro *vis;* ſcr. *volueris;*
— 212. a. l. 11. *pro* is compendio *ſcr.* nunc compendio
— 216. a. l. 10. *pro* ipſis *ſcr.* eisdem
— 218. a. l. 2. *pro* te non commoveat *ſcr.* te commoveat
— 224. b. l. 5 ſqq. *ſic ſcribe:* ipſi etiam admirabuntur, quum philoſophiæ pulcritudinem gravitatemque in eo, quem pridem irriſerant, perſpexerint.
— 225. b. l. 1. *poſt* & merito, *adde:* & adnuentibus prudentibus omnibus,
— 228. a. l. 15. *pro* adpetenti philoſ. *ſcr.* adpetenti jam philoſ.
— 236. a. l. 10. *pro* quam bonum: *ſcr.* quam bonum; (corrigens illius ſeveritatem occulta copulatione; quo fit ut — — — — ingeneret:)
— 240. a. l. 12. *pro* parare *ſcr.* & parare
— — b. l. 1 ſq. *pro* maxima ex parte *ſcr.* plerumque
— 242. b. penult. *pro* es. *ſcr.* es:
— 250. b. l. 1. *pro* impediunt *ſcr.* omnino impediunt
— 270. a. l. 7. *pro* enim album *ſcr.* enim & album
— 274. b. l. 11. *pro* eis & a Deo *ſcr.* eis, utpote nihil peccati habentibus, & a Deo
— 283. a. l. 15. *pro* bona cauſſa *ſcr.* boni cauſſa
— 284. a. l. 13 ſq. *pro* nunc brevius eam *ſcr.* nunc, brevius quidem, eam

Pag. 289.

Pag. 289. b. lin. 1. *pro* referuntur *scribe* conferunt
— — — l. 11. *pro* remissius *scr.* inferius
— 292. a. l. 1. *pro* enim *scr.* vero
— 296. b. l. 4. *pro* integra *scr.* spontanea
— 300. b. l. 1. *pro* omnibus *scr.* quovis modo
— 301. b. l. 7. *pro* cum bona sit *scr.* quæ bona est
— 302. a. l. 2. *pro* Hi enim *scr.* Nam & hi
— 311. b. l. 7. *pro* turpitudine *scr.* turpitudinem
— 325. a. l. 4. *pro* Alia ratio *scr.* Alia enim ratio
— 316. a. l. 16. *pro* Ordo sive *scr.* Ordo vero sive
— 317. b. l. 15. *pro* Nam inimici *scr.* Nam & inimici
— — b. l. 18. *pro* Quare alter *scr.* Quare & alter
— 319. a. l. 2. *pro* universo: *scr.* universo:)
— 353. a. ult. *pro* prædicuntur *scr.* tunc prædicuntur
— 355. a. *extr.* & b. *init. sic scribe:* Ubi enim modus esset optimus, nisi in rebus ad Deos pertinentibus, qui omnia &c.
— 360. a. l. 7. *pro* si ea *scr.* si igitur ea
— 369. a. l. 14 sq. *pro* unoque ordine sunt *scr.* eodemque ordine moventur.
— 377. a. l. 5. *pro* ut pulcritudinis *scr.* ut pulcritudinis,
— 386. a. l. 8. *pro* porrigitur *scr.* perœque porrigitur
— 387. a. ult. occupationem, *dele comma.*
— 389. b. l. 8. sq. *Sic distingue:* id, quod — — — contrarium, & malum
— 393. a. l. 11. *pro* inde *scr.* ab eo
— 401. b. l. 12 sqq. *Sic scribe:* his quæstionibus perspicue enucleatis, & efficaciter mente perceptis.
— 408. a. l. 5. *pro* succedant *scr.* succedunt
— 427. b. l. 11. *pro* ut ista sit *scr.* ut sit
— 435. a. l. 9. *pro* continere *scr.* continere eam
— 451. a. l. 2. *pro* supra: *scr.* supra, in illo capite:
— 458. a. l. 13. *pro* Ac in *scr.* At in
— 472. b. l. 2. *pro* gloriam *scr.* ostentationem
— — *extr. pro* ejusque necessitas; *scr.* & quæ huic sunt necessaria;
— 473. a. l. 3 sq. *pro* ejusque necessitatem. *scr.* & quæ ei necessaria sunt.
— 476. a. penult. *pro* mariti *scr.* viri
— 478. b. l. 1. *pro* immodici, etiam *scr.* immodici etiam
— 483. b. l. 6 sq. *pro* & sub caniculam, *scr.* aut ipsa canicula hora,
— 495. b. l. 2. pro *præceptis* scr. *præceptis*
— 499. l. 8. pro *quæ contra naturam quidem* &c. scr. *quæ & contra naturam sunt, & in nostra sita sunt potestate.*
— — b. l. 2. *pro* resistendum *scr.* consistendum
— 503. a. l. 1. *sic scribe:* sive secundum naturam ea sit, sive contra naturam; ibi bonum &c.
— 509. a. l. 3. *pro* bono & utili *scr.* bonum & utile.
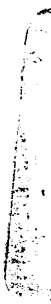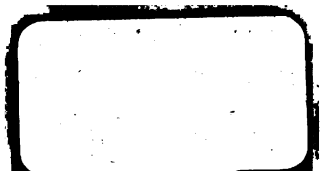
APR 21 1936